

שבוע פרשת ויצא

(19 – 25 November 17)

א' – ד' כסלו תשע"ז

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזכור בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמּוּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלִוְמֵדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:
בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יֵשֶׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לָךְ שְׁלוֹם:
וְשִׁמּוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵנִי אֲבָרְכֶם:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הדיקוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלי"ד לשל־ראש) לפני הדיקוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

**שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:**

**וְאַהֲבַת אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל
מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ וְשָׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מִצְוֶה
אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל
לִבְכֶּם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקָשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירֶשְׁךָ וַיַּצְהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשִׁדְךָ
לְבִהְמֹתְךָ, וְאִכְלָתָ וְשִׂבַּעְתָּ. הַשְּׁמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתֶם וְעִבַּדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֶּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאִבַּדְתֶּם מִחֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבֵּה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.
וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּנָפְי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרֵאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם
קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהוֹיֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹדֵךְ
מִצְוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כְּפִי שִׁמְתַּחֲלֵק
לִימֵי הַחוּדוּשׁ.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ וַיִּשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

בראי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מחוריו או שקיבל כפרס ... שבתן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תבות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברישותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר וביית של צדקה".

קמו.

שבחים גדולים להקדוש-ברוך-הוא וחיך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אֶהְבֵּתִי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי: ב כִּי־הִפָּהּ אֹזְנוֹ לִי וּבִימִי אֶקְרָא: ג אֶפְפוּנִי | חֲבַל־מָוֶת
וּמִצָּרִי שְׂאוֹל מִצָּאוֹנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אֶמְצָא: ד וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא אֲנִהּ יְהוָה מִלְּפָנֶיךָ נַפְשִׁי: ה חֲנוּן יְהוָה
וְצַדִּיק וְאֱלֹהֵינוּ מֵרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה דִּלְתִּי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי נַפְשִׁי לְמוֹנוֹתֶיךָ כִּי־יְהוָה גָּמַל
עָלַיִכִּי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דְּמָעָה אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת
הַחַיִּים: י הֵאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי אֲמַרְתִּי בַּחֲפוּי פְלִי־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מִה־אֲשִׁיב לַיהוָה
כָּל־תְּגֻמּוֹלוֹהִי עָלַי: יג כּוֹס־יִשׁוּעוֹת אֲשָׂא וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־צָא לְכָל־עַמּוֹ:
טו יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו: טז אֲנִהּ יְהוָה כִּי־אֲנִי עֹבֵדְךָ אֲנִי־עֹבֵדְךָ בְּנ־אֲמַתְךָ פִּתְחָתָה לְמוֹסְרִי:
יז לָךְ אֲזַבֵּחַ זֶבַח תּוֹדָה וּבִשְׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח גִּדְרֵי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נִגְדָה־צָא לְכָל־עַמּוֹ: יט בַּחֲצֹצֹת |
בֵּית יְהוָה בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם הַלְלוּיָהּ:

קיו.

מוזמור משני פסוקים רמו על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה':

א הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שִׁבְחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֲסִדּוֹ וְאַמַּת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

נקודות משיחות קודש – מזמור קטז מתוך "תהילות מנחם"

ו – שומר פתאים הוי'

שמירה על בני רשעים

הפירוש בפסוק¹ "שומר פתאים הוי' – הלא אתה ה' שומר פתאים, עם שאין בהם דעת לשמור את עצמם".

ובגמרא² אמרו שחסידותו של רבי עקיבא שהי' "רגיל לזכות את ישראל"³, שדורש פסוק זה על בני רשעי ישראל, שיש שאמרו ש"אין באין לעולם הבא, שנאמר⁴ כי הנה היום בא . . . אשר לא יעזוב להם שורש וענף . . . ורבי עקיבא אומר באים הם לעולם הבא, שנאמר שומר פתאים הוי', שכן קורין בכרכי הים⁵ לינוקא פתיא כו". היינו, שהפירוש ב"שומר פתאים הוי'" הוא, שהקב"ה שומר על בני הרשעים שיחזרו בתשובה ויהי' להם חלק לעוה"ב. וי"ל (ע"ד הרמז) שבזה רואים את גודל חסידותו של ר"ע, שהי' כדאי לו לנסוע ל"כרכי הים", כדי למצוא פירוש מתאים ל"פתאים", שהוא מלשון פתיא – ינוקא, ובכך לפסוק דין בתורה שגם עליהם הקב"ה שומר וי"ש להם חלק לעולם הבא⁶.

(1) ראה מצו"ד כאן.

(2) סנהדרין קי, ב.

(3) פרש"י בגמ' שם ד"ה שבקי'.

(4) מלאכי ג, יט.

(5) ראה ר"ה כו, א "כשהלכתי לכרכי הים", ובסנהדרין שם לא כתוב "כשהלכתי" (ולשלול המחלוקת), כי סמך על סוגיית הגמרא

בר"ה.

(6) מלקו"ש חכ"ה ע' 184 (משיחת ש"פ וישלח תשל"א).

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין.....ב	כא) עין יעקב מסכת תענית.....קפט
ב) מזמורי תהלים קטז, קיז.....ג	כב) מסכת מכות עם ביאורים מדף יד עד דף כ.....קצ
ג) מאמר ד"ה וישכם לבן בבוקר	
ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....ה	
ד) שיחת ראש-חודש כסלו ה'תשמ"ח.....יב	
ה) משיחות ש"פ ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....יט	
ו) משיחת שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....כז	
ז) שיחת שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....לג	
ח) לקוטי-שיחות פרשת ויצא כרך טו.....מב	
ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל.....מו	
י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויצא.....מז	
יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויצא.....מח	
יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויצא.....פג	
יג) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויצא.....פד	
יד) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויצא.....צו	
טו) הלכה יומית לעיון ברמב"ם.....צח	
שיעורי רמב"ם	
טז) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויצא.....קא	
יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויצא.....קס	
יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויצא.....קעו	
יט) נביאים וכתובים ישעיה פרק נא, איוב פרק לד-לה.....קפ	
כ) משניות – מסכת ראש השנה ביאור קהתי.....קפב	
כא) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....יב	
כב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....יט	
כג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....כז	
כד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....לג	
כה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....מב	
כו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....מו	
כז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....מז	
כח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....מח	
כט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....פג	
ל) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....פד	
מ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....צו	
נ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....צח	
ס) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קא	
ע) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קס	
פ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קעו	
צ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפ	
ק) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפב	
קא) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפג	
קב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפד	
קג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפע	
קד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
קה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
קו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
קז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
קח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
קט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
קי) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
קי"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
קי"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
קי"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
קי"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
קי"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
קי"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
קי"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
קי"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
קי"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"י) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"יא) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"יב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"יג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"יד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"יה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"יו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"יז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"יח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"יט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"כ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"כא) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"כב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"כג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"כד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"כה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"כז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"כח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"כט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ל) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ל"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ל"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ל"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ל"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ל"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ל"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ל"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ל"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ל"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"מ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"מ"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"מ"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"מ"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"מ"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"מ"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"מ"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"מ"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"מ"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"מ"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"נ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"נ"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"נ"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"נ"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"נ"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"נ"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"נ"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"נ"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"נ"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"נ"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ס) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ס"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ס"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ס"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ס"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ס"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ס"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ס"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ס"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ס"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ע) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ע"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ע"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ע"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ע"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ע"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ע"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ע"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ע"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ע"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"פ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"פ"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"פ"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"פ"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"פ"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"פ"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"פ"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"פ"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"פ"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"פ"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"י) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"יא) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"יב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"יג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"יד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"יה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"יז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"יח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"יט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"כ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"כא) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"כב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"כג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"כד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"כה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"כז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"כח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"כט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ל) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ל"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ל"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ל"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ל"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ל"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ל"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ל"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ל"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ל"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"מ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"מ"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"מ"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"מ"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"מ"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"מ"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"מ"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"מ"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"מ"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"מ"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ס) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ס"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ס"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ס"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ס"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ס"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ס"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ס"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ס"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ס"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ע) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ע"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ע"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ע"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ע"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ע"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ע"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ע"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ע"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ע"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"פ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"פ"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"פ"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"פ"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"פ"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"פ"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"פ"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"פ"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"פ"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"פ"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"י) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"יא) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"יב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"יג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"יד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"יה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"יז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"יח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"יט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"כ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"כא) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"כב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"כג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"כד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"כה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"כז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"כח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"כט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ל) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ל"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ל"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ל"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ל"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ל"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ל"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ל"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ל"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ל"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"מ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"מ"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"מ"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"מ"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"מ"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"מ"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"מ"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"מ"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"מ"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"מ"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ס) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ס"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ס"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ס"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ס"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ס"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ס"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ס"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ס"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ס"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ע) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ע"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ע"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ע"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ע"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ע"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ע"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ע"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"ע"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"ע"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"פ) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"פ"א) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"פ"ב) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"פ"ג) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"פ"ד) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"פ"ה) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"פ"ו) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"פ"ז) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפז	
ק"ק"ק"פ"ח) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.....קפח	
ק"ק"ק"פ"ט) שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ	

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 וַיִּשְׁכֶּם לָכֵן בַּבֶּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לִבְנָיו וּלְבָנוֹתָיו גו' וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָכֵן
2 לְמִקְוֵמוֹ וַיַּעֲקֹב הֵלֶךְ לְדֶרְכּוֹ גו'¹ בסיום פרשת השבוע, פרשת ויצא,
3 מספרת התורה כי לאחר שיעקב אבינו ונשותיו ובניו ובנותיו ברחו מבית לָכֵן,
4 קם לָכֵן וירד אחריהם והשיג אותם ובסופו של המפגש השכים לכן בבוקר,

5 נשק לבניו ולבנותיו ולאחר מכן נפרדו
6 לכן ויעקב. לכן חזר למקומו ויעקב
7 אבינו הלך לדרך (לכיוון ארץ ישראל)
8 ומבאָר ב'תורה אור' לרבנו
9 הוקן, (מאמרי החסידות על פרשיות
10 השבוע שבספרים 'תורה אור' (על

11 חומשים בראשית ושמות) וילקוטי
12 תורה' (על חומשים ויקרא, במדבר
13 ודברים) נקראים בשם ד'י
14 חֲסִידֵי־שֵׁשׁ פְּרָשָׁה - הפרשה
15 החסידית, כלומר ביאורי החסידות על
16 הפרשה והרבי עזר כהן ומה פעמים
17 על לימוד המאמרים הללו מידי שבוע
18 (בשבוע) וב'תורת חיים' לאדמו"ר
19 האמצעי סוף פְּרָשָׁתָנוּ² [על-פי
20 המֵאמָר הַיְדוּעִי³ שֶׁהַתּוֹרָה
21 מְדַבֶּרֶת בְּעִלְיוֹנֵיהֶם וְרוֹמֶזֶת
22 בְּתַחֲתוֹנֵיהֶם כלומר, בניגוד לנראה
23 לכאורה שהמשמעות של דברי התורה
24 היא בעיקר כפי שהם למטה בגשמיות
25 ויש בהם רק רמז לעניינים כפי שהם
26 ברוחניות, ואם כן התורה מדברת
27 בעולמות התחתונים ורומזת לעולמות
28 העליונים, הרי לאמיתו של דבר,
29 למרות שהתורה מתכוונת כמובן לפשט
30 הדברים, התורה מדברת בעצם
31 ברוחניות הדברים ורק רומזת לגשמיות
32 ולפי זה מבואר במאמרי החסידות
33 ב'תורה אור' וב'תורת חיים' -] דְּמָה
34 שֶׁתּוֹכַח וַיִּשְׁכֶּם לָכֵן בַּבֶּקֶר,

35 מתייחס ומרמז קָאֵי על בְּחִינַת הַלֶּכֶךְ הָעֲלִיּוֹן שֶׁלְמַעְלָה הצבע
36 הלבן מִסְּכָל פְּשִׁיטוֹת, כלומר אור עליון שאיננו מוגדר ואיננו 'מצויר' בהגדרה
37 כזו או אחרת אלא נעלה מכל הגבלה והגדרה והוא אור שמאיר עד אין סוף.
38 המושג קיים בדרגות שונות הַחֵל מִבְּחִינַת הַחֵת שֶׁלְמַעְלָה מֵעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת
39 (המתחילות בגלוי בעולם האצילות) וגם למעלה הימנו עַד לְעֶצְמוֹתוֹ
40 וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שהוא הבלי גבול והאין סוף האמיתי, למעלה מכל שייכות
41 להגדרה והגבלה כלשהי והוא ה"לובן" הכי העליון, וְמָה שֶׁתּוֹכַח וַיִּנָּשֶׁק
42 לִבְנָיו וּלְבָנוֹתָיו, קָאֵי עַל הַמִּשְׁכָּה מִיְחָדָת מאור אין סוף

בס"ד. שבת פרשת ויצא, ז'

כסלו ה'תשמ"ח.

(הנחה בלתי מוגה)

1 וַיִּשְׁכֶּם לָכֵן בַּבֶּקֶר וַיִּנָּשֶׁק לִבְנָיו וּלְבָנוֹתָיו גו'
2 וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָכֵן לְמִקְוֵמוֹ וַיַּעֲקֹב הֵלֶךְ
3 לְדֶרְכּוֹ גו'¹, ומבאָר ב'תורה אור' (ד'י חֲסִידֵי־שֵׁשׁ
4 פְּרָשָׁה) וב'תורת חיים' סוף פְּרָשָׁתָנוּ² [על-פי
5 המֵאמָר הַיְדוּעִי³ שֶׁהַתּוֹרָה מְדַבֶּרֶת בְּעִלְיוֹנֵיהֶם
6 וְרוֹמֶזֶת בְּתַחֲתוֹנֵיהֶם]. דְּמָה שֶׁתּוֹכַח וַיִּשְׁכֶּם לָכֵן
7 בַּבֶּקֶר, קָאֵי עַל בְּחִינַת הַלֶּכֶךְ הָעֲלִיּוֹן שֶׁלְמַעְלָה,
8 עַד לְעֶצְמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְמָה שֶׁתּוֹכַח וַיִּנָּשֶׁק
9 לִבְנָיו וּלְבָנוֹתָיו, קָאֵי עַל הַמִּשְׁכָּה מִיְחָדָת
10 לְבְּחִינַת "בָּנִים וּבָנוֹת" שֶׁבְּסֹדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת,
11 "בָּנִים" הֵם זְכָרִים וּמִשְׁפִּיעִים, ו"בָּנוֹת" הֵן
12 נְקִבּוֹת דְּהֵינּוּ מְקַבְּלִים, שֶׁכָּל סֹדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת
13 נִחְלָק לְב' הָעֲנִינִים דְּמִשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, וּשְׁנֵיהֶם
14 מְקַבְּלִים הַשְּׁפָעָה מִיְחָדָת מְבַחֲינַת לָכֵן הָעֲלִיּוֹן
15 בְּאִפְּן שֶׁל נְשִׁיקָה, שֶׁנְשִׁיקָה מוֹרָה עַל הַתְּמַסְרוֹת
16 (אִיבְעָרָגָעֶבְנִיקֵיט) בְּתַכְלִית וְהַשְּׁפָעָה מִיְחָדָת.
17 וְעִנֵּין זֶה נַעֲשֶׂה בַּבֶּקֶר שֶׁל כָּל יוֹם, שֶׁכָּכֵל יוֹם
18 בַּבֶּקֶר נִמְשָׁךְ בְּחִינַת לָכֵן הָעֲלִיּוֹן, נְתִינַת כַּחַ
19 מִיְחָדָת מַעֲצָמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וַיִּנָּשֶׁק לִבְנָיו
20 וּלְבָנוֹתָיו. וּמִכֵּיּוֹן שֶׁכָּל הַמִּשְׁכָּה תְּלוּיָה בְּעִבּוּדַת

לְבְּחִינַת "בָּנִים וּבָנוֹת" שֶׁבְּסֹדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת האור האלוהי
הולך ונמשך מלמעלה למטה ב"סדר השתלשלות" היינו בצורה הדרגתית,
מדרגה לדרגה, והיחס והקשר בין הדרגות השונות דומה לשלשלת (שרשרת)
שהחוליות שלה אחוזות זו בזו, והמשמעות הרוחנית הפנימית של נשיקת לבן
לבניו ולבנותיו היא המשכה מ"לובן"

העליון" (אור אין-סוף) ל"בנים" ול"בנות" של סדר השתלשלות,
"בָּנִים" הֵם זְכָרִים וּמִשְׁפִּיעִים, ו"בָּנוֹת" הֵן נְקִבּוֹת דְּהֵינּוּ מְקַבְּלִים, שֶׁכָּל
סֹדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת נִחְלָק לְב' הָעֲנִינִים דְּמִשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל סדר
ההשתלשלות כולו בנוי בצורת משפיע ומקבל, כי כל בחינה וכל דרגה לכל
אורכו של סדר ההשתלשלות מקבלת

מזו שלמעלה ממנה ומשפיעה לזו שלמטה ממנה. בנוסף לכך, היחס בין
בחינות רבות דומה ליחס שבין משפיע ומקבל. למשל, החכמה משפיעה
לבחינה ולכן החכמה נקראת "אב" (בן, זכר) והבחינה נקראת "אם" (בת, נקבה),
וּשְׁנֵיהֶם גם המשפיע (בנים) וגם המקבל (בנות) שבכל דרגה מְקַבְּלִים
הַשְּׁפָעָה מִיְחָדָת מְבַחֲינַת לָכֵן הָעֲלִיּוֹן האור אין-סוף שלמעלה
מסדר ההשתלשלות בְּאִפְּן שֶׁל נְשִׁיקָה שהיא יותר מאשר ההמשכה
והגילוי שקיימת בדרך כלל, שֶׁנְשִׁיקָה מוֹרָה עַל הַתְּמַסְרוֹת
(אִיבְעָרָגָעֶבְנִיקֵיט) בְּתַכְלִית וְהַשְּׁפָעָה מִיְחָדָת תוספת על
ההארה וההשפעה הרגילה.

וְעִנֵּין זֶה נַעֲשֶׂה בַּבֶּקֶר שֶׁל כָּל יוֹם כאמור, "לכן" מורה על "לובן"

העליון" כי הצבע הלבן מורה על פשיטות (למעלה מגדר וצויר, כאמור) וכאן
מוסיף ומבאר שישנו זמן מיוחד ומסוגל להארת "לובן העליון", שֶׁכָּכֵל יוֹם
בַּבֶּקֶר נִמְשָׁךְ בְּחִינַת לָכֵן הָעֲלִיּוֹן, והמשכה זו היא נְתִינַת כַּחַ
מִיְחָדָת מעבר לרגלי מַעֲצָמוֹתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ ל"בנים" ול"בנות"
שבסדר ההשתלשלות, וזו המשמעות הרוחנית הפנימית של האמור בפסוק
וַיִּנָּשֶׁק לִבְנָיו וּלְבָנוֹתָיו, היינו שהיתה השפעה מיוחדת, מתוך התמסרות
מעל ומעבר לרגלי ("נשיקה") מאור אין-סוף ("לובן העליון") הן למשפיע
(בנים) והן למקבל ("בנות") שבסדר השתלשלות.

(1) פרשתנו (ויצא, לב, א"ב. 2) ד"ה וישכם לכן בבוקר גו': בתו"א – כג, סע"ג ואילך. בתו"ח – לד, רע"ד ואילך. (3) עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פכ"ב. של"ה יג, ב ואילך. קסא, א ואילך. וראה לקו"ש חכ"ג ס"ע 37 ואילך. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וימנין שפל המִשְׁכָּה וגילוי של אור עליון מלמעלה תְּלוּיָהּ
2 בַּעֲבוּדַת הָאָדָם, לְמַעֲשֵׂה יָדֶיךָ תַּכְסֵּף⁴ הקדוש-ברוך-הוא כוסף
3 ומשתוקק, כביכול, למעשיהם ועבודתם של בני האדם (למרות שהם מעשי
4 ידיו, ולכאורה אינם מסוגלים להוסיף ולחדש לו משהו), לָבֶן צָרִיכָה
5 לְהִיּוֹת גַּם עֲבוּדַת הָאָדָם
6 בְּדִגְמַת הַמִּשְׁכָּה זוֹ בַּחֲנִית "לובן
7 העליון" המאירה בבוקר, וְזֶהוּ
8 שְׂבָכָל יוֹם בִּבְקָר הוּא זְמַן
9 עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה, כְּמוֹ שְׂפָתוֹב⁵
10 וַיִּשְׁכֶּם אֲבָרְהָם בִּבְקָר וַיַּחֲבֹשׁ
11 אֶת חֲמורוֹ גוֹ', דַּעֲנִין חֲבִישַׁת
12 הַחֲמור מלשון חומריות רומז
13 לַעֲבוּדַת הַתְּפִלָּה שְׂעָנִינָה
14 מְלַחֲמָה כמאמר חכמינו ז"ל "שעת
15 צלואת שעת קרבא") עִם חֲמור
16 חומריות הַגּוֹף כמבואר בחסידות
17 שבשעת התפילה על האדם להתבונן
18 בגדולת ה' ובעניינים רוחניים עד כדי
19 כך שתהיה לזה השפעה לא רק על
20 הנשמה והנפש האלוקית שלו אלא גם
21 על הנפש הבהמית ועל הגוף הגשמי
22 והחומרי שלו, דְּעַל-יָדֶי עֲבוּדַת
23 הַתְּפִלָּה נִמְשָׁךְ בַּחֲנִית לָבֶן
24 הָעֶלְיוֹן⁶ והתפילה, ובפרט תפילת
25 שחרית בבוקר כאשר נמשכת לאדם
26 נתינת כוח מ"לובן העליון", היא
27 עבודת האדם הגורמת את ההארה
28 וההמשכה הזו.
29 וּמִמָּשִׁיף הַפְסוֹק בְּסוּיָם פֶּרֶשֶׁת וַיֵּצֵא
30 וְאוֹמַר וַיִּלָּךְ וַיָּשָׁב לָבֶן לְמִקְוָמוֹ
31 וַיַּעֲקֹב הַלֵּךְ לְדִרְכּוֹ, וּמִבְּאֵר
32 בְּדִרוּשִׁים הַנִּי"ל⁷ במאמרי
33 החסידות על פסוקים אלה בספרים
34 'תורה אור' ו'תורת חיים', דְּאֶחָד-בָּךְ
35 לאחר התפילה מְסַתְּלֶקֶת הָאָרֶז
36 זוֹ דְּבַחֲנִית לָבֶן הָעֶלְיוֹן, דְּזֶהוּ
37 וַיָּשָׁב לָבֶן לְמִקְוָמוֹ, שֶׁהָאָרֶז זוֹ נִכְלָלָת בַּעֲצָמוֹתוֹ הוֹסֵבָר לַעֲלִי
38 שְׂבַחֲנִית "לובן העליון" קיימת בבחינות שונות של אור-אין-סוף, החל
39 מהבחינה הראשונה שלמעלה מסדר השתלשלות ועד לעצמותו ומהותו של
40 הקדוש-ברוך-הוא ועם סיום הזמן של הארת בחינה עליונה זו (אחרי התפילה
41 בבוקר) היא מסתלקת, היינו עולה וחוזרת ונעלמת ונכללת במקורה למעלה
42 עד לשרש העליון ביותר שלה, בעצמותו ומהותו של הקדוש-ברוך-הוא וזו
43 המשמעות הרוחנית הפנימית של "וישב לבן למקומו" – "לובן העליון" חזר
- ונכלל במקורו, והפסוק ממשיך - וַיַּעֲקֹב הַלֵּךְ לְדִרְכּוֹ, דְּבַחֲנִית יַעֲקֹב
הַלֵּךְ וְנִמְשָׁךְ בַּתּוֹרָה וּמַצּוּוֹת, דְּ'תוֹרָה' אֲקָרִי דֶּרֶךְ וּדְ'ל' נוֹדִי
למבין, עכ"ל [עד כאן לשוננו]⁸ של המאמר בספר 'תורה אור'. וְהִינוּ,
דְּלֵאחֶר סְלִיק הָאָרֶז זוֹ שְׂבָחָה מִלְּמַעְלָה בְּבֹקֶר בַּעַת עֲבוּדַת הַתְּפִלָּה,
אִזְּ הוּא זְמַן הָעֲבוּדָה לְמִטָּה
ועל האדם מוטל לעבוד את ה' בכוחות
עצמו. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף בְּזֶה, דְּלֵא
רק שְׂלֵאחֶר הַגְּלוּי וְסְלִיק
הַהָאָרֶז אִזְּ הוּא זְמַן הָעֲבוּדָה
מִלְּמִטָּה כלומר שקיימים שני
שלבים הבאים בזה אחר זה – תחילה
ישנה הארה מלמעלה ואחרי-כך בא
ה'תור' של העבודה מלמטה (ולפי זה
הקשר הענייני והתוכני בין שני הדברים
אינו הכרחי ורק שזוהו סדר הדברים
מבחינת לוח הזמנים, אֲלֵא יִתְרָה
מְזוּ, שְׂדוּקָא לֵאחֶר סְלִיק
הַהָאָרֶז אִזְּ הוּא זְמַן הָעֲבוּדָה
מִלְּמִטָּה (ולפי זה יש קשר ענייני
הדוק בין הדברים, והעבודה למטה
עבודת האדם בכוח עצמו באה לאחר
הסתלקות ההארה מלמעלה בדרוקא
ולא במקרה). וְעוֹד יִתְרָה מְזוּ,
שְׂדוּקָא לֵאחֶר סְלִיק הַהָאָרֶז
יְכוּלָה לְהִיּוֹת הָעֲבוּדָה לְמִטָּה
(לא זו בלבד שהעבודה למטה באה
בפועל אחרי סילוק ההארה מלמעלה
ולא זו בלבד שכך מוכרח להיות אלא
הקשר ביניהם הוא כעין סיבה ותוצאה,
היינו שהעבודה של האדם למטה
אפשרית רק לאחר שההארה מלמעלה
נסתלקה ועלתה), כפי שיבואר להלן.
וַיֵּשׁ לוֹמַר הַבְּאֵר בְּזֶה, דְּהִנֵּה
בְּשִׁבְלֵי עֲבוּדַת הָאָדָם, הַנִּקְרָאת
בספר התניא מַעֲשֵׂינִי
וְעֲבוּדָתִינוּ⁹, צָרִיכָה לְהִיּוֹת
מְצִיאוֹת שֶׁל אָדָם וּמְצִיאוֹת הָעוֹלָם, וְכְמוֹ בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה,
וּבִפְרָט בַּתּוֹרָה שְׂבַעֲלִפָּה, שְׂצָרִיכָה לְהִיּוֹת בְּאִפֶּן דְּהִבְנָה
וְהַשְׁגָּה¹⁰ בשונה מתורה שבכתב שבה גם הקורא את פסוקי התורה ללא
הבנה (ובלשון חכמינו ז"ל – "לא ידע מאי קאמר") הרי הוא לומד תורה,
לימוד תורה שבעל-פה חייב להיות בהבנה והשגה לא רק בנשמה האלוקית
אלא גַּם בְּשִׁכָּל דְּנַפְשׁוֹ הַבְּהִמִית (עַל-יָדֵי שְׂמִיבִין הַלְּמִיד
תַּחֲלָה בְּשִׁכָּל דְּנַפְשׁ הָאֱלֵקִית ומשם ההבנה וההשגה נמשכת גם

(4) איוב יד, טו. (5) וירא כב, ג. (6) בהבא לקמן – ראה תו"א שם כד, ב. תו"ח שם לו, ד ואילך. (7) תו"א שם, סע"ב. תו"ח שם לט, ב. (8) ל' התו"א שם. (9) ל' התניא רפ"ז. (10) ה' ת"ת לאדה"ז ספ"ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בשכל של הנפש הבהמית) **בְּאֶפֶן דִּיחִיד נִפְלָא שְׂאִין יְחִיד**
 2 **כְּמוֹהוּ**¹¹ כמבואר בספר התניא שכאשר אדם קולט רעיון שכלי, נוצרת
 3 אחדות מופלאה בין האדם והרעיון כך שהרעיונות וההסברים השכליים אינם
 4 דברים זרים ונפרדים משכל האדם אלא השכל והרעיונות ("המושכל") הפכו
 5 לדבר אחד ממש ולכן כאשר האדם
 6 לומד תורה, שהיא חכמתו ורצונו של
 7 הקדוש-ברוך-הוא, נוצרת התקשרות
 8 והתאחדות בין האדם לקדוש-ברוך-
 9 הוא שאין דומה לה בשום עניין אחר,
 10 וחכמת ה' ושכל האדם הפכו לדבר
 11 אחד ממש. וכשם שכדי ללמוד תורה
 12 (ועל ידי כך להתאחד עם הקדוש-ברוך-
 13 הוא באחדות נפלאה) יש צורך
 14 במציאות של אדם ושל שכל - **וְעַל-**
 15 **דְּרִיךְ-זֶה צְרִיכָה לְהִיט**
 16 **הַעֲבוֹדָה בְּבִירוֹ גִּשְׁמִיּוֹת**
 17 **הָעוֹלָם, וְלַמַּעֲלָה יוֹתֵר זָכוּף**
 18 **גִּשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם, וְלַמַּעֲלָה**
 19 **יוֹתֵר עֲלִית הַגִּשְׁמִיּוֹת שְׂבָעוֹלָם**
 20 מבואר בחסידות שהעולם הזה הגשמי
 21 והנבראים שבו נבראו כך שהטוב והרע
 22 מעורבים בהם יחד ועל האדם לברר
 23 ולהפריד את הטוב מהרע, ובעניין זה
 24 (הנקרא "עבודת הבידורים") יש כמה
 25 דרגות וכמה שלבים: שלב ראשון הוא
 26 בידור הטוב מן הרע (כדבר מאכל,
 27 למשל - כאשר אוכלים אותו לשם
 28 שמים, כדי לעבוד את ה' בכוח המזון),
 29 בשלב הבא הדבר הגשמי כבר אינו
 30 חומרי אלא עדין ומוזכך ובשלב נעלה
 31 יותר הוא מתעלה לקדושה (כי גם
 32 לאחר שהטוב התברר ונפרד מהרע
 33 עדיין איננו דומה לגמרי לטוב של
 34 הקדושה ממש ורק בשלב נעלה יותר,
 35 הטוב שהיה מעורב ברע עולה לקדושה ממש), **שְׂבָשְׁבִיל כָּל זֶה צְרִיכָה**
 36 **לְהִיט מְצִיאוֹת הָאָדָם** שישתמש בענייני העולם למטרות של טוב
 37 וקדושה וְהָעוֹלָם עצמו. **וְכַאֲשֶׁר מֵאִיר לָכֵן הָעֲלִיּוֹן** אור אין סוף למעלה
 38 מסדר השתלשלות **בְּעוֹלָם הַזֶּה, אִי-אֶפְשָׁר שְׁתַּהֲיָה עֲבוֹדַת הָאָדָם**
 39 מצד עצמו ובכוח עצמו **בְּשִׁלְמוֹתָהּ** (וכאמור, עבודת הבידורים פועלת את
 40 פעולתה ומבשרת ומזככת ומעלה את העולם על ידי עבודת האדם מצד עצמו
 41 שקיימת דווקא לאחר סילוקו ועלייתו של האור האין-סוף) וכל עוד האור
 42 האין-סוף מאיר, עבודת האדם לא יכולה להיות מושלמת, **שְׁהִי "מֵאֵן**
 43 **דְּמַחֲוֵי בְּמַחְגֵּג קָמִי מִלְּפָא" אֵין לוֹ קִיּוֹם**¹² מסופר בגמרא: רבי
 44 יהושע בן חנניה היה אצל הקיסר. רָמַז לוֹ אוֹתוֹ מִין (אפיקורס): אתם עַם

שארוננו החזיר פניו ממנו. רמז לו רבי יהושע בתגובה: ידו נטויה עלינו. אמר
 לו הקיסר לרבי יהושע: מה החווה לך? ענה לו רבי יהושע: עם שארוננו החזיר
 פניו ממנו ואני החזירתי לו: ידו נטויה עלינו. אמר הקיסר לאותו מין: מה
 החווית לו? אמר: עם שארוננו החזיר פניו ממנו. ומה החווה לך בתגובה? אמר:
 אינני יודע. אמרו: מי שלא יודע מה
 מחווים לו ברמז יעמוד לפני המלך?
 הוציאוהו והרגוהו. ובחסידות למדו
 מכאן עד כמה האדם צריך להיות בטל
 מכל וכל בעמוד לפני המלך, הקדוש-
 ברוך-הוא, ובעניינו - כאשר יש הארה
 אלוהית גבוהה ונעלית, האדם לא יכול
 להביא לידי ביטוי את כל הכוחות שלו
 בצורה מושלמת כי הוא בטל מכל וכל
 לפני המלך הקדוש-ברוך-הוא. **וְלָכֵן**
כְּתִיב וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לָכֵן לְמִקְוֵמוֹ
וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדִרְכּוֹ, דְּדוֹקָא
בְּאֶשֶׁר בַּחֲנִית לָכֵן הָעֲלִיּוֹן
עוֹלָה וּמִסְתַּלֶּקֶת לְמַעַלָּה ואור
 אין-סוף איננו מאיר בגלוי, אֲזִי
 יכולים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת
עֲבוֹדָתָם בְּשִׁלְמוֹת.
וַיֵּשׁ לִזְמַר שְׁזָה גּוֹפָא הוא
הַטַּעַם והסיבה **"וַיֵּשֶׁב לָכֵן**
לְמִקְוֵמוֹ", **הַסְתַּלְקוֹת בַּחֲנִית**
לָכֵן הָעֲלִיּוֹן ויצירת מצב שבו אור
 אין-סוף איננו מאיר בגלוי, **דְּמַפְּנִין**
שְׁתַּכְלִית הַפְּנִינָה של הקדוש-
 ברוך-הוא בבריאת העולם ובכך
 שהוריד את הנשמה למטה **הִיא**
שְׁתַּהֲיָה עֲבוֹדַת הָאָדָם מצד
 עצמו ובכוחות עצמו, **לָכֵן צְרִיךְ**
לְהִיט "וַיֵּשֶׁב לָכֵן לְמִקְוֵמוֹ",
כְּדֵי שְׁתּוּכַל לְהִיט עֲבוֹדַת
הָאָדָם בְּשִׁלְמוֹת דבר שאפשרי
 כאשר האדם יכול להביא לידי ביטוי את כל הכוחות
 שלו, כנ"ל.
וְהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעִיל שְׁתַּהֲוָה מְדַבֶּרֶת בְּעֲלִיּוֹנִים
 ועיקר הכוונה והמשמעות של דברי התורה היא במשמעות הרוחנית הפנימית
 של הדברים **וְרוֹמֶזֶת בְּתַחֲתוֹנִים** במובן הגשמי הפשוט של הדברים,
וּמִזֶּה מוֹכֵן שְׁעָנֵן זֶה (ש"לָכֵן) הִיא בַּחֲנִית לָכֵן הָעֲלִיּוֹן
שְׁלַמְעֵלָה, וּמִמֶּנּוּ נִמְשָׁךְ כַּח בִּינְעָקֵב, שִׁיף גַּם לְכָלִּלּוֹת
"מִנְשָׁךְ" אֵת הַבְּנִים וְהַבְּנוֹת שֶׁל יַעֲקֹב, הֵינּוּ מִשְׁפָּעֵי לֵהם בְּהַתְמַסְרוֹת מִיּוֹדָת,
שִׁיף גַּם לְכָלִּלּוֹת הַסְּפּוֹר דְּפִרְשָׁתָנוּ, עֲבוֹדַת יַעֲקֹב בְּבֵית לָכֵן
וְכוּ'. דִּהְנֶה עֲבוֹדַת יַעֲקֹב בְּצֵאֵן לָכֵן הִיטָה בְּאֶפֶן שְׁהִי

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

השתלשלות: "עקודים" – אין סוף, "נקודים" – עולם התווה, ו"ברודים" –
 עולם התיקון, וכן בסדר השתלשלות עצמו, דָּהּוּ סֵדֶר הַמְּשָׁכָה
 דְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת "עקודים" – עולם הבראה, "נקודים" – עולם
 היצירה, ו"ברודים" – עולם העשייה.

1 וְכִמּוֹ שְׁהִיָּה בְּצֵאן לֶכֶן
 2 כְּפִשּׁוּטוֹ, שְׁפֵן נִסְדֵּר הָעֲנִין
 3 לְכַתְחֵלָה בֵּין לֶכֶן לִיעָקֵב
 4 (אֲזוּי הָאֵט מֵעַן אָפְגֶּעֶרְעֵדֵט
 5 – כִּךְ סוּכֵם) שְׁתִּיהַי חִלּוּקָה שֶׁל סוּגִים
 6 שׁוּגִים בְּצֵאן לֶכֶן, וְיַעֲקֹב יִקְבֵּל סוּגִים
 7 מִסּוּמִיִּם. אָמְנָם יַעֲקֹב פָּעַל
 8 שְׁנוּי וְהִפִּיכָה בָּזָה, כְּפִי
 9 שְׁהוּא בְּפִשּׁוּטוֹת הַמְּקָרָאוֹת
 10 שִׁיעָקֵב נִקֵּט פְּעוּלוֹת שׁוּנוֹת כְּדִי לַגְרוֹם
 11 שְׁהֵצֵאן יִיחּוּדוֹ בְּצוּרָה מִסּוּיִימָה
 12 דְּוּוּקָא, וְכֵן הוּא גַם בְּרוּחָנִיּוֹת
 13 הָעֲנִינִים שְׁמַלְכַתְחִילָה יֵשׁ סֵדֶר
 14 הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת שֶׁהַתְּחִלּוֹת וְהַהִמְשָׁכָה
 15 מְדַרְגָּה לְדַרְגָּה הֵיא לְפִי סֵדֶר זֶה, אֲבָל
 16 בְּכוּתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִהְיוֹת וּלְשׁוֹנוֹת
 17 אֵת הַסֵּדֶר שֶׁנִּקְבַּע שְׁמַלְכַתְחִילָה, כִּיּוֹן
 18 שִׁישְׁרָאֵל עַל-יָדֵי עֲבוּדָתָם עוֹלִים
 19 עוֹלִים לְמַעַלָּה יוֹתֵר, שְׁפּוּעֵלִים
 20 שְׁפּוּעֵלִים שְׁנוּי בְּסֵדֶר
 21 הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת וּמִמְשִׁיכִים בּוֹ גִּילּוֹי
 22 אֹרֹר אֱלֹקִי יוֹתֵר מֵאִשֶּׁר נִקְבַּע
 23 מִלְכַתְחִילָה. וְזֶהוּ מַה שְׁכָּתוּב¹⁵
 24 בְּדַבְּרִי יַעֲקֹב עַל לֶכֶן וְהַחֲלִיף אֵת
 25 מִשְׁפָּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מוֹנִים,
 26 דְּמִתְחֵלָה הָיָה הַמְּדַבֵּר יַעֲקֹב
 27 וּלְבֵן סִיכְמוֹ בִּנְיָמִן בְּאֶפֶן מְסִים,
 28 שְׁזֶה קָאִי מִתִּיחַס וּמְרֻמוֹ עַל גִּלּוֹי
 29 הָאֱלֹקוֹת כְּפִי שְׁהוּא מְצַד
 30 סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, אֲבָל
 31 אַחֲרֵיכֵן נִעְשֶׂה עֲנִין שֶׁל "וְהַחֲלִיף אֵת מִשְׁפָּרְתִּי"
 32 לְמַעַלָּה מִהַמְּדִידוֹת וְהַהֲגִבּוֹלוֹת דְּסֵדֶר הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת דְּעִקּוּדִים
 33 נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים¹⁶ שְׁהוּא הַמְּשַׁכֵּת אֹרֹר וְיִרְדּוֹתוֹ מְדַרְגָּה לְדַרְגָּה לְפִי הַסֵּדֶר
 34 שֶׁנִּקְבַּע מִלְכַתְחִילָה, כְּאֹמֶר, וְתִמְרוֹת זֹאת יַעֲקֹב אֲבִינוֹ פָּעַל הַמְּשַׁכָּה וְגִילּוֹי
 35 הִרְבָּה יוֹתֵר נְעִלִים וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פּוֹעֲלִים זֹאת עַל יְדֵי עֲבוּדָתָם וְזֶה הַהִמְשָׁכָה
 36 וְהַגִּילּוֹי שֶׁלְמַעַלָּה מִהַהֲגִבּוֹלוֹת נִמְשָׁךְ בְּבַחֲנֵינָה "עֲשֶׂרֶת מוֹנִים" פִּי
 37 עֶשֶׂר, הֵינֵינוּ עֹשֶׂר פְּלוּל מְעַשֵּׂר כִּי כָל אַחַת מֵעֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת כְּלוּלָה
 38 מִכָּל עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת (מִ"חֲכֵמָה שְׁבַחֲכֵמָה" עַד "מַלְכוּת שְׁבַחֲכֵמָה"), שְׁזֶהוּ
 39 מְסַפֵּר מֵאָה¹⁷, מְסַפֵּר הַשְּׁלֵם (כְּמִבְּאֹר בְּדִירוּשִׁים הַמְּבַאֲרִים עֲנִין

1 הַצֵּאן עֲקֻדִּים וּבְרֻדִּים¹³ מִסּוּפֶר בְּפִרְשָׁה שִׁיעָקֵב אֲבִינוֹ בִּיקֵּשׁ
 2 מִלְכָּן לִקְבֵּל כְּשֶׁכֶּר עַל עֲבוּדָתוֹ כְּרוּעָה אֵת צֵאן לֶכֶן אֵת הַכְּבִשִּׁים שִׁיחֲלוּ
 3 "עֲקֻדִּים", "נְקֻדִּים" ו"בְּרֻדִּים". שְׁעֲנִין זֶה כְּפִי שְׁהוּא בְּעִלְיוֹנִים
 4 (שְׁמִמְנֵנוּ נִמְשָׁךְ אַחֲרֵיכֵן בְּתַחְתּוֹנִים כִּי כָל דְּבַר לְמַטָּה הוּא בְּתַתָּא
 5 לְשִׁרְשׁוֹ וּמִקּוּרֹו לְמַעַלָּה) מוֹרָה עַל
 6 סֵדֶר הַמְּשָׁכָה דְּג' דְּרָגוֹת
 7 בְּגִלּוֹי אֱלֹקוֹת¹⁴ הַהִתְגַּלּוּת
 8 הָאֱלֹקוֹת בְּאֵה, בְּאֹפֶן כְּלָלִי, בְּשִׁלּוּשָׁה
 9 אֹפְנִים שֶׁהֵם שְׁלוֹשׁ דְּרָגוֹת זֹו לְמַעַלָּה
 10 מִזֹּו, תְּחִלָּה בְּחִינַת עֲקֻדִּים
 11 שְׁקָאִי עַל דְּרָגָא זֹו שְׁבָה כָּל
 12 הָאֲוֵרוֹת עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
 13 עֲקֻדִּים קְשׁוּרִים וּמְחוּבְּרִים זֶה לָזֶה
 14 בְּכָלִי אֶחָד מִבְּלֵי הַתְּחִלּוֹת לְעֶשֶׂר
 15 בְּחִינּוֹת שׁוּנוֹת, וְאַחֲרֵיכֵן בְּחִינַת
 16 נְקֻדִּים הַמּוֹרָה עַל עוֹלָם
 17 הַתְּתוּי הָעוֹלָם שְׁבוֹ הָאֲוֵרוֹת לֹא
 18 מְלוּבָשִׁים בְּכִלִּים (אֵלָּא הָאֲוֵרוֹת מְרֻבִּים
 19 וְהַכִּלִּים מוֹעֲטִים) וְכִיּוֹן שְׁאִינִם בְּאִים
 20 ב'הַתְּלַבְּשׁוֹת' וּבַהֲגִדּוֹת בְּרוּרוֹת, עוֹלָם
 21 הַתְּתוּי הוּא עוֹלָם שְׁבוֹ עֲשֶׂר
 22 הַסְּפִירוֹת הֵם בְּבַחֲנֵינָה נְקֻדּוֹת,
 23 וְאַחֲרֵיכֵן בְּחִינַת בְּרֻדִּים
 24 שְׁקָאִי עַל עוֹלָם הָאֲצִילּוֹת¹⁴
 25 שְׁבוֹ עֶשֶׂר הַסְּפִירוֹת מְחוּלְקוֹת לְכוּחוֹת
 26 שׁוּגִים, וּמְלוּבָשִׁים בְּכִלִּים שְׁכָל אֶחָד
 27 מֵהֶם מוֹתָאם לְאוֹר הַמְּלוּבָשׁ בּוֹ. הַדְּבַר
 28 מוּסְבֵּר בְּחִסְדִּיּוֹת לְפִי מִשְׁל מְכוּחוֹת
 29 הַנֶּפֶשׁ: כְּאִשֶּׁר הַכּוּחוֹת מְלוּבָשִׁים
 30 בְּאֲבָרֵי הַגּוּף, כָּל אֶחָד מֵהֶם מוּגָדֵר
 31 בְּעִנְיָנוּ הַמִּיּוֹדֵד וּבְאֲבָרֵי הַמִּיּוֹדֵד לוֹ.
 32 הָרֵאִיָּה בְּעִין, הַשְּׁמִיעָה בְּאֹזֶן וְכֵן
 33 הָלֵאָה. וְאוֹלָם כְּפִי שֶׁהַכּוּחוֹת הֵם
 34 בְּשׁוּרֶשׁם בְּנֶפֶשׁ, כּוֹלֵם חֶלֶק בְּלִחֵי נִפְרָד
 35 מִנֶּפֶשׁ אַחַת שְׁהִיא עֵצֶם אֶחָד בְּלִחֵי מִתְחַלֵּק לְחִלְקִים שׁוּגִים בְּעִלֵי הַגִּדּוֹת
 36 שׁוּנוֹת אֵלָּא כּוֹלֵם כְּאֶחָד כְּלוּלִים בְּנֶפֶשׁ לֹא כָל הַתְּחִלּוֹת, כְּשֶׁם שֶׁהִנֵּפֶשׁ עֵצֶמָה
 37 הִיא עֵצֶם אֶחָד. לְאַחֵר מִכֵּן, בְּתַחֲלִיל הַהִתְגַּלּוֹת מִהִנֵּפֶשׁ הַכּוּחוֹת דְּקִים וְרוּחָנִים
 38 לְאִין שִׁיעוֹר לְעוֹמֵת צוּרָתָם וְהַגִּדּוֹת כְּפִי שֶׁהֵם מְלוּבָשִׁים בְּגוּף הַחֲמוּמִיר. כִּךְ
 39 גַם בְּהַתְּגַלּוֹת הָאֱלֹקוֹת: ב"עֲקֻדִּים" כָּל הַסְּפִירוֹת כְּלוּלוֹת כְּאֶחָד לֹא כָל
 40 הַתְּחִלּוֹת, אַחֲרֵי יִרְדָּה גְּדוּלָּה מִלְמַעַלָּה לְמַטָּה הֵם בְּבַחֲנֵינָה "עֲקֻדִּים", הֵינֵינוּ
 41 עִם חִלּוּקָה לְבַחֲנֵינָה שׁוּנוֹת וְנִפְרָדוֹת אֲבָל עֲדִין "נְקֻדּוֹת" בְּלָבָד, וְאַחֲרֵי יִרְדָּה
 42 עוֹד יוֹתֵר גְּדוּלָּה - הֵם "בְּרֻדִּים", עֶשֶׂר סְפִירוֹת שׁוּנוֹת עִם חִלּוּקָה בְּרוּרָה
 43 וְהַגִּדּוֹת מִיּוֹחָדוֹת לְכָל אַחַת. הַמּוּשָׁךְ קִיִּם בְּאֹפֶן כְּלָלִי לְמַעַלָּה מִסֵּדֶר

(13) פרשתנו לא, י. (14) ראה גם תו"א בראשית ג, א. ובכ"מ. ספר הליקוטים ערך עקודים, נקודים ברודים. וש"נ. (15) פרשתנו לא, ז. (16) בהבא לקמן – ראה תו"א שם, כ. תו"ח שם לח, א ואילך. (17) ראה פרש"י פרשתנו שם. תו"ח שם לח, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 עֲנִין מֵאָה שָׁנָה) 18 כפי שהובא גם במאמר דיבור המתחיל "ויהיו חיי
2 שרה" שנדפס ב"דבר מלכות" לפרשת חיי שרה השנה עם ביאור בדרך אפשר.
3 ובפשוטות, שְׁעַל-יְדֵי עֲבֹדַת יִשְׂרָאֵל מְמַשִּׁיכִים לְמִטָּה לֹא
4 רק בחינת בְּרָדִים, עוֹלָם הָאֲצִילוּת הדרגה השלישית בסדר ההתגלות
5 של האורות העליונים שהיא עולם
6 התיקון, עולם האצילות, אֶלֹא גַם
7 בְּחִינַת נְקָדִים, הָאֲזוּרֹת מְרַבִּים
8 דְּעוֹלָם הַתְּהוֹ שבו האורות מרובים
9 ביחס לכלים המועטים ולכן האורות
10 אינם מלוכשים בכלים. וְלִמְעָלָה
11 יוֹתֵר, מִהַבְּחִינָה דְּעֻקְדִים
12 בְּכָלִי אֶחָד בחינה כל כך נעלית
13 שבה כל הספירות כלולות וקשורות
14 כאחת. וְעוֹד לְמַעְלָה מִזֶּה,
15 מִבְּחִינַת לֶכֶן הָעֲלִיּוֹן בחינת אור
16 אין סוף עֲצָמוֹ, עֲצָמוֹת ומהותו
17 יתְבַרֵּר, שְׁזֶה נִמְשָׁךְ לְמִטָּה
18 מִמֶּשֶׁ.
19 וְהִנֵּה ב'תוֹרָה אֹר' שָׁם 19
20 בְּמִסְגָּר בסוגריים כותב
21 ש"לֶכֶן" בְּפִשְׁטוֹת ('לֶכֶן דְּקִלְפָּה') מְחִלִּף
22 דְּקִלְפָּה' – של הסטרא-אחרא
23 והטומאה הנקראת 'קליפה' על שם
24 שהיא מכסה ומעלימה על האור
25 האלקי כשם שהקליפה מכסה
26 ומסתירה על הפרי) מְחִלִּף
27 מִשְׁכָּרְתוֹ של יַעֲקֹב מִמֶּשֶׁ
28 בְּרַמָּאוֹת. וְהַפְּנִיָּה בְּזֶה
29 בְּפִשְׁטוֹת, דְּעֻנִין הַנִּלְכָּן
30 (שְׂבִיחַת לֶכֶן מוֹרָה עַל לֶכֶן
31 הָעֲלִיּוֹן שְׁלִמְעָלָה וכו') הוּא
32 כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה ברוחניות
33 הרבים. אֲמָנָם כְּפִי ש"לֶכֶן"
34 נִשְׁתַּלְשַׁל לְמִטָּה וכו' ואחרי
35 ריבוי ירידות וצמצומים של האור
36 האלקי, "הִחֲלִיף אֶת מִשְׁכָּרְתִּי
37 עֲשֶׂרֶת מוֹנִים" ולכן רימה את
38 יַעֲקֹב והחליף ושינה את דבריו ולא
39 עמד בדיבורו עשר פעמים כְּפִשְׁטוֹ.
- אֶכָּל יֵשׁ לְפָרֶשׁ הַפְּנִיָּה בְּזֶה שְׂמִיכָא ב'תוֹרָה אֹר' שָׁם שְׁלֶכֶן
בְּפִשְׁטוֹת מְחִלִּף אֶת מִשְׁכָּרְתוֹ מִמֶּשֶׁ בְּרַמָּאוֹת, הוּא כְּדִי
לְבָאָר שְׁעֵבֹדַת יִשְׂרָאֵל פּוֹעֵלֶת לֹא רק בהמשכת אורות עליונים אלא
גַּם ב"לֶכֶן" זֶה שְׁלִמְטָה ויש לה השפעה גם על "לֶכֶן דְּקִלְפָּה", כִּי
יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי עֲבֹדָתָם,
מַעֲלִים לְקַדוּשָׁה גַּם אֶת הַחֲשֵׁךְ
וְאֵת הַמְּרִירוֹת דְּעוֹלָם הַזֶּה,
לְהַפִּיף חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא
וּמְרִירוֹ לְמִיתְקָא חושך לאור ומר
למתוק, שְׁזֶה עַל-יְדֵי עֲבֹדַת
הַתְּשׁוּבָה שֶׁפּוֹעֵלֶת גְּדוּלָה יוֹתֵר
מֵאִשֶׁר עֲבֹדָה רְגִילָה (כדברי חכמינו
ז"ל שֶׁמַּעֲלָתָם שֶׁל בְּעָלֵי תְּשׁוּבָה גְּדוּלָה
מִמַּעֲלַת הַצְּדִיקִים) כִּי עֲבֹדָה רְגִילָה
בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת מְבֹרָרִת וּמַעֲלָה לְקַדוּשָׁה
רַק דְּבָרִים מוֹתִירִים, וְאִילוּ עַל יְדֵי
עֲבֹדַת הַתְּשׁוּבָה אִשֶׁר לְהַעֲלֹת
לְקַדוּשָׁה גַּם דְּבָרִים אֲסוּרִים וְלַהֲפֹךְ
חוֹשֶׁךְ לְאֹרֶךְ וּמֵרַק לְמִתְקָא.
וְכַמְבָּאָר בְּכַמְּהָ מְקוֹמוֹת
בְּדִירוּשֵׁים הַמְּבָאָרִים עֲנִין דְּבָרֵי
הַזֶּה מְשִׁיחַ עֲתִיד לְאַתְבָּא
צְדִיקָא בְּתִיבְתָּא 20 לְהַשִּׁיב
צְדִיקִים בְּתִשׁוּבָה, שְׁמַעֲלַת בְּעָלֵי
תְּשׁוּבָה הִיא שְׁפּוֹעֵלִים גַּם
בְּחֲשֵׁךְ הָעוֹלָם וּמַעֲלִים אוֹתוֹ לְאֹרֶךְ
וּלְקַדוּשָׁה, וְלֶכֶן כְּתִיב 21 בְּפִרְשָׁת
הַשְּׁבִיעַ שֶׁיַּעֲקֹב אֲבִינוּ מִבְּקֶשׁ בְּלִבּוֹ
מֵאַרְץ יִשְׂרָאֵל לַחֲרֹן - וְשִׁבְתִּי
בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי,
"בְּשָׁלוֹם" ב' שָׁלוֹם, כְּמוֹ
שְׁכֵתוֹב 22 שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְרַחוּק
וְלִקְרֹב, וּפִירְשׁוּ חַז"ל שֶׁהַכְּתוּב
מְקַדֵּם וְאוֹמֵר שָׁלוֹם לְרַחוּק מִי שֶׁהִיא
רַחוּק וְעֵשָׂה תְּשׁוּבָה שְׁנַעֲשֶׂה
קְרִיב 23, וְאַדְרָבָּה, הַשָּׁלוֹם
לְרַחוּק נֶאֱמָר לְפָנֵי הַשָּׁלוֹם
לְקְרִיב, מִחֲמַת מַעֲלַת
הַתְּשׁוּבָה.
- וְהִנֵּה ב'תוֹרָה אֹר' שָׁם 19 בְּמִסְגָּר כותב
ש"לֶכֶן" בְּפִשְׁטוֹת ('לֶכֶן דְּקִלְפָּה') מְחִלִּף
מִשְׁכָּרְתוֹ מִמֶּשֶׁ בְּרַמָּאוֹת. וְהַפְּנִיָּה בְּזֶה בְּפִשְׁטוֹת,
דְּעֻנִין הַנִּלְכָּן (שְׂבִיחַת לֶכֶן מוֹרָה עַל לֶכֶן הָעֲלִיּוֹן
שְׁלִמְעָלָה וכו') הוּא כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה אֲמָנָם
כְּפִי ש"לֶכֶן" נִשְׁתַּלְשַׁל לְמִטָּה וכו', "הִחֲלִיף אֶת
מִשְׁכָּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מוֹנִים" בְּפִשְׁטוֹ. אֶכָּל יֵשׁ לְפָרֶשׁ
הַפְּנִיָּה בְּזֶה שְׂמִיכָא ב'תוֹרָה אֹר' שָׁם ש"לֶכֶן"
בְּפִשְׁטוֹת מְחִלִּף אֶת מִשְׁכָּרְתוֹ מִמֶּשֶׁ בְּרַמָּאוֹת,
הוּא כְּדִי לְבָאָר שְׁעֵבֹדַת יִשְׂרָאֵל פּוֹעֵלֶת גַּם
ב"לֶכֶן" זֶה שְׁלִמְטָה, כִּי יִשְׂרָאֵל עַל-יְדֵי עֲבֹדָתָם,
מַעֲלִים גַּם אֶת הַחֲשֵׁךְ וְאֵת הַמְּרִירוֹת דְּעוֹלָם הַזֶּה,
לְהַפִּיף חֲשׂוֹכָא לְנִהוּרָא וּמְרִירוֹ לְמִיתְקָא, שְׁזֶהוּ
עַל-יְדֵי עֲבֹדַת הַתְּשׁוּבָה. וְכַמְבָּאָר בְּכַמְּהָ
מְקוֹמוֹת בְּדִירוּשֵׁים הַמְּבָאָרִים עֲנִין מְשִׁיחַ עֲתִיד
לְאַתְבָּא צְדִיקָא בְּתִיבְתָּא 20, שְׁמַעֲלַת בְּעָלֵי
תְּשׁוּבָה הִיא שְׁפּוֹעֵלִים גַּם בְּחֲשֵׁךְ הָעוֹלָם, וְלֶכֶן
כְּתִיב 21 וְשִׁבְתִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי, "בְּשָׁלוֹם"
ב' שָׁלוֹם, כְּמוֹ שְׁכֵתוֹב 22 שָׁלוֹם שָׁלוֹם לְרַחוּק
וְלִקְרֹב, לְרַחוּק שְׁנַעֲשֶׂה קְרִיב 23, וְאַדְרָבָּה,
הַשָּׁלוֹם לְרַחוּק נֶאֱמָר לְפָנֵי הַשָּׁלוֹם לְקְרִיב,
מִחֲמַת מַעֲלַת הַתְּשׁוּבָה.

(18) ד"ה ויהיו חיי שרה מאה שנה גו': במאמרי אדה"ז על פרשיות התורה (ע' קלא ואילך). ביאורה"ז לאדהאמ"צ, ביאורה"ז ואורה"ת להצ"צ – ר"פ חיי שרה. ד"ה ויהיו חיי שרה תשמ"א (קונט' כ"ף מ"ח תשמ"ח) ס"ז, ועוד. (19) כד, ב. (20) לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. וראה זח"ג קנג, ב. (21) פרשתנו כח, כא. וראה תו"א פרשתנו כא, רע"ד. תו"ח שם כו, א ואילך. (22) ישע"י נז, יט. (23) ברכות לד, ב.

וישכם לבן בבוקר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְהָיָה הַמִּשְׁכַּת בְּחִינַת הַלֶּכֶן הָעֲלִיּוֹן לְמִטָּה הִיא בְּאֶפֶן
2 דִּיחוד נִפְלָא אחדות נפלאה בין האור האלוני הנמשך ובין העולם, עַד
3 שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר יחוד במובן של התאחדות שני דברים שונים,
4 כִּי הִישׁ הַנִּבְרָא העולם וְהִישׁ הָאֱמִתִּי הקב"ה נֶעֱשִׂים דָּבָר
5 אֶחָד²⁴ כי העולם בטל לקדוש-
6 ברוך הוא בתכלית הביטול, עִם כָּל
7 הַשְּׁטוּרֵעַם הסערה שֶׁבְּדָבָר שֶׁכֵּן
8 התבטלות מוחלטת של ה"ישיבות"
9 והמצאות של העולם הגשמי עד כדי
10 התאחדות עם האלוקות היא חידוש
11 מלהיב ומסעיר, ואולם יש ביטול
12 בדרגה גבוהה עוד יותר, עַד שֶׁזָּהוּ
13 לְמַעְלָה גַּם מִשְּׁטוּרֵעַם מִשְּׁטוּרֵעַם ואינו
14 בסערה, על-דרך לשון הכתוב לֹא
15 בְּרַעַשׁ ה' ²⁵, וְגַם לְמַעְלָה
16 מִקּוֹל דְּמָמָה דְּקָה²⁶ אלא ללא
17 כל קול בכלל, כִּי קוֹל דְּמָמָה
18 דְּקָה הוּא בְּחִינַת הַגְּלוּי לְנִבְיָא
19 עַל-יְדֵי רֵאִיָּה אוֹ שְׁמִיעָה,
20 מִה-שְּׁאִין-כֵּן מִה שֶׁהִישׁ
21 הַנִּבְרָא וְהִישׁ הָאֱמִתִּי נֶעֱשִׂים
22 דָּבָר אֶחָד הרי זו התאחדות שנובעת
23 מהתבטלות מוחלטת של מציאות
24 העולם שהיא ביטול נעלה לאין שיעור
25 לעומת קבלת דבר ה' בראיה או
26 בשמיעה, כאשר הנביא נשאר מציאות
27 בפני עצמה והוא רואה או שומע
28 התגלות אלונית, ואילו כאן העולם
29 מתבטל עד להתאחדות מוחלטת עם
30 האלוקות, הִינּוּ שֶׁהִישׁ הַנִּבְרָא
31 לֹא קִיִּם כלל כמצאות עצמאית אלא
32 נֶעֱשָׂה הִישׁ הָאֱמִתִּי מִמֶּשׁ,
33 שֶׁלְמַעְלָה מִגֶּדֶר לֶכֶן הָעֲלִיּוֹן
34 וְלְמַעְלָה מִגֶּדֶר עֲלִיּוֹן שֶׁכֵּן גַּם
35 "עליון" הוא הגדרה שיש בה הגבלה
36 מסוימת (שהרי עליון אינו תחתון) אבל
37 הקב"ה בעצמו נעלה גם מגדר זה, וכאשר יש התבטלות והתאחדות של
38 הבריאה עם הקדוש-ברוך הוא בעצמו, מתאחדת הבריאה ביש האמיתי
39 שלמעלה מכל הגדרה, כִּי אֵין עוֹד²⁷ ואֵין עוֹד מִלְּבַדוֹ²⁸ (בְּמִבְאָר
40 בְּמִקּוֹם אַחֵר²⁹ פְּרָטִי הָעֲנִינִים בְּזָה – משמעות הביטוי "אין עוד"
41 היא שאין שום מציאות של נבראים כלל וכלל, ואילו משמעות הביטוי "אין
- עוד מלבדו" היא שבלעדו אין שום מציאות אבל אתו כן ישנה מציאות, כך
ש"אין עוד" מבטא ביטול עמוק יותר), וְעִנֵּן זֶה נִפְעַל גַּם בְּכָל
הָעוֹלָם כְּלוּ, וּבִפְרָט בִּישְׂרָאֵל, שֶׁהִיחֹד דִּישׁ הַנִּבְרָא עִם יֵשׁ
הָאֱמִתִּי אמנם יתכן בכל העולם ובכל הבריאה אבל הוּא בְּאֶפֶן נֶעֱלָה
יֹתֵר אֶצְלָם³⁰ אצל בני ישראל,
וְכִידוּעַ³¹ שֶׁפְּשִׁיטוֹת
הַעֲצָמוֹת' העובדה שעצמותו
ומהותו של הקדוש-ברוך הוא הוּא
'פשוט' (בלתי מוגדר ובלתי מוגבל)
בתכלית הפשיטות שוֹרָה
בִּפְשִׁיטוֹת שֶׁל כָּל אֶחָד
מִישְׂרָאֵל (וְכִידוּעַ בְּזָה גַּם
מִכ"ק מו"ח אֲדָמוֹ" ³² עַל
הַפְּסוּק אֲתֵם נִצְבִּים הַיּוֹם
הַמִּבְאֵר את גודל מעלת התמימות
והאמונה הפשוטה של האנשים
הפשוטים שיש לה קשר ל"פשיטות
העצמות"). וְיִחֻד זֶה הוּא
בְּתַכְלִית הַשְּׁלֵמוֹת, לְמַעְלָה
לֹא רַק מִבְּחִינַת אֶחָד אֲלָא גַּם
מִבְּחִינַת יְחִיד³³ שְׁהִיא בִּיטוּי
נעלה יותר לאחדות ה' מאשר בחינת
אחד כי אחד יכול להתפרש גם כראשון
שיש אחריו שני (לא אחד שאין זולתו
אלא "אחד המנוי", ואילו "יחיד"
פירושו שאין שני לו). וְיֵשׁ לוֹמַר
שֶׁהוּא עַל-דֶּרֶךְ הַהִתְאַחֲדוֹת
שֶׁבְּמִצְוַת "הִקְהֵל", "הִקְהֵל"
אֵת הָעָם הָאֲנָשִׁים וְהַנְּשִׁים
וְהַשִּׁף³⁴, וְכֻלָּם יַחַד
מִתְאַחֲדִים בְּעִנֵּן יִרְאֵת ה' וְזו
גַּם הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית של התאחדות
היש הנברא (האדם והבריאה) עם היש
האמיתי (הקדוש-ברוך הוא) – ביטול
המצאות האישית מתוך יראת ה'.
וְכָל זֶה נִמְשָׁךְ לְמִטָּה מִמֶּשׁ,
בְּגִשְׁמִיּוֹת כְּפִשּׁוּטוֹ, שֶׁהִרִי כֵּן יִהְיֶה לְעֵתִיד-לְבָא (נִשְׁמוֹת
בְּגוֹפִים כְּלִי כָּל הָעֲנִינִים שֶׁבִּינָתָם כְּלוֹמַר, לֹא הַפְסַק בְּחַיִּי הַנִּשְׁמָה
בְּגוֹף עַל כֹּל הַמִּשְׁתַּמֵּעַ מִכֵּן) שֶׁהִנְשָׁמָה תִּהְיֶה נְזוּגִית מִהַגּוֹף³⁵
בשונה ממצב הדברים כיום כאשר הגוף מקבל חיות מהנפש כי הגוף הגשמי
והחומרי מעלים ומסתיר על האלוקות, הרי לעתיד-לבוא כאשר לא יהיה שום

(24) ביאורה"ז לאדהאמ"צ מג, ג. ד"ה ולקחתם לכם תרס"א. (25) מ"א יט, יא. (26) שם, יב. (27) ואתחנן ד, לט. (28) שם, לה. (29) לקו"ש חכ"ה ע' 202 הערה 86. וש"נ. (30) ראה שיחת ש"פ קרח תשמ"ו. (31) שיחת י"ב תמוז תש"ז – לקו"ד ח"ג תצא, ב. וראה שיחת ש"פ שמות תשכ"ה. (32) שיחת ש"פ נצבים תש"ז. סה"מ תש"ז ע' 256 (33) ראה תו"א וארא נה, ב. אמרי בינה שער הק"ש פ"ה ואילך. ועוד. (34) וילך לא, יב. (35) ראה המשך וככה תרל"ז פפ"ח ואילך. המשך תרס"ו ע'

ביאור בדרך אפשר

8 כי דווקא העולם הזה וקיום המצוות
9 במעשה בפועל משלימים את כוונת
10 הבריאה.
11 והעקר שכל זה יהיה למטה
12 מעשרה טפחים, בגאולה
13 האמתית והשלמה, עם כל
14 הפרושים שבדבר.

ביאור בדרך אפשר

1 העלם והסתיר על אלוקות וגם הגשמיות
2 לא תעלים ותסתיר, הנשמה תקבל חיות
3 והשפעה מהגוף, וזאת מנחמת
4 מעלת הגוף ומעלת המעשה
5 שהמעשה הוא העקר³⁶,
6 שהרי הכל כל השפע מלמעלה
7 נתן בשביל הגוף והמעשה³⁷

תקנה. ועוד. 36) אבות פ"א מ"ז. 37) ראה שיחת ש"פ משפטים תשמ"ז. וש"נ.

אגרות קודש

ב"ה, ח' כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר פרץ שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכו' מכ"ט חשוון והקודם ונהניתי לקרות בו ע"ד הלימודים השונים שהוקבעו וההתועדות בעת המוכשר, ובטח למותר להעירו, כי מובן הוא מעצמו שבדאי אין בזה ענינים של השגת גבול ופעולת נפילת רוח של אחרים כי די' ומספיקה העבודה לכל אחד מאתנו מבלי לנגוע בפרנסתו של חבירו ברוחניות וכו'.

ומ"ש במוסגר על ענין המשקה, אשר כנראה שזהו בהמשך למה שדברתי עם הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהרב"צ שי' שם טוב שד"ר, הנה כנראה שלא מסר הני"ל את הנימוקים ג"כ, והוא אשר לדעתי הנה מצד שני ענינים נשתנה המצב מאז, שהי' מנהג רווח ענין שתיית המשקה בשופי, א) כי ניתנו כבר הכחות לאנ"ש, ע"י רוב המאמרים הקלים והשיחות בענינים של הסברה והבנה לפעול על השומעים מבלי שיהיו זקוקים למשקה בשופי, ודי מספיק גם המעט שבזה. ב) כיון שבזמן האחרון ביחוד נדרש מאתנו בהדגשה יתירה הענין דהפצת המעיינות חוצה, הנה עלול ענין השופי דמשקה לבלבל לזה ביותר, מה שלא הי' נוגע כ"כ כשהפצתה היתה מצו"י בהד' אמות של החסידים ואנ"ש בלבד. ונסתייעתי לסעיף א' ממה ששמעתי פעם מכ"ק מו"ח אדמו"ר בריגא שאמר "איך בין איצטער (והכוונה בלי איצטער לא היתה על אותה השעה בלבד אלא על אותן השנים מאז שהתחיל למעט בלקיחת משקה) ווי נאך א ביסל משקה", ואף שהטעם החיצוני הי' אז מפני שהרופאים ציוו לו למעט במשקה, אבל כמובן זהו טעם בחיצוניות ובמילא מתקבל הוא רק לחיצונים ולא בתוככי אנ"ש היודעים אז חסידות מאנט פנימיות, ובטח זהו הוראה ג"כ על הענין בכלל אשר ע"פ הידוע דגופא בת[ר] רישא גריר הנה החסידים נגררים אחרי נשיאנו כ"ק מו"ח אדמו"ר, שהענין שאמר שהוא עתה כמו נאך א ביסל משקה, הרי זוהי הוראה לכל החסידים ונתינת היכולת ג"כ להיות במצב כזה.

במשך דבורי עם הרה"ח וכו' הרב"צ שי' הני"ל אמרתי לו בפירוש שאין כאן ח"ו לא ענין של איסור ופקודה וכו' (בהענין דלקיחת משקה), וג"כ לא מניעה לגמרי, אלא שזהו רק מה שנראה לי החילוק שבין הפעולה דההתועדות במיעוט משקה ובין הפעולה אם מרבים בזה עד לגדר יציאה מן הכלים.

בברכת הצלחה בענינים הכללים אשר זה ישמש ג"כ צנור וכלי להמשכת וקבלת ברכה והצלחה בעניניו הפרטים.

נ"ב: בקשתו בענין שילוח איזה תעודה שתשמש יסוד לבקשת רשיון נסיעה לכאן, מסרתי להנהלת מל"ח - מרכז לעניני חינוך - ובטח ישלחו ימים אלו.

מצו"פ הקונטרס שהו"ל, ובטח יזכה בו את הרבים.

בס"ד. שיחת ראש-חודש כסלו ה'תשמ"ח – לאחר תפילת המנחה –

בלתי מוגה

- 1 א. עומדים אנו בראש-חודש, ולכן לכל-לראש - "פותחין בברכה"¹, שיהיה חודש טוב.
- 2 ובפרט שמיד לאחר 'שבת מברכים' החודש' חל 'ראש חודש', וממילא אין שום ענין המפסיק בין
- 3 הברכה מ'שבת מברכים' לזמן המתברך.
- 4 וברכת 'שבת מברכים' היא ברכה נעלית ביותר, הן מצד עצם ענין הברכה, והן מצד זמנה:
- 5 עצם ענין הברכה - שהיא נאמרת בבית-הכנסת בציבור, ואם אפילו ברכת יחיד שבישראל היא ברכה
- 6 נעלית ביותר, על-אחת-כמה-וכמה ברכת ציבור בישראל.
- 7 זמן הברכה - בשבת-קודש, שהוא "יום זכאי" וזמן של ברכה, ועד שהוא מקור כל הברכות, כמו
- 8 שכתוב בזוהר² "מיניה מתברכין כולהו יומין".
- 9 וכמבואר בכמה מקומות הטעם ששבת הוא יום של ברכה - כי קדושתו היא מלמעלה - "שבת
- 10 מיקדשא וקיימא"³. ולכן כל הענינים הבלתי-רצויים המחלישים את עניני הקדושה והברכה (בימות
- 11 החול), בטלים ומבוטלים בשבת (כמו שאומרים בתפילת "כגוונא" בליל שבת). ובפרט שעל כל זה נוספת
- 12 עבודת ישראל (אתערותא-דלעילא הבאה על-ידי האתערותא-דלתתא). ועד שעל-ידי עבודת ישראל נמשך
- 13 מלמעלה (אתערותא-דלעילא) שלא בערך להמשכה שמצד-עצמה. הרי מובן גודל המעלה של הברכה
- 14 שביום השבת.
- 15 נמצא, שהברכה שמתברך כל ראש-חודש היא ברכה נעלית. ובמיוחד הברכה שבחודש זה שאין כל
- 16 הפסק בינו ל'שבת מברכים'.
- 17 ב. ויש להוסיף בביאור סמיכות 'שבת מברכים' לראש-חודש - שגם מוצאי-שבת אינו דבר המפסיק
- 18 בין 'שבת מברכים' לראש-חודש.
- 19 וביאור הענין⁴:
- 20 ענין ראש-חודש הוא "יחוד שמשא וסיהרא", שעל-ידי-זה נהיה מולד הלבנה. ומבואר בחסידות
- 21 ד"סיהרא" היא ספירת המלכות, ו"שמשא" היא ספירות 'זעיר-אנפין', ובראש-חודש שנהיה "יחוד שמשא
- 22 וסיהרא" נמשכת השפעה מ'זעיר-אנפין' לספירת המלכות, ונעשה "בנין המלכות",
- 23 וכמו-כן מוצאי-שבת ענינו ספירת המלכות, ולכן סעודת מוצאי-שבת נקראת "סעודת מלוה מלכה"
- 24 ("ללוות את השבת אחר שיצא, כדרך שמלווים את המלך אחר שיצא מן העיר"⁵), ו"סעודת דוד מלכא
- 25 משיחא"⁶ (מלכות שבישראל כפי שהיתה תחילה אצל דוד בן ישי, ותהיה בקרוב ממש אצל דוד מלכא
- 26 משיחא).
- 27 ג. ענין הברכה ישנו גם בזמן ומקום התועדות זו:
- 28 בזמן: לאחר תפילת המנחה. בתפילה יש כמה וכמה ברכות, ומעלה מיוחדת לתפילה ולברכות
- 29 שבמנחה, שהרי אפילו "אליהו הנביא לא נענה אלא בתפילת המנחה"⁸.

(8) ולהעיר מהשייכות דאליהו הנביא לסעודת דוד מלכא משיחא (שענינה בר"ח, כנ"ל) - (א) אליהו הנביא הוא "מבשר הגאולה", ועד (ב) שע"ש נבואה זו ה"ה נקרא "אליהו הנביא". ונוסף ע"ז, עיקר ענין הנבואה קשור בזמן המשיח - שנקרא "אחרית הימים", שבו הסך-הכל והשלימות של כל הימים שלפניו, "לתקן עולם במלכות ש-ד-י", בעולם הזה הגשמי והתחתון שאין תחתון למטה הימנו.

(1) ראה בהנסמן בלקו"ש חכ"ד ע' 641 בהערה.
(2) ח"ב סג, ב. פח, א.
(3) ביצה יז, א.
(4) ראה אוה"ת בראשית ד, סע"ב ואילך. ועוד.
(5) שו"ע אדה"ז או"ח ס"ש ס"ב.
(6) סידור האריז"ל (להר"ש מרשקוב). ועוד.
(7) ברכות ו, ב.

במקום - בית שהוא מקור כל הברכות:

בית הכנסת - שבו מתפללים את הברכות שבתפילה: בית המדרש - שבו לומדים תורה שהיא "כוס מלא ברכה"; בית שמגדלים בו צדקה (חלוקת צדקה, ומפקחים על צרכי ציבור, כולל ולכל-לראש בנוגע לצרכי הצדקה) - שהיא ממשיכה ברכה⁹.

ובמיוחד שבבית זה יש צירוף של "חוט המשולש" הנ"ל יחד, והרי מספר ה"שלישי" הוא מספר הקשור בברכה¹⁰:

כי ממספר שָׁנִים יכולה להיות מחלוקת, על-דרך "שני כתובים המכחישים זה את זה", ואילו ה"שלישי" "עושה שלום" בין השניים, "יכריע ביניהם", על-ידי-זה שהוא לוקח את הטוב שבשָׁנִים.

וכמבואר בחסידות בנוגע למעלת המדה השלישית, מדת התפארת - שהיא עושה שלום בין שתי המדות חסד וגבורה, על-ידי-זה שהיא כלולה מהטוב שבחסד והטוב שבגבורה.

ועל-דרך-זה בנוגע לעניינינו - צירוף של "שלושת" הקווים ביחד¹¹ מוסיף בענין הברכה.

ומכל הנ"ל נמצא שבראש-חודש הזה, ובהתוועדות זו ישנם ריבוי עניני ברכה.

ד. נוסף על האמור לעיל בנוגע לכללות ענין 'ראש חודש', יש ללמוד הוראה גם מעניני הפרטי של חודש זה - חודש כסלו. כתורת הבעל-שם-טוב¹² שמכל דבר שיהודי רואה או שומע, עליו ללמוד הוראה בעבודתו לקונו (עם כל התוארים הנאמרים על הקב"ה). ועל-אחת-כמה-וכמה מענין כללי - חודש שלם (ובפרט שה'שבת מברכים' סמוכה לראש-חודש כנ"ל).

והנה, חודש כסלו לא רק שתחילתו ענין של יום-טוב דראש-חודש, ככל החדשים, אלא גם סיומו הוא יום-טוב של חג החנוכה.

ענינו המיוחד של חג החנוכה שהוא חג של שמונה ימים. ומבואר בחסידות שמספר שמונה מורה על דרגה עליונה ביותר, היורדת ונמשכת עד למטה מטה ביותר.

וביאור הענין:

מבואר בכמה מקומות בחסידות¹³ ההפרש שבין מספר שבע למספר שמונה: מספר שבע מורה על העולם כפי שהוא במצב טבעי, כי כללות סדר ההשתלשלות מורכב משבע, וכללות ענין זמן ומקום - "שבעת ימי ההיקף", שבע מדות, וכן ישנם "שבעה שמות הקדושים שאינן נמחקים": מה-שאינן-כן מספר שמונה קאי על דרגה שלמעלה מהטבע, ולמעלה משבעה שמות הקדושים, והוא נקרא "שומר ההיקף", מפני שהוא למעלה מההיקף (הטבע ושבעה שמות), לכן בכוחו להיות "שומר" עליו.

ולאידך, דרגה נעלית זו (שלמעלה משבעה השמות) יורדת ונמשכת עד לדרגה התחתונה ביותר. והא בהא תליא: מאחר שהיא דרגה שלמעלה מהטבע, אין היא מושפעת מהטבע, וביכולתה לירד לדרגה התחתונה ביותר.

וזוהי מעלת חג החנוכה שיש בו שמונה ימים, שדרגתו למעלה מההשתלשלות, ולאידך הוא יורד ונמשך עד הדרגה התחתונה.

ה. דוגמא לדבר (שדווקא הדרגה שלמעלה משבעה השמות, יכולה לרדת למטה מטה) - מחג הפורים, הבא בהמשך לחנוכה¹⁴:

במגילת אסתר לא נזכר אף אחד משבעה השמות הקדושים, וטעם הדבר בפשטות כי "העתיקה

(9) ראה תנחומא משפטים טו. ועוד.

(10) ראה לקו"ש חכ"א ע' 111. וש"ג.

(11) ובפרטיות - ג' הקוים, תורה עבודה וגמ"ח, הם כנגד ג'

מדות, חסד גבורה תפארת. נמצא שצירוף ג' הקוים - "לוקח" את ה"טוב" שבג' מדות.

(12) "היום יום" ט' אייר. כש"ט הוספות סקב"ז-קכט. וש"ג.

(13) ראה ד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח, תש"ד, תש"ה, ועוד

- ע"פ תשובת הרשב"א ח"א ס"ט.

(14) ראה לקו"ש חכ"א ע' 201 ואילך. וש"ג.

- 1 הפרסיים ונכתבה בדברי הימים של מלכיהם¹⁵ והם היו עובדי־גילולים, והיו כותבים תחת השם הנכבד
2 והנורא שם תועבותם.. והנה כבוד ה' שלא יזכירנו מרדכי במגילה".
- 3 אבל הטעם בפנימיות הענינים הוא להיפך - שהמגילה היא למעלה משבעה שמות הקדושים, ולכן לא
4 הוזכרו בה שבעה השמות.
- 5 ולאידך - דווקא בגלל שהמגילה היא למעלה משבעה השמות, יש ביכלתה להכתב "בדברי הימים
6 של מלכיהם.. שם תועבותם כו", כי כנ"ל דווקא בדרגה העליונה לא יכולים ענינים הנ"ל לפגום.
- 7 דוגמא נוספת לדבר, מאמירת "מודה אני" שבכל בוקר¹⁶:
- 8 בנוסח "מודה אני כו" לא נזכר אף אחד משבעה השמות, וטעם הדבר בפשטות - דמאחר שאמירת
9 "מודה אני" היא מיד בקומו משנתו, עוד לפני נטילת ידיים ובשעה שידיו לא נקיות, ולכן בזמן זה אין
10 לומר אחד משבעה השמות.
- 11 אבל הטעם בפנימיות הענינים הוא להיפך - ש"מודה אני" הוא למעלה משבעה השמות, ולכן לא
12 נזכר בו אף אחד משבעה השמות.
- 13 ולאידך, דוקא בגלל ש"מודה אני" הוא למעלה משבעה השמות, יכול הוא להאמר גם בשעה שידיו
14 אינן נקיות, כי כל הטומאות שבעולם אינן יכולות לטמא את ה"מודה אני" של היהודי.
- 15 ו. וזהו גם הטעם מדוע תורת החסידות נתגלתה בחודש כסלו, כי גם ענינה של החסידות הוא שמונה:
16 אמרו חכמינו ז"ל¹⁷ על הפסוק¹⁸ "חצבה עמודיה שבעה", "אלו שבעה ספרי תורה" - חמשה חומשי
17 תורה, ופרשת ויהי בנסוע הארון "ספר לעצמו", נמצא שנגלה שבתורה נחלקת לשבע דרגות. וממילא
18 פנימיות התורה היא הדרגה השמינית.
- 19 וטעם הדבר בפנימיות:
- 20 כאמור לעיל, מספר שמונה "שומר ההיקף" של שבע הדרגות (טבע), ועל־דרך־זה פנימיות התורה
21 שומרת על הקיום ד"שבעה ספרי תורה". וכנראה בחוש, שלימוד נגלה שבתורה וקיום המצוות, תלויים
22 בלימוד החסידות, ובידיעת אלקות. ובלשון הכתוב¹⁹ שכדי שיהיה "ועבדהו בלבב שלם" צריך להיות
23 "דע את אלקי אביך" - לימוד פנימיות התורה.
- 24 וכפי שרואים זאת גם אצל ילד קטן שה"שומר" שילמד תורה ויקיים מצוות (לפי ערכו), זה ה"דע
25 את אלקי אביך", שבזה מתחילים את היום - "מודה אני לפניך מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמת כו",
26 וזו ידיעה שהקב"ה בורא העולם, והוא הנותן לו את נשמתו.
- 27 ובפרט שכנ"ל "מודה אני" היא דרגה עליונה יותר אפילו משבעה השמות. ובעיון שטחי לפי־ערך
28 בתורת החסידות, יוכל כל אחד ואחד למצוא, שבמילים ספורות אלו מונח רזין דאורייתא ורזין דרזין
29 דאורייתא.
- 30 ולכן פנימיות התורה נקראת "נשמתא דאורייתא", ונגלה שבתורה נקראת "גופי דאורייתא"²⁰ - כי
31 כשם שהנשמה שומרת את הגוף, כך פנימיות התורה שומרת את נגלה שבתורה.
- 32 ז. הלימוד מזה בעבודת האדם:
- 33 תחילת העבודה של כל יהודי היא בענינים שלא נזכר בהם שבעה השמות הקדושים, שהרי
34 "משהתניוק מתחיל לדבר, אביו מלמדו תורה צוה לנו משה מורשה קהילת יעקב"²¹ - פסוק שלא נזכרו

(18) משלי ט, א.

(19) דה"א כח, ט. וראה תניא ק"א (קנו, ב). ועוד.

(20) זח"ג קנב, א.

(21) ראה סוכה מב, סע"א. ועוד.

(15) "מלכי מדי ופרס" (אסתר י, ב), או "חיל פרס ומדי" (שם א, ג), כידוע ב' הסדרים בדבר (ראה יל"ש אסתר רמז תתרמו).

(16) ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות סי"א ובהערה 78 שם.

(17) שבת קטז, רע"א.

בו שבעה השמות הקדושים. ואחר־כך כדברי המשנה²² - "בן חמש שנים למקרא" וכו', ורק אחר־כך¹ הוא מגיע לדרגה שלמעלה מגדרי מעלה ומטה וזמן ומקום, למעלה משבעה השמות הקדושים:²

ועבודת האדם היא לעשות משני הענינים נקודה אחת, דהיינו לאחד את הדרגה העליונה - שלמעלה³ משבעה השמות, עצם הפשטות, עצמותו ומהותו, עם הענינים הפשוטים של האדם. ועד שהוא פועל⁴ שענינים אלו יהיו נקודה אחת עם אלקות - "אין עוד מלבדו"²³, ויתירה מזו - "אין עוד"²⁴. או באופן⁵ אחר: "אין עוד", ויתירה מזו - "אין עוד מלבדו", כמו שנתבאר במקום אחר²⁵.

וכמו שנתבאר לעיל, שדווקא הדרגה הנעלית ביותר יכולה להתקשר עם הענינים הפשוטים, כמאמרו⁷ המפורסם של נשיא דורנו²⁶ שהפשטות של עצמותו ומהותו יתברך מתקשרת עם הפשטות של אדם פשוט.⁸

זאת ועוד - אפילו אדם הכי נעלה, יש לו גם ענין של תכלית הפשטות, ודוקא דרגה זו מתקשרת עם⁹ נקודת הפשטות של עצמותו ומהותו יתברך.¹⁰

*

ח. נוסף על האמור לעיל, יש ללמוד הוראה גם מפרשת השבוע, כהוראת רבינו הזקן²⁷ ש"צריכים¹¹ לחיות עם הזמן", והיינו - כפי שנתבאר על־ידי אדמו"ר האמצעי - שיש לחיות עם פרשת השבוע.¹²

ובפרשה גופא - עם החלק היומי שבפרשה, ביום ראשון - מראשון ועד שני, וכן בימים שלאחר־זה.¹³

שיעור היומי בתורה הוא - תחילת פרשת ויצא: "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה, ויפגע במקום¹⁴ גו', ויחלום גו' והנה ה' נצב עליו ויאמר גו' והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה,¹⁵ ונברכו בך כל משפחות האדמה ובזרעך". ובפסוקים אלו מובאת בשורת הקב"ה ליעקב אודות הגאולה¹⁶ העתידה:¹⁷

לאחרי הברכות שנתברך יעקב מיצחק בפרשה הקודמת, שומע יעקב מהקב"ה את סיפור הדברים¹⁸ והמצב שיהיה באחרית הימים - "ופרצת", פריצת כל הגדרים, ענין שלמעלה ממדידה והגבלה, דרגת¹⁹ השלימות, וזה כולל את כל הענינים - "ימה וקדמה וצפונה ונגבה"²⁸

ועד שיהיה "ונברכו בך כל משפחות האדמה" - שאומות העולם יעבדו את ה' בשבע מצוות שלהם,²¹ וכמו שכתוב²⁹ "אז אהפוך אל עמים גו' לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד", "לתקן עולם במלכות²² ש־י", ויהיה גילוי אלקות בעיני בשר "וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר"³⁰.

ט. והנה הפסוקים הנ"ל נתבארו בארוכה בדרושי חסידות על פרשתנו³¹, ונקבצו ב'קונטרס' שלאחר²⁴ השיחה ינתן לשלוחים. ובוודאי שכל אחד ממקבלי הקונטרס ילמד את הקונטרס, ויוסיף במעשה בפועל,²⁵ ש"המעשה הוא העיקר"³², בענינים המדוברים בקונטרס.

ונקודת הדברים - שהליכת יעקב לחרן, קאי על עבודת הבירורים של הענינים התחתונים שבעולם.²⁷ וזהו תוכן דברי יעקב "ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה הוי' לי לאלקים והאבן הזאת אשר שמתי מצבה²⁸ יהיה בית אלקים", ד"האבן" קאי על הענינים התחתונים שאין תחתון למטה מהם, דוגמת ענין האבן,²⁹ ומענינים אלו עושה "מצבה יהיה בית אלקים", מקום קדושה לו יתברך.³⁰

ולא רק "בית אלקים", אלא "והיה הוי' לי לאלקים", בית לבחינת הוי' דלעילא, שנהיה בדרגת³¹ "אלקים".³²

משיח צדקנו - בשלימות, "פרוות תשב ירושלים" (זכרי' ב, ח),

שזהו"ע ד"ופרצת".

(29) צפני' ג, ט.

(30) ישעי' מ, ה.

(31) ראה ד"ה ושבתי בשלום תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב).

וש"נ.

(32) אבות פ"א מ"ז.

(22) אבות ספ"ה.

(23) ואתחנן ד, לה.

(24) שם, לט.

(25) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 202 ובהערה 86 שם.

(26) לקו"ד ח"ג תצא, ב. ח"ד תקעה, ב. ועוד.

(27) "היום יום" ב' חשון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

(28) בדוגמא כפי שירושלים תהי' - בקרוב ממש, בביאת

- 1 ומסיים "וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך" – שבני ישראל על־ידי עבודתם מכתירים את הקב"ה
 2 בכתר מלכות. וזהו ענין "עשר אעשרנו", שהרי מספר עשר מורה על שלימות המנין, ובפרט מספר עשר
 3 כפי שהוא כתוב בפסוק בתורה - שהוא שלימות, שזה בחינת הכתר, ו"עשר אעשרנו", היינו, שבני ישראל
 4 מכתירים את הקב"ה בשני כתרים.
 5 וכידוע דברי חכמינו ז"ל³³ "משל לבני מדינה שעשו שלש עטרות למלך, מה עשה המלך: נתן בראשו
 6 אחת, ושתיים נתן בראשם של בניו", היינו שהקב"ה נתן לישראל שני כתרים, וזהו "עשר אעשרנו"
 7 שישראל חוזרים ומכתירים את הקב"ה בשני כתרים.
 8 ואז מתגלה בעולם - ובהרחבה אמיתית - כתרו של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכתרו של דוד מלכא
 9 משיחא.
 10 וזה פועל שגם כל יהודי יהיה במעמד ומצב של מלך על סביבתו - כמדובר בהתוועדויות שלפני־זה
 11 בקשר ל'שנת הקהל', שכל אחד מישראל הוא מלך בסביבתו, ותפקידו (כמלך של כל ישראל) לקרוא
 12 בפני "האנשים הנשים והטף" פרשיות בתורה כדי לפעול בהם "ליראה את ה'" באופן נצחי - "כל
 13 הימים"³⁴.
 14 ויהי־רצון שנזכה לזה מיד, בבית־המקדש השלישי, שהרי כשיהיה בית־המקדש השלישי לא יחכו
 15 לזמן של "הקהל", אלא יעשו זאת מיד בשמחה ממש, כמו ה"הקהל" שהיה ב'בית ראשון' ו'שני'.
 16 י. והנה, "תורה" היא מלשון הוראה³⁵, היינו, שכל עניני התורה הם הוראה בעבודת האדם לקונו,
 17 ועל־דרך־זה בנידון־דידן, ובפרט שענינים הנ"ל שייכים ליעקב אבינו, וכל יהודי נקרא על שם יעקב³⁶:
 18 בכל אחד ואחד צריך להיות "ופרצת" - פריצת ההגבלות שלו. כל אחד לפי ערך הכחות, הזמן והמקום
 19 שלו, ואפילו בקטן שבקטנים, ואדרבה - דוקא קטן שבקטנים ששכלו מדוד ומוגבל כו' קל לו יותר לפרוץ
 20 את הגבלות שכלו.
 21 ועבודת האדם היא לגלות בעצמו את הנקודה שלמעלה מהגבלות - "ופרצת" (כנ"ל סעיף ח), שזהו
 22 ענין קריאת־שמע, קבלת עול מלכות שמים, ובכל כחותיו - "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך"³⁷, "ימה
 23 וקדמה וצפונה ונגבה".
 24 וכמו־כן עבודת האדם היא בעניני העולם "וילך חרנה", לעסוק בעבודת הברורים, ולסיים את
 25 השירים האחרונים של הברורים ד"ויצא יעקב גו'", שהרי כל יהודי נקרא על שם יעקב כנ"ל.
 26 וכל זה בזריזות ובמהרה בימינו, אפילו יותר מ"הרף עין", ואזי זוכים שיקויים "ושבתי בשלום אל
 27 בית אבי גו'", כמבואר בארוכה בדרושים אלו.

*

- 28 יא. ויש להאריך בכל ענינים אלו - אך צריך להשאיר זמן לתפילת מעריב, ולחלוקת הקונטרסים,
 29 ובפרט שזוהי התכלית שלשמה התאספנו כאן, שיקחו את הקונטרס שבו נקבצו ענינים ממאמרי רבותינו
 30 נשיאנו, וכל אחד ילמד זאת "ללמוד וללמד לשמור ולעשות". ואחר־כך כל אחד יכול להוסיף בזה כהנה
 31 וכהנה, כי "תן לחכם ויחכם עוד"³⁸.
 32 וכמדובר בשבת³⁹ שהחלוקה תהיה לשלוחים ושלוחות שיחיו, הממלאים את שליחותו של נשיא
 33 דורנו שהוא העיקר של התורה שבקונטרס זה, ו"תורתו נקראת על שמו"⁴⁰, שזה התעצם עמו.

(37) ואתחנן ו, ה.

(38) משלי ט, ט.

(39) שיחת ש"פ תולדות ס"ג.

(40) ע"ז יט, א. וראה קידושין לב, סע"א ואילך.

(33) ויק"ר פכ"ד, ח.

(34) וילך לא, יג.

(35) ראה רד"ק לתהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית. זח"ג נג,

ב.

(36) ראה אגה"ק ס"ז (קיא, ב).

ובוודאי שפעולות השלוחים בשליחות, תוסיף בהצלחת קבלת הקונטרס, ובעיקר - בהצלחת ניצול
הקונטרס כדרוש.
וכרגיל בהתוועדויות כגון אלו למעלה משלוש פעמים, יחלקו אחר־כך לכל שאר הנאספים - אנשים
נשים וטף - שטר של ממון, על־מנת לתתו לצדקה.
והסדר יהיה כך:
לכל־לראש יקבלו השלוחים קונטרס ושטר לצדקה, ואחר־כך תקבלנה השלוחות קונטרס ושטר
לצדקה. ולאחר מכן יעברו השלוחים שוב, כדי שיהיו שלוחים לחלק שטרות של צדקה כאן בבית־הכנסת
ובית־המדרש לאנשים וטף (הנמצאים בעזרת האנשים), ואחר־כך תעבורנה גם השלוחות שוב, ותהיינה
שלוחות לחלק שטרות של צדקה לנשים וטף (הנמצאות בעזרת נשים).
וכל ענינים אלו - באופן מסודר, בלי דחיפות, ובוודאי לא לדחוף אחרים מצד כוונות חיצוניות וכיוצא
בזה, ובזריזות, וביחד עם זה באופן של "לא בחפזון תצאו גו' כי הולך לפניכם ה'"⁴¹, ו"בשובה ונחת
תושעון"⁴².
וזה ימהר את ה"אחישה"⁴³ והחפזון של הגאולה, שתהיה באופן של "בשובה ונחת תושעון".
יב. ויהי־רצון שמכל הדיבורים הנ"ל, יקבלו תיכף ומיד החלטות טובות להוסיף במעשה בפועל,
המעשה הוא העיקר, בלימוד התורה וקיום המצוות.
החל מההחלטה הטובה ללמוד בקונטרס שיחלקו עכשיו, ולתת לצדקה כפי שיחלקו עכשיו, וזה ימהר
ויזרז את ביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.
ובפרט שנמצאים אנו לאחר תפילת מנחה, ובצירוף של שלושת הקיום תורה עבודה וגמילות־חסדים,
והרי "גדולה צדקה שמקרכת את הגאולה".
ובפרט שכמה וכמה שלוחים נתנו כבר דו"חות (לפני שבת או לאחר השבת) מהפעולות הכי טובות
והכי נעלות שהם עשו, ובוודאי ששאר השלוחים ישלימו גם הם בנתינת הדו"חות על הדברים הנפלאים
והכי גדולים שהם פעלו בזמן האחרון.
וביחד עם ההבטחות וההחלטות הטובות שהולכים להמשיך בפעולתם הלאה, וביתר שאת וביתר עוז,
כמאמר חכמינו ז"ל⁴⁴ "מי שיש לו מנה רוצה מאתיים, יש לו מאתיים רוצה ארבע מאות", "כפליים
לתושיה"⁴⁵, ויתירה מזו למעלה מ"כפלים לתושיה".
ו"ה' יראה ללבב"⁴⁶, שזוהי החלטה אמיתית, ובפרט שהיא באה מתוך פנימיות הנפש, ובבית־הכנסת
ובית־המדרש של נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, וביום זכאי, שבו קוראים בתורה אודות ההבטחה
הגמורה של הקב"ה ליעקב "והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה גו' ונברכו בך כל משפחות האדמה",
קיום שבע מצוות בני נח.
וגלוי וידוע לפני הפעולות שיעשו, וממילא אין זה רק כמונח בקופסא נעולה⁴⁷, אלא מכיון ש"ה'
יראה ללבב" (של כל אחד ואחד עד קטנים), הרי זה מונח בגלוי.
יג. וכל ענינים אלו - ממהרים ומזרזים את ביאת משיח צדקנו, ואז "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
ובבנותינו"⁴⁸, ו"כספם וזהבם אתם"⁴⁹, התורה ומצוותיה, ובאופן של "תורה חדשה מאתי תצא"⁵⁰, וחידוש
בקיום המצוות,

(46) ש"א טז, ז.

(47) ראה לקו"ת דברים א, ב. ובכ"מ.

(48) בא יו"ד, ט.

(49) ישעי' ס, ט.

(50) שם נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(41) ישעי' נב, יב.

(42) שם ל, טו.

(43) שם ס, כב. סנהדרין צח, א.

(44) ראה קה"ר פ"א, יג. פ"ג, יו"ד. רמב"ן ובחיי ס"פ חיי"ש.

ועוד.

(45) ראה שמו"ר רפמ"ו.

- 1 ובפרט שלפי כל הסימנים שבגמרא ובברייטא, וכמדובר כמה פעמים - נמצאים אנו באמצע אחרית
 2 הימים, ולא חסר רק ה"מכה בפטיש", על-ידי הקב"ה ומלכא משיחא - על כל עניני הגלות בפועל, ומיד
 3 מתגלה לעיני בשר, "וראו כל בשר יחדיו", ש"והיתה לה' המלוכה"⁵¹,
 4 "קהל גדול ישובו הנה"⁵² בריקוד - בגוף הגשמי, שהרי העיקר הוא בגשמיות⁵³ - לארץ הקודש, "ארץ
 5 אשר גו' תמיד עיני ה' אליך בה, מרשית השנה ועד אחרית שנה"⁵⁴, ושם גופא - לירושלים עיר הקודש
 6 "עיר שחברה לה יחדיו"⁵⁵, ושם גופא - בהר הקודש, ובבית-המקדש "מקדש אדני' כוננו ידיך"⁵⁶, ושם
 7 גופא - בקודש הקדשים, יחד עם ארון הקודש ולוחות הברית, כמדובר כמה פעמים בהתוועדויות כיוצא
 8 בזה.
 9 ועוד והוא העיקר - שרוקדים מיד יחד עם מלכא משיחא ועצמותו ומהותו יתברך, בקודש הקדשים
 10 ובבית-המקדש השלישי, ובהר הקודש ובירושלים עיר הקודש, ובארץ הקודש ש"תתפשט לכל
 11 הארצות"⁵⁷.
 12 ועוד וזהו עיקר כל העיקרים - שיהיה זה 'כהרף עין' ממש.
 13 [כ"ק אדמו"ר שליט"א חילק לשלוחים שי' "קונטרס ראש-חודש כסלו - מאמר דיבור-המתחיל
 14 "ושבתי בשלום" גו' תשל"ח, ובצירוף שטר של דולר, על-מנת לתתו לצדקה. ואחר-כך חילק כנ"ל
 15 לשלוחות תחיינה. אחר-כך נתן לכל אחד ואחד מהשלוחים והשלוחות שיחיו, שטרות של דולר - כדי
 16 לחלק לכל אחד ואחד מהמסובים שיחיו, שטר אחד על-מנת לתתו לצדקה].

(51) עובדי' בסופו.	(54) עקב יא, יב.
(52) ירמ' לא, ז.	(55) תהלים קכב, ג.
(53) שהרי "יש הנברא" קשור עם "יש האמיתי" (ראה	(56) בשלח טו, יז.
ביאורו"ז לאדהמ"צ בשלח מג, ג).	(57) יל"ש ישעי' רמז תקג.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה מ"ח, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מו"ה שלום שי'

שלום וברכה!

במענה על הודעתו בבקשת ברכה בעד מר...

הנה לפלא שכמה פעמים עוררתי את אנ"ש שיחיו, שכשמבקשים איזה ענין בעד מי שהוא, הנה יודיע ג"כ פרטים בנוגע לגילו, ומצבו המשפחתי, והעיקר מעמדו ומצבו בעניני תומ"צ, ומובן זה ג"כ בשכל, כי לכל השפעה צ"ל כלים מתאימים, וכיון שע"פ ההשגחה בא המבקש בקישור אתי - אף שבטח שעזרתו יכולה לבוא גם באופן אחר כיון שהקב"ה הוא המשפיע כל הענינים ובפרט לבני ובנות ישראל בבני חיי ומזוני דלאו בזכותא - אשר בבית דין - תליא מילתא, אלא במזל - הוא הקב"ה - תליא מילתא (ראה הערה האחרונה להשיחה דש"ק מברכים חדש אלול שנדפס בהפרדס דחדש תשרי השתא) -, הרי קרוב לומר שהכונה שצריך אני לעוררו על איזה ענין של תומ"צ ובמילא הרי עלי לדעת ממה להתחיל, אשר לזה נחוצות ידיעות הנ"ל, ובטח ימלא את זה במכתבו הבא...

מוסג"פ העתק מכתבי לסניפי אגודת נשי ובנות חב"ד במקומות שונים, ומהראוי הי' שיחפש תחבולות ועצות איך לסדר ענין זה גם במחנם הט', מובן שבאופן רשמי צ"ל זה ע"י נשים, אלא שהוא וב"ד שיחיו יהיו הרוח חיים במהלך העבודה, ולבשו"ט בכל הנ"ל אחכה.

בס"ד. משיחות ש"פ ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח.

קדושה¹⁰, וללכת לחרון – "חרון אף של מקום
27 (בעולם)"¹¹, כדי לעשות לו ית' דירה בתחתונים¹².

ובפשטות – שגם ב"חרן", "חרון אף של מקום
29 בעולם", הרי, לא זו בלבד שלא נגרע בעבודתו
30 בעניני קדושה¹³, אלא עוד זאת, שמעמיד את בית
31 ישראל, "מטתו שלמה"¹⁴, ועד שמברר ומזכך את
32 עניני העולם, כולל גם "חרון אף של מקום
33 בעולם", כמודגש בפרטי עבודתו בצאן לבן,
34 שזהו"ע עבודת הבידורים¹⁵, ובאופן ד"ויפרוץ
35 האיש מאד מאד ויהי לו צאן רבות וגו'"¹⁶.

והנתינת-כח לעבודה זו¹⁷ – "והנה אנכי עמך
37 ושמרתיך גו' והשיבותיך וגו'"¹⁸, ובלשונו של
38 יעקב – "אם יהי' אלקים עמדי ושמרני גו' ושבתי
39 בשלום"¹⁹ אל בית אבי וגו'"²⁰, היינו, שהקב"ה
40 נותן לכאו"א מישראל את כל הכחות הדרושים
41 לעבודתו בעוה"ז הגשמי, הן בנוגע לעצמו, הן
42 בנוגע לבני ביתו, כולל גם פעולה על שאר בני,
43

1 א. שבת קודש זה, שבת פ' ויצא, הוא – השבת
2 הראשון דחודש כסלו.

3 וע"פ הידוע¹ שיש קשר ושייכות בין פרשיות
4 התורה לזמן שבו קורין ולומדים פרשיות אלו,
5 וכפתגם הידוע² ש"יש לחיות עם הזמן" – מובן,
6 שיש קשר ושייכות בין פ' ויצא לחודש כסלו,
7 שלכן, הקריאה דפ' ויצא היא לעולם בחודש כסלו,
8 ובכמה שנים (כבשנה זו) – השבת הראשון דחודש
9 כסלו, כדלקמן.

10 ב. ויובן בהקדים תוכן הענין דפ' ויצא – "ויצא
11 יעקב וגו'" – שבה נתבאר כללות ענין העבודה
12 דכאו"א מישראל:

13 "יעקב" – מרמז (מדבר) על כאו"א מישראל,
14 כי נוסף לכך שיעקב הוא א' מג' ה"אבות" ("איך"
15 קורין אבות אלא לשלשה")⁴ דכאו"א מישראל,
16 שבחי' האבות היא ידועה לבניהם אחריהם בכל דור
17 ודור, היינו, שבכאו"א מישראל יש בחי' האבות⁵,
18 הרי ידוע⁶ ש"שופרי' דיעקב מעין שופרי' דאדה"ר⁷
19 . . נשמתו . . כלולה מכל הנשמות שבישראל
20 מעולם ועד עולם".

21 והנה, אצל כאו"א מישראל ישנו הענין ד"ויצא
22 יעקב מבאר שבע וילך חרנה":

23 לכל לראש – ירידת הנשמה בגוף⁸, שירדה
24 מאיגרא רמה, "מבאר שבע"⁹, לבירא עמיקתא,
25 "חרנה". ונוסף לזה, גם בעוה"ז גופא – צריך
26 לצאת "מבאר שבע", בית אביו, ד' אמות של

(10 כולל גם – היציאה מ"אהלים", אהלו של שם ואהלו של
עבר (פרש"י תולדות כה, כז).

(11 פרש"י ס"פ נח (וראה לקו"ש חט"ו ע' 63 ואילך).
(12 ראה תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

(13 שהרי, גם בבית לבן עסק בתורה ותפלה, כמארז"ל (ב"ר
פס"ח, יא) "כל כ' שנה שעמד בביתו של לבן לא שכב, ומה הי'
אומר . . כל ספר תהלים", ענין התפלה, וגם ענין התורה –
כנגעים ואהלות" (מדרש תהלים בתחלתו). ועד"ז קיום המצוות
– כמבואר בזהר (פרשתנו קסא, ב ואילך) שהמקלות דיעקב הו"ע
התפילין (והרי "הוקשה כל התורה כולה (מצוות התורה)
לתפילין" (קידושין לה, א. וש"נ. שו"ע אדה"ז או"ח הל' תפילין
רס"ז)).

(14 ויק"ר פל"י, ה. פרש"י ויחי מז, לא. וראה פסחים נו, א.
תו"כ בחוקות יכו, מב. ספרי ואתחנן ו, ד. האזינו לב, ט. ברכה
לג, ב.

(15 ראה תו"א פרשתנו כב, ד ואילך. ובארוכה – תו"ח שם
כו, ג ואילך. ד"ה ושבתי בשלום הנ"ל סי"ג. וש"נ.
(16 פרשתנו ל, מג.

(17 נוסף לנתינת-כח בהברכות שקיבל מיצחק לפני ש"וישלח
יצחק את יעקב" (תולדות כה, ה) – "ויתן לך האלקים מטל
השמים ומשמני הארץ וגו'" (שם כז, כח), וכן הברכות שקיבל
בעת ציווי השליחות – "ואל-שדי יברך אותך וגו'" (שם כח, ג).
כמדובר בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז (שיחת ש"פ תולדות ס"ט
ואילך).

(18 פרשתנו כה, טו.

(19 להעיר ש"שלום" כולל כל הברכות – "השלום שקול כנגד
הכל" (תו"כ ופרש"י בחוקותי כה, ו).

(20 פרשתנו כה, כ"א.

(1 ראה של"ה ר"פ וישב (רצו, א).

(2 "היום יום" ב' חשוון. סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

(3 ברכות טז, ב.

(4 ויתירה מזו – "בחור שבאבות" (ב"ר פע"ו, א), אשר א'
מהעילויים דיעקב לגבי אברהם ויצחק – שאברהם יצא ממנו כו'
ויצחק יצא ממנו כו', משא"כ יעקב, "מטתו שלמה" (ויק"ר פל"ו,
ה), כולל שאין בו ענין נוסף מלבד היותו "אב" דבני' לברם.

(5 ראה תו"א ר"פ וראא. ובכ"מ.

(6 אגה"ק ס"ז (קיא, סע"ב).

(7 ב"מ פד, א. דח"א לה, ב. ועוד.

(8 ראה אור החיים פרשתנו כה, יד. וראה בארוכה ד"ה ושבתי
בשלום תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב) ס"ז ואילך. וש"נ.

(9 להעיר ש"באר שבנ" הוא גם מלשון שבועה, שזהו"ע
דקודם יציאתו לעולם "משביעין אותו תהי צדיק כו'" (ראה ד"ה
ושבתי בשלום הנ"ל ס"ז. וש"נ).

33 (יצחק) שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה
34 בתחתונים.

35 ולכן, עם היות שהיציאה מבאר שבע ללכת
36 חרנה היא ירידה גדולה כו' – הרי, כיון שע"ז
37 נשלמת הכוונה דנתאוה הקב"ה להיות לו ית'
38 דירה בתחתונים, נמצא, שירידה זו דוקא היא
39 הפועלת על' הכי גדולה,

40 הן בנוגע לכל סדר ההשתלשלות – שהרי
41 "תכלית השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה
42 למדרגה אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל
43 ולהם ירידה מאור פניו ית'²⁸, ואילו העל' שלהם
44 היא – ע"ז שעוה"ז התחתון שאין למטה ממנו
45 נעשה דירה לו ית'.

46 והן בנוגע לנשמה (יעקב כנ"ל) – שע"י ירידתה
47 לעוה"ז להתלבש בגוף ונה"ב כו' נעשית³⁰ בבחי' "
48 מהלך" ("וילך"³¹), ועד ש"ויפרוץ האיש מאד
49 מאד", עבודה דבחי' "בכל מאדך", ויתירה מזה –
50 ב' פעמים "מאד"³².

51 וענין זה (העל' והשלימות שנעשית ע"י
52 הירידה למטה דוקא) מרומז בתפלתו של יעקב:

53 "ושבתי³³ בשלום³⁴ אל בית אבי" – "שהוא
54 בחי' חזרה והשבה של בחי' יעקב . . (אל) בית
55 אבי, שהוא בחי' יצחק . . הצחוק והתענוג העליון
56 שיתגלה לעתיד"²⁷.

57 "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהי' בית

(30) ראה תו"א ס"פ וישב. ד"ה ויאמר לו יהונתן דש"פ תולדות שנה זו. ועוד.

(31) ובפרטיות יותר – ב' אופני הליכה, ע"ד מ"ש "והתהלכתי", ב' הליכות: מלמעלה למטה, ומלמטה למעלה (ראה לקו"ת פ' ראה כו, א. ד"ה הנ"ל דש"פ תולדות. ועוד).

(32) ראה תו"א פרשתנו כג, ג. ד"ה ושבתי בשלום הנ"ל ס"ג. וש"נ.

(33) להעיר, ש"ושבתי" הוא גם מלשון תשובה, שזהו העליון שנעשה בהנשמה ע"י ירידתה למטה – העליון דבעלי-תשובה לגבי העליון דצדיקים, מצד מעלת העבודה דאתהפכא חשוכא לנהורא (ראה ד"ה ושבתי בשלום הנ"ל סט"ו ואילך. וש"נ). וראה תו"א שם כב, ג: ולכן ארז"ל אם ישראל עושין תשובה נגאלין כו' שזהו תכלית ביאת המשיח להיות הצחוק והחזרה כד אתכפייא סט"א ואתהפכא חשוכא לנהורא.

(34) ב' שלום, ע"ד מ"ש (ישעי' נז, יט) שלום שלום לרחוק ולקרוב, "שלום מלמטה למעלה, והיינו לרחוק שנעשה קרוב, שהוא בחי' העלאת ממוטה למעלה, ושלום מלמעלה למטה, היינו בחי' ירידת והמשכת אלקות למטה כו'" (תו"א שם כא, רע"ד) – בדוגמת ב' אופני ההילוך, כנ"ל הערה 31.

1 והן בנוגע לפעולה בחלקו בעולם וע"ז גם בכל
2 העולם.

3 ועד שבאים לסיום הפרשה – נעוץ תחלתן
4 בסופן וסופן בתחלתן²¹ – "ויעקב הלך לדרכו
5 ויפגעו בו מלאכי אלקים גו' מחניים"²², היינו,
6 שיעקב חוזר מחוץ לארץ (חרן) לארץ ישראל,
7 כשמלווין אותו מלאכי חוץ לארץ שבאו עמו,
8 ומלאכי ארץ ישראל שבאו לקראתו²³, ולוקח עמו
9 "את בניו ואת נשיו"²⁴, וגם "את כל מקנהו ואת
10 כל רכושו . . מקנה קנינו אשר רכש בפדן ארם" –
11 "לבוא אל יצחק אביו"²⁵, כאמור, "ושבתי בשלום
12 אל בית אבי".

13 ג. ובעומק יותר – בלשון החסידות:

14 יציאתו של יעקב מבאר שבע ללכת חרנה, היא,
15 מפני ש"וישלח יצחק את יעקב" (כמ"ש בסיום
16 הפרשה שלפנ"ז)²⁶ – "יצחק" הוא מלשון צחוק
17 ותענוג, דקאי על התענוג העליון²⁷, ש"נתאוה
18 הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים . . עוה"ז הגשמי
19 והחומרי ממש . . התחתון במדרגה שאין תחתון
20 למטה ממנו . . שכן עלה ברצונו ית' להיות נחת
21 רוח לפניו יתברך כד אתכפיא ס"א ואתהפך חשוכא
22 לנהורא כו'"²⁸.

23 וזהו "וישלח יצחק את יעקב" – שמצד התענוג
24 דלמעלה (נתאוה הקב"ה כו') נעשה הענין
25 ד"וישלח גו' את יעקב", "יו"ד עקב, שהוא בחי'
26 ירידת והשתלשלות אלקות עד למטה מטה גם
27 בבחי' עקביים²⁹, ובאופן ד"ויצא יעקב מבאר שבע
28 וילך חרנה", "שנמשך ונשתלשל בהשתלשלות
29 וצמצומים כ"כ להתהוות יש מאין בעלי גבול
30 ועלמין דפרודי . . שהם בחי' יש ונפרד בפ"ע שנק'
31 חרן כו'"²⁹, עד להירידה בעוה"ז הגשמי שאין
32 למטה ממנו – כדי להביא בפועל את התענוג

(21) ספר יצירה פ"א מ"ז.

(22) סוף פרשתנו.

(23) פרש"י עה"פ.

(24) פרשתנו לא, יז.

(25) שם, יח.

(26) תולדות כח, ה. וראה בארוכה שיחת ש"פ תולדות ס"ב ואילך.

(27) תו"א פרשתנו כא, ג. ובארוכה – תו"ח שם כד, סע"ד ואילך. ד"ה ושבתי בשלום הנ"ל סט"ו ואילך. וש"נ.

(28) תניא פל"ו.

(29) תו"א שם. וראה תו"א ותו"ח ריש פרשתנו.

והנה, העבודה בקו התורה היא ענינו של "יעקב" 28
 — כמ"ש⁴² "יעקב איש תם יושב אהלים", "אהלו
 של שם ואהלו של עבר"⁴³, וכידוע⁴⁴ שעבודתם של
 ג' האבות היא בג' הקוין: אברהם, קו הימין —
 הכנסת אורחים וגמילות חסדים, יצחק, קו השמאל
 — חפירת בארות (העלאה מלמטה למעלה), תפלה,
 יעקב, קו האמצעי — ענין התורה, ועד ש"הי'
 מרכבה לתורה שלמעלה⁶.

ונמצא, ש"ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" 36
 — קאי (גם) על היציאה דתורה שלמעלה, מבחי'
 חכמה עילאה (אות יו"ד דיעקב), שתומשך ותתגלה
 גם למטה (בבחי' עקב), עד ל"חרן"⁴⁵, "המשכת
 חכמה עילאה שהיא התורה ורצונו ית' שנמשכו
 ע"י בחי' יעקב, יו"ד עקב, כמ"ש⁴⁶ ויקם עדות
 ביעקב ותורה שם בישראל, להיות בעסק התורה
 שלמטה בגשמיות . . גילוי המשכת חכמה עילאה
 כו"⁴⁷.

וכפי שמסיים בהמשך הענין "ויצוק שמן על
 ראשה"⁴⁸ — "שמן הוא בחי' חכמה עילאה . .
 להיות גלוי בחי' חכמה עילאה ממש למטה בבחי'
 מצבה . . שהוא בחי' תורה ומצוות שמלוכשים
 למטה בדברים גשמיים . . עכ"ז יהי' בהם גילוי
 בחי' חכמה עילאה ממש כמו שהוא למעלה כו"⁴⁹.
 ועי"ז שהתורה נמשכת ומתגלה בעולם דלמטה,
 עד לבחינת "חרן" — אזי יכול להיות בירור וזיכוך
 העולם, עד לתכלית השלימות, שנעשה דירה לו
 ית', דירה לעצמותו, לעתיד לבוא⁵⁰.

ה. עפ"ז יש לבאר את הקשר והשייכות ד"ויצא
 יעקב גו"ג לחודש כסלו:

(42) תולדות כה, כז.

(43) ב"ר פס"ג, יו"ד. פרש"י עה"פ.

(44) מגלה עמוקות אופן רנ (בסופו). וראה לקו"ש השבועי
 ס"ה. ושי"ג.

(45) להעיר מתו"א פרשתנו כג, ג: כל העבודה שעבד יעקב
 ללבן שש שנים בצאנן הם בחי' שיתא סודי משה כו', שהם בחי'
 צאן, שיצאו ונמשכו מעונג העליון כו'.

וראה שם בסוף פרשתנו: ויעקב הלך לדרכו, בחי' יעקב יו"ד
 עקב, הלך ונמשך בחי' תורה ומצוות, דתורה איקרי דרך, וד"ל.
 (46) תהלים עח, ה.

(47) תו"א פרשתנו כב, ב. וראה תו"ח שם כד, א ואילך.

(48) פרשתנו כח, יא.

(49) תו"א פרשתנו כח, ב. וראה תו"ח שם כד, ב ואילך.

(50) ראה גם לקו"ש השבועי הקשר והשייכות דב' הענינים של
 יעקב — תורה ובירור העולם, עיי"ש בארוכה.

אלקים"³⁵ — היינו, שגם הדברים הכי תחתונים,
 "אבן", בחי' הדומם, שבהם היתה התחלת עבודתו
 של יעקב (כמ"ש בתחלת הליכתו לחרן, "ויקח
 מאבני המקום גו"³⁶) — נעשים "בית אלקים",
 ובזה גופא — לא (רק) "אלקים" סתם, אלא כמ"ש
 לפנ"ז "והי' הוי' לי לאלקים"³⁷, היינו שה"אבן"
 נעשית "כלי ובית לבחי' אלקים דלעתיד שהוא
 בחי' הוי' עתה"³⁸,

9 "וכל אשר נתן לי עשר אעשרנו לך"³⁹ —
 10 "דהיינו, כל העלויות שיהי' עד אין קץ, עשר
 11 אעשרנו, ויהי' הרבה מעשרות, לכל עילוי בחי'
 12 מעשר בפ"ע, ועשר אעשרנו תמיד, עד שיגיע ל⁴⁰
 13 לבחי' אור א"ס ב"ה עצמו⁴¹, וי"ל יתירה מזה —
 14 שהוא (יעקב) הנותן להקב"ה, כביכול, עי"ז שממלא
 15 את הרצון והתאוה דהקב"ה.

16 ד. והנה, הענין ד"ויצא יעקב גו"ג" בפרטיות
 17 יותר — קשור עם ההמשכה והגילוי דתורה מלמעלה
 18 למטה:

19 פעולתם של ישראל לעשות לו ית' דירה
 20 בתחתונים היא — בכח התורה, כמבואר בתניא²⁸
 21 ש"לזה נתן הקב"ה לישראל את התורה שנקר' עוז
 22 וכח כו", שעל ידה מקבלים "אור ה' הנגלה לעתיד
 23 בלי שום לבוש כו", וכפי שממשיך, ש"כבר הי'
 24 לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה", אלא,
 25 שלעתיד-לבוא יהי' זה בתכלית השלימות, מכיון
 26 ש"יזדכך גשמיות הגוף והעולם ויוכלו לקבל גילוי
 27 אור ה' שיאיר לישראל ע"י התורה כו".

(35) פרשתנו כח, כב.

(36) שם, יא.

(37) שם, כא.

(38) תו"א פרשתנו כא, ד. וראה ד"ה ושבתי בשלום הנ"ל
 סכ"א ובהערות שם.

(39) כולל גם ענין העשירות (שהרי ריבוי המעשרות, "עשר
 אעשרנו", בא ע"י הריבוי ד"נתן לי", עד לעשירות) — הן
 ברוחניות, "אין עשיר אלא בדעת" (כתובות סח, סע"א), והן
 עשירות בגשמיות (ש"נשתלשלו מהן").

ולמעיר, שבענין ד"עשר אעשרנו לך" בנוגע לעשירות
 בגשמיות, מודגש גם בירור והעלאת התחתון — שהרי "ממונו של
 אדם מעמידו על רגליו" (פרש"י עקב יא, ו), היינו, שהוא למטה
 גם מבחי' הרגל, וגם בו נעשה העילוי עד לבחי' "לך".

(40) ע"ד מ"ש (שה"ש א, ד ובשהש"ר עה"פ) "נגילה ונשמחה
 בך", בעצמותך ממש (ראה שער האמונה ספנ"ו. תו"ח שמות
 קצח, א ואילך. ועוד).

(41) תו"א פרשתנו כב, ד. וראה תו"ח שם כז, סע"ד.

ועאכו"כ בנוגע ל"ט כסלו ויו"ד כסלו – שאז
 התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"⁶²,
 היינו, שה"מעיינות" דפנימיות התורה (לא רק מי
 המעיין, אלא גם המעיין עצמו) באים ובאופן של
 "הפצה" וגם במקום ה"חוצה"⁶³,
 החל מבחי' ה"חוצה" שבאדם עצמו – שנמשך
 בבחי' חכמה בינה ודעת (שהם בחי' "חוצה" לגבי
 האמונה שלמעלה מהשכל, ועאכו"כ לגבי עצם
 הנפש⁶⁴), באופן של הבנה והשגה בשכל האנושי,
 ועד לשכל דנה"ב, באופן ד"יתפרנסון", כמו פרנסה
 (אכילה ושתיה) גשמית, שנעשה דם ובשר כבשרו,
 ולמטה מזה – בבחי' המדות (שהם בחי' "חוצה"
 לגבי המוחין⁶⁵), ועד שנמשך במעשה בפועל, בחי'
 הרגל שבאדם.
 ועוד ועיקר – שמהבחינה הכי תחתונה שבאדם
 (בחי' המלכות שבו)⁶⁶ נמשך גם בעולם שמחוץ
 הימנו, "חוצה" כפשוטו, עד ל"חוצה" שאין
 "חוצה" ממנו.
 וזהו הקשר דחודש כסלו ל"ויצא יעקב גו'" –
 היציאה, גילוי והמשכה, ד"יעקב", ענין התורה,
 כולל ובמיוחד פנימיות התורה⁶⁷, מלמעלה למטה,
 עד לבחי' "חרין", "חרון אף של מקום בעולם",
 תחתון שאין למטה ממנו⁶⁸, אשר עי"ז נעשה הענין
 ד"ושבתי בשלום"⁶⁹ אל בית אבי וגו' עשר אעשרנו
 לך", דקאי על השלימות דלעתיד לבוא (כנ"ל ס"ד),
 שהרי גילוי תורת החסידות באופן דיפוצו
 מעינותיך חוצה מביא ביאת דוד מלכא

ענינו המיוחד של חודש כסלו הוא – חנוכה,
 שעיקרו – נס השמן⁵¹, בחי' החכמה, "תורה אור"⁵²,
 כולל ובמיוחד – פנימיות התורה, כידוע⁵³ ש"שמן"
 מורה על רזין דרזין שבתורה.
 וענין זה (השייכות דחודש כסלו לבחי' השמן
 שבתורה) מודגש ביותר בדורות האחרונים:
 ידוע⁵⁴ מ"ש האריז"ל דוקא בדורות אלו
 האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה, ובפרט
 לאחר גילוי פנימיות התורה בתורת חסידות חב"ד.
 וענין זה שייך במיוחד לחודש כסלו⁵⁵ – החל
 (ע"פ סדר הדורות) מ"ט כסלו, חג הגאולה של
 אדמו"ר הזקן (מייסד תורת חסידות חב"ד), שאז
 התחיל עיקר הענין דגילוי תורת חסידות חב"ד,
 באופן של הבנה והשגה בחכמה בינה ודעת⁵⁶,
 "יתפרנסון"⁵⁷, ועד שנקרא "ראש השנה" לתורת
 החסידות⁵⁸, ובשנים שלאח"ז – יו"ד כסלו⁵⁹, חג
 הגאולה של (בנו וממלא מקומו) אדמו"ר האמצעי,
 שעל ידו ניתוסף עוד יותר בגילוי תורת החסידות
 באופן ד"רחובות הנהר"⁶⁰.
 ונקודת הענין – שבחודש כסלו מודגשת
 המשכת וגילוי בחי' השמן שבתורה, רזין דרזין
 שבתורה, באופן שמאיר באופן גלוי בעולם
 דלמטה:
 בנוגע לחנוכה – שהשמן (דתורה) מאיר באופן
 גלוי לעיני בשר, ועד שמאיר גם "על פתח ביתו
 מבחוץ"⁶¹,

(51) ראה שבת כא, ב ובפרש"י.

(52) משלי ו, כג. וראה פרש"י שבת כג, ב (ד"ה בנים ת"ח).

(53) ראה בארוכה אמרי בינה שער הק"ש פנ"ד ואילך. ועוד.

(54) אגה"ק רסכ"ו.

(55) להעיר, שכסלו הוא חודש השלישי מתשרי, ע"ד חודש
 השלישי מניסן, שבו ניתנה תורה, אלא, שכסלו שייך בעיקר
 לנסתר דתורה כו' (לקוטי לוי"צ אגרות ע' רה. ריז).

(56) ולא רק פירוש וביאור הענינים דתורת הקבלה באופן של
 הבנה והשגה, אלא גם ענין לעצמו ונעלה יותר כו' – ראה קונטרס
 ענינה של תורת החסידות ס"ח ובהערה 53.

(57) תקי"ז ת"ו בסופו. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 136 הערה 35.
 רש"נ.

(58) מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע – נעתק ב"היום יום"
 בתחלתו. אג"ק שלו ח"א ע' רנט. ורש"נ.

(59) ולאח"ז – גם ט' כסלו, יום (ההולדת ויום) ההילולא של
 אדמו"ר האמצעי, שבו נעשה השלימות ד"כל מעשיו ותורתו
 ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו" (אגה"ק ביאור לסי' ז"ך).

(60) ראה "התמים" ח"ב ע' עח. לקוטי לוי"צ אגרות ע' שלד.

(61) שבת כא, ב.

(62) ראה סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(63) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282 ואילך. ועוד.

(64) ראה לקו"ש ח"כ ע' 181 הערה 14. ורש"נ.

(65) ראה אוה"ת לתהלים (יהל אור) ע' תנה. לקו"ש שם.

(66) להעיר, שהיציאה מ"באר שבע" קאי על בחי' הבינה,
 שממנה יוצא ונמשך בבחי' המדות, או על בחי' המלכות, שממנה
 יוצא ונמשך לבי"ע (ראה ד"ה ושבתי בשלום הנ"ל ס"ג. ורש"נ).

(67) להעיר ש"אהלים", לשון רבים, קאי (גם) על ב' הבחי'
 דסתים וגליא (אוה"ת תולדות קמה, ב).

(68) להעיר, שגם הפעולה דנר חנוכה היא – "עד דכליא רגלא
 דתרמודאי", שמכלה (אפילו) בחי' הרגל ד"תרמודאי", אותיות
 מורדת (ראה בארוכה מאמרי חנוכה תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב).
 ורש"נ).

(69) ע"ד מ"ש בזהר (ח"ג קכד, ב (ברע"מ) – הובא ונתבאר
 באגה"ק רסכ"ו) "בהאי חיבורא דילך . . יפקן ביי מן גלותא

ברחמי", "ברחמי" דייקא.

עילוי והוספה בקשר ובשייכות לחודש כסלו, שבו
מודגש ביותר גילוי והפצת תורת החסידות⁷⁸.

ז. ויש להוסיף, שבכל האמור לעיל אודות
העבודה ד"ויצא יעקב גו'", השליחות דהפצת
התורה והפצת המעיינות חוצה – יש הוראה נפלאה
בנוגע לאופן העבודה דמילוי השליחות:

מיד בהתחלת מילוי השליחות, כשיעקב יוצא
מבאר שבע כדי ללכת לחרן – מבטיח לו הקב"ה
(לא רק ש"אנכי עמך ושמרתיך גו'", אלא גם)
והשיבותיך אל האדמה הזאת, ועד"ז בתפלתו
של יעקב – שמבקש (לא רק ש"יהי אלקים עמדי
ושמרני גו'", אלא גם) "ושבתי בשלום אל בית
אבי".

ולכאורה, דרוש ביאור והסבר:

מכיון שתכליתה ומטרתה של שליחות זו, היא
לעשות לו ית' דירה בתחתונים – מהי ההדגשה
(וביותר) את הענין ד"והשיבותיך גו'", "ושבתי
בשלום גו'", ואיזה ערך וחשיבות יש להשיבה
מהשליחות לגבי גודל פעולת השליחות, מילוי
הרצון והתאווה דהקב"ה להיות לו דירה בתחתונים!?

ועיקר השאלה היא בנוגע ליעקב: כאשר מקבל
מהקב"ה שליחות הכי נעלית, למלא את הרצון
והתאווה "להיות לו דירה בתחתונים" (בחרן) –
יתפלל ויבקש ויארץ (ועד ש"וידר נדר") בקשר עם
ההשבה משליחות זו, "ושבתי בשלום", וכי יש דבר
נעלה יותר מאשר מילוי השליחות בענין שהוא
תאווה ורצון דהקב"ה!?

ושמחה – שבפרשת ויצא מסופר לראשונה ע"ד שמחת
נישואין – ויאסוף לבן את כל אנשי המקום ויעש משתה
(פרשתנו כט, כב), "מלא שבוע זאת", "שבועת ימי המשתה"
(שם, כז ובפרש"י) – שלימות ענין השמחה, כמבואר בענין "שמח
תשמח" (ראה סה"מ תרנ"ז ע' רעט ואילך). וגם: ענינה של שמחה
– פריצת גדר (ראה בארוכה שם ס"ע רכג ואילך), שזהו"ע
ד"ופרצת גור", "ויפרץ האיש מאד מאד" שבפרשת ויצא (כח, יד.
ל, מג). – ובתחלת היציאה ואופנה: וישא יעקב רגליו בשמחה
(רשב"ם פרשתנו כט, א).

78) להעיר, שמהענינים העיקריים דתורת החסידות: אהבת
ישראל ואחדות ישראל – "הקהל את העם", ובאופן שמאחדים
את כולם בהענין ד"ליראה את ה' אלקיכם" – "דע את אלקי אביך
ועבדה בלבב שלם" (דה"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב.
ועוד), וכן שמחה – "ונודע לכל פי' האר"י ז"ל על פסוק זה",
"עבדת את ה' אלקיך בשמחה וגו'" (תניא פכ"ו).

(* להעיר גם משיעור היומי ברמב"ם (הל' שאלה ופקדון פ"ט) "שאלו
לעשות המשתה שלו אין פחות משבעה ימים".

1 משיחא⁷⁰, שאז יהי' העולם כולו דירה לו ית', ע"י
2 שלימות הגילוי דפנימיות התורה (טעמי תורה
3 שיתגלו לעתיד-לבוא), עד להגילוי ד"תורה חדשה
4 מאתי תצא"⁷¹, באופן שחודר בעולם כולו, "כי
5 מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים"⁷².

6 ו. עפ"ז מובן, אשר בעמדנו בשבת פ' ויצא,
7 השבת⁷³ הראשון דחודש כסלו⁷⁴ – מסוגל הזמן
8 ביותר לקבל החלטות טובות להוסיף ביתר שאת
9 וביתר עוז בכל הפעולות דהפצת התורה, כולל
10 ובמיוחד הפצת המעיינות דפנימיות התורה חוצה.
11 ובאותיות פשוטות:

12 לאחר ההחלטות הטובות בענינים אלו שבודאי
13 קיבל כאו"א במשך חודש תשרי, על מנת לקיימן
14 בפועל ממש בעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו"⁷⁵
15 במשך כל השנה, וכבר עוסק משך זמן, ובהצלחה
16 כו', בקיום החלטות אלו בפועל ממש – הרי, בבוא
17 השבת הראשון דחודש כסלו, ועאכו"כ כשחל בפ'
18 "ויצא יעקב גו'", "צ"ל עילוי והוספה⁷⁶ בכל ענינים
19 אלו ביתר שאת וביתר עוז.

20 כולל ובמיוחד בנוגע לענינים העיקריים דשנה
21 זו – שנת הקהל ושנת תשמח⁷⁷ – שגם בהם צ"ל

70) אגרת הבעש"ט הידועה – נדפסה בכש"ט בתחלתו.
ובכ"מ.

71) ישע"י נא, ד. ויק"ר פ"ג, ג.

72) ישע"י יא, ט. רמב"ם בסיום וחותם ספר הי"ד.

73) וממנו מתבררים ט' וי"ד כסלו, ובפרט בשנה זו –
שקביעותם ביום שני וביום שלישי, "בתר שבתא" (פסחים קו,
סע"א).

74) לאחר המשכת הברכה דשבת מברכים חודש כסלו,
ולאחרי ר"ח כסלו, שבו עולים כל עניני חודש כסלו, בדוגמת
התכללות אברי הגוף בה"ראש" (ראה לקו"ת דרושים לר"ה נח,
א ואילך. עט"ר שער ר"ה בתחלתו. ובכ"מ).

75) כידוע הפתגם (נסמן בלקו"ש ח"כ ע' 556) שלאחרי
העבודה דחודש תשרי, ה"מרובה במועדות", מתחיל סדר העבודה
ד"ויעקב הלך לדרכו". וראה לקמן הערה 95.

76) גם לגבי ההחלטות הטובות שנתקבלו בשבת מברכים
חודש כסלו, בנוגע לכללות הענין ד"וישלח יצחק את יעקב" ע"י
כאו"א מישראל, כולל ובמיוחד אצל השלוחים ד"יצחק" שבדורנו
(שמו) (השני) דכ"ק מו"ח אדמו"ר) שהתכנסו יחדיו כדי ש"איש
את רעהו יעזור" בעבודה דמילוי השליחות, כמדובר בארוכה
בהתוועדות דשק"מ.

77) להעיר מהקשר ד"הקהל" ושמחה לפרשת ויצא:
הקהל – שגם ב"חרן" מעמיד יעקב את כל בית ישראל, "מטתו
שלימה", ועד ש"יוסף ה' לי בן אחר" (פרשתנו ל, כד), שגם
"אחר" נעשה "בן" (ראה אוה"ת פרשתנו רכ, א ואילך. ועוד),
היינו, שמאחד כל הסוגים שבישראל – "הקהל את העם האנשים
והנשים והטף גו' ליראה את ה' אלקיכם" (וילך לא, יב"ג).

של נשיא דורנו, סיימו כבר גם את "צחצוח
הכפתורים" – הרי בודאי ובודאי שלא נותרה אלא
הפעולה הכי אחרונה ד"עמדו הכן כולכם"⁸⁴ לקבל
פני משיח צדקנו, "ושבתי בשלום אל בית אבי".

ולהעיר:

מובן וגם פשוט, שגם ברגעי הגלות האחרונים
צ"ל עבודת השליחות דהפצת התורה והמעיינות
חוצה (היציאה ל"חרון"⁸⁵) בכל התוקף והשלמות,
ובתכלית המסירה ונתינה כו'⁸⁶, אע"פ שיודעים
שנמצאים ברגעי הגלות האחרונים ממש, ו"מיד הן
נגאלין"⁸⁷.

ואדרבה: לא זו בלבד שהידיעה שנמצאים
ברגעי הגלות האחרונים ממש אינה מחלישה, ח"ו,
את תוקף העבודה דהפצת התורה והמעיינות חוצה,
אלא להיפך – שפועלת תוספת חיות ומרץ כו' בכל
עניני העבודה (כולל – הציפי' לגאולה, והתפלה
בקשה ודרישה כו' על הגאולה), בידעו שפעולה זו
מוסיפה סיום וגמר השליחות, ולא עוד, אלא
שיתכן שזוהי הפעולה האחרונה ממש שבה מסתיימת
כללות השליחות ד"ויצא יעקב גו'", ובלשון
הרמב"ם⁸⁸ – פס"ד להלכה – ה"מצוה אחת", שעל
ידה "הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכך
זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה" – גאולה
האמיתית והשלמה שאין אחרי' גלות⁸⁹, "ושבתי
בשלום אל בית אבי".

ט. ויש להוסיף בזה – בעומק יותר:

בפ' ויצא נאמרה לא רק ההבטחה על ההשבה
בשלום, אלא גם התחלת ההשבה בפועל, כאמור,
שבסיום הפרשה – "נעוץ תחלתן בסופן וסופן
בתחלתן" – נאמר "ויעקב הלך לדרכו", היינו,
ההליכה לשוב לבית אביו.

ועכצ"ל, שההשבה מהשליחות היא חלק וענין
עיקרי בכונה העליונה, היינו, שהכוונה העליונה
(אינה שישאר ב"חרון" ח"ו (עם היותו במעמד
ומצב ד"מטתו שלימה", עד ש"ויפרוץ האיש מאד
מאד"), אלא) שיחזור למקומו האמיתי⁷⁹, "שוב אל
ארץ אבותיך ולמולדתך ואהי' עמך"⁸⁰, שלכן, מיד
בהתחלת היציאה לשליחות ("ויצא יעקב מבאר
שבע וילך חרנה"), מדגישה התורה ("תורה אור",
הוראה ברורה ומאירה) גם את ההשבה מהשליחות,
החל מדברי הקב"ה (המשלח) – "והשיבותיך גו'",
וכתוצאה מזה – גם בדברי יעקב (השליח), "ושבתי
בשלום גו'"⁸¹.

ח. וההוראה מזה – בפשטות:

כאשר יוצאים למלא את השליחות דהפצת
התורה והפצת המעיינות חוצה, עד ל"חוצה" שאין
ל"חוצה" ממנו, "חרון אף של מקום בעולם" – יש
לזכור שהכוונה אינה שישאר, ח"ו, במקום זה (גם
כאשר נמצא במעמד ומצב נעלה כו'), כי אם, לסיים
את מילוי השליחות, ולשוב אל בית אביו, היינו,
שבכל פעולה ופעולה חדור הוא ברצון לסיים את
השליחות ולשוב אל בית אביו, "ושבתי בשלום אל
בית אבי" – בהגאולה ע"י משיח צדקנו מהמצב
ד"גלינו מארצנו" (בית אבינו).

וענין זה מודגש ביותר בדורנו זה, דור האחרון
– דמכיון שכבר "כלו כל הקיצין"⁸², "דאִלָּאִי
קיצין" (לא רק "דאִלָּאִי גלות"), ובלשון כ"ק מו"ח
נשיא דורנו⁸³, שלא נותר אלא "לצחצח את
הכפתורים", ולאחרי שעברו עוד עשירות שנים
של התעסקות בהפצת המעיינות חוצה בשליחותו

(79) ולהעיר גם מהביאור במאמר ההגדה "ברוך הוא שהקב"ה
חישב את הקץ לעשות" – דמכיון ש"נתאוה הקב"ה להיות לו
ית' דירה בתחתונים ע"י עבודת הבירורים של התחתונים, שיש לו
ית' כבי' תענוג גדול בעבודה זו, וא"כ הרי ח"ו ה' יכול להיות
ענין זה בלי קץ וגבול, הנה זהו השבח וההילול "ברוך הוא"
שהקב"ה חישב את הקץ לעשות שיהי' קץ וגבול לעבודת
הבירורים שבדרך מלחמה בגלות ובשעבוד" (סה"מ תש"ח ע'
151).

(80) פרשתנו לא, לג.

(81) וע"ד מארז"ל (חגיגה יד, ב. טו, ב – ע"פ הגירסא
בירושלמי ועי' שם) שר"ע "נכנס בשלום ויצא בשלום", היינו
שהכניסה מלכתחילה היתה על מנת ובאופן שתהי' היציאה
בשלום (ראה לקו"ש ח"ג ע' 990. ועוד), ודוגמתו בנדר"ד –
שהיציאה היא מלכתחילה על מנת שתהי' ההשבה בשלום.

(82) סנהדרין צז, ב.

(83) שיחת שמח"ת תרפ"ט.

(84) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ריש ע' רעט. וש"נ.

(85) להעיר, ש"ויצא יעקב גו' וילך חרנה" רומז גם על הגלות
(ראה זח"א קמז, א. ב"ר פס"ח, יג. של"ה רצב, ב).

(86) כפי שלמדים מאופן עבודתו של יעקב – ש"חייב לעבוד
בכל כחו, שהרי יעקב הצדיק אמר כי בכל כחי עבדתי את אביכן,
לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר ויפרוץ האיש מאד
מאד" (רמב"ם סוף הל' שכירות – שיעור היומי).

(87) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(88) שם פ"ג ה"ד.

(89) ראה מכילתא בשלח טו, א. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר –

פסחים קטז, ב.

התחלת העבודה בפועל⁹⁴ היא היא התחלת ההליכה
ד"ועקב הלך לדרכו" לשוב לבית אביו⁹⁵, כלומר,
לא זו בלבד שפעולתו היא כדי שעי"ז יוכל להיות
(לפ"ח) "ושבתי בשלום אל בית אבי", אלא יתירה
מזה – שהפעולה עצמה היא התחלת ההליכה
("ועקב הלך לדרכו") לשוב אל בית אביו, מכיון
שפעולה זו עצמה היא המשיכה וגילוי אוא"ס
בעוה"ז הגשמי, תכלית השלימות דימות המשיח.

י. והמעשה הוא העיקר⁹⁶:

לנצל ימי סגולה אלו כדי להוסיף בלימוד
התורה, הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה, כפי
שנתבארה בתורת החסידות חב"ד, הן בנוגע
לעצמו, והן בנוגע להזולת, כולל ובמיוחד – הפצת
התורה והפצת המעיינות חוצה, עד ל"חוצה" שאין
ל"חוצה" הימנו.

ומכיון שהקב"ה מבטיח ש"אנכי עמך"⁹⁷
ושמרתך גו' והשיבותיך גו', ויודעים בוודאות
ש"יהי' אלקים עמדי"⁹⁸ ושמרני גו' ושבתי בשלום
אל בית אבי" – יוצאים לסיים ולגמור את השליחות

(94) כי "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", "ללכת לחרן"
(פרש"י עה"פ), הו"ע של ירידה מלמעלה למטה, היינו, ההכנה
לפעולה, המחשבה וההחלטה כו' וכיו"ב, אבל התחלת העבודה
בפועל, היא – "ועקב הלך לדרכו" מלמטה למעלה, לשוב לבית
אביו. ומצד תוכן פעולות יעקב, הרי פעולה הא' משנודע לו
שהגיע למקום שנשלח (מקום לבן ורחל) – אמירת הן עוד וגו',
הדרכת אנשי המקום (העלאתם ממצבם – פרש"י עה"פ).
(95) ועפ"ז יש לתווך עם הפתגם שלאחרי חודש תשרי
מתחילה העבודה ד"ועקב הלך לדרכו" בעניני העולם – (כנ"ל
הערה 75) – כי העבודה בפועל בעניני העולם לאמיתותה*** היא
התחלת הפעולה ד"ועקב הלך לדרכו" מלמטה למעלה, לשוב
לבית אביו.

(96) אבות פ"א מ"ז.

(97) להעיר גם משיעור היומי ברמב"ם (הל' שאלה ופקדון
רפ"ב), "השואל בבעלים אפילו נגנב או אבד בפשיעה פטור,
שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם, ובלבד ששאל הבעלים תחלה
עם החפץ, כמו שביארנו" (ראה הל' שכירות פ"א ה"ג) – די"ל
ענינו ב"לחקן הדעות", שגם ב"שואל", שכל הנאה שלו (תחלת
העבודה, עבודה שלא לשמה), הרי, מכיון ש"אנכי עמך", "אלקים
עמדי" ("בעליו עמו"), עוד לפני ששואל החפץ ונהנה ממנו
(שהרי, מיד כשניעור משנתו, אומר "מודה אני לפניך", וממשיך
בברכות השחר "ואתה משמרה בקרבי") – פטור אפילו על
הפשיעה, היינו, שלא שייך אצלו ענין של עונש ח"ו (אף שבדוראי
צריך לעשות תשובה, שהרי פושע הוא).

(***) אלא, שענין זה מתגלה ע"י תורת החסידות (כבפנים). ועפ"ז
יומתק (שמגליל) שקורין בתורה "ועקב הלך לדרכו" (לא מיד בסיום
חודש תשרי, אלא) ב' ויצא שבחודש כסלו דוקא.

1 ולכאורה אינו מובן:

2 מהי השייכות ד"ועקב הלך לדרכו", ההליכה
3 לבית אביו, לפרשת ויצא, "ויצא יעקב גו' וילך
4 חרנה", ההליכה מבית אביו לחרן?!

5 ולא עוד, אלא שענין ההליכה לבית אביו נעשה
6 סיום וחזותם – "הכל הולך אחר החיתום"⁹⁰ –
7 דפרשת "ויצא", שתוכנה כשמה, ויצאה דיעקב
8 מבית אביו לחרן?!

9 ויש לומר הביאור בזה:

10 מהענינים שנתגלו בתורת החסידות – גודל
11 העילוי ד"מעשינו ועבודתינו", עד כדי כך,
12 ש"תכלית השלימות . . של ימות המשיח ותחיית
13 המתים שהוא גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי,
14 תלוי במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, כי
15 הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה וכו'"⁹¹,
16 היינו ש"מעשינו ועבודתינו" אינם רק "אמצעי"
17 שעל ידו באה הגאולה, אלא שהם הממשיכים
18 "גילוי אור א"ס ב"ה מלמעלה למטה להתלבש
19 בגשמיות עוה"ז, שזוהו הענין דימות המשיח –
20 "גילוי אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי"⁹².

21 ובהדגשה מיוחדת בנוגע ללימוד התורה⁹³,
22 ובפרט פנימיות התורה, תורת החסידות – שהרי,
23 עיקר הענין דימות המשיח הוא "לדעת את ה'",
24 "תורה חדשה מאתי תצא" (כנ"ל ס"ה).

25 ועפ"ז מובן שסיום וחזותם ד"ויצא יעקב" (מבית
26 אביו) הוא "ועקב הלך לדרכו" (לבית אביו) – כי

(90) ברכות יב, א.

(91) תניא רפ"ז.

(92) והחידוש דלעתי-לבוא הוא – הגילוי, היינו, שהפעולה
שנעשית ע"י "מעשינו ועבודתינו" מתגלה ובאופן גלוי לעין כל.
(93) להעיר גם ממאמר הזהר בפרשתנו (קנא, א. וראה לקוטי
לוי"צ פרשתנו ע' קיא ואילך) שאלהיו הודיע לר' חייא ור' חזקי*
שקיומה של ירושלים (וביהמ"ק) תלוי בלימוד התורה, אשר ענין
זה נוגע גם לאחר החורבן** – כדי לפעול את בנינה של ירושלים
וביהמ"ק.

ויומתק יותר – ע"פ מאד"ל (ירושלמי יומא פ"א ה"א) "כל
דור שאינו נבנה (ביהמ"ק) כימיו מעלין עליו כאילו כו'" (ולהעיר
מדברי הרגזיבי (מפענצ"פ פ"ה סל"ז (ע' קמא)) שחורבן
ביהמ"ק הוא דבר הנמשך כו').

(*) "הני ר' חייא ור' חזקי' היו חכמים בזמן ריב"ז, ואין אלו דרא
דרשב"י" (שח"י לאחר החורבן) – הגהות מהר"ח על גליון הזהר
(משמונה שערים).

(**) אלא שאעפ"כ מדגיש הזהר טיפור בפועל (לא רק באופן של
הוראה) – שבוה התוקף ד"מעשה רב" (שבת כא, א. וש"נ).

22 יא. וכן תהי' לנו – גאולה האמיתית והשלימה
23 ע"י משיח צדקנו בפועל ממש.
24 שלימות העם – "בנערנו ובזקנינו גו' בבנינו
25 ובבנותינו"¹¹³, "קהל גדול"¹¹⁴, כפי שמתאחדים
26 ונעשים מציאות אחת, "הקהל את העם גו' ליראה
27 את ה'",
28 שלימות התורה ומצוותי, "מעשינו ועבודתנו
29 כל זמן משך הגלות", "ב'חרן" – "כל מקנהו גו'
30 כל רכושו גו' אשר רכש בפדן ארס",
31 ובאופן כזה – "ישוּבו הנה"¹¹⁴ "ושבתי בשלום
32 אל בית אבי"¹¹⁵, לארצנו הקדושה, שלימות הארץ,
33 ושם גופא – לירושלים עיר הקודש, ש"פרזות
34 תשב ירושלים"¹¹⁶, למעלה ממדידה והגבלה,
35 באופן ד"ופרצת",
36 כולל גם פריצת גדרי המקום והזמן – שתיכף
37 ומיד ממש, בעיצומו של יום השבת¹¹⁷, עולים
38 לירושלים, ולבית המקדש השלישי¹¹⁸ – "בית
39 אלקים וזה שער השמים"¹¹⁹, ובית המקדש של
40 מעלה שנמשך ויורד בבית המקדש של מטה¹²⁰,
41 ובדרך ממילא – חוגגים את ימי הגאולה יו"ד
42 כסלו וי"ט כסלו ביחד עם בעלי הגאולה, "הקיצו
43 ורננו שוכני עפר"¹²¹, ביחד עם כל רבותינו
44 נשיאנו, וכל הצדיקים כו', וכ"ק מו"ח אדמו"ר
45 נשיא דורנו עמהם, ומשיח צדקנו בראשנו – יבוא
46 ויגאלנו ויולכנו קוממיות לארצנו, תיכף ומיד
47 ממש.

מצד עשו יכולה כבר להיות הגאולה, "אז אהפוך אל עמים גו'
לעבדו שכם אחד" (צפני' ג, ט. רמב"ם הל' מלכים ספי"א).
(113) בא יו"ד, ט.
(114) ירמ' לא, ז.
(115) שלכן, לעתיד לבוא יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו"
(ישעי' סג, טז. שבת פט, ב. תו"א פרשתנו כא, ג. ובארוכה –
תו"ח שם כד, ד ואילך).
(116) זכרי' ב, ח.
(117) שהרי לעתיד לבוא עולים לירושלים בכל שבת (יל"ש
ישעי' רמז תקג).
(118) "כיעקב שקראו בית, שנאמר (פרשתנו כח, יט) ויקרא
שם המקום ההוא בית אל" (פסחים פח, א ובחדא"ג מהרש"א
שם. וראה לקו"ש חט"ו ע' 231 ואילך. ושי"ג).
(119) פרשתנו כח, יז ובפרש"י.
(120) וי"ל דאדרבה – הכניסה בביהמ"ק של מעלה אינה
לאחרי הכניסה בביהמ"ק של מטה, ע"ד מארז"ל (תענית ה, א)
בנוגע לירושלים (המקום שבו נמצא ביהמ"ק) "מאי דכתיב (הושע
יא, ט – הפטרה דשבת זה) בקרבן קדוש לא אבוא בעיר . . לא
אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה".
(121) ישעי' כו, יט.

1 באופן ד"וישא יעקב את רגליו"⁹⁸, "משנתבשר
2 בשורה טובה שהובטח בשמירה, נשא לבו את
3 רגליו ונעשה קל ללכת", "בשמחה ובמרצה"⁹⁹,
4 היינו, שההתבוננות וההחלטה הטובה במוח
5 שבראש פועלת תיכף ומיד על הלב, והלב¹⁰⁰ פועל
6 תיכף ומיד על הרגלים, מעשה בפועל¹⁰¹, ועוד
7 ועיקר, שההליכה והפעולה עצמה היא מתוך
8 זריזות¹⁰², הקשורה גם עם (ונעשית ע"י) שמחת
9 הלב,
10 ובודאי שמנצחים כל המניעות ועיכובים כו' (אם
11 עדיין נשאר איזה רושם מהם), ועד שזוכים ל"דין
12 נצח"¹⁰³ האמיתי והעיקרי – נצחונם של "חיילי בית
13 דוד"¹⁰⁴ להביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י
14 דוד מלכא משיחא בפועל ממש, למטה מעשרה
15 טפחים, ותיכף ומיד, באופן ד"אחישנה"¹⁰⁵, "לא¹⁰⁶
16 עיכבן המקום כהרף עין"¹⁰⁷.
17 וכפי שקוראין מיד במנחת שבת¹⁰⁸ – "וישלח
18 יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו"¹⁰⁹, להודיע לו
19 שכבר הגיע הזמן ללכת לגאולה האמיתית
20 והשלימה¹¹⁰, "ועלו"¹¹¹ מושיעים בהר ציון לשפוט
21 את הר עשו"¹¹².

(98) פרשתנו כט, א.

(99) פרש"י עה"פ, פי' הרשב"ם.

(100) אפילו אם הי' תחילה במעמד ומצב ד"לב האבן"
(יתחקאל יא, יט. לו, כו) – שהרי "האבן הזאת גו' יהי' בית
אלקים".

(101) שהרי, גם ענין זה נכלל ב"ויצא יעקב גו'", כנ"ל ס"ה.
(102) להעיר מגודל מעלת הזריזות – "זריזותי דאברהם אבינו
ע"ה היא העומדת לעד לנו ולבנינו עד עולם כו'" (אגה"ק סכ"א).
(103) ראה ויק"ר פכ"ד, ג.
(104) ראה בארוכה שיחת כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע
שמח"ת תרס"א – לקו"ד ח"ד תשפו, ב ואילך. סה"ש תש"ב ס"ע
141 ואילך.

(105) ישעי' ס, כב. סנהדרין צח, א.

(106) מכילתא ופרש"י בא יב, מא. מכילתא שם, מב.

(107) כשם שפעולתו היא באופן של זריזות, שאינו מתעכב
אפילו כהרף עין.

(108) הקשורה עם יעקב – "נחלה בלי מצרים . . נחלת יעקב
אביך . . כיעקב שכתוב בו ופרצת גו'" (שבת קיח, סע"א ואילך).

(109) ר"פ וישלח.

(110) ראה תו"א ותו"ח ר"פ וישלח. ועוד.

(111) עובדי' בסופו (הובא בפרש"י וישלח לג, יד).

(112) דאף שהמלאכים הודיעו ליעקב שעשו עדיין אינו מוכן
לגאולה – הרי, לאחר "מעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות",
עד לאריכות הגלות ביותר כו', כולל גם הפעולה על אוה"ע לקיים
מצוות שנצטוו בני נח (רמב"ם הל' מלכים ספ"ח), בודאי שגם

בס"ד. משיחת שבת פרשת ויצא, ז' כסלו ה'תשמ"ח

– ע"ד הספר "דרך אמונה" * –

מקום עי"ז דוקא נעשית העליה לדרגא נעלית יותר
מכמו לפני הירידה - ויפרוץ האיש מאד מאד, עד
לשלימות ד'ושבתי בשלום אל בית אביי, כנ"ל
בארוכה.

וי"ל שכן הוא גם בנוגע לתורה - שדוקא ע"י
ירידת התורה למטה נעשה ענין של עלי' (לא רק
מצד שלימות הכוונה דנתאוה הקב"ה להיות לו
ית' דירה בתחתונים, אלא גם) בתורה עצמה,
כדלקמן.

ג. והענין בזה:
ידוע ומבואר בכ"מ העילוי שניתוסף בתורה
ע"י לימוד התורה דבניי בעולם דלמטה דוקא⁵
(לאחרי שירדה ונשתלשלה למטה כו'), ועד
שמצינו במדרז"ל⁶ שהתורה נקראת "כלה" וישראל
נקראים "חתן", היינו, שישראל הם משפיעים
בתורה.

ובפרטיות יותר - שהתורה מצד עצמה (קודם
ירידתה למטה) היא בחי' חכמה, "אורייתא מחכמה
נפקת"⁷, ועי"ז שיורדת למטה וישראל לומדים את
התורה - נעשה החיבור תורה שלמעלה עם
הקב"ה⁸, שנמשך בתורה בחי' העצמות שבאין-ערוך
כלל לגבי החכמה⁹ (כולל גם בחי' 'אוא"ס המלוכב
בחכמה"¹⁰).

ובסגנון דהכתוב בפרשתנו - התורה מצד עצמה

א. בהמשך להמדובר לעיל¹ שחודש כסלו
מסוגל ביותר להוסיף בלימוד והפצת (התורה
בכלל, ובמיוחד) פנימיות התורה, כפי שנתבארה
בתורת חסידות חב"ד, ובאופן ד"יפוצו מעינותיך
חוצה",

6 - וכמודגש גם בפרשת השבוע "ויצא יעקב גו'
חרנה", שרומז גם על היציאה (גילוי והמשכה)
דתורה (ענינו של יעקב), כולל פנימיות התורה, עד
9 "ל'חרן" (כנ"ל בארוכה) -

10 הרי זה הזמן המתאים ללמוד ולבאר ענין
11 בפנימיות התורה, ובענין שהזמן גרמא - בספר
12 'דרך אמונה' ("להמקובל האלקי רבינו מאיר בן
13 גבאי"), שנדפס זה-עתה בהוצאה מחודשת,
14 ובהוספת מראי-מקומות כו' - לאחר שהגיע
15 בהשגחה פרטית ביום שני דפרשת ויצא², ותיכף
16 ומיד הדפיסוהו באופן של זריזות, כדי שיוכלו
17 ללמוד בו בהקדם האפשרי, ולהפיצו חוצה כו'.

18 ב. ובהקדמה - להוסיף ביאור בקשר ושייכות
19 ד"ויצא יעקב גו' חרנה" בתורה, לחודש כסלו, שבו
20 התחיל עיקר הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"³,
21 היציאה (גילוי והמשכה) דפנימיות התורה גם
22 ב"חרן":

23 נתבאר לעיל⁴ שאע"פ שהענין ד"ויצא יעקב
24 מבאר שבע וילך חרנה" הו"ע של ירידה, מכל-

(5) להעיר מאגה"ק (סכ"ו קמה, א)) בביאור הטעם ש"באים
העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים
ומגלים תעלומות החכמה כו'.

(6) ראה פסחים מט, ב. שמו"ר פל"ג, ו. ויק"ר פ"כ, יו"ד.
במדבר"ר פ"ב, כה. ועוד. - נתבאר בלקו"ת ברכה צג, סע"ד
ואילך. ובכ"מ. וראה גם סה"מ תש"ה ע' 121 ואילך.

(7) זהר ח"ב סב, א. פה, א. ח"ג קפב, א.

(8) כדאיתא בספר הבהיר (סנ"ח קצו) שדור ה' מחבר תורה
שלמעלה בהקב"ה - הובא בלקו"ת שמיני יח, ב. יט, ד. שלח מז,
רע"ג. נא, סע"א. ועוד.

(9) וראה סה"מ תש"ה ע' 124, ש"כמו"כ באוא"ס שלפני
הצמצום, התורה היא בחי' חכמה שבא"ס, ונש"י מושרשות
הצמצומות דא"ס, דמ"ש ואהי' אצלו שעשועים, שעשועים העצמיים
שבתורה, היינו תענוג העצמי המתלבש בחכ', ונשמות הן תענוג
העצמי ממש, והן ממשיכים תענוג העצמי בתורה".

(10) ראה לקו"ת ויקרא ה, א.

(* להמקובל האלקי רבנו מאיר בן גבאי, בעל מחבר ספר
'עבודת הקודש' ועוד - וראה ב"פתח דבר" ל"דרך אמונה"
הוצאת קה"ת (תשמ"ח).

(1) בשיחות שלפנ"ו - ס"ה"ו.

(2) להעיר משיעור חומש דיום זה: "וישא יעקב רגליו"
(פרשתנו כט, א), "משנתבשר בשורה טובה... נשא לבו את רגליו
ונעשה קל ללכת" ("פי' רש"י), "בשמחה ובמרוצה" (פי'
הרשב"ם). ובפסוק שלאח"ז (שם, ב): "והנה באר בשדה וגו'",
"באר בשדה זהו ענין התורה, והיינו מ"ש ברכות פ' ויצא (פ"ע,
ח). והנה באר בשדה זו ציון, והנה שלשה עדרי צאן אלו שלשה
בתי דינים כו' כי מן הבאר ההיא ישקו שמשם היו שומעים את
הדין, הרי מפרשו על התורה, וא"כ מ"ש באר זו ציון, היינו כמ"ש
כי מציון תצא תורה גו'" (ואה"ת פרשתנו רז, א). וי"ל בנדר"ד -
"בשורה טובה" בקשר ובשייכות ל"באר בשדה", ענין התורה.

(3) סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

(4) ס"ב ואילך.

החושך¹⁷, ועד שנעשה (סיבה ל"קאתי מלכא
משיחא" ו)הכנה לגילוי התורה דלעתיד-לבוא,
מבחי' העצמות ממש, שזהו תוכן הענין ד"ויצא
יעקב וגו' חרנה" עד "ושבתי בשלום אל בית אבי"
כפי שהוא בפנימיות התורה.

ה. ולאחרי הקדמה זו - נבוא ללמוד ולבאר ענין
בהתחלת הספר¹⁸ "דרך אמונה":

ספר "דרך אמונה" הוא, בדרך תשובה
שאלה¹⁹, "כולל תשובת העשר שאלות הללו
(ששאל תלמידו) על דרך החכמה האמיתית".

והנה, השאלה הראשונה היא: "על העולם איך
יש לו מנהיג".

ועל זה השיב "תשובה לראשונה²⁰, דע כי
האדם נבנה בדמיון בנין כל העולמות²¹.. דוגמת
העולם הגדול ולזה נקרא האדם עולם קטן²². וממנו
תלקח הראי' על העולם הגדול אשר נבנה בדמותו
בצלמו. וכמו שאי אפשר לעולם הקטן הזה שיחי'
ויתקיים מבלתי מנהיג שהוא הנפש, כך אי אפשר
לעולם הגדול שיתקיים מבלתי מנהיג, והמנהיג

1 היא בבחי' "באר שבע"¹¹, וע"י ירידתה למטה,
2 "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", נעשה עילוי
3 שבאין-ערוך - "ושבתי בשלום אל בית אבי", עד
4 לבחי' העצמות, שזהו"ע גילוי התורה לעתיד-לבוא
5 - "תורה חדשה מאתי תצא"¹², "מאתי" ממש", "כי
6 כולם ידעו אותי", "אותי" ממש"¹³.

7 ד. זאת ועוד:
8 כשם שכללות הירידה דתורה למטה היא צורך
9 עלי', כן הוא גם בכל ענין של ירידה בתורה,
10 שתכליתה ומטרתה - לבוא לעילוי גדול יותר
11 בתורה.

12 דוגמא לזכר: הירידה הכי גדולה בתורה -
13 שבירת הלוחות, שהיא לצורך עלי' - כמארז¹⁴
14 "אמר לו הקב"ה (למשה), אל תצטער בלוחות
15 הראשונות שלא היו אלא עשרת הדברות לבד,
16 ובלוחות השניים אני נותן לך שיהא בהם הלכות
17 מדרש ואגדות, הה"ד¹⁵ ויגד לך תעלומות חכמה כי
18 כפלים לתושיה".

19 ועד"ז בנוגע לפנימיות התורה בקשר ובשייכות
20 לחודש כסלו¹⁶ - שהיתה אז ירידה (העלם והסתר,
21 קטרוג וכו') בנוגע לגילוי תורת החסידות, אשר
22 ירידה זו היא צורך עלי', שע"ז יתוסף עילוי גדול
23 יותר בגילוי תורת החסידות ביתר שאת וביתר עוז,
24 באופן דיפוצו מעינותיך חוצה, כיתרון האור מן

(17) להעיר מאוה"ת שם ואילך, שהענין ד"באר את התורה",
בשבעים לשון*, נעשה "בעבר הירדן בארץ מואב" - "ע"י מה
שנתברר מן הסכלות . . . הניצוצים שנתבררו מחב"ד דקליפה
ששרשם מחב"ד דתוהו כו' . . . שם הואיל משה באר, ע"ד שיש
יתרון לחכ' דקדושה ממה שנתברר מן הסכלות דוקא". ובהמשך
הענין (רט), א) מבאר גם השייכות ל"באר בשדה" (ראה לעיל
הערה 2) - "בשדה שהיא לבר, דהיינו בחי' חכמות בחוץ . . . שם
דוקא יש בחי' באר הנובע . . . באר מים חיים שנתברר מכל"ב
דתוהו שנפלו מהם ניצוצים..(ש)מוציא לאור תעלומות חכמה כו'".
ומסיים, "וגם מזה נמשך גילוי פנימיות התורה לע"ל".

(18) להעיר, שהדפסת ספר זה באה לאחר מצב של פדיון
שבויים, שגם בזה מודגש הענין דירידה צורך עלי', "ויצא יעקב
גו' חרנה" עד "ושבתי בשלום אל בית אבי".

(19) נוסח "דרך השער".

(20) ראה גם ספר החקירה לכ"ק אדמו"ר הצ"ע ע' ח.

(21) ראה ס' לקוטי לוי יצחק הערות לזוהר בראשית ע' ח.
(22) ראה תנחומא פקודי ג. תקוני זוהר תס"ט (ק, ב). אכן
עזרא בראשית א, כו. הנסמן באור התורה שלח כרך ו ע' א'תשצג.

(* חידושו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בנוגע להפצת תורת
החסידות בשבעים לשון.

ולהעיר גם מהרמז בשמו: יוסף - כמבואר באוה"ת שם (ריא, ב) בענין
ה"הוסף" ש"בא גבריאל ולימדו שבעים לשון. לא הוה קגמר, הוסיף לו
אות אחת משמו של הקב"ה ולמד, שנאמר עדות ביהוסף גו" (סוטה
לו, ב). ש"כמו"כ יובן במשה שזה שביאר התורה בע' לשון נמשך ג"כ
מבחי' ה"ל. ו"יצחק" - ענין הצחק והתענג שנעשה למעלה ע"י
הבידוד דאתהפכא חשוכא לנהורא (ראה תו"א פרשתנו כב, ג),
ובנד"ד הבידוד דשבעים לשון.

(11) ראה אוה"ת פרשתנו שם, ב ואילך, שמביא מזוהר ויצא
(קמו, ב) "שהעיר לענין באר שבע מענין הואיל משה באר את
התורה . . . ביאור התורה נק' . . . ג"כ באר, לשון באר מים חיים .
תושבע"פ שהוא ביאור לתושב"כ . . . ונקרא באר שבע, שהיא
בחי' באר לתושב"כ הנק' שבע, ע"ש חצבה עמודי' שבעה, שהן
ד' ספרים דתושב"כ".

(12) ישע"י נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

(13) לא רק מבחי' החכמה, כולל גם אוה"ס המתלבש בחכמה,
אלא עצמותו ומהותו ית' ממש.

(14) שמו"ר רפמ"ו.

(15) איוב יא, ו.

(16) להעיר מהשייכות גילוי פנימיות התורה בחודש כסלו
ללוחות שניות - "כסלו הוא ג"כ חודש השלישי לתחילת השנה
מתשרי, ויש בו מעלה לגבי חודש השלישי דסיון כשמחילין
מניסן, כי ההתחלה מניסן הוא בדרך או"י, וסיון שהוא חודש הג'
שאו ה' החתונה דמ"ת, לא ה' קיום, כי הלוחות ראשונות לא
נתקיימו, משא"כ תשרי שהוא או"ח, תשובה שלמעלה מעבודת
הצדיקים, והלוחות שניות הם כפלים לתושי' . . . ולדבר זה יש
קיום לעולם, בנין עדי עד, כי לוחות שניות שנתקיימו הוא מפני
שניתנו בחשאי כו" (לקוטי לוי"צ אגרות ע' רה).

37 איך אפשר לומר שכיון שההנהגה למטה היא
38 באופן מסויים, מוכרחת להיות כן ההנהגה
39 דלמעלה?!

40 ובנדו"ד, איך אפ"ל שכיון שה"עולם קטן" אינו
41 יכול להתקיים בלא מנהיג (נפש), מוכרח שגם
42 ה"עולם גדול" אינו יכול להתקיים בלא מנהיג -
43 הרי הקב"ה הוא כל יכול, ומי יאמר לו מה תעשה,
44 ובוודאי שביכלתו ית' לברוא את ה"עולם גדול"
45 באופן שלא יהי' דומה כלל וכלל לה"עולם
46 קטן"?!

47 ועד"ז בנוגע לחידוש התהוות היש מאין ואפס
48 המוחלט בכל רגע ורגע (לא רק שמנהיג העולם,
49 אלא יתירה מזה, שמהוה ומחי' ומקיים העולם
50 מאין ואפס המוחלט), שהראי' וההוכחה על זה
51 היא הסברת "ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש
52 ותחבולותיו שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה
53 והתמונה. . למעשה שמים וארץ שהוא יש מאין
54. . שבהסתלקות כח הבורא מן הנברא ח"ו ישוב
55 הנברא לאין ואפס ממש" 27 - דלכאורה, מהו
56 ההכרח מזה שלמטה צריך להיות כח הפועל בנפעל
57 תמיד, שכן הוא גם למעלה?!

58 ועד"ז יש לשאול בכו"כ מדרשי חז"ל
59 שמבארים את ההנהגה דלמעלה ע"פ משל למלך
60 בשר-ודם כו' - מהו ההכרח שמכיון שההנהגה
61 למטה היא באופן מסויים, לכן גם ההנהגה למעלה
62 מוכרחת להיות באופן כזה?!

63 בסגנון אחר:

64 כללים הנ"ל בעולם דלמטה - שה"עולם קטן"
65 אינו יכול להתקיים בלא מנהיג, שצ"ל כח הפועל
66 בנפעל תמיד, וכיו"ב - אינם אלא מפני שהקב"ה
67 רצה ברצונו ובחירתו חפשית בתכלית, לברוא את
68 העולם באופן כזה.

69 והרי, מובן וגם פשוט, שאינו מוכרח לברוא
70 באופן כזה דוקא, וביכלתו לברוא באופנים (רבים)
71 אחרים כו'. ועאכו"כ שלא יתכן לומר שהנהגת
72 העוה"ז הגשמי באופן מסויים, תכריח שההנהגה
73 דעולמות דלמעלה תהי' באופן זה!

1 ההוא הוא נשמת העולם וצורתו המקיימו²³. ואילו
2 ח"ו ישוער העדר זה המנהיג, יעדר העולם
3 בכללו²⁴.. וממנה תלקח הראי' הנכונה האמיתית
4 על שיש מנהיג לעולם בכללו".

5 וממשיך לבאר: "ולהעיר על מה שכתבתי
6 תמצא לרז"ל פעמים יביאו ראי' על הנפש
7 מהקב"ה, ופעמים יביאו ראי' עליו מהנפש. ואמנם
8 הראי' ממנו על הנפש אמרם בפ"ק דברכות²⁵ הני
9 חמשה ברכי נפשי כנגד מי אמרן דוד, לא אמרן
10 אלא כנגד הקב"ה וכנגד נשמה. מה הקב"ה מלא
11 כל העולם אף נשמה מלאה כל הגוף וכו'.

12 והכוונה להם עליהם-השלום בכלל לקיים לנו
13 מציאות הנפש אשר היא אצילות נאצל מהאצילות
14 סוד האלקות. . ולהורות על מקומה באה חתומה
15 בחותמו ורשומה וכלולה במדותיו, והם חמשה
16 דברים הללו אשר בהם תוכל להנהיג ולקיים הגוף
17 וכו'.

18 ואחר שלוקחה הראי' על הנפש מהקב"ה,
19 וקויים לנו מציאותה ושנשתלחה אל הגוף להנהיגו
20 ולקיימו ובה הוא נקרא עולם קטן, הנה יש לנו עוד
21 ראי' ממנה על הקב"ה, היותו נמצא ומנהיג העולם,
22 והוא אמרם במדרש תהלים²⁶ ברכי נפשי את ה',
23 למה מקלס דוד להקב"ה בנפש, אמר מה הנפש
24 ממלאה את הגוף, כך הקב"ה ממלא את העולם
25 וכו'.

26 ומסיק, "הנה יש לנו ראי' נצחת מהעולם הקטן
27 שאי אפשר לו להתקיים בלא מנהיג, אל העולם
28 הגדול שאי אפשר להתקיים בלא מנהיג".

29 והנה כשמדייקים בלשונו - מצינו כאן מענה על
30 שאלה כללית בענינים אלו, כדלקמן.

31 ו. בנוגע לכל הביאורים וההסברים מאופן
32 ההנהגה למטה על ההנהגה דלמעלה. כבנדו"ד, "ראי'
33 נצחת מהעולם הקטן שאי אפשר לו להתקיים בלא
34 מנהיג, אל העולם הגדול שאי אפשר להתקיים
35 בלא מנהיג" - יש שאלה עיקרית אבל גם פשוטה
36 ביותר:

(23) ראה ספר החקירה ע' כו.

(24) ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"א ה"ב.

(25) י, א.

(26) מדרש תהלים קג, א.

(27) שעהיה"א פ"ב.

העולם והנבראים אשר בעולם באופן שהם
 עתה³⁰, "רצונו ית' דכל מה שאפשר להיות ע"פ
 השכל וע"פ סדר והדרגה יהי' ע"פ השכל כו"³¹.

ובפרטיות יותר:

הקב"ה גילה בתורתו שעלה ברצונו לצמצם את
 עצמו וכו', ועד כמ"ש³² "ועל דמות הכסא דמות
 כמראה אדם גו'", וברא את האדם "בצלמנו
 כדמותנו"³³, ועד שנקרא "אדם" ע"ש "אדמה
 לעליון"³⁴.

ובלשון הקבלה והחסידות³⁵ - עלה ברצונו
 להתצמצם וכו' בציור של עשר ספירות, אף שהי'
 יכול להיות באופן אחר, ספירות במספר אחר
 (תשע או אחד עשר כו'), או ספירות אין קץ³⁶, או
 בלי ספירות.

ולאחרי שידועים שעלה ברצונו ית' לצמצם
 עצמו בציור ד"אדם", ושעלה ברצונו שציור אדם
 התחתון יהי' בדומה לזה (כנ"ל), אזי יכולים לדעת,
 להביא ראי' מאדם התחתון על אדם העליון, וכל'
 הכתוב "מבשרי אחזה אלקה"³⁷.

ועפ"ז מובן המשל למלך בשר-ודם כו' -
 לאחרי שידועים מהתורה שעלה ברצונו ית'
 שהנהגתו תהי' באופן מסויים, ושכן תהי' הנהגת
 מלך בו"ד ("מלכותא דארעא כעין מלכותא
 דרקיעא"³⁸), אזי שייך לברר ולדעת הנהגתו של
 הקב"ה ע"פ משל מהנהגת מלך בו"ד.

ועד"ז בנוגע להסברים וההוכחות על ההנהגה
 דלמעלה ע"פ כללי השכל נכמו: ההוכחה שיש
 מנהיג לעולם מפני שאי אפשר לעולם שיתקיים
 בלי מנהיג, וההוכחה על חידוש ההתהוות בכל רגע
 מפני שלא יתקיים יש מאין אא"כ יהי' כח הפועל
 בנפעל, וכיו"ב בשאר ענינים דוגמתם] - שהם

ז. השאלה האמורה היא גם בנוגע לענין
 הספירות - מהיסודות העיקריים דתורת הקבלה -
 השאלה הב' והג' בס' 'דרך אמונה':

"באיזה הכרח יוכרח שיש שם ספירות כו" -
 ומשיב²⁸: "אם הי' נאצל מאין-סוף כח אחד ומדה
 אחת לבד, הנה חייב כי מן הפשוט לא יצא כ"אם
 פשוט בתכלית הפשיטות.. ויחייב שיהיו הנבראים
 כפי אותה מדה והיו כולם פשוטים. . ולא הי' בזה
 הכר[ה] בכבוד האין-סוף. . כי אין כבודו נראה
 ונגלה כ"אם על נבראים מחומר כלולים מכל
 הצדדים והדרכים".

"שאם יוכרח כי יש ספירות, במה יוכרח שהם
 עשרה כו" - ומשיב²⁹: "והענין כי האין-סוף
 שהוא בלי גבול ובלי תכלית, האציל נקודה אחת
 בעלת גבול ושיעור לצורך הנבראים. . והנקודה
 הזאת הואיל ובאה בגבול יש לה ראש תוך סוף,
 וכל א' מאלו הג' קצוות כלול מהג', כי בראש יש
 תוך וסוף, וכן בתוך וכן בסוף, נמצא שבענין זה
 עולים הג' לט' כשנכה זה בזה, והמקום הסובלם
 הרי עשרה. . הרי לך הכרח גמור שהספירות
 עשרה כו".

וגם בכ"ז נשאלת אותה השאלה:

כללים אלו - "מן הפשוט לא יצא כ"אם פשוט
 בתכלית הפשיטות", "אין כבודו נראה ונגלה כ"י
 אם על נבראים מחומר כלולים מכל הצדדים
 והדרכים", "הנקודה הזאת, הואיל ובאה בגבול יש
 לה ראש תוך וסוף, וכל א' מאלו הג' קצוות כלול
 מהג'. . והמקום הסובלם הרי עשרה" - הם גדרי
 העולם כפי שנברא ע"י הקב"ה, ובוודאי שביכלתו
 ית' לברוא עולם שיהיו בו גדרים אחרים לגמרי.

וא"כ, איך יתכן לומר שבריאית עוה"ז בגדרים
 אלו מכריחה שההנהגה דלמעלה מוכרחת להיות
 בגדרים אלו (שיש ספירות ושהן עשרה)?!

ח. ונקודת הביאור בכל זה:

להיותו ית' כל יכול, פשוט שכל הבריאה
 אפשרית להיות באופנים רבים שונים זמ"ז
 בתכלית. ובחר הקב"ה (בסגנון אחר - נתאוה
 הקב"ה), בלשון רבותינו, "ברצונו ית' עלה שיהיה

(30) ד"ה והחרים תרל"א ע' לח.

(31) סה"מ תרנ"ח ע' קכ.

(32) יחזקאל א, כו.

(33) בראשית א, כו.

(34) עש"מ (לרמ"ע מפאנו) מאמר אם כל חי ח"ב סל"ג (קצג,
 ב). של"ה ג, א. כ, ב. שא, ב. וראה עבודת הקודש ח"א (חלק
 היחוד) פ"ז ואילך.

(35) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך א) ערך אדם העליון
 בתחלתו. וש"נ.

(36) ראה שם (כרך ג) ערך אוא"ס (ג) ע' קצב ואילך. וש"נ.

(37) איוב יט, כו. וראה אגה"ק רסט"ו.

(38) ברכות נח, א. וזה ח"א קצו, רע"א. ח"ג קעו, ב.

(28) ע' יב.

(29) ע' כט.

והביאור בזה - ע"פ האמור לעיל: האפשרות
להביא ראי' על הקב"ה מהנפש, היא מפני
ש"פעמים יביאו ראי' על הנפש מהקב"ה". כלומר,
מכיון שהקב"ה ברא את הנפש באופן שאפשר
להביא ראי' על הנפש ממנו ית', היינו, שהנפש היא
בצלם ודמות דלמעלה, ובלשונו: "אצילות נאצל
מהאצילות סוד האלקות . . באה חתומה בחותמו
ורשומה וכלולה במדותיו" - לכן⁴¹, יכולים להביא
ראי' מהנפש עליו ית', ובלשונו: "אחר שלוקחה
הראי' על הנפש מהקב"ה וקויים לנו מציאותה . .
יש לנו עוד ראי' ממנה על הקב"ה . . מה הנפש
ממלאה את הגוף, כך הקב"ה ממלא את העולם
וכו".

ויש להאריך בכל זה, ו"תן לחכם ויחכם
עוד"⁴².

יא. ויה"ר, והעיקר, שהדפסת הספר "דרך
אמונה", והתחלת הלימוד בו עתה, יביאו לידי
תוספת התעוררות בלימוד פנימיות התורה, כפי
שנתבארה באופן של הבנה והשגה עד לשכל
אנושי ע"י תורת חסידות חב"ד, ובפרט בעמדתו
בימי סגולה - חודש כסלו, בסמיכות לט' ויו"ד
כסלו, וי"ט כסלו, שאז ישנה נתינת כח יתירה בכל
הקשור ללימוד החסידות והנהגה בדרכי החסידות,
כנ"ל בארוכה.

ובהמשך לזה, וכנהוג בתקופה האחרונה
להדפיס מאמרי חסידות בסמיכות לימי סגולה -
הרי, כאן המקום לעורר ולזרז אודות הדפסת
ו"לימוד קונטרס "דרושי חתונה" שנאמרו ע"י כ"ק
מו"ח אדמו"ר בשנת תרפ"ט, החל מהמאמר דש"פ
ויצא⁴³ ד"ה וכל בניך, עד למאמר ד"ט כסלו ד"ה
א"ר אושעיא צדקת פרזונו בישראל ("פרזונו שהוא
על-דרך פרזות"⁴⁴ תשב ירושלים מרוב אדם כו"מ⁴⁵),
ובהדגשה יתירה בשנה זו - שנת תשמח, "שמח

1 לאחר שידענו שעלה ברצונו ית' שבריאית והנהגת
2 העולם תהי' ע"פ כללי השכל וכו' הנ"ל³⁹.

3 ט. ואפשר לומר שכל זה מרומז בדקדוק הלשון
4 בהתחלת הספר "דרך אמונה"⁴⁰:

5 לשון השאלה הראשונה הוא - "על העולם איך
6 יש לו מנהיג", ולא "למה יש לו מנהיג".

7 וההסברה בדיוק הלשון:

8 על השאלה, "למה יש לו מנהיג" - אין תשובה
9 שכלית, ואדרבה, השכל אומר שביכלתו ית' לברוא
10 העולם באופן שיוכל להתקיים בלא מנהיג, אלא
11 שכך עלה ברצונו ית' שיהי' מנהיג לעולם, כיון
12 שרצה שיהי' ע"פ השכל דעכשיו.

13 והשאלה היא "איך יש לו מנהיג", כלומר,
14 לאחר שידענו ההקדמה שעלה ברצונו ית'
15 שהנהגתו תהי' ע"פ שכל, יש להבין איך נוכל
16 להוכיח מצד גדרי השכל שיש לעולם מנהיג.

17 והמענה לזה - "ראי' נצחת מה"עולם הקטן"
18 שאי אפשר לו להתקיים בלא מנהיג, אל ה"עולם
19 הגדול" שאי אפשר להתקיים בלא מנהיג".

20 וזהו גם דיוק לשון חז"ל המובא בהספר "למה
21 מקלס דוד להקב"ה בנפש, אמר: מה הנפש ממלאה
22 את הגוף, כך הקב"ה ממלא את העולם וכו' - אין
23 זה ביאור והסבר ("למה כו'"), כי-אם ראי' והוכחה
24 שכן הוא ("מה כו' כך כו'"), מכיון שכבר ידענו
25 שעלה ברצונו ית' לברוא את הנפש בצלם ודמות
26 דלמעלה, לאחר שצמצם עצמו בציוור אדם, כנ"ל.

27 י. ויש להוסיף, שענין זה מרומז גם בהקדמתו
28 ש"פעמים יביאו ראי' על הנפש מהקב"ה, ופעמים
29 יביאו ראי' עליו מהנפש":

30 לכאורה: מכיון שבא לבאר הענינים דלמעלה
31 ע"פ משל מהאדם - מה שייך כאן ש"פעמים יביאו
32 ראי' על הנפש מהקב"ה?!

(39) ועפ"י יובן התיווך בין הטעמים על הבריאה (לגלות
שלימות כחותיו, להטיב לברואיו, וכיו"ב) להענין ד"נתאוה" (ראה
המשך תרס"ו בתחילתו) - די"ל הפירוש בזה, שלאחרי שנתאוה
לברוא את העולם (תאוה שלמעלה מטעם), נתאוה שיהי' ע"פ
שכל וכללים כאלו, שגילוי שלימות הכח הוא עי"ז שבא בפועל
דוקא, וכיו"ב.

(40) משא"כ בשאר ספרי קבלה, כמו ע"ח וכיו"ב - שמבארים
כמה ענינים ע"פ טעמים וגדרים דשכל כו' - מבלי לפרש שהיסוד
לכל זה הוא מפני שכך עלה ברצונו ית', מפני שפשוט באמונה
פשוטה שאין הכרח כלל למעלה.

(41) ועפ"י יומתק שמקדים "פעמים יביאו ראי' על הנפש
מהקב"ה" ל"פעמים יביאו ראי' עליו מהנפש" - מכיון שזהו
הטעם והסיבה.

(42) משלי ט, ט.

(43) "קריאת החתן שי' לתורה" - לשון "הכותרת" דהמאמר.
ולהעיר גם מלקוטי לוי"צ אגרות ס"ע רה ואילך - ע"ד השייכות
דהחתונה לש"פ ויצא.

(44) זכרי' ב, ח.

(45) סד"ה א"ר אושעיא צדקת פרזונו הנ"ל.

- 1 תשמח רעים האהובים⁴⁶, ושנת הקהל - קיבוץ
 2 גלויות (תמורת המצב ש"פיוזן לבין האומות"⁴⁷),
 3 עד למעמד ומצב ד"פרוות תשב ירושלים מרוב
 4 אדם", כאשר "קהל גדול ישובו הנה"⁴⁸.
 5 ויה"ר - והוא העיקר - שע"י ההוספה בלימוד
 6 והפצת תורת החסידות, יפוצו מעינותיך חוצה, קא
- 7 אתי מר דא מלכא משיחא, שאז יהי' שלימות הענין
 8 ד"שמח תשמח", הנישואין דהקב"ה וכנס"⁴⁹, וכן
 9 שלימות הענין ד"הקהל", שכל ישראל מתאחדים
 10 ומתכללים בנקודה ד"ליראה את ה' אלקיכם"⁵⁰,
 11 "ישראל (אורייתא) וקוב"ה כולא חד"⁵¹, במהרה
 12 בימינו ממש.

(49) ראה שמו"ר ספט"ו.

(50) וילך לא, יג.

(51) ראה זח"ג עג, א.

(46) נוסח ברכת הנישואין.

(47) פסחים פז, ב.

(48) ירמ' לא, ז.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

...מובן מעצמו, אשר אין ענין הנ"ל וויתור כלל וכלל על הבית הכנסת דליובאוויטש שבמחנה
 הטי' ומזמן לזמן הנה גם שם יש לעשות התועדויות חסידותיות, וכל שאר הענינים המתאימים לביהכ"נ
 שזכתה להיות נקראת בשם בית הכנסת דליובאוויטש, ובטחוני חזק אשר ע"י הסברה המתאימה
 ובניחותא, הרי גם מנהיגי הבית הכנסת דליובאוויטש ישתדלו בכל הנ"ל, היינו שתהי' הבית הכנסת
 שלהם מתאימה וראוי' לשמה.

ומה שאמרו להם שזהו ענין של ירושה בלבד, הרי אמת נכון הדבר וזהו כל זכות עם בני ישראל
 בכל מקום שהם נמצאים - זכות אבות אברהם יצחק ויעקב, וכמו שאנו **מקדימים** בכל תפלה ותפלה
 אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב, ורק אח"כ באים בבקשות שונות כפי המתאים להזמן, אם
 בימות החול או בש"ק ויו"ט, ואין להתבייש כלל וכלל בהענינים של ירושה וכנוסח התפלה: אשרינו
 מה טוב חלקנו מה נעים גורלנו ומה יפה ירושתינו, ובלי שום ספק אשר גם מתפללי בית הכנסת
 דליובאוויטש אומרים בתפלת שמו"ע אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב ואומרים ג"כ מה יפה
 ירושתינו, ואם זיכם השי"ת שבתוככי עם ישראל גופא זכו ג"כ להיות קשורים עם ליובאוויטש ולכל
 ההשפעות והברכות שבאות ונשפעות ע"י נשיאינו דליובאוויטש החל מרבינו הזקן עד כ"ק מו"ח
 אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, הרי עליהם לעשות כלים מתאימים לקבל זכות נוספת זו, ואין
 הברירה בידם, אם לעשות או לא, כי זהו זכות אבותיהם ואבות אבותיהם הנמצאים בעולם האמת
 ומשגיחים משם בעינא פקיא - ולא רק בזמנים שאומרים יזכור, אלא בכל השנה כולה, והאריכות
 בזה אך למותר, כי בטח גם זה יספיק.

והשי"ת יפיץ וירחיב את גבולם להאיר אור פנימיות התורה היא תורת החסידות דרכי' ומנהגי'
 בכל העיר כולה וכחפץ לב רבינו הזקן שאמר, שהחסידות היא ירושת כל עם ישראל ושייכת לכולם,
 דברי צדיקים חיים וקיימים לעד אשר מתקרבים לזה וסו"ס תתפשט הקדושה בכולה מתאים למרז"ל
 עתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות, וארץ ישראל הרי ידוע הפירוש שרצתה לעשות רצון קונה
 ובאופן העבודה שנקראת בשמה, בשם ישראל, כי שרית עם אלקים ואנשים ותוכל.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש להפיץ אור נשיאינו הקדושים בכל מקום ובכל זמן.

השלמות לשיחות שבת פרשת ויצא

בסעיף ד, בסוף הערה 45, וד"ל:

- ולהעיר, שתיבת "וד"ל" - ודי למבין (על-דרך "די לחכימא ברמיזא"¹) - נכתבה בזמנו של אדמו"ר
האמצעי, אלא שבמשך הדורות שלאחרי-זה, ניתוסף ביאור והסבר בדרושי רבותינו נשיאינו, היינו, שגם
הענינים שנתבארו בדרך רמז ("די לחכימא ברמיזא"), נתפרשו ונתבארו באופן של הבנה והשגה כו'.

בסעיף ה, אודות שייכות חודש כסלו לגילוי פנימיות התורה:

- ובהדגשה יתירה בנוגע להתוועדות זו - מצד הקשר והשייכות של המתוועדים לחסידות חב"ד:
לכל לראש - על-ידי לימוד תורת חסידות חב"ד, ונוסף לזה - גם על-ידי הענין ד"תמכין דאורייתא",
כולל ובמיוחד - על-ידי ההתעסקות בהפצת המעיינות חוצה, שבזה מודגש ביותר העילוי ד"תמכין", על
שם "תומכיה מאושר"².
ובהדגשה יתירה בשנה זו, 'שנת הקהל' - שכל הסוגים הנ"ל מתאחדים ומתכללים יחדיו, ובפרט
בהתוועדות של שמחה, אשר גם ענין השמחה מודגש בשנה זו, שנת תשמח.

שם, הערה 56:

- כלומר, ישנו פירוש שאינו אלא פירוש לענין אחר, כמו פירוש רש"י על התורה, שאינו ענין לעצמו,
כי-אם פירוש פשוטו של מקרא. אלא, שיכולים ללמוד מקרא גם ללא פירוש רש"י, שהרי כשהתינוק
מתחיל לדבר, אביו מלמדו תורה³ - ללא פירוש רש"י, ורק כשנעשה "בן חמש שנים למקרא", אזי לומד
חומש עם פירוש רש"י.
אבל בנידון-דידן, תורת החסידות אינה רק פירוש על קבלה, היינו, שתחילה למדו קבלה ללא פירוש
החסידות, ואחרי-כך ניתוסף פירוש החסידות, אלא שתורת החסידות היא גם (ובעיקר) ענין לעצמו כו'.

בסעיף ח, בענין "כלו כל הקיצין":

- והמשך המאמר - "ואין הדבר תלוי אלא בתשובה", והרי תשובה היא בשעתא חדא וברגעא חדא⁴.
וכמפורש הפסק-דין⁵ שעל-ידי הרהור תשובה נעשה צדיק גמור - בנוגע ל"המקדש את האשה על-מנת
שאני צדיק (גמור)", אפילו רשע גמור, מקודשת, שמא הרהר תשובה בלבד, ועד שעל-ידי-זה נעשה
"פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה"⁷.

בסעיף י, המעשה הוא העיקר:

- ובלשון הידוע⁸ - בשפת המדינה ההיא - "טאפארו דא פלאחר", שפירושו, הגרזן על העץ.
וענינו בעבודה - תוכן מאמר הזוהר⁹ "אעא דלא סליק ביה נהורא כו'", שאפילו אם נמצא במעמד

(5) קידושין מט, ב. רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה.

(6) גירסת האור זרוע סק"ב. ועוד.

(7) בראשית א, כח.

(8) סה"ש ה'ש"ת ע' 105. תש"ב ע' 84. תש"ד ע' 104. ועוד.

(9) ח"ג קסח, א. הובא ונתבאר בתניא פכ"ט ואילך.

(1) מדרש משלי כב, ו. זהר ח"א כו, ב. ח"ג רכט, סע"ב. רפ,

ב. תקו"ז תי"ח (לו, א). תס"ט (קטז, א).

(2) משלי ג, יח. זח"ג נג, ב. וראה סה"מ תרצ"ט ע' 68 ואילך.

(3) ראה סוכה מב, סע"א. רמב"ם הל' ת"ת פ"א ה"ו.

(4) זח"א קכט, סע"א.

- 1 ומצב של בול עץ, ולא רק בלשון תרגום, "אנא", הקרוב ללשון הקודש¹⁰, אלא למטה יותר, "טאפארו",
 2 בשפת המדינה ההיא - גם במצב זה יכול וצריך לפעול שיהיה "סליק ביה נהורא", על-ידי ה"טאפארו".
- 3 ויש להוסיף ולבאר ענין זה על-פי דוגמא מוחשית המובנת גם לילדים קטנים (שהרי מצד ירידת
 4 הדורות יש להשתדל לבאר כל ענין באופן המובן גם לילדים קטנים) - שאוהבים לשחק עם קוביות עץ,
 5 שמנסרים ומשייפים אותם עד שנעשים כלים ראויים למשחק, עד לדבר שהוא בדוגמת תכשיט אצלם,
 6 היינו, שגם חתיכת עץ יכולה להיחפך למשחק ותכשיט כו'.
- 7 ומזה מובן שענין הנ"ל שייך לכל אחד ואחד מישראל, למגדול ועד קטן, ובסגנון ד"הקהל" -
 8 "האנשים והנשים והטף"¹¹, כולל ובמיוחד - בנוגע לחינוך הקטנים, שזהו ענין עיקרי ב"הקהל", ובלשון
 9 חכמינו ז"ל¹² "ליתן שכר למביאיהם", היינו, שענין ה"שכר" קשור עם פעולת הבאת הקטנים, אף שכבר
 10 עשה ריבוי פעולות טובות, "געקערט וועלטן"... מכל-מקום צריך לעסוק בענין ד"מביאיהם" (לא רק
 11 להביאם לעולם, אלא גם) לעזרה שבבית-המקדש, כדי ש"ישמעו ולמדו ליראה את ה' אלקיכם כל
 12 הימים"¹³.
- בסיום השיחה אודות הספר 'דרך אמונה' - להוסיף בלימוד והפצת החסידות, הדפסת קונטרס דרושי חתונה וכו':
- 13 ויהי-רצון שקבלת החלטות טובות בענינים האמורים, תפעל כבר את ה"שכר", כפסק-דין ה'שולחן
 14 ערוך"¹⁴.
- 15 ולהעיד, שפסק-דין ה'שולחן ערוך' הוא בקשר ובשייכות לענין של נצחון במלחמה, ועל-דרך-זה
 16 בנידון-דידן - שמנצחים את כל עניני הגלות כו', "החושך יכסה ארץ וערפל לאומים"¹⁵, וכהמשך הכתוב
 17 "ועליך יזרח הוי", "הודה", "דיוה" ו"הדרה".
- 18 ובפשטות - ש"קאתי מר דא מלכא משיחא", עוד בסיומו של יום השבת-קודש, "רעוא דרעוין", ותיכף
 19 ומיד רוקדים ("מ'טאנצט אריין") ל"סעודתא דדוד מלכא משיחא"¹⁶ במוצאי שבת, ביחד עם דוד מלכא
 20 משיחא, בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים.
- 21 ובפרט כשמוסיפים גם החלטה טובה בנוגע לענין הצדקה [בהוספה על ענין לימוד התורה, כנ"ל
 22 בארוכה, וכן ענין התפילה, המודגש אף הוא בפרשת השבוע, הן בתחילתה - "ויפגע במקום"¹⁷, "לשון
 23 תפילה"¹⁸, והן בסיומה - "וישכם לבן בבוקר וינשק גו"¹⁹, כמבואר בדרושי חסידות²⁰ דקאי על ענין
 24 התפילה] - "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה"²¹, "אחישה"²² ב"אחישה" גופא, תיכף ומיד ממש.



(10) ראה שו"ע אדה"ז או"ח הל' שבת סרפ"ה ס"ב. לקו"ש
 חכ"א ע' 447. וש"נ.
 (11) וילך לא, יב.
 (12) חגיגה ג, סע"א. הובא בפירש"י עה"פ.
 (13) שם, יג.
 (14) או"ח סו"ס תקעא.
 (15) ישעי' ס, ב.
 (16) פע"ח שער השבת ספכ"ד. סידור האריז"ל בכוונת הבדלה
 ומוצ"ש.
 (17) כח, יא.
 (18) פרש"י עה"פ.
 (19) לב, א.
 (20) ראה תו"א ותו"ח סוף פרשתנו. ועוד.
 (21) ב"ב יו"ד, א. וראה תניא פל"ז (מח, ב).
 (22) ישעי' ס, כב. סנהדרין צח, א.

יב. מאמר דיבור-המתחיל "וישכם לבן בבוקר" גו'.

יג. נהוג בכל התוועדות ביום השבת-קודש ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ענין בהערות אאמו"ר על הזוהר, והלכה בשיעור היומי ברמב"ם.

ועוד ענין מיוחד - בקשר עם הדפסת הספר 'דרך אמונה', להמקובל האלקי רבינו מאיר בן גבאי, בעל מחבר ספר 'עבודת הקודש' (שספריו נזכרו בדרושי חסידות בריבוי מקומות¹), הן בדרושים שנדפסו כבר, והן בדרושים שלא נדפסו עדיין), אשר בשבוע זה היה ענין של פדיון שבויים כו' גם בנוגע לספר זה, ובקשר לזה ניתנה ההוראה להזדרז ולהדפיסו וללמדו כו', וכבר היתה התחלת הלימוד בו על הציון הקדוש של כ"ק מו"ח אדמו"ר.

וכאן המקום להבהיר - דבר המובן ופשוט בלאו-הכי - שעיקר הכוונה בהדפסת הספר היא כדי שילמדו בו, היינו, שלא מספיק לקנותו ולהניחו על-גבי המדף במקום מכובד כו', כי נוסף לזה שמראה יחס של יוקר וכבוד לספר, החל מקנייתו בממון שהיה יכול לקנות בו חיי נפשו (כלשון אדמו"ר הזקן בספר התניא²), וכן בהנחתו במקום מכובד כו', הרי מובן וגם פשוט שהעיקר הוא - הלימוד בספר, כפי שמבין גם ילד קטן, שכאשר הוריו קונים עבורו ספר, לא מספיק שיתייחס לספר באופן של כבוד כו' (בראותו את היחס של הוריו לספרים), אלא העיקר הוא ללמוד בו.

ועל-דרך-זה בנוגע לכללות ענין פדיון שבויים של הספרים כו' - שהכוונה בזה היא שעל-ידי-זה יתוסף עוד יותר בלימוד והפצת התורה, וחלילה-וחס שמצד השמחה שבדבר יהיה ענין של 'ביטול תורה', אפילו בזמן הפנוי שהיה יכול לעסוק בתורה, ועל-אחת-כמה-וכמה בזמנים הקבועים ללימוד התורה באופן ד"חוק ולא יעבור", סדרי הלימוד בישיבה, שלא יתכן שישמחו וירקדו שעות על-גבי שעות כו' - אף שכוונתם רצויה כו' - על חשבון 'ביטול תורה'.

ומה שמסבירים שחסידים רוצים לשמוח בשמחה זו - ישמחו על חשבון זמני האכילה והשינה כו', אבל לא על חשבון זמני הלימוד, שאז צריכים לשכוח על כל העולם, לפתוח את הספר וללמוד בהתמדה ושקידה, כציווי והוראת רבותינו נשיאנו מייסדי הישיבה. - יש צורך אמנם בתפילה להצלחה בלימוד, ויש גם לתת צדקה בקשר לזה כו', אבל העיקר הוא, ללמוד בהתמדה ושקידה בפועל ממש, ועוד וגם זה עיקר - לא רק שהוא לומד את התורה, אלא שגם התורה מלמדת אותו (כפתגם הידוע³).

הסיבה לכך שמוכרחני לעורר על דבר הכי פשוט היא, מכיון שהמצב בפועל אינו כפי שצריך להיות כו'.

ואף שישנם משפיעים ומחנכים וכו' - הרי, הנהגת המשפיע והמחנך היא באופן כזה שגם כאשר אומרים משהו, אין זה פועל על התלמידים. לתלמידים לא משנה מהי כוונתו של המשפיע (שעסוק בדברים הכי חשובים וכו'), אלא המעשה בפועל!

ולכן, אין לי ברירה אלא לעורר על דבר פשוט זה, כי אם לא אומר מאומה, עלול הדבר להתפרש כהסכמה על הנהגה זו - אף-על-פי שבזמנים כתיקונם לא היה צורך להבהיר שלא יתכן שאסכים על דבר שהוא היפך ה'שולחן ערוך'! - ישנם "שפיץ-חב"ד" שאומרים שאין לשאול קושיות כו', אבל האמת היא להיפך, אשמח לקבל שאלות וקושיות - אם יהיה על מה לשאול ולהקשות!

על ענין זה - שאין לפרש העדר המחאה כהסכמה כו' - דיברתי כבר כמה פעמים, וללא הועיל, ולכן אין לי ברירה אלא להבהיר פעם נוספת.

ומענין לענין - גם בנוגע ללימוד פירוש רש"י לא מועיל ריבוי הדיבור כו', והראיה - שלאחרי ריבוי שנים שמבארים דרך הלימוד בפירוש רש"י על התורה, לא מצאו לנכון להעיר על פירוש רש"י בתחילת פרשתנו, הדורש ביאור והסבר בפשוטו של מקרא.

(3) ראה לקו"ד ח"ב רמו, ב.

(1) ראה גם ב"פתח דבר" לספר "דרך אמונה" בסופו.

(2) פל"ז (מח, סע"ב).

- 1 כאשר הודעתי שאדבר בהתוועדות על פירוש רש"י זה - העירוני, שכבר דובר פעם בזה, לפני למעלה
- 2 מעשרים שנה. וכשעיינתי בפנים, ראיתי שאכן דובר בזה בארוכה, אבל באופן שאינו שייך כלל לפשוטו
- 3 של מקרא, ולפלא הכי גדול, שעד היום הזה לא העיר אף אחד שכל אריכות הביאור הנ"ל אינו שייך
- 4 ללימוד פשוטו של מקרא.
- 5 יד. ונחזור לעניננו - בנוגע לספר 'דרך אמונה' שנדפס מחדש כדי ללמוד בו כו', ובהתאם לכך, יש
- 6 ללמוד ולבאר ענין מסויים בספר זה. המדובר אודות הספר 'דרך אמונה' - נדפס לעיל.
- 7 טו. בנוגע לפירוש רש"י בפרשת השבוע - נתעכב על הפסוק הראשון, "ויצא יעקב" גו':
- 8 לאחר שרש"י מפרש ש"על-ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו, הלך עשו אל ישמעאל,
- 9 הפסיק הענין בפרשתו של יעקב, וכתב וירא עשו כי ברך וגו', ומשגמר חזר לענין הראשון" - ממשיך
- 10 רש"י (בדיבור-המתחיל "ויצא" השני) ענין (פירוש) נוסף: "לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה,
- 11 ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה,
- 12 הוא זיוה הוא הדרה. יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. וכן ותצא⁴ מן המקום, האמור בנעמי
- 13 ורות".
- 14 וצריך להבין:
- 15 (א) מכיון שרש"י כותב שלושה לשונות - הודה זיוה והדרה - מסתבר בפשטות שהם שלושה ענינים,
- 16 ולא כפל הלשון ליופי המליצה (שאז יכולים למצוא עוד לשונות כו'). ולכאורה, ה'בן חמש למקרא' זקוק
- 17 לביאור והסבר מה הם שלושה ענינים אלו.
- 18 וכאמור, כבר דובר בפירוש רש"י זה לפני יותר מעשרים שנה, וכבר נדפסו הדברים⁵, אבל תוכן
- 19 הביאור שם הוא בדרך הקבלה והחסידות, כמדובר כמה פעמים שבפירוש רש"י ישנם "ענינים מופלאים"⁶,
- 20 "יינה של תורה"⁷, אבל עדיין צריך ביאור והסבר השייך לפשוטו של מקרא, דרך לימודו של רש"י עם 'בן
- 21 חמש למקרא'.
- 22 [[כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך, ואמר:] לא רק ה'בן חמש' זקוק לביאור והסבר, אלא גם ה'מלמד',
- 23 אפילו אם הגיע כבר לגיל ד'בן⁸ ארבעים לבניה! - לאחר ההתוועדות ישאלו אצל ה"מלמדים" הנוכחים
- 24 כאן, ואפילו אצל יהודים בעלי-שיבה... האם יודע משהו מהם מהו החילוק בין "הודה" ל"זיוה"
- 25 ל"הדרה"].
- 26 (ב) המקור של פירוש רש"י הוא ב'מדרש רבה' כאן⁹, אבל במדרש הובאו רק שני לשונות - "הוא
- 27 זיוה, הוא הדרה", ואילו הלשון "הודה" שמוסיף רש"י הוא - מ'רות רבה'¹⁰, "הוא זיוה, והוא הודה,
- 28 והוא הדרה"¹¹. וצריך להבין¹² מדוע לא מסתפק רש"י בשני הלשונות ("זיוה והדרה") שהובאו במדרש
- 29 על אתר, אלא מוסיף עוד לשון ("הודה") שנאמר ב'רות רבה'!
- 30 (ג) "קלאץ-קשיא" - ששואלים גם כל המפרשים שראיתי - כיצד שייך לומר שעל-ידי יציאת יעקב
- 31 מבאר שבע "פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה", בה בשעה שיצחק ורבקה (הוריו ומחנכיו כו' של יעקב) נמצאים
- 32 בעיר?!
- 33 ואף שהמפרשים מביאים את התירוץ שבמדרש: "ניחא דתמן (ברות) לא היתה שם אלא אותה הצדקת
- 34 בלבד, אלא הכא דהוי יצחק ורבקה"¹³, ומתריך: "לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותם של שני
- 35 צדיקים"¹⁴ - הרי: (א) מזה גופא שהמפרשים מביאים תירוץ זה מהמדרש, מוכח, שאין זה שייך לפשוטו

(10) פ"ב, יב.

(11) ושם מוסיף גם "הוא שבחה".

(12) נוסף לכך שבזה מודגש יותר שכל א' מג' ענינים אלו הו"ע בפ"ע, ולא רק כפל לשון כו'.

(13) וברות רבה: ברם הכא לא הוה יצחק תמן (בתמי').

(14) ובנדרו"ד - שאינו דומה זכותם של שני צדיקים (יצחק ורבקה) לזכותם של ג' צדיקים (גם יעקב).

(4) רות א, ז.

(5) לקו"ש ח"ה ע' 371 ואילך.

(6) של"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

(7) "היום יום" כ"ט שבט.

(8) אבות ספ"ה.

(9) ב"ר פס"ו, ו. - אלא שרש"י אינו מביא זה בשם "רבתינו

דרשו" וכיו"ב, כ"אם בפשוטו של מקרא.

של מקרא, (ב) והעיקר - לגופו של ענין - לשון רש"י הוא "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", היינו, לא
רק כמו שכתב בתחילת פירושו "שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם", מכיון שיצא צדיק אחד, אלא
יתירה מזה, "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", שנסתלק לגמרי?
וכפי שיתבאר לקמן.

טז. בנוגע להערות אאמו"ר על הזוהר בפרשתנו - מבאר אאמו"ר¹⁵ את סיפור הזוהר¹⁶ "רבי חייא
ורבי חזקיה הוו יתבי כו' רבי חייא חמא ליה לאליהו כו' אמר השתא אתינא לאודעא דירושלים קריב
איהו לאתחרבא כו' ואתינא לאודעא לחכימא דילמא יורכון שני דירושלם, דהא כל זמנא דאורייתא
אשתכח בה היא קיימא כו' אלן דמשתדלין באורייתא קרתא קדישא קיימא עלייהו", כלומר, אליהו אמר
לרבי חייא ורבי חזקיה שיודיעו לחכמים שקיומה של ירושלים תלוי בלימוד התורה שלהם.
וידועה השאלה בזה: הרי חורבן ירושלים היה בימי רבן יוחנן בן זכאי, ואילו רבי חייא ורבי חזקיה
היו כמה דורות לאחר-יזה, ואיך יתכן שאליהו יאמר להם להשתדל למנוע את חורבנה של ירושלים?
והתירוץ, ש"הני רבי חייא ורבי חזקיה היו חכמים בזמן רבן יוחנן בן זכאי, ואין אלו דרא דרבי שמעון
בן יוחאי", כמובא בהגהות מרבי חיים ויטל ז"ל על גליון הזוהר (מ'שמונה שערים).
אמנם, עדיין דרוש ביאור והסבר - מהו הלימוד וההוראה מסיפור הנ"ל בזמן שלאחרי חורבן ירושלים.
וכפי שיתבאר לקמן.

ועל-דרך-זה יש לבאר ענין של לימוד והוראה משיעור היומי ברמב"ם, "לתקן הדעות"¹⁷, כפי שיתבאר
לקמן.

יז. כאן המקום גם להזכיר אודות אלו שהכינו קנקני משקה - "המשמח אלקים ואנשים"¹⁸ - עבור
התועדויות בקשר עם עניני "הקהל" ושמחה כו'.

וכרגיל, יגשו עתה לקבל את המשקה, ויכריזו אודות תוכן ההתועדויות שעבורה לוקחים את המשקה,
ויזמינו את המסובים כאן, ובתור התחלה - יחלקו חלק¹⁹ מהמשקה בין המסובים כאן.

והעיקר - שיתוסף בכל פעולות "הקהל" ושמחה, אשר על-ידי-זה ממהרים ומזרזים עוד יותר את
תכלית השלימות ד"הקהל" ושמחה, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

[לאחרי חלוקת המשקה - התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "והריקותי לכם ברכה".]

* * *

יח. הביאור בפירוש רש"י:

בהשקפה ראשונה, הרי כדי לדעת מהו הפירוש ד"הודה זיוה והדרה", יש לחפש ולמצוא לשונות אלו
(הוד זיו והדר) בפסוקים, ולראות כיצד מפרש רש"י לשונות אלו.

אבל גישה זו אינה נכונה - כי אדרבה, אם רש"י צריך לבאר הפירוש ד"הוד" "זיו" ו"הדר", איך
יכתוב בפירושו ל'בן חמש' "הודה זיוה והדרה" מבלי לפרש משמעותן של תיבות אלו?!

ומכיון שרש"י כותב "הודה זיוה והדרה" בפשטות, ללא תוספת ביאור והסבר - לכן צריך לומר
שפירוש תיבות אלו מובן ל'בן חמש' ככל שאר התיבות בלשון הקודש שבפירוש רש"י, שאין צורך
לבארם ל'בן חמש' שידוע ומבין לשון הקודש.

ולכן, החיפוש אחר תיבות אלו (הוד זיו והדר) במקומות אחרים, הוא (לא כדי למצוא איך מפרש רש"י
תיבות אלו, אלא) - כדי למצוא באיזה ענין נאמרו לשונות אלו, שמזה יובן פירוש תיבות אלו בלשון
הקודש (שהיה ידוע ל'בן חמש' בימיו של רש"י), כדלקמן.

(18) שופטים ט, יג.

(15) לקוטי לוי"צ פרשתנו ע' קיא ואילך.

(19) להעיר מהענין דהעצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס

(16) פרשתנו קנא, א.

בכולו (כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ).

(17) ראה רמב"ם הל' תמורה בסופן.

- 1 יט. ועל הסדר - מן המאוחר אל המוקדם:
- 2 "הדרה":
- 3 הלשון "הדר" - מפורש בקרא - "והדרת פני זקן"²⁰, שפירושו - בפשטות - לשון כבוד.
- 4 ועל-דרך-זה בנידון-דידן, ש"בזמן שהצדיק בעיר.. הוא הדרה", כי כבודה של העיר הוא שיש בה
- 5 דברים חשובים ויקרים. כמו: ריבוי ספרים וכתבי-יד, ריבוי ממון, וכיוצא בזה, וכן צדיק שנמצא בעיר,
- 6 שעל-ידי-זה נעשית עיר מכובדת, עיר שדר בה צדיק.
- 7 "זיו":
- 8 "זיו" - הוא כמו "זיו השמש" או "זיו הלבנה". שפירושו - מלשון אור, אלא שאין זה האור עצמו,
- 9 אלא זיו והארה שמתפשט ממנו להאיר לעולם.
- 10 ועל-דרך-זה בנידון-דידן, ש"בזמן שהצדיק בעיר.. הוא זיוה", כי על-ידי הנהגתו הטובה והמעשים
- 11 הטובים שלו, הרי הוא מקרין אור וזיו על כל אנשי העיר, שילמדו ממעשיו כו'.
- 12 ו"הוד":
- 13 גם "הוד" הוא מלשון אור (כמו זיו), כפי שמצינו בנוגע ל"קרני הודו של משה"²¹, ובלשון הכתוב²²
- 14 "ונתתה מהודך עליו", "זה קירון עור פנים.. פני משה כחמה פני יהושע כלבנה"²³, אלא שיש ענין נוסף
- 15 ב"הוד" לגבי "זיו" - ש"קין עור פניו" פעל ש"וידאו מגשת אליו"²⁴, כלומר: "הוד" אינו "זיו" סתם,
- 16 כי-אם אור שפועל יראה ופחד.
- 17 והחילוק שביניהם - מובן בפשטות - שהרי, גם לחמה וללבנה יש אור וזיו, ואף-על-פי-כן אינם
- 18 פועלים רגש של יראה ופחד, ואדרבה - נהנים מאורם²⁵, ואילו קרני ההוד של משה - יראו מגשת אליו!
- 19 ועל-דרך-זה בנידון-דידן, ש"בזמן שהצדיק בעיר הוא הודה" - כי נוסף על ה"זיו" שמקרין על אנשי
- 20 המקום להשפיע על הנהגתם כו', ישנו גם ענין של "הוד", שמקרין אור כזה שפועל על אנשי העיר רגש
- 21 של ביטול ונסיגה לאחור כו'.
- 22 כ. על-פי-זה יש לבאר גם את הטעם שרש"י מוסיף "הודה", אף שבמדרש נאמר רק "זיוה והדרה":
- 23 "הדר" ו"זיו" - שייכים אצל כל צדיק, כאמור, שהיותו של הצדיק בעיר, פועלת ענין של כבוד ביחס
- 24 לכל העיר, ומקרינה אור להשפיע על תושבי העיר; אבל "הוד", הקרנת אור באופן שיפעל רגש של
- 25 ביטול ונסיגה לאחור - אינו דבר השייך לכל צדיק, כמובן וגם פשוט.
- 26 ומכיון שהמדרש מדבר אודות צדיקים סתם, לכן כותב רק ש"בזמן שהצדיק בעיר, הוא זיוה הוא
- 27 הדרה", ואינו מזכיר "הודה", שאינו שייך לכל הצדיקים; אבל רש"י מדבר אודות יעקב, ולאחרי שלומדים
- 28 בפסוקים שלפני-זה אודות גודל מעלתו של יעקב - מסתבר בפשטות שהיה אצלו גם הענין ד"הוד",
- 29 "הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה".
- 30 כא. ומה שכתב רש"י "יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה", אף שלאחרי יציאתו נשארו
- 31 יצחק ורבקה - יש לומר בפשטות:
- 32 בהמשך הכתובים בענין זה - שה'בן חמש' ממתין עד לסיום הענין - נאמר הלשון "אלקי יצחק"²⁶,
- 33 ומפרש רש"י: "אף-על-פי שלא מצינו במקרא שייחד הקב"ה שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלקי
- 34 פלוני.. כאן ייחד שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו וכלוא בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו".
- 35 ומכיון שכן, שוב לא קשה ל'בן חמש' היתכן שיציאת יעקב מן העיר גרמה ש"פנה הודה כו'",
- 36 כשנשאר שם יצחק - שהרי, לאחר יציאתו "כלוא בבית", אינו בא במגע עם אנשי העיר שיוכל להקרין

(24) תשא שם.

(25) ועד"ז "הדר" - שהרי משבחים ומברכים את הקב"ה על בריאת השמש והירח.
 (26) פרשתנו כח, יג.

(20) קדושים יט, לב.

(21) פירש"י תשא לד, ל.

(22) פינחס כז, כ.

(23) פירש"י עה"פ.

עליהם מאורו וזיוו כו', וגם לא ניתוסף כבוד על-ידי ישיבתו בעיר, מכיון שלא רואים אותו מהלך בחוצות העיר.

ובנוגע לרבקה - הרי, נוסף לכללות הענין ד"כל כבודה בת מלך פנימה"²⁷, היתה צריכה להמציא במשך כל הזמן במחיצתו של יצחק, דמכיון ש"כהו עיניו", לא היה יכול להסתדר לבד, אלא הוצרך שמישהו יהיה במחיצתו על כל צעד ושעל, וזאת - עשתה רבקה²⁸, כחלק מתפקידה כאשה כשרה כו'. ונמצא, שהיחיד מביין שלושת הצדיקים (יצחק רבקה ויעקב) שהיה מתהלך גם בעיר (לאחרי שכהו עיניו של יצחק) - הוא יעקב, שבלכתו מבית אביו ללמוד תורה בבית-מדרשם של שם ועבר (וכן מבית-המדרש לבית אביו כו'), הוצרך לעבור בתוך העיר, ולכן היה בא במגע עם אנשי העיר, ופעל עליהם כו', עד כדי כך, ש"הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה", הוא (יעקב) בלבד. ולכן, כש"יצא משם" - "פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה", "פנה" דייקא, שנסתלק לגמרי.

כב. ביאור הלימוד וההוראה ממאמר הזוהר: גם בזמן שלאחרי חורבנה של ירושלים, יש צורך להדגיש שקיומה של ירושלים תלוי בלימוד התורה - שהרי, אף שלא ניתן למנוע את החורבן שהיה בעבר, יכולים לתקן את סיבת החורבן, ועל-ידי-זה למהר ולזרז את בנינה של ירושלים, כמובן וגם פשוט.

ויומתק יותר - על-פי מאמר רבותינו ז"ל²⁹ (נגלה שבתורה) "כל דור שאינו נבנה (בית-המקדש) בימיו, מעלין עליו כאילו כו'", ובפרט על-פי דברי הרוג'צ'ובי³⁰ שחורבן בית-המקדש אינו דבר חד-פעמי שהתוצאה שלו נמשכת גם עתה, אלא שהחורבן עצמו הוא דבר הנמשך כו', שלכן מודגש ביותר שענין זה, נוגע ושייך גם בזמן שלאחרי החורבן.

ועל-פי-זה מובן בפשטות הלימוד וההוראה מסיפור הזוהר - עד כמה צריכה להיות ההשתדלות בלימוד התורה, כי מלבד ענין לימוד התורה כשלעצמו, יש בזה ענין נוסף - שעל-ידי-זה פועלים את בנינה של ירושלים, כולל ובמיוחד - בנין בית-המקדש (שצריך להיות על-ידי פעולתם של ישראל, "ועשו לי מקדש"³¹), שהרי כל מעלתה של ירושלים היא שבה נמצא בית-המקדש.

והטעם שהזוהר מדגיש זאת בסיפור שאירע בפועל (שאלהו אמר לרבי חייא ורבי חזקיה כו') - אף שיכולים לומר זאת מלכתחילה באופן של הוראה - יש לומר בפשטות, שבזה יש התוקף ד"מעשה רב"³². כג. בשיעור היומי - ריש הלכות שאלה ופקדון - כותב הרמב"ם:

"השואל כלים או בהמה וכיוצא בהן.. ואבד או נגנב, אפילו נאנס אונס גדול.. חייב לשלם הכל". וממשיך בפרק שלאחר-יזה³³: "השואל בבעלים אפילו נגנב או אבד בפשיעה פטור, שנאמר³⁴ אם בעליו עמו לא ישלם, ובלבד ששאל הבעלים תחילה עם החפץ, כמו שביארנו"³⁵.

ויש לבאר ענין זה בעבודת האדם לקונו - "לתקן הדעות"³⁶:

"שואל", ש"כל הנאה שלו", ואינו משלם שכר לבעלים - מורה על מעמד ומצב של תחילת העבודה, עבודה "שלא לשמה", שמקבל מלמעלה כל צרכיו הגשמיים, "כלים או בהמה וכיוצא כהן", ואינו משלם תמורתם כו'. ומכיון ש"כל הנאה שלו", לכן חייב על כל דבר בלתי-רצוי, חסרון בעבודתו לקונו כו'.

(32) שבת כא, א. וש"נ.

(33) ריש פ"ב.

(34) משפטים כב, יד.

(35) הל' שכירות פ"א ה"ג: בד"א כששאל הבעלים או שכר בעת שנטל החפץ. אבל נטל החפץ ונעשה עליו שומר תחילה ואח"כ שכר הבעלים או שאל, אע"פ שהיו הבעלים עומדין שם בעת שנאנס הדבר השמור, ה"ז משלם.

(36) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש חל"א ע' 115 ואילך. וש"נ.

(27) תהלים מה, יד. הובא ברמב"ם הל' אישות פ"ג סה"א.

(28) שהרי לא מצינו שהי' ליצחק עבד כמו אליעזר, "זקן ביתו המושל בכל אשר לו" (חיי שרה כד, ב), ולכן תפקיד חשוב כזה - לטפל ביצחק באופן אישי - לא הי' יכול להנתן לעבד סתם, ולכן מסתבר בפשטות שעשתה זאת רבקה.

(29) ירושלמי יומא פ"א ה"א.

(30) מפענצ"פ פ"ה סל"ז (ע' קמא).

(31) תרומה כה, ח.

- 1 אמנם, כאשר עבודתו לקונו היא באופן ד"השואל בבעלים". היינו, שמקבל את צרכיו מהקב"ה מתוך
2 מעמד ומצב שניכר ומורגש אצלו שנמצא יחד עם הקב"ה, "בעליו עמו" - אזי פטור אפילו מן הפשיעה,
3 היינו, שגם אם אירע דבר בלתי-רצוי, חסרון בעבודתו לקונו (לא רק בשוגג, אלא אפילו) מצד פשיעתו,
4 פטור מעונש (אף שבוודאי צריך לעשות תשובה, שהרי פושע הוא).
- 5 וכל זה - "בלבד ששאל הבעלים תחילה עם החפץ", היינו, שהרגש ד"בעליו עמו" היה תיכף ומיד
6 כשקיבל את צרכיו מהקב"ה, מה-שאין-כן אם נהנה תחילה מהדברים שמקבל מהקב"ה, ורק אחר-כך
7 פועל בעצמו הרגש ד"בעליו עמו" ("נטל החפץ.. ואחר-כך שכר הבעלים") - אי-אפשר לדעת אם הענין
8 ד"בעליו עמו" הוא באמתיות אצלו, או שעושה זאת רק כדי להיפטר מעונש כו'.
- 9 כד. והנה, אצל כל אחד ואחת מישראל מודגש הענין ד"בעליו עמו", עוד לפני שנוטל החפץ:
10 כל אחד ואחד מישראל פותח מדי יום ביומו - מיד כשניעור משנתו - באמירת "מודה אני לפניך",
11 וממשיך אחר-כך בברכות השחר "נשמה שנתת בי טהורה היא כו' ואתה משמרה בקרבי", כלומר, לפני
12 שמתחיל להנות מהחפצים שנותן לו הקב"ה, מודגש אצלו הענין ד"בעליו עמו" - "מודה אני לפניך" -
13 שעומד הוא לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שעומד ומשמר את נשמתו בקרבו בכל רגע ורגע.
- 14 ומכיון שכן, הרי ישנו פסק-דין ברור ברמב"ם שכל אחד ואחד מישראל פטור מכל ענין של עונש,
15 אפילו במצב של פשיעה, רחמנא-ליצלן.
- 16 כלומר: מובן וגם פשוט שצריך להיות ענין התשובה - שהרי פושע הוא. ולא עוד, אלא שגם שוגג
17 צריך כפרה (כדאיתא ברש"י בריש מסכת שבועות³⁷, וכמו שנתבאר ב'אגרת הקודש'³⁸). ועד ש"אין צדיק
18 בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"³⁹, על-כל-פנים "חטא" מלשון חסרון⁴⁰. ונוסף לזה, גם בלא-הכי ישנו
19 הציווי להיות "כל ימיו בתשובה"⁴¹.
- 20 ואדרבה - במעמד ומצב ד"בעליו עמו" מודגש עוד יותר הצורך בענין התשובה, שהרי כשעומדים
21 לפני המלך, אפילו "מחוי במחוג" בלבד נחשב למרידה במלכות⁴².
- 22 אבל אף-על-פי-כן, אין זה שייך לענין של עונש, היינו, שכאשר בא מישחו - אדם או מלאך כו' -
23 ומקטרג שהנהגתו של פלוני היא באופן בלתי-רצוי וכו', אומרים לו: מכיון ש"בעליו עמו" הרי הוא
24 פטור מכל ענין של עונש!
- 25 כה. ויש להוסיף, שהוראה זו שייכת גם בדרגת עבודה נעלית יותר מ"שואל" - "שוכר" או "נושא
26 שכר":
- 27 יכול מישחו לטעון שמכיון שאדמו"ר הזקן כותב בספר התניא⁴³ ש"מדת הבינוני היא מדת כל אדם
28 ואחריה כל אדם ימשוך", ומקדים שספר התניא "מיוסד על פסוק⁴⁴ כי קרוב אליך הדבר מאד וגו'" -
29 הרי, להיותו "חסיד", נמצא הוא בדרגת ה"בינוני", ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"⁴⁵, ולכן
30 אינו "שואל", שכל הנאה שלו ואינו משלם לבעלים, כ"אם "נושא שכר", שמעלה שכר להקב"ה, כביכול,
31 על-ידי עבודתו בדרגת ה"בינוני".
- 32 והמענה לזה⁴⁶ - בסיום השיעור היומי - "כל שאמרנו שהיא שאלה בבעלים, כך אם היה שוכר או
33 נושא שכר, הרי היא שכירות בבעלים ופטור"⁴⁷, היינו, שדין זה - ש"אם בעליו עמו" פטור מכל הענינים
34 - אינו רק ב"שואל", אלא גם בשאר שומרים, ולכן שייך הדבר לכל אחד ואחד מישראל ממש.

(37) ב, א - ד"ה תולה.

(44) נציבים ל, יד.

(45) שם רפי"ב.

(46) נוסף לכך שע"פ מ"ש (איוב מא, ג) "מי הקדימני

ואשלם", "מי קילס לפני עד שלא נתתי בו נשמה וכו' " (תנחומא

אמור ז. ועוד) - הרי בכל מעמד ומצב דינו כ"שואל".

(47) סוף פ"ב.

(40) ראה פירש"י פרשתנו לא, לט.

(41) שבת קנג, א. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(42) ראה חגיגה ה, ב. לקו"ש ח"ד ע' 1050. ועוד.

(43) ריש פ"ד.

כו. והעיקר - בנוגע למעשה בפועל - שמתבטלים כל ענינים של עונש חס-ושלום, ואדרבה - כל אחד ואחד מישראל מקבל מהקב"ה כל המצטרך לו, בני חיי ומזוני רויחא, ובכולם רויחא.
ועל אחת-כמה-וכמה שמתבטל העונש הכי גרוע - הגלות המר הזה, שאין לך דבר גרוע יותר מזה! ואם ישנו משהו שאינו מרגיש זאת, הרי אדרבה - הסיבה לכך היא מצד התגברות תוקף הגלות הפנימי, שנפל לדרגה תחתונה כזו שאינו מרגיש שהגלות הוא דבר הכי מר, ולכן הרחמנות עליו גדולה עוד יותר!
ולכן, צריכה להיות גם התפילה והבקשה והצעקה "עד מתי" - לא רק שמוכרח לצעוק ולמחוא כפיו כו' כדי להראות שאינו גרוע מהעומדים סביבו... אלא באופן שמבקש וצועק באמיתות כו'.
כז. ויהי-רצון שהלימוד בכל הענינים האמורים יפעל את פעולתו, ולכל-לראש בנוגע להוספה בלימוד התורה, וזוהי גם הכוונה בהזכרת ציוני ה'מראי מקומות' כו' (ולדוגמא: הציון לרש"י ריש מסכת שבועות ששוגג צריך כפרה, וכיוצא בזה) - שבוודאי אין הכוונה להראות בקיאות... אלא הכוונה היא - שלאחרי ההתוועדות יעינו במקומות שבהם נתבארו ענינים אלו, ובאופן ד"ת לחכם ויחכם עוד⁴⁸,
כולל גם בנוגע לחיזוק לימוד שיעור היומי ברמב"ם, ואלו שצריכים להשלים כו' - בוודאי ישלימו גם שיעורי הימים שלפני-ה, ועוד וגם זה עיקר - שהלימוד יהיה באופן שמביא לידי מעשה.
ובנוגע לענינים האמורים בשיעור היומי - יהיה זה כפי ש"אמורים בפרשה"⁴⁹ בלבד, מכיון שבאים לדרגה שלמעלה מענין של חטא, כמו לפני החטא, ויתירה מזה - כפי שהתורה היא למעלה ממציאות העולם, "אלפים שנה קדמה תורה לעולם"⁵⁰, בחינת "אאלפך חכמה אאלפך בינה" כו'⁵¹.
ו"כן תהיה לנו" - בגאולה האמיתית והשלימה על-ידי משיח צדקנו, "אלה תולדות פרץ"⁵², במהרה בימינו ממש.
[לפני הסיום - הורה כ"ק אדמו"ר שליט"א אודות הדפסת קונטרס "דרושי חתונה תרפ"ט" - נכלל בשיחה אודות הספר 'דרך אמונה' - בסופה.
אחר-כך צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לשליח-ציבור שי' לנגן "יהי רצון כו' שיבנה בית המקדש".
אחר-כך הזכיר אודות אמירת ברכה אחרונה].

(48) משלי ט, ט.

(49) פירש"י ר"פ תולדות. וראה לקו"ש ח"כ ע' 114. וש"נ.

(50) ראה מדרש תהלים צ. ד. ב"ר פ"ח, ב. תנחומא וישב ד.

וש"נ. זח"ב מט, א.

(51) לקו"ת שה"ש א, סע"ד. סה"מ תש"ח ע' 273. ועוד.

(52) רות ד, יח.

המשך ביאור למס' מכות ליום שישי עמ' ב

לא קרינן ביה את האזהרה 'לא תוכל לאכול בשעריך'.
הגמרא מקשה מברייטא שבה משמע שיש מלקות גם על אכילת מעשר שני שעדיין לא נכנס לירושלים: מיתבי, רבי יוסי אומר, בהן שיעלתה בידו - שקטף ונטל לאכול תאנה של מבל, ובא להפריש ממנה תרומות ומעשרות בכדי לאוכלה, ואמר, 'תאנה זו תרומתה, תחול בעוקצה' - בסמוך למקום בו היא מחוברת לעץ, שאותו מקום יהיה תרומה, מעשר ראשון בצפונה של התאנה ומעשר שני לדרומה, ואתה שנה היא שנת מעשר שני, והוא - הכהן, נמצא עתה בירושלים ומוותר באכילת מעשר שני, או שנת מעשר עני, ולא אמר 'מעשר שני לדרומה' אלא 'מעשר עני לדרומה', ואז אפשר לומר שהוא נמצא אפילו בנגבולין - מחוץ לירושלים, שמעשר עני נאכל בכל מקום. ונמצא שהפריש הכל, מלבד תרומת מעשר. ולאחר מכן אקבלה הכהן לתאנה,

כמוטל לארץ ונפדה, או שמא כיון שהוא מחזיק בקנה שבידו יש להחשיבו כמילואו ואינו נפדה. מסיקה הגמרא: תיקו.
דין נוסף אודות אכילת מעשר חוץ לירושלים: אמר רבי אפי אמר רבי יוחנן, מעשר שני מאימתי תיבין עליו כשאכלו מחוץ לירושלים, משרצה פני החומה, שנכנס לירושלים, שאם חזר ויצא ואכלו מחוץ לירושלים, לוקה. מאי מעשה, דאמר קרא (שם יב יח) 'לפני ה' אלהיך תאכלנו' (שנה בשנה), והכוונה למעשר שני, וכתבי בפסוק הסמוך (שם יז) 'כי לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגך ותירשך ויצהרך, כל חיבא דקרינן ביה - כל היכן שאפשר היה לקרוא ולקיים בו, במעשר, את הפסוק 'לפני ה' אלהיך תאכלנו', והיינו שכבר היה בירושלים, אז קרינן ביה את האזהרה 'לא תוכל לאכול בשעריך', שמוזהרים על אכילתו, וכל חיבא דלא קרינן ביה 'לפני ה' אלהיך תאכלנו', שעדיין לא היה בירושלים,

לקוטי-שיחות פרשת ויצא כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

25 זה נעשה באופן של יהדות "לשם שמים"⁷ ו"בכל
26 דרכיך דעהו"⁸.

27 בכך מובן הקשר שבין "ויעקב הלך לדרכו" לבין
28 חודש תשרי – שמכריזים, כנהוג במספר מקומות, את
29 ההכרזה "ויעקב הלך לדרכו"⁹ – כי כוחו של היהודי
30 לגרום לכך שב"דרכו", בענייני החולין¹⁰, יורגש שזוהי
31 "דרכו" – הדרך המיוחדת של היהודי – נובע מן
32 הקדושה והתורה והמצוות שקולט היהודי במשך חודש
33 תשרי, החודש הכללי.

ב.

דברי רבותינו נשיאינו מדויקים ביותר

34 דברי רבותינו נשיאינו מדויקים בתכלית הדיוק,
35 ולכן צריך לומר, שהמעבר מחודש תשרי לסדר
36 העבודה של השנה כולה מתואר במילים "ויעקב הלך
37 לדרכו" לא רק מפני שהעבודה רמוזה במילים אלו
38 בלבד, אלא שדרך זו וסדר עבודה זה מתאימים גם
39 לענין שבו מופיעות מילים אלו בתורתנו, "תורת חיים"
40 (מלשון הוראה בחיים), בפרשתנו בקשר ל"ויעקב הלך
41 לדרכו".

42 וצריך להבין: הפסוק "ויעקב הלך לדרכו" מדבר
43 אודות הליכת יעקב מחוץ לארץ, מ"חרן" – "חרון אף
44 של מקום בעולם"¹¹, אל ארץ ישראל, ארץ הקודש.
45 ויצא, אפוא, שהליכת "יעקב לדרכו"¹² המתוארת
46 בפסוק, הפוכה במשמעותה מההליכה המוזכרת לעיל
47 של היהודי מענייני הקדושה של חודש תשרי לעבודת
48 החולין של השנה כולה¹³?

א.

"ויעקב הלך לדרכו" - מעבר מתשרי לכל השנה

1 ידוע פתגמם של רבותינו נשיאינו¹ – שמיד לאחר
2 שמחת תורה ושבת בראשית² מתחילה עבודה של
3 "ויעקב הלך לדרכו"³ – יהודי הולך לדרך ולסדר
4 העבודה שלו, של כל השנה כולה.
5 וכבר הוסבר מספר פעמים⁴: במשך חודש תשרי
6 עסוקים ישראל בעיקר בענייני קדושה, בחגים ובמצוות
7 שבהם ובהכנות להם. לאחר חודש תשרי מגיעים ימי
8 חול וענייני חול – רוב הימים הם ימי חול שבהם
9 עסוקים רוב ישראל בעסק הפרנסה וכדומה.

10 מעבר זה מחודש תשרי לעבודת השנה כולה נרמז
11 ב"ויעקב הלך לדרכו", כאשר הדגשת המילה "לדרכו"
12 כוללת משמעות של שני קצוות. מצד אחד נרמז בכך
13 שהדרך שבה הולך היהודי במשך השנה כולה, בימי
14 החול שלאחר תשרי, איננה כדרך של חודש תשרי,
15 אלא היא "דרכו" – הדרך של האדם: ברוב זמנו הוא
16 עסוק בפרנסה, אכילה שתיה ושינה⁵ וכדומה – דרך
17 שאין רואים בה קדושה בגלוי. ובכך אין, לכאורה, שום
18 הבדל בין יהודי לבין לא־יהודי.

19 מצד שני, באותה מילה "לדרכו" מודגש שזוהי
20 "דרכו": הדרך שלו – דרך מיוחדת של יעקב אבינו,
21 אשר הוא סלל אותה בשביל כל ישראל. כלומר, גם
22 הדרך היום־יומית של יהודי, כל התנהגותו במעשיו
23 הגשמיים, במאכלו ובמשקו, במשאו ובמתנו
24 וכדומה⁶, שונה מדרכו של לא־יהודי, להבדיל. גם כל

(8) משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם ספ"ג. טושו"ע אר"ח סרל"א.
(9) ראה לקו"ש ח"כ שם (ע' 266 ואילך) שהוא הנתנית כח כו' להעבודה.

(10) ובפרט ימי החול דימי החורף, כחצי שנה בלא רגלים (ראה לקו"ת ברכה צח, ב). ואז העבודה קשה יותר מבימות החמה – ראה סה"מ – מלוקט (קה"ת, תשמ"ז) ע' קנז. לקמן ע' 411. וש"נ.
(11) פרש"י ס"פ נח (ובכמה דפוסים ליתא תיבת "בעולם"). וראה זח"א קמז, א.

(12) להעיר מאלשיך וישלח לב, ד.
(13) ע"פ מה שנתבאר בד"ה ויאמר ה' כו' לך־לך תשל"ח ס"ג (נדפס בלקו"ש ח"כ ע' 297. סה"מ – מלוקט (קה"ת, תשמ"ז) ע' רפג), יש בהעבודה ד"ויעקב הלך לדרכו" גם הליכה מלמטה למעלה, אבל הפי' העיקרי ה"ה כנ"ל בפנים הליכה מלמעלה למטה.

(1) ראה שיחות: שמח"ת תרפ"ו. שמח"ת תרצ"ז (אות יג). אחש"פ תרצ"ה (סה"מ תיש"א ע' 240). יום שמח"ת תרצ"ט. ליל א' דחגה"ש תש"ח (סה"מ תש"ט ע' 173).

(2) ראה הלשונות בשיחות הנ"ל. וראה לקו"ש ח"כ ע' 266 ואילך הדרגות והזמנים. ועיקר הענין ד"לדרכו" בענייני הרשות המבואר לקמן הוא במוצאי שבת בראשית. וראה לקו"ש שם ע' 282 הערה *15. וראה לקמן הערה 35.

(3) פרשתנו לב, ב.

(4) ראה שיחת מוצש"ק בראשית תשל"ה (נדפסה בלקו"ש ח"ט בתחילתו). לקו"ש שנשמנו בהערה 2.

(5) בימות החול שאינו דומה להאכז"ש דשו"ט.

(6) להעיר מרמב"ם הל' דעות רפ"ה. לקו"ד ח"ג תכא, א ואילך. תרה, א ואילך.

(7) אבות פ"ב מ"ב.

ג.

רדיפת לבן אחר יעקב - מתן כח ל"בירורים"

1 ההסבר לכך הוא: הפסוק "ויעקב הלך לדרכו" בא
2 בסיום הסיפור על בריחת יעקב מלבן, על רדיפת לבן
3 אחר יעקב, ועל הטענות והויכוח שהיו בין יעקב
4 ללבן¹⁴, עד אשר "וישכם לבן בבוקר וינשק לבניו
5 ולבנותיו ויברך אתהם, וילך וישב לבן למקומו ויעקב
6 הלך לדרכו..."¹⁵. כלומר, פסוק זה אינו המשך לעבודת
7 יעקב בבית לבן, אלא לאחר שהוא כבר הלך מבית לבן
8 בחזקתו, ולבן רדף אחריו.

9 וזהו הקשר בין "ויעקב הלך לדרכו" שבפרשתנו
10 לבין ההכרזה בסוף חודש תשרי: המשמעות של רדיפת
11 לבן אחר יעקב בפנימיותה היא נתינת כח ליעקב
12 להכניע את עשו, כמסופר בהמשך על תלאות יעקב
13 בפגישתו עם עשו, שהם "בירור" וזיכוכ עשו. וזאת
14 בדומה לחודש תשרי הנותן כח לעבודת הבירורים
15 שבמשך השנה כולה.

ד.

שני סוגי הניצוצות שהיו אצל לבן, ודרכי
בירורם

16 כדי להבין זאת יש להקדים את הסברו של המגיד
17 ממזריטש¹⁶ שהסיבה (בפנימיות הענינים) לרדיפת לבן
18 אחר יעקב היא, שיעקב אבינו השאיר אחריו אותיות
19 התורה שעדיין לא הוציא אותן מלבן, ולזאת רדף לבן
20 אחר יעקב ליתן לו את האותיות שנשארו אצלו,
21 וניתוספה פרשה אחת בתורה באלו האותיות¹⁷.

22 וצריך להבין¹⁸: "אותיות התורה" שהשאיר יעקב
23 אצל לבן הן הרי ניצוצות הקדושה שהיו בלבן, והרי
24 מטרת שהותו של יעקב בבית לבן עשרים שנה היתה
25 לברר את ניצוצות הקדושה שהיו שם, ומדוע, אפוא,
26 הוא השאיר ניצוצות אלו ולא ביררם? ומדוע היתה
27 העלאתם דוקא באמצעות "וירדוף אחריו"?

מזה מובן שבניצוצות הקדושה שהיו ברשות לבן
היו שני סוגים: א) ניצוצות של יעקב שהיה יכול לברר
באמצעות עבודתו. ב) ניצוצות שבירורם אינו יכול
להיעשות על-ידי עבודת יעקב בלבד, אלא על-ידי
רדיפת לבן אחר יעקב.

וזאת בדומה לשני סוגי מצוות: א) "סתם כל
המצוות", כגון: סוכה, לולב¹⁹ וכדומה, שקיומן תלוי
בדעתו ורצונו של האדם, המצוה נעשית על-ידי
שהאדם רוצה ומעוניין לקיימה. ב) מצוות שקיומן אינו
תלוי ברצונו ומחשבתו של האדם, אלא להיפך, הוא
מקיימן דוקא שלא מדעתו, כגון: מצות שכחה וכדומה.
(בדומה למוסבר לגבי "כבוד" ו"גדולה"²⁰).

הטעם הפנימי להבדל זה הוא: שרשן של המצוות
התלויות במחשבתו ורצונו של האדם הוא למעלה
בדרגה של כתר, "אריך אנפין", שזהו רצון העליון.
ולכן הן קשורות גם למטה בדעתו ורצונו של המקיים,
ובאמצעות עשייתו הוא "ממשיך" את רצון העליון
למטה. לעומת זאת, שרשן של המצוות שקיומן אינו
תלוי במחשבה, כגון שכחה, הוא בדרגה התחתונה
שבמאציל – הנעלית מרצון – ולכן הן נעלות גם למטה
מדעת ורצון האדם, כמוסבר ב'לקוטי תורה'²¹.

כך יובן גם לגבי שני סוגי הניצוצות שהיו אצל
לבן: הניצוצות שבירר יעקב במשך שהותו אצל לבן,
היו מהסוג שצריך ויכול היה יעקב לברר על-ידי
התעסקותו בהם בדעתו וברצונו. אך היו אצל לבן גם
ניצוצות נעלים כל-כך, שיעקב לא יכול היה להעלותם
על-ידי עבודתו ברצון ובדעת, ולכן הם נותרו ברשות
לבן. בירורם הוא על-ידי כח עליון ("אתערותא
דלעילא" [=התעוררות מלמעלה]).

ה.

לבן - מחילת עוונות מלמעלה

הדרגה שממנה מגיע הכח העליון בדרך "אתערותא
דלעילא", רמוזה בשם "לבן", כפי שאומרים חז"ל²²

י"ל כי במצות אלו תוכנם וענינם הו"ע הדעת: בסוכה נאמר (אמור כג,
מג) "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות" (ולכן הכוונה במצות סוכה היא
לא רק כוונת המצוה אלא גם חלק מקיום המצוה כתיקונה* – רק ב"ח
אור"ח ר"ס תרכ"ה. שו"ע אדה"ז שם); ו"לולב ומיניו הוא המשכת הדעת
כו" (לקו"ת ברכה צו, א. ובכ"מ).

(20) ראה עירובין יג, ב.

(21) ברכה צט, ב ואילך.

(22) ב"ר פרשתנו פ"ע יוד.

(14) פרשתנו לא, יז ואילך.

(15) שם לב, א"ב.

(16) אור המאיר הובא ונתבאר באוה"ת פרשתנו (כרך ה) תתסט, א
ואילך.

(17) וראה לקו"ש ח"א [המתורגם] ע' 70 הדמיון (והביאור) להמבואר
באגה"ק סכ"ה.

(18) אוה"ת שם.

(19) הטעם שתפס בלקו"ת (בהערה 21) ב' מצות אלו סוכה ולולב

(*) ואף שח"ה גם בתפלין וציצית כבב"ז שם, הרי בהג"ל הוא כפי שנאמר "למען תזכרו גו'", "למען תהי' תורת ה' בפיך". ולא כבסוכה "למען ידעו גו'".

בכח עבודתו בדרך של אתערותא דלתתא. רק כאשר
לכן רדף אחר יעקב בדרך של אתערותא דלעילא,
באמצעות שרשו – הלובן העליון – כדי למסור את
הניצוצות הנעלים שנשארו ברשותו (האותיות), רק אז
נתגלה אצל יעקב דרגת הלובן העליון שהיתה
מוסתר בלבן הגשמי שלמטה.
בכך מובן המשך הענין "וישכם לבן בבוקר וינשק
לבניו ולבנותיו", כהכנה ל"ויעקב הלך לדרכו": לאחר
הרדיפה של לבן – לובן העליון – נתגלה הלובן
העליון שקיים באופן של "נשיקין ואתדבקות רוחא
ברוחא"²⁹ לגבי כל אחד מבני ישראל – "וינשק לבניו
ולבנותיו", שזוהי תכלית הדביקות באלקות.
וזה הקשר שבין "וישכם... וינשק..." לבין "ויעקב
הלך לדרכו": בדרכו של יעקב לארץ ישראל נתקל
יעקב בעשו ו"התאבק" עם שרו של עשו – עבודת
הבידורים – והכח לזה ניתן לו מ"וישכם לבן בבוקר"
– מהשפעת הלובן העליון.

ז.

המעבר מחודש תשרי לכל השנה - עלידי אתערותא דלעילא

לפי האמור לעיל, מובן הקשר שבין "ויעקב הלך
לדרכו" לבין עבודת כל יהודי במעבר מחודש תשרי
לעבודת כל השנה:
לאחר ימים של התעוררות ושל תשובה אצל כל
יהודי בחודש אלול בימי הסליחות ובמיוחד בעשרת
ימי תשובה, שאז מעוררים ו"ממשיכים" מלמעלה את
השפע שאפשר להוריד באמצעות אתערותא דלתתא
ועבודה עצמית, מתגלית דרגת לובן העליון בדרך של
אתערותא דלעילא – "וישכם לבן בבוקר" – ביום
הכיפורים (ולפיכך³⁰ בגדי הכהן הגדול ביום הכיפורים
היו בגדי לבן³¹ המראים על גילוי אור־איין־סוף ממש),
כמבואר ב"לקוטי תורה"³² על הפסוק "ביום הזה יכפר
עליכם לפני ה'", שמתעורר "פנימיות רצונו יתברך"
הנקרא "כארו בלבנון" מפני שהוא "מלבין עוונותיהם
של ישראל" –

1 על הפסוק²³ "הידעתם את לבן – הידעתם את מי
2 שהוא עתיד ללבן עוונותיכם כשלג".
3 ההסבר לכך, כמבואר ב'תורה אור'²⁴, הוא, שהענין
4 של לבן דקדושה – דרגה של לובן העליון, "בחינת
5 אור עצמותו ומהותו של אור־איין־סוף־ברוך־הוא" –
6 הוא, בדרך משל, כמראה של הגוון הלבן, השונה
7 משאר הגוונים: הגוונים האחרים נוצרים על־ידי
8 מציאות של צבע הקובע את הגוון המסויים. ואילו
9 הגוון הלבן הוא ראיית עצם הדבר ומהותו ללא צבע,
10 "וכן הוא על־דרך משל אור־איין־סוף־ברוך־הוא בעצמו
11 ובכבודו דלית ביה בחינת גוונין כלל".
12 זהו הקשר בין "לבן" לבין מאמר חז"ל שהוא
13 "עתיד ללבן עוונותיכם כשלג", כי הליבון, מחילת
14 העוונות, נגרם על־ידי המשכת עצמות אור־איין־סוף־
15 ברוך־הוא הנעלה מ"סדר ההשתלשלות", וזוהי הדרגה
16 של לובן העליון²⁵ – המקור והשורש – לאחר ריבוי
17 ההשתלשלות של ה"לבן" שלמטה.

18 זהו ההסבר לדברי חז"ל²⁶: תשובה תולה ויום
19 הכיפורים מכפר, אין די בתשובה כשלעצמה, ודוקא
20 יום הכיפורים – עיצומו של יום – מכפר, כי האדם
21 אינו יכול להוריד למטה על־ידי עבודה של אתערותא
22 דלתתא בלבד את הדרגה של לובן העליון, שממנה
23 באה מחילת העוונות, כי דרגה זו נעלית מסדר
24 ההשתלשלות. האדם אינו יכול לעשות זאת אפילו
25 על־ידי עבודת התשובה, אלא המחילה באה מלמעלה
26 בדרך של אתערותא דלעילא²⁵ ביום הכיפורים²⁷.

ו.

"וישכם לבן" הכנה ל"ויעקב הלך..."

27 לפי האמור לעיל, שהדרגה של לובן העליון
28 ש"ירד" ל"לבן גשמי"²⁸, אינה יכולה להימשך ולרדת
29 לעולם באמצעות עבודת האדם ואתערותא דלתתא,
30 כִּי־אם רק על־ידי אתערותא דלעילא, מובן, שבידור
31 וזיכוך הניצוצות הנמוכים יותר, שזיכוך יעקב בבית לבן
32 במשך עשרים השנים, לא הביא לידי גילוי דרגת לובן
33 דקדושה ש"ירד" לתוך הלבן הגשמי, כי הוא עשה זאת

(התשובה) הוא ע"י התשובה.

(28) תו"א פרשתנו כג, א.

(29) תו"א שם כד, ב.

(30) לקו"ת אחרי כח, ג.

(31) ו"ל שגם מזה סמך ללבוש בגדים לבנים (וקיטל) ביוהכ"פ.

ולהעיר מאלף למטה למטה אפרים סתר"י סק"ז.

(32) יוה"כ שם.

(23) פרשתנו כט, ה.

(24) סוף פרשתנו כד, ב. וראה שם כג, א.

(25) ראה לקו"ת דרושים ליו"כ סח, ד. ד"ה כתפות בעצי העיר

מאדה"ז (קה"ת תשי"ד) פ"ד ואילך.

(26) יומא פו, א. וראה משנה שם פה, ב.

(27) להעיר ממשנ"ת בלקו"ש ח"ד [המתורגם] (ע' 130 ואילך)

במחלוקת רבי ורבנן (שבועות יג, א), דגם לרבנן עיצומו של יום מכפר

אלא ש"ל שגילוי הכפרה דעיצומו של יום (שלמעלה מהכפרה שע"י

אבל עיקר העבודה של "ויעקב הלך לדרכו" מתחילה לאחר חודש תשרי, לאחר שדרגת לובן העליון מתגלית בחג-הסוכות ובשמיני עצרת ובשמחת תורה, שאז ניתן ליהודי הכח לעבודה של "ויעקב הלך לדרכו" – לעבודה בעניני החול³⁵, לברר את הניצוצות ולהעלותם לקדושה³⁶ באמצעות עבודה של "וכל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".

(משיחת ש"פ בראשית תשי"ב)

פרשתנו. משא"כ "דרכו" שלאחרי שמחת תורה ובמיוחד לאחר שבת בראשית וחודש תשרי הוא בדברי הרשות ועניני חול, כמשנ"ת בלקו"ש ח"כ ע' 266 ואילך.

ולהעיר דבסה"מ תש"ט (הנ"ל הערה 1): אין ויעקב הלך לדרכו אין דער עבודה פון תורה ומצות כו' וראה מה שהובא (סה"מ תיש"א ע' 78) מכ"ק אדמו"ר מהרש"ב נ"ע מתחיל הסדר דויעקב הלך לדרכו הוא דרך הוי', דרך התורה והמצוה. ו"ל בזה עדמשת"ת בלקו"ש ח"ט (ע' IX הערה 7*). וראה הנסמן בהערה הבאה.

(36) ראה תו"ח סוף פרשתנו. ולהעיר מההגה"ה לפ"ד בד"ה כתפוח שם.

(33) ד"ה כתפוח שם.

(34) המשך וככה תרל"ז רפצ"ו.

ולהעיר ע"ד כהנ"ל מאגה"ק סימן ד', בפירוש "צדק לפניו יהלך" – "לפניו הוא מלשון פנימיות ויהלך הוא מלשון הולכה שמוליך את פנימיות הלב לה' (שהוא למעלה מהדעת באדם, היא בחי' מתנה נתונה מאת ה' – כמ"ש שם לפניו קו, רע"א) ואחר כך ישום לדוך ה' פעמיו כו' בכל מעשי המצות ות"ת כו'".

(35) משא"כ ויעקב הלך לדרכו שלאחרי יוהכ"פ הוא בתורה ומצות כמפורש בהמשך וככה שם: "פי' שהלך לדרכו בדרך התורה והמצות להיות בבחי' סו"מ ועש"ט שזהו דרך ה'. כמ"ש מזה בד"ה כתפוח בעצי היער", וכ"כ שם רפ"ד "והו"ע העסק בתומ"צ. ועד"ז בתו"א סוף

המשך ביאור למס' מכות ליום שלישי עמ' א

אין לו הפרה. נמצא שלדעת רבי יוחנן הסובר 'ביטלו', שייך ללקות בביטול העשה רק בשני לאוים, בלוקח אם על הבנים באופן ששחט את האם, ובאונס באופן שהדיר אנוסות על דעת רבים. הגמרא מקשה על כך: ותו ליבא – האם אין עוד לאו הניתק לעשה ששייך לבטל בו את העשה, והא איבא – והרי יש (סימן ג' "ל' משב"ן ופא"ה) גול, דר'הקמא אבא – שהקב"ה ציוה בו 'לאו' שנאמר (ויקרא יט ג) 'לא תגזול', ו'עשה' שנאמר (שם ה כג) 'והשיב את הגזול', וכן יש דין משב"ן, דר'הקמא אבא – שהקב"ה ציוה בו 'לאו', שנאמר (דברים כד י) 'לא תבא אל ביתו לעבד עבדו' דהיינו שאסור למשכן אדם שלא ברשותו, ו'עשה' שנאמר (שם כד יג) 'הקשב תשבי לו את העבד כבא השמש' שאם משכנו שלא ברשות ואו אם משכן מאדם עני אפילו ברשות, כסות שצריך לה ליום, חייב להחזיר לו המשכון, ומשב"ת לה בקי'ו ולא קיי'ו וביב'לו ולא ביב'לו – ושייך ללקות בהם בין לריש לקיש שסובר 'קיימו', והיינו על ידי שיוחזרו אותו להשיב, אגה גזילה או המשכון ויסרב, ובין לרבי יוחנן סובר 'ביטלו', והיינו על ידי שישורפו את הגזילה ואת המשכון, ובכך יבטל את העשה, שהרי אינו יכול להשיבם.

מתרצת הגמרא: ה'תם – שם בגזל ומשכון ששורפם, בין דהייב בתשלומין אין לוקח ומשלים – כיון שחייב לשלם על מה שהזיק, הרי בכך שישלם יקיים את העשה, שמשביב את החפץ הגזול ואת המשכון, ומכיון שעדיין יכול לקיים את העשה, אין זה 'ביטול' ואינו מתחייב מלקות.

מתקן לה רבי יורא – הקשה רבי זירא על תירוץ הגמרא, הא איבא, משב"נו של גר – שלקח ישראל משכון מגר, ושרפו בחיי הגר, ומה גר קודם שהספיק הישראל לקיים העשה ולשלם לו, ואין לגר יורש שאפשר לשלם לו, ובאופן זה שלא שייך תשלומים, יש ללקות על הלאו, שהרי ביטל את העשה בידים קודם מיתת הגר.

ולדבריו יש חיוב מלקות רק אם מבטל את האפשרות לקיים את העשה, בשלמא – הדבר מובן גבי שילוח הקן, משב"ת לה – שייך למצוא אופן שיבטל את העשה ויתחייב מלקות, כגון שהורג את האם ששוב אינו יכול לשלחה, אלא באונס, ביב'לו ולא ביב'לו היכי משב"ת לה – כיצד שייך לבטל את האפשרות לקיים את העשה, הלא אי דקמלה – אם תעמיד באופן שהרג את האשה, הלא קם ליה בדר'ה מנייה – ממעידים אותו על העונש החמור, וכיון שהתחייב מיתה על רציחתה, לא שייך לחייבו מלקות.

מתרצת הגמרא: אבא רב שימי מחזינא, כוונת רבי אלעזר היא, ששייך לבטל את העשה באונס, כגון שהאונס קיבל לה קידושין מאחר – קיבל עבודה קידושין מאדם אחר, ומכיון שעתה היא מאורסת לאדם אחר, שוב אסורה לאונס. דוחה הגמרא: אבא רב, אי שווייתיה שליח – אם מדובר שהאשה עשתה את האונס שליח לקבל קידושיה, אייה קא מבטל ליה – הלא היא זו שביטלה את העשה, בעשותה אותו לשליח, ואין זה נחשב שהוא ביטל את העשה בידים, ואין לחייבו מלקות. ואי לא שווייתיה שליח – ואם לא עשתה את האונס שליח לקבל עבודה את קידושיה, כל פמיניה – וכי יש לו כח לקבל קידושיה, ולא כלום היא – ואין זה כלל קידושין, והרי היא מותרת לו כבתחילה, ועדיין יכול להחזירה ולא ליקח.

מביאה הגמרא אפשרות אחרת לבאר כיצד שייך לבטל את העשה באונס: אלא אבא רב שימי מנהרדעא, כגון שהאונס הידירה בריבים – נדר בריבים שלא יהנה ממנה, ולכן אינו יכול לשאת אותה. מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר – זה מובן לדעת מי שסובר בגיטין (לה) נדר שהודר בריבים – בפני עשרה אין לו הפרה, אלא למאן דאמר יש לו הפרה – שאפשר לכתב לחכם ויתיר את הנדר, מאי איבא למימר – איך נבאר שיש באונס אופן לבטל את העשה. מתרצת הגמרא: דמדידה לה על דעת רבים – שתולדה את הנדר בדעת רבים ובדעת בית דין, דאמר אמימר, הלכתא – הלכה היא, נדר שהודר בריבים יש לו הפרה, אבל אם הודר על דעת רבים

ילקוט לוי יצחק על התורה

לא⁹ ישב אדם¹⁰ דתיקון שם, הנה נשאר ונתו במדבר דתהו.

וסיבת השבירה בתהו הוא תוקף הרצוא, ריבוי¹¹ יין¹², והמלך הראשון שמו בלע, שבולע בגורנו הרבה יין. הנה כמו"כ אצלם במוות דמו כמאן דמיבסמו מריבוי שתיית יין, בס"ס¹³ גימט' בלע.

ובמסכת סוטה¹⁴ שמרגלים ע"ש מעשיהם נקראו. ועלה בידנו א' סתור בן מיכאל, שסתר מעשיו של הקב"ה, ועשה שונאו של הקב"ה מך, ע"ש, רומז על השבירה דתהו, היינו סתור סתירה ושבירה, דהו"ת¹⁵ שראשיתם בלע, מספר הר"ת סתור בן מיכאל, והוא¹⁶ בס"מ, כמספר בלע, וסופי תיבות¹⁷ פ"ר (הפ"ר¹⁸ דינן), ע"ד כמו הס"ת¹⁹ דבלע בן בעור ש"ך.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שח

בראשית לו, לא־לֹב: וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֲדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ־מֶלֶךְ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְלֹךְ בְּאֲדָם בֶּלַע בֶּן־בְּעֹר וְשֵׁם עִירוֹ דְּנֶהְבָּה:

קח

רמז שבי' כבשי שלמים ושתי הלחם (בחג השבועות – זמן מ"ת) הוא תיקון לתהו, "שלמים לחם" בגי' "בלע בן בעור דנהבה"

ב' אלפים¹ תורה הוא התיקון לב' אלפים תהו, ובחג השבועות זמן מתן תורה היו ב' כבשי שלמים² ושתי הלחם, דתורה נק' שלום כמ"ש³ או יחזק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי.

וכתיב שם ב' פעמים שלום הוא ב' כבשי שלמים, כי שלום הוא התכללות, והתכללות נעשה ע"י תורה.

שב' אלפים תורה הוא אחר ב' אלפים תהו, שבתהו ה' מדון ומריבה וכו', והיינו כבשי שלמים, ששלמים מלשון שלום הוא מה שנעשה שלום להמדון ומריבה שהי' בתהו, והוא מלשון שלמות⁴ היפך דהשבירה דתהו.

וכשתצרף⁵ שלמי"ם לח"ם יחד, דוק ותשכח שהם בחי' תיקון לתהו שהוא בל"ע ב"ן בעו"ר עם עירו דנהבה"ה.

וי"ל מה שהם ב' שלמים וב' לחמים, היינו שהם בחי' תיקון למלכי תהו הכתובים בתורה, ומלכי תהו הכתובים בדברי הימים.

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שפ

קט

מבאר ומרמז, דדור המדבר שרצו לישראל במדבר הוא סדר דתהו, ורמז במאחזי"ל (ב"ב עד.) "כמאן דמיבסמין, "בסם" בגי' "בלע" וכו', וכניסה לארץ ישראל הוא עולם התיקון

דור המדבר⁶ רצו בסדר⁷ דתהו, שלא רצו ליכנס לארץ⁸ מושבותיכם דתיקון, אלא להיות במדבר, בארץ

(1) עבודה זרה ט, א.

(2) ויקרא כג, פסוקים יז. יט.

(3) ישעי' כז, ה.

(4) שלום . . שלימות: ראה עד"ז לקוטי שיחות חלק יח עמוד 129. ועיין לעיל סימן עז.

(5) פירוש: שלמי"ם (בגי' 420), + לח"ם (78) = 498, וכן בל"ע (102), + ב"ן (52), + בעו"ר (278), + דנהבה"ה (66) = 498.

(6) ראה לקוטי תורה פרשת שלח עמוד לו, א ואילך.

(7) ראה גם בלקוטי לוי יצחק אגרות קודש עמוד ת.

(8) במדבר טו, ב. ועוד.

(9) ירמ' ב, ו ע"ש.

(10) "אדם" מרמז על תיקון. ראה ביאורי זוהר להצמח צדק פרשת תזריע עמוד שכת. לעיל סימן קג.

(11) רמז להגמרא בבא בתרא עד, א אמר רבה בר בר חנא אמר לי (ההוא טיעא) תא ואחוי לך מתי מדבר אזלי וחזיתניהו ודמו כמאן דמיבסמי.

ופרש"י: טיעא, סותר ישמעאל. כמאן דמיבסמי, שהיו שוכנין בפנים צהובות כשתויי יין.

(12) ריבוי יין. ראה לקוטי שיחות חלק כז עמוד 119 ואילך. ובעמוד 122 הערה 58.

(13) בס"ם הוא שרש לשון "דמיבסמו", בס"ם בגי' 102 כמספר "בלע".

(14) דף לד, ב. ראה ביאור הגמ' בלקוטי שיחות חלק יח עמוד 150 (15) ראה לעיל סימן ק.

(16) פירוש: "סתור בן מיכאל" הוא ר"ת בס"ם, רמז מ"ש לעיל כמאן דמיבסמו.

(17) סופי תיבות "סתור בן מיכאל", ר' (200), + ג' (50), + ל' (30) = 280, כמספר פ"ר (ראה הערה 13). וכמספר אותיות "מנצפך".

(18) פירוש: תיבת "פר" מרמז על ענין הגבורות, וכמ"ש בלקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד ק "טבע הגבורות להתפרד זה מזה, כי פירוד הוא מצד הגבורות, כמ"ש במאורי אור מע' פרד ע"ש. מנצפ"ך שהם הה' גבורות מספרם פ"ר, שפירושו פירוד, דהיינו התחלקות ופירוד".

ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים לש"ס עמוד קלא, מציין למ"ש בפרי עץ חיים שער חזרת העמידה סמוך לסוף פ"ז, שמפרש הפסוק באיוב (פרק טז, יב) "שָׁלוֹ הִיטִי וַיִּפְרָפְרָנִי", ופי' במצודות דוד וז"ל: שלו, [איוב אמר] יושב הייתי בשלוה, ופתאום עשה אותי לפרורים. ע"ש.

וזהו ג"כ הלשון "פרפר ומת" (ראה איכה רבה פרשה ב', יב. רמב"ם הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ג הלכה ט. פרק ט הלכה יא). ראה לקוטי לוי יצחק הערות לזהר בראשית עמוד קלד.

(19) סופי תיבות בלע בן בעור — ע' (70), + ג' (50), + ר' (200) = 320, כמספר ש"ך, וכידוע ש"ך בגי' ה' פעמים דין (5 × 64 = 320). והחמשה אותיות מנצפ"ך הוא כנגד החמשה פעמים די"ן — ה' גבורות, עוד במספר ש"ך עיין לקמן סימן קלד הערה 14. ראה גם לעיל סימן צז. לקמן סימן ככד.

נמצא דשעה היינו פ"ג שנים ורביע, ושתי שעות היינו מאה ושישים ושש שנים ושני שליש שנה שהיינו מאה ושישים ושבע שנים פחות מעט, וי"ל דזהו הרמז דהקדים שתי שעות לרמז דהחורבן יהי בערך שני שעות קודם אלף החמישי, וכדאיתא ביפה תואר הנ"ל דהחשבון בשתי שעות אינו מדויק בתכלית ויכול להיות קצת יותר עי"ש.

ובאמת החורבן הי' בט' באב בשנת ד'תתכ"ח, דהוא כמעט שני חדשים לשנת ד'תתכ"ט, דהוא באמת קצת ויותר מעט קודם אלף החמישי, ושתי שעות דהוא מאה ושישים ושני שליש שנה, נמצא חסר חמש שנים ויותר מעט. דלפי חשבון פ"ג ורביע שנים לשעה כנ"ל – נמצא דחמש שנים וקצת עודף הוא כמה רגעים, וקצת זמן זה לא דק. ולפי"ז י"ל דהרמז ליעקב הי' גם להחורבן בהמ"ק השני דהי' שתי שעות ויותר מעט קודם אלף החמישי.

והנה מדה טובה מרובה ממדת פורעניות, ואם הקדים הגלות קודם זמן דהוא פורעניות, כ"ש וק"ו דיקדים גאולה קודם זמן, וכמו שכתוב במדרש הנ"ל דהשמש דשקעה ליעקב שלא בעונתה, זרחה לו אח"כ שלא בעונתה קודם זמן ככתוב "ויוזרח לו השמש", ומעשה אבות סימן לבנים, וכן תהי' לנו דיוזרח השמש הגדול משיח צדקנו שיאיר כל העולם ויבנה בהמ"ק השלישי כהיעוד והי' הוי' לך לאור עולם.

ליקוטי בתר ליקוטי

ג. [תוכן: ויפגע במקום, רמז לחורבן הבית, ומבאר המשך הפסוקים בזה]

ויפגע במקום. רמז לישראל שפגעו ופגמו במקום ובאה שמשם בעוד יומם ונחרב הבית וגלו ממנו, ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו רצונו כמו כי רצו עבדיך את אבני' ששמו כל ראשם ומגמתם את אבני המקום להרימם וליסדם על מכונם, ועי"ז וישכב במקום רצונו בכל מקום גלותם אשר המה שוכבים בראש כל חוצות אפ"ה נחשב כאילו הנה במקום ההוא בא"י ע"י רצו את אבניו ואת עפריו, ויחלום ע"ד היינו כחולמים.

והנה סלם מוצב ארצה הם ישראל בגלות שהם יורדים עד לעפר ולעולם ראשם מגיע השמימה ומלאכי אלקים שרים עליונים עולים ויורדים על ידיהם כי אין טובה באה לעולם ולא פורעניות אלא בשביל ישראל [יבמות ס"ג], והנה ה' נצב עליו השוכן אתם בתוך טומאתם, וע"ד זה יתפרש בקל כל החלום והפרשה, [תקס"ד].

חתם סופר

ויצא כח, יא - ויפגע במקום וילן שם, כי-בא השמש, ויקח מאבני המקום, וישם מראשותיו; וישכב במקום ההוא

א. [תוכן: שקיעת החמה לפני זמנה הוא רמז לגלות לפני זמנה, וזריחת השמש לפני זמנה רמז לגאולה לפני זמנה - דמעשה אבות סימן לבנים]

ויצא יעקב וגו' כי בא השמש וגו'. ובש"ס דחולין ובב"ר ורש"י ששקעה החמה שלא בעונתה. ונראה לבאר הטעם עפמ"ש בב"ר ריב"ל פתח בגלות ויצא יעקב כד"א שלח מעל פני ויצאו וכו' ע"ש עוד, ובש"ס דגיטין פ"ח צדקה עשה הקב"ה שהקדים ב' שנים לנושנתם ע"ש, ומעשה אבות סימן לבנים ולכן שקעה השמש שלא בעונתה ב' שעות קודם הזמן לרמז על ב' שנים הנ"ל, ולפ"ז כשיגיע קץ הגאולה שהוא בעתה יקדים גם כן ב' שעות קודם כמ"ש אותה שמש ששקעה בשבילו זרחה בשבילו כמ"ש ויזרח לו השמש וגו'.

תכלת מרדכי

ב. [תוכן: רמז בשתי השעות ששקעה השמש לפני זמנה שיהי' חורבן בית שני קע"ב שנים קודם אלף החמישי, ותבוא הגאולה לפני זמנה]

עה"פ ויפגע במקום ההוא ואיתא במד"ר דשקעה חמה שתי שעות שלא בעונתה, ויש לעיין דלמה דוקא שתי שעות ולא שלש או ארבע וכמו שהקשה ביפה תואר. ובחת"ס מביא בשם רבו ר' נתן אדלר (מובא בחידושי על מס' חולין צא, וכן בדרשות), עפ"י המדרש דהראה הקב"ה ליעקב בהמ"ק בנוי וחרב ובנוי, ואיתא בגיטין פח. צדקה עשה ד' שהקדים הגלות שתי שנים לנושנתם, וזהו רמז השתי שעות כנגד השני שנים שהקדים חורבן בית ראשון, דהשמש ישקע ויבא הלילה החורבן שני שנים קודם זמנו.

ועפ"י דרכו י"ל דהוא רמז גם לחורבן בית שני, דהנה במגלה עמוקות מביא הרמז עה"פ וידו אוחת בעקב עשו, דחורבן בית שני הי' צ"ל באלף החמישי בסוד כל היום דוה, ובפועל הי' החורבן בשנת ד'תתכ"ח, דהיינו קע"ב שנים קודם אלף החמישי, וזהו בעקב (אותיות עק"ב שנים) יהי' אחיזה לעשו ושלטתו קודם זמנו.

ואיתא בספר שמן ששון (מהמגן אברהם) פ' בראשית דעפ"י החשבון דאלף שנים בעיניך כיום אתמול, וכתוב ביום דהיינו י"ב שעות של יום כנגד אלף שנים להקב"ה,

♦ יום ראשון א' כסלו ♦

כח (י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה:

יִנְפֶק יַעֲקֹב מִבְּאֵר דְּשֶׁבַע וְאֵל לְחָרָן:

הַזְכִּיר יִצְיָאָתוֹ? אֵלָּא מִגִּיד שִׁיִּצְיָאָת צָדִיק מִן הַמָּקוֹם עוֹשֶׂה רָשָׁם. שְׁבֻזְמָן שֶׁהַצָּדִיק בְּעִיר, הוּא הוֹדָה, הוּא זִוְהָ, הוּא הָרְדָּה. יֵצֵא מִשָּׁם, פָּנָה הוֹדָה, פָּנָה זִוְהָ, פָּנָה הָרְדָּה. וְכֵן (רות א) "וַיֵּצֵא מִן הַמָּקוֹם", הָאָמֹר בְּנִעְמִי וְרוּת. וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה • יֵצֵא לְלֶכֶת לְחָרָן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך י. עמ' 88)

וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע (כח, י)

— עָשׂוּ. מִשׁוֹם כֶּף פָּרְתוֹ בְּרִית עִם אַבְיִמֶלֶךְ, כִּי בָּזָה דָּחוּ אֶת הָרַע שֶׁלֹּא יִתְנַגֵּד לָהֶם. לְעוֹמֵתָם, יַעֲקֹב עָסַק בְּזִיכּוֹף הָרַע וּבְהַפִּיכָתוֹ לטוֹב, הִינִי שְׁלִילַת עֲצָם מִצִּיאֹת הָרַע. לָכֵן הִיָּתָה "מִסְתּוֹ שְׁלֵמָה". מִשׁוֹם כֶּף לֹא פָּרַת יַעֲקֹב בְּרִית עִם אַבְיִמֶלֶךְ, שֶׁהָרִי מִלְחָמָתוֹ הִיא נִגָּד עֲצָם מִצִּיאֹתוֹ שֶׁל אַבְיִמֶלֶךְ. זֶהוּ: "וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה" — הוּא הֵלֵךְ לְ"חָרוֹן אָף שֶׁל מָקוֹם", לְבָרְרוֹ וּלְהַפְכוֹ לטוֹב.

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ ויצא, י"ד כסלו ה'תשכ"ו)

מִ"בְּאֵרָה שֶׁל שְׁבוּעָה" הַקְדָּמָה הַגָּאֵלָה שֶׁבִּכְנִיסָהּ לְאֶרֶץ ז' דוֹרוֹת, אוֹ עַל-כָּל-פָּנִים דוֹר אֶחָד (לְפִי ב' הַפְּרוּשִׁים הַנִּזְכָּרִים). וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ גַּם "וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה" לְמַעֲלִיּוֹתָא - חָרָן מִלְשׁוֹן חֲרוּת, שְׂרוּזָם עַל לְמוֹד הַתּוֹרָה, שְׁעַל-יָדָהּ נַעֲשֶׂה "בֵּן חוֹרִין", כַּמֵּאֲמָר רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "אֵין לָהּ בְּ-חוֹרִין אֵלָּא מִי שְׁעוֹסֵק בְּתִלְמוּד תּוֹרָה".

וּפְרוּשׁ זֶה (ש"ו וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה" הוּא לְמַעֲלִיּוֹתָא, מִלְמָטָה לְמַעֲלָה) אֵינוֹ בִּסְתִירָה לְפְרוּשׁ הַפְּשׁוּט ש"ו וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה" הוּא עֲנִין שֶׁל גְּלוּת (מִלְמָעֵלָה לְמָטָה) - כִּי:

הַצָּרָה לְפַעֵל עֲנִין שֶׁל גָּאֵלָה וְחֲרוּת ("חָרָן" מִלְשׁוֹן חֲרוּת) הוּא - דִּיקָא כַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים בְּ"חָרָן" כְּפִשְׁטוֹ, בְּמָקוֹם שֶׁשִּׁיף בּוֹ עֲנִין שֶׁל גְּלוּת וְשִׁעְבוּד, וְלָכֵן צָרִיף לְשַׁלֵּל וּלְהַבְהִיר שֶׁכַּאֲשֶׁר יְהוּדִי כָּשׁוּר עִם הַתּוֹרָה, הָרִי הוּא "בֵּן חוֹרִין", וְלֹא שִׁיף אֲצִלוֹ עֲנִין שֶׁל גְּלוּת וְשִׁעְבוּד.

וּכְדִבְרֵי כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרֵי וְחִמֵּי אֲדָמוֹ"ר: "רַק גּוֹפּוֹתֵינוּ נִתְּנוּ בְּגִלּוּת וּבְשִׁעְבוּד מִלְכּוּת, אֲבָל נְשִׁמוֹתֵינוּ לֹא נִמְסְרוּ לְגִלּוּת וּשִׁעְבוּד מִלְכּוּת... כָּל מָה שֶׁנּוֹגַע לְדַתְנוּ, לְתוֹרַת יִשְׂרָאֵל וּמִצְוֹתֵינוּ וּמִנְהַגֵּינוּ, אֵין מִיִּשְׁהוּ שֶׁיִּכְפֶּה עֲלֵינוּ דַּעְתּוֹ, וְאֵין שׁוֹם כַּח שֶׁל כְּפִיָּה רָשָׁא לְשִׁעְבוּדָנוּ".

וְכַאֲמֹר לְעִיל (סעיף ד) שֶׁפְּרוּשׁ הַמְּדֻרָשׁ ש"ו וַיֵּצֵא יַעֲקֹב

יֵצֵא • וַיֵּצֵא יַעֲקֹב • עַל-יְדֵי שְׁבִשְׁבִיל שְׂרָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעִינֵי יִצְחָק אָבִיו, הֵלֵךְ עָשׂוּ אֵל יִשְׁמַעְאֵל, הַפְּסִיק הַעֲנִין בְּפִרְשָׁתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וּכְתִיב: "וַיֵּרָא עָשׂוּ כִּי בָרַךְ וְגו'" וּמִשְׁגָּמָר, חוֹר לְעִנִּין הָרָאשׁוֹן. וַיֵּצֵא • לֹא הָיָה צָרִיף לְכַתֵּב אֵלָּא "וַיֵּלֶךְ יַעֲקֹב חֲרָנָה", וְלָמָּה

מִבְּאֵרָה שֶׁל שְׁבוּעָה. אָמַר: שֶׁלֹּא יַעֲמִיד עָלֵי אַבְיִמֶלֶךְ וַיֵּאֱמֹר הַשְׁבָּעָה לִּי כְּשֶׁם שֶׁנִּשְׁבַּע לִּי זְקֵנְךָ... (מדרש רבה) יַעֲקֹב נִמְנָע מִלְכּוּת בְּרִית עִם אַבְיִמֶלֶךְ, וְלֹא כַּאֲבִרָהּ וַיִּצְחָק שֶׁפָּרְתוֹ בְּרִית עִמּוֹ. בְּטַעַם הַדָּבָר יֵשׁ לִזְמֹר: יֵשׁ הַבְּדִל יְסוּדִי בֵּין עֲבוֹדָתָם שֶׁל אַבְרָהָם וַיִּצְחָק לְבִין זוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. אַבְרָהָם וַיִּצְחָק עָסְקוּ בְּעִינֵי דְחִיּוּת הָרַע וּבְשִׁלְיָתוֹ, שֶׁהָרַע לֹא יִתְנַגֵּד לְקְדוּשָׁה, אֵף עֲצָם מִצִּיאֹת הָרַע נִשְׁאָרָה בְּתַקְפָּה. לָכֵן מֵאֲבִרָהּ יָכוֹל הָיָה לְצַאת יִשְׁמַעְאֵל, וּמִיִּצְחָק

אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ: "מִבְּאֵר שֶׁבַע.. מִבְּאֵרָה שֶׁל שְׁבוּעָה, אָמֹר (יַעֲקֹב) שֶׁלֹּא יַעֲמִיד עָלֵי אַבְיִמֶלֶךְ וַיֵּאֱמֹר הַשְׁבָּעָה לִּי כְּשֶׁם שֶׁנִּשְׁבַּע לִּי זְקֵנְךָ, נִמְצָאֵתִי מִשְׁהָה בְּשִׁמְחַת בְּנֵי שְׁבָעָה דוֹרוֹת" (שְׁהָרִי עַל-יְדֵי הַשְׁבוּעָה שֶׁל אַבְרָהָם לְאַבְיִמֶלֶךְ נִתְעַכְכָּה כְּנִיסַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ בְּמִשְׁוֹר שְׁבָעָה דוֹרוֹת, כְּדֵאִיתָא בְּמִדְרָשׁ "אָמֹר לוֹ הַקִּבְ"ה (לְאַבְרָהָם) אֶתָּה נִתְּנָה שְׁבַע כְּבָשׁוֹת בְּלִי רְצוּנִי, חֲיִיךְ שְׁאֵנִי מִשְׁהָה בְּשִׁמְחַת בְּנֵיךְ ז' דוֹרוֹת").

וּבְפִירוּשׁ 'מִתְּנוֹת כְּהֵנָה' (פְּרוּשׁ שְׁהוּבָא בְּדְרוּשֵׁי חֲסִידוֹת) - מְפָרֵשׁ בְּ' אוֹפִיִּים:

(א) "שְׁבָעָה דוֹרוֹת הָיוּ מֵאֲבִרָהּ עַד יְהוֹשֻׁעַ, שְׁאֵז חֲלָקוֹ עֵיקַר הָאֶרֶץ, אַבְרָהָם יִצְחָק יַעֲקֹב לִוי קָהָת עֲמָרָם מִשְׁהָה. וְאֵם יִשְׁבַע יַעֲקֹב גַּם הוּא יַעֲכֹב ז' דוֹרוֹת. וַיִּצְחָק לֹא נִשְׁבַּע מִחֲדָשׁ, רַק אָמֹר לוֹ, הַשְׁבוּעָה הַקְדוּמָה שֶׁהִיא בִּינוֹתֵינוּ מֵאֲבִיר, תֵּהָא בִּינוֹתֵינוּ, וְאֵל תִּפֹּר אוֹתָהּ".

(ב) "וְגַם יֵשׁ לִזְמֹר שֶׁמִּשְׁבוּעַת אַבְרָהָם עַד כְּבוֹשׁ אֶרֶץ סִיחּוֹן וְעוֹג ז' דוֹרוֹת, וּמִשְׁבוּעַת יִצְחָק עַד כְּבוֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ גַּם הָמָּה ז' דוֹרוֹת", וְהִנֵּנוּ, שֶׁשְׁבוּעַת יִצְחָק עֲכָבָה אֶת הַכְּנִיסָה לְאֶרֶץ דוֹר נֹסֶף, וַיַּעֲקֹב חֲשַׁשׁ שְׁאֵם יִשְׁבַע, יַעֲכֹב עוֹד דוֹר נֹסֶף. וְנִמְצָא, ש"ו וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע", "מִבְּאֵרָה שֶׁל שְׁבוּעָה", הוּא עֲנִין שֶׁל גָּאֵלָה - כִּי עַל-יְדֵיָּהּ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע (יֵצֵא

גם **ענין זה גופא** אינו ענין של גלות, אלא ענין של גאולה. ועל-דרך-זה בנוגע לענין ד"חרנה", שמונה על ענין החרות שנעשה על-ידי למוד התורה (סעיף ג), שאין זה בסתירה להענין ד"חרנה" כפשוטו, ואדרבה, עקר העלוי והשלימות דלמוד התורה הוא בחרן דוקא. ועל-דרך המבאר בהמשך תרס"ו במשל בן המלך שאביו שולח אותו למקום רחוק - שדוקא בהיותו ברחוק מקום מן המלך מתגלית מעלתו האמתית של בן המלך. והינו, שאף שגם בהיותו בבית המלך יש לו מעלות רבות, שמבין ומשיג כו', ידען וחסדן וכו', מפל-מקום כדי לגלות מעלות אלו לאמיתתן, לבוירן ולעמקן, ועד למעלותיו העצמיות, יש צורך לשלחו למקום רחוק דוקא.

מבאר שבע גו" קשור עם ענין הגאולה, אינו בסתירה לפרוש הפשוט שזהו ענין של ירידה וגלות, כיון שדוקא שם צריך לפעל ענין הגאולה. ובעמק יותר: אף שבפשוטות הוא ענין של ירידה, הרי ירידה זו היא צורך עליה, ויתירה מזה: כיון שהפנוה בזה היא בשביל העליה, הרי לאמיתתו של דבר אין זו ירידה, כ"א עליה. ועל-דרך שמצינו לענין אסור מלאכה בשבת, ש"מלאכת מחשבת אסרה תורה", ולכן אזלינן בתר המחשבה, וכמו סותר על מנת לבנות, דכיון שהמחשבה והפנוה היא לטובה, אזי גם המעשה בפעל הוא טוב. ועל-דרך-זה בענין "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה" - שפירו **שהפנוה** בזה היא בשביל ענין הגאולה (כנ"ל), הרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק לה, עמוד 119 - מותך 'לקראת שבת')

פעלת הרשם ביציאת צדיק מהעיר

של העיר, היינו השפעתו ופעלתו של הצדיק על יושבי העיר. ובהיות שיצחק היה סומא וכלוא בביתו, ורבקה הרי "כל כבודה בת מלך פנימה", ובפרט שהיתה צריכה להשאר לשמש את יצחק דסומא היה, הרי לא השפיעו כל-כך כיעקב על בני העיר לשנות הנהגתם. ואי-אפשר לכנותם בשם הודה וזיוה וזהו. מה-שאין-כן לפי המדרש, "זיו והדר" קאי על זכותו של הצדיק שמגן על העיר, וכמו-כן זה שבזכותו באות כל ההשפעות הטובות והברכות על העיר, ולפי-זה קשה הרי יצחק ורבקה נשארו בעיר וזכותם השפיעה על העיר. וצריך לפרש שאינו דומה זכות צדיק אחד לב' צדיקים.

ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה:

מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רשם, שבזמן שהצדיק בעיר, הוא הודה, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם, פנה הודה, פנה זיוה, פנה הדרה. (כח, י. ובפירוש רש"י). בזמן שהצדיק בעיר, הוא זיוה, הוא הדרה. יצא משם, פנה זיוה, פנה הדרה. . . הכא דהוי יצחק ורבקה? . . לא דומה זכותו של צדיק אחד לזכותן של שני צדיקים". (מדרש רבה על הפסוק). הנה מזה שלא התיחס רש"י לקשית המדרש, איך אפשר לומר ש"פנה זיוה" וכו' כשיצחק ורבקה נשארו בעיר, מוכן שבדרך הפשוט אין זה קשה. ויש לומר שלרש"י המפרש בדרך הפשוט, הודה זיוה והדרה

יא וצירע באתרא ובת תמן ארי על שמשא ונסיב מאבני אתרא ושויו אסדוהי ושכיב באתרא ההוא:

(יא) ויפגע במקום וילן שם כ"בא השמש ויקח מאבני המקום וישם מראשותיו וישכב במקום ההוא:

שקפצה לו הארץ, כמו שמפרש בפרק 'גיד הנשה' (חולין צא). **כ"בא השמש**. היה לו לכתב "ויבא השמש וילן שם". **כ"בא השמש**, משמע ששקפה לו החמה פתאם שלא בעונתה, כדי שילין שם. **וישם מראשותיו**. עשאן כמין מרזב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות. התחילו מריבות זו עם זו, זאת אומרת: **עלי יניח צדיק את ראשו**, וזאת

כ"י"א **ויפגע במקום**. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום, אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה, שנאמר בו: (לעיל כב) **"וירא את-המקום מרחוק"**. **ויפגע**. כמו (יהושע ט"ד): **"ופגע ביריחו"**, (שם יט) **"ופגע בדבשת"**. ורבותינו פירשו (ברכות כח) **לשון תפלה**, כמו: (ירמיה ז) **"ואל תפגע בי"**, ולמדנו שתקן יעקב תפלת ערבית, ושנה הכתוב ולא כתב **וייתפלל**, ללמדך

ספורנו

מאבני המקום. שהיו מוכנות שם לאורחים לאכל ולשבת עליהם. תורה יב

הרב, ועל כמו זה אמרו המלאכים ללוט "כי ברחוב גלין" (ועל יט, טו, וכן בענין פילגש בגבעה "ירק ברחוב אל תלך" (שופטים יט, טו).

(יא) **ויפגע במקום**. קרה לו שהגיע אל מקום שלא פגן אליו. וענין "המקום" הוא מקום ללון לאורחים, שהיה מתקן אז בכל עיר ועיר ברחוב העיר על

באותו מקום שכב, אָבֵל י"ד שָׁנִים שֶׁשָּׁמַשׁ בְּבֵית
עֶבֶר לֹא שָׁכַב בְּלִילָה, שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה.

אומרת: 'עלי גיח', מיד עשאן הקדוש-ברוך-הוא
אֶבֶן אַחַת, וַזֶּהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׁם
מִרְאֲשֵׁיו". וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא • לְשׁוֹן מַעוֹט,

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק א, עמוד 61 - מתוך 'לקראת שבת')

אפן השמירה מחיות רעות

פסוק זה מבאר האפן הנרצה בהתעסקות בפרנסה -
שצריך להיות "גִּיעַ כְּפִיד" דוקא, ולא "גִּיעַ ראשך". כלומר:
ההתעסקות בעניני הפרנסה צריכה להיות רק בידיו,
"כפיד". ואלו הראש, היינו הכחות הנעלים - צריכים להיות
מנחים בתורה ועבודה. וכשעבודתו היא באפן כזה, אזי
מבטחת ההצלחה - "אשריו וטוב לך".
ולכן, כאשר הלך יעקב לחרן על-מנת להקים בית
ולהתעסק בעניני פרנסה וכו', הקיף את ראשו - שיהיה
מנח רק בתורה ומצות, ולא יהיה טרוד כלל בעסק בעניני
העולם.

ויקח מאבני המלום וישם מראשתי

עשאן כמין מרוב סביב לראשו, שירא מפני חיות רעות (כח),
יא. ובפירוש רש"י
צריך להבין: מדוע הקיף יעקב רק את ראשו? והרי
ממה-נפשו? אם היה לו בטחון בהקב"ה שהחיות לא
יזיקוהו, מדוע הקיף את ראשו. ואם לא רצה להזדקק
לנסים שלמעלה מהטבע, מדוע לא הקיף גם את שאר
הגוף?
ויש לבאר זה על דרך הדרוש:
דהנה כתיב "גִּיעַ כְּפִיד" כי תאכל אשריו וטוב לך, אשר

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחת שבת פרשת וישב התשי"א)

שהיו בבית לבן, שבשביל זה הוצרך להיות ער במשך כל
הזמן ("לא שכב"), כדי להתגבר על לבן שהתנגד לפעולת
יעקב בעבודת הבורים.

יגיעתו של יעקב עד כדי מסירת נפשו "לא שכב", בודאי
לא הייתה בשביל השמירה על צאן לבן, אלא בשביל
עבודת הבורים, בירור ניצוצות הקדושה שבעניני העולם

יבוחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע
מטי עד צית שמאי והא מלאכיא דיי
סלקין ונחמין בה:

(יב) ויחלם והנה סלם מצב ארצה וראשו מגיע
השמימה והנה מלאכי אלהים עלים וירדים בו:

נ"א עלים וירדים • עלים תחלה ואחר-כך יורדים, מלאכים שלוהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ, ועלו
לרקיע - וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו.

יג והא יקרא דיי מעתד עלוהי ואמר אנא
יי אלהיה דאברהם אבוי ואלהיה דיצחק
ארעא די את שרי עלה לך אתננה ולבניך:

(יג) והנה יהיה נצב עליו ויאמר אני יהוה אלהי
אברהם אביך ואלהי יצחק הארץ אשר אתה שכב
עליה לך אתננה ולזרעך:

הוא כמות, ויצר הרע פסק ממנו (תנחומא) • שכב עליה •
(חולין שם) קפל הקדוש-ברוך-הוא כל ארץ ישראל
תחתיו, רמז לו שתהא נוחה ליכבש לבניו (כד)
אמות, שזה מקומו של אדם).

נ"א נצב עליו • לשמרו. ואלהי יצחק • אף-על-פי
שלא מצינו במקרא שיחד הקדוש-ברוך-הוא שמו
על הצדיקים בחייהם לכתב 'אלהי פלוני' משום
שנאמר: "אויב טו" "הן בקדושי לא יאמין", כאן יחד
שמו על יצחק, לפי שכהו עיניו וכלוא בבית והרי

ספורנו

מחוז ארץ כנען.
לך אתננה. שתהיה אתה "נשיא
אלהים" בקרב יושביה כמו שהיו
אברהם ויצחק. תורה יד

לעד לא יטש את עמו, באמרו "כי
אעשה כלה בכל הגוים, ואתה לא
אעשה כלה" (ירמיהו מו, כח).
הארץ אשר אתה שכב עליה. שהיא

(יב-יג) והנה מלאכי אלהים עלים
וירדים - והנה ה' נצב עליו. כי אמנם
כן יהיה לבסוף ששרי האמות אחר
עלייתם ירדו, והאל יתברך ה' נצב

הטעם שיחד הקב"ה שמו על יצחק

מזה. אלא הבאור בכך הוא, שיצחק לא היה יכול לסבל ראית עשן לעבודה זרה, כי היה "טהור עינים מראות ברע" ולא היה יכול לסבל ענן של עבודה זרה, עד כדי כך ש"נתיסם בעיניו".

וכיון שעורונו של יצחק נבע מפני שלא היה יכול לסבל כלל עבודה זרה, לכן על ידי זה שנתסם בעיניו נטלה ממנו השכיכות לראית רע, ועל ידי שהיה "גנוז בתוך הבית" נטלה ממנו השכיכות להמצאות במקום רע, ומשום כך יחד הקב"ה את שמו עליו אף בחייו.

כעין זה מספר על הרה"ק רבי נחום מטשורנובל, שפעם הגישו לו בטעות חלב עפוש, והוא לא ראה את החלב! והסביר זאת על פי לשון המשנה: חלב שחלבו עכו"ם (ולכן) אין ישראל רואהו.

ויהיו בניך סגיאין כעפרא דארעא ותתקף למערכא ולמדינתא ולצפונא ולדרומא ויתברכו בדילך כל זרעית ארעא ובדיל בניך:

והנה יהיה נצב עליו ויאמר אני יהיה אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק (כח, יג)

ואלקי יצחק – . . כאן יחד שמו על יצחק, לפי שפהו עיניו, וכלוא בבית, והרי הוא פתח, ויצר הרע פסק ממנו. (תנחומא).

ובפירוש רש"י על הפסוק

ותמוה, דלכאורה הרי אנו רואים במוחש, שלסומא יש תאוות ויצר הרע, וכיצד נתן לומר ש"לפי שפהו עיניו . . יצר הרע פסק ממנו"?

יש לומר, דהנה הסבה שבגללה נתעור יצחק הוא מפני ש"ותתקין עיניו מראות", ופרש רש"י "בעשן של אלו", שגששות עשו היו מעששות ומקטירות לעבודה זרה, והנה מובן שלא מהעשן הגשמי התעור, שהרי מסתמא לא היה העשן כל-כך חזק, שאם היה חזק, היו הן עצמן מתעוררות

(יד) והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך:

כ"י • ופרצת • וחזקת, כמו "וכן יפרץ".

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ תורת מנחם חכ"ג עמ' 117 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

והיה זרעך כעפר הארץ – ופרצת

שהיא "מאיגרא רמא לבירא עמיקתא". ומבואר בתורת החסידות, שירידה זו היא צורך עליה. שדוקא על ידי שהנשמה יורדת להתלבש בגוף ועוסקת עמו לברר ולזכור, הנה על ידי זה עולה הנשמה לדרגות עליונות יותר ממנו קודם ירידתה בגוף.

וזהו תוכן ברכתו של הקב"ה ליעקב, שדוקא "כשיגיעו זרעך לעפר הארץ", שתבד הנשמה ל"עפר הארץ", להעלות גם את הדרגות הכי תחתונות, הרי היא זוכה לברכת "פרצת ימה וקדמה גו'", שתעלה בלייגבול מעלות. ועד שתזכה ל"עלה הפורץ לפניך" שאיתא במדרש (אגדת בראשית ספס"ג) "אמר הקב"ה . . יצא פרץ ראשון שהמשיח יוצא ממנו . . פרץ זה משיח, שנאמר 'עלה הפורץ לפניך'".

על הפסוק "והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה" (כח, יד) איתא במדרש "כשיגיעו זרעך עד עפר הארץ, אותה שעה ופרצת ימה וקדמה". הוי: 'מקימי מעפר דל'" (שמות רבה פכ"ה, ח).

ולפי פשוטו נראה, שלדברי המדרש, הפסוק "והיה זרעך כעפר הארץ", אינו חלק מהברכה, אלא אדרבה, שפאשר יגיעו בני ישראל למצב שפל כזה, אז תחול הברכה של "ופרצת גו'".

יש לבאר על דרך החסידות, ש"והיה זרעך כעפר הארץ" אינו מרמז על ירידה, אלא אדרבה:

דהנה מבואר ב'אור החיים' הקדוש (פרשתנו כח, יד) שכל הפרשה ד'ויצא יעקב מבאר שבע גו' "מרמזת לירידת הנשמה ממקור חוצבה להתלבש בתוך גוף גשמי וחומרי,

ספורנו

שצרות רבות באות עליו בנהר, חכה לו, שנאמר "כי יבא בנהר צר" וסמיו ליה "ובא לציון גואל" (ישעיהו נט, יט ב). **ונברכו בך כל משפחת האדמה ובזרעך.** כענין 'אתם בנהיגה' תקראו, משרתי אלהינו יאמר לכם" (שם סא, ו. תורה טו

"ימה וקדמה וצפנה ונגבה", כמו שהעיד באמרו "וקרקר כל בני שת" (במדבר כד, ח). כי אמןם תשועת האל העתידה תהיה אחר רב שפלות ישראל ההונה היום בגלותם, אשר כמוהו לא נהיה, כמו שאמרו וברוך לברכה (סנהדרין צח, א): אם ראית דור

(יד) והיה זרעך כעפר הארץ, ופרצת. אחר שיהיה זרעך כעפר הארץ, כענין "ותשימי כגרץ גוף וכחוץ לעברים" (ישעיהו נא, כט). וזה שיהיו בתכלית השפלות, אז תפרץ את כל גבולות. **"הארץ אשר אתה שוכב עליה" מכל צד,**

(טו) וְהָיָה אֲנֹכִי עִמָּךְ וְשִׁמְרֹתֶיךָ בְּכָל אֲשֶׁר-תֵּלֶךְ
וְהִשְׁבֵּתֶיךָ אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד
אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ:

טו והא מימרי בסעדה ואטרנה בכל אתר די
תהו ואתיבנה לארעא הדא ארי לא
אשקנה עד די אעביד ית דמללית לך:

כ"י יצחק יקרא לך זרע, אלא: "כי ביצחק", ולא
כל יצחק, וכן כל "לי", ו"לך", ו"לו" ו"להם" הסמוכים
אצל דבור, משמשים לשון "על", וזה יוכיח, שהרי
עם יעקב לא דבר קדם לכן.

כ"י אֲנֹכִי עִמָּךְ • לִפִּי שֶׁהָיָה יָרָא מַעֲשֹׂו וּמַלְכָּן. עַד
אֲשֶׁר אִם-עָשִׂיתִי • 'אם' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'כִּי' (גריסין צ).
דִּבַּרְתִּי לְךָ • לְצַרְפָּךְ וְעַלֶּיךְ, מֵהַ שֶׁהִבְטַחְתִּי לְאַבְרָהָם
עַל זֶרְעוֹ, לְךָ הִבְטַחְתִּיו וְלֹא לַעֲשׂוֹ, שֶׁלֹּא אִמְרַתִּי לוֹ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (משיחות ש"פ ויצא ה'תשמ"ח: התוועדות תשמ"ח כרך א, עמ' 544'543)

של מקום בעולם" – יש לזכור שהכונה אינה שישאר,
חס-ושלום, במקום זה (גם פאשר נמצא במעמד ומצב
נעלה כו'), כִּי-אִם לִסִּים אֶת מִלּוּי הַשְּׁלִיחוֹת, וְלָשׁוֹב אֶל
בֵּית אָבִיו, הֵינּוּ שֶׁבְּכָל פְּעוּלָה וּפְעוּלָה חֲדוּר הוּא בְּרָצוֹן
לִסִּים אֶת הַשְּׁלִיחוֹת וְלָשׁוֹב אֶל בֵּית אָבִיו – "וְשִׁבְתִּי
בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" – בְּגִאוּלָּה עַל-יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקָנוּ
מִהַמָּצֵב שֶׁל גְּלִינוּ מֵאַרְצָנוּ (בֵּית אָבִינוּ).

וענין זה מודגש ביותר בדורנו זה, דור האחרון – מפיו
שפבר "כלו כל הקיצין", "דאלאי קיצין" (לא רק "דאלאי
גלות"), ובשון כ"כ מו"ח נשיא דורנו, שלא נותר אלא
ל"צחצח את הפפתורים", ולאחרי שעברו עוד עשירות
שנים של התעסקות בהפצת המענינות חוצה בשליחותו
של נשיא דורנו, סִימָנו כָּבֵד גַּם אֶת "צחצוח הפפתורים" –
הרי בודאי ובודאי שלא נותרה אלא הפעולה הכי אחרונה
של "עמדתו הכן כולכם" לקבלת פני משיח צדקנו, "ושבתי
בשלוש אל בית אבי".

ולהעיר:

מוכן וגם פשוט שגם ברגעי הגלות האחרונים צריכה להיות
עבודת השליחות בהפצת התורה והמענינות חוצה (הציאה
ל"הרן") בכל התקופה והשלימות, ובתכלית המסירה וניתנה
כו', אף-על-פי שיוצאים שנומצאים ברגעי הגלות האחרונים
ממש, ו"מיד הן נגאלין".

ואדרבה: לא זו בלבד שהידיעה שנומצאים ברגעי הגלות
האחרונים ממש אינה מחלישה חס-ושלום, .. אלא להיפך
– שפועלת תוספת חיות וקורץ כו' בכל עניני העבודה
(כולל – הציפה לגאולה, והתפלה ובקשה ודרישה כו' על
הגאולה), בידעו שפעולה זו מוסיפה סיום וגמר השליחות,
ולא עוד, אלא שיתכן שזוהי הפעולה האחרונה ממש.

מיד בהתחלת מילוי השליחות, כשיעקב יוצא מבאר-שבע
כדי ללכת לחרן – מבטיח לו הקדוש-ברוך-הוא (לא רק
ש"אנוכי עמך ושמרתך גו'", אלא גם) "והשיבותיך אל
האדמה הזאת", ועל-דרך זה בתפילתו של יעקב –
שמבקש (לא רק ש"יהיה אלוקים עמדי ושמרני גו'", אלא
גם) "ושבתי בשלוש אל בית אבי".
ולקאורה, דרוש ביאור והסבר:

מפיו שתכליתה ומטרתה של שליחות זו, היא לעשות לו
יתברך דירה בתחתונים – מהי ההדגשה (וביותר) את ענין
"והשיבותיך גו'", "ושבתי בשלוש גו'", ואיזה ערך וחשיבות
יש לשיבה מהשליחות לגבי גודל פעולת השליחות, מילוי
הרצון והתאנה דהקדוש-ברוך-הוא להיות לו דירה
בתחתונים!?

ועיקר השאלה היא בנוגע ליעקב: פאשר מקבל מהקדוש-
ברוך-הוא שליחות הכי נעלית, למלא את הרצון והתאנה
להיות לו דירה בתחתונים (בהרן) – יתפלל ויבקש ויאריך
(ועד ש"יודר נדר") בקשר עם ההשבה משליחות זו,
"ושבתי בשלוש", וכי יש דבר נעלה יותר מאשר מילוי
השליחות בענין שהוא תאנה ורצון הקדוש-ברוך-הוא!?

ועל-כרחי צריך לומר, שההשבה מהשליחות היא חלק
וענין עיקרי בפונה העליונה, היינו, שהפונה העליונה (אינה
שישאר ב"הרן", חס-ושלום, (עם היותו במעמד ומצב
ד"מסתו שלימה", עד ש"ויפרוץ האיש מאוד מאוד"),
אלא) שיחזור למקומו האמיתי, "שוב אל ארץ אבותיך
ולמודדתך ואהיה עמך"...

ההוראה מזה בפשטות:

פאשר יוצאים למלא את שליחות הפצת התורה והפצת
המענינות חוצה, עד ל"חוצה" שאין חוצה ממנו, "הרן אף

ספורנו

כמו "בעוד", כמו "עד שהמלך במסבו"
(שיר השירים א, יב), "עד לא עשה ארץ
וחוצות" (משלי ח, כו). אמנם אחר
שתעשה זאת התשובה הגדולה, לא
בלבד יגמל חסד לעמו שלא לעזבם,

מאסתים ולא געלתים לכלתם להפר
בריתי אתם" (ויקרא כו, מד).
עד אשר אם עשיתי. בעוד שלא
עשיתי זה שאמרתי לך עתה, באמרי
"ופרצת". כי מלת "עד" תורה לפעמים

(טו) כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ. וְזֶה שֶׁאִמְרַתִּי (פסוק
יד) שֶׁאֲחֹר רַב הַגְּלוּת תִּפְרָץ כָּל גְּבוּל
וְלֹא תֵאבֵד בְּצֻרוֹת הַגְּלוּת, יִהְיֶה מִפְּנֵי
שְׂבִימִי הַגְּלוּת לֹא אֶעֱזָבְךָ, בְּאֲמֹרוֹ "וְאִף
גַּם זֹאת בְּהִיוֹתְם בְּאֶרֶץ אֲנִיבִיהֶם לֹא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות נדך לב עמ' 173)

יִרְשׁ אֶת אָבִיו . . . דְּכַתִּיב (דברים ב, ה) כִּי יִרְשָׁה לְעֶשׂו (מאברהם) נָתַתִּי אֶת הָר שְׁעִיר. וְיֵשׁ אוֹמְרִים שְׁצִרִיכִים לומר "וְעַקְדַת יִצְחָק לְזָרְעוֹ שֶׁל יַעֲקֹב הַיּוֹם תִּזְכָּר", לֹאפֻקִי עֲשׂו (שולחן ערוך אדמו"ר הזקן או"ח סתקצ"א).

וְלֹא כָל יִצְחָק (רש"י כח, טו) יֵשׁ לְפָרֵשׁ שְׂזוּהִי הַבְּטָחָה שֶׁכֵּן יִהְיֶה בְּפִעַל (מה שֶׁהַבְּטָחָתִי . . . לֶךְ הַבְּטָחָתִי), לֹא תִנְאִי. שְׁהִרִי גַם עַל יִשְׁמַעֲאֵל נֶאֱמַר (וירא כג, יג) כִּי יִרְעָךְ הוּא, וּפְשִׁיטָא עֲשׂו. וְיַעֲקֹב אָמַר לְעֶשׂו "טֵל זֶה בְּשָׂבִיל חִלְקֶךָ בְּמַעֲרָה" (רש"י ויחי ג, ה). וְאָמְרוּ רַ"ל (קידושין יח, א): עֲכֹרִים

טז וְאִתְּעֵר יַעֲקֹב מִשְׁנֵתָהּ וְאָמַר בְּקוֹשְׁטָא (אית) יִקְרָא דִּי שְׂרִי בְּאַתְרָא הָדִין וְאֵנָּה לֹא הֵייתִי יָדַע:

(טז) וַיִּיקֶץ יַעֲקֹב מִשְׁנֵתוֹ וַיֹּאמֶר אָבִן יֵשׁ יְהוָה בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי:

כז "וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי. שָׁאם יָדַעְתִּי, לֹא יִשְׁנֵתִי בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כֵּזֶה.

יז וַיְדַחֵל וְאָמַר מַה דְּחִילוֹ אֶתְרָא הָדִין לִית דִּין אֶתְר הָדִיט אֶלְהִין אֶתְר דְּרַעְנָא בַּה מִן קָדָם יְיָ וְדִין תִּרַע קָבֵל שְׁמִיָּא:

(יז) וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מִה־נִּזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה בִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם:

מדוע לא עָבְדוּ שָׁם? אֵיךְ הָיָה לֹא יָהִיב לְבִיָּה לְהִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְלוּ אֲבוֹתֵינוּ, וּמִן הַשָּׁמַיִם יַעֲבֹבוּהוּ? אֵיךְ עַד חֶרֶן אֵזֶל, כְּדַאמְרִינֵן בְּפֶרֶק 'גִּיד הַנֶּשֶׁה'. וְקָרָא מוֹכִיחַ: "וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה". כִּי מִטָּא לְחֶרֶן, אָמַר: 'אֲפָשָׁר שְׁעִבְרָתִי עַל מָקוֹם שֶׁהִתְפַּלְלוּ בוֹ אֲבוֹתֵי וְלֹא הִתְפַּלְלָתִי בוֹ? יִהְיֶה דַעְתִּיהָ לְמַהֲדֵר וְחֹזֵר עַד בֵּית־אֵל, וְקִפְצָה לוֹ הָאֶרֶץ (בית אל, לא נָח הוּא הַסְמוּךְ לַעִי, אֵלָּא לִירוּשָׁלַיִם, וְעַל שֵׁם שְׁהִיָּתָה עִיר הָאֱלֹהִים, קָרָאָה: "בֵּית אֵל", וְהוּא הָר הַמּוֹרִיָּה שֶׁהִתְפַּלְל בוֹ אֲבֹרֵתָם, וְהוּא הַשְּׂדֵה שֶׁהִתְפַּלְל בוֹ יַעֲקֹב, וְכֵן אָמְרוּ בְּסוּטָה: "לָכֵן וְנַעֲלָה וְגו'". לֹא כַּאֲבֹרֵתָם שֶׁקָּרְאוּ 'הָר', וְלֹא כִּיצְחָק שֶׁקָּרְאוּ 'שְׂדֵה', אֵלָּא כִּיעֲקֹב שֶׁקָּרְאוּ 'בֵּית־אֵל, עַד כָּאֵן מְפֹרֵשׁ רִש"י מְדֻקָּה). מִה־נִּזְרָא • תַּרְגוּמִם: 'מִה דְּחִילוֹ אֶתְרָא הָדִין'. 'דְּחִילוֹ', שֵׁם דְּבָר הוּא, כְּמוֹ סוֹכְלָתָנוּ. וְכִסּוֹ לְמַלְבָּשׁ. וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם • מָקוֹם תְּפִלָּה לְעֻלּוֹת תְּפִלָּתָם הַשְּׁמַיָּמָה, וּמִדְּרָשׁוֹ: שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַעֲלָה מְכֻנָּה בְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה.

כז "כִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים • אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶן זִמְרָא: 'הַסֵּלֶם הַזֶּה עוֹמֵד בְּבֶאֱר שְׁבַע וְאַמְצַע שְׁפוּעוֹ מְגִיעַ כְּנֶגֶד בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שְׁבֶאֱר שְׁבַע עוֹמֵד בְּדְרוֹמָה שֶׁל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם בְּצִפּוֹנָה, בְּגִבּוֹל שְׁבִין יְהוּדָה וּבְנִימִין, וּבֵית־אֵל הִיא בְּצִפּוֹן שֶׁל נְחֻלַת בְּנִימִין בְּגִבּוֹל שְׁבִין בְּנִימִין וּבִין בְּנֵי יוֹסֵף. נִמְצָא, סֵלֶם שֶׁרָגְלָיו בְּבֶאֱר־שְׁבַע וְרֹאשׁוֹ בְּבֵית־אֵל, מְגִיעַ אֲמַצַע שְׁפוּעוֹ נֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, וְכָלפִי שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ שְׁאָמַר הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: 'צִדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוּכָה, וַיִּפְטֹר בְּלֹא לִינָה? וְעוֹד אָמְרוּ: יַעֲקֹב קָרָא לִירוּשָׁלַיִם בֵּית־אֵל, וְזוֹ לֹזֶה הִיא וְלֹא יְרוּשָׁלַיִם. וּמַהֲיֵכֵן לְמַדְנוּ לומר כֵּן? אָמַר אֲנִי שֶׁנֶּעְקַר הָר הַמּוֹרִיָּה וּבָא לְכָאן, וְזוֹ הִיא קְפִיצַת הָאֶרֶץ הָאֲמוּרָה ב'שְׁחִיטַת חֲלִין', שְׁבֶא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לְקִרְאָתוֹ עַד בֵּית־אֵל, וְזֶהוּ: "וַיִּפְגַע בְּמָקוֹם". וְאִם תֹּאמַר כְּשֶׁעָבַר יַעֲקֹב עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ,

יח וְאֶקְדִּים יַעֲקֹב בְּצִפְרָא וְנִסִּיב יֵת אֲבָנָא דִּי שְׂרִי אֶסְדוּהִי וְשְׂרִי יֵתָה קָמָא וְאֶרִיק מִשְׁחָא עַל רִישָׁה:

(יח) וַיִּשְׁכֶּם יַעֲקֹב בְּפֶקֶר וַיִּקַּח אֶת־הָאֲבָן אֲשֶׁר־שָׁם מִרְאשֹׁתָיו וַיִּשֶׁם אֹתָהּ מִצְבָּה וַיִּצֶק שֶׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ:

ספורנו

הַסֵּלֶם יִגְבִּיר עָלָיו חֲסִדוֹ לְהִתְהַלֵּךְ בְּתוֹכָהּ, כְּאָמְרוֹ "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכָכֶם" (ויקרא כו, יב). תורה יח

(טז) אָבִן יֵשׁ ה' בְּמָקוֹם הַזֶּה. אֵין סִפֵּק שֶׁזֶה הַמָּקוֹם מוֹכֵן לְנִבּוּאָה, מֵאַחֵר שְׁרִיאִתִּי בוֹ מִרְאָה כְּזֹאת בְּלִתי שְׁאֵתְכֶן לְנִבּוּאָה, כִּי אִמְנֵם יִשְׁתַּנוּ תְּכוֹנוֹת מִשְׁמִשִּׁי הַעֲצֵם הַשְּׂבָלִי הַמִּתְנַבֵּא כְּפִי הַשְּׁתַּנוּת הָאֶרֶץ וְהָאִוִּיר, כְּאָמְרָם 'אִוִּירָה שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִחֻזִּים' (בבא בתרא קנח, ב).

וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי. שְׁאֵלּוּ יָדַעְתִּי הֵייתִי מְכִין עֲצָמִי לְנִבּוּאָה וְלֹא כֵן עֲשִׂיתִי. תורה יז

(יז) וַיִּירָא. עַל שְׁגָגָתוֹ. אֵין זֶה. "זֶה" הַמָּקוֹם שְׁרִיאִתִּי בְּמִרְאָה שֶׁהִיא הַסֵּלֶם נֶצֶב בוֹ, אֵינוֹ כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים. מָקוֹם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כְּאָמְרָם וְכֹרֶזֶם לְכִרְכָּה: יַעֲקֹב קָרָא "בֵּית" (פסחים פח, א).

וְזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם. "וְזֶה" הַסֵּלֶם שְׁרִיאִתִּי מוֹרָה שֶׁמֶן הַמָּקוֹם שֶׁהִיא בוֹ

יט ויקרא ית שמא דאתרא ההוא בית אל
וברהם לזו שמא דקרתא בקדמיתא:

(יט) ויקרא את שם המקום ההוא בית אל ואולם
לזו שם העיר לראשנה:

כ ויבן יעקב קנים למימרא אם יהא מימרא
דיי בסעדי ויטרנני בארתא הדין די אנא
אזל ויתן לי לחמא (נ"י לחם) למיכל וכסו
למלכש:

(כ) ויבן יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי
ושמירני בדרך הזה אשר אנכי הולך ונתת לי לחם
לאכל ובגר לגבש:

כמו שאמר: "כי לא אעזובך", והמבקש לחם, הוא
קרוי נעזב, שנאמר: "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו
מבקש לחם" (תהלים לו).

כ"י אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמר לי
הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר
לי: "והנה אנכי עמך". ושמירני. כמו שאמר לי:
"ושמרתיו בכל אשר תלך". ונתת לי לחם לאכל.

כא ואתוב בשלם לבית אבא ויהא מימרא
דיי לי לאלהא:

(כא) ושבתי בשלום אל בית אבי והיה יהוה לי
לאלהים:

שאמר: "אשר דבתי לך", והבטחה זו הבטיח
לאברהם, שנאמר: "להיות לך לאלהים ולזרעך
אחריו" (לעיל יז). (וירד מנחם שלא ימצא בו שום פסול).

כ"י ושבתי. כמו שאמר לי: "והשיבתיך אל-
הארצה". בשלום. שלם מן החטא, שלא אלמד
מדרכי לבן. והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו
עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו

~ נקודות משיחות קודש ~ שבת פרשת ויצא, יו"ד כסלו ה'תשי"ט

הגילוי דוהיה הו' לי לאלקים, שהוא ענין הגילוי דשם הו' כנ"ל. אמנם על ידי העבודה ד"ושבתי בשלום אל בית אבי" שהוא ענין עבודת התשובה, נעשה בית אלקים, שהוא ענין המשכת המקיפים החדשים שלמעלה גם מסובב הפללי. והינינו, שגילוי שם הו', עם היותו למעלה מהעולמות, בבחינת סובב, מכל מקום יש לו שיכות לעולמות, שלכן נקרא בשם סובב, ויש בזה כמה מדריגות, מקיפים הפרטים עד המקיף הפללי, אף כל זה שייך עדין לעולמות. אמנם על ידי עבודת התשובה נעשה המשכת העצמות.

וזהו ענין ושבתי בשלום אל בית אבי, דאביו של יעקב הוא יצחק, שנקרא כן על שם "צחוק עשה לי אלקים", שהוא ענין הצחוק והתענוג דלמעלה שנעשה מצד בירור ההעלמות דשם אלקים. ומסיים בפתוב, והיה הו' לי לאלקים גו' יהיה בית אלקים, והינינו, שעל ידי העבודה ד"ונתן לי לחם לאכול ובגר לגבש" שהוא ענין עבודת הצדיקים בהעלאה והמשכה [שהו מה שכתוב ויקח את האבן גו' וישם אותה מצבה, שהוא ענין ההעלאה, ואחר כך ויצוק שמן על ראשה, שהוא ענין ההמשכה], אזי נעשה

כב ואבנא הדא די שויתי קמא תהי די אהי
פלח עלה מן קדם יי וכל די תתן לי חד מן
עשרא אפרשנה קדמך:

(כב) והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית
אלהים וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך:

פלח עלה קדם ה', וכן עשה בשובו מפדן ארם,
כשאמר לו: "קום עלה בית אל" (לקמן לה), מה נאמר
שם? "ויצב יעקב מצבה וגו' ויסף עליה נסך".

כ"י והאבן הזאת. כך מפרש וי' זו של "והאבן",
אם תעשה לי את אלה ואף אני אעשה זאת. והאבן
הזאת אשר שמתי מצבה וגו'. כתרגומו: 'אהי

ספורנו

העניות לעבר על דעתי ועל דעת
קוני. תורה כא
(כא) ושבתי בשלום. מן החלאים
המפרידים גם כן את האדם, והוא
רוח רעה שהפירו זכרונם לברכה.

ועל דעת קונו.. גוים ורוח רעה
ודקדוקי עניות (ערוכין מא. ב).
ושמירני. מן רעי גוים המתקוממים
ומכריחים.
ונתן לי לחם לאכל. שלא יכריחני

(כ) אם יהיה אלהים עמדי. להסיר
מעלי כל מעיק ומונע המעביר את
האדם על דעתו ועל דעת קונו,
באמרם זכרונם לברכה: 'שלשה
דברים מעבירים את האדם על דעתו

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ ויצא, יו"ד כסלו התש"ט)

במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד. ולאחרי שמבאר סדר העבודה, מבאר גם פרטי ההמשכות מלמעלה שנעשים על-ידי העבודה. והסדר הוא, שתחילה נאמר והיה הו' לי לאלקים, דהנה עכשיו הפגן דשם אלקים מעלים על שם הו', שהרי אילו היה שם הו' בגילוי, אזי היתה מתבטלת כל המציאות, ולכן שם אלקים מעלים על שם הו', אבל לעתיד-לבא יהיה שם הו' בגילוי, שזהו שהקב"ה מוציא חמה מנרתקה, היינו שיאיר שמש הו' כמו שהוא בעצמו, ואינו מכוסה בנרתק דשם אלקים. וזהו אומרו והיה הו' לי לאלקים, ששם הו' יהיה בגילוי. ואחר-כך ממשיך "והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים" שזהו המשכה הב'. והינו, שלאחרי שכבר נמשך המקור (דשמש הו') בפנימיות, אזי יומשכו מקיפים נעלים יותר, שזהו ענין בית אלקים, ד'אלקים' זה הוא למעלה מהו'. ולהמשכה זו מגיעים על-ידי התשובה דוקא.

ואיתא בזהר, בגין דחמא (יעקב) ברוחא דקודשא דוחקא דגלותא בתראה בסוף יומיא כו' אמר ושבתי בשלום אל בית אבי. וזהו גם מה שקתוב שובי שובי השולמית שובי שובי גו' כמחולת המחנים, שנאמר כאן ד' פעמים שובי, ואמרו רבותינו ז"ל שקאי על השיבה מד' הגליות (וכמבאר בארוכה ב'קונטרס דרושי חתונה'), ועל זה נאמר שובי השולמית, היינו, שהשיבה היא בשלום, על-דרך מה שקתוב ושבתי בשלום. ובפרטיות יותר, הנה בפסוק זה חשיב כמה מדריגות, ובסדר דמלמטה למעלה. תחילה נאמר ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש, שהוא ענין עבודת הצדיקים בתורה ומצוות, שהרי לחם קאי על התורה, שהיא בבחינת מזון פנימי, כמו שקתוב ותורתך בתוך מעי. ובגד ללבוש הוא ענין המצוות שהם לבושים ומקיפים. ואחר-כך נאמר ושבתי בשלום אל בית אבי, שהוא עבודת ה' בפעלי תשובה' שלמעלה מעבודת הצדיקים, כמאמר רבותינו ז"ל

♦ יום שני ב' כסלו ♦

כט (א) וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני-קדם: א ונטל יעקב רגלוהי (ג' ריגלוהי) ואלל לארע בני מדינחא:

ג' וישא יעקב רגליו • משנתבשר בשורה טובה שהבטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת, כך מפרש ב'בראשית רבה'.

(ב) וירא והנה באר בשורה והנה שם שלשה עדרים רבצים עליה פי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על-פי הבאר: ב בחזא והא בירא בחקלא והא תמן חלתא עדרין דעין רבעין עלה ארי מן בירא ההיא משקן עדריא ואבנא רבתא על פומא דבירא:

ג' וישקו העדרים • משקים הרועים את העדרים, והמקרא דבר בלשון קצרה.

(ג) ונאספו שמה כל העדרים וגללו את-האבן מעל פי הבאר והשקו את-הצאן והשיבו את-האבן על-פי הבאר למקמה: ג ונאספון שמה כל העדרים וגללו את-האבן מעל פי הבאר והשקו את-הצאן והשיבו את-האבן על-פי הבאר למקמה:

ג' ונאספו • רגילים היו להאסף, לפי שהיתה האבן גדולה. וגללו • וגולליו, ותרגומו ומגנדרין, כל לשון הנה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר, לפי שכל דבר ההנה תמיד, כבר היה ועתיד להיות. והשיבו • תרגומו: ומתיבין.

ספורנו

מבלי אין שם מנוח לכף רגלו, יצדק עליו שרגליו נושאות אותו, כענין "לבלוה רגליה (מרחוק לגור)" (ישעיהו כג, ז). תורה ב

במדת הדין. תורה כב
כט (א) וישא יעקב רגליו. הנה בשלף האדם מדעתו אל מקום מבין מאתו, יצדק עליו שהוא נושא את רגליו, אבל כאשר יסע מאיזה מקום

והיה ה' לי לאלהים. אז יהיה ה' לדין אם לא אעבדהו בכל פחי. והנא"ו כמו זאת משמשת במקום "הנה", כלומר: הנני מקבל עלי מעתה שהאל יתברך המרחם, יהיה לי לאלהים ויתנהג עמי

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחִי מַאֲיֵן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן
אֲנַחְנוּ:

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לָבֶן בֶּן־נָחֹר וַיֹּאמְרוּ
יָדַעְנוּ:

(ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשְׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שְׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל
בָּתוּ בָּאָה עִם־הַצֹּאן:

כט"ו בָּאָה עִם־הַצֹּאן. הַטַּעַם בְּאֶל"ף, וְתַרְגּוּמוֹ | אֲתִיָּא. "וְרָחֵל בָּאָה", הַטַּעַם לְמַעַלָּה, בְּבִי"ת,
וְתַרְגּוּמוֹ: 'אַתָּה', הֵרָאשׁוֹן לְשׁוֹן 'עוֹשֶׂה', וְהַשְׁנִי לְשׁוֹן
'עֲשֵׂתָה'.

(ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא־עַתָּה הָאֶסְפָּה הַמִּקְנֶה
הַשְּׂקוֹ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ:

כט"ו הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. לְפִי שְׂרָאָה אוֹתָם רוֹבְצִים, | יוֹם אַתֶּם, לֹא שְׁלֵמַתָּם פְּעֻלַּת הַיּוֹם, וְאִם הִבְהֵמוֹת
בְּסִבּוּר שְׂרוּצִים לְאֶסְפֵּי הַמִּקְנֶה הַבֵּיתָה וְלֹא יָרְעוּ עוֹד. | שְׁלֵכֶם, אֶף־עַל־פִּי־כֵן "לֹא־עַתָּה הָאֶסְפָּה הַמִּקְנֶה וְגו'"
אָמַר לָהֶם: "הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל", כְּלוּמָר אִם שְׂכִירִי
(ב"ח) •

(ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוֹכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל־הָעֵדְרִים
וְגִלְלוּ אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהַשְּׂקִינוּ הַצֹּאן:

כט"ו לֹא נוֹכַל. לְהַשְׂקוֹת, לְפִי שֶׁהָאֶבֶן גְּדוֹלָה. וְגִלְלוּ. זֶה מִתְּרָגֵם 'וַיִּגְנְדְּרוּן', לְפִי שֶׁהוּא לְשׁוֹן עֲתִיד.

(ט) עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר
לְאִבֶּיהָ בִּי רָעָה הוּא:

(י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רָחֵל בַּת־לָבֶן אַחִי
אָמוֹ וְאֶת־צֹאן לָבֶן אַחִי אָמוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל
אֶת־הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשְׁק אֶת־צֹאן לָבֶן אַחִי
אָמוֹ:

כט"ו וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיִּגַּל. כְּאֵדָם שֶׁמַּעֲבִיר אֶת הַפֶּקֶק מֵעַל פִּי צְלוּחִית, לְהוֹדִיעַ שֶׁכָּחוּ גְדוֹל (בראשית רבה) •

ספורנו

- (ו) הַשְׁלוֹם לוֹ. הִנֵּה הַשְׁתַּדֵּל לְדַעַת אֶת
שְׁלוֹם לָבֶן קִדְּם שְׂרָאָה פָּנָיו, כִּי אֵין
רְאוּי לְאוֹרֵחַ הַבָּא לְפָקֶד אֶת הָאוֹרֵחַ
בְּעַת שְׂמֻחָתוֹ וּבְהִפְכוֹ עַל אַפּוֹ
אַחֲד. תורה י
(ז) הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל. הַצִּדִּיק יִמָּאס
(י) כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רָחֵל.
אֶת הָעוֹל גַּם בֶּן אֵל הָאֲחֵרִים, כַּאֲמָרוֹ
"תוֹעֲבַת צִדִּיקִים אִישׁ עָנָל" (משלי כט,
כז). תורה ח
(ט) בִּי רָעָה הוּא. יוֹדַעַת חֻכְמַת
מְלָאכַת הַמִּרְעָה. תורה י
(י) כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רָחֵל.
אֲבָל קִדְּם לָבֶן לֹא רָצָה לְגַלֵּל אֶת
הָאֶבֶן, שֶׁלֹּא לַחֲב לְאֲחֵרִים, כִּי חָשַׁשׁ
שִׁמּוֹא וְשָׂקוֹ הָרוּעִים אוֹתָם הַשְׁלִשָּׁה
עֲדָרִים וְלֹא יִמְתִּינוּ לְעוֹר
לְאֲחֵרִים. תורה יא

ז"ל ויבנה. לפי שצפה ברוח הקדש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר: לפי שבא בידים ריקניות. אמר: 'אליעזר, עבד אבי אבא, היו בידי נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום.' לפי שדרך

(יב) וַיֵּגֶד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אֶחָי אֲבִיהָ הוּא וְכִי בְּדֶרֶבְקָה
הוּא וַתֵּרֶץ וַתֵּגֶד וַתֵּגֶד וַתֵּגֶד לְאֲבִיהָ:

וְכֵן יֵשׁוּעַ פִּי אָחִי אַבְיָה הוּא • קָרוֹב לְאַבְיָה, כְּמוֹ: (לעיל)
(ג) "אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ". וּמִדְרָשׁוֹ: 'אִם לְרֵמָאוֹת
הוּא בֹא, גַּם אֲנִי אֲחִיו בְּרֵמָאוֹת, וְאִם אָדָם כֶּשֶׁר הוּא,

(יג) וַיְהִי כִשְׁמוֹעַ לְבָן אֶת־שִׁמְעַי יַעֲקֹב בֶּן־אֲחִיתוֹ וַיֵּרֶץ
לִקְרֹאתוֹ וַיַּחֲבֹק־לוֹ וַיִּנְשָׁק־לוֹ וַיְבִיאוּהוּ אֶל־בֵּיתוֹ
וַיִּסְפָּר לִלְבָן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

וַיִּרְץ לִקְרֹאתוֹ. (ב"ר) כְּסָבוֹר, מָמוֹן הוּא טָעוֹן,
שֶׁהָרִי עָבַד הַפִּית בָּא לְכָאן בַּעֲשָׂרָה גְּמָלִים טָעוֹנִים.
וַיִּחְבֹּק. כִּשְׁלֹא רָאָה עִמּוֹ כְּלוֹם, אָמַר: 'שְׂמֵא זְהוּבִים

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לֶכֶן אֶךְ עֲצָמֵי וּבִשְׂרֵי אֶתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ
חֹדֶשׁ יָמִים:

כִּי־אֵין עֲצָמַי וּבְשָׁרַי • מֵעַתָּה אֵין לִי לְאַסְפֹּךְ הַבֵּיתָה, הוֹאִיל וְאֵין בִּידֶךָ כָּלוּם, אֵלֹא מִפְּנֵי קוֹרְבָה

(טו) וַיֹּאמֶר לְבֶן לְעֵקֶב הַכִּי־אֲחִי אֶתָּה וְעַבְדְּתָנִי חָנָם
הַגִּידָה לִּי מִזֶּה־מִּשְׁפַּרְתָּךְ:

כִּי־אֶחָי־אַתָּה • לְשׁוֹן תְּמָה: 'וְכִי בִשְׁבִיל שְׂאֵחִי
אתָּה, תַּעֲבֹדֵנִי חֲנָם?'. וְעַבַּדְתַּנִּי • כְּמוֹ 'וְתַעֲבֹדֵנִי',

(מז) וּלְלִבָּן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לְאָה וְשֵׁם הַקְּטָנָה רָחֵל:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ט כרך ב עמ' 681)

שם הגדולה לאה ושם הקטנה רחל (כט, טז) מובא בחסידות, שלאח היא כנגד ספירת הבינה (ה' גדולה, האות ה"א הראשונה של שם הוי') ורחל היא כנגד ספירת המלכות (ה' קטנה, האות ה"א השניה של השם). וזהו

(י) **וַיַּעֲנֵי לְאֵה רַבּוֹת וְרַחֵל הֵיחָהּ יִפְתָּהָר וּיִפְתָּהּ**
מְרָאָה: יוֹעֲנִי לְאֵה יֵאָנֵן וְרַחֵל הִנֵּה שְׂפִירָא בְּרִיָּא וְיֵאָנֵא בְּחִזּוּא:

כ"י • **רבות** • (ב"ב קכג) שְׁהִיְתָה סְבוּרָה לַעֲלוֹת בְּגוּרָלוֹ שֶׁל עֶשׂוֹ - וּבִכְתָּהּ, שֶׁהָיוּ הַכָּל אוֹמְרִים: 'שְׁנֵי בָנִים לְרַבֵּקָה וּשְׁתֵּי בָנוֹת לְלֶכֶן, הַגְּדוֹלָה לְגְדוֹל וְהַקְטָנָה

לְקַטָּן'. **תא** • הוא צורת הפְּרָצוּף, לְשׁוֹן: (ישעיה מד) "יִתְאַרְחוּ בְּשֹׁרֶד", קונפא"ס בַּלַּע"ז. **מְרָאָה** • הוא זיו קלסתר.

♦ יום שלישי ג' כסלו ♦

(יח) **וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדָךָ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בִּתְּךָ הַקְטָנָה:**
יח וַיִּרְחַם יַעֲקֹב יֵת רַחֵל וַאֲמַר אֶפְלַחְנָךְ שִׁבְעַ שָׁנִים בְּרַחֵל בִּרְתְּךָ זַעֲרָתָא:

כ"י • **אעבדך שבע שנים** • (ב"ה) הם ימים אחדים, שְׁאֵמְרָה לוֹ אִמּוֹ: "וַיִּשְׁבֶּתָ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים", וְתַדַּע שֶׁכֵּן הוּא, שֶׁהָיוּ כְּתִיב: "וַיֵּהָיוּ כְּעִנְיֹו בְּיָמִים אֲחָדִים". בְּרַחֵל בִּתְּךָ הַקְטָנָה • כָּל הַסִּימָנִים הָלְלוּ לָמָּה? לְפִי שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בּוֹ שֶׁהוּא רַמְאִי, אֲמַר לוֹ:

(יט) **וַיֹּאמֶר לֶכֶן טוֹב תִּתֵּנִי אֵתָהּ לָךְ מִתַּתִּי אֹתָהּ**
לְאִישׁ אַחֵר שָׁבָה עִמָּדִי:
יט וַאֲמַר לֶכֶן טַב דְּאֵתְנִי יֵתָה לָךְ מִדְּאֵתְנִי יֵתָה לְגַבְרָא אַחֲרָן תִּיב עִמִּי:

(כ) **וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיֵּהָיוּ כְּעִנְיֹו בְּיָמִים אֲחָדִים בְּאֵהֶבְתּוֹ אֹתָהּ:**
כ וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַ שָׁנִים וַיֵּהָיוּ כְּעִנְיֹו בְּיָמִים אֲחָדִים בְּדִרְחִים יֵתָה:

ספורנו

(יז) **יפת תאר**. יפת התמונה, מענין "ובמחוגה יתארהו" (ישעיהו מד, יג).
ויפת מראה. בצבע העור, שהיה צח ואדם, כי אמנם הצבע הוא משג לחוש הראות. תורה יח
(יח) **אעבדך שבע שנים ברחל**. אין ספק שלא היה הצדיק נושא אשה ומעמיד בנים אם לא היה בידו לפרנסם, בפרט בשאר וקסות, כאמרם זכרונם לברכה 'נושא אדם כמה נשים, והוא דאית ליה למינס בספוקיהו' (יבמות סח, א). וכן אין לחשב שלכן שהיה בעל ממון יתן לו בנותיו אם לא היה בידו לפרנסם, אם כן באמרו "כי במקלי עבדתי" (להלן לב, יא), היתה הכונה שלא היה בידו אז מקנה ולא דרך לעשות מלאכה להרויח ולהתפרנס בה. וענין העבודה בשביל רחל היה למחר, כמנהגם שהיו נותנים מחר לאב, שיתן את בתו, כאמרו "אם מאן זמאן אביה לתתה לו, כסף ישלם כמחר הבתולת" (שמות כב, טז). ומה

שאמרו אחר כך "כי מכרנו" (לא, טז), היה, שחשבו בענותן שהיה המחר יותר מן הראוי בשבילן.
ביתך הקטנה. כי תוך שבע שנים יהיה עתה עת דודים, ותוכל בין כך להשיא הגדולה. תורה יט
(כ) **ויהיו כעניו בימים אחדים**. שחשב שהיה ראוי לתת מחר רב מזה. **באהבתו אתה**. 'שאהבה מקלקלת השורה'. תורה כא

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-לְבִן הַבֶּה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמִי וְאֲבֹאָה אֵלֶיהָ:

כא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְלֶבֶן הַבֶּה יֵת אֶתִּי אֲרִי אֲשֶׁלְמִית יוֹמִי פִלְחָנִי וְאֶעֱוֹל לְוָתָה:

רש"י • מָלְאוּ יָמִי • שָׁאַמְרָה לִי אִמִּי, וְעוֹד: "מָלְאוּ יָמִי", שֶׁהָרִי אֲנִי בֶן פ"ד שָׁנָה וְאִימָתִי אֲעִמִּיד י"ב שָׁבָטִים? וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֲבֹאָה אֵלֶיהָ", וְהָלֹא קֵל שְׁבָקִים אֵינוֹ אוֹמֵר בֶּן? אֲלֹא לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת אָמַר כָּךְ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 111)

לְהוֹלִיד תּוֹלְדוֹת אָמַר בֶּן (רש"י כט, כא) לְכַאוֹרָה, סוּף סוּף אֲמִידָה זוֹ הִיא הַפֶּה הַצְנִיעוּת. וַיֵּשׁ לוֹמַר, שֶׁמִּפְּיָן שֶׁהָאֲבוֹת הָיוּ "קְדוּשִׁים וּמְבָדִלִים מֵעוֹנֵי עוֹלָם הָזֶה . . . כָּל יְמֵיהֶם"

(תניא פכ"ג), לֹא רָאָה יַעֲקֹב אֲבִינוּ בְּ"וְאֲבֹאָה אֵלֶיהָ" שׁוּם דְּבָר אַחֵר מִלְבָּד הוֹלִיד תּוֹלְדוֹת. וְעַל־דֶּרֶךְ "וְלֹא יִתְבַּשְּׁשׁוּ" שֶׁלִּפְנֵי חֲטָא עַץ הַדַּעַת (ראה מורה נבוכים ח"ב פ"א).

(כב) וַיֹּאסֶף לָבֵן אֶת־כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה:

כב וַיִּכְנַשׁ לָבֵן יֵת כָּל אֲנָשֵׁי אֶתְרָא וַעֲבָד מִשְׁתֵּי:

(כג) וַיְהִי בַעֲרֵב וַיִּקַּח אֶת־לֵאָה בָּתּוֹ וַיָּבֵא אֶתָּה אֵלָיו וַיָּבֵא אֵלֶיהָ:

כג וַיְהִי בְרַמְשָׁא וּדְבָר יֵת לֵאָה בְּרַתָּה וְאֶעֱלֵי יֵתָה לְוָתָה וְעַל לְוָתָה:

(כד) וַיִּתֵּן לָבֵן לָהּ אֶת־זֹלְפָה שִׁפְחָתָהּ לְלֵאָה בָּתּוֹ שִׁפְחָה:

כד וַיְהִי לָבֵן לָהּ יֵת זֹלְפָה אֲמָתָה לְלֵאָה בְּרַתָּה לְאֲמָתָה:

(כה) וַיְהִי בַבֶּקֶר וַהֲנֶה־הָיָה לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבֵן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרַחֲלִי עֲבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רַמִּיתִנִּי:

כה וַיְהִי בַצֶּפְרָא וְהָיָה לֵאָה וַיֹּאמֶר לָבֵן מָה דָּא עֲבַדְתָּ לִּי הֲלֹא בְרַחֲלִי פִלְחִית עִמָּךְ וְלָמָּה שִׁקְרָתָּ בִּי:

רש"י • וַיְהִי בַבֶּקֶר וַהֲנֶה־הָיָה לֵאָה • אֲבָל בְּלִילָה לֹא הָיְתָה לֵאָה, לְפִי שֶׁמִּסַּר יַעֲקֹב סִימָנִים לְרַחֵל, וּכְשֶׁרָאָתָה רַחֵל שֶׁמִּכְנִיסִין לוֹ לֵאָה, אָמְרָה: 'עֲכָשׁוּ תַכְלֵם אַחֲוָתַי'?! עֲמָדָה וּמִסְרָה לָהּ אוֹתָן סִימָנִים (מגילה יג) •

(כו) וַיֹּאמֶר לָבֵן לֹא־יַעֲשֶׂה בֶן בְּמִקְוָמִנוּ לָתֵת הַצִּיעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה:

כו וַיֹּאמֶר לָבֵן לֹא אֶתְעַבֵּד בְּדִין בְּאֶתְרָא לְמִתְן זַעֲרָתָא קָדָם רַבְתָּא:

(כז) מָלָא שָׁבַע זֹאת וַנִּתְּנָה לָךְ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבָרָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרוֹת:

כז אֲשֶׁלִּים שְׁבוּעָתָא דְדָא וַנִּתְּנָה לָךְ אִף יֵת דָּא בְּפִלְחָנָא דִּי תַפְלַח עָמִי עוֹד שְׁבַע שָׁנִין אַחֲרֵינִין:

רש"י • מָלָא שָׁבַע זֹאת • דְּבִיחָה הִיא, שֶׁהָרִי נִקְוֵד בְּחֶטֶף (פרוש: בְּשׂוּא), שְׁבוּעַת שָׁל זֹאת, וְהֵן שְׁבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה, בְּגִמְרָא יְרוּשְׁלָמִית בְּמוֹעֵד קֶטֶן. וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שְׁבוּעַת מַמָּשׁ, שָׁאֵם בֶּן הָיָה צָרִיד לִינְקֹד הַשִּׁי"ן בְּפֶתֶחַ (רוצֶה לוֹמַר קֶמֶץ). וְעוֹד שְׁשָׁבַע לְשׁוֹן זָכָר, כְּדִכְתִּיב: (דברים

טז) "שְׁבַעָה שְׁבוּעוֹת תִּסְפֹּר", לְפִיכָךְ אֵין מִשְׁמַע שְׁבוּעַ אֲלֹא שְׁבַעָה, שְׁטִינָא בְּלַע"ז. וַנִּתְּנָה לָךְ • לְשׁוֹן רַבִּים, כָּמוֹ: "וְנִשְׁרָפָה". "נִרְדָּה וְנִבְלָה". אִף זֶה לְשׁוֹן וַנִּתְּנָה, וַנִּתְּנָה וְגו'. גַּם־אֶת־זֹאת • מִיד לְאַחֵר שְׁבַעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה, וְתַעֲבֹד לְאַחֵר נְשׂוּאָיָה.

ספורנו

(כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֵלֶיהָ. נַעֲשֶׂה הַנְּשׂוּאִין וְלֹא הָאֲרוּסִין בְּלִבָּד, כִּי חִפְץ לְהַשִּׁיג נִקְלָת ה' בְּנִים. (על פי תהלים קכ, א). תורה כב דְּבָרִי. תורה כז

(כו) לֹא יַעֲשֶׂה בֶן בְּמִקְוָמִנוּ. לֹא הַמִּקְוָם לְקַיֵּם הֵם. תורה כח

(כז) וַנִּתְּנָה לָךְ. וְאִזּוֹ יִסְבְּימוּ גַם

(כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כִּן וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת זֶמֶת וַיִּתְּנָהּ
אֶת־רַחֵל בְּתוּלוֹ לְאִשָּׁה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (יעוין בלקוטי שיחות כרך ה, עמוד 141 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

איך נשא יעקב ב' אהיות?

חיובים שקבלו על עצמם בני נח מצד-עצמם, פיון שנתחייבו בהם מדינא, היו חמורים יותר ממצות התורה שקבלו על עצמם רק כמה יחידים. והנה מצינו שגם לפני מתן-תורה קבלו על עצמם בני נח להזהר שלא לרמות איש את רעהו, וכמו שמצינו שלבן טען ליעקב "ולמה רמיתני" (פרשתנו כט, כח), ונמצא שבאסור רמיה נתחייבו כבר האבות מדינא. ועל-פי-זה יש לומר שמפיון שיעקב הבטיח לרחל שישאנה, ועד שמסר לה הסימנים וכו' (ראה רש"י פרשתנו כט, כח), הנה אם לא היה נושא את רחל לאשה, היה עובר על אסור רמיה שקבלו על עצמם בני נח, ומפיון שלפני מתן-תורה היה אסור זה חמור יותר מאסורי התורה, נדחה הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" מפני אסור רמיה. (ועין בלקוטי שיחות חלק ה, שיחה א' לפרשת ויגש, עמוד 228 ואילך, ביאור על זה דנשא יעקב את בלהה וזלפה, אף שגם הן היו אהיות).

וימתן לו את רחל בתו לו לאשה: (כט, כח)

ידועה הקשיא, הרי קימו האבות כל התורה כלה עד שלא נתנה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), ואם-כן איך היה מתן ליעקב לישא ב' אהיות, דלכאורה עבר בזה על הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח). ובספרים תרצו בכמה אופנים. ויש לומר בזה בדרך הפשט, דהנה זה פשוט שלפני מתן-תורה היו האבות צריכים לקיים את שבע המצות שנתחייבו בהן בני נח, אף אם על-ידי-זה יעברו על אחת ממצות התורה. דהרי בשבע המצות היו מחייבים כבר מדינא, ומצות התורה קבלו על עצמם רק כהדור וחומרא, ומעקר הדין היו פטורים מהן. ויתירה מזה: גם הדינים והסיגים שקבלו על עצמם בני נח מצד-עצמם, היו מחייבים בהם מדינא, וכמו שמצינו שנגעש יעקב על שלא קיים מצות כבוד אב ואם, אף שאינה משבע המצות (ראה רש"י סוף פרשת תולדות. וישב לו, לד). ואם כן גם

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי בלקוטי שיחות כרך ה, עמוד 145 – מתוך 'לקראת שבת')

איך נשא יעקב ב' אהיות (ב)?

קשה, ועד שאין צרך להזכירה. ויש לבאר בזה דהנה בטעם האסור של "ואשה אל אחותה לא תקח" אומר הקתוב "לצור", שעל-ידי-זה הן נעשות שונאות זו לזו. והיות שבנדון-ידון מסרה רחל את הסימנים ללאה, לכן על-פי פשוטו של מקרא לא היה שייך כאן האסור.

וימתן לו את רחל בתו לו לאשה: (כט, כח)

ידועה הקשיא, הרי קימו האבות כל התורה כלה עד שלא נתנה (בראשית רבה פרשה צה, ג ועוד), ואם-כן איך היה מתן ליעקב לישא ב' אהיות, דלכאורה עבר בזה על הלאו ד"ואשה אל אחותה לא תקח" (אחרי יח, יח). והנה מזה מזה שרש"י שמפרש "פשוטו של מקרא" לא מביא שאלה זו, מובן שעל-פי פשוטו של מקרא, שאלה זו לא

(כט) וַיִּתֵּן לָבֶן לְרַחֵל בְּתוּלוֹ אֶת־בִּלְהָה שְׁפָחָתוֹ לָהּ
לְשִׁפְחָה:

(ל) וַיָּבֵא גַם אֶל־רַחֵל וַיַּאֲהֶב גַּם־אֶת־רַחֵל מְלָאָה
וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים אַחֲרָיו:

מש"א עוד שבע-שנים אחרות. (כ"ה) אחרות, הקישן לראשונות. מה ראשונות באמונה, אף האחרונות באמונה, ואף-על-פי שברמאות בא עליו.

ספורנו

(ל) וַיָּבֵא גַם אֶת רַחֵל. לא בשביל משיכה הנמשכים מלאה. אף על פי שהיתה היא האישות בלבד, אבל "גם" באשר היא לזכרונה האישית.

(לא) וַיֵּרָא יְהוָה כִּי־שְׁנוּאָה לֹא־הָיְתָה אֶת־רַחֲמָהּ
וַיִּתֵּן עָקְרָהּ:
לא וַיֵּרָא יְהוָה כִּי־שְׁנוּאָה לֹא־הָיְתָה אֶת־רַחֲמָהּ
וַיִּתֵּן עָקְרָהּ:
עדי ורחל עקרה:

(לב) וַתַּהַר לֹאֶה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי
אָמַרָה כִּי־רָאִה יְהוָה בְּעֵנָי כִּי עָתָה יֵאָחֲבֵנִי אִישִׁי:
לב וַתַּהַר לֹאֶה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי
אָמַרָה כִּי־רָאִה יְהוָה בְּעֵנָי כִּי עָתָה יֵאָחֲבֵנִי אִישִׁי:
ראובן ארי אמרת ארי גלי קדם יי עלבונני
ארי קען ירחמנני בעלי:

לעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא
עוד שלא ערער עליו, אלא שבקש להוציאו מן הבור.
לעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא
עוד שלא ערער עליו, אלא שבקש להוציאו מן הבור.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות פרשת ויצא)

השבטים שאינה מוכרת להיות בכל אחד כִּי־אם בבחינת
שבט שלו, אלא הפונה בזה היא] שהאבות, מפיון שהם
שרש ומקור כל נשמות ישראל, הרי בחינת האבות ישנה
בכל אחד מבני ישראל מצד ענינו העצמי להיותו חלק
מפללות עם ישראל, וזוהי בחינה כללית שבה משתווים כל
בני ישראל; אבל בחינת השבטים שבישראל (היינו גם
בחינת השבט הפרטי שלו) היא בחינה הבאה בהתחלקות
בבני ישראל, והיא בחינתו ועבודתו הפרטית של כל אחד
ואחד.

ועל־פי־זה אפשר לבאר ההפרש שבין שמות האבות
לשמות השבטים. שמות האבות - המשכה כללית שבכל
אחד מישראל, ושמות השבטים היינו שהמשכה באה
בבחינת ציור פרטי בהתאם למהותו הפרטית של כל אחד,
ומכיוון ששמות אלו ענינם התחלקות ההמשכה לפי בחינות
וציורים פרטיים, לכן נאמר בכל אחד מהם טעם גלוי ופרטי
המתאים לדרךגתו ועבודתו הוא.

וזהו גם הטעם ששמות השבטים נקראו על־ידי האמהות:
ידוע ההפרש בין אב לאם בשיכות להולדת הבן - שעצם
מציאות הבן הוא מטופת האב, **והתגלותו** וההתחלקות
בציור של פרטי אברים באה על־ידי שהיתו תשעה חידשים
בבטן האם (ועל־דרך־זה הוא ההפרש ביניהם גם לאחר
שנולד; התקשרותו הפנימית של האב להבן היא **עצמית**
יותר, אולם **בגילוי** מורגש יותר הקישור והקירוב של האם
להבן). ולכן נקראים חכמה ובינה: אב ואם (של המדות),
כי חכמה היא נקודת השכל (בחינת ה'אב' של המדות),
ובינה היא ההשגה שבאה בפרטים (ה'אם' של המדות),
ועל־דרך־זה מובן גם כאן בנוגע להשבטים, שהתחלקות
השבטים לפרטים שונים בפשטות היתה על־ידי האמהות

מצינו הפרש בין קריאת שמות השבטים לקריאת שמות
ה'אבות', אברהם יצחק ויעקב: א) השמות של השבטים
ניתנו על־ידי האמהות, מה־שאינן השמות של ה'אבות';
ב) בכל אחד מהשבטים ניתן טעם לשם שנקרא בו,
מה־שאינן בשמות ה'אבות', שלא נאמר בהם טעם
מפורש בתורה, על כן קרא גו'.

ויבין זה בהקדים לבאר בענין השם: ידוע שהשם אשר
נקרא לו אינו "הספקמה בעלמא", אלא ש"יש שיכות ממש
לשם אל עצם הדבר"; אלא שאין השם מתחס להנשמה
כשהיא לעצמה, שהרי "הנשמה עצמה קודם בואה בגוף
אינה נקראת בשם כלל", כִּי־אם כשבאה להחיות את הגוף
"השם מקשר הנשמה בגוף, והחיות הנמשכת מהנשמה
ומחיה את הגוף היא נקראת בשם".

אמנם בענין השם גופא, שעל־ידו המשכת החיות בגוף, יש
ב' בחינות: א) כמו שהוא פועל כללות ההתקשרות של
הנשמה בגוף (ועל־דרך שם המין - אדם), ב) כמו שהוא
בא בגילוי בבחינת ציור פרטי בכל גוף וגוף לפי ערכו
(השם הפרטי שיש לכל אחד).

והנה מבואר ב'תורה אור' דבחינת ה'אבות' ישנה "בכל זמן
בכל אדם. כי הנה אין קורין אבות אלא לשלשה. והענין
שבחינת ה'אבות' היא ירושה לבניהם אחריהם בכל דור
ודור. . . אבל שאר בחינות ומעלות הצדיקים כגון השבטים
ראובן שמעון לוי. . . יש לה אדם שאין בו כלל בחינות
ומדרגות אלו, מה־שאינן בחינת ה'אבות' צריך להיות
בכל אדם שהם שרש ומקור כל נשמות ישראל".

והמובן מזה, דההפרש שבין בחינת האבות לבחינת
השבטים הוא [לא רק בזה אשר בחינת האבות, של כל ג'
האבות, ישנה בכל אחד מבני ישראל, מה־שאינן בחינת

ספורנו

(לב) **בעניי**. שהיה בעלי חושדני
שהספקמתי להטעותו, ותמורת החשד
נתן האל יתברך לי ירע, בענין
בסוטה. תורה לג

רחמה", וחשב שבשביל זה הספקמה
להטעותו. **ורחל עקרה**. היתה עקרה
בטבעה, ונשארה כך עד שהאל
יתעלה פתח את רחמה. תורה לב

רוח אלא ביה, כמו שהזכירו רבותינו
זכרונם לברכה. תורה לא
(לא) **כי שנואה לאה**. שהביר ביה אחר
כך סימני עקרה, כאמר "ויפתח את

ה' **בְּעֵנִי** כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי וְגו', "כִּי שָׁמַע ה' כִּי שָׁנְאוֹתָ אֹנֶכִי" וְכִי־צָא בָּזָה?
וְלָכֵן מִפְּרֶשׁ רַשִׁי בְּשֵׁם הָרָשׁוֹן - רָאוּבֵן (וּמִמֶּנּוּ נִלְמַד עַל כָּל הַשְּׂבָטִים): "פִּרְשׁוּ רְבוּתֵינוּ - אֲמָרָה, רָאוּ מִה בֵּין **בְּנֵי** לָבֶן חָמִי כו'", הֵינּוּ שֶׁהַשִּׁכּוּת הִיא (לֹא רַק לְהָאֵם, כִּי־אִם וּבְעֵיקָר) לְהַבֵּן הַנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה מִצַּד בְּחִינָתוֹ וְעִבּוּדוֹ.

רַחֵל וְלֵאָה כו' - וְלָכֵן עַל־יָדָן הֵיחָה גַם קְרִיאַת הַשְּׂמֹת שֶׁל הַשְּׂבָטִים, הֵינּוּ הַתַּחֲלֻקוֹת שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבְּחִינּוֹת וּמִדְּרִיגוֹת פְּרִטּוֹת.
אֲמָנָם עֲדִין צָרִיד לְהִבִּין: הֲלֹא טַעְמֵי הַשְּׂמֹת הַמְּבֹאָרִים בְּפֶרֶשְׁתָּנוּ, אֵינָם מוֹרִים עַל שִׁכּוּתָם שֶׁל הַשְּׂמֹת לְבְּחִינָתָם וְעִבּוּדָתָם שֶׁל הַשְּׂבָטִים עֲצָמָם הַנִּקְרָאִים בְּשְׂמֹת אֵלֶּה, כִּי־אִם הַשִּׁכּוּת שֶׁלָּהֶם לְהֶאֱמָרוֹת שֶׁקְרָאוּ שֵׁם זֶה: "כִּי רָאָה

לֹא וְעִדְיָא עוֹד וְיִלְדִית בְּרַ וְאֲמַרְתָּ אֲרִי שְׁמִיעַ קָדָם יְיָ אֲרִי שְׁנִיאָתָא אָנָּה וְיֵהֵב לִי אַף יָת דִּין וְקֶרַת שְׁמָה שְׁמַעוֹן:

(ג) וַתֵּהָרֶ עוד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שָׁנְאוֹתָ אֹנֶכִי וַיִּתֵּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שְׁמַעוֹן:

לֹא וְעִדְיָא עוֹד וְיִלְדִית בְּרַ וְאֲמַרְתָּ הָדָא זְמָנָא יִתְחַפֵּר לִי בְּעָלִי אֲרִי וְיִלְדִית לִּי תַלְתָּא בְּנִין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה לֹוי:

(ד) וַתֵּהָרֶ עוד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפַּעַם יְלֹוֹה אִישִׁי אֵלַי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֹוי:

כְּתִיב "וַתִּקְרָא", (שֶׁהִיא קְרָאָה), וְזֶה כְּתִיב בּוֹ: "קָרָא", וְיֵשׁ מִדְּרַשׁ אֲגָדָה בְּ"אַלֶּה הַדְּבָרִים" רַבָּה, שֶׁשָּׁלַח הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא גְּבִירָאֵל וְהִבִּיאוּ לִפְנֵיו, וְקָרָא לוֹ שֵׁם זֶה וְנָתַן לוֹ כ"ד מִתְּנוֹת כְּהֵנָּה, וְעַל שֵׁם שְׁלֹוֹהוּ בְּמִתְּנוֹת, קָרָא לֹוי.

כִּי־אֵל הִפַּעַם יְלֹוֹה אִישִׁי • (כ"ד) לִפִּי שֶׁהֶאֱמָרוֹת נִבְיָאוֹת הָיוּ, וְיִוָּדְעוֹת שִׁי"ב שְׂבָטִים יוֹצֵאִים מִיַּעֲקֹב וְאָרְבַּע נָשִׁים יֵשָׁא, אֲמָרָה: 'מַעֲתָה אֵין לוֹ פִּתְחוֹן פֶּה עָלַי, שְׁהִרִי נִטְלָתִי כָּל חֻלְקֵי בְּבִנִים'. עַל־כֵּן • כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "עַל־כֵּן", מְרַבֵּה בְּאֲבָלִיסִין, חוּץ מִלּוֹי שֶׁהָאֲרוֹן הָיָה מְכֻלָּה בָּהֶם. קָרָא שְׁמוֹ לֹוי • בְּכֻלָּם

לֹא וְעִדְיָא עוֹד וְיִלְדִית בְּרַ וְאֲמַרְתָּ הָדָא זְמָנָא אוֹדָה קָדָם יְיָ עַל כֵּן קֶרַת שְׁמָה יְהוּדָה וְקֶמַת מִלְמִילָד:

(ה) וַתֵּהָרֶ עוד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הִפַּעַם אוֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלְּדָתָּ:

כִּי־אֵל הִפַּעַם אוֹדָה • שְׁנִטְלָתִי יוֹתֵר מִחֻלְקֵי, מַעֲתָה יֵשׁ לִי לְהוֹדוֹת.

א וְחִזַּת רַחֵל אֲרִי לֹא יִלְדִית לִיעֲקֹב וְקִנְיָאָתָא רַחֵל בְּאַחֲתָהּ וְאֲמַרְתָּ לִיעֲקֹב הֵב לִי בְנִין וְאִם לֹא מִיֵּתָא אָנָּה:

ל (א) וַתֵּרָא רַחֵל כִּי לֹא יִלְדָה לִיעֲקֹב וַתִּקְנֶא רַחֵל בְּאַחֲתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה אֹנֶכִי:

עֲלִיָּה? ! • מִתָּה אֹנֶכִי • מִכָּאֵן לִמִּי שְׁאֵין לוֹ בָּנִים שֶׁחָשׁוּב כְּמַת (כ"ד) •

כִּי־אֵל וַתִּקְנֶא רַחֵל בְּאַחֲתָהּ • קִנְיָאָה בְּמַעֲשֵׂיָהּ הַטּוֹבִים. אֲמָרָה: 'אֲלוּלִי שֶׁצָּדָקָה מִמֶּנִּי, לֹא זָכָתָה לְבָנִים' (כ"ד) • הִבֵּה־לִי • וְכִי כֵךְ עָשָׂה אֲבִיד לְאִמָּךְ, וְהֵלֵא הַתַּפְּלָל

ספורנו

לד, וכן "שמואל בן עמיהוד" (במדבר לד, ט) קדם לשמואל הנביא, והיו בן־חריס מהשמות הקודמים את הנזכרים על לשון המאריך. תורה א
ל (א) מִתָּה אֹנֶכִי. כַּעֲנָן "הֵן אֲנִי עַץ יָבֵשׁ" (ישעיהו נו, א). תורה ב

טו, ה. תורה לה
לד) עַל כֵּן קָרָאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה. שֵׁשׁ בְּנֵי הַשֵּׁם אוֹתִיּוֹת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד, וְעַם זֶה לְשׁוֹן הַהוֹדָאָה. וְנִרְאֶה שֶׁהָיוּ כָּל אֵלֶּה שְׂמֹת שֶׁל קְדֻמוֹנִים, כִּמוֹ שֶׁמִּצִּינוּ קֶדֶם לָזֶה "יְהוּדִית בַּת בְּאֲרִי" (לעיל כו,

(לג) כִּי שָׁנְאוֹתָ אֹנֶכִי. וּתְמוּרַת הַשְּׂנְאוֹת הַמִּסְבֶּכֶת מִן הַחֲשָׁד נָתַן לִי גַם אֵת זֶה. תורה לד
לד) הִפַּעַם יְלֹוֹה. שֶׁכֵּכָּר אֲנִי מִחוּקָת לְהִיּוֹת רַבַּת בָּנִים, בְּאִמָּרָם וְזִכְרוֹנָם לְבִרְכָּהּ בְּתַלְתָּא וּמִנִּי הוּיָא חוֹקֵד' (יבמות

(ב) וַיִּחַר־אֵף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הִתַּחַת אֱלֹהִים
אֲנֹכִי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָּ פְּרִי־בֶטֶן:

כַּשֵּׁי"א הִתַּחַת • וְכִי בְּמִקְוֵמוֹ אָנִי? • אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָּ •
אֶת אֲמֶרֶת שְׁאֵעָשָׂה כְּאָבָא, אָנִי אֵינִי כְּאָבָא, אָבָא

(ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בִלְהָה כָּאֱלֹהָ וַתֵּלֶד
עַל־בְּרָכִי וְאִבְנָה גַם־אֲנֹכִי מִמֶּנָּה:

כַּשֵּׁי"א עַל־בְּרָכִי • כְּתַרְגוּמוֹ: 'וְאָנָּה אֲרָכִי'. וְאִבְנָה
גַּם־אֲנֹכִי • מֵהוּ 'גַּם'? אֲמָרָה לוֹ: 'זָקֵנְךָ אֲבָרְהָם הָיוּ
לוֹ בָּנִים מִהֶגֶר, וְחֵגֶר מִתְּנִיז פִּגְגֵּר שָׂרָה'. אֲמָרָה לָהּ:

(ד) וַתֵּתֶן־לוֹ אֶת־בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיֵּבֵא אֲלֶיהָ
יַעֲקֹב:

(ה) וַתֵּהָרֶה בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֶּן:

(ו) וַתֹּאמֶר רַחֵל דְּנִנִּי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי וַיִּתֵּן־לִי
בֶּן עַל־כֵּן קָרָאתָ שְׁמוֹ דָּן:

כַּשֵּׁי"א דְּנִנִּי אֱלֹהִים • דְּנִנִּי וְחֵיבִנִּי וְזַכִּנִּי (כ"ד) •

(ז) וַתֵּהָרֶה עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רַחֵל בֶּן שֵׁנִי
לְיַעֲקֹב:

(ח) וַתֹּאמֶר רַחֵל נִפְתּוּלִי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם־אָחָתִי
גַם־יִכְלָתִי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי:

כַּשֵּׁי"א נִפְתּוּלִי אֱלֹהִים • מִנַּחֵם בֶּן סְרוּק פָּרָשׁוֹ
בְּמַחֲבֶרֶת "צְמִיד פְּתִיל", 'חֲבוּרִים מֵאֵת הַמָּקוֹם

ספורנו

אם היו אמותם שפחות, כְּאָמְרוּ
הָאִשָּׁה וַיִּלְדֶּיהָ תִּהְיֶה לְאִדְנֶיהָ" (שמות
כא, טז). לְפִיכֵךְ לֹא הִשְׁתַּעֲבָדוּ בָּהֶן כְּמוֹ
שֶׁהִשְׁתַּעֲבָדָה שָׂרָה בְּהֶגֶר בְּהַסְכָּמַת
אִישָׁהּ, כְּאָמְרוּ "הִנֵּה שִׁפְחָתְךָ בִּידְךָ"
(לעיל טו, ח). וּבִכֵּן הָיוּ בָּלָם "בְּנֵי יַעֲקֹב"
לְיִרְשׁוֹ, וְהָיוּ בָּלָם רְצוּיִים לְזָכְרוֹן לְפָנֵי
ה' כְּאִפּוֹד וּבַחֲשׁוֹן, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם
נִחָשֵׁב לְיַעֲקֹב וְזָרַע הַמִּיחָס אֲחֵרָיו.
וְהִפָּךְ זֶה הָיָה בִּישְׁמַעֲאֵל, כְּאָמְרוּ "כִּי
בִּיצְחָק יִקְרָא לָךְ זָרַע" (לעיל יא, כט). תורה ז

טבע כְּלִי הַזָּרַע לְפַעֲלוֹתָם. תורה ד
(ו) דְּנִנִּי אֱלֹהִים. צְדִיק הוּא בְּדִינוֹ שֶׁלֹּא
נָתַן לִי הָרִיוִן.
וְגַם שָׁמַע בְּקוֹלִי, וְאֵף עַל פִּי כֵן קָבַל
תַּפְלִיתִּי.
וַיִּתֵּן לִי בֶּן. 'חֹסְרָא לִידָה וּמִרָא
לְקַבּוּדָה', כִּינּוֹן שְׁנוּלֵד עַל בְּרָכִי. וְהִנֵּה
הַסְכִּימוּ הַגְּבִירוֹת בְּדַבְרֵיהֶם אֵלֶּה
שִׁתְּהִינָה הַשִּׁפְחוֹת מְשַׁחֲרוֹת, וְזֶה
בְּאִמְרוֹן שִׁיחֵיו בְּנֵי הַשִּׁפְחוֹת לָקוֹן
לְבָנִים, לֹא לַעֲבָדִים, כְּמוֹ שֶׁהָיָה הָיוּ

(ב) וַיִּחַר. עַל אֲמָרָה "הִבָּה לִי", כְּאֵלּוֹ
הָיָה בִּידּוֹ לַעֲשׂוֹת זֶה, וְכַעַס בְּקִנְיָתוֹ
לְקַבּוֹד קוֹנוֹ, וְלֹא הִבִּיט לְאַהֲבָתוֹ אוֹתָהּ
בָּנָה.
אֲשֶׁר מָנַע מִמֶּךָּ. שִׁיחֵר אוֹתָךְ עֲקָרָה,
שֶׁהִכִּיר בָּהּ סִימְנֵי אִילּוּנִית. תורה ג
(ג) כָּאֱלֹהָ. וּבָנָה אֲמָרָתִי "הִבָּה לִי",
לֹא שֶׁחֲשַׁבְתִּי שִׁיחֵיהָ בִּידְךָ מִפְּתִיחַ שֶׁל
עֲקָרָה.
וְאִבְנָה גַם אֲנֹכִי. כְּמוֹ אֲחֹתִי.
מִמֶּנָּה. שֶׁבְּקִנְיָת יִרְךָ חֲבֶרְתִּי יִתְעוֹרֵר

ונפתולים הרבה למקום, להיות שנה לאחותי. גם לכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפלה: "נפתולי אלהים נפתלתי", בקשות החביבות

לפניו נתקבלתי ונתעמתי באחותי. נפתלתי. נתקבלה תפילתי, ומדרשי אגדה יש רבים בלשון נופרין.

(ט) ותרא לאה כי עמדה מלדת ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה:

ט ויחזת לאה ארי קמת מלמילד ודברת ית זלפה אמתה ויהבת יתה ליעקב לאנתו:

(י) ותלד זלפה שפחת לאה ליעקב בן:

י וילידת זלפה אמתא דלאה ליעקב בר:

י"א ותלד זלפה בבלן נאמר: 'הריון' חוץ מזלפה, לפי שהיתה בחורה מבלי ותינקת בשנים, ואין הריון נפר בה, וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה, שלא

יבין שמכניסין לו את לאה, שפך מנהגן ליתן שפחה הגדולה לגדולה והקטנה לקטנה.

(יא) ותאמר לאה בא גר ותקרא את שמו גר:

יא ונאמרת לאה אתא גר וקרת ית שמה גר:

י"ב בא גר. בא מזל טוב, כמו: (שבת טז ע"ב) 'גר גדי וסנוק לא'. ודומה לו: (ישעיה סה) "הערכים לגד שלחן". ומדרש אגדה שנוצח מהול, כמו: (דניאל ד) "גדו אילנא",

ולא ידעתי על מה נכתב תבה אחת. דבר אחר: למה נקראת תבה אחת, בגד? כמו "בגדת בי" כשפאת אל שפחתי, כאיש שבגד באשת נעורים.

(יב) ותלד זלפה שפחת לאה בן שני ליעקב:

יב וילידת זלפה אמתא דלאה בר תנין ליעקב:

(יג) ותאמר לאה באשרי כי אשרוני בנות ותקרא את שמו אשר:

יג ונאמרת לאה תשפחתא הות לי ארי בכנ ישבחני נשיא וקרת ית שמה אשר:

♦ יום רביעי ד' כסלו ♦

(יד) וילד ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל לאה אמו ותאמר רחל אל לאה תנינא לי מדודאי בגד:

יד וילד ראובן בימי קציר חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל לאה אמו ותאמר רחל אל לאה תנינא לי מדודאי בגד:

(ח) נפתולי אלהים נפתלתי. מלשון "צמיד פתיל" (במדבר יט, טו), חבורים אלהיים ושל קדשה התחברתי לבעלי. עם אחתי. וזה עשיתי יחדו עם אחותי שהכנסנו את צרותינו לבינתנו יחדו להעמיד שבטים. כי אמנם הכניסה לאה את זלפה ליעקב בהכרח קדם שילד נפתלי, כי בשבע שנים נולדו ח' שבטים, ו' בני לאה וב' בני זלפה, וכשנחשב ט' חידשים לכל עבור, הם ע"ב חידשים, שהם ו' שנים מלבד ט' חידשים עבור דן שקדמו לכל עבורי השמונה שבטים. ומכל זה יתחב

שמסרה לאה את זלפה ליעקב קדם לידת נפתלי, כי באפן אחר לא יספיק זמן הו' שנים לעבורי כלם, אם לא נאמר שנוצחו כלם לו' חידשים, ושתכף שילדו נתעברו, ולא שמרו שום טמאת לידה.

גם יכלתי. השגתי מה שרציתי בענין מסירת שפחתי לבעלי. תורה ט

(יא) בגד. זה בא במקרה, כי לא היתה כונתי להביא זה לעולם, לולי שעמדתי מלדת. ונכתב "בגד" מלה אחת, כי היתה ההריון לה בוגד כמו אכזב, שפסק ההריון ממנה אחר

שהתחיל, בענין "אחי בגדו כמו נחל" (איו"ב ו, טו). תורה יב

(יג) באשרי. זה הבן הוא נכלל באשר שלי, כי גם זה לי בן. תורה יד

(יד) וילד ראובן. כשראה שאמו מצטערת על שעמדה מלדת. וימצא דודאים. מין עשב טוב הריח ומכין כלי הזרע אל התולדה, כמו שאמרו זכרונם לברכה על השום, ושלכך היו אוכלים אותו בערבי שבתות. וכן היה מין הדודאים, או טוב ממנו עם הוסיפם אהבת הזיווג, כאמרו "שם אתן את ידי לה. הדודאים נתנו

שיעור יומי ליום רביעי ד' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - ל - פרשת ויצא סה

כז"י • בימי קציר-חטים • להגיד שבחן של שבטים, שעת הקציר היה, ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים, אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו.

טו) ותאמר לה המעט קחתך את-איש ולקחת גם את-דודאי בני ותאמר רחל לכן ישכב עמך הלילה תחת דודאי בנה:

כז"י • ולקחת גם את-דודאי בני • בתמיכה: ולעשות עוד זאת, ליקח גם את דודאי בני? ותרגומו 'ותסבין'. לכן ישכב עמך הלילה • שלי היתה שכיבת לילה

טז) ויבא יעקב מן-השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא כי שכר שכרתיך בדודאי בני וישכב עמך בלילה הוא:

כז"י • שכר שכרתיך • נתתי לרחל שכרה • בלילה הוא • הקדוש-ברוך-הוא סיעו שיצא משם יששכר (כ"ה) •

יז) וישמע אלהים אל-לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי:

כז"י • וישמע אלהים אל-לאה • שהיתה מתאנה ומחזרת להרבות שבטים.

יח) ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר-נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו יששכר:

יט) ותהר עוד לאה ותלד בן-ששי ליעקב:

ספורנו

הטבעי האפשר אצלו להשיג חפצו, ועם זה יתפלל שישגי התכלית, כאמרם וזרונם לברכה 'שהקדוש ברוך הוא מתאנה לתפלתם של צדיקים' (יבמות סד, א).
וישכב עמה בלילה הוא, מדעתו, בראותו זריזות לאה וטוב פונתה בזה. תורה יז.
(יז) וישמע אלהים אל לאה. שהקדימה השתדלותה בזה עם תפלתה, כאמרה 'נתן אלהים שכרי אשר נתתי שפחתי לאישי' (פסוק יח) וזה היה ההשתדלות הראשון בשהכניסה צרתה לביתה. תורה יח

(טו) אלי תבוא כי שכר שכרתיך. ולא תעשה עול בזה לבטל עונת אחותי, בהיות זה מדעתה ובהסכמתה. ובזה הספור, הנראה מגנה אצל מגלי פנים בתורה, הודיענו אמנם שהיה ענין התולדה אצל האבות כמו שהיה ענינו אצל אדם ואשתו קדם חטאם, כי לא היתה פונתם בו להנאת עצמם כלל, אבל היה להקים זרע בלבד לכבוד קונם ולעבודתו. והודיע שבהיות פונת האמהות רצויה לפני האל יתברך, בהשתדלותן בהכנסת הצרות וענין הדודאים, נשמעה תפלתן על זה. כי ראוי לצדיק שיעשה ההשתדלות

ריח", (שיר השירים ז, יג ד). ובזה הודיענו צדקת ראובן וחכמתו עם היותו אז בן ד' או ה' שנים למרבה. תורה טו
(טו) המעט קחתך את אישי. שלא היה לך להסכים שתהיי את צרתי, כאמרו 'ואשה אל אחתה לא תקח לצרר' (ויקרא יח, יח).
ולקחת גם את דודאי בני. להוסיף אהבתך ושבאיתו אותי.
לכן ישכב עמך הלילה. שתקדם פעלת הדודאים וסגלתם בך לפעלתם בך, ולא יגיעך נזק במה שתתני לי מהם עתה, כי לא יחדל מי שמיצא מהם בעדי אחרי כן, כל שכן בהיותם הפקר, כמו שאמרנו וזרונם לברכה. תורה טז

(כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה וּבְדֹנִי אֱלֹהִים אֲתִי זָכַר טוֹב הַפַּעַם וּבְלִנִּי אִישִׁי פִּי־יִלְדָתִי לוֹ שָׁשָׂה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ וּבְלֹן:

כ"י - זָכַר טוֹב • פְּתִיגוּמוֹ. וּבְלִנִּי • לְשׁוֹן בֵּית זְכוּל, הוֹרֵב־רִי"א בְּלַע"ז. בֵּית מְדוּר, מַעֲתָה לֹא תִהְיֶה עֶקֶר דִּירָתוֹ אֲלֵא עֲמִי, שִׁישׁ לִי בָנִים כְּנָגֵד כָּל נָשִׁיו.

(כא) וְאַחֵר יִלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמָהּ דִּינָה:

כ"י - דִּינָה • פָּרְשׁוֹ רַבּוּתִינוּ, שְׂדֵנָה לֵאָה דִּין בְּעֶצְמָה: 'אִם זֶה זָכַר, לֹא תִהְיֶה רַחֵל אֲחֹתִי כְּאֶחָת הַשְּׁפָחוֹת', וְהַתְּפִלָּה עָלָיו וְנִתְפַּךְ לְנִקְבָּה (בְּרִכּוֹת ט).

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת־רַחְמָהּ:

כ"י - וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־רַחֵל • (כ"ד) זָכַר לֵה שְׁמִרָה סִמְנִיָּה לְאַחֻתָּהּ וְשִׁהִיתָהּ מִצָּרָה שְׁלֵא תַעֲלֶה בְּגוּרָלוֹ שֶׁל עֲשׂוֹ, שְׁמָא יִגְרָשָׁנָה יַעֲקֹב, לְפִי שֶׁאֵין לֵה בָנִים.

(כג) וַתֵּהָרֶה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֱלֹהִים אֶת־חֲרַפְתִּי:

כ"י - אֶסָּף • הַכְּנִיסָה בְּמָקוֹם שֶׁלֹא תִרָּאָה, וְכֵן: (יִשְׁעִיה) "אֶסָּף חֲרַפְתִּינוּ", (שְׁמוֹת ט) "וְלֹא יֵאָסֵף חֲבִיתָהּ", (יִזְאֵל) "אֶסְכֹּפוּ נִגְהֵם", (יִשְׁעִיה ט) "וַיִּרְחֹף לֹא יֵאָסֵף", לֹא יִשְׁמָן. חֲרַפְתִּי • שִׁהִיתִי לְחֲרָפָה שֶׁאֵנִי עֹקְרָה, וְהָיוּ

(כד) וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יִסָּף יְהוָה לִּי בֶן אַחֵר:

כ"י - יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר • יוֹדַעַת הִיָּתָה בְּנִכּוּזָהּ שֶׁאֵין יַעֲקֹב עֲתִיד לְהַעֲמִיד אֶלָּא שָׁנִים עֲשׂוֹר שְׁבַטִים.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (שִׁיחַת ש"פ וַיֹּצֵא וַתִּשְׁכַּח)

וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף (ל, כד) רש"י פִּרְשׁ לַעֲלֵי שְׁכָל מִי שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ "עַל כֵּן" מִרְבָּה בְּאוֹכְלוֹסִין, וְהָיוּ יְהוּדָה וְדָן, שֶׁהָיוּ יוֹתֵר מְשֻׁשִׁים אֶלָּא. וְקָשָׁה, הִרִי בְּנֵי יוֹסֵף הָיוּ יוֹתֵר מְשֻׁבָּעִים

אֶלָּא. וַיֵּשׁ לּוֹמֵר, דִּהְיָה שְׁנֵי טַעֲמִים לְקִרְיַאת שֵׁם "יוֹסֵף". א. אֶסָּף אֶלְקִים אֶת חֲרַפְתִּי. ב. יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר. אֶלָּא שֶׁהִטְעַם הָרַשׁוֹן לֹא נִתְפָּרֵשׁ בְּכַתּוּב, שֶׁכֵּן רַחֵל לֹא רָצָתָה

סְפּוּרָנוּ

(כ) וּבְדֹנִי אֱלֹהִים. נָתַן לִי חֵלֶק וּגְמוּלָה עַל הַהִשְׁתַּדְּלוּת הַשְּׁנִי בַּדּוּדָאִים, 'שֶׁשָּׂכַר מִצָּדָה מִצָּדָה'. אֲתִי זָכַר טוֹב. כִּי הָיָה עֲמִי חֵלֶק טוֹב שֶׁלֹא הִתְכַּוְּנָתִי לְשׁוּם תַּעֲנוּג אֲלֵא לְכַבֹּדוֹ. תוֹרָה כֹּא

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רַחֵל. (כג) וַתֵּהָרֶה וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסָּף אֱלֹהִים אֶת־חֲרַפְתִּי. וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים. שֶׁהִתְפַּלְּלָה אַחֵר שֶׁעָשָׂתָה שְׁנֵי מִינֵי הַהִשְׁתַּדְּלוּת. תוֹרָה כֹּא

(כג) אֶת חֲרַפְתִּי. שֶׁקֵּבַל תְּפִלַּת אֲחֹתִי, וְלֹא הָיָה מִקְבָּל תְּפִלָּתִי. תוֹרָה כֹּא

(כד) יוֹסֵף ה' לִי בֶן אַחֵר. עַל הַהִשְׁתַּדְּלוּת הַשְּׁנִי, כִּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַחֻתִי. תוֹרָה כֹּא

בטעם הראשון ואף לא בטעם השני (שהרי אין זה הטעם היחיד).

לפרסם שקראָה לבנה בשם כָּזָה שמשמעותו שמעתה יהיה לה במי לתלות את סרחונה, ולכן אף הכתוב פסה טעם זה. מובן, אפוא, שאי אפשר לכתב "על כן", לא

כה וְהָיָה כִּד וְלִידַת רַחֵל יֵת יוֹסֵף וְאָמַר יַעֲקֹב לְלָזֶן שְׁלַחֲנִי וְאִיהָךְ לְאַתְרֵי:

(כה) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָזֶן שְׁלַחֲנִי וְאִלְכָה אֶל־מְקוֹמִי וְלֹא־רָעִי:

אינו שולט למרחוק, משנולד יוסף בטח יַעֲקֹב בְּהֶקְדָּשׁ-בְּרוּךְ־הוא, וְרָצָה לשוב.

כז"א כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רַחֵל אֶת־יוֹסֵף. מִשְׁנוּלַד שְׁטַנּוּ שֶׁל עֶשָׂו, שְׁנֶאֱמַר: (עובדיה א יח) "וְהָיָה בֵּית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לְהִבָּה, וּבֵית עֶשָׂו לְקֶשׂ", אֵשׁ בְּלֹא לְהִבָּה

כו הִבַּי יֵת נָשִׁי וְיֵת בְּנֵי דֵי פְלַחִית יִתְּךָ בְּהֵן וְאִזִּיל אָרִי אֶת יְדֻעָתָ יֵת פְּלַחֲנִי דְפְלַחְתְּךָ:

(כו) תָּנָה אֶת־נָשִׁי וְאֶת־יְלָדֶיהָ אֲשֶׁר עֲבַדְתִּי אֹתְךָ בְּהֵן וְאִלְכָה כִּי אֲתָה יָדַעְתָּ אֶת־עֲבַדְתִּי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ:

כז"א תָּנָה אֶת־נָשִׁי וְגו' • איני רוצה לצאת כִּי־אם בְּרִשׁוֹת.

כז ואמר לה לָזֶן אֵם כַּעֲזָן אֲשֶׁכֶּחִית רַחֲמִין קְדָמָךְ נְסִיתִי וּבְרַכְנִי יֵי בְדִילְךָ:

(כז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָזֶן אִם־נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נַחֲשֵׁתִי וּבִרְכִנִּי יְהוָה בְּגִלְגָּלְךָ:

הצאן". אֶפְשָׁר יֵשׁ לוֹ בָּנִים, וְהוּא שׁוֹלַח בְּתוֹ אֶצֶל הָרוֹעִים? וְעַכְשָׁו הָיוּ לוֹ בָּנִים, שְׁנֶאֱמַר: (לקמן לא) "וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבָרֵי בְנֵי לָזֶן".

כז"א נַחֲשֵׁתִי • מִנְחַשׁ הִיִּיתִי, נְסִיתִי בְּנַחֲשׁ שְׁלִי שְׁעַל־יָדְךָ בָּאָה לִי בְּרַכָּה, כְּשֶׁבִּאתָ לָכָאן לֹא הָיוּ לִי בָּנִים, שְׁנֶאֱמַר: (לעיל כט) "וְהָיָה רַחֵל בְּתוֹ בָּאָה עִם

♦ יום חמישי ה' כסלו ♦

כח ואמר פְּרִישׁ אַגְרֵךְ עָלִי וְאַתָּה:

(כח) וַיֹּאמֶר נָקְבָה נְקִבָּה שְׁכָרְךָ עָלִי וְאַתָּנָה:

כז"א נָקְבָה שְׁכָרְךָ • כְּתַרְגוּמוֹ: 'פְּרִישׁ אַגְרֵךְ'.

כט ואמר לה אֶת יְדֻעָתָ יֵת דְּפַלְחְתְּךָ וְיֵת דִּהְוָה כְּעִירְךָ עִמִּי:

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ וְאַתָּה אֲשֶׁר־הָיָה מְקֻנָּה אִתִּי:

כז"א וְאַתָּה אֲשֶׁר־הָיָה מְקֻנָּה אִתִּי • אֶת חֲשׁוֹבוֹן מַעֲוֵט מְקֻנָּה שְׁבֹא לִידֵי מִתְחַלָּה כַּמָּה הָיוּ.

ספורנו

הָיָה בְּגִלְגָּלָה, וְאוֹלֵי הַתְּרָפִים דְּבָרוּ וְהָיָה תוֹרָה כח

(כט) אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ. לֹא תִיחַס תּוֹסֶפֶת הַמְּקֻנָּה אֶל הַנֶּחֱשׁ הַנִּמְשָׁךְ אַחֲרֵי הַמִּזְלָה, אֲבָל תִּיחַס לְשִׁלְמוֹת עֲבוֹדָתִי שֶׁהָיְתָה עִם בְּקִיאוֹת וְהַשְׁתַּדְּלוּת רַב בְּמִלְאכַת מְרַעְיָה הַצֶּאֱן. וְאַתָּה אֲשֶׁר הָיָה מְקֻנָּה אִתִּי. שְׁהָיוּ בּוֹ נִשְׁבָּרוֹת וְחוֹלוֹת, וְחֻבְשָׁתִּי אֶת הַנִּשְׁבָּרָה וְרַפְּאֵתִי אֶת הַחוֹלָה, כְּרָאוֹ לְרֹעֵה הַבְּקָר. תוֹרָה ל

לְתוֹעֲלָתוֹ כְּאָמְרוֹ "וּבִרְכִנִּי ה' בְּגִלְגָּלָה" (פסוק כז). תוֹרָה כז

(כז) אִם נָא מִצָּאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ. אִם אוֹתִי אֶהְבֶּתָּ, כְּמוֹ שֶׁרָאוֹי מִצַּד הַקֶּרֶךְ, אֵין רָאוֹי שֶׁתַּעֲזֹבֵנִי, וְהָיָה כִּי נַחֲשֵׁתִי, שֶׁבָּאָה בְּבֵיתִי בְּרַכָּה לְרַגְלָהּ, בְּרַבּוֹת הַמְּקֻנָּה וּבִשְׂאָר נְכֻסִּים, כְּאִמְרוֹם וְכִרְוֹנָם לְבְרַכָּה 'תִּמָּךְ לְתַלְמִיד חֶסֶם – בְּרַכָּה' (ברכות מד, א).

וּבִרְכִנִּי ה' בְּגִלְגָּלָה. וְגַם רִאֲיִיתִי שְׁהוֹצָאתִי מִן הַמְּקֻנָּה דְּמִים מְרַבִּים וְעַשָּׂר יוֹתֵר מִן הַמְּקֻנָּה, וְיָדַעְתִּי שֶׁהָיָה

(כח) שְׁלַחֲנִי וְאִלְכָה. שֶׁאֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה אִזּוֹ בִּידוֹ מְקֻנָּה, כִּי בְּמִקְלּוֹ עֲבַר, אֲמָנָם הָיָה בִּידוֹ דֵּי לַחִיּוֹת עִם נָשִׁיו וּבָנָיו, לְפָחוֹת דֵּי לְקִנּוּת לָחִם וְשִׁמְלָה וּמוֹזוֹן לְדָרְךָ, כִּי בְּאִפֻּן אַחֲרֵי לֹא הָיָה רָאוֹי לְצַדִּיק וְחָסֵם שֶׁיַּחֲפֹץ לְלַכֵּת לְמוֹת וּלְהִמִּית בְּרָעַב, וְלֹא יַעֲלֶה עַל לֵב שִׁסְפִּים עַל יָדוֹ לָזֶן שֶׁהָיָה עֲשִׂיר וְנִשְׁוֹא פָּנִים בְּעִירוֹ וַיִּשְׁלַחְהוּ עִם בְּנוֹתָיו וּבָנֵי בְנוֹתָיו לְהִמִּית אֶת כָּל הַקָּהָל בְּרָעַב וּבְצָמָא וּבְעֶרֶם בְּדָרְךָ רְחוֹקָה. וְהָיָה לָזֶן הַתַּחֲנוּן לוֹ שֶׁיֵּשֶׁב עִמּוֹ

ל ארי זעיר די הוה לך קדמי ותקוף למסגי
ובריך יי יתד בדילי וכען אימתי אעביד אף
אנא לביתי:

(ל) כִּי מַעַט אֲשַׁר־הָיָה לְךָ לִפְנֵי וַיִּפְרֹץ לְרֹב וַיִּבְרַךְ
יְהוָה אֶתְךָ לְרֹגְלֵי וְעֵתָה מַתִּי אַעֲשֶׂה גַם־אֲנֹכִי
לְבֵיתִי:

לְבֵיתִי • לְצִדְךָ בֵּיתִי, עֲכָשׁוּ אֵין עוֹשִׁין לְצִרְפִּי אֵלָא
בְּנִי, וְצִרִיךְ (אנ) לְהֵיוֹת עוֹשֶׂה גַם אֲנִי עִמָּהֶם לְסִמְכֹן,
וְזֵהוּ 'גַּם'.

כ"י • לְרֹגְלֵי • (ב"ר) עַם רֹגְלִי, בְּשָׁבִיל בִּיאַת רֹגְלֵי בָּאת
אֶצְלְךָ הַבְּרָכָה, כְּמוֹ: "הָעַם אֲשֶׁר בְּרִגְלֶיךָ",
(שמות יא) "לָעַם אֲשֶׁר בְּרִגְלֵי", הַבָּאִים עִמִּי. גַּם־אֲנֹכִי
(שופטים ח)

לא ואמר מה אתן לך ואמר יעקב לא תתן
לי מדעם אם תעבד לי פתגמא הדין אתוב
ארעי ענף אסור:

(לא) וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן לְךָ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא־תִתֶּן־לִי
מֵאוֹמָה אִם־תַּעֲשֶׂה־לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲשׁוּבָה אֶרְעָה
צֹאנְךָ אֲשֹׁמֶר:

לב אעבר בכל ענף יומא דין העדי (ג")
אעדי מתמן כל אמר נמור ורקוע וכל אמר
שחום באמריא ורקוע ונמור בעזיא ויהי
אגרי:

(לב) אֶעֱבֹר בְּכָל־צֹאנְךָ הַיּוֹם הַזֶּה מִשֹּׁם כְּלִישָׁה
נָקֹד וְטָלוּא וְכָל־שֶׁה־חוּם בְּכַשְׂבִּים וְטָלוּא וְנָקֹד
בַּעֲזִים וְהָיָה שְׂכָרִי:

נקדים וטלאים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי,
ואותן שישנן עכשו, הפרש מהם והפקידם ביד בנך,
שלא תאמר לי על הנולדים מעתה: 'אלו היו שם
מתחלה', ועוד שלא תאמר לי: 'על־ידי הנזכרים שהן
נקדים וטלאים, תלדנה הנקבות דגמתן מכאן ואילך'.

כ"י • נָקֹד • מְנַמֵּר בַּחֲבִירוֹת דְּקוֹת כְּמוֹ נִקְדוֹת,
פּוֹנְטֵר "א בלע"ז. טָלוּא • לְשׁוֹן טְלָאִים, חֲבִירוֹת
רְחִבוֹת. חוּם • שְׁחוּם, דּוּמָה לְאֹדִם, רוש"ו בַּלַּע"ז,
לְשׁוֹן מִשְׁנָה שְׁחִמְתִּית וְנִמְצְאָת לְבָנָה, לַעֲנִן
הַתְּבוּאָה. וְהָיָה שְׂכָרִי • אוֹתָן שְׁיֻלְדוּ מִכָּאן וְלִהֲבֹא

לג ומסדה בי זכתי ביום דמחר ארי תיעול
על אגרי קדמך כל די ליתיהי נמור ורקוע
בעזיא ושחום באמריא גנובא הוא עמי:

(לג) וְעֵתָה־בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי־תָבוֹא עַל־שְׂכָרִי
לִפְנֶיךָ כָּל אֲשֶׁר־אֵינְנִי נָקֹד וְטָלוּא בַּעֲזִים וְחוּם
בְּכַשְׂבִּים גָּנוּב הוּא אֹתִי:

וטלאים. וכל שתמצא בהן שאינו נקד, או טלוא,
או חום, בידוע שגנבתיו לך ובגנבה הוא שרוי
אצלי.

כ"י • וְעֵתָה־בִּי וגו' • אִם תַּחֲשֹׁדְנִי שְׁאֵנִי נוֹטֵל
מִשְׁלָךְ כְּלוּם, תַּעֲנֶה בִּי צִדְקָתִי, כִּי תָבֹא צִדְקָתִי וְתַעֲדִי
עַל שְׂכָרִי לִפְנֶיךָ, שְׁלֹא תִמְצָא בַּעֲדֵרִי כִּי־אִם נִקְדִּים

ספורנו

הגדולים, למען יולידו קצתם בדומה
ויפלו לחלקי. תורה לג
(לג) וְעֵתָה בִּי צִדְקָתִי.. כִּי תָבוֹא עַל
שְׂכָרִי לִפְנֶיךָ. שְׁכַשְׁתְּבוֹא צִדְקָתִי
לְהִרְאוֹת הָרְאוּי לְחִלְקֵי בְּנוֹלָדִים, תַּעֲדִי
לִפְנֶיךָ עַל שְׁלֻמוֹת עֲבוּדְתִּי, אֲשֶׁר
בְּשִׁכְרָה יִשְׁנָה הָאֵל וְיִתְבָּרַךְ בְּנוֹלָדִים
אֵת הַחֶלֶק הָרְאוּי לָךְ כְּדִי שִׁיחֶיָה
שְׁלִי. תורה לד

לרועים. תורה לא
(לא) מָה אֶתֶּן לָךְ, שִׁיחֶיָה לָךְ תְּמוּרָת
מָה שְׁאֵתָה מִצִּפָּה לְחֵשִׁי.
לֹא תִתֶּן לִי מֵאוֹמָה. שֹׁאֵם הָאֵל
יִתְבָּרַךְ יִתֵּן חֵן בְּעַדִּי, לֹא יִמְעִיט אֵת
הַמוֹכֵן לָךְ, בְּאִמְרָם וְכִרְוֹנָם לְבָרְכָה,
'אֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמוֹכֵן לְחִבְרוֹ' (וימא לח,
ב. תורה לב
(לב) הָסֵר מִשֹּׁם כָּל שֶׁה. הַקְטָנִים וְלֹא

(ל) וַיִּבְרַךְ ה' אֶתְךָ לְרֹגְלֵי. אֲמָנָם בְּמָה
שְׁאִמְרַת שְׁבִרְךָ ה' אוֹתְךָ לְרֹגְלֵי, הוּא
אֲמַת בְּלִי סָפֵק.
וְעֵתָה. מֵאֲחֵר שֶׁהָאֵל יִתְבָּרַךְ בִּרְךָ
אוֹתְךָ בְּשָׁבִילִי.
מַתִּי אַעֲשֶׂה גַם אֲנֹכִי. מַתִּי אַעֲשֶׂה גַם
אֲנִי אֵינִה מַעֲשֶׂה מִבְּרַךְ מֵאֲתוֹ "לְבֵיתִי",
כְּמוֹ שֶׁעֲשִׂית אֶתָּה בְּגִלְלִי לְבֵיתְךָ, וְלֹא
יִסְפִּיק לָזֶה הַשְׂכָּר הַמְּרֻגָּל

(לד) וַיֹּאמֶר לָבֵן הֵן לִי יְהִי כְדִבְרְךָ:

כ"א • הן • לשון קבלת דברים. לוי יהי כדברך • הלואי שתחפץ בכך.

(לה) וַיָּסֶר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישְׁיִם הָעֶקְדִּים וְהַטְּלָאִים וְאֵת פְּלִי־הָעֵזִים הַנִּקְדּוֹת וְהַטְּלָאֵת כֹּל אֲשֶׁר־לָבֵן בֹּו וּכְל־חֹם בַּפְּשָׁכִים וַיִּתֵּן בִּיד־בְּנָיו:

כ"א • ויסר • לבן ביום ההוא וגו'. התישים • עזים זכרים. כל אשר-לבן בו • כל אשר היתה בו חברבורות לבנות. ויתן • לבן ביד בניו.

(לו) וַיֵּשֶׁם דָּרְךָ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בִּינוּ וּבִין יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב רָעָה אֶת־צֹאן לָבֵן הַנּוֹתֶרֶת:

כ"א • הנותרת • הרעועות שבהן, החולות והעקרות, שאינן אלא שירים, אותן מסר לו.

(לז) וַיִּקַּח־לוֹ יַעֲקֹב מִקָּל לִבְנָה לָח וְלוֹז וְעֶרְמוֹן וַיַּפְּצֹל בָּהֶן פְּצָלוֹת לִבְנוֹת מַחֲשֵׁף הַלָּבָן אֲשֶׁר עַל־הַמִּקְלוֹת:

כ"א • מקל לבנה • עץ הוא ושמו לבנה, כמה דתימא: (הושע ד) "תחת אלון ולבנה". ואומר אני, הוא שקורין טרימב"ל, שהוא לבן. לח • כשהוא רטב. ולוז • ועוד לקח מקל לוז, עץ שגדלין בו אגוזים דקים, קולדר"י בלע"ז. וערמון • קשטיני"ר בלע"ז. פצלות • קלופים קלופים, שהיה עושהו מנמר. מחשף הלבן • גלוי לבן של מקל, כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לבן שלו במקום הקלוף.

(לח) וַיִּצַּג אֶת־הַמִּקְלוֹת אֲשֶׁר פָּצַל בְּרֹהֲטִים בְּשִׁקְתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תִּבְאֵן הַצֹּאן לִשְׁתוֹת לִנְכַח הַצֹּאן וַיִּחְמְנָה בִּבְאֵן לִשְׁתוֹת:

כ"א • ויצג • תרגומו: 'ודעץ', לשון תחיבה ונעיצה היא בלשון ארמית, והרבה יש בגמרא: 'דצה ושלפה', 'דץ ביה מיד', דצה כמו דעצה, אלא שמקצר את לשונו. ברהטים • במרוצות המים, בברכות העשויות בארץ להשקות שם הצאן. אשר תבאן וגו' • ברהטים אשר תבאנה הצאן לשתות, שם הציג המקלות לנכח הצאן. ויחמנה וגו' • (כ"ה) הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה, והזכר רובצה, ויולדת פיוצא בו. רבי אושעיא אומר: המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר, וזהו: "ויחמנה וגו'" (נצה לומר, בתכה זו התחברו לשון זכר ונקבה, כמו שכתב הרב אברהם בן עזרא) •

(לט) וַיַּחֲמוּ הַצֹּאן אֶל־הַמִּקְלוֹת וַתִּלְדֵּן הַצֹּאן עֶקְדִּים נִקְדִּים וטְלָאִים:

כ"א • אל-המקלות • אל מראות המקלות. עקדים • משנים במקום עקידתן, הם קרסלי ידיהן ורגליהן.

(מ) וְהַפְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּנֵי הַצָּאן אֶל-עֵקֶד וְכָל-חַיִּים בְּצֹאן לָבֵן וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדוֹ וְלֹא שָׁתַם עַל-צֹאן לָבֵן:

מש"א וְהַפְּשָׁבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב • הַנּוֹלָדִים עֲקָדִים וְנָקִדִים, הִבְדִּיל וְהִפְרִיד לַעֲצָמָן וְעָשָׂה אוֹתָן עֲדָר עֲדָר לְבָדוֹ, וְהוֹלִיךְ אוֹתוֹ הָעֶדֶר הָעֲקֵד לִפְנֵי הַצָּאן, וּפְנֵי הַצָּאן הַהוֹלְכוֹת אַחֲרֵיהֶם צוֹפוֹת אֵלֵיהֶם. וְזֶהוּ

(מא) וַהֲיָה בְּכָל-יָחִם הַצָּאן הַמְקֻשְׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת-הַמְקֻלּוֹת לְעֵינֵי הַצָּאן בְּרֵהֻטִים לִיחֻמָּה בַּמְקֻלּוֹת:

מש"א הַמְקֻשְׁרוֹת • בְּתַרְגוּמוֹ: 'הַבְּכִירוֹת', וְאֵין לוֹ עֵד בַּמְקָרָא. וּמִנַּחֲם חֲבָרוֹ עִם (שמואל ב טו) "אֲחִיתָפֶל

(מב) וּבַהֲעֲטִיף הַצָּאן לֹא יֵשִׁים וַהֲיָה הָעֲטָפִים לְלָבֵן וְהַקְשָׁרִים לְעֵקֶב:

מש"א וּבַהֲעֲטִיף • לְשׁוֹן אַחֵר, בְּתַרְגוּמוֹ: 'וּבְלִקְשִׁיּוֹת'. וּמִנַּחֲם חֲבָרוֹ עִם: (ישעיה ג) "הַמְחַלְצוֹת וְהַמְעֻטָּפוֹת",

(מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַהֲיָה לוֹ צֹאן רַבּוֹת וַיִּשְׁפָּחוּת וַעֲבָדִים וְגַמְלִים וְחֲמָרִים:

מש"א צֹאן רַבּוֹת • פְּרוֹת וְרַבּוֹת יוֹתֵר מִשָּׂאֵר צֹאן. וַיִּשְׁפָּחוּת וַעֲבָדִים • מְכָר צֹאנוֹ בְּדָמִים יָקָרִים, וְלוֹקַח לוֹ כֹּל אֵלָה.

~ נקודות משיחות קודש ~ (ש"פ ויצא, יר"ד כסלו, ה'תש"ט)

על הפסוק "ויפרץ האיש מאד מאד" - מְבָאֵר אֲדָמוֹר הָאֲמָצְעִי כָּפֶל הַלְשׁוֹן "מֵאֵד מֵאֵד":
 "מֵאֵד" - הוּא עֲנֵן הָרַבּוּי שֶׁבֶּא מֵצֵד הַתַּחֲלָקוֹת הַגְּבוּרוֹת. הֵינּוּ, גְּבוּרוֹת עֲלִיזוֹנוֹת דִּיצָחֶק, כְּמוֹ גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים, שֶׁמֵּצֵד הַגְּבוּרוֹת יוֹרְדִים הַגְּשָׁמִים טִיפִין טִיפִין בְּרִיבּוּי, וְזֶהוּ גַם שֶׁבְּכִרְפֶּת יִצְחָק נֶאֱמַר "וַיִּתֵּן לָהּ הָאֱלֹקִים", בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, שֶׁבְּחִינָה זוֹ הִיא מְקוֹר הַבְּרִיכוּת לְכָל יִשְׂרָאֵל, וְגַם בְּמִתָּן תוֹרָה נֶאֱמַר "וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים גּוֹ", וּבִלְשׁוֹן חֻכְמִינוּ ז"ל "מִפִּי הַגְּבוּרָה שִׁמְעָנוּם", כִּינּוֹ שֶׁהַגְּבוּרוֹת הֵם מְקוֹר הַהִשְׁפָּעָה. אֲמֻנָם, הָעֲנֵן דִּ"מֵאֵד מֵאֵד" ב' פְּעָמִים - נַעֲשֶׂה עַל-יְדֵי

עֲבוּדַת הַבִּירוּרִים שֶׁהִיָּתָה אֶצֶל יַעֲקֹב, בְּחִינַת עוֹלָם הַתִּיקוֹן, שֶׁעַל-יְדֵי-זֶה מְגִיעִים לְדֶרֶגָא נְעִלִית יוֹתֵר גַּם מִהַגְּבוּרוֹת הָעֲלִיזוֹנוֹת דִּיצָחֶק, גְּבוּרוֹת דָּתָהוּ, וְלִמְעֵלָה גַם מִבְּחִינַת לָבֵן, לִזְכֵּן הָעֲלִיּוֹן, עַל שֵׁם "שֶׁמֶלֶבִין עוֹזוֹנוֹתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל", כְּדֵאֵיתָא בַּמִּדְרָשׁ "מֵאֵד יוֹתֵר מֵאֲבִיו (יִצְחָק), מֵאֵד יוֹתֵר מִלָּבֵן". וְהֵינּוּ, לְפִי שֶׁשָּׂרָשׁ הַתִּיקוֹן הוּא לִמְעֵלָה גַם מִתָּהוּ. וְזֶהוּ גַם מֵה שֶׁכְּתוּב "טוֹבָה הָאֶרֶץ מֵאֵד מֵאֵד" - שֶׁזֶּהוּ מֵצֵד עֲבוּדַת הַבִּירוּרִים בָּאֶרֶץ שֶׁבַע עָמִין לַעֲשׂוֹת מִמֶּנָּה "אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל".

וְהָעֲנֵן בְּזֶה:

ספורנו

הַהֲרִיזוֹן, כִּי הַצִּיּוֹר בְּכַחוֹ הַמִּדְמָה בַּעַת הַהֲרִיזוֹן יִפְעַל עַל הָרֵב בְּנוֹלָד דְּמִמוֹת דְּבַר הַמִּצְוָה. תורה לט
 (מ) אֵל עֵקֶד וְכָל חַיִּים בְּצֹאן לָבֵן. אַחֵר שֶׁהוֹחִלִיף מִשְׁכְּרָתוֹ וְהַשָּׂאִיר בְּעֶדְרוֹ עֵקֶד וְכָל חַיִּים. תורה מא
 (מב) וּבַהֲעֲטִיף הַצָּאן לֹא יֵשִׁים. כְּדִי שֶׁלֹּא יִחַשֵּׁב לָבֵן שֶׁהִדְבֵּר בְּמִקְרָא אִיוֹז מִלֵּאכָה. תורה מג
 (מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד. פֶּרֶץ אֶת גְּבוּל הַהֲצִלָּה הַמְּרַגְּלֶת בְּמִלֵּאכָת מְרַעָה הַצָּאן. תורה מא

אברהם - ש"כתוב בו ואברהם כבד מאד, פעם אחת" (דלא כיעקב שכתוב בו ב' פעמים מאד) - לא התעסק בעבודת הבירורים, לברר את הדברים הגשמיים שבעולם. וגם מה שמצינו באברהם הענין ד'הנפש אשר עשו בחרן' - הרי ענין זה הנה רק בדרך עראי ולפי שעה, וזה הטעם שאין אנו יודעים מה אירע ליוצאי חלציהם של הגרים שנתגורו על-ידי אברהם.

וכמו-כן יצחק - שהרי הנה "עולה תמימה", ולא יצא מארץ-ישראל (אף שהיתה עדין קודם הבירור).

מה-שאי-פן יעקב - נאמר בו "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה":

בתחילה הנה יעקב בבאר שבע - אצל יצחק, אשר גם בהיותו למטה בגוף הנה באותו מעמד ומצב כמו למעלה, שלכן גם בחייו נאמר "אלקי יצחק", אף-על-פי ש"אין הקב"ה מיוחד שמו על הצדיקים בחייהם".

ולאחרי-כן הנה י"ד שנה בבית מדרשם של שם ועבר, כפי שדרשו חכמינו ז"ל על הפסוק "וישכב במקום ההוא", "באותו מקום שכב, אבל י"ד שנים ששימש בבית עבר לא שכב בלילה, שהנה עוסק בתורה", ומוכן גודל מעלת מדרגתו באותו זמן.

ולמרות זאת - הלך משם "חרנה", אשר נוסף על ב' הפירושים שבזהר, אם קאי על מלכות או על עולמות בריאה-יצירה-עשיה (כפי שנוזר בהמאמר), הרי זה קאי גם על "חרנה" כפשוטו - "חרון אף של מקום (בעולם)", שזוהי המדרגה היותר תחתונה.

ובהיותו בחרן - עסק בבירור החמירות כו', שזהו מה שכתוב "ויהי לי שור וחמור וגו'", ודוקא על-ידי-זה נעשה הענין ד'ויפרוץ האיש מאד מאד", ב' פעמים "מאד".

וענינו בעבודה:

החילוק בין תורה למצות הוא - שהתורה היא ברוחניות, והמצות הן בגשמיות, כמו ציצית בצמר גשמי וכיוצא בזה. והרי תכלית התורה היא בשביל המצות, כמאמר רבותינו

ז"ל "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה", ולעתידי-לבא יהיה "מעשה גדול" - שהמעלה בזה היא מצד בירור הדבר הגשמי. ויתירה מזה - בבירור דברי הרשות, שזהו ענין נעלה יותר גם ממעשה המצות.

וזוהי גם הוראה אלינו בענין השליחות:

ידוע שרבותינו נשיאנו היו שולחים שלוחים - כפי שהיה בימי אדמו"ר האמצעי, ששלח שלוחים לארץ-הקודש, וכמסופר שבתחילה לא רצו לנסוע, עד שהבטיח לשלוח להם את מאמרי החסידות, והנה שולח להם המאמרים בכתב-יד-קדשו. וזוהי הסיבה שבארץ-ישראל נמצאו הרבה ביכלאף מתורתו של אדמו"ר האמצעי.

והנה, הסיבה לכך שלא רצו לנסוע היא - בגלל שעל-ידי-זה יחסר להם בהענין ד'מאד" פעם אחת. ואף-על-פי-כן שלחו אותם, לא רק לטובת המקום, אלא גם לטובת עצמם, כיון שעל-ידי-זה מגיעים להעלוי ד'מאד מאד" ב' פעמים.

וכן הוא גם בכל הדורות, עד לדור האחרון - שכאשר נוסעים בשליחות כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא הדור, צריך לדעת שאין זה רק לטובת המקום, אלא גם לטובת השלוחים, שעל-ידי-זה נעשה אצלם הענין ד'ויפרוץ האיש מאד מאד", דהיינו פריצת כל הגדרים, שזהו על-ידי הפצת החסידות בשופי.

וכהסיפור אודות החסידים של אדמו"ר האמצעי, שבאחד הלילות כשהיה מזג האויר טוב ("א גוטע פאגאדע"), חזרו מאמר חסידות בחוץ, ובינתיים התחיל לרדת גשם, וכאשר הבחינו שיצא גוי מבגן אחד, נכנסו ה"חוזרים" לשם להמשיך בחזרת המאמר, ואחר-כך נודע שהנה זה מקום שאסור להכנס אליו, ובפרט לדברי תורה. ונתבלבלו החסידים מזה, ונכנסו לאדמו"ר האמצעי, ואדמו"ר האמצעי שחק ("האט זיך אויסגעלאכט") מפל המאורע. וזהו אמיתית הענין ד'ויפרצת" - שאפילו הגדרים שיש להם לכאורה אחיזה בשולחן ערוך, נפרצים גם הם!

א ושמע ית פתגמי בני לבן דאמרין נסיב יעקב ית כל די לאבונא ומדי לאבונא קנא ית כל נכסיא הדין:

לא (א) וישמע את-דברי בני-לבן לאמר לקח יעקב את פל-אשר לאבינו ומאשר לאבינו עשה את פל-הפכר הזה:

כ"א עשה • כנס, כמו: (שמואל א יד) "ויעש חיל, ויך את צמלק".

(ב) וירא יעקב את-פני לבן והנה איננו עמו בתמול שלשום:

ב ויחזא יעקב ית סבר אפי לבן והא ליתוהי עמה כמאתמלי ומדקמוהי:

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־יַעֲקֹב שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אַבְרָהָם וְלִמְלוּלֹתֶיךָ וְאֵהִיה עִמָּךְ:

כ"י – שׁוּב אֶל־אֶרֶץ אַבְרָהָם • וְשֵׁם אֵהִיה עִמָּךְ, אֲכַל בְּעוֹדֶךָ מַחְבֵּר לְטָמֵא, אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרֹת שְׂכִינָתִי עָלֶיךָ (כ"י) •

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך טו עמ' 201)

לשיטתו, שהמניעה להשפעת השכינה היתה החבור לטמא, לא שהותו בחוץ לארץ.

בְּעוֹדֶךָ מַחְבֵּר לְטָמֵא אִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁרֹת שְׂכִינָתִי עָלֶיךָ (רש"י לא, ג) לפי שיטת רש"י בפשוטו של מקרא לא היתה לארץ ישראל בזמן האבות קדושה מיוחדת. ואזיל כאן

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשְׂדָּה אֶל־צִאֲנֹו:

שְׂדָּה בַּעַז וּבֵית דִּינֹו מִשְׁכַּב יְהוּדָה, אוֹמְרִים: "כְּרַחֵל וּכְלָאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׂתִיחָם וְגו'", הַקְדִּימוּ רַחֵל לְלָאָה.

כ"י – וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלָאָה • לְרַחֵל תַּחֲלָה, וְאַחֲרֵי־כֵן לְלָאָה, שֶׁהִיא הִיְתָה עֲקֶרֶת הַבֵּית, שֶׁבְּשִׁבְלָה נִדְּוֶג יַעֲקֹב עִם לָבֵן, וְאַף בְּנִיָּה שֶׁל לָאָה מוֹדִים בְּדָבָר,

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶן רְאֵה אֲנֹכִי אֶת־פְּנֵי אַבְיָכֶן אֵלַי בְּתַמֵּל שְׁלֹשָׁם וְאֵלֹהֵי אָבִי הֵיא עִמָּךְ:

הַיֹּאמֶר לָהֶן חֲזִי אֲנִי יְתָ סָבַר אִפִּי אַבְיָכֶן אֲרִי לִיתוּחֵי עָמִי כְּמֵאֲתַמְלִי וּמִדְּקִמּוּחֵי וְאֵלֹהֵי דְאַבָּא הִנֵּה בְּסַעֲדִי:

(ו) וְאַתְנָה יִדְעָתֶן כִּי בְּכָל־כַּחֲ עֲבַדְתִּי אֶת־אַבְיָכֶן:

וְאַתְנָה יִדְעָתֶן אֲרִי בְּכָל חִילִי פְּלַחִית יְתָ אַבְיָכֶן:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות כרך כה, עמוד 147 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מלאכתו של הקב"ה

ה"פועלים" שחייבים לעשות את "מלאכת בעל-הבית" - הקב"ה.

והנה, אפשר שיעלה על הדעת ש"מלאכת בעל-הבית" בעבודת ה' היא דוקא כשעוסקים בדברים נעלים, כגון תורה ותפלה, או כשמתעסקים בעניני עולם הזה, אין זו מלאכתו של הקב"ה.

ועל זה באה ההוראה, שלמדים דיני מלאכת פועל דוקא מעבודת יעקב אצל לבן, שלא היתה באוירה קדושה בבית מדרשו של שם ועבר וכיוצא בזה, אלא בחרו שהיה "חרון אף של מקום", ואפילו מקום כזה העלה יעקב, ועשהו מכון לשבתו יתברך.

כִּי בְּכָל־כַּחֲ עֲבַדְתִּי אֶת־אַבְיָכֶן: (לא, ו)

כתב הרמב"ם בסוף הלכות שכירות: "בְּדָרְךָ שִׁמְזָהּ בַּעַל־הַבַּיִת שֶׁלֹּא יִגְזַל שָׂכָר עָנִי, וְלֹא יַעֲפֹנּוּ, כִּי הָעָנִי מְזָהָר שֶׁלֹּא יִגְזַל מִלֵּאכֶת בַּעַל־הַבַּיִת, וַיִּבְטַל מַעֲטָה בְּכָאֵן וּמַעֲטָה בְּכָאֵן... וְכֵן חֵיב לַעֲבֹד בְּכָל כַּחוֹ, שֶׁהָרִי יַעֲקֹב הַצָּדִיק אָמַר כִּי בְּכָל כַּחֲ עֲבַדְתִּי אֶת אַבְיָכֶן..."

נמצא, דָּוָה שֶׁ"חֵיב לַעֲבֹד בְּכָל כַּחוֹ" לְמַדִּים מִעֲבֹדַת יַעֲקֹב בְּבֵית לָבֵן הָאֲרָמִי בְּחָרָן.

וַיֵּשׁ לְבָאָר זֶה בְּדָרְךָ הַחֲסִידוּת:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל (אבות פרק ב משנה טז) "נֶאֱמָן הוּא בַּעַל מִלֵּאכֶת שֶׁיִּשְׁלֹם לָךְ שָׂכָר פֶּעֱלֶתְךָ", שֶׁבָּנִי יִשְׂרָאֵל הֵם

ספורנו

כחושב שיש בדי משלו. וְאֵלֹהֵי אָבִי הִיא עִמָּךְ. והוא יתברך נתן לי כל מה שבדי, ולא גזלתי מלבן מאומה. תורה ו

בְּסִיעָתוֹ יִגְזַלְהוּ, כְּאָמְרוֹ "פֶּן תִּגְזַל אֶת בְּנוֹתֶיךָ" (פסוק לא). וְאֵהִיה עִמָּךְ. שלא יקרר הַזֶּקֶק בְּדָרְךָ. תורה ו (ה) כִּי אֵינְנוּ אֵלֵי בְּתַמֵּל שְׁלֹשָׁם.

(ג) וַיֹּאמֶר אֵלֹהִים אֶל יַעֲקֹב שׁוּב. הוֹדִיעַ הַתּוֹבָה, שֶׁבְּסִבַּת שְׁלֹשׁ אֵלֶּה בָּרַח וְלֹא נָטַל רְשׁוֹת מִלְּבָן, שֶׁלֹּא כְּמִנְהַג אִישׁ אֲשֶׁר כְּמוֹהוּ, כִּי חָשַׁב שְׂאֵחַר שֶׁקָּבַל לְשׁוֹן הָרַע עָלָיו, אִם יִדַּע

הקב"ה, כי הרי זהו רצונו יתברך שתתגלה שכינתו גם במקום כזה, וכמאמר חכמינו ז"ל (תנחומא נשא טז, ובכמה מקומות. וראה תניא ריש פרק ל"ו) "נתאנה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים".

וכמו כן בעבודת בני ישראל, שפשמות עסקים בעניני עולם הזה, מקום ש"אין תחתון למטה ממנו" (לשון אדמו"ר הזקן בתניא פרק ל"ו), ומעלים אותו להיות מקום אשר בו יתגלה אור קדשתו יתברך, הנה עבודה כזו נקראת "מלאכתו" של

(ז) ואביבן התל ב' והחלף את משפירתי עשרת מנים ולא נתנו אלהים להרע עמדי:

כ"י: «עשרת מנים • אין 'מונים' פחות מעשרה. מנים • לשון סכום כלל החשבון, והן עשירות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים.

(ח) אם כה יאמר נקדים יהיה שכרך וילדו כל הצאן נקדים ואם כה יאמר עקדים יהיה שכרך וילדו כל הצאן עקדים:

(ט) ויצל אלהים את מקנה אביכם ויתן לי:

(י) ויהי בעת יחם הצאן ואשא עיני וארא בחלום והנה העתדים העלים על הצאן עקדים נקדים וברדים:

כ"י: «והנה העתדים • אף-על-פי שהבדילם לכן כלם, שלא יתעברו הצאן דגמתן, היו המלאכים מביאין אותו מעדר המסור ביד בני לכן לעדר שביר יעקב (כ"י) • וברדים • תרגומו 'פציתין', פיישימ"ר

(יא) ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב ואמר הגני:

(יב) ויאמר שא-נא עיניך וראה כל העתדים העלים על הצאן עקדים נקדים וברדים כי ראיתי את כל-אשר לכן עשה לך:

(יג) אנכי האל בית-אל אשר משחת שם מצבה אשר נדרת לי שם נדר עתה קום צא מן-הארץ הזאת ושוב אל-ארץ מולדתך:

כ"י: «האל בית-אל • כמו אל בית-אל, ה"א יתרה ודרך המקראות לדבר פן, כמו: (במדבר לד) "כי אתם באים אל הארץ פנעו". משחת שם • לשון רבוי וגדלה, כשנמשח למלכות, כך: "ויצק שמן על

חאם כדין הנה אמר נמורין יהא אגרה וילידן כל ענא נמורין ואם כדין הנה אמר רגולין יהא אגרה וילידן כל ענא רגולין:

י והנה בעדן דאתנחמא ענא וזקפית עיני וחזית בחלמא והא תישא דסלקין על ענא רגולין נמורין ופציתין:

בלע"ז, חוט של לכן מקיף את גופן סביב וחברבורות שלו פתוחה ומפלטת מזו אל זו (ספרים אחרים: מן אל זו), ואין לי להביא עד מן המקרא.

יא ואמר לי מלאכא דיי בחלמא יעקב ואמרית הא אנא:

יב ואמר זקוף קען עינך וחזי כל תישא דסלקין על ענא רגולין נמורין ופציתין ארי גלי גדמי ית כל די לכן עבד לך:

יג אנא אלהא דאתגלית עילך בבית אל די משחתא תמן קמא די קימיתא גדמי תמן קדם קען קום פוק מן ארעא הדא ותוב לארעא ולדיתך:

ראשה", להיות משוחה למזבח. אשר נדרת לי • וצריך אתה לשלמו, שאמר: "יהיה בית אלהים", שתקריב שם קרבנות.

יִדְּוָתִיכֶת רַחֵל וְלֵאָה וְאַמְרֵן לָהּ הַעוֹד
(כַּעַן) לָנָא חֶלֶק וְאַחֲסָנָא בְּבֵית אָבוּנָא :

טו הֲלֹא נִוְכַרְאָן אֶתְחַשְׁבָּנָא לֵיה אֲרִי זַבְנָנָא
וְאָכַל אִף מִיכַל יַת פְּסָפָנָא :

וְלֹא נִתְּנָנוּ לָךְ (אֵלָּא) בְּשֹׁכֵר הַפְּעֻלָּה. אֶת-כֶּסֶּפְנוּ • שְׁעָבַב
דְּמִי שֹׁכֵר פְּעֻלָּתְךָ.

טז אַרי קל עוּתְרָא דִּי אַפְרָשׁ יִי מֵאַבּוּנָא
דִּילָנָא הוּא וילְכַנָּא וּכְעַן כּל דִּי אָמַר יִי לָךְ
עבֵד :

הַפְּרִישׁ, וְכֵן כָּל לֶשׁוֹן הַצֵּלָה שֶׁבְּמִקְרָא, לֶשׁוֹן הַפְּרִשָּׁה, שֶׁמִּפְּרִישׁוֹ מִן הַרְצָה וּמִן הָאוֹיֵב.

יִזְרְקֶם יַעֲקֹב וַיִּטֹּל יָת בְּנוֹהֵי יִזְרָת נְשׂוּהֵי עַל
בְּמִלֵּיא :

כ"י" אֶת־פָּנָיו וְאֶת־נִשְׁיָו • הֶקְדִּים זְכָרִים לְנִקְבוֹת, וַעֲשׂוּ הֶקְדִּים נִקְבוֹת לְזָכָרִים, שְׁנֵאמַר: (למקנ לו) "וַיִּקַּח עֲשׂוֹ אֶת־נִשְׁיָו וְאֶת־פָּנָיו וְגו'".

מַתִּי יֵשׁ לְהַקְדִּים נִקְבוֹת לְזַכְרֵיהֶם?

וְהַמְדוּת.
וְהֵנָּה, הַסֵּדֶר הַרְצוּי בְּכֻלּוֹ הוּא שֶׁ"הוּא יִמְשֵׁל בָּךְ" - זְכָרִים
קוֹדְמִים לְנֻקְבוֹת. וְהֵינּוּ, שֶׁהַמּוֹחַ יִשְׁלוֹט עַל הַלֵּב (תְּנִיא פ"ב
וּבכ"מ), דְּהַמְדוּת צְרִיכוֹת לְהִיּוֹת מוֹנֵהגוֹת עַל-יְדֵי הַשֶּׁקֶל. כִּי
רַק כְּאִשֶּׁר הַמְדוּת מוֹנֵהגוֹת עַל-יְדֵי הַשֶּׁקֶל, אֵצֶי חֲמֶדֶת הַלֵּב
וְהַנִּהְגָּת הָאֵדָם הִיא כְּדָבָעִי. וְלָכֵן, יַעֲקֹב "הַקְדִּים זְכָרִים
לְנֻקְבוֹת", כִּי הַסֵּדֶר הַרְצוּי הוּא תַחֲיִלָּה עֲבוֹדַת הַמּוֹחַ
וְעַל-יְדֵי-זֶה הוּא בָּא לְעֲבוֹדַת הַלֵּב.

הָרַע עָלֶיךָ, וַיֵּשׁ לַחֹשׁ שְׁיִגְזֹל.
כָּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים. בְּלִבְדָּ עָשָׂה,
נְהַג וְלָךְ, וְאֵל תִּטַּל רְשׁוֹת. תּוֹרָה יִז

אָבִינוּ, אֵלָא "כֹּל הָעָשָׂר אֲשֶׁר הִצִּיל
אֱלֹהִים" מִמֶּנּוּ הוּא לְבַדּוֹ "לָנוּ
וּלְבָנֵינוּ".

וְעַתָּה. מֵאֲחֵר שְׂרָאִית שְׁקֵבֶל לְשׁוֹן

שיעור יומי ליום שישי ו' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת ויצא

עז
לזכרים", כי אדם שצריך להתגבר על נטיותיו ותאוותיו, בחינת "עשו", אי-אפשר לו להסתפק בעבודה שבמידה והגבלה על-פי הסדר וטעם ודעת, אלא צריכה להיות עבודה שלמעלה מסדר, ולמעלה ממידה והגבלה.

אמנם כאשר ישנם מניעות ועיכובים בעבודת ה' וצריך להתגבר עליהם, אזי לא די בעבודה "מסודרת" ועל-פי טעם ודעת, אלא זקוקים לעבודה נעלית יותר, שלמעלה מהגבלת השכל. ועבודה זו הוא על-ידי הלב דוקא (ראה 'המשך' תרס"ו עמ' ס ואילך). ולכן "עשו הקדים נקבות

יחידבר ית כל גיתוהי וית כל קננה דקנא
גיתי קננה די קנא כפדן ארם למיתי לות
יצחק אבוהי לארעא כנען:

(יח) וינהג את-כל-מקנהו ואת-כל-רכשו אשר רכש
מקנה קנינו אשר רכש כפדן ארם לבוא אלי-יצחק
אביו ארצה כנען:

כס"א מקנה קנינו • מה שקנה מצאנו, עבדים ושפחות וגמלים וחמורים.

יט ולכן אזל למגז ית ענה וכסיאת רחל ית
צלמניא די לאבוהא:

(יט) ולכן הלך לגזו את-צאנו ותגנב רחל את-
התרפים אשר לאביה:

כס"ב לגזו את-צאנו • שנתן ביד בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב. ותגנב רחל את-התרפים •
להפריש את אביה מעבודת אלילים נתפנה (כ"ד).

כ וכסי יעקב מן לבא דלכן ארמאה על דלא
חוי לה ארי אזל הוא:

(כ) ויגנב יעקב את-לב לבן הארמי על-בלי הגיד
לו כי ברח הוא:

כא ואזל הוא וכל די לה וקם ועבר ית פרת
ישוי ית אפוהי לטורא דגלעד:

(כא) ויברח הוא וכל-אשר-לו ויקם ויעבר את-הנהר
וישם את-פניו הר הגלעד:

כב ואתחנה ללכן ביומא תליתאה ארי אזל
יעקב:

(כב) ויגד ללכן ביום השלישי כי ברח יעקב:

כס"ג ביום השלישי • שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם.

כג וידבר ית אחוהי עמה ורדה בתוהי
מהלך שבעת יומין ואדבק יתה בטורא
דגלעד:

(כג) ויקח את-אחיו עמו וירדה אחריו דרך שבעת
ימים וידבק אתו בחר הגלעד:

ובשביעי השיגו לבן, למדנו שכל מה שהלך יעקב
בשבועה ימים, הלך לבן ביום אחד, (שנאמר: "וירדה אחריו
דרך שבעת ימים", ולא נאמר: "וירדה אחריו שבעת ימים").

כס"ד את-אחיו • קרוביו. דרך שבעת ימים • כל
אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללבן, הלך
יעקב לדרך. נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים,

ספורנו

בעזרת אנשי עירו, כמו שאמר
בהתנצלותו ללבן אחר כן (פסוק
לא). תורה כא
(כא) ויברח. מלת ה"ב בריחה" בכל מקום
תורה על סור האדם מאיזה מקום ואין
רודה, וזה מדיאגת הנזק עתיד, אבל סור
האדם מן המקום מפני הנזק הווה או
מפני רודה יקרא "ניסוח". תורה כב

דרך להמלט.
על בלי הגיד לו. כמו "על עולת
התמיד" (במדבר כח, ט). הראה יעקב עצמו
כאלו בלתי מרגיש באיבת לבן, מלבד
שלא הגיד לו שחפץ ללכת. וכל זה
עשה לא להעדר מוסר אלא כמכרח.
וזה
כי ברח הוא. מדיאגה שיגלוהו לבן

(כ) ויגנב יעקב את לב לבן. שלא
הראה לו שהרגיש כלל במה שקבל
עליו לשון הרע ובמה שלא היו פניו
עם יעקב בתמול שלשם.
הארמי. וזה עשה מפני שהיה "לבן
ארמי", בעל מרמה, באפן שאם היה
מרגיש שידע יעקב דבר מזה, היה
סופר כל צעדיו, ולא היה אצל יעקב

החיצוניות בשביל הפנימיות

כלומר: גם הנכרי בעצמו, מצד שרשו (ששרשו של כל דבר הוא בקדושה), הוא מרגיש שצריך להוסיף דבר בקדושה; אלא שלהיותו הצינור הממשיך זאת – זה מתבטא באופן שמבלבלו מתפלתו. אמנם בפנימיות – הרי זה רק להוסיף את הפונה.

ומכאן הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו:

גם כשישנם העלמות והסתרים על עבודת ה', הנה האמת היא שדבר זה בפנימיותו הוא טוב, ורק בחיצוניותו הוא נראה כדבר המעלים. וכאשר האדם יודע שבפנימיות דבר זה טוב ובאופן כזה עובד את עבודתו, על-ידי זה נפעל שגם בגילוי יראה כף.

בספר 'אור המאיר' איתא בשם מורנו המגיד ממועזריטש נ"ע, דמה שרדף לבן אחר יעקב אבינו, הוא מפני שיעקב השאיר אחריו אותיות התורה שעדיין לא בירךם והוציאם מלבן, ולזאת הוצרך לבן לרדוף אחר יעקב – ליתן לו את האותיות שנשארו אצלו. וזאת על-ידי שנוספה פרשה בתורה – סיפור רדיפתו אחרי יעקב.

וחזינו מהא, שיכול להיות ענין שבחיצוניות ובפועל הוא לגמרי היפך הקדושה, אמנם בפנימיות הרי הפונה בזה היא לשם שמים – כדי להוסיף בקדושה.

על-דרך המבואר בספר תניא קדישא, שכאשר יהודי עומד ומתפלל, ועומד לנגדו גוי ומבלבלו – הרי זה בכדי לעוררו שיוסיף בכונת התפלה.

(כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל-לִבָּן הָאֲרָמִי בַחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשְׁמַר לְךָ פֶּן-תִּדְבֹּר עִם-יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד-רָע:

נש"י • מטוב עד-רע • כל טובתן של רשעים, רעה היא אצל הצדיקים (יבמות קג) •

כה ואדביק לבן ית יעקב ויעקב פרס ית משפחה בטורא ולבן אשרי ית אחוהי בטורא דגלעד:

(כה) וַיִּשְׁגַּג לִבָּן אֶת-יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תַקַּע אֶת-אֵהָלוֹ בְּהָר וּלְבָן תַקַּע אֶת-אֲחִיו בְּהָר הַגִּלְעָד:

כו ואמר לבן ליעקב מה עשית ותגנב את-לבבי ותנהג את-בנתי בשביות חרב:

(כו) וַיֹּאמֶר לִבָּן לַיַּעֲקֹב מָה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת-לִבִּי וַתִּנְהַג אֶת-בְּנֹתַי בַּשְּׁבִיּוֹת חָרִב:

נש"י • בשביות חרב • כל חיל הבא למלחמה קרוי חרב.

כז למה אטמרם למיזל וכסיתא מני ולא חויתא לי ושלחתך פון בחדא ובתושבחה בתופין ובכנרין:

(כז) לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרַח וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא-הִגַּדְתָּ לִּי וְאַשְׁלַחְךָ בַּשְּׂמֵחָה וּבְשָׂרִים בְּתָךְ וּבְכִנּוּר:

נש"י • ותגנב אתי • גנבת את דעתי.

כח ולא שבקתני לנשקא לבני ולבנתי כען אסבלתא למעבד:

(כח) וְלֹא נִשְׁכַּחְתָּנִי לְנִשְׁק לְבָנִי וּלְבִנְתִּי עִתָּה הַסְבַּלְתָּ עִשּׂוֹ:

(כד) פן תדבר עם יעקב. אפלו דבור אסור לך.

משוב עד רע. לא תפתנו שישב בבתך לו תקנה להיטיב עמו, ולא תגנב אותו להרע עמו. תורה כה

(כט) יִשְׁ-לָאֵל יָדַי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם
אָמַשׁ אֱמַר אֵלַי לֵאמֹר הַשְׁמַר לְךָ מִדְּבַר עַם-יַעֲקֹב
מִטּוֹב עַד-רָע:

כט"י יִשְׁ-לָאֵל יָדַי. יש פה וחיל בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רַע, וְכָל 'אֵל' שֶׁהוּא לְשׁוֹן קִדְשׁ, עַל שֵׁם עֶזְרוֹ וְרַב
אוֹנִים הוּא.

(ל) וַעֲתָה הֲלֹךְ הַלְכָתָּ כִּי-נִכְסְפָה נִכְסְפָתָה לְבֵית
אֲבִיךָ לָמָּה גִנַּבְתָּ אֶת-אֱלֹהֵי:

כט"י נִכְסְפָתָה. חֲמִדָתָּ, וְהִרְבָּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא: (תהלים פד) "נִכְסְפָה וְגַם כָּלִתָּה נַפְשִׁי", (איוב יד) "לִמְעַשֶׂה יָדֶיךָ
תִּכְסֹּף".

(לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלִבִּי כִּי יֵרָאִיתִי כִּי אֶמְרָתִי
פֶן-תִּגְזֹל אֶת-בְּנוֹתַי מֵעַמִּי:

כט"י כִּי יֵרָאִיתִי וְגו'. הִשִּׁיבוּ עַל רֹאשׁוֹן רֹאשׁוֹן, שֶׁאָמַר לוֹ: "וַתִּנְהַג אֶת בְּנוֹתַי וְגו'".

(לב) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת-אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נָגֵד
אֲחִינוּ הַכֹּהֵן לְךָ מֶה עֲמָדִי וְכַח-לְךָ וְלֹא-יִדַּע יַעֲקֹב
כִּי רָחֵל גִּנַּבְתָּם:

כט"י לֹא יִחְיֶה. וּמֵאוּתָּה קָלָלָה מִתָּה רָחֵל בְּדֶרֶךְ (ב"ר). מֶה עֲמָדִי. מִשְׁלָךְ.

(לג) וַיָּבֵא לָבֵן בְּאֶהֱל-יַעֲקֹב וּבְאֶהֱל לָאָה וּבְאֶהֱל
שְׁתֵּי הָאִמָּהוֹת וְלֹא מִצָּא וַיֵּצֵא מֵאֶהֱל לָאָה וַיָּבֵא
בְּאֶהֱל רָחֵל:

כט"י בְּאֶהֱל-יַעֲקֹב. הוּא אֶהֱל רָחֵל, שֶׁהָיָה יַעֲקֹב
תָּדִיר אֶצְלָהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (למקמ מו) "בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת
יַעֲקֹב", וּבְכֻלָּן לֹא נֹאמַר: "אֵשֶׁת יַעֲקֹב". וַיָּבֵא בְּאֶהֱל

(כט) וְאֱלֹהֵי אֲבִיכֶם. לֹא
בְּנוֹתֵיכֶם. תוֹרָה ל
(ל) וַעֲתָה. מֵאַחֵר שֶׁלֹּא הָיָה רֹאיוֹ שֶׁתִּלָּךְ
בְּלִי רְשׁוֹת וְשֶׁתִּגְנֹב אֶת לְבָבִי לְלָכְתָּ.
הֲלֹךְ הַלְכָתָּ כִּי נִכְסְפָה נִכְסְפָתָה לְבֵית
אֲבִיךָ. יִתְחַיֵּב שֶׁהַלְכָתָּ בִּאֲפֵן זֶה מִרַב
תֹּאוּתָךְ לְשׁוֹב לְבֵית אֲבִיךָ וַיְהִי מִזֶּה.
לָמָּה גִנַּבְתָּ אֶת אֱלֹהֵי. כִּי בָּזָה אֵין
הַתְּנַצְלוֹת, שֶׁלֹּא הָיְתָה תֹּאוּתָךְ לְבֵית

מֵאֲרָצְךָ. תוֹרָה ל
(לב) לֹא יִחְיֶה. כִּי חֲשַׁב שֶׁגִּבּוֹ אוֹתָם
אֶחָד מֵהַעֲבָדִים לַעֲבֹדָם וּלְחֹזֵר לְסוּרוֹ,
וּבָזָה הָיָה חֲזֵב מִיָּתָּה.
הַכֹּהֵן לְךָ מֶה עֲמָדִי. מִשְׁלָךְ.
וְכַח לְךָ. כְּשֶׁתִּכְיָרְהוּ.
וְלֹא יִדַּע יַעֲקֹב. שֶׁאִם הָיָה יוֹדֵעַ לֹא
הָיָה מֵעוּ פְּנִי לְכַחַשׁ, וְלֹא הָיָה אוֹמֵר
"לֹא יִכְיָה". תוֹרָה ל

אֲבִיךָ סִבָּה שֶׁתִּגְנֹב אֶת אֱלֹהֵי. תוֹרָה לֹא
(לא) פֶּן תִּגְזֹל אֶת בְּנוֹתַי. כִּי בְּאֶמְרֶךְ
שֶׁלֹּא נָתַתָּ אֶת בְּנוֹתַי לְהַרְחִיקָם
מֵעֲלִיךָ תִּגְזֹל אוֹתָן "מֵעַמִּי", לַעֲבֹב גַּם
הַבָּנִים וְהַמָּמוֹן. בְּעֵינֵי אֲמָרוֹ אַחֵר כִּי
"הַבָּנוֹת בְּנֹתֵי וְהַבָּנִים בְּנֵי וְהִצֵּאן צֹאנִי"
(פסוק מג). וְכָל זֶה אוֹלֵי הָיְתָה עוֹשָׂה
בְּעִזְרוֹת אֲנָשִׁי אֲרָצָךְ בְּהִיּוֹתֵי שֵׁם, וְלֹא
תִּשְׁגִּי וְזֶה אַחֲרֵי שֶׁיִּצְאָתִי

(ד) וְרַחֵל לָקְחָהּ אֶת־הַתָּרְפִים וַתִּשְׁמַם בְּכָר הַגָּמֶל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיִּמְשֵׁשׁ לָבֶן אֶת־כָּל־הָאֹהֶל וְלֹא מֵצָא:

כ"ט • בְּכָר הַגָּמֶל • לְשׁוֹן פָּרִים וּכְסֻתּוֹת, כְּתִירוֹמוֹ: | וּב' עֲרוּבִין': (דף ט') 'הַקִּיפּוּהָ בַּעֲבִיטִין', וְהֵן עֲבִיטֵי 'בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא', וְהִיא מְרַדַּעַת הָעֲשׂוּיָה כְּמִין כֹּר.

(ה) וַתֹּאמֶר אֶל־אָבִיהָ אֶל־יִחִיָּה בְּעֵינֵי אָדָנִי כִי לֹא אוֹכֵל לָקוֹם מִפְּנֵיךְ בִּי־דָרָךְ נָשִׁים לִי וַיַּחֲפֹשׂ וְלֹא מֵצָא אֶת־הַתָּרְפִים:

(ו) וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיִּרֶב בְּלָבֶן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבֶן מַה־פָּשְׁעִי מִה חָטָאתִי בְּךָ דָּלַקְתָּ אַחֲרָי:

כ"ט • דָּלַקְתָּ • רַדַּפְתָּ, כְּמוֹ: (איכה ד) "עַל הַהָרִים דָּלַקוֹנוֹ", וְכְמוֹ: (שמואל א ז) "מִדָּלֶק אַחֲרֵי פִלְשְׁתִּים".

(ז) כִּי־מִשְׁשַׁת אֶת־כָּל־כְּלִי מַה־מֵּצְאתָ מִכָּל כְּלִי בֵיתְךָ שֵׁם כֹּה נִגְדָּר אַחִי וְאַחֲרֶיךָ וַיִּזְכִּיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ:

כ"ט • וַיִּזְכִּיחוּ • וַיְכַרְרוּ עִם מִי הַדִּין, אִפְרוּבִי"ר בַּלַּע"ז.

(ח) זֶה עֲשִׂירִים שָׁנָה אָנֹכִי עֹמֵךְ רַחֲלִיךָ וְעַיִיךָ לֹא שָׁפְלוּ וַאֲיִלִּי צֹאנְךָ לֹא אָכַלְתִּי:

כ"ט • לֹא שָׁפְלוּ • לֹא הִפִּילוּ עֲבוּרָם, כְּמוֹ: (דושה ט) "רָחֵם מִשְׁכִּיל", (איוב כא) "תִּפְלֹט פָּרְתּוֹ וְלֹא תִשְׁכַּל". | וַאֲיִלִּי צֹאנְךָ • (ב"ק סה) מִפָּאן אָמְרוּ: אֵיל בֶּן יוֹמוֹ קְרוּי

(ט) טִרְפָּה לֹא־הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אֹנְכִי אַחְטָנָה מִיָּדִי תִּבְקָשָׁנָה גִּנְבָתִי יוֹם וּגְנָבָתִי לַיְלָה:

כ"ט • טִרְפָּה • עַל־יְדֵי אָרִי וְזָאב. אֹנְכִי אַחְטָנָה • לְשׁוֹן: (שופטים כ) "קָלַע בָּאָבֶן אֶל־הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יִחַטָּא", (מלכים א) "אָנִי וּבְנֵי שְׁלֹמֹה חֲטָאִים", חֲסָרִים. 'אֹנְכִי

לֹט דִּתְבִירָא לֹא אִתִּיתִי לְוִתָּךְ דִּהְוָה שְׁגִיָּא מִמִּנְגָּנָא מִנִּי אַתָּה בְּעֵי לָה נְטִרִית בִּימְמָא וְנְטִרִית בְּלִילִיָּא:

אַחְטָנָה' אִם חֲסָרָה, חֲסָרָה לִי, שְׁמִירָה תִּבְקָשָׁנָה. אֹנְכִי אַחְטָנָה • תִּרְגוּמוֹ 'דִּהְוָה שְׁגִיָּא מִמִּנְגָּנָא', שְׁהִתָּה נִפְקֶדֶת וּמְחֻסָּרָת, כְּמוֹ: (במדבר לא) "וְלֹא נִפְקֶד

(לו) וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיִּרֶב בְּלָבֶן. אַחֲרָ שְׁלֹא מֵצָא דְכָר, חָשַׁב יַעֲקֹב שְׁלֹא נִגְנְבוּ תָרְפִים כָּלָל, אֶל־א שְׁהִיתָה הַמִּצָּאֹת לָבֶן כְּדֵי לַחֲפֹשׂ כְּלִי יַעֲקֹב שְׁהִיָּה חֹשֶׁד אוֹתוֹ שֶׁמָּא גִנַּב אִינוֹה דְכָר מִשְׁלוֹ. מַה פָּשְׁעִי מִה חָטָאתִי. מַה מִּצָּאֹת בִּי

עָל לְשַׁעֲבֵר שְׁחָשְׁדִּתִּי עֲתָה לְגִזְלָן. תוֹרָה לוֹ (לח) רַחֲלִיךָ וְעַיִיךָ לֹא שָׁפְלוּ. הִנֵּה הַפֶּךְ זֶה מִצָּאֹת בִּי, שְׁלֹא בְלָבָד עֲבַדְתִּיךָ כְּאֻמוֹנָה כְּמִשְׁפֵּט הַצִּדִּיקִים, אֲבָל הִיטְבֵיתִי לָךְ יוֹתֵר, שְׁהִתְנַדַּלְתִּי בְּאִפְסָן שְׁלֹא שָׁפְלוּ.

וַאֲיִלִּי צֹאנְךָ לֹא אָכַלְתִּי. אֶפְלוֹ כְּמִנְהָגָה שְׁאָר הָרוֹעִים. תוֹרָה לֹט (לט) לֹא הִבֵּאתִי אֵלֶיךָ אֹנְכִי אַחְטָנָה. טִרְפָּה שְׁנִטְרָפָה בְּחֵטָא שְׁלִי וְשִׁגְגָתִי, אֲבָל הִבֵּאתִי בְלָבָד טִרְפָּה שְׁנִטְרָפָה בְּאִנְסָא, אִף עַל פִּי כֵן מִיָּדִי תִּבְקָשָׁנָה. שְׁלֹא בִּדְיָן. תוֹרָה מ

שיעור יומי לשבת קודש ז' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום – לא – פרשת ויצא

מִמָּנוּ אִישׁ, תִּרְגְּמוּ: 'וְלֹא שָׂא'. גִּנְבֹתִי יוֹם וּגְנֹבֹתִי לַיְלָה. גִּנְבֹתִי יוֹם אוֹ גִּנְבֹתִי לַיְלָה, הַכֹּל שֶׁלִּמְתִּי. גִּנְבֹתִי • כִּמּוֹ: (איכה א) "רַבִּיתִי בַּגּוֹזִים, שְׁרָתִי בַּמִּדְיָנוֹת", (ישעיה א) "מִלְאַתִּי מִשְׁפָּט", (הושע י) "אֶהְבֵּתִי לְדוֹשׁ".

מִהָיִיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וּקְרַח בַּלַּיְלָה וּתְדַר שְׁנָתִי מִעֵינַי: (מ) הָיִיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וּקְרַח בַּלַּיְלָה וּתְדַר שְׁנָתִי מִעֵינַי:

כִּי־ אֲכַלְנִי חֶרֶב • לְשׁוֹן "אֲשׁ אוֹכְלָה". וְקְרַח • כִּמּוֹ: (תהלים קמז) "מִשְׁלִיךְ קִרְחוֹ", תִּרְגְּמוּ: 'גְּלִידָא'. שְׁנָתִי • לְשׁוֹן שְׁנָה.

זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשִׁתִּי בְּנִתְיָךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ וּתְחַלֵּף אֶת־מִשְׁכְּרָתִי עֲשֶׂרֶת מָנִים: (מא) זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשִׁתִּי בְּנִתְיָךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ וּתְחַלֵּף אֶת־מִשְׁכְּרָתִי עֲשֶׂרֶת מָנִים:

כִּי־ וּתְחַלֵּף אֶת־מִשְׁכְּרָתִי • הָיִיתְ מִשְׁנָה תְּנֵאִי שְׂבִינִינוּ מִנְקוּד לְטָלוּא, וּמַעֲקָדִים לְכַרְדִּים.

לֹא־לִי אֱלֹהִי אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וּפֶחַד יִצְחָק הִיָּה לִּי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנִי וְאֶת־יֹגִיעַ בְּפִי רֵאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמִּישׁ: (מב) לֹא־לִי אֱלֹהִי אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וּפֶחַד יִצְחָק הִיָּה לִּי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנִי וְאֶת־יֹגִיעַ בְּפִי רֵאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמִּישׁ:

כִּי־ וּפֶחַד יִצְחָק • לֹא רָצָה לומר: 'אֱלֹהִי יִצְחָק', שָׂאִין הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִיַּחַד שְׁמוֹ עַל הַצְדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם, וְאַף־עַל־פִּי שָׁאָמַר לוֹ בְּצִאתוֹ מִבְּאֵר שָׁבַע: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק", בְּשִׁבְלִי

שָׂכָחוּ עֵינָיו וְהָרִי הוּא כִּמְת, יַעֲקֹב נִתְּנָא לומר "אֱלֹהִי", וְאָמַר: "וּפֶחַד יִצְחָק". וַיּוֹכַח • לְשׁוֹן תּוֹכְחָה הוּא, וְלֹא לְשׁוֹן הוֹכְחָה הוּא.

♦ שבת קודש ז' כסלו ♦

וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבְנֹת בְּנֹתִי וְהִבְנִים בְּנֵי וְהִצָּאֵן צִאֲנִי וְכָל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מִה־אֲעִשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לְבָנִיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ: (מג) וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבְנֹת בְּנֹתִי וְהִבְנִים בְּנֵי וְהִצָּאֵן צִאֲנִי וְכָל אֲשֶׁר־אַתָּה רֹאֶה לִי־הוּא וְלִבְנֹתַי מִה־אֲעִשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לְבָנִיהֶן אֲשֶׁר יִלְדוּ:

כִּי־ מִה־אֲעִשֶׂה לָאֵלֶּה • אִיךָ תַּעֲלֶה עַל לְבִי לְהִרְעֵ לָהֶן.

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (משיחות שבת פרשת וישב התשי"א)

לָבָן טָעַן לַיַּעֲקֹב אֲבִינוּ (וְכָפַר טוֹעֲנִים יוֹרְשֵׁי לָבָן שֶׁבָּכַל דּוֹר לִנְכְדָיו שֶׁל יַעֲקֹב) "הִבְנֹת בְּנוֹתִי וְהִבְנִים בְּנֵי וְהִצָּאֵן צִאֲנִי": בְּשִׁלְמָא אַתָּה (יַעֲקֹב) בְּעֶצְמְךָ – יְהוּדִי זָקֵן שֶׁשִּׁיךְ לְדוֹר הַיָּשָׁן – יָכוֹל לְהִתְנַהֵג כְּרָצוֹנִי, לְלַמּוֹד תּוֹרָה יוֹמָם וְלַיְלָה, אָבֵל מִה רָצוֹנִי מוֹהֲלָדִים?! הַיְלָדִים הַצְעִירִים שֶׁנִּמְצָאִים בְּזִמְנֵן מוֹדְרֵנִי – טוֹעֵן לָבָן – שִׂיכִים לִּי, "הִבְנֹת בְּנוֹתִי

ספורנו

מִמָּנוּ אִישׁ, תִּרְגְּמוּ: 'וְלֹא שָׂא'. גִּנְבֹתִי יוֹם וּגְנֹבֹתִי לַיְלָה. גִּנְבֹתִי יוֹם אוֹ גִּנְבֹתִי לַיְלָה, הַכֹּל שֶׁלִּמְתִּי. גִּנְבֹתִי • כִּמּוֹ: (איכה א) "רַבִּיתִי בַּגּוֹזִים, שְׁרָתִי בַּמִּדְיָנוֹת", (ישעיה א) "מִלְאַתִּי מִשְׁפָּט", (הושע י) "אֶהְבֵּתִי לְדוֹשׁ". מִהָיִיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וּקְרַח בַּלַּיְלָה וּתְדַר שְׁנָתִי מִעֵינַי: (מ) הָיִיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וּקְרַח בַּלַּיְלָה וּתְדַר שְׁנָתִי מִעֵינַי: כִּי־ אֲכַלְנִי חֶרֶב • לְשׁוֹן "אֲשׁ אוֹכְלָה". וְקְרַח • כִּמּוֹ: (תהלים קמז) "מִשְׁלִיךְ קִרְחוֹ", תִּרְגְּמוּ: 'גְּלִידָא'. שְׁנָתִי • לְשׁוֹן שְׁנָה. זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשִׁתִּי בְּנִתְיָךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ וּתְחַלֵּף אֶת־מִשְׁכְּרָתִי עֲשֶׂרֶת מָנִים: (מא) זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשִׁתִּי בְּנִתְיָךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ וּתְחַלֵּף אֶת־מִשְׁכְּרָתִי עֲשֶׂרֶת מָנִים: לֹא־לִי אֱלֹהִי אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וּפֶחַד יִצְחָק הִיָּה לִּי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנִי וְאֶת־יֹגִיעַ בְּפִי רֵאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמִּישׁ: (מב) לֹא־לִי אֱלֹהִי אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וּפֶחַד יִצְחָק הִיָּה לִּי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנִי וְאֶת־יֹגִיעַ בְּפִי רֵאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמִּישׁ: כִּי־ וּפֶחַד יִצְחָק • לֹא רָצָה לומר: 'אֱלֹהִי יִצְחָק', שָׂאִין הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִיַּחַד שְׁמוֹ עַל הַצְדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם, וְאַף־עַל־פִּי שָׁאָמַר לוֹ בְּצִאתוֹ מִבְּאֵר שָׁבַע: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק", בְּשִׁבְלִי שָׂכָחוּ עֵינָיו וְהָרִי הוּא כִּמְת, יַעֲקֹב נִתְּנָא לומר "אֱלֹהִי", וְאָמַר: "וּפֶחַד יִצְחָק". וַיּוֹכַח • לְשׁוֹן תּוֹכְחָה הוּא, וְלֹא לְשׁוֹן הוֹכְחָה הוּא. ♦ שבת קודש ז' כסלו ♦ מִמָּנוּ אִישׁ, תִּרְגְּמוּ: 'וְלֹא שָׂא'. גִּנְבֹתִי יוֹם וּגְנֹבֹתִי לַיְלָה. גִּנְבֹתִי יוֹם אוֹ גִּנְבֹתִי לַיְלָה, הַכֹּל שֶׁלִּמְתִּי. גִּנְבֹתִי • כִּמּוֹ: (איכה א) "רַבִּיתִי בַּגּוֹזִים, שְׁרָתִי בַּמִּדְיָנוֹת", (ישעיה א) "מִלְאַתִּי מִשְׁפָּט", (הושע י) "אֶהְבֵּתִי לְדוֹשׁ". מִהָיִיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וּקְרַח בַּלַּיְלָה וּתְדַר שְׁנָתִי מִעֵינַי: (מ) הָיִיתִי בַּיּוֹם אֲכַלְנִי חֶרֶב וּקְרַח בַּלַּיְלָה וּתְדַר שְׁנָתִי מִעֵינַי: כִּי־ אֲכַלְנִי חֶרֶב • לְשׁוֹן "אֲשׁ אוֹכְלָה". וְקְרַח • כִּמּוֹ: (תהלים קמז) "מִשְׁלִיךְ קִרְחוֹ", תִּרְגְּמוּ: 'גְּלִידָא'. שְׁנָתִי • לְשׁוֹן שְׁנָה. זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשִׁתִּי בְּנִתְיָךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ וּתְחַלֵּף אֶת־מִשְׁכְּרָתִי עֲשֶׂרֶת מָנִים: (מא) זֶה־לִּי עֲשָׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתְךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשִׁתִּי בְּנִתְיָךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנֶךָ וּתְחַלֵּף אֶת־מִשְׁכְּרָתִי עֲשֶׂרֶת מָנִים: לֹא־לִי אֱלֹהִי אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וּפֶחַד יִצְחָק הִיָּה לִּי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנִי וְאֶת־יֹגִיעַ בְּפִי רֵאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמִּישׁ: (מב) לֹא־לִי אֱלֹהִי אָבִי אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם וּפֶחַד יִצְחָק הִיָּה לִּי כִּי עָתָה רִיקָם שְׁלַחְתָּנִי אֶת־עֲנִי וְאֶת־יֹגִיעַ בְּפִי רֵאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אִמִּישׁ: כִּי־ וּפֶחַד יִצְחָק • לֹא רָצָה לומר: 'אֱלֹהִי יִצְחָק', שָׂאִין הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא מִיַּחַד שְׁמוֹ עַל הַצְדִּיקִים בְּחַיֵּיהֶם, וְאַף־עַל־פִּי שָׁאָמַר לוֹ בְּצִאתוֹ מִבְּאֵר שָׁבַע: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵי אֲבֹרָהִם אָבִיךָ וְאֱלֹהֵי יִצְחָק", בְּשִׁבְלִי שָׂכָחוּ עֵינָיו וְהָרִי הוּא כִּמְת, יַעֲקֹב נִתְּנָא לומר "אֱלֹהִי", וְאָמַר: "וּפֶחַד יִצְחָק". וַיּוֹכַח • לְשׁוֹן תּוֹכְחָה הוּא, וְלֹא לְשׁוֹן הוֹכְחָה הוּא.

על־פי תורה, קשה "לעשות חיים" ("מאכן א לעבן").
ועל־זה מסר יעקב את נפשו כל כ' שנה שהיה בביתו של
לָבָן – "ותדד שְׁנַתִּי מֵעֵינִי", ועד ש"לא שָׁכַב" – לא רק
בשֶׁבִיל עֵינָיו רוֹחֲנִים, כְּלִימֻד התורה בבית עֶבֶר, אֶלָּא גם
על עֵינָיו שְׁאוּדוּתָם טוֹעֵן לָבָן שְׁשִׁיכִים אֵלָיו, "הַבְּנוֹת
בְּנוֹתֵי הַבָּנִים בְּנֵי הַצֹּאן צֹאנִי", על עֵינָיו אֵלֶּה מִסֵּר יַעֲקֹב
אֶת נַפְשׁוֹ (כְּאָמְרוֹ) **"עַבְדְּתִיר"** אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי
בְּנוֹתִיר וְשֵׁשׁ שָׁנִים **בְּצֹאנִיר** ("שִׁיהִיו עַל־פִּי תוֹרָה, שְׁעַל־יְדֵי־
זֶה יִתְבָּרְרוּ נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שְׁנִמְצָאִים בְּרִשּׁוֹתָיו שֶׁל לָבָן,
וְיוֹשְׁמֵךְ אֱלוֹקוֹת גַּם בְּדַבְרִים הַגִּשְׁמִיִּים.

והבנים **בְּנֵי**", וְלָמָּה הִנֵּךְ עוֹשֶׂה אוֹתָם בְּעַל־מֹוֹם
("קֶאֱלִיקֶעֶס") שֶׁלֹּא יוֹכְלוּ לְהִתְאִים אֶת עֲצָמָם לְהִנְהֻגַת
הַעוֹלָם?! רְצוֹנֶךָ לְלַמֶּדֶם יְהוּדוּת – מִהִיכִי תִתִּי, אֲבָל עָלֶיךָ
לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּצוּרָה מוֹדֶרְנִית, בְּאִמְצָעִים חֲדָשִׁים, וְלֹא
לַעֲשׂוֹתָם "בְּטִלְנִים!"
ועל־דֶּרֶךְ־זֶה – מִמְּשִׁיךְ לְטָעוֹן – "הַצֹּאן צֹאנִי": בְּנוֹגֵעַ
לְתוֹרָה וּתְפִלָּה – אֵינִי מִתְעַרֵּב, אֲבָל עֵינֵי מִסְחָר, "הַצֹּאן"
– **"צֹאנִי"**, עָלֶיךָ לְהִתְנַהֵג בְּדַרְכִּים שְׁלִי, דַּרְכִּים שֶׁל לָבָן
הָאֶרְמִי, שֶׁלֹּא לְהִתְחַשֵּׁב בְּאִיסוּרֵים שֶׁל רְמָאוֹת, הַשְׁגָּת גְּבוּל
וְכִיּוּצָא בָּהֶם. שָׁכֵן, בְּהִנְהֻגָה שְׁלֹךְ לְעִסּוֹךְ בְּעֵינֵי מִסְחָר

מד וקצן אַתָּא נְגִיד קִיָּם אָנָּה וְאֵת וִיהִי
לְסִהִיד בִּינִי וּבִינֶךָ:

(מד) וְעַתָּה לְכָה נִכְרַתָּה בְּרִית אֲנִי וְאַתָּה וְהִיָּה לְעֵד
בֵּינִי וּבִינֶךָ:

כִּי־יֵי וְהִיָּה לְעֵד • הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא.

מה ונסיב יַעֲקֹב אֲבָנָה וְזָקָפָה קָמָה:

(מה) וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֲבָן וַיְרִימָהּ מִצִּבְחָה:

מוראמר יַעֲקֹב לְאַחוּהִי לְקוּטוֹ אֲבָנִין וְנָסִיבּוּ
אֲבָנִין וְעָבְדוּ דְּגוּרָא וְאֶכְלוּ תַמְזֵן עַל דְּגוּרָא:

(מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאַחוּי לְקוּטוֹ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים
וַיַּעֲשׂוּ־גִל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל־הַגִּל:

כִּי־יֵי לְאַחוּי • הֵם בְּנֵיו שֶׁהִיוּ לוֹ אֲחִים, נִגְשִׁים אֵלָיו לְצַרָּה וּלְמַלְחָמָה (כִּי־י).

מז וקרא לה לָבָן יֶגֶר שְׁהִדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא
לָהּ גִּלְעָד:

(מז) וַיִּקְרָא־לָּו לָבָן יֶגֶר שְׁהִדוּתָא וַיַּעֲקֹב קָרָא לָּו
גִּלְעָד:

כִּי־יֵי יֶגֶר שְׁהִדוּתָא • תְּרַגְמוֹ שֶׁל גִּלְעָד.

מח ואמר לָבָן דְּגוּרָא הָדִין סִהִיד בִּינִי וּבִינֶךָ
יומא דִּין עַל כֵּן קָרָא שְׁמָה גִלְעָד:

(מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הֲגִל הַזֶּה עַד בֵּינִי וּבִינֶךָ הַיּוֹם
עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ גִּלְעָד:

כִּי־יֵי (עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ) גִּלְעָד • גִּל עַד.

מט וסכנתא די אָמֵר יֶצֶף מִימְרָא דִּי בִינִי
ובינֶךָ אֵרִי נִתְפַּסִּי גָבֵר מִחִבְרָה:

(מט) וְהִמְצִפָּה אֲשֶׁר אָמֵר יֶצֶף יְהוָה בֵּינִי וּבִינֶךָ כִּי
נִסְתָּר אִישׁ מִרְעֵהוּ:

ספורנו

לְעֵד מְזִכֵּר מִה שְׁנֵאֵמַר.
אֲשֶׁר אָמַר. וְזֶה שְׁאֵמַר שְׁהִמְצִיפָה גַם כֵּן
תְּעִיד עַל דְּבָרָיו, הוּא מִפְּנֵי שְׁאֵמַר אִזּוֹ
לָבָן לִיַּעֲקֹב
וַיֹּצֵא ה' בֵּינִי וּבִינֶךָ. וְהִיָּה לְדִין
וְשׁוּפָט. תוֹרָה נ

אֶת לְשׁוֹנוֹ. תוֹרָה מִח
(מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הֲגִל הַזֶּה עַד. נִכְנַע
לְקִרְאוֹ בְּלְשׁוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְאָמַר שִׁיְהִיָּה
"עַד" עַל מִה שְׁאֵמַר עֲתָה. תוֹרָה מִט
(מט) וְהִמְצִיפָה. וְכֵן יַעֲדִיד שָׁם
"הִמְצִיפָה", שֶׁהוּא מְקוֹם סְמוּךְ לָנוּ, יְהִיָּה

(מד) וְעַתָּה. מֵאַחֵר שְׁאֵינִי חִפֵּץ לְהִזְיָקָךְ,
לְכָה נִכְרַתָּה בְּרִית, שְׁגַם אֶתָּה לֹא
תִזְקְנִי. תוֹרָה מִח
(מה) וַיְרִימָהּ מִצִּבְחָה. לְהוֹרוֹת שִׁיְהִיָּה
הַדָּבָר יַצִּיב וְקִיָּם. תוֹרָה מו
(מו) וַיַּעֲקֹב קָרָא לָּו גִּלְעָד. שֶׁלֹּא שָׁנָה

פא שיעור יומי לשבת קודש ז' כסלו ושנים מקרא ואחד תרגום - לב - פרשת ויצא

כ"י • וְהַמִּצֵּפָה אֲשֶׁר אָמַר וְגו' • וְהַמִּצֵּפָה אֲשֶׁר בְּהַר הַגִּלְעָד, וְכִמּוֹ שֶׁכָּתוּב: (שופטים יא) "וַיַּעֲבֹר אֶת־מִצְפֶּה גִלְעָד". וְלָמָּה נִקְרָא שָׁמָּה מִצְפָּה? לְפִי שְׁאֵמַר כָּל

אָחִיד מֵהֶם לִחְבְּרוֹ: "יִצְחָק ה' בִּינִי וּבִינְךָ" אִם תַּעֲבֹר אֶת הַבְּרִית'. כִּי נִסְתֵּר • וְלֹא נִרְאָה אִישׁ אֶת רַעְהוֹ.

נ אִם תַּעֲנִי יְת בְּנָתִי וְאִם תִּסָּב נָשִׁין עַל בְּנָתִי לֵית אֲנִשׁ עֲמָנָא חֲזִי מִימְרָא דִּי סְהִיד בִּינִי וּבִינְךָ:

(ג) אִם־תַּעֲנֶנָּה אֶת־בְּנָתִי וְאִם־תִּקַּח נָשִׁים עַל־בְּנָתִי אֵין אִישׁ עֲמָנּוּ רֵאֵה אֱלֹהִים עַד בִּינִי וּבִינְךָ:

כ"י • בְּנָתִי בְּנָתִי • ב' פְּעָמִים, אִף בִּלְהֵא וְזִלְפָּה בְּנוֹתֵינוּ הָיוּ מִפְּלִגְשׁ. אִם־תַּעֲנֶנָּה אֶת־בְּנָתִי • לְמִנּוּעַ מֵהֶם עֲוֹנֹת תִּשְׁמִישׁ (יזמא עז).

(נא) וַיֹּאמֶר לָבֹן לַיַּעֲקֹב הִנֵּה הַגִּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמִּצְבָּה אֲשֶׁר יְרִיתִי בִּינִי וּבִינְךָ:

נא וַאֲמַר לָבֹן לַיַּעֲקֹב הֵא דְגִרְאָה דִּדִּין וְהֵא קִמְתָּא דִּי אַקִּימִית בִּינִי וּבִינְךָ:

כ"י • יְרִיתִי • כְּמוֹ: "יָרָה בַּיָּם", כְּזֶה שֶׁהוּא יוֹרָה הַחַץ.

(נב) עַד הַגִּל הַזֶּה וְעַד הַמִּצְבָּה אִם־אֲנִי לֹא־אֶעְבֹּר אֵלָיְךָ אֶת־הַגִּל הַזֶּה וְאִם־אֲתָה לֹא־תַעֲבֹר אֵלַי אֶת־הַגִּל הַזֶּה וְאֶת־הַמִּצְבָּה הַזֹּאת לְרַעְהָ:

נב סְהִיד דְּגִרְאָה דִּדִּין וְסְהִידָא קִמְתָּא אִם אֲנִי לֹא אֶעְבֹּר לְוִתְךָ יְת דְּגִרְאָה דִּדִּין וְאִם אֲתָה לֹא תַעֲבֹר לְוִתִּי יְת דְּגִרְאָה דִּדִּין וְיִת קִמְתָּא דְּהָא לְבִישׁוֹ:

כ"י • אִם־אֲנִי • הָרִי 'אִם' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אֲשֶׁר', כְּמוֹ: (לעיל כד) "עַד אִם דְּבִרְתִּי דְּבִרִּי". לְרַעְהָ • (כ"ד) לְרַעְהָ אִי אֲתָה עֹבֵר, אֲכַל אֲתָה עֹבֵר לְפָרְקִמְטָא.

(נג) אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם וְאֱלֹהֵי נַחֲוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵּינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפָחַד אָבִיו יִצְחָק:

נג אֱלֹהֵה דְּאַבְרָהָם וְאֱלֹהֵה דְּנַחֲוֹר וְאֱלֹהֵה דְּנִינּוֹן בֵּינָנָא אֱלֹהֵה דְּאַבְרָהָם וְנִינּוֹן יַעֲקֹב בְּדִדְחִיל לֵה אֲבִיהֵי יִצְחָק:

כ"י • אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם • קִדָּשׁ (כ"ה) • וְאֱלֹהֵי נַחֲוֹר • חוּל. אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם • חוּל.

(נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאָחִיו לְאָכַל־לֶחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיִּלְּנוּ בָּהָר:

נד וְנִכְס יַעֲקֹב נִכְסָתָא בְּטוּרָא וַיִּקְרָא לְאָחִיו לְמִיכַל לְחָמָא וַאֲכָלוּ לְחָמָא וּבִיתוֹ בְּטוּרָא:

כ"י • וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח • שְׁחַט בְּהֵמוֹת לְמִשְׁתָּה. לְאָחִיו • לְאוֹתֵיבּוֹ שְׁעָם לָבֹן. לְאָכַל־לֶחֶם • כָּל דְּבַר מֵאָכַל קְרוֹי לֶחֶם, כְּמוֹ: (דניאל ה) "עֲבַד לֶחֶם רַב", (יזמיה יא) "נִשְׁחִיתָה עֵץ בְּלִחְמוֹ".

לב (א) וַיִּשְׁפָּם לָבֹן בַּפֶּקֶר וַיִּנְשָׁק לְבָנָיו וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב לָבֹן לְמִקְמוֹ:

א וַאֲקָרֵם לָבֹן בַּצִּפְרָא וַיִּנְשָׁק לְבָנוֹתָיו וּלְבָנָתָהּ וּבְרִיָּהּ יְתָהֵן וַאֲזַל וַתֵּב לָבֹן לְאַתְרָהּ:

ספורנו

(ב) רֵאֵה אֱלֹהִים עַד. רֵאֵה שֶׁאִם תִּבְגֹּד בִּי תִמְעַל בּוֹ, וְהוּא יִפְרַע מִמֶּךָ, כְּעִנְיָן "וַיִּמְעַל מִעַל בְּדָוִד וְכַחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ" וַיִּקְרָא ה', כֹּא, בְּאִמְרָם וְכִרְוֹנָם לְבִרְכָּה שֶׁהוּא מְכַחֵשׁ בְּשָׁלִישִׁי שְׁבִינֵיהֶם (ספרא שם). תוֹרָה נֹא

(ג) אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם. אָמַר לָבֹן, אֵין לָךְ לְמֵאֵן מִה שִׁיחֲדִיתִי לְדִין אֱלֹהֵי נַחֲוֹר עִם אֱלֹהֵי אֲבֹרָהֶם, כִּי אֲמָנָם אֱלֹהֵי נַחֲוֹר הָיָה אֱלֹהֵיו שֶׁל תִּרְחַן, שְׁהָיָה "אֲבִיהֶם" שֶׁל אֲבֹרָהֶם וְשֶׁל נַחֲוֹר. וַיִּשְׁבַּע יַעֲקֹב בְּפָחַד אָבִיו יִצְחָק, שִׁיִּצְחָק אֵינוֹ כֵּן תִּרְחַן, וַיִּשְׁבַּע שֶׁאֱלֹהֵיו שֶׁל יִצְחָק לְבָדּוֹ יִשְׁפֹּט אִם

יִבְגֵּד. תוֹרָה נֹד

(נד) וַיִּקְרָא לְאָחִיו. שֶׁל לָבֹן, אֲכַל לֹא הִצְרִיךְ לִקְרָא אֶת לָבֹן, כִּי הוּא הָיָה אֹז כְּאֵב לְבָנֵי יַעֲקֹב. תוֹרָה א

לב (א) וַיְבָרֶךְ אֹתָהֶם. כִּכְר אָמְרוּ 'אֵל תְּהִי בִּרְכַּת הַדְּיוּט קִלְה בְּעִינֶיךָ' (מגילה טו, א), אֲמָנָם סִפֵּר בִּרְכַּת לָבֹן לְבָנוֹתָיו,

(ב) וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדֶרֶכּוֹ וַיַּפְגְּעוּבּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: בַּיָּעֲקֹב אֶזְלָל לְאַרְחָה וַעֲרֵעוּ בָּהּ מַלְאֲכֵיָּהּ דִּינִי:

זש"י: וַיַּפְגְּעוּבּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים • מַלְאֲכִים שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בָּאוּ לִקְרָאתוֹ לְלוּוֹתוֹ לְאֶרֶץ.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 150)

יצאו מלאכי ארץ ישראל ללוותו, כי מלאכים אלו אינם יוצאים מארץ ישראל. אבל כאן חזר יעקב לארץ ישראל, ולכן הוציאה מארץ ישראל ללוותו לארץ אינה בגדר יציאה לחוץ לארץ, כי משרת הוציאה היא לצורך הכניסה לארץ.

מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו, ללוותו לארץ (רש"י לב, ב) יש לשאל, הרי מלאכי ארץ ישראל אינם יוצאים לחוץ לארץ, כפי שכתב רש"י בתחלת פרשתנו. ויש לומר, דהנה שם יצא יעקב מארץ ישראל, ולכן לא

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כה עמ' 150)

הולך היהודי במשך השנה כלה, בימי החול שלאחר תשרי, איננה דרך של חדש תשרי, אלא היא "דרך" - הדרך של **האדם**: ברב זמנו הוא עסוק בפרנסה, אכילה שתיה ושינה וכדומה - דרך שאין רואים בה קדשה בגלוי. ובכך אין, לכאורה, שום הבדל בין יהודי לבין לא־יהודי.

מצד שני, **באותה** מלה "לדרך" מדגיש שזהי "דרך": הדרך **שלו** - דרך **מיוחדת** של יעקב אבינו, אשר הוא סלל אותה בשביל כל ישראל. כלומר, גם הדרך היומיומית של יהודי, כל התנהגותו במעשיו הגשמיים, במאכלו ובמשקו, במשאו ובמתנו וכדומה, שונה מדרך של לא־יהודי, להבדיל. כי כל זה נעשה באופן של יהדות "לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו".

ידוע פתגמם של רבותינו נשיאנו - שמיד לאחר שמחת תורה ושבית בראשית מתחלה העבודה של "ויעקב הלך לדרך" - יהודי הולך לדרך ולסדר העבודה שלו, של כל השנה כלה.

וכבר הסבר מספר פעמים: במשך חדש תשרי עסוקים ישראל בעקר בענייני **קדשה**, בחגים ובמצות שבהם ובהקנות להם. לאחר חדש תשרי מגיעים ימי חול וענייני חול - רב הימים הם ימי חול שבהם עסוקים רב ישראל בעסק הפרנסה וכדומה.

מעבר זה מחדש תשרי לעבודת השנה כלה, נרמז ב"ויעקב הלך לדרך", פאשר הדגשת המלה "לדרך" פוללת משמעות של שני קצות. מצד אחד נרמז בכך שהדרך שבה

גאמר יעקב פד חזנון משריתא מן קדם יי דיין וקרא שקא דאתרא הווא מחנים: פ פ פ

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב פֶּאֶשֶׁר רָאִים מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנֵים:

זש"י: מחנים • שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו (כ"ד)

: ותנחומא

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק", מחנ"ס סימן חסלת פרשת ויצא

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמג - רמד

ספורנו

מחנים. שתי מחנות אלהים, של מלאכים בו משפט סימן הרבים הבא אחר פת"ח מלעיל, המורה על מספר שנים, כמו "פעמים", "שבועים", "שנתיים" וזולתם.

(ג) **מחנה אלהים**. זה המחנה שלי שפגעו בו מלאכי אלהים, אין ספק שהוא מחנה אלהים, כענין "ויקרא למקום אל בית אל, כי שם נגלו אליו האלהים" (הלל לה, ז).

להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו בלי ספק ראוי שתחול יותר בסגלת צלם אלהים המקרה, באמרו "בעבור תברכה נפשי" (ולעיל בו, ד). תורה ב

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש ש"י אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי ה"י לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - א' כסלו פרק כ מפרק א עד סוף פרק ט	יום רביעי - ד' כסלו מפרק כג עד סוף פרק כח
יום שני - ב' כסלו מפרק י עד סוף פרק יז	יום חמישי - ה' כסלו מפרק כט עד סוף פרק לד
יום שלישי - ג' כסלו מפרק יח עד סוף פרק כב	יום שישי - ו' כסלו מפרק לה עד סוף פרק לח
שבת קודש - ז' כסלו פרק כ מפרק לט עד סוף פרק מג	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון א' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 308, ומ"ש בפ' פקודי... עד עמ' קנה, האצי':

- 1 ומה שכתוב ב' – זוהר פרשת פקודי: – דף רמ"ה עמוד ב',
 - 2 הנזכר לעיל, שתפלה שלא בכוונה נדחית "גו רקיע תתאח",
 - 3 – לרקיע התחתון, הרי על-כל-פנים התפלה עולה ב"רקיע
 - 4 תתאה", וכן – זוהר פרשת ויקהל – דף ר"א עמוד ב' הנזכר
 - 5 לעיל, משמע דדוקא אי
 - 6 איהי מלא בדקא יאות
 - 7 סלקין עמה עד אידא
 - 8 דרקיע דלעילא כו' – 2
 - 9 שדוקא אם זו מלה כדבעי
 - 10 (אם התפלה היא בכוונה),
 - 11 היא עולה איתה עד
 - 12 לאויר הרקיע העליון,
 - 13 הרי, מתי היא עולה
 - 14 לרקיע? – דוקא כשזה
 - 15 "מלה כדקא יאות",
 - 16 כשהיא בכוונה, כיצד זה
 - 17 תואם, איפוא, למה
 - 18 שאומר בפרשת פקודי,
 - 19 שגם כשהתפלה היא שלא
 - 20 בכוונה היא עולה על-כל-
 - 21 פנים ברקיע תתאה
 - 22 (התחתון)? לא קשיא
 - 23 מיד; – לא קשה כלל, דרקיע תתאה – התחתון, מאינן
 - 24 רקיעין דמדברי גו עלמא שבפרשת פקודי – מאותם רקיעים
 - 25 המנהיגים בעולם, הן דמלכות דעשיה, ודפרשת ויקהל –
 - 26 הרקיע אודותו מדובר בפרשת ויקהל שבזוהר, הן ד"ועיר
 - 27 אנפין" דעשיה, כמו שכתוב ב'עין חיים' שער השמות פרק
 - 28 ג נבי "ועיר אנפין" דעשיה, עין שם. – אפשר ללמוד,
 - 29 שבשאלה היתה הסברה, שה"רקיע תתאה" שבזוהר פרשת
 - 30 פקודי הוא גם המקום והמדרגה של "רקיע דלעילא" אשר
 - 31 בזוהר פרשת ויקהל, שהרי גם "רקיע תתאה" הוא "לעילא מן
 - 32 שמשא", למעלה מן השמש, ואילו בתירוץ הן שתי מדרגות
 - 33 נפרדות, בזוהר פרשת פקודי הוא "מלכות דעשיה" ובפרשת
 - 34 ויקהל הוא "ז"א דעשיה", שם עולה התפלה כשהיא "כדקא
 - 35 יאות", כדבעי, ומשם – למעלה יותר באלקות של עשר
 - 36 הספירות של "צידה" ו"בריאד" – כנזכר לעיל, אלא בעיקר הוא
 - 37 רוצה "להודיע" את הדיוק, שבאם אין זה "כדקא יאות", כדבעי,
 - 38 אין היא עולה אף לא ב"ז"א דעשיה" – כ"אם ב"מלכות
 - 39 דעשיה". יכולים להסביר בזה, שבתפלה שלא בכוונה,
 - 40 כשהתפלה נדחית ל"רקיע תתאה", אין זה ענין של עליה של
 - 41 תפלה לפעול הפעולה שעל התפלה לפעול, כי כדי לפעול
 - 42 מילויי הבקשות שבתפלה – צריך הרי להימשך מלמעלה
- ממעלה – בעולם, לפעול רפואתו של חולה או ברכת השנה
- וכדומה, הרי בשעה שהתפלה נדחית עד "מלכות דעשיה" –
- הרי זה המקום והמדרגה שמהם מקבלים כל עניני העולם חיות,
- אי אפשר הרי שתהיה משם המשכה למלא ענין החסר בעולם,
- ואילו בשעה שהעליה
- היא ב"ז"א דעשיה" (זאת
- עלידי תפלה בכוונה)
- שמעם יכולה להימשך
- המשכה בעולם למלא את
- הבקשה בענינים החסרים
- בעולם. והא דמשמע –
- ומה שנראה לכאורה
- בפרשת פקודי – בזוהר,
- דגם תפלה פסולה –
- תפלה שלא בכוונה,
- שמחשבות זרות
- מתערבות בה, עולה עד
- היכל הראשון שממנו
- נדחית למטה, והוא
- ב"ועיר אנפין" דבראיה
- ה"היכל הראשון" הוא
- בזעיר-אנפין דבראיה.
- הרי, שאפילו תפלה פסולה עולה לכתחילה עד זעיר-אנפין
- דבראיה? – לא קשיא מיד; – לא קשה כלל, שהרי אפילו כל
- העונות ממש קלות וחמורות עולות לשם אפילו עד היכל
- הד', כמו שכתוב – בזוהר שם, דף רנב עמוד א, אלא ודאי
- שאין מהות העליות שוות, ואין ערוך ודמיון ביניהם – בין
- ה"עליות", אלא בשתוף השם בלבד, – שכולן נקראות בשם
- "עליה", ודי למבין. – כלומר, העליה של הענינים הטובים, היא
- עליה שהדבר מתעלה שם במדרגה עליונה יותר בקדושה,
- ופועל מה שהוא צריך לפעול; ואילו בעליה של עונות – הדבר
- הפוך, היא פועלת שם – במדרגה העליונה יותר שבקדושה –
- פגם. על-דרך-זה מה שאומרים שתפלה פסולה עולה עד "היכל
- הראשון", אין זה ענין העליה שבתפלה בכוונה. וכן וכן
- גם-כן מה שכתוב שם – בזוהר דף רמז, שכתוב ה'ב' [אולי
- צריך להיות: אודמן הממנה. ואולי צריך להיות: קלימן
- הלבונים] ממנה על הלבונים שמלבישים הנשמה
- ממעשה המצות, – מובאות כאן גירסאות שונות שרבנו הזקן
- מעתיק כאן מהזוהר: או "אודמן הממונה", הממונה נמצא
- במוזמן, או "קיימין הלבוניש", עומדים שם הלבונים, הוספת
- כ"ק רבינו: וואס אודמן או קיימין איז בהיכל ה'ב' – מרגיש
- זייער שייכות צו היכל ה'ב' – [אודמן וקיימין הוא בהיכל ה'ב' –

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה'". 6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה' על הלבוניש". 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ק דלכאורה יותר מזה איתא שם - דהלבוש איתעביד בהאי היכלא ע"י מעשה המצוה".

31 שתורה היא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, אך
32 כשהוא "עבד בגין יקרי", כשהוא לומד מתוך פניה של כבוד
33 וכדומה, היא "תחת השמש", וְהַתְּפִלָּה – גם תפלה פסולה, הִיא
34 גוֹ רְקִיעַ כּו'. – היא ברקיע תחתון, כנזכר לעיל, הרי שבפרט
35 זה תפלה פסולה היא
36 למעלה מתורה שלא
37 לשמה ממש, אֲבָל תוֹרָה
38 סְתָם שְׁאִינָה "שְׁלֵא
39 לְשִׁמָּה" רַק מֵאַהֲבָה
40 מִסְתַּרְת מְבִעִית –
41 להקדוש-ברוך-הוא, שיש
42 בכל יהודי בטבע, כי גם
43 כשהוא לומד תורה סתם,
44 מפני שכך הרגילו אותו
45 ללמוד תורה – אבל הרי
46 בפנימיות יש בזה האהבה
47 המסותרת שבטבע כל
48 אחד מישראל להקדוש-ברוך-הוא, לֹא נִרְעָא – אינה גרועה,
49 מִהֶבֶל פִּיהוּ שֶׁל תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן, – ילדי ה"חדר"
50 שלומדים תורה, דְּסָלִיק לְעִילָא, – שעולה למעלה, מִפְּנֵי
51 שְׁהוּא הֶבֶל שְׁאִין בּוֹ חֲטָא, וְסָלִיק לְעִילָא – הבל הפה של
52 תינוקות של בית רבן עולה למעלה, אִם אֵם הוּא שְׁלֵא לְשִׁמָּה
53 מִפֶּשׁ, – כי אם, מִיִּרְאָת הֶרְצוּעָה שֶׁבִּיד הַפּוֹפֵר, – ה"מלמד",
54 הרי, שלימודם, במקרה זה, הוא רק מפני פחד הרצועה –
55 ואף-על-פי-כן זה עולה למעלה, כיוון שאין בזה שום חטא, כך
56 גם כשלימוד התורה הוא סתם – לא שלא בכוונה, הרי שאין
57 בלימוד זה שום חטא (שלא כפי שהדבר בלימוד תורה שלא
58 לשמה, לשם פניה), ולכן זה עולה למעלה, וְעֵין שֶׁם – בזהר,
59 דָּף רִנָּה עֲמוּד ב, שְׁהַמְלָאכִים הֵם מַעֲלִים הֶבֶל שֶׁל
60 תִּינוּקוֹת שֶׁל בֵּית רַבִּן עַד הָאֲצִילוּת:

1 – מדגיש – שייכותם להיכל הב', אִם שֶׁהוּא – מעשה המצוות
2 ובמילא הלבושים לנשמה הנעשים ממעשה המצוות, הֵן כְּגֹן
3 עֵדֶן הַתְּחִתוֹן דְּעֵשִׂיָּה, כְּמוֹ שְׂכָתוֹב שֶׁם – בזהר, דָּף רי. –
4 כיצד, איפוא, אנמרים שבהיכל הב' שבעולם ה"בריאה" ישנו
5 הממונה או הלבושים
6 שממעשה המצוות? אלא,
7 כאמור לעיל, מהות
8 העליה אינה דומה,¹
9 ובמילא מובן, שמבלי הבט
10 על כך שהמקום
11 והמדריגה למצוות
12 המעשיות הוא בגן-עדן
13 התחתון של עולם
14 ה"עשיה" – אין בכך
15 סתירה למה שאומרים
16 שהנשמה עולה בהיכל
17 הב' של עולם ה"בריאה"
18 ואשר משם באים הלבושים לנשמות ממעשה המצוות – שכן,
19 "מהות" העליה אינה דומה, מה שאומרים שהעליה היא עד
20 עולם ה"בריאה" על ענין שיש לו שייכות למעשה המצוות – אין
21 זו העליה הנעשית ממעשה המצוות עצמן בגן-עדן התחתון של
22 עולם ה"עשיה", ולכן, למרות שהמדריגה ממעשה המצוות
23 עצמן היא בגן-עדן התחתון של עולם ה"עשיה", אין זה סותר
24 למה שהנשמות יכולות לעלות בעולם ה"בריאה" ואשר משם
25 באים הלבושים ממעשה המצוות, שכן עליה זו איננה עליה
26 ממש כפי העליה שממעשה המצוות עצמן. וְהִנֵּה, הַתְּפִלָּה
27 פְּסוּלָה – תפלה עם מחשבות זרות, עֲדִיפָא – עדיפה, מִתוֹרָה
28 שְׁלֵא לְשִׁמָּה מִפֶּשׁ, – מאשר תורה מתוך פניה של כבוד
29 וכדומה, שְׁהִיא – תורה שלא לשמה ממש, היא תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ
30 – כלומר, שאין היא עולה כלל למעלה, כנזכר לעיל מהזוהר

יום שני ב' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנה, להבין מ"ש בפע"ח... עד עמ' 310, דו"א כו'.

67 ישראל (נשמות בגופים) מבררים אותם מה'קליפה' ומעלים
68 אותם לשורשם הנעלה שבתהו, דבר הנעשה גם על ידי קיום
69 מצוות מעשיות שעושים
70 בדברים גשמיים שחיותם
71 היא מקליפת "נוגה", וגם
72 על ידי לימוד התורה

61 לְהִבִּין מַה שְׂכָתוֹב בְּפִרְי עֵץ חַיִּים¹, דְּכּוּמֵן הָיָה? – בדורות
62 האחרונים, עֶקֶר הַבִּירוֹר – הוא, עַל-יְדֵי הַתְּפִלָּה דְּקוּאָא, –
63 בירור הניצוצות דתהו
64 שנפלו בקליפת "נוגה"
65 מצד "שבירת הכלים"¹⁰
66 שהיתה בתהו, שבני¹¹

קונטרס אחרון

להבין מ"ש בפע"ח דכומן הוזה עיקר הבירור ע"י
התפלה דוקא אף שתלמוד תורה למעלה

8. שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיי"ש ש"א פ"ז". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה משנת' לקמן הטעם הוא לא דוקא בזמה"ז. ומש"כ (קסב, ב) "משא"כ בדורות הראשונים" – היינו שאז נתברר כרגע, אבל ג"כ ע"י ק"ש כו' ופסד"ז – (אבל לא מזכיר תפלה – שרק היא משנה ומרפא החולה וכז') ולא תומ"צ. ואולי גם כאן הפי' כן (דלא כרגע) ובפע"ח שם שקודם חורבן ביהמ"ק "היו זו"ן פכ"פ כו' ולא היו צריכין אל תפלתנו כו' כי מעולם לא היו מסתלקין המוחין מהם" – שעפ"ז מובן שכשהסתלקות גדלה יותר (– בזמה"ז) מוכרחת התפלה יותר. ועייג"כ אגה"ק ספ"ה וסס"ט בנוגע לצדקה לגבי תורה – ומהאי טעמא מובן ג"כ בתפלה לגבי תורה. וא"ת הרי תפלה (בקשת ריפוי החולה כו') היא מ"ע מה"ת גם בדורות הראשונים – ול"ק כי זהו ענין בפ"ע, ואינו שייך לנדר"ד: איך הוא בירור הניצוצות שהיא תכלית ירידת הנשמה כו". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בתחלת קו"א (ד"ה הא' והב') – דמין דנוקבא ה"ז מצוות מעשיות דוקא (ותפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתי

- 1 שנתלבשה בדברים גשמיים, ויהודי לומד אותה בפיו ובשפתיו
2 הגשמיים, וגם על ידי תפלה שהיא עבודה רוחנית שהנפש
3 האלקית "פועלת" על הנפש הבהמית (שחיותה היא מקליפת
4 "נוגה"), שתתברר ותגיע לאהבת השם יתברך – אומר ב"פרי עץ
5 חיים", שבזמן הזה, עיקר
6 בירור ניצוצות התהו, הוא
7 על ידי ענין התפלה דוקא. 1
8 אף שתלמוד תורה 2
9 למעלה מהתפלה. – 3
10 שהרי "תלמוד תורה כנגד 4
11 כולך", למעלה גם מ"עיון 5
12 תפלה", מדוע, איפוא, 6
13 עיקר הבירור הוא על ידי 7
14 תפלה דוקא? – הענין 8
15 הוא, שעל-ידי תורה 9
16 ומצות מוסיפין אור 10
17 באצילות כו', – הרי 11
18 ישנה ההמשכה שב"סוד 12
19 שורש", כמה שקבע 13
20 הקדוש-ברוך-הוא
21 שיומשך גילוי "אור אין סוף" ואלקות בעולמות, וישנה
22 ההמשכה ש"בסוד תוספת", מה שעל ידי עבודה ממשיכים
23 הוספה בזה, וה"תוספת" – "מרובה על העיקר", למעלה מעלה
24 מכפי שזה נמשך "בסוד שורש". הרי שעל ידי תורה ומצוות
25 ממשיכים "בסוד תוספות", הוספה באור של עולם ה"אצילות".
26 פירוש – ממשיכים אור אין-סוף ברוך-הוא בכלים – וספירות
27 באצילות; על-ידי תלמוד תורה – ממשיכים "אור אין סוף"
28 בפנימיות, דהיינו המשכות הפנימי; – שכשם שלימוד התורה
29 הוא הרי במוחין והשגה (של האדם הלומד), כך הוא פועל
30 למעלה המשכת מוחין בספירות (ומוחין הם הרי פנימיות
31 הספירות), ובקיום המצות – ממשיכים "אור אין סוף"
32 בחיצונית הכלים, שהם פנימיות: נצח-הוד-יסוד, שבעשר
33 ספירות "זעיר אנפין" שבאצילות; – "זעיר אנפין", ששת
34 המדות, הן הרי "פרצוף" שלם שיש בו עשר ספירות, הרי
35 שב"נצח-הוד-יסוד" (חיצונית ה"א") שהן "לבר מגופא"
36 (מחוץ לגוף "פרצוף" ז"א) – נמשך בהן "אור אין סוף" על ידי
37 שמקימים מצוות במעשה בכוח העשיה של האדם, שהוא הרי
38 החיצונית שבאדם (הרי עיקר ההמשכה שממשיכים "אור אין
39 סוף" – על ידי תורה ומצוות – הוא ב"אצילות"), רק
40 שמתלבשים בבריא-היצירה-עשה, בתורה ומצות
41 הנשמיים שבעולם הזה. – מהמשכת המוחין הנמשך
- ב"אצילות" – נעשה התלבשות בתורה שבעולם הזה, 42
ומההמשכה שבחיצונית הכלים של "ז"א דאצילות" – נעשה 43
התלבשות במצוות שבעולם הזה – הרי זה פועל רק בגשמיות 44
של התורה והמצוות – אך לא בגשמיות העולם. אבל התפלה 45
היא המשכת אור אין- 46
סוף ברוך-הוא לבריא-ה 47
יצירה-עשה דוקא, לא 48
בדרך התלבשות בלבד, 49
– שהאור מתלבש בדבר 50
אחר ואותו דבר נמשך 51
בעולם הזה, כפי שהדבר 52
בתורה, רק האור – של 53
"אין סוף" ממש, – פועל 54
בעולם הזה, לשנות 55
הנבראים ממצות שהם, 56
שיתרפא החולה, – על 57
ידי בקשת "רפאנו" 58
שבתפלה, ויירד הנשם 59
משמים לארץ ויולידה 60
ויצמיחה. – על ידי 61
ההמשכה של "ברכת השנים", הרי שהאור פועל שינוי בנבראים 62
הגשמיים. מה שאין-כן בתורה ומצות, שאין שנוי בקלף 63
התפילין – שעליהם נכתבו פרשיות התפילין, על-ידי הנחתן – 64
של התפילין, בראש ובזרוע. – על ידי הנחת התפילין על 65
הראש, לא מתהווה שינוי בקלף התפילין מצד המשכת המוחין 66
ושיעבוד המוח הנמשך על ידי התפילין שבראש, ועל ידי הנחת 67
התפילין על היד לא מתהווה שינוי בקלף התפילין על ידי 68
ההמשכה של תפילין של יד והשפעתה לשעבד הלב. ונם 69
במצות שעשיתן הוא גמר מצותן – שלא כפי שהדבר 70
בתפילין, שבתחילה ישנן התפילין ולאחר מכן מניחין אותן על 71
הראש ועל הזרוע, אלא אפילו המצוות שעשיתן היא 72
השלמתה של המצוה (כמו למשל כתיבת ספר תורה, או הקמת 73
סוכה (בהתאם לדיעות שעשיתן הסוכה עצמה יש בה משום 74
מצוה) – כאן יש כבר שינוי בדבר עצמו כשהמצוה נעשית – 75
אך, הרי השנוי – שמתהווה בדבר, הוא על-ידי אדם, ולא 76
בידי שמים כבתפלה, – שהתפלה פועלת שינוי בעולם, 77
בחולה שיתרפא וכו', שהתפלה היא המשכת החיות מאין- 78
סוף ברוך-הוא, שהוא לבדו כל יכול; – ובכוחו לשנות 79
ממצב אחד בעולם הזה למצב אחר, ממצב של חולה למצב של 80
ריפוי החולה, ושירד גשם כדי שהארץ תצמיח. והלכך, – ולכן, 81
בדי להמשיך אור אין-סוף ברוך-הוא למטה, – בעולם הזה 82

הוי מעשה) – ואולי הבי' דשם – כשצ"ל החזרת פכ"פ כו' משא"כ כאן (בזמ"ז) כשצריך להמשיך למטה מטה כו' שהעיקר ההמשכה מלמע' מעלה ומאד העליון – העיקר בכל מאדך, כוונת התפלה (ביחד עם הניצוצות דעשי' – כדלקמן קסב, בהנ"ל). ועיין מאמר הצ"צ שבסו"ס תו"א (קה"ת) ספ"ב. 4. פאה פרק א' מ"א. 5. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 6. ע"פ לשון הכתוב – ישע"י נה, י. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מקדים ראש לזרוע – כתש"י רק ביד (מדות) ולא בראש (מוחין), ואולי י"ל הטעם, כי הנחת תש"י בענינו – היא ממוצע בין הנחתן "בראש" (שאין בה עשי' כלל בעת ההנחה) ל"מצות שעשיתן הוא גמר מצותן", כי בהנחת תש"י צ"ל וקשרתם". 8. שו"ע אדה"ז ר"ס תרמא. וש"נ.

ה"בלי גבול שלמעלה" – אין סוף, והיינו על ידי גבורות ד"שם
 ס"ג, ש"הן הן הרפ"ח – 288 ניצוצין כו'. – האהבה וה"רצוא"
 של "בכל מאדך" בעבודת התפלה שלו, נעשות באדם על ידי
 ההמשכה מגבורות של שם "ס"ג, השם שהוא מקור לרפ"ח
 ניצוצות התהו, הבאים
 מכלים דתהו, שספירות
 דתהו היו ב"רצוא" בלי
 הגבלה, כך גם ה"רצוא"
 והאהבה של הנשמה הוא
 בבחינת "בכל מאדך", בלי
 הגבלה. ולכן נקראת
 התפלה "חיי שעה",
 היא – "שעה" היא
 מלכות היותר
 בריאה יצירה עשיה, –
 הפירוש הפשוט של "חיי

שעה" הוא, שתפלה היא בקשה על עניני העולם הנתונים תחת
 גדר הזמן: בקשה לרפואה, שלום ומוזנות, כפי שרש"י מפרש.
 כאן מפרש רבנו הזקן כפי שהדבר הוא בשורש, בספירות
 העליונות, שספירת ה"מלכות" היא הרי מקור הזמן, שכן,
 ב"מלכות" ישנו הענין של "מלך מלך ימלוך", מ"לך" בהוה,
 מ"לך" בעבר ו"מלך" בעתיד, ובמיוחד כפי ש"מלכות" יורדת
 להחיות עולמות בריאה יצירה עשיה, הרי זו חיות העולמות
 שיש בהם ענין הזמן. הרי כיוון שעל ידי תפלה ממשיכים
 המשכה בריאה יצירה עשיה, וזאת על ידי ספירת ה"מלכות",
 מקור בריאה יצירה עשיה – לכן נקראת תפלה "חיי שעה",
 ותורה – נקראת "חיי עולם",
 "ועיר אנפין",
 תורה, הן מתחלקין בעשר בלי דעשר ספירות ד"עיר
 אנפין" כו'. – ו"זעיר אנפין" היא הרי ספירות שב"אצילות",
 וב"תורה אור" סוף פרשת תרומה כתוב שז"א היא סוף עולמות
 האין סוף, למעלה לגמרי מבריאה יצירה עשיה.

א"א פשר בלי העלאת מין נוקבין מלמטה דוקא. –
 שהאדם שלמטה מעלה מ"ן ועושה "אתערותא דלתתא"
 (התעוררות מלמטה) בעבודתו בתפלה להמשיך "אור אין סוף"
 למטה, וכפי שיטביר רבנו הזקן מיד להלן, שזו עבודה בבחינת
 בלי גבול של האדם,
 שהיא בלי להמשיך הבלי
 גבול שלמעלה ובוה
 מתבטא ה"העלאת מ"ן".
 מה שאין כן לתלמוד
 תורה שבאצילות, –
 לפני שההמשכה נמשכת
 על ידי לימוד התורה,
 שהמשכה זו היא, כאמור
 לעיל, בעיקר ב"אצילות",
 המיוחדת – התורה

מיוחדת בלאו הכי – בין
 כך, במאציל ברוך הוא. – ב"אור אין סוף" שהאציל עולם
 ה"אצילות". וכיוון שאין על המשכה זו להיות המשכת "אור אין
 סוף" למטה – לא נדרשת "העלאת מ"ן" מלמטה. הוספת כ"ק
 רבינו: "ואין זה מ"ן (ושייכות) לא"ס – ע"ז מבאר" – וכיצד זה
 יכול להיות "מין נוקבין" (ושייחיה לה שייכות) ל"אור אין סוף"
 – על כך מסביר רבנו הזקן להלן: והעלאת מין נוקבין במחו
 ולכן של אדם, היא בחינת – אהבת ה"שפי אש" בלי גבול,
 – כמו "אין סוף", – אהבה בלי גבול זו נקראת "מאדך", –
 האהבה שהיא "בכל מאדך", בלי גבול של האדם. למרות שזה
 "מאדך", "מאד" שלך, שבאדם אחד זה בלי גבול ובאדם שני זה
 בבחינת גבול, ובנוסף על כך שהאדם כולו הוא הרי מוגבל,
 ואפילו הבלי גבול שלו הוא גם כן גבול, בכל זאת מספיק הדבר
 כדי לעורר בחינת אין סוף, – ובלי גבול. בלי גבול
 שלמעלה בלי גבול אמיתי, שהרי ה"העלאת מ"ן" צריכה
 להיות מעין בחינת ואופן האור שעליה להמשיך, ובשעה שזה
 בבחינת של בלי גבול באדם – הרי זו "העלאת מ"ן" להמשיך

יום שלישי ג' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה במ"א כתב... עד עמ' 310, דוקא.

והגבלה – באות מהן מצוות הלא תעשה שהן הגבלה לעצירת
 השפעת הקדושה שלא תגיע ל"חיצונים" ובמקום אחר כתב¹³
 ש"הן – תרי"ג (613)
 המצות, הן תרי"ג ארחין
 נמשכין מחד ארחא כו',
 – 613 דרכים (המשכות),
 הנמשכות מ"דרך" אחת
 (מקור והמשכה), שהוא

קונטרס אחרון

והנה במ"א כתב שרמ"ח מ"ע

הן בה' חסדים ושם"ה ל"ת בה"ג וכו' ובמ"א כתב שהן
 תרי"ג ארחין נמשכין מחד ארחא כו' שהוא לבנונית

והנה, במקום אחר¹¹ כתב¹² שרמ"ח – 248 מצוות עשה הן
 בה' חסדים – של ז"א דאצילות, שכל מצוות עשה, היא הרי
 בלי לחסד ולהמשכת
 אלקות, ושם"ה – 365
 מצוות לא תעשה בה'
 גבורות וכו', – של ז"א⁹
 דאצילות, שגבורות הן
 הרי ענין של צמצום¹¹

9. שבת י, א. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כנ"ל שע"י תומצ" ממשיכין מוחין וכו' ב"ס דו"א". 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה אוה"ת להצ"צ בראשית כרך ג' ע' תעא ובכ"מ". 12. ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ד. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "זח"ג קכט, א".

הנמשכת מ"אור אין סוף" בחיצוניות הכלים ד"א, הוא על־ידי
פנימיות הכלים ומחותיהן, שֶׁהֵן – בעבודתו של בן ישראל,
דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵימוֹ – יראה ואהבה, שְׂכָלָיִים – הנוצרות על ידי
שכל והתבוננות, אוֹ מַכְעִיִּים, – אהבה ויראה שבטבע כל אחד
מישראל – הראשונות הן
מוחין, והשניות הן מדות,
שֶׁ – בספירות שלמעלה
הֵן פְּחִינּוֹת מֶחֱיָן
דְּקַטְנוֹת וְגִדְלוֹת. –
"מוחין דקטנות" הוא כמו
למשל באדם אהבה
ויראה טבעיים, ו"מוחין
דגדלות" הוא כמו למשל
באדם אהבה ויראה
הנוצרות על ידי השכל
(שכליים). על כל פנים,
אין גם סתירה ממה שהוא
אומר שכל תר"ג המצוות
נמשכות מאור (והמשכה)
אחד, מה"לבוניות" וכו',
שכן זה כפי ששורש
ההמשכה הוא בעונג
וחפץ העליון של "כתר".

וְלֹא – ולכן, פֶּקֶשׁ מִשָּׁה רַבָּנוּ עֲלֵי־הַשְּׁלוֹם מֵאֵד לְקַיֵּם
הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת הַתְּלוּיֹת בְּאֶרֶץ, – כפי שהגמרא¹⁴ אומרת,
שמה שמה רבנו רצה כל־כך להיכנס לארץ ישראל, היה כדי
לקיים המצוות התלויות בארץ, שֶׁ – המצוות המעשיות הֵן
תְּכֵלֶת הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, לְהַמְשִׁיךְ אוֹר אֵי־סוֹף פְּרוֹד־הוּא
לְבָר הַכִּלִּים ד' וְעִיר אֲנָפִין דְּכִרְיָא־הַיְצִירָה־עֲשִׂיָּה, שֶׁהֵן
הֵן הַרְפ"ח – 288, נִיצוּצִין, – משבירת הכלים דתהו – לברר
אותם עַל־ידי תוֹרָה וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבְּכִרְיָא־הַיְצִירָה
עֲשִׂיָּה דְּוָקָא. הרי, כיוון שזה תכלית כל ההשתלשלות,
ושלימות קיום המצוות היא הרי בארץ ישראל, לכן רצה כל־כך
משה רבינו להיכנס לארץ ישראל ולקיים המצוות התלויות
בארץ. על־כל־פנים, הוסבר כאן, מדוע עיקר הברור הוא על
ידי תפלה, למרות שתורה היא למעלה מתפלה; שכן הברור
של תפלה הוא העלאת ניצוצי התהו לשורשם הגבוה ביותר
בתהו, ועל־ידיה – למעלה יותר, עד ב"אין סוף". ומה שבזמן
הזה עיקר הברור הוא על ידי תפלה, אומר רבנו הזקן להלן
(קסב, ב) שבדורות הראשונים, שהיו אז "נשמות האלקית גדולי
הערך", נעשה הברור באופן מהיר, בקריאת שמע והברכות
שלפני קריאת שמע, ופסוקי דמרה בקיצור בלבד – אך בזמן
הזה, כשאין נשמות גבוהות כאלו, נדרש הברור על ידי תפלה.

לְבִנְיָנִית וְכו'. – לובן וחסד של "כתר עליון", שם אין גבורה
כלל, כפי הלשון בוהר (שם): "לית שמאלא בהאי עתיקא" – אין
שמאל וגבורה ב"עתיק" (בפנימיות ה"כתר"), כִּי־אם חסדים
בלבד. הרי לכאורה יש בכך משום סתירה: כאן הוא אומר
שרמ"ח המצוות הן בכלים
של עשר ספירות ד"א,
ובוהר אומר שרמ"ח
מצוות־עשה הן בה'¹
חסדים, ושס"ה לא־תעשה²
בה' גבורות של ז"א,³
ובמקום אחר בוהר הוא⁴
אומר, שהמצוות הן⁵
במדרגה שהיא "לבונית"⁶
(הלובן של "כתר עליון")⁷
שאין בה גבורות כלל: אֵד⁸
הַעֲנִין, שְׂכָל הַמִּצְוֹת⁹
לְתַקֵּן רַמ"ח – 248 אֲבָרֵי¹⁰
וְעִיר אֲנָפִין, עַל־ידי¹¹
הַמְשָׁכָה אוֹר אֵי־סוֹף¹²
פְּרוֹד־הוּא בְּמֶחֱיָן,¹³
הַכִּלִּין בְּה' חֲסִידִים וְה'¹⁴
גְּבוּרֹת, – על דרך־משל
באדם, הנטיה במוח לחסד

ולגבורה; הרי, כיוון שענין המצוות הוא לתקן רמ"ח האברים
של ז"א – לכן אומרים, שמצוות הן בכלים של הספירות ד"א.
וכיוון שמתקנים רמ"ח האברים ד"א על ידי המשכת "אור אין
סוף" במוחין, שהם בה' חסדים וה' גבורות – לכן הוא אומר
לפעמים שהמצוות הן בה' חסדים וה' גבורות. וּמִקּוֹר הַמֶּחֱיָן
הוא לְבִנְיָנִית כו', – של "כתר", הוא הַעֲנִין וְחַפֵּץ הַעֲלִיּוֹן
לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר לְמִטָּה לְרַמ"ח אֲבָרֵי ד' וְעִיר אֲנָפִין, – ז"א"
לגבי "כתר" נקראת "מטה" לגבי "מעלה", וּמִתְחַלֶּקֶת הַמְשָׁכָה
לְתִרְיָג – 613 הַמְשָׁכוֹת פְּרִמִּיּוֹת, לְפִי בְּחִינַת עֶרֶךְ הַמִּצְוֹת,
בְּגוֹן בְּצִדְקָה וְנִמְלִיּוֹת חֲסִידִים נִמְשָׁךְ אוֹר אֵי־סוֹף פְּרוֹד־
הוא לְחִיצוֹנִיּוֹת הַכִּלִּי דְּחֶסֶד ד' וְעִיר אֲנָפִין, – "חסד דרועא
ימינא", על ידי חסד למטה נמשך ב"דרועא ימינא" מחסד
ד"אצילות", כלומר, בשם שה"אתערותא דלתתא" (ההתעוררות
מלמטה) של האדם היא בפעולה של חסד, כך היא
ה"אתערותא דלעילא" (ההתעוררות מלמעלה) הפועלת
למעלה המשכה של חסד (חסד ד"א), וּבְקִיּוֹם הַדִּינִין – על ידי
קיום המצוות בענינים של דינן, נמשך "אור אין סוף" פְּחִינּוֹת
גְּבוּרָה, – של ז"א, וּבְרַחֲמִים כו'. – כשהאדם מרחם או מעורר
רחמים על נפשו – נמשך על־ידיה "אור אין סוף" במדת
הרחמים (תפארת) של ז"א. וְדֶרֶךְ וּמַעֲבָר הַמְשָׁכָה –

יום רביעי ד' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 310, והנה לקיום מצוה... עד עמ' קנו, אחורי כו'.

קונטרס אחרון

והנה לקיום מצוה

שא"א לעשות ע"י אחרים מבטלין ת"ת ואפ"י מעשה מרכבה וכש"כ תפלה שהיא בחי' מוחין ודו"ר שכליים והטעם כנ"ל. ועוד זאת שבאמת מאד גדלה וגבהה מעלת המצות מעשיות וכן לימודם על מעלת המוחין שהן דו"ר שכליים כי הגם דכתיב ולדבקה בו ע"י מדותיו מ"מ איננו דבק אפ"י במדות העליונות אלא במציאותן ולא במהותן וכמ"ש ואנכי עפר ואפר וכש"כ באור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא בי' באורו והתפשטות החיות ממנו ית' כ"א במציאותו שהוא שמחיה את כולם ולא במהותו אפ"י לעליונים כמ"ש קדוש ק' ק' ה' צבאות כו' לבד עלולים הנאצלים משיגים כ"א בעילתו כפי הסדר שבע"ה בהתלבשות הפרצופים אבל לא בנבראים אפ"י בנשמות דאצי' כמ"ש במשה רבינו ע"ה וראית את אחורי כו'.

תפיסא, אפילו — לא ל' נבראים ולמלאכים של העולמות עליונים, כמו שכתוב¹⁸: "קדוש קדוש קדוש ה' צבאות כו'", — ש"ה צבאות קדוש ומובדל מהם, כך אומרים הרי השרפים, שהם מלאכים עליונים של עולם ה'בריאה, והם אומרים זאת על "ה צבאות", שאפילו מהות האור קדוש ומובדל מהם, לבד "עלולים הנאצלים" — המדריגות של עולם ה'אצילות' שהן "עלולים" מהמדריגות הנעלות יותר הנקראות "עילות" לגבי ה'עלולים', וה'עלול' הרי משיג את ה'עילה' שלו, הם משיגים כל אחד ב'עלתו' — כפי הסדר ש' — נמנה ב'עץ חיים' — בהתלבשות ה'פרצופים', — כפי שמסביר ב'עץ חיים' איך ה'פרצופים' של הספירות העליונות של "אצילות" מתלבשים זה בזה, שהמלוכש הוא "עלול" של המתלבש — מבין ומשיג ה'עלול' ב'עילה' ו'פרצוף' שלו המתלבש בו, אבל לא בנבראים, אפילו — לא, בנשמות דאצילות, — שלמרות שהן הרי אלקות, בכל זאת, כיוון שהן כבר נפרדו מהכלים של עשר ספירות, כפי שאומר ב'אגרת הקודש' סימן כ"ו¹⁹ — הן כבר נקראות "נבראים" ואי אפשר שתהיה להן "תפיסא" והשגה במהות האלקות, כמו שכתוב²⁰ במשה רבינו עליו השלום: "וראית את אחרי כו"²¹. — את

והנה, לקיום מצוה שא"א אפשר לעשות על ידי אחרים מבטלין תלמוד תורה¹⁵, ואפילו — הענינים הנעלים ביותר בתורה, מעשה מרכבה, וכל שכן — שמבטלים תפלה שהיא בחינת מוחין ודחילו ורחימו — יראה ואהבה שכליים, והטעם בנזכר לעיל. — בגלל ענין בירור הניצוצות הנעשה על ידי מצוות מעשיות, 1 שזה דוקא הוא תכלית ההשתלשלות. ועוד זאת, 2 שבאמת מאד גדלה וגבהה מעלת המצות מעשיות, וכן לימודם, — 3 של ההלכות, על מעלתן — וגדלות, המוחין שהן 4 דחילו ורחימו — יראה ואהבה שכליים. — 5 העליונות מתבטאת (נוסף על ביצוע הכוונה העליונה בענין 6 גם 7 בהתאחדות הנפש עם אלקות, דבר הנעשה על ידי מצוות מעשיות או 8 על ידי לימוד ההלכות של המצוות המעשיות — גם בכך ישנן עליונות וגדלות לגבי המוחין והאהבה ויראה שכליים, כי הנם דכתיב¹⁶: "ולדבקה בו" — בהקדוש ברוך הוא, וזאת על ידי מדותיו, — שעל ידי מדת החסד והאהבה של האדם הוא נדבק במדת החסד של הספירות העליונות שהן דבר אחד עם הקדוש ברוך הוא, מבלי מקום איננו דבק אפילו במדות העליונות אלא במציאותן, — ב"מציאות" המדות, ולא במהותן, — הוא נדבק במציאות ובחיצוניות המדות בלבד, אך לא במהות ובפנימיות המדות, וכמו שכתוב¹⁷: "ואנכי עפר ואפר". — שלפי המוסבר ב'אגרת הקודש' סימן ט"ו בשם המגיד ממזריטש, שזאת אמר אברהם אבינו על הארת נשמתו שהאירה בגופו מהאור של חסד עליון, שמבלי הבט על האהבה הגדולה (שהיא מדת החסד) שהיתה לאברהם אבינו להקדוש ברוך הוא, עד שהיה "מרכבה" לו, אמר על מדת החסד שבנשמתו, שהיא "עפר ואפר" בלבד בהשוואה למדת החסד של הספירות העליונות, ולמשל אפר הוא הרי המהות והעצם של העץ שנשרף והפך לאפר. העץ היה מורכב מארבעת היסודות אש, רוח, מים, עפר. ועל ידי שריפתו, נתנדפו שלשת היסודות אש, רוח, מים — בעשן, ונשאר יסוד העפר בלבד,

15. מועד קטן ט, א. 16. ראה סוטה יד, א. ובכ"מ. 17. וירא יח, כז. 18. ישעי' ו, ג. 19. קל, סע"א. 20. תשא לג, כב. 21. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ועיין אגה"ק סיי"ט".

מעשה המצוות – יסביר רבנו הזקן להלן – הוא ענין של **מהות** 5
אלקות, ובשעה שיהודי אחדו אתרוג בידו יחד עם שאר המינים 6
ומקיים את המצוה – הרי הוא תופס ב**מהות** האלקות. וכך הדבר 7
בכל המצוות המעשיות. 8

1 החיצוניות והמציאות של אלקות ולא את המהות; הרי, שאפילו
2 במשה רבנו, מצד הראיה של הנשמה (לא כפי שזה מצד מצוה
3 – אלא מצד הנשמה) יכול הוא לראות רק את ה"אחוריים"
4 והחיצוניות, שהם המציאות של אלקות, לא את המהות. אך,

יום חמישי ה' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קנו, משא"כ מעשה המצוות... עד עמ' 312, משיג המהות.

46 **כָּלֵל** – כמו למשל באדם בחינת חי' של נשמתו היא ה"מקף" 46
של נשמתו, שלא כמו בחינת ה"נשמה" שהיא השגה, או "רוח" 47
שהיא מדות וכו' שיש להן הכלי שלהן בגוף, אבל בחינת חי' 48
היא בחינת הנשמה שהיא "מקף", כך גם בעולמות, בחינת "חי", 49
שהיא "אצילות" – היא 50

בבחינת "מקף", שאינה

מתלבשת כלל בשום כלי, 51

הרי האדם לא יכול 52

להשיג – בהיותו בגוף – 53

את מהות בחינת ומדריגת 54

"אצילות", **כִּי־אֵם** 55

מְצִיאֹתָן, – בלבד, של 56

החסדים הפנימיים ד'זעיר 57

אנפין" – הוא יכול 58

"לתפוס" ולהשיג, **עַל־יְדֵי** 59

דְּחִילוֹ וְדְחִימוֹ – יראה 60

ואהבה **שְׂכָלִיִּים**. ומה 61

שְׂכָתוֹב: "וְרֵאִיתָ אֶת 62

אֲחֶרֶי, – וראיה היא הרי 63

ענין ש"לוקח" מהות, הוא 64

בְּדֶרֶךְ נְבוּאָה דְּקָא 65

(שהוא – הנבואה 66

התפשטות הנשמות, 67

כְּמוֹ שְׂכָתוֹב בְּרַעֲיָא 68

מְהִימָא פְּרִשְׁת מְשַׁפְּטִים²⁴). – הרי מה שמשה רבנו ראה 69

בראיה ה"תופסת" את המדות, היה זה אכן בדרך של נבואה. 70

שכיוון שנבואה היא התפשטות הגשמיים – יכול להיות ענין של 71

ראיה גם כשהנשמה נמצאת בגוף, אך אם לא מצד נבואה – אין 72

הנפש יכולה "לתפוס" ולהשיג מהות ומדריגת ה"אצילות", 73

והיינו הטעם, – על כך, **לְפִי שְׂאִיאֲפִשֵּׁר לְנִבְרָא לְהַשִּׁיג** 74

כְּלוֹם בְּמַהוּת הָאֱלֹקוֹת, שֶׁהוּא הַבּוֹרָא, וְכָלִי הַשֶּׁנֶּה – אֵין 75

זוֹ הַלְבָּשָׁה וְתַפְסִיטָא וְדִבְקוּתָא אֲמִתִּית. – הרי אי אפשר לאדם 76

להיות דבוק באמת אפילו לא במדותיו של הקדוש-ברוך-הוא 77

שהן מדות ה"אצילות". על-כל-פנים, הרי שאהבה ויראה 78

שכליים שיהודי מקנה לו בתפלה, הן "תפיסה" ודביקות 79

במציאות האלקות בלבד אך לא במהות האלקות. **מַה־שְּׂאִין** 80

בְּן הָאֲתֵרוֹן עַל־דֶּרֶךְ־מִשְׁל, חִיּוּתוֹ נִמְשָׁכָה וְנִשְׁתַּלְשַׁל 81

82

9 **מַה־שְּׂאִין בְּן מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת – "מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הֵמָּה" הֵנָּה**
10 – אין הם מעשים גשמיים שהאלקות נעלמת מהם לגמרי (כפי
11 שהדבר בכל המעשים הגשמיים של עולם הזה), אלא למרות
12 שמעשה המצוות נעשים בדברים גשמיים – הם הרי בכל זאת

13 מעשים אלקיים. כיצד אכן

14 הדבר? – הרי זה בְּדֶרֶךְ

15 הַשְׁתַּלְשֻׁלֹּת מְבַלִּים

16 דְּאֲצִילוֹת לְבִרְיָאֵה

17 יִצְרִיחַ־עֲשִׂיָּה, – שהכלים

18 ד"אצילות" הבאים

19 ב"בי"ע" הם האלקות של

20 עולמות ב"ע, מְהִיּוּתָן

21 וְעֲצֻמּוֹתָן דְּחִיצוֹנִיּוּתָן,

22 כְּמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מִשְׁל

23 אֲתֵרוֹן וּמִיָּנוּ – שאר

24 שלשת המינים, שיחד עם

25 האתרוג הם מהווים מצות

26 ד' מינים, הַלְבִּישׁ בָּהֶן

27 הַקְדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא

28 מְהִיּוּתָן וְעֲצֻמּוֹתָן

29 דְּחִסְדִּים [פְּנִימִית]

30 [פְּנִימִים] דְּזַעִיר

31 אֲנִפִּין, וְהֵינּוּ מְבַחֲנִית

32 חִיצוֹנִיּוּתָן, –

33 שמחיצוניות החסדים הפנימיים של "זעיר אנפין" מלוכש

34 באתרוג ובמיניו, כְּנֻדָּע כָּלֵל מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת. מַה־שְּׂאִין־בְּן

35 הָאֲדָרִם, – שבהבנתו ומדותיו הוא מגיע לאהבה וליראה

36 שכליים, אֶפְלוֹ – אם, יֵשׁ לוֹ נִשְׁמָה דְּאֲצִילוֹת, מֵאֲחֶר

37 שְׂמִלְכָשֶׁת בְּגוֹף – לא יוכל לְמַצָּא בְּנִפְשׁוֹ²² – ולא יוכל

38 וְלַהֲשִׁיג – בשכלו, מְהִיּוּתָן וְעֲצֻמּוֹתָן שֶׁל פְּנִימִית הַחֲסִדִּים

39 דְּזַעִיר אֲנִפִּין דְּאֲצִילוֹת (כִּי הָאֲצִילוֹת הֵיא בְּחִינַת "חִיָּה"

40 בְּכָלֵלֹת הָעוֹלָמוֹת אֲצִילוֹת־בְּרִיאָה־יִצְרֵחַ־עֲשִׂיָּה, –

41 בפרטיות ישנן בכל עולם ארבע מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חי',

42 ובכללות ארבעת העולמות הם כנגד ארבע הבחינות של נפש,

43 רוח, נשמה וחי', שעשייה היא נפש, יצירה – רוח, נשמה –

44 בריאה, ואצילות – חי'. הרי ש"אצילות" היא בחינת חי', שְׁהִיא

45 – חי' היא בְּחִינַת מְקִיף מְלַמְעֵלָה וְאִינָה מְתַלַּכְשֶׁת בְּכָלִי

22. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "[בנפשו] כמו ב"ת דויקה בידו". 23. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להעיר משו"ע אדה"ז חאו"ח

רסצ"ח. הלי ת"ת פ"ד ס"ס". 24. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי הכוונה שם קטן, ב ואילך".

1 ממהות חיצונית דכלים דנוקבא ד"עיר אנפין" דאצילות,
2 שהוא בחינת אלקות, כמו שכתוב ב"עין חיים" 25 שכל
3 הפירות הן באצילות, — ב"אצילות" ישנו השורש לכל
4 ה"פירות", כי למ"ד כלים דאצילות ירדו לכריאה צירקה
5 עשיה — להיות האלקות
6 של עולמות ב"ע, (והן
7 יו"ד מאמרות שבהן
8 נברא העולם), על ידי
9 התלבשות ננוקבא
10 דעשיה, מהות ב"ע, 3
11 — שמהות הכלים של
12 "מלכות" דאצילות
13 מתלבשת במהות "מלכות"
14 דעשיה, ומ"מלכות" 7
15 דעשיה" הרי נבראים כל
16 הנבראים של עולם
17 ה"עשיה", ביניהם גם
18 הפירות, כמו למשל
19 האתרוג, אך, בדברים
20 גשמיים אחרים האלקות
21 היא באופן של העלם
22 והסתת, ואילו במצוה —
23 היא בגלוי, בלי שום
24 העלם והסתת (כמוסבר
25 בפרק כ"ג בחלק הראשון של ספר ה"תניא"), כי הכלים
26 דאצילות נעשו נשמה בעשיה שהיא — בחינת הנשמה של
27 עולם ה"עשיה" היא בחינת אלקות ממש, לפי שבאצילות
28 "איהו" — "אור אין סוף", וגרמוהו — הכלים הנקראים "גרמוהו",
29 תד", — הם דבר אחד, המאציל — "אור אין סוף", והנאצל, —
30 הכלים ד"אצילות" שנאצלו מ"אור אין סוף" — הם דבר אחד,
31 ועל ידי התלבשות מהות הנשמה — שמהכלים ד"אצילות",
32 במהות הכלים דנוקבא דעשיה — נתהוה האתרוג. נמצא,
33 בשתופס האתרוג ומנענעו כהלכתו — הרי זה תופס ממש
34 חיותו, המלבש בו מנוקבא דאצילות, — מ"מלכות
35 דאצילות", המיוחדת — "מלכות דאצילות", באור אין סוף
36 המאציל ברוך הוא. — שהאציל "מלכות דאצילות". אבל
37 מתעוררת השאלה: הרי אותו דבר הוא גם כשאוחז פרי גשמי
38 אחר שאינו מצוה? היתירץ על כך הוא: כאמור לעיל, שבדברים
39 גשמיים אחרים, החיות האלקית שבהם היא באופן של העלם
40 והסתת, ואילו במצוה היא בגלוי שהיא "מעשה אלקים". מה
41 שאין בהן בכוונה מצות אתרוג, אינו משיג ותופס,
42 — מהות "מלכות דאצילות", שהיא שורש האתרוג, כפי שסיביר

קונטרס אחרון

וגשתלשלה ממהות חיצונית דכלים דנוק' דז"א דאצי'
שהוא בחי' אלקות כמ"ש בע"ה שכל הפירות הן
באצי' כי למ"ד כלים דאצי' ירדו לבי"ע (והן יו"ד
מאמרות שבהן נברא העולם) ע"י התלבשות בננוק'
דעשי' מהות במהות כי הכלים דאצי' נעשו נשמה
בעשי' שהיא בחי' אלקות ממש לפי שבאצי' איהו
וגרמוהו חד המאציל והנאצל וע"י התלבשות מהות
הנשמה במהות הכלים דנוק' דעשיה נתהוה האתרוג
נמצא כשתופס האתרוג ומנענעו כהלכתו ה"ז תופס
ממש חיותו המלוכש בו מנוק' דאצי' המיוחדת באור
א"ס המאציל ב"ה. משא"כ בכוונתו אינו משיג ותופס
אף היודע הסוד. אלא מציאותה ולא מהותה אך
בלימוד הלכות אתרוג משיג ותופס האתרוג ממש
ומצותו כהלכה בבחי' דבור ומחשבה וכש"כ הלימוד
הסוד אבל דוקא סודות המצוה דלא גרע מלימוד
הלכותיה ואדרבה כו' אף שאינו משיג המהות.

להלן, אף היודע הסוד, — אף מי שידע סוד כוונת האתרוג
על פי קבלה וחסידות — בכל זאת אין הוא משיג ותופס על ידי
הכוונה אלא מציאותה, ולא מהותה. — את מציאות "מלכות
דאצילות", שורש האתרוג — הוא יודע, תופס ומשיג על ידי
הכוונה, אך לא את
המהות של "מלכות
דאצילות", שלא כפי
שהדבר באחיות אתרוג
וקיום המצוה, שהוא אוחז
ותופס מהות האתרוג
ושרשו באלקות, אף
בלימוד הלכות אתרוג —
לא כשהוא מכון הכוונה
הרוחנית של אתרוג,
שעליה דובר לעיל — אלא
בלימוד הלכות אתרוג,
משיג ותופס האתרוג
ממש — שהרי מדובר כאן
אודות האתרוג הגשמי בו
מקיימים מצוה — לא
אודות ענינו הרוחני
למעלה — ואת האתרוג
הגשמי הוא הרי מבין את
מהותו, ומצותו כהלכה,
בבחינת דבור ומחשבה, — כשהוא מבטא בדיבור את הדינים
והלכות של אתרוג ומבין במחשבה את הדינים וההלכות,
וכל שכן הלימוד הסוד, — של מצות אתרוג, שהוא יודע הענין
הפנימי של מצות אתרוג על פי קבלה וחסידות, וכיוון שהוא
הרי מבין את מהותו של האתרוג עצמו, שהרי לא מדובר כאן
אודות ענינים רוחניים או אודות מדרגות שלמעלה מזה —
פרצופים של עולם ה"אצילות" — אלא מדובר אודות אתרוג
גשמי, ובזה הוא יודע את הסוד והענין הפנימי. אבל דוקא
סודות המצוה, — לא סודות המדרגות הרוחניות של סדר
ההשתלשלות, כפי שסיביר להלן, אלא סוד המצוה, שאת
המצוה עצמה, החפץ הגשמי של המצוה, הוא יודע ומבין את
מהותה, דלא גרע מלימוד הלכותיה, — של המצוה, ואדרבה
כו', — הרי זה למעלה מלימוד ההלכה, אף שאינו משיג
המהות. — של הכוונה הרוחנית של סוד המצוה שמדובר
בענינים ופרצופים של "אצילות", אך, כיוון שהמצוה עצמה —
האתרוג — הוא מבין את מהות האתרוג — הרי שבכללות הענין
יש ענין של ידיעה ו"תפיסה" במהות. כל האמור הוא באשר
לכוונת וסוד המצוה,

יום שישי ו' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 312, משא"כ בסדר ההשתלשלות... עד עמ' 312, אשר שם.

קונטרס אחרון

השגת המהות אלא ידיעת המציאות בלבד. אף-על-פי-כן –
יסביר רבנו הזקן להלן – ישנה מעלה ועליונות בידיעת ולימוד
סדר ההשתלשלות, שלא זו בלבד שאינה נופלת מלימוד המצוות
של תורה – אלא היא אף למעלה מזה. **אלא שידיעת המציאות**
מההשתלשלות, היא
גם-כן מצוה רמה
ונשאה²⁸, ואדרבה עולה
על כללנה, – על כל שאר
המצוות ולימוד הלכות
התורה, כמו שכתוב²⁹:
"**וידעת היום כו**", –
כלומר, שצריכה להיות
דעת והשגה באלקות, וכן
כתוב³⁰: "**דע את אלקי**
אביך כו", – שגם
משמעותו היא שצריכה
להיות דעת והשגה

משא"כ

בסדר ההשתלשלות אף אם משיג המציאות לא
עדיף מצד עצמו בלימוד המצוות שמשגיג ותופס
המהות ומעלה עליו כאילו קיים בפועל ממש כמ"ש
זאת התורה כו' אלא שידיעת המציאות מההשתלשלות
היא ג"כ מצוה רבה ונשאה ואדרבה עולה על כולנה
כמ"ש וידעת היום כו' דע את אלקי אביך כו' ומביאה
ללב שלם כו' שהוא העיקר והשגת המציאות הוא
להפשיט מגשמיים כו' רק שזו היא מצוה אחת מתרי"ג
והאדם צריך לקיים כל תרי"ג לפי שהן השתלשלות

באלקות, ומביאה ל"לב שלם" כו', – כפי שמסיים בדברי
הימים: "ועבדו בלב שלם", ש"דע את אלקי אביך" מביא שיהיה
"ועבדו בלב שלם", ובהתאם לפירוש בביאור "ולא תשבית"
ב"לקוטי תורה"³¹, הכוונה היא, שזה מביא ליראה שהיא תכלית
כל המצוות, ככתוב³²: "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה
ליראה את ה' אלקינו" – הרי שתכלית כל המצוות היא להגיע
ל"ליראה את ה' אלקינו". ולימוד פנימיות התורה וידיעת סדר
ההשתלשלות, שמקימים בהם מצות "וידעת היום" ו"דע את
אלקי אביך" מביאים ל"לב שלם" של "ליראה את ה' אלקינו".
ובלשון רבנו הזקן: **שְׁהוּא הֶעֱקָר**, – "לב שלם" ויראת ה' הם עיקר
ותכלית כל המצוות, וכאמור לעיל, של"לב שלם" וליראה
מגיעים על-ידי ידיעת והשגת סדר ההשתלשלות, למרות שהיא
ידיעת והשגת המציאות בלבד, **וְהַשְׁנָת הַמְּצִיאוֹת³³ הוא**
לְהַפְשִׁיט – הענינים של מדריגות סדר ההשתלשלות, **מְנַשְׂמִיּוֹת**
כו. – כלומר, שיהיה ציור ברוחניות הענינים. בהתאם להערת
הרבי בכמה וכמה מקומות³⁴, לימוד פנימיות התורה באופן של
"יתפרנסון מיני", באופן של "פרנסה" והשגה, הוא דוקא כשזה
בא בביאורים המסבירים הענינים בהסברים של שכל והשגה –
תורת חסידות חב"ד – כדי שתהיה השגה והבנה יסודית בענינים
אלה, **רַק שְׁזוּ** – מצות "וידעת היום", שתהיה ידיעה והשגה
באלקות, **היא מְצוּה אַחַת מִתְּרֵי"ג**, – מ-613 המצוות, **וְהָאִדָּם**
צָרִיךְ לְקַיֵּם כָּל תְּרֵי"ג, – המצוות, **לְפִי שֶׁהֵן הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת**

1 **מִה־שְּׂאִיזֵן בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת**, – בידיעת ולימוד סדר
2 ההשתלשלות של העולמות והספירות שלמעלה, **אֵף אִם**
3 **מְשִׁיג הַמְּצִיאוֹת** – של המדריגות הרוחניות של סדר
4 ההשתלשלות, **לֹא עָדִיף מִצֵּד עֲצָמוֹ** – מצד הדבר עצמו של
5 ידיעת ולימוד
6 ההשתלשלות, **בְּלִמּוּד**
7 **הַמְּצוֹת** – ההלכות של
8 המצוות, **שְׁמִשְׁיג וְתוֹפֵס**
9 **הַמְּהוּת**, – מבחינת טעם
10 אחר אפשר שיהיה לו
11 עדיפות ועליונות, כפי
12 שיסביר להלן, שזה מביא
13 ל"לב שלם", ליראה שהיא
14 תכלית כל המצוות, אך
15 מצד עצמו אין זה עדיף
16 מלימוד ההלכות של
17 המצוות שבהן הוא יודע

18 ומשיג את המהות, **וּמַעֲלָה עָלָיו כְּאִילוֹ קִים בְּפֻעַל מִמֶּשׁ**, –
19 בלמודו ההלכות של המצוה, נחשב לו כאילו קיים את המצוה
20 בפועל ממש, **כְּמוֹ שְׁכָתוּב²⁶: "זאת התורה כו"**. – לעולה
21 ולמנחה, אומרת על-כך הגמרא²⁷, מי שעוסק בתורה הרי הוא
22 כאילו הקריב עולה ומנחה וכו'. הרי, שבלימוד הנגלה של הלכות
23 המצוות יש בפרט מסויים מעלה מרובה יותר מאשר בלימוד
24 פנימיות התורה, הלימוד של סדר ההשתלשלות, שזה בענין של
25 "מהות", שבלימוד ענינים שהוא יודע את מהותם, כפי שהדבר
26 בהלכות של מצוות הנעשות בענינים גשמיים, ואת הענינים
27 הגשמיים הרי הוא יודע את מהותם, כן חכמתו יתברך שבהלכות,
28 הרי ירדה בענינים הגשמיים שאודותם דנים בהלכות – הרי מבין
29 הוא "חכמתו יתברך" בהשגת המהות, ונעשה על-ידיה אופן
30 היחוד העליון ביותר של מקיף ומוקף, המבואר בפרק ה' ב"תניא",
31 ששכל האדם מתאחד בתכלית עם השכל והחכמה של תורה
32 שהיא חכמתו יתברך, ועל-ידיה נעשה גם היחוד של נפש
33 האדם (שלמעלה משכל) עם "אור-אין-סוף" ברוך-הוא המלוכב
34 בחכמתו יתברך. כל האמור הוא בשעה שההשגה שהוא מבין
35 בתורה היא השגת המהות, וכאמור לעיל, הרי זה דוקא בלימוד
36 המצוות של תורה שבהן ישנה השגת המהות, ואילו בלימוד
37 וידיעת סדר ההשתלשלות, שדנים במדריגות רוחניות, כמו
38 אופנים, חיות ושרפים של עולמות בריאה-יצירה-עשיה, או אף
39 למעלה מזה – בפרצופים של עולם ה"אצילות" וכו' – שם אין

26. צו ז, לו. 27. מנחות קי, א. 28. בתניא לפנינו: "מצות רבה ונשאה", אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "רמה", ככפנים. וכ"ה גם בלקו"ת ויקרא ד"ה ולא תשבית, שמעתיק (ומבאר שם) לשון זה שלפנינו, וכותב "רמה", ככפנים, ולא ככדפוסים שלפנינו. 29. ואתחנן ד, לט. 30. דברי הימים א' כח, ט. 31. שבהערה 28. 32. ואתחנן ו, כד. 33. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בנדרו" – משא"כ בהשגת מציאות האתרוג שהיא הקדמה להשגת מהותה – לא לבד שאינה מביאה להשגה בגשמיים – שהרי המדובר (גם) בעולם העשי' הגשמי – (ובמילא גם במהות), כ"א להיפך ענינה התפשטות הגשמיים והאפשרות להשיג מהות. [עפ"י – מובן שייכות "והשגת... כו" כאן]]. 34. ראה לקו"ש חט"ו ע' 42 ואילך. ובכ"מ.

- 1 המהות דחיצונית דכלים דאצילות, - כפי שהסביר לעיל
2 המעלה שבזה, לךך - לכן, צריך להרבות בלמוד כל התרין ג -
3 מצוות, ללמוד ההלכות
4 של כל המצוות, וקיומן
5 בפעל ממש - שהלימוד
6 הרי מביא לידי מעשה, ²
7 לקיים בפועל כל המצוות, ³ שהן ב"ע לברר בירורין אשר שם.
- קונטרס אחרון**
- המהות דחיצונית דכלים דאצי' לךך צריך להרבות בלימוד כל התרין ג וקיומן בפועל ממש במחור"מ שהן ב"ע לברר בירורין אשר שם.

יום שבת קודש ז' כסלו

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 312, ועוד זאת שבאמת... עד עמ' קנז, לא יראו.

- 15 ועוד זאת, - נוסף על מה שהוסבר לעיל על המעלה של מצוות
16 מעשיות (ושל לימוד ההלכות של המצוות) לגבי האהבה ויראה
17 של הנפש (למרות שאהבה ויראה הן ענין רוחני, ואילו המצוות
18 המעשיות נעשות בדברים גשמיים), מעלה שהיא בגלל ענין
19 ה"בירורים" הנעשים על-
20 ידי מצוות מעשיות, ואשר
21 הם תכלית ההשתלשלות; ⁴
22 הרי זו מעלה מצד הכוונה
23 העליונה והתכלית, ⁶
24 המבוצעת על-ידי מצוות ⁷
25 מעשיות, אך בעצם אהבה ⁸
26 ויראה של הנפש הן ⁹
27 למעלה מהמצוות ¹⁰
28 המעשיות. להלן יסביר
- קונטרס אחרון**
- ועוד זאת שבאמת הברורין שבבי"ע מרפ"ח ע"י תורה ומצות במחשבה דבור ומעשה גבוהין בשרשן מנר"ן שבאדם כי הן מס"ג שבפנימיות א"ק ונר"ן שכבר נתקנו ע"י מ"ה הוא יוצא מהמצא הארה בעלמא. וז"ש לפני מלך מלך כו' וה"ט שהאדם חי במזונות דצ"ח ומבררן במ"ה שבו וחי בהם לפי שהם מס"ג. ועוד זאת כמ"ש לפני לא

- 29 רבנו הו"ק, שגם בעצם, מצד השורש שלהם, הברורין של
30 המצוות המעשיות הם למעלה מהשורש של הנפש. ובלשון
31 רבנו הו"ק: שפאמת הברורין שפכריאה יצירה עשה
32 מרפ"ח, - מ' 288 הניצוצות של תהו, בירורים אלה מתבררים
33 על-ידי תורה ומצות במחשבה דבור ומעשה, - על-ידי
34 לימוד התורה במחשבה ודיבור ועל-ידי מעשה המצוות,
35 ובירורים אלה גבוהין בשרשן מנפשיה נשמה שפאדם, כי
36 - הברורים הן מ' - שם ס"ג' שבפנימיות "אדם קדמון",
37 ונפשיה נשמה שפכר נתקנו על-ידי - שם מ"ה", הוא
38 - השם מ"ה" יוצא מן המצח - של א"ק, הארה בעלמא.
39 - הארה בלבד מבחינת א"ק" (אדם קדמון), לא פנימיות א"ק".
40 שם ס"ג" ושם מ"ה" הם שניהם מארבעת השמות היוצאים
41 מארבעת האופנים והגימטריאות של שם הוי': כששם הוי' הוא
42 במילוי ווא"רין הוא בגימטריא ס"ג", והוא שם ס"ג", וכששם
43 הוי' הוא במילוי אל"פין הוא בגימטריא מ"ה", והוא שם מ"ה";
44 וכידוע בקבלה, שהשם ס"ג" שייך ל"תהו" שלמעלה מ"תיקון",
45 ושם מ"ה" - ל"תיקון". וזה מה שרבנו הו"ק אומר, שהברורים
46 של המצוות המעשיות - שרשם בשם ס"ג" שבפנימיות א"ק"
47 (אדם קדמון), שהיא המחשבה הראשונה הכוללת כל סדר
48 ההשתלשלות, אך הנפש או הרוח או הנשמה של האדם,
49 שנשמות ישראל הן הרי מ"עולם התיקון", הרי כבר נתקנו
- על-ידי שם מ"ה" (ש"מ"ה" - מתקן), ושם מ"ה" הוא הארה בלבד הבאה מה"מצח" של "אדם קדמון". וזהו שפכתוב³⁵: "לפני מלך מלך כו'". - לפני ישראל - ש"זאלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום", על-פי קבלה, הכוונה: ה"מלכים" והספירות של "עולם התהו", שהם "לפני" ולמעלה מ'מלך מלך לפני בני ישראל" המוסב על עולם התיקון. שכן, עולם התיקון הוא הארה בלבד מ"א"ק", ואילו 'תהו' (שמ'תהו' בא ענין הניצוצות והבירורים) הוא משם ס"ג" שמפנימיות א"ק". וזהו מ"ה" - זה הטעם, שהאדם חי במזונות דומם צומח חי, ומכררן ב"מ"ה' שפכו, - כיוון שהנשמה באה מעולם התיקון ויש בה שם מ"ה", ובכוח זה היא מבררת הברורים של הניצוצות שבדומם, צומח וחי, וחי' פהם, - לאחר שהאדם מברר הניצוצות שבדומם צומח חי וממשיך עליהם מעליונות שרשם שבתהו - הוא "חי" בהם, הם מוסיפים לו תוספת חיות ברוחניות, לפי שהם - הברורים והניצוצות שבדומם צומח חי מ"ס"ג. - שהרי באופן כללי לא מובן, מדוע שהאדם, שהוא "מדבר" ולמעלה מעלה מ"דומם" ו"צומח" ואפילו מ"חי" - יצטרך להזדקק עבור חיותו למזונות שהוא מקבל מדומם צומח חי? אלא הפירוש הוא: ש"לא על הלחם לבדו יחי' האדם כי על כל מוצא פי ה' יחי' האדם"³⁶, שלא מעצמיות הלחם (שהוא צומח) חי האדם, אלא מצד "מוצא פי הוי'" שבלחם. ברם, עדיין הדבר טעון הסבר: הרי האדם עצמו יש בו גם כן ה"מוצא פי הוי'" מה"נעשה אדם"³⁷, מדוע, איפוא, עליו להזדקק ל"מוצא פי הוי'" שבלחם (ובדומם ובחי')? אלא, ה"מוצא פי הוי'" שבלחם הוא בשרשו למעלה מה"מוצא פי הוי'" שבאדם. שכן, האדם הוא מ"תיקון" ושורש המאכל הוא ב"תהו" שלמעלה מ"תיקון", ובשמות זה שם ס"ג" שלמעלה משם מ"ה". ועוד זאת, - מצד עוד דבר ישנה עליונות במצוות המעשיות לגבי האהבה והיראה של הנפש, כמו שפכתוב³⁸:

קונטרס אחרון

במחשבה - אין מעצמות ה"חכמה", ואפילו בהשכלת השכל
באיוז חכמה - למרות שזו השכלה שלא "נשמעות" בה
עדיין אותיות, גם לא אותיות המחשבה, שכן היא עדיין
למעלה מאותיות, אף-על-פי-כן, הרי חכמה זו - היא, רק
הארה מתפשטת
ממהות השכל שבנפש
ועצמותו, והארה זו
היא רק לבוש למחותו
ועצמותו של השכל,
והשכל - כשלעצמו,
הוא הארה ולבוש -
בלבד, למחות הנפש. -
הרי שאין בהשכלת שכל
זה ממהות הנפש, שלא
כפי שהדבר בטיפה,
שלמרות שהיא גשמית,
הרי יש בה ממהות
ועצמות הנפש, כפי
שיסביר להלן: מה שאין
בן הטיפה, נמשך בה
גם ממהות הנפש
ועצמותה המלכצת
במחין, ולכן מולידה
ברומה לה ממש. -
בטיפה מעצמות הנפש. וזהו התפרש בין עבודת המלאכים
היוצאין מ"נשיקין" - ש"זיווג נשיקין" הוא זיווג רוחני,
ובמילא עבודתם היא עבודה רוחנית, להנשמות היוצאין
מהכלים. - שבכלים יש ענין של "עצם", והנשמות הבאות
מהם, הן למשל כמו השפעת הטיפה שיש בה השפעה
מה"עצם". ברם, בהתאם לכך היה צריך להסתבר, שגם
באהבה ויראה של נשמות תהיה המשכה מה"עצם", כיוון
שנשמות הרי באות מהכלים שבהם יש ענין של "עצם", ורבנו
הזקן הסביר לעיל, שהאהבה ויראה של הנשמות הן כמו
השפעת השכל מרב לתלמיד, שהיא השפעה של הארה בלבד
ולא של "עצם"? יסביר על כך רבנו הזקן להלן, שכיוון
שהכלים ד"אצילות" נעשים נשמה לבריאה-יצירה-עשיה, יש
במילא מהנשמה שני סוגי השפעה: השפעה של "הארה"
שהיא אהבה ויראה שכליים, והשפעה של "עצם", המתבטאת
במצוות מעשיות. אך הכלים האצילות נעשו נשמה
לבריאה-יצירה-עשיה, - ומהנשמה ישנם שני סוגי השפעה,
והלכך - ולכן, דחילו ורחימו - יראה ואהבה שכליים הן
במלאכים ד"נשיקין" - שהוא ענין רוחני והארה בלבד,
מהארת חיצונית דחכמה-בינה-דעת - המאירה בבריאה
יצירה-עשיה. - ואין זה "עצם", למרות שזה בא מכלים
ד"אצילות", והטעם, - טעמו של דבר הוא, משום דפנימיות

1 "ופני - הפנימיות שלי, לא יראו" - שפנימיות העליון אינו
2 יכול לירד למטה, - אי אפשר שתהיה בהתגלות למטה, רק
3 חיצוניותו - של העליון, ובהינתן אחוריים, - בלבד, כנאמר
4 לעיל "ופני לא יראו", שהוא נובלות חכמה עלאה. - חכמה
5 עליונה. הרי שהאהבה
6 והיראה של הנפש עליון
7 האדם דבוק במדות
8 העליונות, שהן הפנימיות
9 והעצמיות של הספירות, -
10 אי אפשר שיומשך בנפש
11 מפנימיות ועצמות המדות
12 - כ"אם מחיצוניות
13 בלבד, ואילו מהמצוות
14 המעשיות, הבאות מנצח
15 הודי-סוד של הספירות,
16 שהן החיצוניות והגילוי
17 של הספירות - יכול
18 להימשך מפנימיות
19 ועצמיות במצוות
20 המעשיות. ועוד זאת, -
21 קיימת מעלה במצוות
22 המעשיות לגבי האהבה
23 והיראה של הנפש. שכן,
24 האהבה והיראה שהן ענין
25 רוחני, הן למשל כמו
26 דיבור והשפעה של שכל, שהרב משפיע לתלמידו, שנותן לו רק
27 הארה משכלו ולא עצם השכל, ואילו מהשפעת הטיפה, שהיא
28 גשמית - יש ממנה "הולדה" שכל ה"עצם" מתבטא בה, עד שגם
29 יכול להיות "יפה כח הבן מבח האב"⁴⁰, שהענינים שלא היו
30 בגילוי באב, יכולים להיות בגילוי בבן. על-דרך-זה יסביר רבנו
31 הזקן, הוא ההבדל בין אהבה ויראה רוחניים למצוות מעשיות
32 גשמיות, שהאהבה ויראה הן ענין של "אורות", כמו למשל
33 השפע של אור השכל, ומצוות מעשיות הן ענין של "כלים",
34 ובהארת הכלים מתבטא "עצמיות", כמו למשל בטיפה
35 הגשמית מתבטא ה"עצם". שהרי הדבור מדברי חכמה
36 עלאה - חכמה עליונה, אינו מוליד, - אינו בורא "יש מאין",
37 כמו למשל מהשפעת השכל והחכמה לא נהיית שום הולדה
38 של מציאות חדשה, והטפה שנמשכה מהכלי דחכמה
39 עלאה - כמו למשל באדם הטיפה שהיא ממוח האב, יש בה
40 בן המוליד ומהוה יש מאין. וגם המשכת חכמה עלאה
41 - מהאור של "חכמה עילאה", כמו למשל כוח החכמה
42 שבאדם, כלולה בה. - בטיפה הבאה מהכלי של "חכמה
43 עילאה", והטעם, - טעמו של דבר, מפני שבה - בטיפה,
44 נמשך מהותה ועצמותה דחכמה עלאה. - כל האמור הוא
45 בקשר לטיפה הבאה מהכלים של "חכמה", מה שאין-כן
46 בדבור ומשככה, - שבשכל שהוא מבטא בדיבור או מהרהר

קונטרס אחרון

הָאָדָם מְמוּחֵן, וְכִמּוֹ
שְׂכֵתוֹב: "וּפְנִי -
הַפְּנִימוֹת שְׁלִי, לֹא
יֵרָאוּ". - וּלְכֵן מִן הַהִכְרָח
שֶׁתּוֹבָא בְּהֶעֱלֵם, כִּמּוֹ
הַטִּיפָה לְמִשְׁלַח.

הַכְּמָה-בִּינְהִינָה עֵצָה
וּמִהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ שֶׁל
אֹר פְּנִימִי - אֵינּוּ יָכוֹל
לְהִתְגַּלּוֹת אֶלָּא עַל-יְדֵי
הָאֶרֶץ הַכְּלִים דְּקָא, וּפְנִי לֹא יֵרָאוּ.
הַיּוֹרְדִים לְמִטָּה כְּטִפָּה

אגרות קודש

ב"ה, כ"ג מ"ח, תשי"ג
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהרש"ז שי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתביו, מעש"ק נח, ב' ועש"ק לך, ועש"ק וירא עם המצורפים אליהם.

ב) מצער אותי מה שעד עתה מתעכב ענין גביית הפלעדזשעס השונות שנשארו מהמגבית, ואף שהרה"ח הוו"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ וכו' מוהרחמ"א שי' חדקוב מסר לי הנמוקים ע"ז מה ששמע מכת"ר שי', אבל ידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, בענינים כמו אלו שבאמת זה נוגע למלאך מיכאל שרם של ישראל שהוא המביא בחשבון זכויותיהם של ישראל, ובמילא כיון שהטעם טעם אמיתי הוא, הלא לא רק שאין מקום להיפך השכר אלא עוד נכנס הוא בחשבון דחשב לעשות ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, אבל בנוגע להפעולה והעבודה, שזהו מתפקידו של האדם עלי אדמות בעוה"ז הגשמי והחומרי, הנה כשחסרה הפעולה והעבודה, איז זי טאקע ניטא, ופשיטא שאין גם התוצאות מזה.

ומה שכותב הנני לו עדי"ז אף שלכאורה הטעמים שביאר מתאימים הם, כי הרי לכל ענין שבעולם בטח יש למצוא אופן איך לתקנו אלא שלפעמים מספיקים ע"ז כחות הגלויים, ולפעמים צריך לצרף ג"כ כחות הנעלמים וגם בהם גבוה על גבוה עד שאפשר להגיע ג"כ לכחות היוליים עצמיים ובכדי שיתגלו כחות כאלו, הרי עפ"י רוב צ"ל שני ענינים, א) התקוה שאם יתגלו יצליח, ב) שיכיר בהנחיצות בהענין שלכן כדאי הטרחה והיגיעה, ואקוה לשמוע ממנו בשו"ט אשר התחיל לחפש עצות להסיר הטעמים הנ"ל, ובטחוני חזק שבהתחלת החיפוש יראה איך שמתבטלים הטעמים ובאים הענינים לפועל.

ג) נהניתי במאד במ"ש ע"ד ביקורו בקענטאן אהיא בדרך נסיעתו מכאן, אף שחבל שלא נתעכב עכ"פ לשעה קלה גם בשתי העיירות שמזכיר במכתבו, והם נאריסטאן וקארליסלע, ואף שכותב ע"ז הטעמים, הנה הוא הענין הנ"ל המבואר בסעיף שלפני זה, ואף גם אם לא הי' מועיל, הנה ידוע מאמר הבעש"ט בענין יהודי התועה בדרך ובעיירות (הועתק בההערות בלקו"ת הוצאת קה"ת בסופו)...

אתענין לדעת אם הי' מה בפועל במה שדברתי עם זוגתו תחי' במעמדו בענין אגודת נשי ובנות חב"ד במחנכם הטי', ומצו"פ העתק מכתבי במ"ש לאיזה מסניפי אגודות כאלו שכבר התחילו במפעלם הטוב, ואשר באמת שייך הוא לכל הסניפים וגם לאלו שיפתחו בעתיד ובמילא גם זו של מחנו בכלל, כן מובן שהמדובר בנוגע לסדר בריאת העולם בכלל והעולם קטן בפרט, יש להשתמש בו בתעמולות אחרות ג"כ.

בברכת הצלחה בעבודתו הצבורית אשר בודאי ישמש זה צנור וכלי לתוספת ברכה והצלחה בעניניו הפרטיים.

המחכה לבשו"ט.

יום ראשון

יום ראשון

א כסלו, ראש חדש

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: א-ט.

תניא: להבין מ"ש בפע"ח . . . 310 דו"א כו'.

בא ר' יקותיאל ליעפלער (דעם אלטען רבי'ס א חסיד) איז געווען צייטען, וואָס ער האָט געדאווענט שחרית מנחה און מעריב איינע נאָך די אנדערע, עס איז ניט געווען קיין זמן מפסיק זיין.

אָצט ר' יקותיאל ליעפלער (חסידו של אדמו"ר הזקן), היינט זמנים ש'היה מתפלל שחרית מנחה וערבית בזה אחר זה, לא היה זמן להפסיק.

יום שני

יום שני

ב כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, שני עם פירש"י.
תהלים: י"ז.

תניא: והנה במ"א . . . 310 שבבי"ע דוקא.

אָדני אָבי זקני מורי ורבי [מהר"ש] באר פעם במאמר, הא ד'ר' אלעזר יהיב פרוטה לעני והדר מצלי" [=נתן פרוטה לעני ואחר כך התפלל], כי הרי התפלה צריכה להיות בחיות, ועל ידי שנותנים צדקה לעני קדם התפלה ומחיים אותו, נתוסף חיות הרבה בתפלה. ונענע בידו ממטה למעלה לרמוז שהרבות בהפלאה. – וכמה פעמים קדם התפלה היה אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] מחזר אחרי עני לתן לו לאכל.

יום שלישי

יום שלישי

ג כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, שלישי עם פירש"י.
תהלים: יח-כב.

תניא: והנה לקיום . . . קנו אחורי כו'.

מההפך בין הנהגת הבעל-שם-טוב להנהגת המגיד, כי הבעל-שם-טוב היה עסוק בנסיעות שונות, והמגיד ישב בביתו. עוד זאת: בימי נשיאות המגיד, כבר היה מפרסם ענין החסידות גם במרחקים, על ידי נסיעות החבריא קדישא, ורבים מבעלי בתים בינונים נתקשרו לתורת החסידות והיו נוסעים למעזריטש.

יום רביעי

יום רביעי

ד כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: כג-כח.

תניא: משא"כ . . . 312 הלומד הסוד.

למים אחרונים גוטלים קצה האצבעות, ואחר-כך מעבירים אותם, בשםם לחים עדין, על השפתיים.

יום
חמישי

יום חמישי

ה כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: כט-לד.
תניא: אבל דוקא . . . 312 שם.

"וְהָיָה סֵלֶם מִצֵּב אֲרֻצָּה" – תְּפִלָּה הִיא סֵלֶם הַהִתְקַשְּׁרוֹת שֶׁל הַנֶּשְׁמָה בְּאַלְקוֹת. וְהָגַם שֶׁהוּא מִצֵּב אֲרֻצָּה", הַתְּחִלַּת הַתְּפִלָּה הִיא בַּהוֹדָאָה לַבַּד, אָבֵל "וְרָאִשׁוּ מִגִּיעַ הַשְּׁמִימָה", בְּבַחֲיִנַת בְּטוֹל עֲצָמִי. אָבֵל בָּא לָזֶה עַל יְדֵי הַקְדָּמַת הַהִשְׁגָּה וְהַהֲבָנָה בְּפִסּוּקֵי דְזִמְרָה, בְּרִכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע וּקְרִיאַת שְׁמַע.

יום
שישי

יום שישי

ו כסלו

ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ויצא, ששי עם פירש"י.
תהלים: לה-לח.
תניא: ועוד זאת . . . קנו לא יראו.

אאמו"ר אמר: קריאת שמע שעל המטה איז, אין זעיר אנפין, ווי דער ווידוי וואס קודם צאת הנפש מהגוף. נאך יעמאלט גייט מען שוין אינגאנצען אוועק פון יריד, און עס ענדיגט זיך שוין דער מסחר פון היום לעשותם, און אין קשעהמ"ט פון יעדער נאכט האלט מען נאך אין מיטן יריד, און מען קען נאך אויפטאן.

אֲדֹנֵי אֲבֵי מוֹרֵי וְרַבֵּי [הַרֶש"ב] אָמַר: קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמָּטָה הִיא ב'זְעִיר אֲנָפִין' [=בְּאוֹפֶן קָטָן] מִהוּדוּי שְׁבִטָרָם צֵאת הַנֶּפֶשׁ מִהַגּוּף. אֲלֵא שֶׁאֵז עוֹזְבִים לְגַמְרֵי אֶת ה'יְרִיד', וְכִבֵּר מִסְתִּים הַמִּסְחָר שֶׁל "הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", וּבִקְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמָּטָה שֶׁל כָּל לַיְלָה, עֲדִין נִמְצָאִים בְּעִיצוּמוֹ שֶׁל ה'יְרִיד, וְאֶפְשָׁר עֲדִין לַפֻּעַל.

שבת
קודש

שבת

ז כסלו

ה'תש"ד

הַפְּטוּרָה: וְעָמִי – תִּלְמִי שְׂדֵי. וַיִּבְרַח יַעֲקֹב – וּבִאֲשֶׁה שְׁמֹר. וּבִנְבִיא הָעֵלָה – וּבִנְבִיא גִשְׁמֹר.
שיעורים. חומש: ויצא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: לט-מג.
תניא: ובר מן . . . 314 הלכותיהן.

שֶׁלֹּשׁ חֻכְמוֹת הֵן: חֻכְמַת בְּטוֹל הַחֹמֶר, עַל יְדֵי הוֹרָאתָ שְׁקוּץ וְתַעֲוֹב כָּל עֲנִינִים הַגּוֹפְנִיִּים וְהַחֲמִירִים – חֻכְמַת הַמּוֹסֵר.

חֻכְמַת הַפֶּרֶת מַעֲלַת הַצּוּרָה וְהַרוּחָנִי בַּמַּדּוֹת וּבַמִּשְׁכָּלוֹת וְהוֹרָאתָ אֶפְנֵי הַקְּרוֹב אֲלֵיהֶם – חֻכְמַת הַתְּקָרָה.

חֻכְמַת הַגְּבֵרַת הַצּוּרָה עַל הַחֹמֶר, הוֹרָאָה בַּמַּעֲלַת חֹמֶר מִזְכָּךְ וּבַמַּעֲלַת הַצּוּרָה כְּשֶׁנִּקְבְּעָה בַּהֲחֹמֶרִי, וְהַתְּכַלּוֹתָם יַחַד מִבְּלִי אֲשֶׁר יִמָּצֵא רֹאשׁ וְסוּף, לִהְיוֹת כִּי נַעוֹץ תַּחֲלָתָן בְּסוּפָן וְסוּפָן בַּתְּחִלָּתָן, אֵל אֶחָד בְּרָאָם, וּלְכוֹנֶנָה אַחַת לְגִלּוֹת אוֹר קִדְשָׁת חֲבִיּוֹן עֲזוֹ יִתְבָּרַךְ נִבְרָאוּ וּשְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד דּוֹקָא מְשַׁלְמִים אוֹתָהּ הַשְּׁלֵמוֹת, אֲשֶׁר עָלָה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ – חֻכְמַת תּוֹרַת הַחֲסִידוּת.

יום ראשון א' כסלו ה'תשע"ח

האם מועיל ביטול לחמץ ידוע?

הביטול מועיל לחמץ ידוע כדי שלא יעבור עליו ב'בל יראה ובל ימצא' אבל אינו מועיל לענין קיום מצות 'תשביתו' שהוא על ידי ביעורו מן העולם. והרמב"ם שכתב שחמץ הידוע אין מועיל לו ביטול, כוונתו לענין מצות 'תשביתו', כפי שכתב גם בראשית דבריו 'ומה היא השבתה זו'.

וראיה לדבר - נחלקו רבי יהודה וחכמים (שם כא, א) אם ביעור חמץ הוא דווקא בשריפה או אף מפרר וזורר לרוח, אבל לדברי הכל ביטול לא יועיל, כי על ידי הביטול נחשב שהחמץ אינו שלו, ולענין 'בל יראה' אמרו "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים" (שם ה, ב), אבל קיום מצות 'תשביתו' הוא על ידי שריפה לרבי יהודה, או גם כשמפרר וזורר לרוח - לחכמים.

וה'מקור חיים' (א"ח ריש ס"ו תלא ד"ה לכן) מיישב:

לדעת הרמב"ם מועיל ביטול לחמץ ידוע שלא יעבור על 'בל יראה' וגם שלא יעבור על ה'עשה' של 'תשביתו', ועם זאת כתב שחמץ הידוע לו צריך לבערו ולא די בביטולו, כי אם יבטל קודם שיבער לא יקיים את ה'עשה', כי מצות 'תשביתו' היא דוקא בחמץ שלו.

הלכות חמץ ומצה פרק ב, הלכה ב: ומה היא השבתה זו האמורה בתורה? היא שיבטל החמץ מלפני ויחשב אותו כעפר, וישים מלפני שאין ברשותו חמץ כלל.

ה'כסף משנה' הביא גרסה אחרת ברמב"ם: "ומה היא השבתה זו האמורה בתורה, היא שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבו וישים אותו כעפר...". ומשמעות הדברים היא שביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אין הביטול מועיל אלא צריך להסירו ולבערו.

והקשו אחרונים (כסף משנה, פני יהושע ועוד):

אמרו בגמרא (פסחים ו, ב), הבודק צריך שיבטל, גזירה שמא ימצא בפסח גלוסקא יפה (של חמץ) ויחוס עליה מלשרפה ויעבור עליה ב'בל יראה ובל ימצא' ועכשיו שביטל את חמצו, אינו עובר עליה שהרי בביטול החמץ קיים מצות 'תשביתו'. ושואלת הגמרא: הרי יכול לבטל את החמץ כשימצאנו בפסח? (ומתרת: שמא ימצא את החמץ לאחר זמן איסורו שאז החמץ אינו ברשותו ואינו יכול לבטלו) — והרי החמץ שימצא הוא חמץ ידוע ובכל זאת מועיל לו ביטול?

ומיישב ה'פני יהושע' (פסחים ד, ב ד"ה ובעיקר):

יום שני ב' כסלו ה'תשע"ח

מהי 'מצה שמורה'?

במצה שנילושה ונאפתה על ידי נכרי כיון ש"עושה על דעת עצמו ואינו מתכוון לשם הפסח" (שו"ע אדח"ז ס"ו חס ס"א), אם ישראל עומד על גביו ומשגיח שלא תתחמץ העיסה, יוצאים במצה זו, כי "אין צריך כלל שתהא כוונת הלישה לשם פסח, אלא שיהא השימור מחימוץ... לשם הפסח..." (שם).

אבל לשיטת רש"י צריך לשמור מחימוץ לשם מצוות מצה, ולהשתדל "בלישתה ועריכתה ואפייתה" שלא תחמץ (שו"ע אדח"ז ס"ו תג סט"ו), והנכרי "עושה על דעת עצמו ואינו מתכוון לשם הפסח", ולכן, גם אם ישראל עומד על גביו אין יוצאים במצה זו.

וכתב הרא"ש (שם): אף שלדעת רב האי גאון, מצה שאפאה נכרי וישראל עומד על גביו יוצאים בה, "בעלי מעשה וחסידיהם והתמימים מחמירין על עצמן כהגאונים המחמירין, ולשין ואופין בעצמם". וכן כתב אדמו"ר הזקן (שו"ע ס"ו חס ס"א) שהעיקר להלכה ש"אין אדם יוצא ידי חובתו אלא במצה שישראל בן דעת נתעסק בלישתה ועריכתה ואפייתה לשם הפסח". ורק "בשעת הדחק שאי אפשר בענין אחר" אפשר לצאת במצה שנאפתה על ידי נכרי וישראל משגיח על העיסה ומשמרה מחימוץ לשם פסח.

הלכות חמץ ומצה פרק ה, הלכות ח"ט: משום ש"נאמר: ושמרתם את המצות", בלומר: ההרהר במצת ושמירה אותה מכל צד חמוץ, לפיכך אמרו חכמים: צריך אדם להזהר בדגן שאוכל ממנו בפסח... שלא יהיה בו שם חמוץ.

לדעת הרמב"ם 'שמירת המצות' ענינה שמירה מחימוץ לשם מצה (ראה להלן פ"ו ה"ט), אך אינה צריכה להיות לשם מצוות מצה (כדוגמת 'לשמה' שבמצות אחרות). ולכן, השמירה למצת מצוה בלילה הראשון של פסח שווה לשמירה במצות הנאכלות בשאר ימי הפסח, כמו שכתב ה'מגיד משנה': "לא נזכר בדברי רבינו שום חילוק בין המצה של לילה הראשון למצה שאדם אוכל בשאר ימי הפסח".

אבל לדעת רש"י (פסחים מ, א. ד"ה שיאכל) ועוד ראשונים, אין אדם יוצא ידי חובת מצוות מצה בלילה הראשון אם אין לה שימור לשם מצוות מצה, כי "למצה של מצוה - שימור לשמה בעינן". ולשיטה זו דין שימור הוא רק לענין מצה של לילה הראשון של פסח, אך מצה של שאר ימי הפסח אינה צריכה שימור לשם מצוה, אלא די בדיעה שלא נתחמצה (בית יוסף א"ח ס"ו תג). וראה ערוך השלחן שם סכ"א, מקראי־קדש פסח ח"ב ס"א).

ולשיטת הרמב"ם (וכן דעת רב האי גאון, הובא ברא"ש פסחים פ"ב ס"ו כו) שצריך רק שימור מחימוץ, אף שאין יוצאים ידי חובה

יום שלישי ג' כסלו ה'תשע"ח

'על אכילת מצה' או 'לאכול מצה'?

אכילת מָוֹר.

מסוגיית הגמרא (פסחים ז, ב) עולה שנוסח הברכה של

הלכות חמץ ומצה פרק ח, הלכה ח: אחר שִׁמְכֶרְךָ

'המוציא', חוֹרֵר וּמְכֶרְךָ עַל אֲכִילַת מִצָּה... וְחוֹרֵר וּמְכֶרְךָ עַל

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צט

ביעור חמץ הוא 'על ביעור חמץ'. והקשו הראשונים (רמב"ן שם, ר"ן ג, ב בדפי הר"ף), מדוע אם כן יש ברכות שמברכים בלשון 'ל' (להניח תפילין וכדומה)? ותירצו: מצוה שצריך לקיימה בעצמו ואי אפשר לעשותה על ידי שליח מברכים עליה בלשון 'ל', כי לשון זה מורה שהמצוה מוטלת עליו, ולכן מברכים 'להניח תפילין', 'לישב בסוכה' וכדומה, ומצוה שיכולה להיעשות על ידי שליח מברכים בלשון 'על' ('על המילה', 'על השחיטה').

וזה גם הביאור בנוסח 'על אכילת מצה':

זמן אכילת מצה הוא עד חצות (פסחים קכ, ב) ונלמד מגזירה-שוה מהפסוק "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה", שכמו שמכת בכורות היתה בחצות, אף אכילת מצה עד חצות. ולכאורה אינו מובן: מכת בכורות היתה בחצות הלילה ואיך לומדים ממנה שאכילת מצה היא עד חצות? אלא כיון שאי אפשר לאכול בחצות הלילה ממש שהיא כהרף עין והאכילה דורשת זמן, בהכרח שהכוונה היא שבחצות תהא המצה נאכלת כבר, ולכן מתאים יותר לברך 'על אכילת מצה', כי מלשון זה משתמע גם לשעבר ולא 'לאכול מצה' שמשמעו רק להבא.

בהיעור חמץ נחלקו אמוראים (פסחים ז, א) האם מברכים 'ל' (לבער חמץ) או 'על' (על ביעור חמץ). ואמרו שהכל מודים שאפשר לברך ב'ל' כי משמעותו 'להבא', ומדוע נפסקה ההלכה (לעיל פ"ג ה"ד) שמברכים 'על ביעור חמץ'? כי תכליתה של מצוה ומבאר:

בביעור חמץ נחלקו אמוראים (פסחים ז, א) האם מברכים 'ל' (לבער חמץ) או 'על' (על ביעור חמץ). ואמרו שהכל מודים שאפשר לברך ב'ל' כי משמעותו 'להבא', ומדוע נפסקה ההלכה (לעיל פ"ג ה"ד) שמברכים 'על ביעור חמץ'? כי תכליתה של מצוה ומבאר:

יום רביעי ד' כסלו ה'תשע"ח

תקיעות במוסף בתפילת לחש

בחזרת הש"ץ יש בזה חשש איסור 'בל תוסיף' (ש"ת מהרש"ם אור"ח א). אך יש לדחות (דעת תורה אור"ח סי' תקצב) על פי דברי התוספות (ר"ה טז, ב) שאין איסור 'בל תוסיף' בעשיית מצוה כמה פעמים, אלא רק בעשיית המצווה בתוספת (כגון הוספה על מספר החוטים בציצית וכיו"ב).

למעשה, מנהג ליטא שלא לתקוע בתפילת הלחש, אך מנהג החסידים ובני ספרד לתקוע גם בתפילת הלחש, על פי האריז"ל.

ויש שהוסיפו טעם למנהג לתקוע גם בתפילת לחש לפי דברי הפוסקים (מ"א סי' תקצא בתחילתו, שו"ע אדה"ז שם ס"ג), כי אף שבזמן הגמרא יכלו המתפללים לצאת ידי חובת תפילה בשמיעה מהש"ץ, בימינו בראש השנה אי אפשר לצאת בתפילת הש"ץ משום שמפסיקים בפיוטים באמצע התפילה, ומאחר וחז"ל תיקנו לתקוע דווקא בתפילה, הרי כאשר אין יוצאים ידי חובה בתפילת הש"ץ אי אפשר לצאת ידי חובה גם בתקיעות שבה, ולכן תוקעים בתפילת הלחש בה כל אחד יוצא ידי חובה (שו"ת ישועת משה א, סי' מא, ב).

הלכות שופר פרק ג, הלכות י"ב: וְאַחַר שְׁנוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּרִבְעָה רְבִיעִית שֶׁהִיא מְלָכִיּוֹת, תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה... וּמְבַרֵךְ בְּרִבְעָה חֲמִישִׁית שֶׁהִיא זְכוּרוֹת, וְאַחַר שְׁנוֹמֵרָה תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה... וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, בְּצִבּוּר; אֲבָל בְּיָחִיד - בֵּין שֶׁשָּׁמַע עַל סֵדֶר בְּרִבְבוֹת בֵּין שְׁלֹא שָׁמַע עַל הַסֵּדֶר... יֵצֵא.

בגמרא (ר"ה לה, ב) נאמר שהתקיעות שעל סדר הברכות בתפילת מוסף הן רק 'בחבר עיר', היינו בתפילה בציבור, אך לא בתפילה ביחידות.

ונחלקו ראשונים בדבר. יש סוברים שבציבור תוקעים רק בחזרת הש"ץ, התפילה המשותפת לכל הציבור שבה יוצאים כולם על ידי הש"ץ, אך לא בתפילת הלחש של כל אחד (רי"א ז' בשלטי הגבורים ר"ה לד, ב, מחזור ויטרי הל' ר"ה סי' שיו). ויש סוברים שתוקעים אף בתפילת הלחש (שו"ת הר"י מיגאש, פו).

ויש שדייקו מלשון הרמב"ם שכתב "וכל הדברים האלו בציבור", ולא כתב "בשליח ציבור" שבתפילה של ציבור תוקעים על סדר הברכות גם בלחש (שו"ת לב חיים ח"ב אור"ח, רטו). אך יש שכתבו כי אם תוקעים גם בתפילת לחש וגם

יום חמישי ה' כסלו ה'תשע"ח

קיום מצוה בהידור או בזריזות?

מינים מהודרים יותר, ימתין, כי אף שמצוה להזדרז - עדיף לקיימה באופן משובח יותר.

ומביא ראיה מדברי הגמרא (יומא ו, ב) שלדעת רב ששת 'טומאה דחזיה בציבור', ומה שקרבן ציבור דוחה את הטומאה וכהן טמא יכול להקריבו אין זה היתר גמור אלא לכתחילה יש להשתדל לעשות את הקרבן בטהרה, ואם כל הכהנים ב'בית אב' שעבודתו נקבעה לאותו יום, הם טמאים, יש להשתדל ולהביא כהנים מ'בית אב' אחר. ולכאורה, בחיפוש אחר כהנים מ'בית אב' אחר משהים את מצות ההקרבה והיא נעשית באיחור, אלא מכאן שקיום המצוה

הלכות לולב פרק ז, הלכה י: וְכָל הַיּוֹם כָּשֶׁר לְנִטְלַת לֻלָב.

ב'שולחן ערוך' (א"ח סי' תרנב ס"א) הוסיף: "אם לא נטל שחרית, יטלנו אחר כך. ומכל-מקום זריזים מקדימים למצוות ונוטלים אותו בבוקר".

ובספר 'שבות יעקב' (ח"א סי' לה) דן במי שיש לו ארבעה מינים כשרים בבוקר ומאוחר יותר יגיעו לידיו מהודרים יותר, האם יאחר את המצוה כדי לקיימה בהידור או עדיף לקיימה מיד משום 'זריזים מקדימים למצוות'? ומסקנתו היא שכאשר וודאי שאחר כך יגיעו לידיו ארבעת

בהידור (על ידי כהן טהור) עדיף על עשייתה בזריזות.

ויש לחלק:

בייבום אין להמתין לגדול שבאחים הנמצא במדינת הים כי 290 ק"מ יבוא לייבם את אשת אחיו, ומספק אין דוחים את קיום המצוה, אבל בנטילת לולב, כאשר ברור שיגיעו לידיו ארבעה מינים מהודרים יותר, יש להמתין ולקיים את המצוה באופן המובחר.

והנה, לענין יבום אמרו (יבמות לט, ב) שלכתחילה מצוה שהגדול באחים ייבם, אך אם הוא נמצא במדינת הים אין ממתנים לו אלא אומרים לאח הצעיר הנמצא כאן "עליך המצוה, או חלוץ או ייבם", כי אין משהים את המצוה כדי לקיימה אחר כך באופן מובחר יותר. ולמה לענין נטילת לולב אומרים להשהות את המצוה כדי לקיימה אחר כך בהידור?

מצוה בהמשכים

יום ששי ו' כסלו ה'תשע"ח

אך לכאורה הדברים נסתרים מדברי הרמב"ם כאן: "ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ומחר מעט" ומשמע שאפילו אם מלכתחילה בדעתו לתת מעט היום ומעט מחר אין זה מועיל!

ויתכן שכוונת הרמב"ם היא שלכתחילה צריך לתת הכל ביחד, אך בדיעבד אם נותן מקצת ובדעתו להשלים אחר כך, יצא ידי חובתו (מהר"ט אלגאזי שם).

ולפי זה גם במשלוח מנות לכתחילה צריך לשלוח את שתי המנות ביחד, ובדיעבד אם שלח מתחילה מנה אחת כשבדעתו להשלים לאחר מכן, יצא ידי חובה, אך אם לא היה בדעתו מתחילה להשלים, לא יצא (ראה בצל החכמה ב"ס מו, ד). אך יש הסוברים שדברי הרמב"ם כאן אמורים רק לגבי מחצית השקל שנועדה "לכפר על נפשותיכם", ובנוגע לכפרה אין מועילה נתינה לחצאין, כדברי הגמרא (ב"ק ק, א) לגבי גזל הגר: "החזירו לחצאין לא יצא, מאי טעמא אשם קרייה רחמנא". ולפי זה אין ללמוד מכאן למצוות אחרות שיש בהן שיעור שצריך לקיימן בבת אחת (ראה צפע"ג השלמה ג, א. לקוטי שיחות טז עמ' 384).

הלכות שקלים פרק א, הלכה א: ואינו נותנו בפעמים רבות, היום מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כלו כאחת, פעם אחת..

השולח לחברו בפורים משלוח מנות הכולל מאכל אחד, ולאחר מכן נודע לו כי צריכים לשלוח שתי מנות, האם יוכל לשלוח לו עוד מנה שתצטרף לראשונה וייצא ידי חובתו או ששתי המנות צריכות להישלח ביחד?

והנה לגבי מחצית השקל, כתב הרמב"ם כאן שאין לתת בפעמים רבות אלא כולו כאחת. בדומה לכך נאמר בתלמוד ירושלמי (פאה פ"א ה"ג) לגבי השארת פאה שאם השאיר פחות מהשיעור הנדרש אין זו פאה וצריך לחזור ולהשאיר את כל שיעור הפאה בבת אחת. ולכאורה ניתן ללמוד מכך שכל מצוה שיש לה שיעור אין לקיימה לחצאים אלא דווקא ביחד. ויש שכתבו שאם בשעת עשיית המקצת הראשון היה בדעתו להשלים את השיעור יצא ידי חובתו ורק אם בתחילה היה בדעתו לעשות רק את המקצת, אין מועיל להשלים אחר כך לשיעור אלא צריך לחזור ולתת את כל השיעור ביחד (מהר"ט אלגאזי בכורות פ"ח, פא).

קידוש החודש בארץ ישראל

שבת קודש ז' כסלו ה'תשע"ח

בירושלים. ולכן הביאה הגמרא את הלימוד 'כי מציון תצא תורה' המדבר בכל הזמנים.

וה'צל"ח' (ברכות שם) הקשה: משמעות הפסוק 'כי מציון תצא תורה' היא על עניני התורה, ומדוע דוק קידוש חדשים ועיבור שנים צריך להיות בארץ ישראל?

ותירץ: בכל התורה ההלכה קבועה: האסור - אסור והמותר - מותר, ואין שינוי בין מקום למקום, וממילא אין לומר שרק 'מציון תצא תורה', אבל בקידוש החודש חידשה תורה "אתם - אפילו שוגגים, אתם - אפילו מוטעים" (ר"ה כה, ב) וגם אם בית דין קידשו את החודש בטעות תתקיים הוראתם, ורק על זה נאמר שזו תורה היוצאת מציון (ולא ממקום אחר). וה'אבני נזר' (א"ח סי' שיד) מבאר על פי דברי המהר"ל שאחת המעלות של ארץ ישראל לגבי היושבים בה נוצרה בעת כניסתם לארץ, כאשר קיבלו עליהם את התורה בהר גריזים ובהר עיבל ונעשו ערבים זה לזה, וכיון שהארץ מיוחדת לישראל, היא מצרפתם לגוף אחד, וקידוש החודש הנעשה בארץ ישראל נחשב כאילו כל ישראל קידשוהו, כי כולם הם כאיש אחד.

הלכות קדוש החודש, פרק א הלכה ח: אין מחשבין יקובעין חדשים ומעברים שנים אלא בארץ ישראל, שנאמר: "כי מציון תצא תורה, ודבר ה' מירושלים".

בגמרא (ברכות 30, ב) מסופר שחנינא היה מעבר שנים וקובע חדשים בחוצה לארץ, וחכמים מחו בידו שנאמר 'כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים'. ורש"י (שם ד"ה מעבר) הביא את המשנה (סנהדרין יא, ב) שאין מעברים את השנים אלא ביהודה שנאמר "לשכנו תדרשו" - "כל דרישות שאתה דורש (כלומר, דרישות ותקיות שבת-דין עושה בקידוש החודש) לא יהיו אלא בשכנו של מקום (ירושלים)".

והקשו התוספות (סנהדרין שם, ד"ה אין מעברין) מדוע מביאה הגמרא (בברכות) את הלימוד מהפסוק 'כי מציון תצא תורה' האמור בנביא, ולא את הלימוד מהפסוק 'לשכנו תדרשו' האמור בתורה?

ותירץ המהרש"א (ברכות שם):

מ'לשכנו תדרשו' אפשר ללמוד שאין לעבר שנים ולקבוע חדשים בחוצה לארץ רק בזמן שבית המקדש קיים, אבל בזמן שאין בית המקדש קיים לא הקפידה תורה שתהיה 'דרישה'

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - א' ז' כסלו תשע"ח

לבטל את החמץ - כיון שלחמץ ידוע לא מועיל ביטול אלא צריכים לבער ולשרוף אותו. וחכמי התלמוד התקינו אחר כך (פסחים דף ו' עמוד ב'), שיבטל אחר הבדיקה שמא ימצא (בתוך הפסח) גלוסקא יפה של חמץ, ודעתו עליה, ונמצא עובר למפרע על כל יראה אם לא ביטל את החמץ (כסף משנה). אבל מפרשי הרמב"ם האריכו לדחות גירסא זו, מכמה מקומות במשנה ובגמרא (פסחים דף ז' עמוד א', מ"ט עמוד א' ועוד) שמבואר שם בפירוש על חמץ הידוע ומונח לפנינו "מבטלו בלבד", הרי שביטול מועיל לחמץ ידוע? ותיירץ הרש"ל, כי גם לפי גירסא זו של הרמב"ם, אם ביטל חמץ ידוע, אינו עובר בכל יראה וכל ימצא, שמכיון שביטלו, אינו ברשותו, והתורה אמרה: "לא יראה לך", "שלך אי אתה רואה אבל אתה רואה של אחרים ושל גבוה", אלא שחייב לבער אותו מביתו, כדי לקיים מצוות "תשביתו". (10) (משנה במסכת פסחים דף מ"ט עמוד א'). ובספרי דרשו: "לא יראה לך שאור, בטל בלבך". ולפי זה צריך לבטל בפה. אלא שנהגו לאמר: "כל חמירא וכו'" (טור). וראה בדברי רבינו להלן פרק ג' הלכה ז' והלכה ט' ובמעשה רוקח שם.

ג. ומדבריי סופרים¹² - לחפש¹³ אחר החמץ¹² במבואות ובחורים ולבדק ולהוציא¹⁴ מפל גבולו¹⁵. וכן מדברי סופרים - שבודקין ומשביתין¹⁶ החמץ בלילה, מתחילת¹⁷ ליל ארבעה-עשר¹⁸, לאור הנר¹⁹, מפני²⁰ שבלילה כל העם מצויין בבתים, ואור הנר יפה לבדיקה²¹. ואין²² קובעין מדרש²³ בסוף יום שלשה-עשר²⁴. וכן החכם לא יתחיל לקרות²⁵ בעת זו, ששם ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחילת זמנה.

(11) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א'). (12) אחרי שביטל את החמץ, אין חיוב בדיקה אלא מדרבנן (ר"י). (13) ונקרא בלשון חכמים: "בדיקת-חמץ". (14) ונקרא בלשון חכמים: "ביעור-חמץ". (15) רשותו. והחמירו חכמים בחמץ, שאדם רגיל בו כל השנה, שמא יבוא לאכלו בפסח (תוספות מסכת פסחים דף ב' עמוד א' ד"ה אור). (16) היינו שיבטל את החמץ וכן אמרו (מסכת פסחים דף ו' עמוד ב'): "הבודק צריך שיבטל". (17) (מסכת פסחים דף ב' עמוד ב' במשנה): "אור לארבעה עשר", ותפס לשון "אור" להורות כי חיוב הבדיקה הוא מתחילת הלילה שיש עוד קצת אור (הראב"ד בהשגת הרי"ף). (18) בניסן. (19) למדו חכמים (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (20) (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (21) כי ביום מחשיך אור הנר (רש"י). (22) שלא יטרד בלימודו וישכח לבדוק (מסכת פסחים דף ד' עמוד א'). (23) שיעור ללמוד בציבור. (24) חצי שעה לפני הלילה (מגן אברהם אורח חיים סימן תל"א). (25) ללמוד לעצמו.

ד. אין²⁶ בודקין, לא לאור הלכנה ולא לאור

יום ראשון א' כסלו ה'תשע"ח

הלכות חמץ ומצה

פרק שני

(1) נתבאר בו מצות השבתתו, מה שהוא מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים. ואיכות המקומות הצריכין בדיקה, והספיקות הבאין בענין הבדיקה מזמן חיובה לכל, וליחידים, כמו המפרש [ב"מ] והיוצא בשיירא.

א. מצות² עשה מן התורה להשבית³ החמץ קדם⁴ זמן אסור אכילתו, שנאמר: "ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם". ומפי השמועה⁵ למדו, שהראשון זה הוא יום ארבעה-עשר⁶. ראיה לדבר זה - מה שכתוב בתורה: "לא תשחט על חמץ דם זבחי" - פלוגמר, לא תשחט הפסח ועדין החמץ קדם. ושחיטת הפסח הוא יום ארבעה-עשר אחר חצות⁷.

(2) (מסכת פסחים דף ה' עמוד א'). (3) כדרך שיתבאר בהלכה ב'. (4) כדי שברגע חלות זמן אסור אכילת חמץ, בחצות היום, יהיה החמץ מושבת ברשותו (מעשה רוקח). (5) קבלת חכמים, הלכה למשה מסיני. (6) שהראשון הזה משמעותו: קודם. "ראשון דמיעקרא משמע", וכמו שמצינו (איוב פרק ט"ו פסוק ז'): "הראשון אדם תולד", ופירוש הכתוב הוא: "שבעת ימים מצות תאכלו, אך ביום הראשון (הקודם לשבעת הימים) תשביתו שאור מבתיכם. (7) ראה בפרק א' הלכה ח'.

ב. ומה⁸ היא השבתה זו האמורה בתורה? היא, שיבטלו⁹ בלבם¹⁰ ויחשב אותו כעפר, וישים בלבם שאין ברשותו חמץ כלל, ושכל חמץ שברשותו הרי הוא כעפר וכדבר שאין בו צורך כלל.

(8) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'): "מדאורייתא בביטול בעלמא סגי", דכתיב "תשביתו" ולא כתיב "תבערו", והשבתה בלב היא השבתה (רש"י). (9) בדפוס רומי (ר"מ) הגירסא: "שיסיר החמץ הידוע לו מרשותו, ושאינו ידוע יבטלו בלבם" וכן הביא הכסף משנה. ולפי זה אין הביטול מועיל רק לחמץ שאינו ידוע לו, אבל לחמץ הידוע לו אינו מועיל ביטול, אלא צריך לבערו מן העולם. ומקור לדין זה מדברי הגמרא (מסכת פסחים דף כ"ז עמוד ב'): "אמרו לו (חכמים) לרבי יהודה הסובר אין ביעור חמץ אלא שריפה: כל דין שאתה דן תחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין, לא מצא עצים לשרפו יהא יושב ובטל? והתורה אמרה: "תשביתו שאור מבתיכם", בכל דבר שאתה יכול להשביתו", ומה הקושיא של הגמרא: יהא יושב ובטל, הלא יכול לבטלו אם אין לו עצים לשרפו, אלא ודאי שחמץ ידוע ומונח לפנינו לא מועיל לו ביטול (כלבו). ובזה מובן הדבר שלא נזכר במשנה ראשונה בפסחים החיוב

23 וּבְשִׁבְדִּיקָא⁵¹ הַמְרַתָּהּ, בּוֹדֵק מִמֶּנּוּ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת
24 הַחִיצוֹנוֹת, שֶׁהֵן הָעֲלִיּוֹנָה וְשִׁלְמִטָּה מִמֶּנָּה.

(40) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (41) למטה משלשה טפחים, שאין דרך להשתמש שם, ובמקום שאין תינוקות מצויים (כסף משנה). (42) שאין יד אדם מגעת לשם (קובץ). (43) חדר קטן שגגו משופע ואי אפשר להשתמש עליו ולכן אינו צריך בדיקה. (44) בגירסת מגיד-משנה היה כתוב: "ואוצרות שמן ואוצרות יין שאינו מסתפק מהן", הקדים שמן ליין. ומה שכתוב: "שאינו מסתפק מהן", מוסב רק על יין אבל באוצרות שמן גם אם מסתפק מהן אין צריכין בדיקה, שיש להם קבע, שנוטל בפעם אחת מה שצריך לסעודתו, ואין רגילים ליכנס לשם באמצע הסעודה עם פתו בידו. וכן הוא בגמרא (פסחים דף ח' עמוד א'). והראב"ד שהייתה לפניו הנוסחא כמו שהיא לפניו השיג עליו וכתב "טעה בשמן שאע"פ שמתפק אינו צריך לפי שיש קבע לסיפוקו". (45) ושמן לא הזכיר מפני ששמן אע"פ שמתפק אינו צריך בדיקה כמו שנזכר למעלה. (46) אין דרך להכנס שם באמצע הסעודה שהדבר קבוע מקודם כמה צריכים. (47) במעשה רוקח גורס כאן: "ובית המלח ובית השעווה". (48) לא קבוע כמה משתמשים בהם ולפעמים נכנס שם באמצע הסעודה ופתו בידו. (49) יש ספרים שלא כתוב בהם קטע זה, מכיון שכבר נזכר דין זה בהלכה ה'. (50) שמא באמצע סעודתו, כשפתו בידו נכנס לשם להביא מהן. (51) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א') כבית הלל, אליבא דרב (שם דף ח' עמוד ב').

ז. אין חוששין⁵² שְׁמָא גִרְרָה חֲלָדָה חֲמֵץ לְמָקוֹם⁵³
שְׁאִין מְכַנְסִין בוֹ חֲמֵץ. שְׁאֵם נָחוּשׁ מִבֵּית לְבֵית,
נָחוּשׁ מֵעִיר לְעִיר, וְאֵין לְדַבֵּר סוּף⁵⁴. בְּדֵק לֵיל
אֲרֻכָּה-עֶשֶׂר, וְהֵנִיחַ עֶשֶׂר חֲלוֹת וּמָצָא תֶשֶׁע - הָרִי
זֶה חוֹשֵׁשׁ, וְצָרִיף לְבֵדֵק פַּעַם שְׁנִיָּה, שֶׁהָרִי גִרְרָה
חֲלָדָה אוֹ עֶכְבָּר בּוֹדֵאִי⁵⁵.

(52) (משנה במסכת פסחים דף ט' עמוד א'). (53) בספרים אחרים הגירסא: "ממקום שמכניסין בו חמץ למקום שאין מכניסין בו חמץ". (54) שאי אפשר שכל ישראל יבדקו חמצם בבת אחת, וכל פעם יש לחוש שמא השני עוד לא בדק חמץ והעבירה חולדה חמצו ממקום שאינו בודק למקום הבדוק, ואין לדבר סוף. (55) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב').

ח. וְכֵן⁵⁶ אִם רָאָה עֶכְבָּר שֶׁנִּכְנַס לְבֵית וְחֲמֵץ בְּפִיו
אַחַר בְּדִיקָה - צָרִיף לְבֵדֵק פַּעַם שְׁנִיָּה. אֶף-עַל-פִּי
שֶׁמָּצָא פְּרוּרִין בְּאֶמְצַע הַבֵּית, אֵין אוֹמְרִין כָּבֵר אָכַל
אוֹתָהּ הַפֶּת בְּמָקוֹם זֶה, וְהָרִי הַפְּרוּרִין; אֲלֹא חוֹשְׁשִׁין
שְׁמָא הֵנִיחָה בַּחוּר אוֹ בַּחֲלוֹן⁵⁷, וְאֵלוּ הַפְּרוּרִין שֵׁם
הֵי⁵⁸, וּלְפִיכָף חֹזֵר וּבּוֹדֵק. אִם לֹא מָצָא כָּלוּם - הָרִי
זֶה בּוֹדֵק כָּל הַבֵּית. וְאִם מָצָא אוֹתָהּ הַפֶּת⁵⁹ שֶׁשְׁטָלָה
הָעֶכְבָּר וְנִכְנַס, אֵין צָרִיף בְּדִיקָה.

(56) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (57) אבל אין צריך לבדוק עוד הפעם בחורים ובסדקים. (58) מקודם. שאין

1 הַחֲמָה²⁷ וְלֹא לְאוֹר הָאֲבוּקָה²⁸, אֲלֹא לְאוֹר הַנֵּר. בְּמָה
2 דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּחוּרִים וּבְמַחְבֹּאוֹת. אָכַל
3 אֶסְכָּדָרָה²⁹ שְׁאוּרָה רַב, אִם בְּדִיקָה לְאוֹר הַחֲמָה,
4 דִּי³⁰. וְאֶמְצַע הַחֲצֵר אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה, מִפְּנֵי
5 שֶׁהָעוֹפּוֹת מְצוּיִים שָׁם וְהֵן אוֹכְלִין כָּל חֲמֵץ שֶׁיִּפֹּל
6 שָׁם³¹.

(26) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). (27) השמש. אפילו אם בודק היום, כגון ששכח לבדוק בליל ארבעה עשר ובודק ביום ארבעה עשר, כמבואר להלן בפרק ג' הלכה ה'. (28) חבילת עצים או נרות דולקים יחד, והטעם בזה (מסכת פסחים דף ח' עמוד א') שאינו יכול להכניסה בחורין ובסדקין לבדוק שם. (29) שיש לה שלשה קירות והקיר הרביעי פרוץ. (30) בדיעבד, אבל לכתחילה בודקין בה גם בלילה לאור הנר (כסף משנה). (31) אבל מה שנמצא בחורין שבצדדי החצר, אין העופות מגיעים לשם וצריכים בדיקה (הב"ח, אורח חיים סימן תל"ג).

ה. חוֹרֵר³² שֶׁבְּאֶמְצַע הַבֵּית³³, שֶׁבִּין³⁴ אָדָם לְחִבְרוֹ -
זֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוּ מִגַּעַת, וְזֶה בּוֹדֵק עַד מָקוֹם
9 שֶׁיָּדוּ מִגַּעַת, וְהַשְּׂאֵר מִבְּטָלוֹ בְּלִבּוֹ³⁵. אָכַל³⁶ חוֹר
10 שֶׁבִּין יִשְׂרָאֵל לְעַכְפּוֹ³⁷, אֵינוֹ בּוֹדֵק כָּלִיל³⁷, שְׁמָא
11 לֹאמַר הָעַכְפּוֹ³⁸: מְשִׁפִּים הוּא עוֹשֶׂה לִּי³⁸ אֲלֹא מִבְּטָלוֹ
12 בְּלִבּוֹ וְדִי. וְכָל מָקוֹם³⁹ שֶׁאֵין מְכַנְסִין בוֹ חֲמֵץ אֵינוֹ
13 צָרִיף בְּדִיקָה.

(32) (מסכת פסחים דף ח' עמוד א'). (33) דוקא שבאמצע הבית אבל אלה החורים שהם גבוהים ביותר, שאין יד האדם מגעת שם, והנמוכים משלשה טפחים, אין צריכים בדיקה, כי אין דרך להשתמש שם חמץ. (34) בקיר שבין ביתו לבית חבירו. (35) שמא נתגלגל לשם חמץ. (36) כל הקטע הזה "אבל חור שבין ישראל לגוי... בלבו ודי" לא נמצא ברמב"ם כתב יד משנת ה' קס"א (מעשה רוקח). וגם בספר מגיד משנה לא היה, ועיין כסף משנה. (37) נראה שגם ביום אינו בודק שהרי גם ביום צריך לבדוק בנר (למעלה הלכה ד') - מעשה רוקח. אבל רבינו מנוח כתב שבדוק לאור היום כדרך שהוא משתמש בו תמיד ולא יבוא לחשדו שהוא עושה לו כשפים, ועיין כסף משנה. (38) שמחפש בלילה בחורים ובסדקים בנר, ועל ידי זה יעליל עליו ויבוא לידי סכנה. (39) (משנה במסכת פסחים דף ב' עמוד א').

ו. חוֹרֵי הַבֵּית⁴⁰ הַתַּחְתּוֹנִים⁴¹ וְהָעֲלִיּוֹנִים⁴², וְגַם
15 הַיְצִיעִי⁴³, וְרֶפֶת בֶּקֶר, וְלוֹלִין, וּמִתְבָּן, וְאוֹצְרוֹת⁴⁴ יֵין⁴⁵
וְאוֹצְרוֹת שֶׁמֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק מֵהֶן, וּבֵית דָּגִים
17 גְּדוֹלִים⁴⁶ - אֵינֶן צָרִיכִין בְּדִיקָה, אֲלֹא-אִם-כֵּן הַכֵּנִס
18 לָהֶן חֲמֵץ. אָכַל אוֹצְרוֹת שֶׁכֶּר, וְאוֹצְרוֹת יֵין שֶׁמִּסְתַּפֵּק
19 מִמֶּנּוּ⁴⁷, וּבֵית דָּגִים קְטַנִּים⁴⁸, וּבֵית הָעֵצִים, וּבֵית
20 הַמּוֹרֶס, וְחוֹרֵי הַבֵּית הָאֶמְצָעִים⁴⁹ וְכִיּוֹצֵא בָאֵלוּ -
21 צָרִיכִין בְּדִיקָה, שֶׁשְׁתֵּמֶן שֶׁמְכַנְסִין לָהֶן חֲמֵץ⁵⁰. וְאִם
22 יָדַע בּוֹדֵאִי שֶׁלֹּא הַכֵּנִס שָׁם חֲמֵץ, אֵינוֹ צָרִיף בְּדִיקָה.

דרכו של עכבר לפרר (גמרא ולהלן הלכה ט' בדברי רבינו).
(59) אף שאינו שלם כמו שהיה (מעשה רוקח).

וְנָטַל הַחֲמֵץ, וְסָפַק נֶכְנֵס לְבֵית זֶה אוֹ לֹא נֶכְנֵס - 25
בְּכָל אֵלּוּ צָרִיךְ לְבָדֵק.⁷⁵ 26

(72) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (73) אנו חוששים שהחמץ שהניח בזוית זו נאכד בבית והנמצא בזוית אחרת הוא חמץ אחר. (74) בנוסחת המגיד משנה ומעשה רוקח כתוב כאן: "או שהיו תשעה צבורין חמץ ואחד מצה ופירש ככר מהם ואינו יודע אם חמץ אם מצה ובא עכבר ונטל הככר שפירש ונכנס לבית הבדוק". אבל בדפוס ויניציאה ואמסטרדם ובדפוסים שלנו אין הקטע הזה. (75) מספק.

יג. נֶכְנֵס⁷⁶ עֶכְבֵּר לְבֵית וְכֶפֶר בְּפִיו, וַיֵּצֵא עֶכְבֵּר מִשֵּׁם 27
וְכֶפֶר בְּפִיו - אוֹמְרִים: הוּא הָרֹאשׁוֹן שֶׁנֶּכְנֵס - הוּא 28
הָאַחֲרוֹן שֶׁיֵּצֵא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְבָדֵק. הִיָּה הָרֹאשׁוֹן 29
שֶׁנֶּכְנֵס שָׁחַר, וְזֶה שֶׁיֵּצֵא לָכֵן - צָרִיךְ לְבָדֵק.⁷⁷ נֶכְנֵס 30
עֶכְבֵּר וְכֶפֶר בְּפִיו, וַיֵּצֵאתָ מִשֵּׁם חֲלָדָה וְכֶפֶר בְּפִיָּהּ 31
- צָרִיךְ לְבָדֵק.⁷⁸ יֵצֵאתָ מִשֵּׁם חֲלָדָה וְעֶכְבֵּר וְכֶפֶר 32
בְּפִיָּהּ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָדֵק, שֶׁזֶּה הַכֶּפֶר הוּא שֶׁהִיָּה בְּפִי 33
הָעֶכְבֵּר.⁷⁹ נִחַשׁ שֶׁנֶּכְנֵס לַחֹר וּפֶת בְּפִיו - אֵין חֵיב 34
לְהִבְיֵא⁸⁰ חֲבֵר⁸¹ לְהוֹצִיא⁸². 35

(76) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (77) "עכברי לא שקלי מהדדי" (גמרא שם), ובודאי אין זה אותו הככר שנכנס. (78) בכ"י הגירסא: "בפיה, אין אומרים החולדה לקחה ככר מן העכבר והוציאה אלא צריך לבדוק", שאם מן העכבר לקחה היה לה גם את העכבר עצמו בפיה (גמרא שם). (79) שהרי גם העכבר בפיה. (80) לשכור בממון ולהוציא הוצאות. (81) קוסם השולט על נחשים ארסיים. (82) אלא מבטלו בלבו.

יד. פְּזִית⁸³ חֲמֵץ בְּשָׂמִי קוֹרָה - מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהִבְיֵא 36
סֵלֶם לְהוֹרִידוֹ⁸⁴, שֶׁפְּעָמִים יִפֹּל מִשָּׂמִי קוֹרָה.⁸⁵ הִיָּה 37
חֲמֵץ בְּבוֹר⁸⁶ - אֵין מְחִיבִין אוֹתוֹ לְהַעֲלוֹתוֹ⁸⁷, אֲלָא 38
מִבְּטְלוּ בְּלִבּוֹ וְדִּיּוֹ. 39

(83) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (84) אף על פי שכבר ביטל את החמץ שברשותו. (85) ושמה יבוא לאכלו בפסח. ובעיא היא שם בגמרא ונפשטה על ידי "אם תמצא לומר" כשיטת רבינו בכל מקום ש"אם תמצא לומר" היא פשיטות לאיבעיא. (86) (תוספתא מסכת פסחים פרק ג' הלכה ג'). (87) אם נפל שם בלא מתכוון, אבל אם הטמינו שם בכוונה, עובר (מגיד משנה).

טו. כִּפְתָּ⁸⁸ שְׂאוֹר שֶׁיִּחְדָּה לִישִׁיבָה - אִם טַח פָּנִיָּהּ 40
בְּטִיט, הָרִי זֶה בְּטִלָּה⁸⁹ וּמִתָּר לְקִיָּמָה. בָּצֵק⁹⁰ שֶׁבִּסְדָּקִי 41
הָעֵרְבָה - אִם יֵשׁ פְּזִית בְּמָקוֹם אֶחָד, חֵיב לְבַעַר; וְאִם 42
לֹא - אִם הִיָּה עֲשׂוּי לַחֲזֵק בּוֹ שִׁבְרֵי הָעֵרְבָה אוֹ 43
לְסִתָּם בּוֹ נֶקֶב, בָּטֵל בְּמַעֲוֵט⁹¹; וְאִם לֹא, חֵיב 44
לְבַעַר. הָיָה בּוֹ שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים בְּשָׁנִי מְקוּמוֹת, וְחֹוֹט 45
שֶׁל בָּצֵק בִּינֵיהֶם - רוֹאִין כֹּל שֶׁאֵלּוּ יִנְטֵל הַחוֹט 46
נִטְלִין עִמּוֹ, חֵיב לְבַעַר; וְאִם לֹא, אֵינוֹ צָרִיךְ לְבַעַר. 47

(88) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב') והיא חתיכת שאור

ט. רָאָה⁶⁰ תִּינוֹק שֶׁנֶּכְנֵס לְבֵית בְּדוֹק וּבִידּוֹ כֶּכֶר, 1
וְנֶכְנֵס אַחֲרָיו וּמֵצֵא פְּרוּרִין⁶¹ - אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָדֵק, 2
שֶׁחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵכְלוֹ, וְאֵלּוּ הַפְּרוּרִין שֶׁנִּפְלְהוּ מִמֶּנּוּ בְּשַׁעַת 3
אֲכִילָה, שֶׁדָּרָךְ הַתִּינוֹק לְפָרֵר בַּעַת אֲכִילָתוֹ, וְאֵין דָּרָךְ 4
עֶכְבֵּר לְפָרֵר. וְאִם לֹא מֵצֵא פְּרוּרִין כָּלָל - צָרִיךְ 5
לְבָדֵק. 6

(60) (מסכת פסחים דף י' עמוד ב'). (61) אף שאין פירורין כדי אותו הככר (מגיד משנה).

י. הִנִּיחַ⁶² תְּשַׁעָּה צְבוּרִין שֶׁל מֵצָה וְאֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, 7
וּבָא עֶכְבֵּר וְנָטַל⁶³, וְלֹא יִדְעֵנוּ אִם חֲמֵץ אִם מֵצָה 8
נָטַל, וְנֶכְנֵס לְבֵית בְּדוֹק - צָרִיךְ לְבָדֵק; שֶׁכָּל 9
הַקְּבוּעָה⁶⁴, בְּמִחְצָה עַל מִחְצָה.⁶⁵ 10

(62) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (63) בכ"י הגירסא: "ונטל אחד מהם". (64) אם הרוב והמיעוט כל אחד קבוע במקומו, אין הולכים אחר הרוב, אלא הרי הוא כמחצה על מחצה (וראה בפרק ח' מהלכות מאכלות אסורות הלכה י"א). (65) ונחשב לספק. והגם שכאן מדובר בבדיקת חמץ שהיא מדרבנן, וספק דרבנן לקולא? ביאר הרא"ה שכיון שעיקר בדיקת חמץ באה על הספק, ונתקנה בשביל ספק חמץ, לכן חייבוהו חכמים לבדוק בנידון של ספק (מגיד משנה). [ועיין בפרק י"א מהלכות מעשר הלכה יג סברא כזו ברבב"ז שם].

יא. שְׁנֵי צְבוּרִין⁶⁶, אֶחָד שֶׁל חֲמֵץ וְאֶחָד שֶׁל מֵצָה, 11
וְשְׁנֵי בָתִּים, אֶחָד בְּדוֹק וְאֶחָד שְׁאֵינוֹ בְּדוֹק, וּבָאוּ שְׁנֵי 12
עֶכְבָּרִים, זֶה נָטַל חֲמֵץ וְזֶה נָטַל מֵצָה, וְאֵין יָדוּעַ 13
לְאִיזָה בֵּית נֶכְנֵס זֶה שֶׁנָּטַל הַחֲמֵץ⁶⁷; וְכֵן⁶⁸ שְׁנֵי 14
בָתִּים⁶⁹ בְּדוֹקִין וְצְבוּר אֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, וּבָא עֶכְבֵּר 15
וְנָטַל, וְאֵין יָדוּעַ לְאִיזָה בֵּית נֶכְנֵס⁷⁰, אוֹ שֶׁיִּדְעַע שֶׁנֶּכְנֵס 16
לְאֶחָד מֵהֶן, וְנֶכְנֵס אַחֲרָיו וּבִדֵּק וְלֹא מֵצֵא כָלוּם, אוֹ 17
שֶׁבִּדֵּק וּמֵצֵא כֶּכֶר; אוֹ שֶׁהָיָה⁷¹ תְּשַׁעָּה צְבוּרִין שֶׁל 18
מֵצָה וְאֶחָד שֶׁל חֲמֵץ, וּפָרַשׁ כֶּכֶר מֵהֶן, וְאֵין יָדוּעַ 19
אִם חֲמֵץ אוֹ מֵצָה, וּבָא עֶכְבֵּר וְנָטַל הַכֶּכֶר שֶׁפָּרַשׁ 20
וְנֶכְנֵס לְבֵית בְּדוֹק - בְּכָל אֵלּוּ אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָדֵק פַּעַם 21
שְׁנִיָּה, שְׁאֵין פָּאן קְבוּעַ. 22

(66) (מסכת פסחים דף ט' עמוד ב'). (67) אנו תולים שהחמץ הובא לבית שאינו בדוק והמצה לבית הבדוק, שספק מדרבנן - לקולא. (68) (מסכת פסחים דף י' עמוד א'). (69) בכ"י הגירסא: "שני בתים של שני אנשים בדוקין". (70) על כל בית תולין שלא נכנס העכבר לשם, ואין צריך לבדיקה. (71) בכ"י משנת ה' קי"א ומשנת ה' קס"א חסר הקטע "או שהיו תשעה ציבורין... לבית בדוק".

יב. הִנִּיחַ⁷² הַחֲמֵץ בְּזוֹיֵת זוֹ וּמֵצֵא בְּזוֹיֵת אַחֶר⁷³, אוֹ 23
שֶׁהִנִּיחַ תְּשַׁע חֲלוֹת וּמֵצֵא עֶשְׂרָה⁷⁴; אוֹ שֶׁבָּא עֶכְבֵּר 24

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

105) מכיון שאין להשוכר מפתח, אין הוא יכול ליכנס בו לעשות בדיקת חמץ (הר"ן). 106) אם כבר קנאו לעצמו באחת מדרכי הקנינים. אבל אם לא קנאו לעצמו, ורק המפתח נמצא אצלו, אין זה מחייב אותו לבדוק, אלא בעל הבית חייב לבדוק (כסף משנה). 107) כי נוח לו לאדם לקיים מצוה בגופו. 108) נוח לו לאדם לקיים מצוה בממונו (גמרא). ומה שהוא תובעו עכשיו – אין זו אלא אמתלא לחזור בו מהשכירות. ויש אומרים שאף על פי שאין השכירות קיימת ואינה מקח טעות בכל זאת יכול השוכר לתבוע את ההוצאות שהוציא על הבדיקה, שהרי שכר את הבית בחזקת בדוק (מגיד משנה בשם רמב"ן).

יט. המפרש¹⁰⁹ פים והיוצא בשירא¹¹⁰ - תוף שלשים יום, זקוק לבדוק¹¹¹; קדם שלשים יום, אינו צריך לבדוק¹¹². ואם דעתו לחזור קדם הפסח¹¹³, צריך לבדוק, ואחר-כך יצא; שפא יחזר ערב הפסח בין-השמשות ולא יהיה לו פנאי לבער. ואם אין דעתו לחזור - אין צריך לבדוק¹¹⁴. וכן העושה ביתו אוצרי¹¹⁵ - תוף שלשים יום, זקוק לבדוק, ואחר-כך פוגס אוצרו לתוכו; קדם שלשים יום - אם דעתו לפנותו קדם הפסח, צריך לבדוק ואחר-כך עושה אוצר; ואם אין דעתו לפנותו קדם הפסח, אינו צריך לבדוק¹¹⁶.

109) (מסכת פסחים דף ו' עמוד א'). פורש ונוסע למדינת הים. 110) שהיא נסיעה לזמן ארוך. 111) כיון שאמרו חכמים שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום, מאותו הזמן חלה עליו חובת בדיקת חמץ (גמרא). 112) כיון שאין דעתו להיות בביתו בפסח. 113) ומכל שכן אם דעתו לחזור בתוך ימי הפסח שחייב לבדוק לפני צאתו לדרך, כדי שבחזירתו ימצא את ביתו נקי מחמץ (רש"י). 114) אלא מבטלו בלבו במקום שנמצא בזמן הביטול (טור, והגהות מימוניות). 115) אוסף לתוכו תבואה ופירות. 116) כי החמץ שנמצא תחת התבואות, הרי הוא כמבוער (רש"י).

פרק שלישי

1) נתבארו בו דיני הבדיקה, במה שהוא אחר הבדיקה כגון הביטול, וכן כשאין הבדיקה נעשית בזמנה, כגון שחל י"ד להיות בשבת. וכן מי שלא בדק בזמנו, וענין השריפה, והביעור, ומי שהוא פטור מן הבדיקה ודי לו בביטול, וכיוצא בו.

א. כשבדק² אדם ומחפש³ בלילי⁴ ארבעה-עשר⁵ - מוציא את החמץ מן החורים⁶ ומן המבואות ומן הזויות, ומקבץ הפל, ומניחו⁷ במקום אחד עד תחלת שעה ששית ביום, ומבערו⁸. ואם רצה לבערו בלילי ארבעה-עשר, מבערו⁹.

2) משנה, פסחים ב, א. 3) פסחים ז, ב. 4) לילות דעלמא. כלומר, ליל כל שנה ושנה. 5) בניסן. 6) פסחים ח, א. 7) משנה, פסחים י, ב. 8) משנה, פסחים יא, ב: "ושורפין בתחילת שש". 9) שהרי ביעור חמץ הוא בכל

קשה ויבשה. 89) מדין חמץ. 90) (משנה במסכת פסחים דף מ"ה עמוד א'). 91) רבי יחיאל מפאריש כתב כי עריבות שלשין בהם כל השנה אין לסמוך על מה שרוחצין אותן בחמץ ומנקרין החמץ מהן. כי אי אפשר לנקרן שלא ישאר בין הכל כדית" (הגהות מימוניות).

טז. במה⁹² דברים אמונים⁹³ בערבה; אכל בבית - אף-על-פי שאם ינטל החוט אין נטלין עמו, חייב לבער, מפני שפעמים מקבץ אותן⁹⁴. היה חצי זית בבית וחצי זית פעליה⁹⁵; חצי זית בבית וחצי זית באכסדרה; חצי זית בבית זה וחצי זית בבית שלפנים ממנו - הואיל ואלו החצאי זיתים דבוקין⁹⁶ בכתלים או בקורות או בקרקעות, אינו חייב לבער, אלא מבטל בלבו ודי.

92) (מסכת פסחים דף מ"ה עמוד ב'). 93) ששני חצאי זיתים חמץ בשני מקומות אינו חייב לבער. 94) על ידי שמטאטאים את הבית מזדמנים יחד שני החצאים (רש"י). 95) אינו שכיח שהזיתים יזדמנו יחד במקום אחד (רש"י). 96) דוקא אם היו דבוקים שהוא דומה למה שכתב למעלה בהלכה ט"ו בענין בצק שבסדקי העריכה, שאם היה לחזק או לסתום אינו צריך לבער, אבל אם מונח על הרצפה חייב לבער אפילו בפחות מכזית כמו שכתב למעלה בבצק שבסדקי העריכה, שאם אינו לחזק או לסתום חייב לבער אפילו חצי זית (כסף משנה).

יז. המשפיר⁹⁷ בית סתם⁹⁸ בארבעה-עשר⁹⁹ - הרי זה בחזקת בדוק ואינו צריך לבדוק¹⁰⁰. ואם החזק זה המשפיר שלא בדק, ואמר אשה או קטן אנו בדקנוהו - הרי אלו נאמני¹⁰¹, שהכל נאמנים על בעור חמץ, והכל פשרין לבדיקה, ואפלו נשים ונערים וקטנים; והוא, שיהיה קטן שיהיה בו דעת¹⁰² לבדק.

97) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב). 98) שאין אנו יודעים אם בדקו את הבית מחמץ. 99) ואין המשכיר לפנינו, כדי שהשוכר יוכל לשאלו ולברר אצלו אם הבית בדוק או לא (בית יוסף סימן תל"ז). 100) בעיא היא בגמרא שם ולא נפשטה. ומכיון שבדיקת חמץ אינה אלא מדרבנן, שהרי ביטלו – אינו חייב לבדוק, שספק דרבנן להקל (ועיין רא"ש תחלת מסכת פסחים). 101) להעיד. 102) שהגיע לחינוך (משנה ברורה).

יח. המשפיר¹⁰³ בית לחברו¹⁰⁴: אם עד שלא מטר לו המפתח חל ארבעה-עשר - על המשפיר לבדוק¹⁰⁵; ואם משמסר המפתח חל ארבעה-עשר - על השוכר לבדוק¹⁰⁶. המשפיר בית בחזקת שהוא בדוק ונמצא שאינו בדוק - על השוכר לבדק, ואינו מקח טעות¹⁰⁷, ואפלו במקום שבדקים בשקר, שהרי מצוה הוא עושה¹⁰⁸.

103) (מסכת פסחים דף ד' עמוד ב'). 104) וקנאו באחת מהדרכים ששכירות קרקע נקנית בה (מגיד משנה).

עֶשֶׂר - בּוֹדֵק²⁶ אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי בְּשִׁחְרִית. לֹא בִדֵּק
בְּשִׁחְרִית - בּוֹדֵק בְּשִׁעַת הַבַּעוּר²⁷. לֹא בִדֵּק בְּשִׁעַת
הַבַּעוּר - בּוֹדֵק בְּתוֹף הַחֶגֶל²⁸. עֵבֶר הָרֶגֶל וְלֹא בִדֵּק -
בּוֹדֵק אַחֵר הָרֶגֶל, כְּדֵי שֶׁיִּבְעֵר מֶה שִׁימָצָא מִחֻמֵּץ
שֶׁעֵבֶר עָלָיו הַפֶּסַח, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָסוּר בְּהִנְיָה²⁹.

(25) משנה, פסחים י, ב. (26) לאור הנר בחורין ובסדיקין
כדינו (או"ח סי' תלה). וראה למעלה פ"ב ה"ד.
(27) בשעה ששית, זמן שריפת החמץ. (28) היינו בחול-
המועד (רבינו מנוח), אבל ה'מגן אברהם' ושאר פוסקים
סוברים שבדוק גם ביום-טוב, ועל החמץ שמוצא - כופה
עליו כלי. (29) כמבואר לעיל בפ"א ה"ד.

ו. כְּשֶׁבּוֹדֵק הַחֻמֵּץ בְּלִילֵי אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי אוֹ בְּיוֹם
אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי אוֹ בְּתוֹף הָרֶגֶל - מְבַרְךָ³⁰ קִדְּם³¹
שְׁתֵּי-חֵיל לְבִדֵּק: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ
הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ³² עַל בַּעוּר³³
חֻמֵּץ"; וּבּוֹדֵק וּמִחְפֵּשׁ כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁמְכַנְּסִין
לָהֶם חֻמֵּץ³⁴, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאִם בִּדֵּק לְאַחֵר הָרֶגֶל -
אֵינוֹ מְבַרְךָ³⁵.

(30) פסחים ז, א. (31) כי כל המצוות מברך עליהן לפני
עשייתן (פסחים ז:). (32) והגם כי מן התורה די בביטול
(לעיל פ"ב ה"ב) ובדיקת חמץ היא מדרבנן, ואיך שייך
לברך "וצונו"? כבר הסביר הרמב"ם (בהל' ברכות פי"א
ה"ג): "וכן כל המצוות שהן מדברי סופרים... מברך על הכל
קודם לעשייתן: "אשר קדשנו במצוותיו וצונו לעשות".
והיכן צונו? בתורה, שכתוב בה (דברים יז, יא): "אשר
יאמרו לך תעשה". נמצא ענין הדברים והציען כך הוא:
אשר קדשנו במצוותיו, שצוה בהן לשמוע מאלו שצונו...".
(33) הבדיקה אינה אלא התחלת הביעור, אבל המטרה
הסופית היא הביעור, ולכן מברכים על הביעור ולא על
הבדיקה. (34) משנה, פסחים ב, א. (35) אינו חייב לבער
את החמץ אפילו מדרבנן, אלא שחמץ שעבר עליו הפסח
אסור בהנאה, ולכן צריכים לבדוק ולמצוא את החמץ
ולהשימו במקום שלא יתערב במאכל. וכיון שאין כאן מצוה
לבערו, לכן אין מברכין על הבדיקה שאחר הרגל (כסף-
משנה).

ז. וּכְשֶׁגּוֹמֵר³⁶ לְבִדֵּק: אִם בִּדֵּק בְּלִיל אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי
אוֹ בְּיוֹם אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי קִדְּם שֵׁשׁ שָׁעוֹת - צָרִיךְ לְבַטֵּל
כָּל חֻמֵּץ שֶׁנִּשְׁאָר בְּרִשּׁוֹתָיו וְאֵינוֹ רוֹאֶה³⁷, וְיֵאמָר³⁸:
"כָּל חֻמֵּץ שֶׁנִּשְׁאָר בְּרִשּׁוֹתָיו שְׁלֹא רָאִיתִי, הֲרִי הוּא כָּטֹל
וְהֲרִי הוּא כֶּעָפָר³⁹". אֲכָל⁴⁰ אִם בִּדֵּק מִתְחַלֵּת שָׁעָה
שְׁשִׁית וּלְמַעַלָּה - אֵינוֹ יָכוֹל⁴¹ לְבַטֵּל, שֶׁהֲרִי אֵינוֹ
בְּרִשּׁוֹתָיו⁴², שֶׁכָּכֵךְ נֶאֱסָר בְּהִנְיָה.

(36) פסחים ו, ב: "הבודק צריך שיבטל (בלבו סמוך לבדיקה
מיד, רש"י)". (37) כי מה שרואה חייב לבער ולשרוף, עיין
לעיל בתחילת פרק שני. (38) "ירושלמי" פסחים פ"ב ה"ב:
"רב אמר, צריך לומר: כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני
יודע בו - יבטל", וראה למעלה פ"ב ה"ב. (39) "ראבי"ה

דבר שיכול לבערו מן העולם (להלן הלכה יא), ולא כרבי
יהודה שאמר: "אין ביעור חמץ אלא שריפה", ולמד זאת
מדין נותר בקדשים שהוא בשריפה (פסחים כח). ולדבריו
יש מקום לומר שכשם שאין שורפין נותר בלילה, כך אין
שורפין חמץ בלילה. ועיין רמ"א בסי' תמה ס"א.

ב. הַחֻמֵּץ¹⁰ שֶׁמִּנִּיחַ¹¹ בְּלִילֵי אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי כְּדֵי
שִׁיאֵכֵל מִמֶּנּוּ לְמַחֵר עַד אֲרֻבָּע שָׁעוֹת, אֵינוֹ מְנִיחוֹ
מִפְּנֵי וּמִפְּנֵי כָּל מְקוֹם, אֲלֵא מִצְּנִיעוֹ בְּכָל¹² אוֹ¹³
בְּזוֹיֵת יְדוּעַ וְיִזְהָר בּוֹ; שָׁאֵם לֹא נִזְהָר בּוֹ וּמִצְּאוֹ חֹסֵר
- צָרִיךְ לְחַפֵּשׁ אַחֲרָיו וּלְבַדֵּק פַּעַם אַחֲרָת, שֶׁמָּא
גִּירָוּהוּ הַעֲבָכִים¹⁴.

(10) משנה, פסחים י, ב. (11) וכן מה שמוצא בבדיקתו.
(12) כ"ה ב"ירושלמי": "כיצד הוא עושה? כופה עליו כלי".
(13) בכת"י נשמטה המלה "או". (14) פסחים ט, ב.

ג. חֵל¹⁵ אֲרֻבָּעָה-עֶשְׂרֵי לְהִיּוֹת בְּשִׁבְת - בּוֹדֵקִין אֶת
הַחֻמֵּץ בְּלִילֵי עֶרֶב-שִׁבְת, שֶׁהוּא לֵיל שְׁלֹשָׁה-עֶשְׂרִים¹⁶,
וּמִנִּיחַ מִן הַחֻמֵּץ, כְּדֵי לְאָכֵל מִמֶּנּוּ עַד אֲרֻבָּע שָׁעוֹת
בְּיוֹם הַשִּׁבְת, וּמִנִּיחוֹ בְּמְקוֹם מְצֻנֶּה, וְהִשָּׁאֵר מִבַּעוּר
מִלְּפָנֵי הַשִּׁבְת. וְאִם נִשְׁאָר מִן הַחֻמֵּץ בְּיוֹם הַשִּׁבְת
אַחֵר אֲרֻבָּע¹⁷ שָׁעוֹת - מְבַטְלֵהוּ¹⁸ וְכוּפָה¹⁹ עָלָיו כְּלִי עַד
מוֹצָאֵי יוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן, וּמִבַּעוּר.

(15) משנה, פסחים מט, א. וכתנא-קמא שאמר: "מבערין את
הכל מלפני השבת", ועיין ראב"ד. (16) שהרי אי-אפשר
לבדוק ביום שלשה עשר, כי אין בודקין לאור החמה (לעיל
פ"ב ה"ד), וביום לא מועיל אור הנר, כי "שרגא בטיהרא
מאי מהנאי" (=נר בפני השמש, מה הוא מועיל?).
(17) שמשעה רביעית אסור לאכול חמץ בערב פסח (לעיל
פ"א ה"ט), ואף שכל שעה חמישית, חמץ מותר בהנאה? -
כיון שאסור באכילה, הוא מוקצה - ולכן כופה עליו כלי
(בית יוסף' בשם הרי"ב"ש). והבי"ח מגיה "אחר חמש".
(18) פסחים ז, א. (19) פסחים ו, א.

ד. הֵי לֹו כְּפָרוֹת רַבּוֹת שֶׁל תְּרוּמָה, וְצָרִיךְ לְשַׂרְפָּה
עֶרֶב-שִׁבְת²⁰ - לֹא יַעֲרֵב²¹ הַטְּהוּרָה עִם הַטְּמֵאָה
וְיִשְׂרָף²², אֲלֵא שׂוֹרֵף טְמֵאָה לְעַצְמָהּ, וְהַטְּהוּרָה
לְעַצְמָהּ, וְהַלּוּיָהּ²³ לְעַצְמָהּ, וּמִנִּיחַ מִן הַטְּהוּרָה כְּדֵי
לְאָכֵל עַד אֲרֻבָּע שָׁעוֹת בְּיוֹם הַשִּׁבְת בְּלִבְדִּי²⁴.

(20) פסחים יד, א. במשנה ורכרי יוסי, ואף-על-פי שבמשנה
לא מפורש ב"ד שחל להיות בשבת - באה הברייתא בדף
כ: ומפרשת את הסתום שבמשנה, שהמדובר ב"ד שחל
להיות בשבת. וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (ועיין
כסף-משנה ו'רבינו מנוח'). (21) משנה, פסחים יד, א.
(22) שלא יטמא את הטהורה, שהתורה הזהירה לשמור על
התרומה שלא טמא, שנאמר (במדבר יח, ח): "ואני הנה
נתתי לך את משמרת תרומותי" (שבת כה). (23) ספק
טהורה, ספק טמאה. (24) משנה, פסחים יא, ב.

ה. מִי²⁵ שֶׁשָּׂכַח אוֹ הִזִּיד וְלֹא בִדֵּק בְּלִיל אֲרֻבָּעָה-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מוכח שגם לאדם זר המשתתף בשמחה כזאת, דינה כסעודה של מצוה. (53) שכיון שאפשר לקיים שתיהן, מצות ביעור חמץ קודמת לשאר מצוות, כיון שזו מצוותה היום. (54) שאם יעסוק בביעור חמץ, לא ישרא לו זמן ביום לעשות המצוה האחרת. (55) ראה למעלה פ"ב ה"ב. (56) חיל שודדים ורוצחים. (57) השוטף מקום ישוב בני אדם. (58) קיר מתמוטט, ותחתיו שוכבים בני אדם בסכנה. (59) ולא יטפל בביעור חמץ, כדי שלא יתבטל מהצלת נפשות (כסף-משנה). (60) (60) גראם. (61) לא חשוב אוכל, ודיו בביטול.

י. מ"י⁶² שְׁהֵנִיחַ⁶³ עֶסֶה מְגֻלָּלֶת⁶⁴ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ וַיֵּצֵא, וַיִּנְזֶר אַחֵר שְׂיָצָא, וְהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רְבּוֹ⁶⁵, וְהָיָה יָרֵא שְׂמָא תַחֲמִיץ קֹדֶם שְׂיָבֹא - הָרִי זֶה מְבֻטָּל בְּלִבּוֹ⁶⁶ קֹדֶם שֶׁתַּחֲמִיץ. אָבָל אִם הִתְחַמֶּצָה - אֵין הַבֵּטוּל מוֹעִיל בְּלוֹם⁶⁷, אֲלֹא כָּבֹר עֹבֵר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא⁶⁸, וְחֵיב לְבַעַר מִיד כְּשֶׁיִּחְזֹר לְבֵיתוֹ⁶⁹.

(62) פסחים ז, א. (63) בחול-המועד. (64) נילושה במים. (65) ומפני אימת כבוד רבו, אינו יכול לקום ולילך ולאפותה (רש"י). (66) "מכאן כתב 'הרוקח', כל אדם ילמד בתוך ביתו לומר כשלשין הבצק, כל שיפול מן הכלי שלשין בו על הארץ - יהא בטל והפקר" (הגהות מיימוניות). (67) שהרי בחול-המועד הענין מדובר, שהחמץ אינו ברשותו לבטלו. (68) שהמשהה חמץ בפסח עובר, אבל בערב פסח אחר חצות - אינו עובר על "בל יראה ובל ימצא" (למעלה ה"ח). (69) שבחול-המועד מותר לשרפו, אבל ביום-טוב אסור אפילו אם לא ביטלו (למעלה ה"ח).

יא. פִּיעֵד⁷⁰ בְּעוֹר חֲמִץ? שׁוֹרְפוֹ⁷¹, או פּוֹרֵר⁷² זֹזְרָה לְרִיחַ, או זֹרְקוֹ לֵיָם⁷³. וְאִם⁷⁴ הָיָה הַחֲמִץ קָשָׁה⁷⁵ וְאֵין הֵיָם מְחַתְּכוֹ בְּמַהֲרָה - הָרִי זֶה מְפָרְרוֹ וְאַחֲרֵי־כֵן זֹרְקוֹ לֵיָם. חֲמִץ⁷⁶ שֶׁנִּפְלָה עָלָיו מִפְּלֶת⁷⁷, וְנִמָּצֵא עָלָיו עֶפֶר שֶׁלִּישָׁה טְפָחִים⁷⁸ או יוֹתֵר - הָרִי הוּא מְבַעֵר; וְצָרִיךְ לְבַטֵּל בְּלִבּוֹ⁷⁹ אִם עֲדִין לֹא נִכְסָה שְׁעָה שְׁשִׁית. נִתְנוּ⁸⁰ לְעִפּוֹ"ם קֹדֶם שְׁעָה שְׁשִׁית - אִינוֹ צָרִיךְ לְבַעַר. וְאִם⁸¹ שָׂרְפוֹ קֹדֶם שְׁעָה שְׁשִׁית - הָרִי זֶה מִתֵּר לְהִנּוֹת בְּפִתְחֵי שְׁלֹ בְּתוֹךְ הַפֶּסֶח. אָבָל⁸² אִם שָׂרְפוֹ מִשְׁעָה שְׁשִׁית וְלִמְעַלָּה - הוּאִיל וְהוּא אֲסוּר בְּהִנָּה, הָרִי זֶה לֹא יִסִּיק בּוֹ תַנּוּר וְכִירִים, וְלֹא יֵאָפֶה בּוֹ וְלֹא יִבָּשֶׁל. וְאִם⁸³ בָּשֹׁל אוֹ אָפֶה - אוֹתָהּ הִפֵּת וְאוֹתוֹ הִתְבַּשִּׁיל אֲסוּר בְּהִנָּה, וְכֵן הַפִּתְחִין שֶׁלּוֹ אֲסוּרִין בְּהִנָּה⁸⁴, הוּאִיל וְשׁוֹרְפוֹ אַחֵר שֶׁנֶּאֱסַר בְּהִנָּה.

(70) משנה, פסחים כא, א. (71) עד שנעשה פחמים (שו"ע הרב סי' תמה). (72) לפירורים דקים שלא ימצאנו מי שיהנה ממנו, וכחכמים החולקים על רבי יהודה (פסחים כא.). (73) או לנהר. (74) פסחים כח, א. (75) לחם יבש או חיטים יבשות. (76) משנה, פסחים לא, ב. (77) גל של אבנים. (78) כל טפח הוא 10 ס"מ. (79) שמא יפקח הגל (יסירו האבנים משם) במועד, ונמצא החמץ לפניו (רש"י).

קיבל מר"י הלוי, שיש לומר: ליבטיל ולהיוי הפקר כעפרא, כי ביטול הוא מטעם הפקר" (הגהות מיימוניות). (40) פסחים ו, ב. (41) בכמה נוסחאות, הגירסא "אינו צריך". (42) פסחים ו, ב: "אמר רבי אלעזר: שני דברים אינן ברשותו של אדם, ועשאן הכתוב כאילו הן ברשותו (להתחייב עליהן, רש"י) ואלו הן: בור ברשות הרבים, וחמץ משש שעות ולמעלה".

ח. לְפִיכֵךְ אִם לֹא בָטַל קֹדֶם שֵׁשׁ, וּמִשֵּׁשׁ שְׁעוֹת וְלִמְעַלָּה מִצָּא חֲמִץ שְׁהָיָה דַעְתּוֹ עָלָיו⁴³ וְהָיָה בְּלִבּוֹ, וְשִׁכְחוֹ בְּשַׁעַת הַבְּעוֹר וְלֹא בָעֵרוֹ - הָרִי זֶה עֹבֵר עַל 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא⁴⁴, שְׁהָרִי לֹא בָעֵר וְלֹא בָטַל. וְאֵין הַבֵּטוּל עֹתָה מוֹעִיל לוֹ כְּלוֹם, לְפִי שְׂאִינוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ, וְהַפְתּוֹב עָשָׂהוּ כְּאִלוֹ הוּא בְּרִשּׁוֹתוֹ, לְחֵיבּוֹ מִשּׁוֹם 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא⁴⁵, וְחֵיב לְבַעַר בְּכָל עֵת שֶׁיִּמָּצְאוּ. וְאִם מִצָּאוּ בְּיוֹם-טוֹב - כּוֹפֶה עָלָיו כְּלִי⁴⁶ עַד לְעֵרֹב וּמִבְּעוֹר⁴⁷. וְאִם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ הוּא - אִינוֹ צָרִיךְ לְכַפּוֹת עָלָיו כְּלִי, שֶׁהַכֹּל פּוֹרֵשִׁין מִמֶּנּוּ⁴⁸.

(43) אבל אם אינו יודע ממנו, אינו עובר עליו, כמבואר בפסחים כא. וב'תוספות' שם ד"ה ואי. (44) 'ירושלמי' פסחים פ"ה ה"ד. כי משש שעות ולמעלה עובר בבל יראה ובל ימצא, למאן דסובר כי חמץ לפני זמנו אסור באכילה מן התורה ('צפנת פענח'). אבל ה'מגיד משנה' מפרש שכונת הרמב"ם שעובר על כל יראה בתוך הרגל, ולא בערב פסח משש שעות עד הערב. וכן נראה מדברי רבינו ב'מנין המצוות' שבפתיחת הלכות חמץ, עיי"ש. (45) פסחים ו, ב. (46) פסחים ו, א. כדי שלא יראהו וישכח שהיום פסח ויבוא לאכול ממנו. (47) אבל ביום-טוב אסור לבערו. ואף שאמרו: "מתוך שהותרה לצורך אוכל נפש, הותרה גם שלא לצורך"? (עיין בהל' יום-טוב ריש פ"א) - חמץ כיון שהוא אסור באכילה ובהנאה, הרי הוא מוקצה ואסור לטלטלו, לכן אי אפשר לשרפו ביום-טוב (כסף-משנה). ומתוך שהביא רבינו הלכה זו סמוך למה שכתב בתחילה "לפיכך אם לא ביטל", נראה שגם כאן מדובר כשלא ביטל, ואף-על-פי-כן לא התירו לו לשרפו (מגיד-משנה). (48) מחמת קדושתו (גמרא, שם).

ט. מ"י⁴⁹ שְׂיָצָא מִבֵּיתוֹ⁵⁰ קֹדֶם שְׁעַת הַבְּעוֹר לַעֲשׂוֹת מִצְוָה⁵¹, או לְאָכַל סְעוּדָה שֶׁל מִצְוָה, כְּגוֹן סְעוּדַת אֲרוֹסִין⁵² וְנִשְׂוֵאִין, וַיִּנְזֶר שֵׁשׁ לוֹ חֲמִץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ. אִם יָכוֹל לַחְזוֹר וּלְבַעַר וְלַחְזוֹר לְמִצְוָתוֹ - יִחְזוֹר⁵³; וְאִם לֹא⁵⁴ - יִבָּטֵל בְּלִבּוֹ⁵⁵. יֵצֵא לְהַצִּיל מִיד הַגִּיס⁵⁶, מִן הַנֶּהָר⁵⁷, מִן הַדִּלְקָה וּמִן הַמִּפְלֶת⁵⁸ - יִבָּטֵל בְּלִבּוֹ וְיִדְוֶי⁵⁹. יֵצֵא לְצָרָה עֲצָמוֹ וַיִּנְזֶר שֵׁשׁ לוֹ חֲמִץ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - יִחְזוֹר מִיד. וְעַד כְּמָה הוּא חוֹזֵר? עַד בְּפִיעָה⁶⁰. הָיָה פָחוֹת מִכְּפִיעָה⁶¹ - מְבֻטָּל בְּלִבּוֹ וְדִיו.

(49) משנה, פסחים מט, א. (50) ערב פסח. (51) במשנה כתוב: "לשחוט את פסחו או למול את בנו". וסובר רבינו שהוא-הדין למצוה אחרת. (52) במשנה כתוב: "בבית חמיו", משמע שהמדובר בחתן עצמו, אבל מדברי הרמב"ם

- (80) משנה, פסחים כא, א. (81) פסחים כא, ב.
(82) משנה, פסחים כא, א. (83) פסחים כו, ב. (84) כרין
כל הנקברים, שאפרם אסור (תמורה לג:).

פרק רביעי

- (1) נתבאר בו על אי זה חמץ אדם עובר בקימו, אם שלו או של אחרים. ואם ברשותו, או ברשות אחרים. וכן נתבאר בו האיסור בקיום תערובת חמץ, ומה שמותר ממנו.
- א. פתובה בתורה: "לא יראה לך חמץ". יכול אם טמן אותו או הפקיד אותו ביד עכו"ם⁴, לא יהיה עובר? תלמוד לומר: "שאר לא ימצא בבתים" - אפלו הפקידו או הטמינו⁶. יכול לא יהיה עובר אלא אם-פן היה החמץ בביתו⁷, אבל אם היה רחוק מביתו, בשדה או בעיר אחרת, לא יהיה עובר?⁸ תלמוד לומר: "בכל גבלך" - בכל רשותך. יכול⁹ יהא חיב לבער מרשותו חמץ של עכו"ם¹⁰ או של הקדש? תלמוד לומר: "לא יראה לך" - שלך אי אתה רואה, אבל אתה רואה של אחרים¹¹ או של גבלך¹².
- (2) מקור דברי רבינו במכילתא דרשב"י (שמות יב, יט): "מכלל שנאמר: 'ולא יראה לך', יכול אם היה טמן או מופקד בעיר אחרת - לא יהא חייב? תלמוד לומר: שאור לא ימצא". וברור שמופקד שאמרו כאן, היינו ביד גוי. אבל מה שכתוב שם "בעיר אחרת" אינו מתאים לדברי רבינו. ואולי היתה לו לרבינו נוסחא אחרת בדברי המכילתא. שאינו בכלל "לא יראה", שהרי אינו רואהו (כסף-משנה). שיש מקום לומר שאינו בכלל "לא יראה לך", שהרי אינו בידך (כסף-משנה). (5) שהוא בכלל "ימצא בבתים", שהרי המקום שמניח בו חמצו ביד הגוי, שאול לו והוא בביתו (כסף-משנה). וזהו שלא כדברי המכילתא פרשת שמות (פרשה י) "מה בתיכם ברשותכם, אף גבולך ברשותך, יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף-על-פי שיכול לבערו, אבל אינו ברשותו", אלא כדברי המכילתא דרשב"י הנ"ל (ועיין מגיד-משנה). (6) פסחים ה, ב. שהרי יש לו האפשרות למצוא אותו, והוא בכלל "לא ימצא". (7) שהרי כתוב "לא ימצא בבתים". (8) והפקיד אותו ביד גוי" שלמעלה בסמוך, הוא כשהגוי שכנו וקרוב לביתו (לחם-משנה). (9) פסחים ה, ב. (10) שלא קיבל עליו אחריות. (11) גוים. (12) הקדש.
- ב. הא למדת, שהחמץ של ישראל, אם הניחו ברשותו, אפלו טמן ואפלו¹³ בעיר אחרת ואפלו מפקד ביד עכו"ם - הרי זה עובר משום 'לא יראה' ו'לא ימצא'. חמץ של הקדש או של עכו"ם שהיה אצל ישראל - אפלו היה עמו בבית, הרי זה מתר, מפני שאינו שלו. ואפלו היה של גר תושב שיד ישראל שולטת עליו - אין כופין אותו להוציא החמץ מרשותו בפסח¹⁴. אבל צריך לעשות מחצה גבוהה עשרה טפחים בפני חמצו של עכו"ם¹⁵, שמא יבוא להסתפק ממנו¹⁶; אבל של הקדש, אינו
- צריך, מפני שהכל פורשין מן ההקדש פדי שלא יבואו לידי מעילה¹⁷.
- (13) פסחים ה, ב. לפי שסוף סוף אין החמץ של הישראל. (15) פסחים ו, א. (16) ליהנות. וכאן לא מספיק לכפות עליו כלי, כדין מוצא חמץ בביתו ביום-טוב (למעלה פ"ג ה"ח) לפי ששם הוא זמן קצר, עד מוצאי יום-טוב שאז ישרפנו, אבל כאן שהחמץ בביתו כל ימי הפסח - חוששים אנו שמא ינטל הכלי לאיזה צורך ויתגלה החמץ ויבואו לאכלו (כסף-משנה). (17) קרבן מעילה כדין כל הנהגה בשוגג מן ההקדש.
- ג. עכו"ם¹⁸ שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם קבל עליו ישראל אחריות, שאם אבד או נגנב ישלם לו דמיו - הרי זה חיב לבערו¹⁹, הואיל וקבל עליו אחריות - נעשה כשלו²⁰. ואם לא קבל עליו אחריות - מתר לקימו אצלו²¹, ומתר לאכל ממנו אחר הפסח, שברשות העכו"ם הוא.
- (18) (פסחים ה:). (19) "אמר להו רבא לבני מחוזא (עירו של רבא): בעירו חמירא (חמץ) דבני חילא (צבא המלך, ומטילין טורח מזונותיהן על העיריות) מבתיכו, כיון דאילו מגניב (נגנב) ואילו מיתביד (נאבד), ברשותיכו קאי ובעיתו לשלומי (תצטרכו לשלם), כדילכון דמי" (כשלכם הוא) (פסחים ה:). (20) ואם לא ביערו, אסור לאכול ממנו ('ירושלמי' פסחים פ"ב). (21) פסחים ו, א: ועושה לו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, כמבואר בהלכה שלפני זו.
- ד. עכו"ם אנס²² שהפקיד חמצו אצל ישראל, אם יודע הישראל שאם אבד או נגנב מחיבו לשלמו, וכו' ויבואו וינסו לשלם - אף-על-פי שלא קבל אחריות, הרי זה חיב לבערו²³; שהרי נחשב כאלו הוא שלו, מפני שמחיבו האנס באחריותו.
- (22) אדם קשה ותקיף. (23) פסחים ה, ב: "בעירו חמירא דבני חילא" (מובא לעיל בהלכה שלפני זו), ופירש ר"ח: "בני החיילות היו מפקידים את החמץ שלהם בבתי ישראל כו' ואפילו אם אבד אותו הלחם באונס, אין משגיחים אלא עונשים אותם". וסובר רבינו שלא היה בזה חוק המלכות, ואעפ"כ הרי זה כשל הישראל ועובר עליו. וראה ב'אוצר הגאונים' תשובות סי' יא ובראב"ד.
- ה. ישראל²⁴ שהיה²⁵ חמצו אצל העכו"ם²⁶: אם אמר לו: אם לא הבאתי לך מעות מכאן ועד יום פלוני, קנה חמץ זה מעכשו - הרי זה ברשות העכו"ם²⁷, ואותו החמץ מתר לאחר הפסח²⁸; והוא, שיהיה אותו זמן שקבע לו קדם הפסח. ואם לא אמר לו קנה מעכשו - נמצא אותו החמץ כאלו הוא פקדון אצל העכו"ם²⁹, ואסור³⁰ בהניה לאחר הפסח.
- (24) משנה, פסחים ל, ב. לפי מה שאמרו בגמרא (שם לא:). (25) שמשכן. רחן בערבית = משכון ('ערוך'). (26) לפני

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כמבואר בפ"א ה"ו, בכל זאת עובר עליו ב"ב יראה ובל ימצא" שהרי סוף סוף יש כזית חמץ בתערובת (מגיד-משנה וכסף-משנה בשם ר' משה הכהן). (43) ציר דגים כבושים במלח, ושמים לתוכו קמח. (44) עשוי מחלב חמוץ ולחם. (45) פסחים מה, ב. (46) נקרא בפי חז"ל "חמץ נוקשה".

ט. **פִּיצוּד? עֲרֵבֶת⁴⁷ הַעֲבָדִי⁴⁸ שֶׁנָּתַן לְתוֹךְ קֶמַח וְעוֹרוֹת - אִפְלוּ נִתְּנוּ שְׁעָה אַחַת קֶדֶם הַפְּעוּר, הָרִי זֶה מִתֵּר לְקִימוֹ⁴⁹. וְאִם לֹא נָתַן הָעוֹרוֹת, וְנָתַן הַקֶּמַח⁵⁰ קֶדֶם שְׁלֹשָׁה יָמִים לְשַׁעַת הַפְּעוּר - מִתֵּר לְקִימוֹ, שֶׁהָרִי נִפְסַד וְהָבֵאִישׁ; תּוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - חַיִּב לִבְעוֹר⁵¹.**

(47) פסחים מה, ב. (48) מעבדי עורות. ונותנים שם קמח (רש"י). (49) שעל-ידי העורות, מסריח הקמח מיד ומתקלקל. (50) לבד. (51) שעדיין ראוי לאכילה הוא כשמגיע זמן הפסח, וכיון שנתחייב בביעור שעה אחת, אף שנתקלקל אחר-כך בימי הפסח - חייב לבעור.

י. **וְכֵן הַקִּילוֹר⁵² וְהָרִטָּה⁵³ וְהָאֶסְפָּלָנִית⁵⁴ וְהַתֵּרִיא⁵⁵ שֶׁנָּתַן לְתוֹךְ חֻמֶּץ - מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח, שֶׁהָרִי נִפְסַד צוֹרֵת הַחֻמֶּץ⁵⁶.**

(52) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב, והוא משחה לעין. (53) תחבושת משוחה סממנים ששמים על מכה לרככה. (54) תחבושת. (55) מין תחבושת. (56) ואינה ראויה לאכילה.

יא. **הַפֶּת⁵⁷ עֲצֻמָּה⁵⁸ שֶׁעֲפָשָׁה וְנִפְסְלָה מִלֵּאכֹל הַפֶּלֶב⁵⁹, וּמִלְגִּמָּא⁶⁰ שֶׁנִּסְרַחָה⁶¹ - אֵינּוּ צָרִיךְ לִבְעוֹר⁶². בְּגָדִים⁶³ שֶׁכִּסּוּ אוֹתָן בְּחֵלֶב חֹטֵא⁶⁴, וְכֵן נִירוֹת שֶׁדִּבְקוּ אוֹתָן בְּחֻמֶּץ, וְכֵל פִּיּוּצָא בִּזָּה - מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח, וְאֵין בֵּהֶן מְשׁוּם 'לֹא יֵרָאֶה' וְלֹא יִמָּצֵא, שֶׁאֵין צוֹרֵת הַחֻמֶּץ עוֹמֶדֶת⁶⁵.**

(57) פסחים מה, ב. (58) שהפת היא בעין, בלי שום תערובת. (59) ואם נפסלה רק מלאכול לאדם, יתבאר בהלכה שאחריה. (60) תוספתא פסחים פ"ג ה"ב. והיא תחבושת עשויה מקמח ותאנים וכיוצא בהם שאדם לועס ונותן על המכה. (61) עד שאינה ראויה לאכילת כלב. (62) מאחר שנסרחה לפני הפסח, אין הבהל בין נתחמצה ולבסוף נסרחה או נסרחה ולבסוף נתחמצה. אבל כשנתחמצה בפסח אינו מותר לקיימה אלא-אם-כן נסרחה ולבסוף נתחמצה (הראב"ד בשם ה'ירושלמי' לפי פירוש המגיד-משנה). (63) פסחים מה, ב. (64) = עמילן. והיינו אפילו סמוך לפסח. (65) ונפסל מאכילת כלב (הראב"ד).

יב. **דְּבָר⁶⁶ שֶׁנִּתְעַרַּב בּוֹ חֻמֶּץ⁶⁷, וְאֵינוֹ מֵאֵכֶל לְאָדָם כָּלֵל⁶⁸; אוֹ שֶׁאֵינוֹ מֵאֵכֶל כָּל אָדָם⁶⁹, כְּגוֹן הַתֵּרִיא⁷⁰ וְכִיּוּצָא בּוֹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁמִּתֵּר לְקִימוֹ, אֲסוּר לְאֵכְלוֹ⁷¹ עַד אַחֵר הַפֶּסַח; וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין בּוֹ מֶן הַחֻמֶּץ אֲלֹא כֹּל-שֶׁהוּא, הָרִי זֶה אֲסוּר לְאֵכְלוֹ⁷².**

(66) פסחים ל, א. (67) אינו בטל, כמבואר בפ"א ה"ה.

פסח. (27) כלומר, הרי הוא של. (28) כן הוא בתוספתא (פסחים פ"ב ה"ה): "נכרי שהלוה את ישראל על חמצו, ואמר לו אם לא באתי קודם הפסח הרי הוא מכור לך, אחר הפסח מותר באכילה, ואין צריך לומר בהנאה". שאם לא קבע הזמן לפני הפסח, כיון שבתוך הפסח יכול הישראל לשלם החוב ולפדות המשכון - הרי הוא ברשותו. (29) שאף-על-פי שישאל המקבל משכון, הוא ברשותו וחייב באחריות של גניבה ואבידה (פ"י מהל' שכירות ה"א) - גוי המקבל משכון מישראל, אינו ברשותו כלל (פסחים לא:). (30) כמבואר לעיל בהלכה א, שחמץ של ישראל המופקד ביד נכרי, עובר עליו הישראל.

ו. **יִשְׂרָאֵל³¹ וְעַכְשָׁם שֶׁהָיוּ כְּאֵין בְּסִפִּינָה, וְהָיָה חֻמֶּץ בְּיַד יִשְׂרָאֵל וְהִגִּיעָה שְׁעָה חֲמִישִׁית³² - הָרִי זֶה מוֹכְרוֹ לְעַכְשָׁם אוֹ נוֹתְנוֹ לוֹ בְּמִתְנָה, וְחוֹזֵר וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחֵר הַפֶּסַח; וּבִלְבָד שֶׁיִּתְּנֶנּוּ לוֹ מִתְנָה גְּמוּרָה³³.**

(31) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. (32) בכת"י נוסף: "של י"ד בניסן". (33) ללא שום תנאי, כי אם נותנו לו במתנה על ידי תנאי, יש לחשוש שלא יקיים את התנאי, והמתנה בטלה למפרע, ועובר על "בל יראה ובל ימצא".

ז. **אוֹמֵר³⁴ יִשְׂרָאֵל לְעַכְשָׁם³⁵: עַד שְׁאַתָּה לֹאֲכֹת בְּמִנָּה, בּוֹא וְקַח בְּמֵאֲתִים³⁷; עַד שְׁאַתָּה לֹאֲכֹת מֵעַכְשָׁם, בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל, שְׂמָא אֲצִטְרֵךְ וְאִקְחָ מִמֶּךָ אַחֵר הַפֶּסַח³⁸. אֲכַל לֹא יִמְכְּרֶנּוּ³⁹ וְלֹא יִתֵּן לוֹ עַל תְּנָאִים⁴⁰. וְאִם עָשָׂה כֵן - הָרִי זֶה עוֹבֵר עַל 'בֵּל יֵרָאֶה' וְכֵן יִמָּצֵא⁴¹.**

(34) תוספתא פסחים פ"ב ה"ו. (35) בערב פסח לפני שעה חמישית. (36) קונה חמץ לעצמו. (37) שיקנה חמץ הרבה, אף-על-פי שאינו רוצה לקנות לעצמו רק במנה, ומרמז לו שיקנה ממנו את העורף לאחר הפסח ויתן לו על זה רווח. (38) באופן שאין הוא מבטיח לו בוודאות שיקנה ממנו, רק מרמז לו על זה. ואף שיש כאן קצת הערמה - מותר, כיון שחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא מדרבנן (ראה בפ"א ה"ד), והערמה בדרבנן מותרת (שבת קיט:). (39) לפני פסח. (40) שאומר לנכרי: "אם תעשה דבר פלוני בתוך הפסח או לאחר הפסח - החמץ נתון לך או מכור לך", שכל זמן שלא נתקיים התנאי - עדיין אין החמץ מכור או נתון.

ח. **תְּעַרְבֶת⁴¹ חֻמֶּץ⁴² - עוֹבְרִין עָלֶיהָ מְשׁוּם 'בֵּל יֵרָאֶה' וְכֵן יִמָּצֵא⁴³; כְּגוֹן הַמוֹרֶס⁴⁴, וְכוּתָח⁴⁵ הַבִּבְלִי, וְשֶׁבֶר הַמִּדִּי, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ מֶן הַקֶּמַח, וְכֵל פִּיּוּצָא בְּאֵלֵי מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים. אֲכַל⁴⁵ דְּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּעַרְבֶת חֻמֶּץ וְאֵינוֹ רָאוּי לְאֵכְלוֹ⁴⁶ - הָרִי זֶה מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח.**

(41) משנה, פסחים מב, א: "אלו עוברין בפסח, כותח הבבלי כו" ופירש רבינו בפירוש המשניות "עוברין על כל יראה ובל ימצא" וכן פירש"י. (42) שנתערב בו חמץ, אף שאין בו כזית חמץ בכדי אכילת פרס, ואין לוקה על אכילתו,

לאכלם בבשר (פרק ט' מהלכות מאכלות אסורות הלכה כ"ב). (8) בין דבש תמרים ובין דבש דבורים (הגמ"י). (9) כן הוא בברייתא (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א' וראה להלן הלכה כ').

ג. אין מבשלין חטים במים¹⁰, כגון ריפות, ולא קמח, כגון לביבות. ואם בשל - הרי זה חמץ גמור; והוא, שיתפקעו¹¹ פתבשיל. אין קולין¹² את הפצק¹³ בשמן על המחבת; אבל מבשלין את הפת¹⁴ ואת הקמח הקלוי¹⁵. ואם הרתית המים הרבה, ואחר-כך השליך לתוכן הקמח - הרי זה מתר, מפני שהוא מתבשל מיד קדם שיתחמץ¹⁶. וכבר נהגו¹⁷ בשנער ובספרד ובכל המערב לאסר דבר זה, גזרה שמה לא ירתית המים יפה ופכה¹⁸.

(10) שאף על פי שמים רותחים אינם נותנים להחמץ (להלן בסמוך) - בעוד שהמים פושרין הוא מחמץ (רש"י מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (11) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א') כשמואל. (12) מלשון קלי וכרמל. לקלות בצק שלא נחמץ בשמן על מחבת. (13) שנילוש במים. ועכשיו יחמץ אף על פי שקולים אותו בשמן, שמי פירות עם מים מחמיצים, כמו שכתב למעלה. (14) שאחרי שנאפה - אפילו שוררה במים אינו מחמץ (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב'). (15) שקלוהו על האש וראוי כבר לאכילה. (16) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') במשנה ובגמרא) שחליטה (= נתינה ברותחים) אינה מביאה לידי חימוץ. (17) כן הוא ברי"ף בשם המתיבתא. (18) נאם עשה כן בדיעבד יש אומרים שמותר, שלא אסרו אלא לכתחילה - פסקי זרעים לר"א מלונדריש עמוד כ"א.

ד. מתר¹⁹ לבשל הדגן או הקמח במי פרות. וכן בצק שלשו במי פרות - אם בשלו במי פרות או קלהו על המחבת בשמן, הרי זה מתר, שמי פרות אינן מחמיצין.

(19) (מסכת פסחים דף ל"א עמוד ב'): "אמרי דבי ר' שילא: ותיקא דעביה במישחא ומילחא שרי" (מאכל קמח העשוי בשמן ומלח מותר) שמי פירות אינם מחמיצים (רי"ף). ואף לפי הנוסחא למעלה בהלכה ב' שאע"פ שאין חיוב כרת יש בזה איסור - כאן שיש גם חליטה ברותחים לא אסרו, גזרה שמה לא ירתיח יפה (למעלה הלכה ג') כיון שאין כאן חיוב כרת.

ה. פרמל²⁰ שמהבהבין אותו באור וטוחנין אותו - אין מבשלין את הקמח שלו במים, שמה לא נקלה באור יפה, ונמצא מחמץ בשמן בשלין אותו. וכן פשוט ללין²¹ הקדרות החדשות, אין מבשלין בהן אלא מצה אפויה²² שחזרו וטחנו אותה, אבל קמח קלי - אסור, שמה לא קלהו יפה ויבוא לידי חמוץ.

(20) שבלים שמעבירין אותן באש, אבל אינם קלויים כל כך (מסכת פסחים שם). ועיין בפירוש רבינו מנוח. (21) היו נותנים קמח ומים ומבשלים אותם בקדירות חדשות כדי

(68) היינו שנתערב בו חמץ מעליא (= טוב לאכילה), אלא שעלידי הביטול אינו ראוי לאכילה, אבל אם נתערב בתוכו חמץ נוקשה, שאינו ראוי לאכילה - מותר (או"ח סי' תמב). (69) רק לחולים. (70) אבל בהנאה מותר. (71) כמבואר לעיל בפ"א ה"ה.

יום שני ב' כסלו ה'תשע"ח

פרק חמישי

(1) נתבארו בו דיני החמץ, המינין שהן מחמיצין ושאין מחמיצין. והמשקין המחמיצין. ומה שאסור לעשותו, מחשש חמץ, ומה שמותר ממנו. וכיצד ראוי ללוש פת פסח, וכיוצא בזה. ובסופו נתבארו דיני הכשר הכלים, שנשתמשו בהן חמץ, וכיוצא בזה.

א. אין אסור משום חמץ בפסח, אלא חמשת מיני דגן בלבד², והם שני מיני חטים, שהן החטה והכסמית, ושלשה מיני השעורים, שהן השעורה ושבלת-שועל והשפון. אבל הקטניות, כגון ארז ורחן ופולים ועדשים וכיוצא בהן - אין בהן משום חמץ; אלא אפילו לש קמח ארז וכיוצא בו ברותחין³, וכשהו בכגדים עד שנתפח כמו בצק שהחמץ - הרי זה מתר באכילה⁴, שאין זה חמוץ אלא סרחון.

(2) (מסכת פסחים דף ל"ה עמוד א'). (3) שממהרים את תהליך החימוץ, ובאופן שלא רתחו המים יפה, שאם רתחו יפה אינם מחמיצים כלל (ראה להלן הלכה ג' והלכה י"ז). (4) מן הדין. אבל יש נוהגים בזה חומרא, שמה נתערבו מחמשת מיני הדגן בתוך הקטניות. ועוד שלפעמים טוחנים אותם לקמח ויבואו להחליף קמח זה בקמח חמשת המינים (הרמ"א סימן תנ"ג).

ב. חמשת מיני דגן אלו, אם לשן במי פרות בלבד בלא שום מים - לעולם אין באין לידי חמוץ. אלא אפילו הניחן כל היום עד שנתפח הפצק - מתר באכילה⁶, שאין מי פרות מחמיצין אלא מסריחין. ומי פרות הן: כגון יין, וחלב⁷ ודבש⁸ ושמן וזית ומי-תפוחים ומי-רמונים וכל פיוצא בהן משאר יינות ושמינים ומשקין. והוא, שלא יתערב בהן שום מים פעולם. ואם נתערב בהן מים כל-שהוא, הרי אלו מחמיצין⁹.

(5) (מסכת פסחים דף ל"ה עמודים א"ב). (6) הרמב"ם עצמו תיקן בכתב ידו "אין חייבין עליו כרת" (מעשה רוקח בשם הר"א בן הרמב"ם) וכן הוא בדפוסיו רומא וויניציאה וכן מצא הרמ"ך בספר מוגה. ולפי זה אף על פי שאין חייבים עליו כרת יש בו איסור (מעשה רוקח). ולפני הראב"ד היתה הנוסחא שלפנינו ולפיכך השיג עליו וכתב שאע"פ שאינו חמץ גמור הרי הוא חמץ נוקשה ואסור (וראה במנחות דף נ"ד עמוד א'). (7) כשעשה סימן במצות שהן של חלב. שאם לא כן אסורות באכילה שמה יבוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

מתחיל ענין חדש (מעשה רוקח וקובץ בשם פרי חדש).
ובדפוסים אחרים מתחילה הלכה ט' להלן לפני "לפיכך אמרו". (31) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'): "אמר להם רבא לאלה המהפכים העמרים בגורן להזהר מהרטבתם במים. וראה להלן פרק ח' הלכה י"ג, שאם אין לו מצה משומרת אלא כזית, אוכל כל סעודתו ממצה שאינה משומרת ואוכל כזית מן המשומרת לבסוף. אבל לפני הקצירה אין צריך להזהר. (32) (מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (33) שהרטיבות מביאתו לידי חימוץ. (34) אבל בלי הודעה אסור, מחשש שמא יקיימונו לפסח, שהחטים עדיין לא נבקעו ובלתימה מותר לקיימן, וכאן ספק הוא שמא נתבקעו (משנה ברורה). (35) לפנינו שם בגמרא: "ליזביניהו קבא קבא לישראל" (ימכרם מעט מעט לישראל). ונראה שהרמב"ם לא גרס "לישראל" (מגיד משנה).

י. דגן שנפל עליו דלף³⁶ - כל זמן שהוא טורד טפה³⁸
אחר טפה, אפילו כל היום כלו - אינו בא לידי³⁹
חמוץ³⁷. אבל כשיפסק - אם נשתהה בשעור³⁸, הרי³⁹
זה אסור.

(36) (מסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') ושם נאמר דין זה על קמח. (37) שטרוד הדלף הנופל באופן מתמיד וברציפות אינו נותן לו להחמיץ (ראה להלן הלכה י"ג). (38) היינו שיעור מיל (להלן הלכה י"ג).

יא. אין לשין בפסח עסה גדולה³⁹, שמא תחמיץ,³²
אלא כשעור חלה⁴⁰ בלבד. ואין לשין⁴¹, לא בחמין³³
ולא בחמי חמה⁴², ולא במים שנשאבו בו ביום,³⁴
אלא במים שלנו⁴³. ואם עבר ולש באחד מכל אלו³⁵
- הרי הפת אסורה⁴⁴.

(39) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד א') וממה שכתוב "בפסח" ולא כתב לפסח משמע דקא בזמן איסור חמץ קאמר, ויש מקילים בזה ואומרים שהכל תלוי במספר העובדים, שאם יש הרבה עובדים מותר אפילו בעיסה גדולה. (40) (ראה להלן הלכה י"ב ובפרק ו' מהלכות ביכורים הלכה ט"ו). (41) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'): "דרש רבא: אשה לא תלוש לא בחמה (= בשמש, להלן הלכה י"ב) ולא בחמין (כן הנוסחא ברא"ש במ"מ ובר"ח) ולא בחמי חמה". (42) מים שנתחממו מהשמש. (43) (מסכת פסחים שם). והם מים ששאבו אותם בזמן השקיעה והלינו אותן בלילה בבית. לפי שבימי ניסן השמש מהלכת בשיפולו של הרקיע והיא מחממת את המים שבקרעק לפיכך צריך לשאבם מן הארץ ולהלינם בכדי שיצטנו (רש"י שם). ויש מפרשים שהעיקר הוא שלא יהיו המים בלילה בתוך הקרקע מפני שבליילה מהלכת השמש מתחת לקרקע ומחממת את המים שבתוכה (ראבי"ה). (44) (מסכת פסחים שם): "עברה ולשה - אסור" ופירש: "עברה ולשה בחמין" ולדעת רבינו זה מוסב גם על מים שלא לנו.

יב. לא תשב אשה⁴⁵ תחת השמש⁴⁶ ותלוש, ולא³⁷
תחת הרקיע ביום העצבים⁴⁷, אפילו במקום שאין³⁸

לחזקן (רבינו מנוח, ועיין לחם משנה - מסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). (22) (מסכת פסחים שם): "רב פפא שרי לממחה קדירה בתסיס" ומפרשה רבינו שרב פפא התיר למלול קדירה במצה אפוייה, אבל בקמח אסור, כנ"ל.

ו. אין בוללין²³ את השעורין במים בפסח, מפני¹
שהן רפין ומחמיצין במהרה. ואם בלל²⁴ - אם רפו²
כדי שאם הניח על-פי הביב²⁵ שאופין עליו³
החלות, יתבקעו - הרי אלו אסורין; ואם לא הגיעו⁴
לרפיון זה - הרי אלו מתרין.⁵

(23) (מסכת פסחים דף מ' עמוד א'). (24) (שם) כרב חסדא בשם מר עוקבא. (25) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. והוא כלי מנוקב (תוספות שם).

ז. החטים²⁶ מתר לכלל אותן במים כדי להסיר סבן,⁶
וטוחנין אותם מיד כדרך שטוחנין הסלת. וכבר⁷
נהגו כל ישראל בשנער ובארץ העבי ובספרד ובערי⁸
המערב, שלא יבללו החטים במים, גזרה שמא⁹
ישוהו ויחמיצו²⁷.

(26) שהם יותר קשים ואינם ממהרים להחמיץ כמו שעורים (מסכת פסחים שם). (27) תקנת הגאונים היא מפני שאין אנו בקיאים ללתות באופן שלא יחמיץ. וגם בגמרא שם אמרו: "בעל נפש (חסיד וירא שמים) אפילו חטים דשרירי (שהם קשים) לא ילתות" (לא יבלול במים).

ח. תבשיל שנתבשל ונמצאו בו שעורים או חטים:¹¹
אם נתבקעו²⁸ - הרי כל התבשיל אסור, שהרי¹²
נתערב בו החמץ; ואם לא נתבקעו - מוציאים אותו¹³
ושורפין²⁹, ואוכלין שאר התבשיל, שאין הדגן¹⁴
שנבלל ולא נתבקע חמץ גמור של תורה, ואינו אלא¹⁵
מדברי סופרים.¹⁶

(28) שזה שכתבנו בהלכה ו' שאם נשרו עד שאם היו מניחין על פי הביב היו מתבקעין אפילו לא נתבקעו ממש, אסורים, זה אינו אלא לאכול אותם חטים בעינם, אבל בתבשיל, כיון שאיסור תערובת חמץ במשהו אינו אלא מדרבנן, לא אסור אלא בנתבקעו ממש (מגיד משנה). (29) כמו חמץ ממש.

ט. משום³⁰ שנאמר: "ושמרתם את המצות",¹⁷
כלומר - הזהרו במצה ושמרו אותה מפל צד חמוץ¹⁸
- לפיכך אמרו חכמים: צריך אדם לזהר בדגן¹⁹
שאוכל ממנו בפסח, שלא יבוא עליו מים אחר²⁰
שנצטרף³¹, עד שלא יהיה בו שום חמוץ. דגן³²
שנטבע בנהר או שנפל עליו מים - פשם שאסור²²
לאכלו, כן אסור לקוממו³³; אלא מוכרו לישראל²³
ומודיעו³⁴, כדי שיאכלנו קדם הפסח. ואם מוכרו²⁴
לנכרי קדם הפסח - מוכר מעט³⁵ לכל אחד ואחד,²⁵
כדי שיכלה קדם הפסח, שמא יחזר הנכרי וימכרנו²⁶
לישראל.²⁷

(30) כן צריך להיות שכאן מתחילה הלכה ט' שהרי מכאן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני ב' כסלו - ספר זמנים - הלכות חמץ ומצה קיא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טו. אין עושין סריקין⁶² המצירין בפסח, מפני
 22 שהאשה שוהה עליהן⁶³, ומתחמצין בעת עשייתן.
 23 לפיכך הנהחמין מתירין לעשותם, מפני שהן
 24 בקיאים באמנותן וממהרים לעשותם. אבל בעלי-
 25 בתים אסורים, ואפלו צרו אותן בדפוס⁶⁴ - שמא
 26 יבואו אחרים לעשותן שלא בדפוס⁶⁵ וישוהו בעשייתן
 27 ויחמצו.

(62) (מסכת פסחים דף ל"ז עמוד א') פי' שמצירין בפת מין
 חיה ועוף. (63) לציירן. (64) שאינו שוהה כלום.
 (65) שהרואה אינו יודע שנעשו ע"י דפוס.

טז. מים⁶⁶ שרוחצין בהן הידים והערבה אחר
 29 שלשין, וכן מים שמשפתשין בהן בשעת לישה -
 30 הרי זה ישפף אותן במקום מדרון⁶⁷, כדי שלא
 31 יתקבצו במקום אחד ויחמין.

(66) (משנה במסכת פסחים דף מ' עמוד ב'). כל זה
 לאחר זמן איסור חמץ (ב"י). וכן נראה להלן הלכה י"ח.

יז. אין שורין את המורסן⁶⁸ ומניחין לפני
 33 התרנגולין, שמא יחמין. אבל חולטין⁶⁹ להן
 34 המורסן ברותחין ומניחין לפניהן. וכבר נהגו רב
 35 העולם שלא לחלט, גזרה שמא לא יריתח המים
 36 יפה.

(68) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפה דקה
 הנשארת בנפה אחר יציאת הקמח קרויה מורסן ומיועדת
 לאכילת עופות. (69) לשים במים רותחים שאז אינו
 מחמין. וראה למעלה הלכה ג'.

יח. ומתיר ללוש לתרנגולין מורסן או קמח ומאכילן
 38 מיד⁷⁰, או נותן לפניהן, והוא עומד עליהן עד שלא
 39 ישהה לפניהן כדי הלוח מיל. וכל זמן שהן מנחין
 40 בו או שהוא מהפך בידו - אינו מחמין⁷¹.
 41 וכשיפסקו מלאכל, ישטף הפלי במים וישפף
 42 במקום מדרון.

(70) ואנו פוסקים שאסור לעשות כן (ב"י). (71) כמו שכתב
 למעלה הלכה י"ג שכל זמן שאדם עוסק בבצק אינו בא לידי
 חימוץ, ועיין עוד בהלכה י"ז.

יט. לא תשרה⁷² אשה מורסן שתולף בידה
 44 למרחץ, אבל שפה על פשרה יבש⁷³. ולא ילעס⁷⁴
 45 אדם חטין ויתן על מפתו⁷⁵, מפני שהן מחמיצות.
 46 אין נותנין את הקמח לתוך התרסת⁷⁶. ואם נתן -
 47 ישפף מיד⁷⁷, מפני שהוא ממהר להחמין. ואין
 48 נותנין את הקמח לתוך התרדל⁷⁸; ואם נתן - יאכל
 49 מיד.

(72) (משנה במסכת פסחים דף ל"ט עמוד ב') קליפת החטים
 העבה (פירוש המשניות) וסובין היא הדקה. (73) דרכם הי'
 ליכנס למרחץ ולשוף הגוף במורסן ולהזיע, ובזה אין קפידא

1 השמש זורחת בו. ולא תניח את העפה ותתעסק
 2 בדבר אחר⁴⁸. ואם היתה⁴⁹ לשה ואופה⁵⁰ - צריכה
 3 שני כלים של מים: אחד, שמקטפת⁵¹ בו, ואחד,
 4 שמצננת בו ידיה. ואם עברה ולשה תחת השמש,
 5 או שלא צננה ידיה, או שעשתה עפה יתר משעור
 6 חלה - הפת מתרת⁵². וכמה שעור חלה? כמו שלשה
 7 וארבעים ביצים וחמש ביצה, בגוף הביצה
 8 הבינונית⁵³, לא כמשקלה⁵⁴.

(45) (מסכת פסחים שם). ואז היו הנשים אופות את המצות
 (וכן הוא במשנה מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב'): "שלש
 נשים לשות כאחת ואופות בתנור". (46) לפי שחום השמש
 מחמם את העיסה וקרובה להחמין. (47) (מסכת יומא דף
 כ"ח עמוד ב') שמתבטע השמש אז להגביר חומה בכל מקום
 מבעד לעננים. (48) (מסכת פסחים דף מ"ב עמוד א'):
 "ולא תגביה ידה מן התנור", כלומר שתהא עוסקת בבצק
 כל הזמן שלא יחמין. (49) (מסכת פסחים שם).
 (50) דוקא אם היתה אופה שידה מתחממות מהתנור (לדעת
 רש"י אפילו אם אינה אופה שידה מתחממות מעצמן).
 (51) שטחה את פני החררה במים ונותנתה לתנור.
 (52) שכל אלו אינן אלא חששות לכתחלה. ויש אומרים שאם
 לשה בשמש אסור אפילו בדיעבד (מגיד משנה).
 (53) כלומר כמדתה. (54) שאין מדתה ומשקלה שוין.

9 יג. כל זמן⁵⁵ שאדם עוסק בבצק⁵⁶, אפלו כל היום
 10 פלו - אינו בא לידי חמין. ואם הגביה ידו והניחו,
 11 ושהה הבצק עד שהגיע להשימע הקול⁵⁷ בזמן
 12 שאדם מכה בידו עליו - כבר החמין, וישורף מיד.
 13 ואם אין קולו נשמע - אם שהה כדי שיהלף אדם
 14 מיל⁵⁸, כבר החמין, וישורף מיד. וכן אם הכסיפו
 15 פגיו באדם שעמדו שערותיו⁵⁹ - הרי זה אסור
 16 לאכלו, ואין חבין עליו פרת.

(55) (מסכת פסחים דף מ"ח עמוד ב') וראה למעלה הלכה
 י"ז. (56) שלש אותה או מגלגלה בעץ (אחרונים).
 (57) שהעיסה החמוצה משמעת קול וזהו חמץ גמור וזהו
 שיעור "כקרני חגבים" הנאמר במשנה (מסכת פסחים דף
 מ"ח עמוד ב'). (58) הלכה בינונית, והוא שיעור שני
 חומשי שעה = 24 דקות (פירוש המשניות מסכת פסחים
 דף מ"ה עמוד א'). ועיין למעלה פרק ה' מהלכות שבת הלכה
 ד' הערה י"ט. (59) וזהו "שיאור" (שם). שנשתנה מראיתן
 ללובן (ערוך).

17 יד. היו שתי עסות, שהגביהו היד מהן, גלושות
 18 בעת אחת ונשתהו, האחת מהן יש לה קול ואחרת
 19 אין לה קול⁶⁰ - שתיהן ישרפו⁶¹, והרי הן חמין
 20 גמור.

(60) וזהו "בצק החרש" שבמשנה (מסכת פסחים דף מ"ו
 עמוד א') שאינו משמיע קול כחרש הזה (פירוש המשניות
 שם). (61) כן הוא במשנה שם: "בצק החרש אם יש כיוצא
 בו שהחמין הרי זה אסור".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

15 **הַשָּׁנָה בָּלָהּ - אֵין אוֹפִין עָלָיו מִצָּה בַּפֶּסַח⁹³. וְאִם**
 16 **מָלְאוּ גִחְלִים וְהִסִּיק מְקוֹם שֶׁהָיָה מִבְּשֵׁל⁹⁴ בּוֹ הַחֲמֵץ**
 17 **- מִתֵּר לְבִשְׁל⁹⁵ עָלָיו מִצָּה⁹⁶.**

(92) (הרי"ף במסכת פסחים שם). (93) מפני שפולט טעם החמץ שבלע ומבליע במצה. ואף על פי שהוא מסיקו באש לפני האפיה אינו מתכשר בכך שהרי הבליעה היא בפנים וההיסק אינו אלא מבחוץ (רי"ף שם). (94) בנ"א: "אופה". (95) בנ"א: "לאפות". (96) כבולעו כך פולטו.

18 **כג. כָּלִי מִתְּכֹת וְכָלִי אֲבָנִים⁹⁷ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ**
 19 **בְּרוֹתֵיחִין בְּכָלִי רֵאשׁוֹן⁹⁸, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְאֶלְפָסִין - נוֹתֵן**
 20 **אוֹתוֹ לְתוֹךְ כָּלִי גָדוֹל שֶׁל מַיִם וּמְמַלֵּא עֲלֵיהֶן מַיִם**
 21 **וּמְרַתִּיחֵן בְּתוֹכּוֹ עַד שֶׁיִּפְלֹטוּ⁹⁹, וְאַחֲרֵכֶּךָ שׁוֹטֵף**
 22 **אוֹתוֹ בְּצוּגוֹן¹⁰⁰, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּמִּצָּה. וְכֵן הַסְפִּינִין¹⁰¹**
 23 **- מְרַתִּיחֵן אֶת הַלֶּחֶם וְאֶת הַנֶּצֶב בְּכָלִי רֵאשׁוֹן¹⁰²,**
 24 **וְאַחֲרֵכֶּךָ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּמִּצָּה.**

(97) להוציא מדעת רב האי גאון (הובא בטור או"ח סימן תכ"א) שבכלי אבנים לא מועילה הגעלה (ועיין תוספתא זבחים פרק י' הוצ' צוק"מ עמ' 495/14). (98) על האש. (99) כן כתב גם הרי"ף בפסחים שם שצריך שיששה הכלי במים עד שיפלוט כל האיסור שבו, אבל לא נהגו כן כי מי יודע לשער מתי יפלוט הכל (טור או"ח סימן תנ"ב). (100) כדי לצנן את הכלים שאם לא יעשה כן יש חשש שמא יחזור הכלי ויבלע את האיסור מהמים החמים שעליו (טור שם בשם רש"י. ועיין תוספות זבחים דף צ"ו עמוד ב' ד"ה לא).

(101) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב') ואף על פי שתשישם על ידי האור ואם לקחם מהגוי צריך ללבן אותם באור כמו שכתב רבינו בפרק י"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג' שכבולעו על ידי האש כך פולטו על ידי האש – כאן בחמץ שכבולעו היה החמץ היתר, הקילו להתיר בהגעלה (מגיד משנה). (102) שעמד על האש ומימיו רותחים. ויש אומרים שאפילו אם הסירו אותו מן האש אפשר להגעיל בתוכו כל זמן שמימיו מעלים רתיחות (טור סימן תנ"א).

25 **כד. כָּלִי מִתְּכֹת וְאֲבָנִים וְכָלִי עֲצִים שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
 26 **חֲמֵץ בְּכָלִי שְׁנִי¹⁰³, כְּגוֹן קְעֵרוֹת וְכוֹסוֹת - נוֹתֵן אוֹתוֹ**
 27 **לְתוֹךְ כָּלִי גָדוֹל, וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶן מַיִם רוֹתֵיחִין¹⁰⁴, וּמְנִיחֵן**
 28 **בְּתוֹכּוֹ עַד שֶׁיִּפְלֹטוּ, וְאַחֲרֵכֶּךָ שׁוֹטֵף¹⁰⁵ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ**
 29 **בָּהֶן בַּמִּצָּה.**

(103) ששפכו בהם החמץ מכלי ראשון. (104) מכלי ראשון, כבולעו כך פולטו וראה מה שכתבנו לעיל בהערה 100. (105) במים צוננים (כמו שזכר למעלה בהלכה כ"ג).

30 **כה. כָּל כְּלִי-חֶרֶשׁ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בַּחֲמִין - בֵּין**
 31 **כָּלִי רֵאשׁוֹן, כְּגוֹן קְדֵרוֹת; בֵּין כָּלִי שְׁנִי, כְּגוֹן**
 32 **קְעֵרוֹת¹⁰⁶; בֵּין שֶׁהָיוּ מְשׁוּחִין וְשׁוּעִין בְּאֶבֶר, שְׁעוֹשִׂין**
 33 **אוֹתוֹן כְּעֵין זְכוּכִית¹⁰⁷; בֵּין שֶׁהָיוּ חֶרֶס כְּמָה שֶׁהֵן -**
 34 **אֵין מִשְׁתַּמֵּשִׁין בָּהֶן בַּמִּצָּה¹⁰⁸, אֲלָא מְנִיחֵן לְאַחַר**
 35 **הַפֶּסַח¹⁰⁹ וּמִבְּשֵׁל בָּהֶן.**

כיון שהמורסן לא נשרה במים ועל הגוף אין מים, רק זיעה מחום המורסן, וזיעת אדם אינה מחמצת (כסף משנה). (74) (שם במשנה). (75) לרפואה. (76) תערובת של מיני פירות ויש בהן מים. (77) אפילו לפני זמן של הילוך מיל, שממהרים להחמיץ. (78) שמפני חוזקו וחריפותו אינו מחמיץ כל כך מהר.

1 **כ. מִתֵּר⁷⁹ לְתֵן הַתְּבַלִּין⁸⁰ וְהַשְׂמִשְׁמִין וְהַקֶּצֶחַ⁸¹**
 2 **וְכִיּוֹצֵא בָהֶן לְתוֹךְ הַבֶּצֶק. וְכֵן מִתֵּר⁸² לְלוֹשׁ הָעֶסֶה**
 3 **בְּמִים⁸³ וְשִׁמֵּן אוֹ דִבֵּשׁ וְחֶלֶב⁸⁴, אוֹ לְקֻטֵּף⁸⁵ בָּהֶן.**
 4 **וּבַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן⁸⁶ אֲסוּר לְלוֹשׁ וּלְקֻטֵּף, אֲלָא בְּמִים**
 5 **בְּלֶבֶד - לֹא מְשׁוּם חֲמֵץ, אֲלָא כְּדִי שֶׁיִּהְיֶה לֶחֶם**
 6 **עֲנִי⁸⁷, וּבַיּוֹם הָרֵאשׁוֹן בְּלֶבֶד הוּא שְׂצָרִיף לְהִיּוֹת**
 7 **זְכָרוֹן לֶחֶם עֲנִי.**

(79) (תוספתא פרק ב' דמסכת פסחים): "יוצאין במצה המתובלת" (מעורבת בתבלין). (80) מיני בשמים שנותנים במאכל. (81) קימעל. (82) (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א'): "אמר ר' עקיבא: שבתי היתה (שביתתי היתה ביום טוב של פסח) אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ודבש (מעורב במים – תוס' שם דף ל"ה עמוד ב' ד"ה ומי) ולא אמרו לי דבר" (ועיין ר"ב ד). (83) המגיד-משנה העתיק "ביין" (וגם בב"י או"ח סימן תס"ב חסרה המלה "במים") אבל בכל זאת גם המגיד-משנה מפרש שהמדובר בתערובת מים עם כל אלו. (84) (ראה למעלה הלכה ב'). (85) למרוח את העיסה. (86) כלומר בלילה הראשון ובכזית הראשון (מגיד משנה), ומקור הדברים (מסכת פסחים דף ל"ו עמוד א') שאמר להם ר' יהושע בן לוי לבניו: "ביום הראשון של פסח לא תלושו לי המצות בחלב". (87) כר' עקיבא (במסכת פסחים שם).

8 **כא. כָּל כְּלִי-חֶרֶס⁸⁸ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן חֲמֵץ בְּצוּגוֹן -**
 9 **מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מִצָּה בְּצוּגוֹן⁸⁹; חוּץ מִכָּלִי**
 10 **שֶׁמְנִיחִין בּוֹ אֶת הַשָּׂאֹר, וְכָלִי שֶׁמְנִיחִין בּוֹ חֶרֶסֶת,**
 11 **מִפְּנֵי שֶׁחֲמוּצוֹ קָשָׁה⁹⁰. וְכֵן עֲרֹבוֹת שֶׁלְּשִׁין בָּהֶן**
 12 **הַחֲמֵץ, וּמְנִיחִין אוֹתוֹ שָׁם עַד שֶׁיִּחַמְּמִין - הָרִי הֵן**
 13 **כְּבִית שָׂאֹר, וְאֵין מִשְׁתַּמֵּשִׁין בָּהֶן בַּפֶּסַח⁹¹.**

(88) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'): "אמר שמואל: כל הכלים שנשתמש בהן חמץ בצונן משתמש בהן מצה" [בצונן – כן הוא ברי"ף] ופירשה הרי"ף בכלי חרס, וראה להלן. (89) דוקא אם נשתמש בהם בחמץ בצונן אבל אם נשתמש בהם בחמץ בחמין אסור להשתמש בהם במצה אפילו בצונן גזירה שמא ישתמש בהם בחמין מכיון שהם כלי חרס ואי אפשר להגעילם. אבל כלי מתכת שאפשר להגעילם מותר להשתמש בהם בצונן ולא גזרו שמא יבוא להשתמש בהם בחמין שהרי יכול הוא להגעילם. ותפס כאן הלשון "מצה בצונן", להשמיענו חידוש זה לגבי כלים שנשתמשו בהם בחמין, אבל אם לא נשתמשו בהם בחמץ אלא בצונן מותר להשתמש בהם במצה גם בחמין שהרי לא בלעו כלום (מגיד משנה). (90) (מסכת פסחים שם). (91) אפילו בצונן.

14 **כב. בֵּין שֶׁל חֶרֶס⁹² שְׂאֹפִין עָלָיו חֲלוֹת חֲמֵץ כָּל**

חיייהם", ובבליעה אינו טועם טעם מרירות (פסחים קטו:). ובנוסח אחר: "בלע מרור - יצא" (דפוסי רומא, שונצינו וויניציאה וכת"י תימן, וכו"ה בלחם-משנה וברבינו מנוח) וכגירסת רש"י בפסחים שם, ופירש בזה: "שאי-אפשר שלא טעם בו טעם מרור". (8) ולפיכך אינו מפסיק בין מצה לפיו, ויצא ידי מצה (מגיד-משנה, ועיין ראב"ד). (9) מיני חוטים שצומחים באילן. (10) שכיון שהסיב אינו מין מאכל, הרי הוא חוצץ. וכן כתב רבינו בפ"ג מהל' אבות הטומאות ה"ה: "הכורך כזית מבשר נבלת העוף הטהור בחזרת וכיוצא בה ובלעו אע"פ שלא נגע בגרונו, הרי זה טמא. כרכו בסיב ובלעו, הרי זה טהור" ועיין שם בכסף-משנה (מעשה רוקח').

ג. אכל מצה¹¹ בלא כוונה, כגון שאִנְסוּהוּ עפ"י"ם או לסטין לאכל - יצא ידי חובתו¹²; אכל פזית מצה, והוא נכפה בעת שטותו¹³, ואחר-כך נתרפא - חיב לאכל אחר שנתרפא; לפי שאותה אכילה היתה בשעה שהיה פטור מקל המצות.

(11) ראש השנה כט, א. (12) שמצוות אין צריכות כוונה (וראה בפ"ב מהל' שופר ה"ד). וכתב ה'מגיד משנה' שדווקא כשידע שזוהי מצה והיום פסח, אבל אם חשב שאין זו מצה כלל או שאין היום פסח - לא יצא. (13) חולה במחלת הנפילה, בעת שהוא נופל.

ד. אין אדם¹⁴ יוצא ידי חובת אכילת מצה, אלא- אם-כן אכלה מאחד מחמשת המינים¹⁵; שנאמר: "לא תאכל עליו חמץ, שבעת ימים תאכל עליו מצות" - דברים הבאים לידי חמוץ, אם אכלן מצה, יצא בהן ידי חובתו; אכל שאר דברים, כגון ארז ודחן וקטניות - אין יוצא בהן ידי מצה, לפי שאין בהם חמץ¹⁶.

(14) משנה וגמרא, פסחים לה, א. (15) חיטה ושעורה, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (16) וכשמתנפחות באות לידי סרחון וקלקול ולא לידי חימוץ.

ה. העושה¹⁷ עסה מן החטים ומן הארז - אם יש בה טעם דגן¹⁸, יוצא בה ידי חובתו. עפת הפלבים¹⁹ - בזמן שהרועים אוכלין ממנה²⁰, יוצא בה ידי חובתו²¹; אין הרועים אוכלין ממנה²², אינו יוצא בה, שאין זו משמרת לשם מצה. מצה שלשה במי-פרות²³ - יוצא בה ידי חובתו בפסח²⁴. אכל אין לשין אותה בין או בשמן או²⁵ חלב²⁶, משום "לחם עני", כמו שבארנו²⁷. ואם לש ואכל - לא יצא ידי חובתו. אין יוצאין, לא בפת מורסן²⁸ ולא בפת סבין; אכל לש הוא את הקמח בסבין שלו ובמורסנו, ועושהו פת, ויוצא בה ידי חובתו²⁹. וכן פת-סלת נקיה ביותר - הרי זו מתרת ויוצא בה ידי חובתו בפסח, ואין אומרים בה אין זה "לחם עני".

(17) חלה פ"ג מ"ז. (18) ואפילו אין בעיסה שיעור חיטים

(106) ששופכים בהם מכלי ראשון. (107) (מסכת פסחים דף ל' עמוד ב'). (108) לפי שהתורה העידה שכלי חרס שבלעו איסור אינם פולטים אותו לעולם (מסכת פסחים שם). ולענין ליבון באש, ראה למעלה הלכה כ"ב. (109) כשמואל (מסכת פסחים דף ל' עמוד א') ולא כרב שאמר שישברו (שם).

כו. כלי ראשון שרצה להתיחו, ולא מצא כלי גדול ממנו כדי להתיחו בתוכו - הרי זה מקיף לו שפה של טיט על שפתו מבחוץ, וממלאהו מים עד שיגברו המים על שפתו, ומרתיח המים בתוכו, ודיף¹¹⁰, ואחר-כך שוטף אותו¹¹¹ ומשתמש בו במצה.

(110) (מסכת עבודה זרה דף ע"ו עמוד א'). כבולעו כך פולטו, כשם שבלע על ידי התות ניצוצות על שפתו כן פולטו (שם). (111) בצונן (כנ"ל הלכה כ"ג).

פרק ששי

(1) נתבארו בו דיני חיוב אכילת המצה מן התורה, ואיכות האכילה, ומאי זה דבר היא, ואיכות לישתה, והמחוייבין באכילתה. ומה שאסרו חכמים בשבילה, רוצה לומר לאכול בערב הפסח, וכן מה שאסרו לאכול אחריה.

א. מצות עשה מן התורה לאכל מצה כליל חמשה-עשר, שנאמר: "בערב תאכלו מצת"; בכל מקום² ובכל זמן³. ולא תלה אכילה זו בקרבן הפסח⁴, אלא זו מצוה בפני עצמה, ומצותה כל הלילה⁵. אכל בשאר הרגל - אכילת מצה רשות: רצה, אוכל מצה; רצה, אוכל ארז או דחן או קליות או פרות. אכל כליל חמשה-עשר בלבד - חובה. ומשאכל פזית, יצא ידי חובתו.

(2) הן בא"י והן בחו"ל. שכל מצוה שהיא חובת הגוף, נוהגת בין בא"י ובין בחוצה לארץ (קידושין לו:). (3) בין בזמן שביית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. (4) אע"פ שכתוב: "על מצות ומוררים יאכלוהו", כלומר יאכלו את הפסח, הרי שהם תלויים זה בזה - ריבה הכתוב פסוק מיוחד: "בערב תאכלו מצות", לומר לך שאף-על-פי שאין קרבן פסח - מצוה לאכול מצה (פסחים כב.). (5) מכיון שלא כתב כאן שחכמים גזרו שלא לאכול אלא עד חצות (כמו שכתב בסוף פ"ח מהל' קרבן פסח, לגבי אכילת הפסח) נראה שלא גזרו אלא בפסח שמא יאכלנו אחר עלות השחר ויתחייב בכרת, אבל במצה שאין בה כרת - לא גזרו (רבינו מנוח'). ובמצות קריאת-שמע שיש בה מלכות שמים, גזרו בה יותר (ועיין ספר 'זמנים' עמוד מא).

ב. בלע מצה - יצא⁶; בלע מרור - לא יצא⁷. בלע מצה ומרור כאחד - ידי מצה יצא, ידי מרור לא יצא, שהמרור בטפלה למצה⁸. כרכן בסיב⁹ וכיוצא בו ובלען - אף ידי מצה לא יצא¹⁰.

(6) מפני שנגעה בפיו, הרי היא אכילה. (7) מפני שאנו צריכין שיטעום טעם מרור בפיו שהוא זכר ל"וימררו את

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיפרישו הלויים מעשר מן המעשר הזה לכהנים. (38) "ירושלמי" שבת פ"ג ה"ג. וכן הוא על-פי תלמוד בבלי (פסחים לח). שאינו יוצא אלא במצה שהיא שלו, ודבר זה נלמד בגזירה-שוה "לחם - לחם" מחלה, שכתוב בה: "עריסותיכם" - שלכם. ואע"פ שכלל בידנו שגזל ואכל - קנאו ב"שינוי", כמו שאמרו (כתובות ל:): "לעסיה קנייה", אפשר שהמדובר שתחב לו משהו בבית הבליעה (מ'עשה רוקח' בהקדמה בשם תלמיד הרשב"א. וראה בספר "זמנים" עמוד מא). (39) למעלה פ"א מהל' ברכות הי"א. וכן נראה ב"ירושלמי" (שם) שדין הברכה ודין מצה תלויים זה בזה.

ח. הפהנים⁴⁰ יוצאין בחלה⁴¹ ובתרומה, אף-על-פי¹⁶ שהיא מצה שאינה ראויה לכל אדם⁴². וכן⁴³ יוצאין במצה של מעשר שני⁴⁴ בירושלים; אבל⁴⁵ אין יוצאין במצה של בפורים, אפלו בירושלים, מפני¹⁹ שהפורים אין להם החרת בכל המושבות, ומעשר²⁰ שני אפשו שיערה ויאכל בכל מקום⁴⁶; וכתוב: "בכל מושבותיכם תאכלו מצות" - מצה הראויה²² להאכל בכל המושבות, הוא שיוצאין בה ידי חובה.²³

(40) משנה, פסחים לה, א. (41) חלק שמפרישין לכהנים מן הבצק, ונאכלת לכהנים כתרומה. (42) שהרי זו האוכלה חייב מיתה בידי שמים. (43) פסחים לו, א. (44) אף-על-פי שאסור לאכלו אלא בירושלים. (45) שם לו, ב. (46) גמרא, שם.

ט. חלות תודה⁴⁷ ורקיקי נזיר שעשו אותן לעצמן, אין יוצאין בהן, שנאמר: "ושמרתם את המצות" - מצה המשתמרת לענין מצה בלבד, הוא שיוצאין בה; אבל זו משתמרת לענין תודה⁴⁸. ואם⁴⁹ עשאן למכר בשוק - הרי זה יוצא בה ידי חובתו, שהעושה למכר בשוק, דעתו, שאם לא ימכרו יאכל אותן, ונמצא, בשעת עשייתן שמרן לשם מצה.⁵⁰

(47) משנה, שם. (48) שם לח, ב. כרבא ותניא כוותיה. (49) משנה, שם.

י. הפל חיבין באכילת מצה, אפלו נשים⁵⁰ וצעדים⁵¹. קטן⁵² שכול לאכל פת - מחנכין אותו⁵³ במצות ומאכילין אותו פצית מצה. חולה או זקן שאינו יכול לאכל - שורין לו רקיק במים ומאכילין אותו; והוא, שלא נמוח⁵⁴.

(50) פסחים מג, ב. ואף שכל מצוה שתלויה בזמן ידוע, נשים פטורות ממנה - כיון שמוזהרות באיסור חמץ, נצטוו גם על 'עשה' של אכילת מצה (פסחים, שם). (51) גויים שנימולו וטבלו לשם עבדות, חייבים במצוות כנשים. (52) נלמד ממה שאמרו (סוכה מב:) בענין חינוך הקטן במצוות. אבל אינו בכלל "הכל חייבין" שלמעלה, כמו שכתב הרמב"ן שעל הקטן עצמו לא הטילו חיובים, ורק על אביו לחנכו (כסף-משנה). (54) ראה למעלה ה"ו.

יא. מדברי סופרים, שאין מפטירין⁵⁵ אחר מצה⁵⁶

שהיא כזית בכדי אכילת פרס, יוצא בה כשאוכל כזית מן העיסה, כיון שהאורז מחובר עם החיטים, טבעו להיות נגרר אחר החיטים, וכשמתחמצים החיטים מתחמץ גם האורז (הרמב"ן והרא"ש). ודוקא בחיטים ואורז, אבל חיטים ודוחן וכיוצא בו או שאר מיני דגן עם אורז, אינו יוצא בה ידי חובתו אלא-אם-כן יש בדגן כזית בכדי אכילת פרס. ודעת הראב"ד שגם בחיטים ואורז דוקא כשיש כזית בכדי אכילת פרס. (19) חלה פ"א מ"ח. והיינו שעשה עיסה בשביל אכילת הכלבים. (20) שכיוון להאכיל ממנה גם לרועים הישראליים. (21) שהרי נשתמרה לשם מצה. (22) אפילו היתה פת נקיה. (23) ראה ב'כסף משנה' (למעלה פ"ה ה"א) שישנה נוסחא ישנה כאן, שלפיה אינו יוצא ידי חובתו גם אם לשה במי פירות. (24) שלחם עוני הוא. וכתב ה'מגיד משנה' שצריך שיוסיף קצת מים, שאם לא כן אינו בא לידי חימוץ, וכל מצה שאינה באה לידי חימוץ - אינו יוצא בה. (25) כ"ה בדפוס רומי. (26) ראה בפ"ט ממאכלות אסורות הכ"ב "שאין לשין העיסה בחלב, ואם לש - כל הפת אסורה, שמא יאכל בה בשר. ואם שינה בצורת הפת עד שתהיה ניכרת עדי שלא יאכל בה בשר, הרי זה מותר". וגם כאן מדובר ששינה בצורת המצות, שאם לא כן אסורה באכילה מטעם הנ"ל. וראה למעלה פ"ה ה"ב. (27) למעלה פ"ה ה"ב. (28) כ"ה בחלה פ"ב מ"ו, שסובין ומורסן אינם בכלל חיוב בחלה, והוא-הדין לענין מצה. (29) ודוקא אם לא הפרישן, אבל אם הפרישן ממנה וחזר ועירבן לתוך הקמח ולשן ביחד, אין מצטרפין לשיעור כזית (חלה, שם).

ו. אחד מצה שנאפית בתנור או באלפס³⁰ - בין שהדיבין הבצק באלפס ואחר-כך הרתית, בין שהרתית ואחר-כך הדיבין, אפלו אפאה בקרקע³¹ - הרי זה יוצא בה ידי חובתו. וכן אם לא נאפית אפיה גמורה, יוצאין בה; והוא, שלא יהיו חוטטין של בצק נמשכין ממנה בעת שפורסה³². ויוצאין ברקיק השרוי³³; והוא, שלא נמוח. אבל מצה שבשלה - אינו יוצא בה ידי חובתו באכילתה, שהרי אין בה טעם פת³⁴.

(30) קערה שמסיקין מתחתיה, ונותנים המצה בתוכה. (31) שעושים גומא בתוך הכירה, ושמים מים וקמח ואופין בה. (32) ששוברה. (33) היינו מצה שרויה, שעדיין יש בה טעם מצה (פסחים מא.). (34) כרבי יוסי לגבי רבי מאיר (שם).

ז. אין אדם³⁵ יוצא ידי חובתו באכילת מצה שהיא אסורה לו, כגון שאכל טבל³⁶ או מעשר ראשון³⁷ שלא נטלה תרומתו, או שגזלה³⁸. זה הפלל: כל שמברכין עליו ברפת המזון - יוצא בו ידי חובתו; וכל שאין מברכין עליו ברפת המזון³⁹ - אין יוצא בו ידי חובתו.

(35) משנה, פסחים לה, א. (36) תבואת הארץ שלא הורמו ממנה תרומות ומעשרות. (37) שנותנים חלק אחד מעשרה מהתבואה ללויים, ועדיין אסורה לאכול גם ללויים עד

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני ב' כסלו – ספר זמנים – הלכות חמץ ומצה קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

19 ומִצֵּינָה שֶׁבִּלְבִּיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר? תִּלְמֹד לֹמַר: "וְהִגַּדְתָּ
20 לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בָּעֶבֶר זֶה" - בְּשָׁעָה שְׁשִׁי
21 מִצָּה וּמְרוֹר מִנְחִים לְפָנֶיךָ. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁאִין לוֹ בֶּן,
22 אֲפִלוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים - חֲיִבִּים לִסְפֵּר בִּיצִיאַת
23 מִצְרָיִם. וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בַּדְּבָרִים שְׁאֲרָעוּ וְשִׁהִיוּ - הֲרִי
24 זֶה מִשְׁכָּח.⁴

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות-עשה של תורה לספר בנסים ונפלאות שנעשו
לאבותינו במצרים... שנאמר זכור את היום הזה... כמו
שנאמר זכור את יום השבת".

וצריך להבין מה עניינו של הפסוק המדבר בשבת לכאן?
יש שתיצו על פי מה שכתב ב'ספר המצוות' בדבר החיוב
לספר ביציאת מצרים, וציטט את הפסוק "והגדת לבנך
ביום ההוא כו'" שעליו דורשת הגמרא ש"אם אין לו בן
חייב גם בינו לבין עצמו" כמו זכירת השבת שחייב עליה
בינו לבין עצמו.

אלא שאי אפשר לתרץ כך ברמב"ם כי ב'יד החזקה' חזר
בו ממה שכתב ב'ספר המצוות' והביא הפסוק "זכור את
היום הזה" וא"כ אין כלל מקום לחשוב שחייב זה הוא רק
בזמן שיש לו בן.

והביאור בזה: בהמשך הפסוק "זכור את היום הזה כו" בא
החיוב "ולא יאכל חמץ כו"..." "שבעת ימים תאכל מצות
כו" משא"כ בפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" עניין
הזכירה הוא בפני עצמו - זכירה בדברים, שלא כמו בפסוק
"זכור את היום הזה" שבהמשך לו ובוא"ו החיבור בא
הציווי ולא יאכל חמץ ולכן אי אפשר לפרשו כציווי בפני
עצמו - "זכירה בדברים", לכן הוצרך להביא הפסוק "זכור
את יום השבת לקדשו" כי בו הזכירה בדברים הוא עניין
בפ"ע. ומכאן ראינו גם על הזכירה שבפסח שהיא זכירה
בדברים, היינו לספר בנסים ונפלאות שנעשו לאבותינו
במצרים כו".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן כה)

2) שבכל יום ולילה מצוה להזכיר יציאת מצרים (פ"א מהל'
קריאת שמע ה"ג) ואילו בליל פסח המצוה לספר בפרטות
הנסים והנפלאות שנעשו אז לאבותינו. (3) [כלומר כשם
ש"זכור" הנאמר בענין שבת הוא ציווי, אף-על-פי שנאמר
בלשון מקור (=בז"ן קמוצה), שהרי נאמר שם: "זכור את
יום השבת לקדשו", כמו כן זכור הנאמר כאן בפסח הוא
ציווי, אף-על-פי שנכתב בלשון מקור. וראה ברש"י על
התורה (שמות כ, ח). וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות' (עשה
קנז): "זכור את היום הזה, רוצה לומר שהוא צוה לזכור,
כמו שנאמר: זכור את יום השבת". וראה ב'מגדל עוז' -
'זמנים' עמוד לז. (4) וכן כתב רבינו ב'ספר המצוות'
(שם) וז"ל: "וכל מה שיוסיף במאמר ויאריך הדברים
בהגדלת מה שעשה לנו השם, ומה שעשו לנו המצרים מעול
וחמס, ואיך לקח השם נקמתנו מהם ובהודות לו על מה

1 פֶּלֶם, וְאֲפִלוּ קָלִיּוֹת וְאֶגְזִיזִים וְכִיּוּצָא בָּהֶן; אֲלֵא
2 אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵכַל מִצָּה, וְאֲכַל אַחֲרֶיהָ מֵאֲכֻלּוֹת
3 אַחֲרוֹת וּפְרוֹת וְכִיּוּצָא בָּהֶן - חֲזוֹר וְאוֹכַל בְּזִית מִצָּה
4 בְּאַחֲרוֹנָהּ וּפּוֹסֵק.

(55) אין מסיימין את הסעודה בדבר אחר, כדי שישאר טעם
מצה בפיו. (56) כרב יהודה אמר שמואל, שהשווה מצה
לפסח שאין מפטירין אחריו כלום (פסחים ק"ט:).

5 יב. אֲסוּר חֲכָמִים לֵאכֹל מִצָּה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, כְּדִי
6 שְׁיִהְיֶה הַכֹּר לֵאכִילָתָהּ בְּעֶרֶב. וּמִי שְׁאֵכַל מִצָּה בְּעֶרֶב
7 הַפֶּסַח, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּף מִרְדּוֹת עַד שֶׁתֵּצֵא נַפְשׁוֹ.⁵⁷
8 וְכֵן אֲסוּר לֵאכֹל⁵⁸ עֶרֶב הַפֶּסַח מִקֶּדֶם הַמִּנְחָה.⁵⁹
9 כְּמַעַט, כְּדִי שְׁיִכַּסּ לֵאכִילָת מִצָּה בְּתַאֲוָה. אֲכַל אוֹכַל
10 הוּא מַעַט פְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת⁶⁰, וְלֹא יִמְלֵא כֶּסֶף מִהֶן.⁶¹
11 וְחֲכָמִים⁶² הִרְאִישׁוּנִים הָיוּ מְרַעִיבִין עֲצָמָן עֶרֶב
12 הַפֶּסַח, כְּדִי לֵאכֹל מִצָּה בְּתַאֲוָה, וְיִהְיֶה מִצּוֹת חֲבִיבוֹת
13 עָלָיו. אֲכַל בְּשָׂאֵר עֲרֵבִי שִׁבְתוֹת אוֹ עֲרֵבִי יָמִים
14 טוֹבִים - אוֹכַל וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁתִּחַשֵּׁף.⁶³

(57) היינו שמזהירים אותו שלא יאכל, והוא אינו שומע
ואוכל, ומכים אותו וחוזר ואוכל וכו' מכים אותו כל זמן
שעובר על דברי חכמים ואוכל, אפילו אם במשך הזמן תצא
נפשו. ובנוסחאות אחרות, אין המלים הללו "עד שתצא
נפשו" ('מעשה רוקח' ו'רבינו מנחם'). (58) זה לשון רבינו
בפירוש המשנה, בתחילת פרק ערבי פסחים (פסחים פ"ג):
"אינו אכילת לחם [חמץ] לבדו כי אין ברשותו לאכול לחם
[חמץ] באותה שעה, ואסור לנו לאכול מצה יום ארבעה
עשר עד שיאכלנה בשעת המצוה, אבל מנעוהו לאכול הרבה
משאר המאכלים". והיינו מצה עשירה שאינו יוצא בה ידי
חובתו ('תוספות' פסחים צט: ד"ה לא יאכל) או מצה
מבושלת, שאף בה אינו יוצא ידי חובה (למעלה ה"ו) ולא
הותר לאכול אלא פירות וירקות. (59) מנחה קטנה (מגיד-
משנה, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה בפ"י דפסחים).
(60) פסחים קז, ב: "מטביל הוא במיני תרגימא (=פירות -
רש"י), רבי יצחק מטביל בירק". (61) [בגמרא (ברכות
לה:)] מפורש שמעט יין אסור שהוא סועד הלב (ועיי"ש
ב'תוספות'). ומכיון שלא הזכיר זאת רבינו, נראה שסובר
שבין מעט ובין הרבה מותר לשתות, כמו שכתב ה'טור'
(או"ח סי' תעא). וגירסא אחרת היתה לרבינו בגמרא ברכות
שם. וראה בספרי "זמנים" עמוד לג]. (62) פסחים קח, א.
(63) שם צט, ב.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(1) נתבאר בו חיוב סיפור הנסים שנעשו לאבותינו, מן
התורה, וחיוב הארבעה כוסות, וחיוב החרוסת מדבריהם,
וחיוב אכילת המרור, שהוא בזמן הזה מדברי סופרים.

15 א. מִצּוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לִסְפֵּר² בְּנִסִּים וְנִפְלְאוֹת
16 שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאַבּוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם בְּלִיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר בְּנִסָּן,
17 שְׁנֵאמַר: "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאוּ
18 מִמִּצְרָיִם", כְּמוֹ שְׁנֵאמַר: "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַשַּׁבָּת".³

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 וְכָל הָרָעָה שֶׁגִּמְלָנוּ, וּמִסִּים בְּנִסִּים וּבִנְפִלְאוֹת שֶׁנַּעֲשֶׂוּ
26 לָנוּ וּבִחְרוּתֵנוּ. וְהוּא - שִׁידְרֵשׁ מִ"אַרְמִי אֶבֶד אֲבִי" 18
27 עַד שִׁיגְמֹר כָּל הַפְּרָשָׁה 19. וְכָל הַמוֹסֵף וּמִאֲרִיף
28 בְּדֶרֶשׁ פְּרָשָׁה זוֹ - הִרִי זֶה מְשֻׁבָּח.

(14 פסחים קטז, א במשנה). (15 כרב (פסחים שם).
(16 לפני מתן-תורה ה' היחס נמשך גם למעלה מאברהם
ונקראר "אבות", אבל לאחר מתן-תורה "אין קורין אבות
אלא לשלשה" (ברכות טז:). (17 כשמואל שם. וכן כתב
רבינו חננאל: "והאידנא עבדינן כתרומה" (ועכשיו אנו
עושים כשניהם = כרב וכשמואל). (18 פסחים, שם.
(19 ראה ב'ספרי' פרשת כי-תבוא.

29 ה. כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלֵיל
30 חֲמִשָּׁה-עָשָׂר - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ 20, וְאֵלּוּ הֵן: פֶּסַח,
31 מִצֵּה וּמְרוֹר 21. פֶּסַח - עַל שֹׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל
32 בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִמְרַתֶּם זִכַּח פֶּסַח
33 הוּא לָהּ" וגו' 22. מְרוֹר 22 - עַל שֹׁם שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם
34 אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. מִצֵּה - עַל שֹׁם שֶׁנִּגְאָלוּ.
35 וְדְבָרִים הָאֵלּוּ כֻּלָּן נִקְרְאוּ הַגְּדָה 23.

(20 חובת מצות סיפור יציאת מצרים. (21 שהרי נאמר
(שמות יב, כז): "ואמרתם זבח פסח" - שהמזבח היא לומר
ולספר על ענין הפסח (פסחים קטז:). והושוו מצה ומרור
לפסח ('תוספות' שם קטז. ד"ה ואמרתם). (22 שינה מסדר
המשנה, וכתב: פסח מרור ומצה. וכן כתב להלן (פ"ח ה"ד,
ע"י שם). (23 על שם הכתוב: "והגדת".

36 ו. בְּכָל דּוֹר וְדוֹר 24 חַיִּב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ
37 כְּאֵלּוּ הוּא בַּעֲצָמוֹ יָצָא עִתָּה מִשְׁעַבְדּוֹ מִצְרַיִם,
38 שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם" וגו' 25. וְעַל דְּבַר זֶה
39 צִוָּה הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא בַּתּוֹרָה: "וְזָכַרְתָּ פִי עֶבֶד
40 הָיִיתִי", כְּלֹמֶר - כְּאֵלּוּ אִתָּה בַּעֲצָמִי הָיִיתִי עֶבֶד
41 וְיָצָאתָ לַחֲרוּת וְנִפְדִּיתָ.

(24 משנה, פסחים קטז, ב. (25 כן הוא בגמרא שם:
"וצריך שיאמר: ואותנו הוציא משם". ובמשנה שם למדו
כאן מהפסוק: "בעבור זה עשה ה' לי". וכן הוא בנוסח
ההגדות שלנו.

42 ז. לְפִיכָף 26 כְּשֹׁעֵד 27 אָדָם בְּלֵילָה הַזֶּה, צָרִיף לֵאכֹל
43 וּלְשִׁתּוֹת וְהוּא מִסֵּב דֶּרֶךְ חֲרוּת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד -
44 בֵּין אֲנָשִׁים, בֵּין נָשִׁים 28 - חַיִּב לְשִׁתּוֹת בְּלֵילָה הַזֶּה
45 אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת שֶׁל יַיִן, אֵין פּוֹחֲתִין 29 לֹא 30 מֵהֶם.
46 וְאֶפְלֹ עֲנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצִּדָּקָה - לֹא יִפְתָּחוּ לוֹ 31
47 מֵאֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת. שְׁעוֹר כָּל כּוֹס מֵהֵן - רִבִּיעִית.

(26 מכיון שרואה את עצמו כנגאל ומשורחר, על כן יסעד
בהסיבה כדרך בני חורין. (27 להלן ה"ח כתב רבינו:
"שצריכים הסיבה בשעת אכילת כזית מצה ובשתיית ארבעה
כוסות... ושאר אכילתו ושתייתו - אם היסב הרי זה
משובח". (28 אע"פ שפטורות מכל מצוות-עשה שהזמן
גרמא - חייבות בארבעה כוסות, שאף הן היו באותו הנס

שגמלנו מחסדיו - יהי יותר טוב". ובתוספתא סוף פסחים,
אמרו: "חייב אדם לעסוק בהלכות פסח כל הלילה אפילו
בינו לבין בנו, אפילו לבין עצמו, אפילו בינו לבין תלמידו.
מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין אצל ביתוס בן
זונין בלוד, והיו עוסקין בהלכות פסח כל הלילה עד קרות
הגבר". וכן הוא במכילתא סוף פרשת בא: "רבי אליעזר
אומר, מנין אתה אומר שאם היתה חבורה של חכמים או
של תלמידים שצריכים לעסוק בהלכות פסח עד חצות, לכן
נאמר מה העדות", הרי שהחייב לעסוק בהלכות פסח. וכן
הוא בפסחים קטז: "ואפילו שני תלמידי חכמים שיודעין
בהלכות הפסח שואלין זה לזה".

1 ב. מִצֵּה לְהוֹדִיעַ לְבָנִים, וְאֶפְלֹ לֹא שְׂאֵלֹ, שֶׁנֶּאֱמַר:
2 "וְהַגְּדַת לְבִנְךָ" 5 - לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן אֲבִיו מְלַמְדוֹ.
3 כִּיצַד? אִם הָיָה קָטָן או טַפֵּשׁ 6 - אוֹמֵר לוֹ: בְּנִי, כְּלָנוּ
4 הָיִינוּ עֲבָדִים, כְּמוֹ שִׁפְחָה זֹאת אוֹ כְּמוֹ עֶבֶד זֶה,
5 בְּמִצְרַיִם, וּבְלֵילָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-
6 הוּא וַיּוֹצִיאֵנוּ לַחֲרוּת. וְאִם הָיָה הַבֶּן גָּדוֹל וְחָכָם -
7 מוֹדִיעוֹ מַה שְׂאֵאֲרַע לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשֶׂוּ לָנוּ
8 עַל-יְדֵי מֹשֶׁה וְרַבְּנוֹ - הַפֶּל לְפִי דַעְתּוֹ שֶׁל בֶּן.

(5 כן הוא ב'ספר המצוות' שם בשם מכילתא דרשב"י
(והובא ב'מגדל עד'): "מכלל שנאמר כי ישאלך בנך, יכול
אם ישאלך אתה מגיד לו, ואם לאו אין אתה מגיד לו?
תלמוד-לומר והגדת לבנך, אע"פ שלא שאלך" שלשון הגדה
מורה שלא שאלוהו והוא מגיד מעצמו. (6 כנוסחת
ה'ירושלמי' (פ"י דפסחים ה"ד) אבל בנוסח ההגדה שלנו:
"תם". (7 משנה, פסחים קטז, א.

9 ג. וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי בְּלֵילָה הַזֶּה, כְּדֵי שִׁירָאוּ
10 הַבָּנִים וְיִשְׂאֵלוּ וַיֹּאמְרוּ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה
11 מִכָּל הַלֵּילוֹת?" עַד שִׁשְׁיֵב לָהֶם, וַיֹּאמֶר לָהֶם: כֶּף
12 וְכָף אֲרַע, כֶּף וְכָף הָיָה. וְכִיצַד מִשְׁנָה? מִחֲלֶקֶת 8 לָהֶם
13 קְלִיּוֹת 9 וְאִגֻּזִּים 10, וְעוֹקְרִים הַשְּׁלֵחַן מִלְּפָנֵיהֶם 11 קֹדֶם
14 שִׁיאֲכִלוּ, וְחוֹטְפִין מִצֵּה זֶה מִיַּד זֶה 12, וְכִיּוֹצֵא
15 בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ. אֵין לוֹ בֶּן 13 - אִשְׁתּוֹ שׂוֹאֲלָתוֹ. אֵין
16 לוֹ אִשָּׁה - שׂוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה
17 הַזֶּה", וְאֶפְלֹ הָיוּ כָּלָן חֲכָמִים. הָיָה לְבָדוֹ - שׂוֹאֵל
18 לַעֲצָמוֹ: "מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה".

(8 פסחים קט, א. (9 שבלי חטים קלויים. (10 וזהו
השינוי, שתמיד מחלקים להם כן לאחר הסעודה.
(11 מסיירין את השולחן מהמקום (פסחים קטז:).
(12 פסחים קט, א: "חוטפין מצה בלילי פסחים". והראב"ד
פירש שממחרין לאכול. (13 פסחים קטז, א.

19 ד. וְצָרִיף 14 לְהַתְחִיל בְּגִנוֹת וּלְסִים בְּשֻׁבָּח. כִּיצַד?
20 מִתְחִיל וּמִסְפֵּר, שֶׁבִּתְחִלָּה 15 הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ 16, בִּימֵי
21 תְּרַח וּמִלְפָּנֵיו, כּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחֵר הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין
22 אַחֵר עֲבוֹדַת אֱלִילִים; וּמִסִּים בְּדַת הָאֱמָת, שֶׁקָּרְבָנוּ
23 הַמָּקוֹם לוֹ, וְהַבְדִּילָנוּ מֵהָאֱמוֹת, וְקָרְבָנוּ לְיַחֲוָדוֹ. וְכֵן
24 מִתְחִיל 17 וּמוֹדִיעַ, שֶׁעֲבָדִים הָיִינוּ לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם

בִּרְכָּה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה⁴⁵. וְכֹס רֹאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קְדוּשׁ
הַיּוֹם. כֹּס שְׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהִגְדָּה⁴⁶. כֹּס
שְׁלִישִׁי, מְבַרֵךְ עָלָיו בְּרַכַּת הַמָּזוֹן. כֹּס רְבִיעִי, גּוֹמֵר
עָלָיו אֶת הַהִלָּל וּמְבַרֵךְ עָלָיו בְּרַכַּת הַשִּׁיר⁴⁷. וּבֵין
הַפּוֹסוֹת⁴⁸ הָאֵלּוּ, אִם רָצָה לְשִׁתּוֹת שׁוֹתָהּ. בֵּין שְׁלִישִׁי
לְרְבִיעִי, אֵינוֹ שׁוֹתָהּ⁴⁹.

זה לשון רבינו אברהם בנו של הרמב"ם: "אלו הד'
כוסות שתייתן חובה מדברי סופרים, וכל אחד מהן מצוה
בפני עצמו, ולזה יברך על כל אחד מהם קודם שתייתו
ברכה לעצמו: "בורא פרי הגפן", ואחר שתייתו אם שתאו
כולו או רביעית ממנו: "על הגפן ועל פרי הגפן", וזו היא
סברת אבא מארי ז"ל, והחילוק שחלק הרב בהלכות בין
ברכת "בורא פרי הגפן" לבין ברכת "על הגפן", היא סברא
לא יאמת אותה ההיקש, כמו שהיה אבא מארי ז"ל מעורר
אותנו על זה בעת הלימוד לפניו" (מעשה רוקח' בשם ספר
כת"י קדמון). (46) בכת"י נוסף: "ומקצת ההלל עד חלמיש
למעניו מים" (מעשה רוקח'). (47) היא "יהללוך" (להלן
פ"ח ה"י) כרב יהודה (פסחים קיח.). (48) משנה, פסחים
קיז, ב. (49) שמא ישתכר וישן ולא יגמור את ההלל, אבל
מן הראשונים שבתוך הסעודה אינו משתכר (הגהות
מיימוניות' בשם 'ירושלמי').

יא. הַחֲרֹסֶת מִצֻּמָּה⁵⁰ מְדַבְּרִי סוּפְרִים, זָכָר לְטִיט,
שֶׁהָיוּ עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם⁵¹. וְכִיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ?
לֹקְחִין תְּמָרִים אוֹ גְרוֹגְרוֹת אוֹ צִמּוּקִין וְכִיּוֹצֵא בָהֶן
וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֶמֶץ⁵² וּמַתְּבִילִין אוֹתָן
בְּתַבְלִין, כְּמוֹ טִיט בְּתֶכֶן, וּמְבִיאִין אוֹתָהּ עַל הַשֵּׁלַחַן
בְּלִילֵי הַפֶּסַח.

(50) כרבי אלעזר ברבי צדוק במשנה (פסחים קיד.) ואף-על-
פִּיכֵן אֵין מְבָרְכִים עֲלֶיהָ "אשר קדשנו במצותיו וכו'" מפני
שהיא טפלה למרור ('טור' או"ח סי' תעה, ורבינו מנוח
כאן). ורבינו בפירוש המשנה כתב שלרבי אלעזר ברבי צדוק
צריך לברך עליה אשר קדשנו וכו' אלא שאין הלכה כדבריו.
וכאן חזר בו רבינו ממה שכתב שם (ב"ח שם, ועיין
לחם-משנה כאן). (51) בחומר ובלבנים. כרבי יוחנן
(פסחים קטז.) ולא כרבי לוי שאמר: זכר לתפוח שהיו
יולדות בניהן תחת התפוח, שנאמר תחת התפוח עוררתך.
(52) בגמרא שם: "אמר אביי: הילכך צריך לקהוייה (=)
לעשותה חריף) זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה (= לעשותה עב)
זכר לטיט". ורבינו, אף-על-פי שכתב: "זכר לטיט" - הביא
שנותנים לתוכה חומץ (= לעשותה חריף) משום זכר
למרירות ('טור' או"ח סי' תעב). וגרס בגירסת הרי"ף: "צריך
לקהוייה" ולא גרס: "זכר לתפוח" (ב"ח שם).

יב. אֲכִילַת מְרוֹר אֵינָה מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה,
אֲלֹא תְלוּיָהּ הִיא בְּאֲכִילַת הַפֶּסַח, שֶׁמִּצְוֹת עֲשֵׂה אֶחָת
לְאָכַל בֶּשֶׂר הַפֶּסַח עַל מִצֵּה וּמְרוֹרִים⁵³; וּמְדַבְּרִי
סוּפְרִים - לְאָכַל הַמְרוֹר לְבָדוֹ בְּלִיל זֶה, אֲפֹלוֹ אֵין
שֶׁם קָרְבָן פֶּסַח.

(53) שנאמר (במדבר ט, יא): "על מצות ומוררים יאכלוהו",

של יציאת מצרים (פסחים קח:). וסמכו אותם חכמים
(בראשית רבה פרשה סח) על ארבע לשונות של גאולה
שנאמרו בפרשת וארא: "והוצאתי, והצלתי, וגאלתי,
ולקחתיו". (29) נראה שרק לפחות אסור, אבל להוסיף
יותר, כמו שכתבו הגאונים בענין עשרה פסוקים של
מלכיות בראש השנה (אוצה"ג לר"ה חה"ת לב. ועיין או"ח
סי' תעב ס"ז בהגהה). וכן כתב להלן ספ"ח ה"י) שמותר
לשתות כוס חמישי. (30) בדפוס רומי, ליתא.
(31) הגבאים.

ח. אֲפֹלוֹ עֲנִי שְׁבִישָׁא³² לֹא יֵאכַל עַד שְׁיִסֵּב. אִשָּׁה
אֵינָה צְרִיכָה הִסְבָּה³³. וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא -
צְרִיכָה הִסְבָּה. וּבֵין אֲצֵל אֲבִיו³⁴, וְהַשְׁמֵשׁ בְּפָנֵי רְבוֹ -
צְרִיכִין הִסְבָּה. אֲבָל תַּלְמִיד בְּפָנֵי רְבוֹ, אֵינוֹ מְסַב³⁵,
אֲלֹא-אִם-כֵּן נָתַן לוֹ רְבוֹ רְשׁוּת. וְהִסְבָּת יָמִין אֵינָה
הִסְבָּה³⁶, וְכֵן הַמְּסַב³⁷ עַל עַרְפוֹ אוֹ עַל פְּנֵיו³⁸ - אֵין
זוֹ הִסְבָּה. וְאִמָּתִי צְרִיכִין הִסְבָּה? בִּשְׁעַת אֲכִילַת
פְּזִית מִצֵּה וּבִשְׁתִּית אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ³⁹; וְשֶׁאֵר
אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּיתוֹ - אִם הִסֵּב, הֲרִי זֶה מְשֻׁבָּח; וְאִם
לֹא, אֵינוֹ צְרִיךְ.

(32) פסחים צט, ב. (33) שסתם אשה, אין דרכה להסב
בשום פעם. (34) פסחים קח, א. ואף שהבן חייב בכבודו
ומוראו, בכל זאת צריך הסיבה, שמסתמא אב מוחל על
כבודו לבנו. (35) שצריך לישב בפניו דרך מורא, ובהסיבה
אין זו דרך מורא. (36) שאין זה דרך חירות, שהרי בימינו
הוא צריך לאכול (רשב"ם שם). (37) פסחים, שם.
(38) בפסחים שם אמרו: "פרקדן לא שמו הסיבה" ופירש
רבינו: ש"פרקדן, היינו שוכב על פניו או ערפו" (ועיי"ש
ב'תוספות' ד"ה פרקדן). (39) [לא הזכיר רבינו מה שאמרו
בפסחים שם, שמרור אינו צריך הסיבה, מפני שסובר רבינו
שאין דין זה מיוחד למרור דוקא (כמו שכתבו המפרשים
מפני שמרור הוא זכר לעבדות) אלא שבכלל כל שאר
אכילתו הוא שאינו צריך הסיבה. ואם כן לפי זה, גם במרור
אם הסיב הרי זה משובח - "זמנים" עמוד מב].

ט. אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, צְרִיף לְמִזְגָּה⁴⁰ אוֹתָן פְּדִי
שְׁתֵּהיָה שְׁתֵּיָה עֲרֻבָה, הַכֹּל לְפִי הֵינִן וּלְפִי דַעַת
הַשְׁוֹתָהּ. וְלֹא יִפְחַת בְּאֲרֻבָּעָתָן מְרִבִּיעִית זֵין חִי⁴¹.
שְׁתֵּה אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת אֵלּוּ מֵיִין שְׁאִינוֹ מְזוּג - יָצָא יְדִי
אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת, וְלֹא יָצָא יְדִי חֲרוֹת⁴². שְׁתֵּה אֲרֻבָּעָה
כּוֹסוֹת מְזוּגִין בְּבֵת אֶחָת⁴³ - יְדִי חֲרוֹת יָצָא, יְדִי
אֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת לֹא יָצָא. וְאִם שְׁתֵּה מְכַל כּוֹס מִהֵן
רְבוֹ - יָצָא⁴⁴.

(40) שיינם היה חריף מדי, וקשה לשתיה. (41) באופן
שבכל כוס וכוס יהיה רוב רביעית יין, ומוסיף בו מים עד
רביעית. (42) פסחים קח, ב. כלומר, אין זו מצוה שלמה
(רש"י). (43) פסחים, שם. והיינו שלא אמר הגדה ביניהן
- לא יצא ידי ד' כוסות, שתיקנו דוקא על דרך הגדה.
(44) פסחים, שם. ולכתחילה צריך לשתות כל הכוס.

י. כָּל כּוֹס וְכֹס מְאֲרֻבָּעָה כּוֹסוֹת הָלָלוּ, מְבַרֵךְ עָלָיו

שׁוֹאֵל. וְאָמַר הַקּוֹרָא¹⁶: "מָה נִשְׁתַּנֵּה הַלֵּילָה הַזֶּה 21
מִכָּל הַלֵּילוֹת - שֶׁכָּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבִּילִין¹⁷ 22
אֲפֹלוּ פַעַם אַחַת, וְהַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פַעַמִּים¹⁸. שֶׁכָּכָל 23
הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חֲמֵץ וּמִצָּה, וְהַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ 24
מִצָּה. שֶׁכָּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בָּשָׂר צָלִי, שְׁלֹק 25
וּמִבְשָׁל, וְהַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ צָלִי¹⁹. שֶׁכָּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ 26
אוֹכְלִין שָׂאֵר יִרְקוֹת, וְהַלֵּילָה הַזֶּה מְרוֹרִים. שֶׁכָּכָל 27
הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבֵין בֵּין מְסַבִּין, וְהַלֵּילָה 28
הַזֶּה כָּלוּנוּ מְסַבִּין²⁰. 29

(10) לעשות שינוי לתינוקות כדי שיתעוררו לשאול "מה נשתנה" (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א'). (11) כדעת הגאונים בתשובותיהם (אוצר הגאונים ח"א סימן שכ"ז וח"ב סימן פ"ז) שגם טבילת ירק היא בחרוסת כדי לבטל את הארס שביירות. וראה להלן בהלכה ח' שלדעת רבינו צריך לטבול גם מצה בחרוסת וזהו ודאי לעשות זכר לט"ט, כמו שכתב למעלה (פרק ז' הלכה י"א). (12) כן כתבו גם הגאונים (שם ח"ב סימן פ"ז) אבל הדבר תמוה, כיון שכל אכילה זו אינה אלא לעשות שינוי לתינוקות למה צריך דוקא כזית (הגהות מיימוניות ועיין במגיד משנה). (13) כדי שיהיה שינוי ויתמיה את התינוקות ויעוררם לשאול (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב'). (14) שלא כל המסובים קראו את ההגדה אלא אחד מהם בלבד וכולם שמעו. וכן כתב רבינו אליהו מלונדריש בפירושו על ההגדה (תרביץ שנה כ"ב ספר א'). (15) בימיהם היה לכל אחד מהמסובים שלחן קטן לבדו והקורא מסיב בראש ושלחנו לפניו. (16) אותו קורא ההגדה. וכן כתב גאון (אוצר הגאונים פסחים עמוד 154): "ואומר אותו שמקדש מה נשתנה". (17) השאלות הן לפי סדר הדברים והטבילה היא לפני אכילת מצה וכן הנוסחא במשנה שבירושלמי. (18) הירק והמרור בחרוסת. (19) שקרבן פסח אינו נאכל אלא צלי. (20) כן הוא בסדר רב עמרם גאון (השלם עמוד 212) אבל במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד א') לא הוזכרה שאלת ההסיבה מפני שבזמן המשנה היו רגילין בזה כל השנה ולא היה בזה משום שינוי.

ג. בְּזִמְן הַזֶּה אֵינוּ אוֹמְרִים: "וְהַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ צָלִי", 30
שָׂאֵין לָנוּ קָרְבָן. וּמִתְחִיל בְּגִנּוּת²¹ וְקוֹרָא, עַד שֶׁגּוֹמֵר 31
דְּרֹשׁ פֶּרֶשֶׁת "אַרְמֵי אֲבָד אֲבִי" כֻּלָּה. 32

(21) למעלה פרק ז' הלכה כ'.

ד. וּמִחֲזִיר הַשְּׁלָחַן לִפְנֵינוּ וְאָמַר: "פֶּסַח זֶה שְׂאֵנוּ 33
אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ 34
בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶמְרָתֶם זִכַּר פֶּסַח הוּא לָהּ". 35
וּמִגְבִּיָּה הַמְרוֹר²³ בִּידוֹ וְאָמַר: "מְרוֹר זֶה שְׂאֵנוּ 36
אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמְרוֹר הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ 37
בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וּמִגְבִּיָּה 38
הַמִּצָּה בִּידוֹ וְאָמַר: "מִצָּה זֶה שְׂאֵנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם 39
שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֶאֱמָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנֶּגְלָה 40
עֲלֵיהֶם הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא וַיִּגְאָלֵם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: 41
וַיֹּאפֹו אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וכו'". וּבְזִמְן 42

בזמן שיש פסח יש מרור, ובזמן שאין פסח אין מרור (פסחים קכ.).

יג. מְרוֹרִים⁵⁴ הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה הֵן הַחֲזֵרֶת⁵⁵ 1
וְהַעֲלָשִׁין וְהַתְּמָכָא וְהַחֲרָחִיבָא וְהַמְרוֹר - כָּל אֶחָד 2
מִחֲמַשֵּׁת מִיָּד יִרְק אֱלוּ נִקְרָא מְרוֹר. וְאִם אֶכֶל מֵאֶחָד 3
מֵהֵן אוּ מִחֲמַשֵּׁת בַּיִת - יֵצֵא⁵⁶, וְהוּא שֶׁיְהִי לַחֲזִין⁵⁷. 4
וְיֵצֵאִין בְּקָלַח שְׁלֶהָן, אֲפֹלוּ יָבֵשׁ⁵⁸. וְאִם שְׁלֶקָן⁵⁹ אוּ 5
כְּבִשָּׁן⁶⁰ אוּ בִשְׁלָן - אֵין יוֹצֵאִין בְּהֵן⁶¹. 6

(54) משנה, פסחים לט, א. (55) חסא, על שם שחם הקדוש-ברוך-הוא עלינו וגאלנו (פסחים שם). ובגמרא שם אמרו שמצוה בחזרת, כלומר שהיא קודמת לשאר המינים. והרמב"ם השמיט דין זה, משום שמפרש "מצוה בחזרת" - מצוה גם בחזרת שאף-על-פי שהיא מתוקה, יוצאים בה - כיון שסופה מר ('בית יוסף' סי' תעג). (56) משנה, שם. (57) שם, לט, ב. (58) שם. (59) בישלם הרבה. (60) בחומץ או שראן במים מעת לעת. (61) שבטל טעם המריירות שלהם (שם).

יוֹם שְׁלִישִׁי ג' כִּסְלוֹ ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, ועניין הברכות, ומה שיש בין הזמן שהיה לנו קרבן, לזמן הזה. ומי שאין לו מה שראוי לעשות דברים אלו – כיצד יעשה.

א. סֵדֶר עֲשֵׂית מִצּוֹת אֱלוּ בְּלִיל חֲמִשָּׁה-עָשָׂר כֶּף 7
הוּא: בַּתְּחִלָּה מוֹזְגִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמִבְרָךְ 8
"בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן", וְאָמַר עָלָיו קְדוֹשׁ הַיּוֹם וְזִמְן³ 9
וְשִׁתָּה⁴. וְאַחֲרֵי כֵן מִבְרָךְ "עַל נְטִילַת יָדַיִם"⁵ וְנוֹטֵל 10
יָדָיו⁶. וּמִבְּיָאִין שְׁלָחַן עָרוֹף, וְעָלָיו מְרוֹר וִירֵק אַחֲרֵי, 11
וּמִצָּה וְחֲרוֹסֶת, וּגּוֹפּוֹ שֶׁל כֶּכֶשׁ הַפֶּסַח, וּבָשָׂר חֲגִיגָה⁸ 12
שֶׁל יוֹם אֲרֻכָּה-עָשָׂר. וּבְזִמְן הַזֶּה מִבְּיָאִין עַל 13
הַשְּׁלָחַן שְׁנֵי מִיָּדֵי בָשָׂר⁹: אֶחָד זָכָר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זָכָר 14
לַחֲגִיגָה. 15

(2) "אשר קדשנו במצותיו כו' מקדש ישראל והזמנים". (3) "שהחיינו". (4) בהסיבה. (5) שכל דבר שטיבולו במשקה צריך נטילת ידיים (פסחים דף קט"ז עמוד א'). והרי הוא מטביל את הירק בחרוסת (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב'). (6) מברך תחילה ואחר כך נוטל ידיו שכל המצוות מברך עליהן עובר (לפני) לעשייתן (מסכת פסחים דף ז' עמוד ב' ועיין שם בתוס' ד"ה על). (7) (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב'). (8) היו אוכלים אותה לפני קרבן הפסח כדי שתהיה אכילת קרבן הפסח על השובע. (9) כרב יוסף (מסכת פסחים דף קי"ד עמוד ב').

ב. מִתְחִיל וּמִבְרָךְ "בּוֹרָא פְּרִי הָאֲדָמָה", וְלוֹקֵחַ יִרֵק 16
וּמְטַבֵּל¹⁰ אוֹתוֹ בַּחֲרוֹסֶת¹¹ וְאוֹכֵל בַּיִת¹², הוּא וְכָל 17
הַמְּסַבִּין עִמּוֹ, כָּל אֶחָד וְאֶחָד אֵין אוֹכֵל פָּחוֹת 18
מִבַּיִת. וְאַחֲרֵי כֵן עוֹקְרִין הַשְּׁלָחַן¹³ מִלִּפְנֵי קוֹרָא 19
הַהֲגֵדָה¹⁴ לְבִידוֹ¹⁵, וּמוֹזְגִין הַכּוֹס הַשֵּׁנִי, וְכָאֵן הֵן 20

כך פסחים שתחלה אוכל מן החגיגה ואחר כך מן הפסח (להלן הלכה ז') כדי שיאכל הפסח על השובע (פרק ח' מהלכות פסחים הלכה ג'). (28) (ראה למעלה פרק ז' הלכה י').

ו. ואחר-כך מברך "על נטילת ידים" ונוטל ידיו שנית, שהרי הסיח דעתו²⁹ בשעת קריאת ההגדה. ולקח שני ריקנין, וחולק אחד מהן, ומניח פרוס³⁰ לתוך שלם, ומברך³¹ "המוציא לחם מן הארץ". ומפני-מה אינו מברך על שתי כפרות פשאר ימים טובים? משום שנאמר: "לחם עני" - מה דרפו של עני בפרוסה, אף כאן בפרוסה. ואחר-כך בורך³² מצה ומרור באחת, ומטביל בחרסת³³ ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת מצות ומרורים", ואוכל. ואם אכל מצה בפני עצמה ומרור בפני עצמו³⁴, מברך על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו.

(29) ונגע במקום המטונף (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א'). (30) (מסכת ברכות דף ל"ט עמוד ב'). (31) על המצה הפרוסה. (32) כשיטת הלל (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') משם שנאמר: "על מצות ומרורים יאכלוהו". (33) זכר לטיט (ראה למעלה הלכה ב'). (34) כחכמים החולקים על הלל שהרי לא הוכרעה ההלכה כמי (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א').

ז. ואחר-כך מברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח", ואוכל מבשר חגיגת ארבעה-עשר תחלה. ומברך: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח", ואוכל מגופו של פסח. ולא ברכת הפסח פוטרת של זבח, ולא של זבח פוטרת של פסח³⁵.

(35) שזבח ופסח שתי מצוות הן, כרבי עקיבא (משנה מסכת פסחים דף קכ"א עמוד א').

ח. בזמן הזה, שאין שם קרבן - אחר שמברך "המוציא לחם" חוזר ומברך "על אכילת מצה", ומטביל מצה בחרסת³⁶ ואוכל³⁷, וחוזר ומברך "על אכילת מרור", ומטביל מרור בחרסת ואוכל. ולא ישהה³⁸ אותו בחרסת, ששא יבטל טעמו. וזו מצוה מדברית סופרים. וחוזר ובורך מצה ומרור, ומטביל בחרסת, ואוכל בלא ברכה זכר למקדש.

(36) זכר לטיט כמו שנכתב למעלה (הלכה ו'). (37) ומרור אוכל אחר כך. לפי שבזמן הזה המרור אינו אלא מדרבנן (למעלה פרק ז' הלכה י"ב) וכלפי המצה שהיא מן התורה גם בזמן הזה (למעלה פרק ו' הלכה א') הוא כדבר של רשות וכלל בידינו כי דבר של רשות מבטל טעם המצוה (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד א') וראה למעלה (הלכה ו') שבזמן המקדש, שגם המרור מן התורה, אפשר לכרוך

הזה אומר: "פסח שהיו אבותינו אוכלין בזמן שביית המקדש קנים, על שם שפסח הקדוש-ברוך-הוא על בתי אבותינו וכו'".

(22) במצה ומרור צריך להגביה כמו שכתב בסמוך ופסח אינו צריך להגביה שכן אמרו במסכת פסחים (דף קט"ו עמוד ב'): "בשר אין צריך להגביה ולא עוד אלא שנראה כאוכל קדשים בחוץ" ומפרש רבינו שבשר אין צריך להגביה אפילו בזמן שביית המקדש היה קיים והוסיפו ואמרו: "ולא עוד" כלומר שבזמן הזה יש טעם נוסף שנראה כאוכל קדשים בחוץ. והטעם שאינו צריך להגביה בשר הוא מפני שזה עתה החזירו את השלחן שעקרו מקודם ואם כן ניכר הדבר אף בלי הגבהה, אבל אחר כך כשכבר העמיד השלחן והפסיק בדברים ושוב אומר על המרור ועל המצה צריך להגביהם ולהראותם למסובים]. (23) [הקדים מרור למצה וכן כתב למעלה (פרק ז' הלכה ה')] כנוסחת המשנה (כן כתב רבינו מנחם, וכ"ה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה תרביץ שנה כ"ג ספר ב' עמ' 95, אבל במשנה שלפנינו הקדימו מצה למרור) ואילו בנוסח ההגדה שינה והקדים מצה למרור. והטעם בזה הוא משום שכל עיקר האמירה נכתבה בפסח: "ואמרתם זבח פסח" אלא שאנו לומדים מצה ומרור מפסח שגם בהם צריך אמירה (תוס' פסחים דף קט"ו עמוד א' ד"ה ואמרתם) ומכיון שמרור קשור יותר בפסח, שהרי אינו נוהג מן התורה אלא בזמן שיש פסח (למעלה פרק ז' הלכה י"ב), לכן הקדים כאן מרור למצה, אבל בנוסח ההגדה "שנהגו בה ישראל בזמן הגלות", שאין שם פסח, הקדים מצה, שהיא מן התורה, למרור, שאינו אלא מדרבנן - "זמנים" עמוד ל"ח. וכן נראה בפירוש ההגדה כ"י אופסלה שם, ועיין במרכבת המשנה].

ה. ואומר²⁴: "לפיקך אנו חייבין להודות להלל לשבח לפאר להדר לרומם לגדל ולנצח למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו, והוציאנו מעבדות לחרות, מיגורן לשמחה ומאפלה לאור גדול, ונאמר לפניו הלויה". "הללויה הללו עבדי ה' וגו'" עד "חלמיש למעיני מים", וחותם: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים, והגיענו ללילה הזה לאכל-בו מצה ומרורים". ובזמן הזה מוסיף: "בן ה' אלהינו ואלהי אבותינו יגיענו למועדים ולרגלים אחרים הפאים לקראתנו לשלום, שמחים בבנין עירך וישישים בעבודתך²⁶, ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים²⁷ שנגיע דמם על קיר מזבחך לרצון, ונודה לך שיר חדש על גאלתנו ועל פדות נפשנו. ברוך אתה ה' גאל ישראל". ומברך²⁸ "בורא פרי הגפן" ושותה הכוס השני.

(24) (משנה במסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב'). (25) להדגיש שאנו בני חורין - "עבדי ה' ולא עבדי פרעה". (26) לשון שמחה נופל על ההתחלה וששון היא על הגמר, שמחים בבנין וישישים בעבודה (הגר"א). (27) זבחים ואחר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. מי⁵³ שאין לו יין⁵⁴ בלילי הפסח - מקדש על
הפת, בדרך שעושה בשבת, ועושה כל הדברים על
הסדר הזה. מי שאין לו יין⁵⁵ אלא מרור בלבד -
בתחלה מברך על המרור שתי ברכות: "בורא פרי
האדמה" ו"על אכילת מרור" ואוכל, וכשיגמר
ההגדה מברך על המצה ואוכל, וחוזר ואוכל מן
המרור בלא ברכה.

(53 (רי"ף). (54 אפילו כוס אחד. (55 (מסכת פסחים דף
ק"ד עמוד ב'). (כרב חסדא (שם דף קט"ו עמוד א').

יג. מי⁵⁶ שאין לו מצה משמרת⁵⁷ אלא פזית -
כשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך "על
אכילת מצה"⁵⁸ ואוכל אותה פזית, ואינו טועם
אחריו כלום⁵⁹.

(56 (רי"ף). (57 לשם מצה (ראה למעלה פרק ו' הלכה
ט'). (58 ויוצא גם מצות אפיקומן שהרי אכלו על השובע.
(59 שאין מפטירין אחר המצה כלום (למעלה פרק ו' הלכה
י"א).

יד. מי שישן בתוך הסעודה והקיץ - אינו חוזר
ואוכל⁶⁰. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה
- חוזרין ואוכלין⁶¹. נרדמו כלן וגעורו - לא יאכלו.
נתנמנמו כלן - יאכלו⁶².

(60 (משנה במסכת פסחים דף ק"כ עמוד א') לענין פסח
והוא הדין לענין מצה והטעם הוא מפני ששינה חשובה
כהפסק והרי הוא כאוכל בשני מקומות ואסור לאכול את
הפסח בשני מקומות משום שנאמר: "בבית אחד יאכל"
(מסכת פסחים דף פ"ו עמוד א') והוא הדין למצה.
(61 מכיון שיתר בני החבורה היו נעורים אין זה הפסק
אפילו לגבי הישנים. (62 כרבי יוסי (מסכת פסחים דף
ק"כ עמוד ב') וסובר רבינו שדברי ר' יוסי מוסבים למה
שאמר תנא קמא: "ישנו כולן - לא יאכלו" ועל זה אמר ר'
יוסי שזהו דוקא בנרדמו אבל נתנמנמו, והוא שיתחילו לישן
ולא נשתקעו בשינה ושומעין כשידברו אליהם ואם קראם
אדם עונים מיד (פירוש המשנה לרבינו) יאכלו (ורשב"ם
מפרש שר' יוסי חולק על הרישא שאמר תנא קמא "ישנו
מקצתן יאכלו").

סליקו להו הלכות חמץ ומצה

נסח ההגדה

נסח ההגדה שנהגו בה ישראל בזמן הגלות¹ כף
היא: מתחיל על כוס שני ואומר: בבהילו² יצאנו
ממצרים.

(1 (ראה למעלה פרק ח' הלכה ד'). (2 בבהלה וחפזון וכן
בתרגום אונקלוס על הפסוק (דברים פרק ט"ז פסוק ג'):
"בחפזון יצאת מארץ מצרים" - "בבהילו נפקת מארעא
דמצרים". ומה שאמר חציו ארמית ("בבהילו") וחציו
עברית ("יצאנו ממצרים") מפני שלא היו שולטים אז בשפה
העברית (פירוש ההגדה ב"הגדה שלמה" עמוד קל"ג).

שניהם ביחד. (38 (מסכת פסחים דף קט"ו עמוד ב') ולא
כתב כן למעלה (הלכה ו') שכיון שאוכלו ביחד עם המצה
אינו מרגיש מרירותו ואינו רגיל להשהות.

ט. ואחר-כך נמשך בסעודה, ואוכל כל מה שהוא
רוצה לאכל, ושותה כל מה שהוא רוצה לשתות,
ובאחרונה אוכל מבשר הפסח אפילו פזית, ואינו
טועם אחריו כלל³⁹. ובזמן הזה אוכל פזית מצה,
ואינו טועם אחריה כלום⁴⁰, כדי שיהיה הפסק
סעודתו וטעם בשר הפסח או המצה בפיו,
שאיכלתן היא המצה.

(39 שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן (מסכת פסחים דף
ק"ט עמוד ב' במשנה), כלומר שלא יאכלו אחר הפסח מיני
מתיקה בקינוח סעודה כמו שהיו רגילים תמיד לאכול, שמה
שאוכלים אחרי הסעודה קורין בשפה היוונית "אפיקומן"
(תוס' רע"א בשם תשב"י). (40 כרב יהודה אמר שמואל
ש"אין מפטירין אחר מצה אפיקומן".

י. ואחר-כך נוטל ידיו⁴¹ ומברך ברכת המזון על כוס
שלישי ושותה. ואחר-כך מוזג כוס רביעי וגומר
עליו את ההלל⁴², ואומר עליו ברכת השיר, והיא
"ההללוהו ה' כל מעשיך וכו'"⁴³, ומברך "בורא פרי
הגפן". ואינו טועם אחר-כך כלום כל הלילה, חוץ
מן המים. ויש לו למזג כוס חמישי⁴⁴ ולומר עליו
הלל הגדול, מ"הודו לה' כי טוב" עד "על נהרות
בבל". וכוס זה אינו חובה כמזג ארבעה כוסות. ויש
לו לגמר את ההלל בכל מקום שירצה, אף-על-פי
שאינו מקום סעודה.

(41 למים אחרונים. (42 שעד עכשיו קרא רק עד "למענינו
מים" (למעלה הלכה ה'). (43 כרב יהודה (מסכת פסחים
דף ק"ח עמוד א'). (44 כן גרס ר"ח (מסכת פסחים דף
ק"ח עמוד א'): "חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר'
טרפון" ובספר מעשה רוקח מביא בשם הר"א בן הרמב"ם:
"שאביו הרמב"ם נוהג לשתות רק ד' כוסות ולא היה
מוסיף".

יא. מקום⁴⁵ שנהגו לאכל צלי בלילי פסחים,
אוכלים. מקום שנהגו שלא לאכל, אין אוכלין,
גזרה שפא יאמרו בשר פסח הוא⁴⁶. ובכל מקום⁴⁷
אסור לאכל שזה צלוי בלוי⁴⁸ בליל זה, מפני
שנראה כאוכל קדשים בחוץ. ואם⁴⁹ היה מחתף, או
שחסר ממנו אבר⁵⁰ או שלק בו אבר והוא מחתף⁵¹
- הרי זה מתר במקום שנהגו⁵².

(45 (משנה במסכת פסחים דף נ"ג עמוד א'). (46 והרי
הוא אוכל קדשים בחוץ. (47 אפילו במקום שנהגו לאכול
צלי. (48 (משנה במסכת ביצה דף כ"ב עמוד ב') כחכמים.
(49 (מסכת פסחים דף ע"ד עמוד א'). (50 שכיון שהוא
חסר אינו דומה לפסח. (51 אפילו מחובר. שלא יטעו שזה
קרבן פסח, שאין דרכו בשליקה. (52 אפילו כוס אחד.

שהתורה לא העתיקה את לשון השאלה של החכם אלא ספירה כי החכם ישאל אתכם (וראה הגדה שלמה) להגד"מ כשר מבוא פרק כ"ב).

רשע מה הוא אומר? "מה העבודה הזאת לכם?" לכם ולא לו. ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעקר. אף אתה הקהה את שניו ואמור לו: "בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים." לי ולא לו. ואלו היה שם לא היה נגאל.

תם מה הוא אומר? "מה זאת." ואמרת אליו: בחזק יד הוציאנו יי ממצרים מבית עבדים." ושאנו יודע לשאל את פתח לו, שנאמר: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר: בעבור זה עשה יי לי בצאתי ממצרים." "והגדת לבנך" - יכול מראש חדש? תלמוד לומר: "ביום ההוא." אי "ביום ההוא" - יכול מבעוד יום? תלמוד לומר: "בעבור זה." לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מנחים לפניך.

מתחלה עובדי אלהים אחרים היו אבותינו, ועכשו קרבנו המקום לעבודתו. שנאמר: "ויאמר יהושע אל כל העם: כה אמר יי אלהי ישראל, בעבר הנהר ישבו אבותיכם מעולם, תרח אבי אברהם ואבי נחור, ויעבדו אלהים אחרים. ואקח את אביכם את אברהם מעבר הנהר, ואולף אותו בכל ארץ פנעו, וארבה את זרעו, ואתן לו את יצחק. ואתן ליצחק את יעקב ואת עשו, ואתן לעשו את הר שעיר לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים." לרשת אותו, ויעקב ובניו ירדו מצרים.

ברוך שומר הבטחתו לישראל עמו, ברוך הוא. שהקדוש ברוך הוא חשב את הקץ, לעשות כמו שאמר לאברהם אבינו בין הבתרים. שנאמר: "ויאמר לאברהם ידוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, ועבדים וענו אותם ארבע מאות שנה, וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי, ואחרי כן יצאו ברכש גדול." ברכש גדול.

והיא שעמדה לאבותינו ולנו. שלא אחד בלבד עמד עלינו, אלא בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם.

צא וילמד מה בקש לכן הארמי לעשות ליעקב אבינו. שפרעה לא גזר אלא על הזכרים, ולכן בקש לעקר את הכל, שנאמר: "ארמי אבד אבי, וירד מצרימה, ויגר שם" - מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר: "ויאמרו אל פרעה: לגור בארץ פאנו, כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך, כי כבד הרעב בארץ פנעו. ועתה ישובו נא עבדיך בארץ גשן."

(5) בהגדות שלנו נוסף: "וירד מצרימה אנוס על פי הדבור" וכ"ה בנוסחת רב עובדיה.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים. כל דכפין ייתי ויכול, כל דצריך לפסח ייתי ויפסח. השתא הכא, לשתא דאתיא בארעא דישראל. השתא הכא עבדי, לשתא דאתיא בני חרי:

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת, והלילה הזה שתי פעמים. שבכל הלילות אנו אוכלים חמץ ומצה, והלילה הזה כלו מצה. שבכל הלילות אנו אוכלים שאר ירקות, והלילה הזה מרור. שבכל הלילות אנו אוכלין בין יושבין בין מסבין, והלילה הזה פלנו מסבין:

(3) ובזמן הבית אמר עכשיו: "שבכל הלילות אנו אוכלים בשר עלי כוז" (פרק ח' הלכה ב').

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים - עדין אנו, בגינו ובני בגינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו פלנו חכמים, פלנו נבונים, פלנו זקנים, פלנו יודעים את התורה, מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. שכל המאריך לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח.

מצוה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא ורבי טרפון שהיו מסבין בבני-ברק, והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה. עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם: רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה, ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדדשה בן זומא, שנאמר: "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך." "ימי חייך" - הימים. "כל ימי חייך" - הלילות. והחכמים אומרים: "ימי חייך" - העולם הזה. "כל ימי חייך" - להביא לימות המשיח.

ברוך המקום שנתן תורה לישראל, ברוך הוא. פנגד ארבעה בנים דברה תורה. אחד חכם. ואחד רשע. ואחד תם. ואחד שאינו יודע לשאל:

חכם מה הוא אומר? "מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה יי אלהינו אתכם?" אף אתה אמור לו בהלכות הפסח: "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן."

(4) בכ"י התימנים, בדפוס רומא שונצינו וויניציאה הנוסחא: "אותנו" וכ"ה בירושלמי (פסחים פרק י' הלכה ד') ובמכילתא סוף פרשת בא. מפני שבאמת החכם שואל בלשון "אותנו" שגם הוא כולל את עצמו בציווי, ולא כהרשע שאומר "לכם" ומוציא עצמו מן הכלל (להלן), אלא

1 "בַּמָּתִי מַעֲט" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ
2 אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיִם, וְעַתָּה שִׁמְךָ יְיָ אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי
3 הַשָּׁמַיִם לְרֹב".
4 "וַיְהִי שֵׁם לְגוֹי" - מְלֻמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מִצְיָנִים שֵׁם
5 לְגוֹי.
6 "גְּדוֹל וְעֶצוֹם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ
7 וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מֵאד, וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ
8 אוֹתָם".
9 "וְרֹב" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רִבְכָּה כָּצְמַח הַשָּׂדֶה
10 נִתְמַתֵּךְ, וַתְּרַבֵּי וַתִּגְדֹּל וַתְּבַאֵי בְּעֵדֵי עֲדִיִּים, שְׂדֵים
11 נִכְנּוּ, וַיִּשְׁעֶרֶךְ צִמָּח, וְאֵת עֵרֹם וְעֶרְוָה"⁶.
(6) בַּהֲגֻדוֹת שֶׁלֵּנוּ נֹסֵף כָּאן: "וַאֲעֻבֹר עֲלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ כו'
בְּדַמְיִךָ חַיִּי".
12 "וַיִּרְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרִיִּם" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִבֵּה
13 נִתְחַכְמָה לוֹ, פֶּן יִרְבֶּה, וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מִלְחָמָה
14 וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן
15 הָאָרֶץ".
16 "וַיַּעֲנוּנוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁיִמוּ עָלָיו שְׂרֵי מִסִּים
17 לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם, וַיִּכֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה, אֵת
18 פָּתָם וְאֵת רַעַמְסֵס".
19 "וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר:
20 "וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפֶרֶךְ".
21 "וַיַּצְעֵק אֵל יְיָ אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי
22 בְּיָמִים הָרַבִּים הֵהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְּנֵי
23 יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה וַיִּזְעְקוּ, וַתַּעַל שׁוֹעַתָם אֶל
24 הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה".
25 "וַיִּשְׁמַע יְיָ אֵת קִלְנוֹ" - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע
26 אֱלֹהִים אֵת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֵת בְּרִיתוֹ אֵת
27 אֲבֹרָתָם אֵת יִצְחָק וְאֵת יַעֲקֹב".
28 "וַיִּרְא אֵת עֲנָנוֹ" - זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ
29 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּרְא אֱלֹהִים אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּדַּע
30 אֱלֹהִים".
31 "וְאֵת עַמְלָנוּ" - אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל
32 הַבֶּן הַיְּלֹד הַיְּאוֹרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל הַבַּת תִּחְיוֹן".
33 "וְאֵת לַחֲצֵנוּ" - זֶה הַדִּחָק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם
34 רֵאִיתִי אֵת הַלַּחֲצֵן אֲשֶׁר מִצְרַיִם לַחֲצִים אֹתָם".
35 "וַיִּוָּצְאוּ יְיָ מִמִּצְרַיִם" - לֹא עַל יְדֵי מֶלֶאךָ, וְלֹא עַל
36 יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
37 כְּכֹבֹדוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם פְּלִילָה
38 הָיָה, וְהַפִּיתִי כָּל כְּכֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאֲדָם וְעַד
39 בַּהֲמָה, וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֲעֹשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי יְיָ"⁷.
(7) בַּהֲגֻדוֹת שֶׁלֵּנוּ נֹסֵף: "וַעֲבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם כו' וְלֹא
מֵלֶאךָ כו' וְלֹא שָׂרָף כו' וְלֹא אַחֵר".
40 "בְּיַד חֲזָקָה" - זֶה הַדְּבָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יָד
41 יְיָ הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בְּסוֹסִים בְּחִמּוּרִים
42 בְּגַמְלִים בְּפָקָר וּבְצֹאן, דִּבֶּר כְּבֹד מֵאֹד".

1 "וּבְזֶרַע נְטוּיָה" - זֶה הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּחֲרִבוּ
2 שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם".
3 "וּבְמִרְא גְדֹל" - זֶה גְלוּי שְׂכִינָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ
4 הַנֶּסֶף אֱלֹהִים לָכֵא לְקַחַת לוֹ גּוֹי מִקְרֹב גּוֹי, בְּמִסּוֹת
5 בָּאֵתָת וּבְמִוִּפְתִּים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבְזֹרֹעַ
6 נְטוּיָה וּבְמִוִּרְאִים גְּדֹלִים, כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֵם יְיָ
7 אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ".
8 "וּבִאֲתוֹת" - זֶה הַמַּטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵת הַמַּטָּה הַזֶּה
9 תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֵת הָאֲתוֹת".
10 "וּבְמִפְתִּים" - זֶה הַדֵּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַנִּתְּתִי
11 מוֹפְתִים בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ, דָּם וְאֵשׁ וְתַמְרוֹת עֶשֶׂן".
12 דְּבַר אַחֵר: "בְּיַד חֲזָקָה" - שְׁתֵּים. "וּבְזֶרַע נְטוּיָה"
13 - שְׁתֵּים. "וּבְמִוִּרְא גְדֹל" - שְׁתֵּים. "וּבִאֲתוֹת" -
14 שְׁתֵּים. "וּבְמִוִּפְתִּים" - שְׁתֵּים. אֵלּוּ עֲשֶׂר מִכּוֹת
15 שֶׁהִבִּיא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרַיִים בְּמִצְרַיִם,
16 וְאֵלּוּ הֵן:
17 דָּם. צִפְרֹדַע. כְּנִים. עֲרוֹב. דְּבָר. שַׁחִין. בָּרָד. אֲרֶבָה.
18 חֲשָׁךְ. מַכַּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם
19 סִימָן: דְּצִ"ף עַד"ש בָּאֵת"ב"⁸.
(8) בַּהֲגֻדוֹת שֶׁלֵּנוּ נֹסֵפוּ כָּאן כַּמָּה דְּבָרִים: "רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי
כו' רַבִּי אֱלִיעֶזֶר כו' רַבִּי עֲקִיבָא כו' כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת כו'
לְכַפֵּר עַל כָּל עוֹנוֹתֵינוּ".
20 רַבִּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים
21 אֵלּוּ בְּפֶסַח, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ: פֶּסַח. מִצָּה.
22 וּמִרְוִרִים.
23 פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמָּן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ
24 קָיָם, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁפֶּסַח הַמִּקְדָּשׁ עַל בְּתִי
25 אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִמְרַתֶּם זִבְחַ פֶּסַח
26 הוּא לִי אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם
27 בְּנִגְפוֹ אֵת מִצְרַיִם וְאֵת בְּתִינוּ הַצִּיל, וַיִּקַּד הָעָם
28 וַיִּשְׁתַּחֲווּ".
29 מִצָּה זֶה שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִין, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם שֶׁלֹּא
30 הַסִּפִּיק בְּצִקָּם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה
31 עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם
32 מִיָּד. שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאפּוּ אֵת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוּצִיָּאוּ
33 מִמִּצְרַיִם עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חֻמָּץ, כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם
34 וְלֹא יָכְלוּ לְהַתְמַהֵּמֶה וְגַם צָדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם".
35 מִרְוִרִים אֵלּוּ שֶׁאֵנוּ אוֹכְלִים, עַל שׁוֹם מָה? עַל שׁוֹם
36 שֶׁמֶרְרוּ הַמִּצְרַיִים אֵת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.
37 שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּמְרְרוּ אֵת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר
38 וּבִלְבָנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה, אֵת כָּל עֲבַדְתָּם אֲשֶׁר
39 עָבְדוּ בָּהֶם בְּפֶרֶךְ".
40 וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר חֵיב אָדָם לְרֹאוֹת עַצְמוֹ פְּאֵלּוּ הוּא
41 יֵצֵא מִמִּצְרַיִם⁹. שֶׁלֹּא אֵת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּד גָּאֵל, אֲלֵא
42 אִף אוֹתָנוּ גָּאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוּצִיא מִשָּׁם,
43 לְמַעַן הִבִּיא אֹתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֵת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
44 לְאַבְרָהָם".

שופר". ומפי השמועה⁹ לְמָדוּ: מֵה תְרוּעַת יוֹבֵל
בשופר, אף תְרוּעַת ראש־השָׁנָה בשופר¹⁰.

(2) עיקר המצוה היא השמיעה ולא התקיעה, ולכן מברכין לשמוע קול שופר ולא לתקוע בשופר, ואם תקע ולא שמע קול השופר - לא יצא (להלן הלכה ח). וראה ב'תשובות רבינו' בסוף הספר. (3) כלשון הכתוב (במדבר כט, א): "יום תרועה יהיה לכם". ובהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"י) בתקיעת היובל, כתב רבינו שמצוה לתקוע (ועיין כסף משנה). (4) ביום הכיפורים של יובל, היא שנת החמישים. וראה בהל' שמיטה ויובל (פ"י ה"ח) שאחר שגלינו מארצנו, בטל דין היובל עד שיתקבצו הגליות. (5) ראש השנה כו, א. סתם קרן של כבשים הוא כפוף ('בית יוסף'), ואמר רבי אבהו (ר"ה טז): "למה תוקעין בשופר של איל? אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידתו של יצחק, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני". (6) סובר רבינו, שמה שאמר רבי לוי (שם כו:) מצוה של ראש השנה בכפופין, כלומר של אילים או כבשים כפופים, הכוונה ששופרות אחרים פסולים. ודעת הראב"ד ושאר הראשונים, שאין זה אלא למצוה מן המוכרח, אבל בדיעבד כשר אפילו ממנינים אחרים. (7) הכפוף. כמו שכתב למעלה ('בית יוסף'). (8) שכתוב "יום תרועה" (במדבר שם), אבל עדיין לא שמענו במה יתקע אם בשופר או בשאר דברים. (9) הלכה למשה מסיני. (10) ראש השנה לג, ב.

ב. במקדש היו תוקעין בראש־השָׁנָה בשופר אחד, וישתי חצוצרות מן הצִדִּיִּין¹¹. השופר מאֲרִיף¹², והחצוצרות מקצרות, שְׁמִצּוֹת הַיּוֹם בשופר¹³. וְלִמָּה תוקעין עִמּוֹ בחצוצרות? מִשּׁוּם שְׁנֵאָמַר: "בְּחִצְצוֹת וְקוֹל שׁוֹפֵר הֲרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". אֲכַל בְּשֹׁאֵר מְקוֹמוֹת אֵין תּוֹקְעִין בְּרֹאש־הַשָּׁנָה, אֲלֵא בְּשׁוֹפֵר בְּלִכְבֹּד¹⁴.

(11) משנה, שם כו, ב. שני אנשים היו תוקעין בחצוצרות בשעת התקיעה בשופר. (12) אחרי שגמרו לתקוע בחצוצרות, ממשיך עוד השופר לתקוע. (13) ולכך מסיימין במצות היום. (14) ראש השנה כז, א. כתוב: "בחצוצרות וקול שופר הריעו לפני המלך ה' (תהלים צח, ו) - אימתי יריעו בשופר וחצוצרות ביחד - לפני ה', ו"לפני" משמע שהשכינה שרויה שם ומריעים לפניה כביכול, כמו "ודוד מכרכר לפני ה'" (שמואל ב ו, יד) שהיה הארון מהלך אתם.

ג. שופר של עֶבְרֹם¹⁵, אֵין תּוֹקְעִין בּוֹ לְבִתְחִלָּה¹⁶. וְאִם תִּקַּע - יֵצֵא¹⁷. וְשֵׁל עֵיר הַנְּדָחַת¹⁸ - אִם תִּקַּע בּוֹ, לֹא יֵצֵא¹⁹. שופר הַגָּזוּל שֶׁתִּקַּע בּוֹ - יֵצֵא, שְׁאֵין הַמִּצְוָה אֲלֵא בְּשִׁמְיעַת הַקּוֹל²⁰, אֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא נִגַּע בּוֹ²¹ וְלֹא הִגְבִּיהוּ הַשּׁוֹמְעִים²² - יֵצֵא, וְאֵין בְּקוֹל דִּין גָּזוּל²³. וְכֵן שׁוֹפֵר שֶׁל עוֹלָה²⁴, לֹא יִתְקַע בּוֹ²⁵; וְאִם תִּקַּע - יֵצֵא, שְׁאֵין בְּקוֹל דִּין מְעִילָה²⁶. וְאִם תֹּאמַר: וְהִלּוּא נִהְיָה בְּשִׁמְיעַת הַקּוֹל²⁷ מִצְוֹת לֹא לִהְנוֹת נִתְּנוּ²⁸. לְפִיכָךְ הַמִּדֵּר הַנִּהְיָ מִשּׁוֹפֵר²⁹, מֵתָר לְתַקֵּעַ³⁰ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה.

(9) בהגדות שלפנינו נוסף כאן: "שנאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" וכ"ה במשנה (מסכת פסחים דף קט"ז עמוד ב').

1 לְפִיכָךְ אָנוּ חַיִּים הַיּוֹדוֹת לְהִלֵּל לְשִׁבְחָ לְפָאֵר
2 לְרֹמֶם לְגַדֵּל וְלַהֲדִיר וּלְנַצַּח לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ
3 וְלִאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֵּי. וְהוֹצִיאָנוּ מִעֲבָדוֹת
4 לְחֵירוֹת, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֲלָה, וּמִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמֵאֲכָל
5 לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל, וְנֹאמַר לְפָנֵינוּ
6 הַלְלוּיָהּ.

7 הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ עַבְדִּי יְיָ הַלְלוּ אֶת שֵׁם יְיָ. יְהִי שֵׁם יְיָ
8 מְבָרָךְ וְכו', עַד "תִּלְמִישׁ לְמַעֲיָנוּ מִיָּם".

9 בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ
10 וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ הַלִּילָה הַזֶּה
11 לְאַכֵּל בּוֹ מִצֶּה וּמִרֹרִים. כֵּן יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִגִּיעָנוּ
12 לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ
13 לְשִׁלּוֹם, שְׂמֵחִים בְּכִנּוּן עֵירָךְ וְשָׂשִׁים בְּעֲבוּדָתְךָ.
14 וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפִּסְחִים שְׂנִיעֵי דָמָם
15 עַל קִיר מִזְבִּיחְךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדֶה לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל
16 גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ גָּאֵל
17 יִשְׂרָאֵל:

18 כְּסֹדֶר שְׂמִיכָרֵיךְ וְקוֹרְאִים הַהֲגָדָה בְּלִיל יוֹם טוֹב
19 רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כֶּךָ מְבָרְכִים וְקוֹרְאִים בְּלִיל הַשְּׁנִי
20 שֶׁל גָּלִיּוֹת. וְכֵן חֲבִיבֵין בְּלִיל הַשְּׁנִי בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת
21 וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים שְׂנַעֲשׂוּ בְּלִילָה הָרִאשׁוֹן.
22 סְלִיק נִסַּח הַהֲגָדָה.
23 סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת סֵדֶר הַפֶּסַח וְדִין חֲמֵץ וּמִצֶּה
24 בְּסִיעֵתָא דְשִׁמְיָא.

הַלְכוֹת שׁוֹפֵר וְסִפָּה וְלוּלָב

26 יֵשׁ בְּכִלְלָן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְזֶה פֶּרֶטָן: (א) לְשַׁמֵּעַ
27 קוֹל שׁוֹפֵר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרִי. (ב) לְיֹשֵׁב בְּסִפָּה כָּל
28 שִׁבְעַת יְמֵי הַחֹג. (ג) לְטַל לּוּלָב בְּמִקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת
29 יְמֵי הַחֹג.

30 וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלֵּי בְּפָרְקִים אֵלֵּי:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) ביאר רבינו מצות התקיעה והשופר, מאי זה מין הוא, ואי זה שופר כשר, ואי זה שופר פסול. ואם מחללין עליו י"ט, וכל דיני הכשר השופר ושיעורו ומקום התקיעה.

32 א. מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְשַׁמֵּעַ² תְּרוּעַת הַשּׁוֹפֵר³
33 בְּרֹאש־הַשָּׁנָה, שְׁנֵאָמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם".
34 וְשׁוֹפֵר שֶׁתּוֹקְעִין בּוֹ - בֵּין בְּרֹאש־הַשָּׁנָה, בֵּין בְּיוֹבֵל⁴
35 - הוּא קֶרֶן הַכִּבְשִׁים הַכְּפוּף⁵. וְכָל הַשּׁוֹפְרוֹת
36 פְּסוּלִין⁶, חוּץ מִקֶּרֶן הַכִּבְשִׁי⁷. וְאֶף-עַל-פִּי שְׁלֹא
37 נִתְּפַרֵשׁ בְּתוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוֹפֵר בְּרֹאש־הַשָּׁנָה⁸ - הָרִי
38 הוּא אוֹמֵר בְּיוֹבֵל: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפֵר וְכו'", "תַּעֲבִירוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתירין אותו לכתחילה, שחומרת הקדש וע"ז היא שהביאתנו לכך, אבל בענין הדרת הנאה - מותר אף לכתחילה - שאין בתקיעתו הנאת הגוף".]

- ד. שופר של ראש-השנה, אין מחללין עליו את יום-טוב, ואפילו בדבר שהוא משום שבות³¹. כיצד? היה השופר בראש האילן או מעבר הנחל, ואין לו שופר אלא הוא - אינו עולה באילן³² ואינו שט על-פני המים³³ כדי להביאו, ואין צריך לומר שאין חותכין אותו או עושין בו מלאכה, מפני שתקיעת שופר מצות עשה, ויום-טוב - עשה ולא-תעשה³⁴, ואין עשה דוחה לא-תעשה ועשה. מתר לתן בתוכו מים או יין או חמץ ביום-טוב, כדי לצחצחו³⁵. ולא יתן לתוכו מירגלים לעולם³⁶, מפני הפסוד, שלא יהיו מצות בזויות עליו.

31 ראש השנה לב, ב. לשון שבת ונופש. ראה פכ"א מהל' שבת ה"א. 32 שמא יקצוץ ענף (ה' שבת שם, ה"ו). 33 שמא יתקן כלי שיט (שם פכ"ג ה"ה). 34 "שבתון" שנאמר ביום-טוב הוא מצות-עשה, ו"כל מלאכה לא תעשו" זהו לא-תעשה (למעלה פ"א מהלכות יו"ט ה"ב). 35 ואין זה כמתקן כלי ביום-טוב שאסור (למעלה פ"ד מהלש יו"ט ה"ה). 36 אף-על-פי שתשמישי מצוה, לאחר זמן המצוה, נורקין (מגילה כו:). - תשמיש מגונה אסור (אדר"ת).

- ה. שיעור השופר - כדי שיאחזנו³⁷ בידו, ויראה לזכאן ולזכאן. נסדק לארפו³⁸ - פסול; לרחבו - אם נשתיר בו פשעו³⁹, פשר, וכאלו נכרת מקום הפדק. נקב - אם סתמו⁴⁰ שלא במינו⁴¹, פסול⁴². סתמו במינו - אם נשתיר רבו שלם⁴³, ולא עפכו הנקבים שנסתמו⁴⁴ את התקיעה, הרי זה פשר. קדחו⁴⁵ בזכרותו⁴⁶ - פשר, שמין במינו אינו חוצץ⁴⁷. דבק שכרי שופרות עד שהשלימו לאחד⁴⁸ - פסול.

37 אדם בינוני, ושיעורו טפח (נדה כו:). 38 ראש השנה כז, ב. כולו או רובו (מגיד-משנה). ודוקא אם נסדק מעבר לעבר ('משנה ברורה'). 39 כשיעור תקיעה לצד הפה (כסף-משנה). ואותו העודף אין לחשבו כמו הוספה שפוסלת (להלן ה"ו) - מכיון שלא נפרד ממנו מעולם ('כל בו' וריטב"א). 40 ואם לא סתמו כלל, כשר לדעת הירושלמי. 41 במין דבק שאינו עשוי מקרן של בעלי חיים. 42 שאינו קול שופר אלא קול שופר ודבר אחר. 43 שנשתייר רוב אורך השופר שלא ניקב, בין שהשופר גדול או קטן, שכל שלא נשתייר רובו, הרי הוא כאילו דבק שבירי שופרות, שהנקב מחשב השופר כאילו שביר, ואפילו יש שיעור שופר מן הנקב, פסול. אבל אם נשתייר רובו, רובו ככולו - וכאילו לא נקב, ואז אפילו לא נשתייר שיעור שופר עד הנחת הפה - כשר (ב"ח). 44 כלומר, שלאחרי הסתימה לא נשתנה קולו, אף-על-פי שלפני הסתימה נשתנה קולו (כסף-משנה). ויש מפרשים, שגם באופן שנשתנה קולו לפני הסתימה - הוא פסול ('הגהות מיימוניות' ו'רבינו מנחם', ועיין מגיד-משנה). היוצא מדברי רבינו, שאין

15 ראש השנה כח, א. שהשתחוה הגוי לשופר ועשהו אליל או שתקע בו לעבודה-זרה, שכל אלו אפשר לבטלם (ראה להלן הערה טז). אבל שופר מקרן של בהמה שהקריבוה לעבודה-זרה, אין לו ביטול (מגיד-משנה). 16 שהתוקע בשופר יש לו הנאת הגוף מן התקיעות, וראה להלן הערה כט. 17 מפני ש"מצוות לאו ליהנות ניתנו", שההנאה ממה שקיים המצוה - אין זו הנאה (ר"ה כח.). וראה להלן הערה כז. וכל זה דוקא בעבודה-זרה של גוי שאפשר לבטלה (הלכות ע"ז פ"ח ה"ח), אבל עבודה-זרה של ישראל שאין אפשרות לבטלה (שם ה"ט) ועומדת להשרף, הרי היא כאילו כבר נשרפה. ועל אחת-כמה-וכמה שאין שיעורו (להלן הלכה ה) שלם, שהרי הוא כאילו אינו בעולם, ולפיכך אם תקע בו לא יצא (ע"י מגיד-משנה). 18 שנתבאר דינה בהלכות ע"ז (פ"ה ה"ו) שממונה לשריפה עומד, והרי זה כשרוף ואיננו. 19 הרא"ש (פ"ג דר"ה ס"ט) בשם הירושלמי (סוכה פ"ג ה"א). 20 ראה למעלה הלכה א. 21 ולפי זה, אם הרחיק את השופר מפיו ותקע בו - יצא, ושלל כדעת הרמב"ם שהביא המגיד-משנה להלן הלכה ו'. 22 ואף-על-פי שהתוקע הגביוהו, מכיון שהשומע יוצא - יצא גם התוקע (מגיד-משנה). 23 שהקול אין בו ממש (כסף-משנה בשם 'רבינו מנחם'). ומקור הדברים בירושלמי שם. וראה בראב"ד. 24 ראש השנה כח, א. קרבן עולה שכולו כליל על המזבח. והוא-הדין לשופר של שלמים. 25 לכתחילה, שהרי הוא נהנה. ואע"פ שמצוות לאו ליהנות ניתנו - יש אנשים שנהנים מהתקיעות, וראה להלן הערה כט. 26 אשם מעילות שחייב להביא כל הנהנה מקדשי ה' (ויקרא ה, טו), וקול שאין בו ממש אין בו קרבן מעילה. וכן כתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה ה"ז: "קול ומראה וריח של הקדש, לא נהנין ולא מועלין". 27 שאף-על-פי שאין בזה קרבן מעילה - הרי איסור הנאה יש, כמו שכתב רבינו בפ"ה מהל' מעילה ה"ז (וראה בלחם-משנה). 28 לא ניתנו לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם ניתנו (רש"י בר"ה שם), ואין זו הנאה גמורה. 29 כגון שאמר: הנאת השופר אסורה עלי. 30 בנוסח אחר: "לתקוע לו" ('מעשה רוקח'). וכ"ה בגמרא ר"ה כח. לפי כת"ב ב' בדק"ס וכ"ה בר"ף. ולפי זה, דוקא אחר תוקע לו אבל הוא עצמו לא יתקע, שהרבה בני אדם יש להם הנאת הגוף בשעה שתוקעים (עיין שו"ע או"ח סי' תקפו ס"ה), ולפיכך אסר רבינו לתקוע בשופר של עבודה-זרה ובשופר של עולה. [וברמב"ם דפוס רומי (רמ) כתוב: "המודר הנייה מחבירו, מותר לתקוע לו תקיעה של מצוה." ולפי"ז יתכן שבנוסחא שהביא 'מעשה רוקח', צ"ל: "המודר הנייה משופר, מותר לתקוע [בו תקיעה של מצוה. וכן המודר הנייה מחבירו מותר לתקוע] לו תקיעה של מצוה", וכמו שמפורש בר"ה כח. (ועיין כסף-משנה שהעיר על השמטת הרמב"ם בבא אחת. ולפי הנ"ל אתי שפיר). ונשמט בטעות הדומות "מותר לתקוע" - "מותר לתקוע". ולפי זה, מותר גם למודר עצמו לתקוע בשופר, ואין חוששים להנאת הגוף מן התקיעות. וצריך לומר כמו שכתב 'המאירי' בחיבור התשובה עמוד 332 לחלק בין נדר לע"ז והקדש: "שאינ מחמירין בנדר כמו שאנו מחמירין בע"ז והקדש, שאע"פ שאנו דנין התרה מטעם מצוות לאו ליהנות ניתנו, אין

השופר כשר אלא בהצטרף שלשה תנאים: א' שתהי' הסתימה ממין הקרן. ב' שישתייר רוב השופר שלא ניקב. ג' שלא ישתנה הקול אחר הסתימה (ולדעת אחרים גם לפני הסתימה) מכפי שהיה קודם. (45) עשה חור. (46) כשהקרן מחובר בבהמה בולט עצם מן הראש ונכנס לתוכו, ומוציאין אותו מתוכו, וזה לא הוציאו אלא ניקב את הזכרות (רש"י ב"ר"ה כז:). (47) שם, בגמרא. ואין זה כנתן שופר בתוך שופר (להלן הלכה ז) כיון שהוא בתוכו מתחילת ברייתו ('משנה ברורה'). (48) אף-על-פי שאין בכל אחד מהשברים שיעור שופר, והיה מקום לטעות ולומר שאין כאן משום "שופר אחד אמר רחמנא, ולא שנים ושלשה שופרות" - קא-משמע-לן שגם זה פסול (ריטב"א, ועיין כסף-משנה).

- ח. התקיע בתוך הבור⁶⁰ או בתוך המערה - אותן העומדים בתוך הבור והמערה, יצאו⁶¹; והעומדים בחוץ: אם קול שופר שמעו - יצאו; ואם קול הברה⁶² שמעו - לא יצאו. וכן התקיע לתוך חבית⁶³ גדולה וכיוצא בה - אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הברה שמע, לא יצא.

(60) משנה, ראש השנה כז, ב. וכתב רבינו האי גאון ז"ל, שהדברים הללו היו צריכים להם בימי השמד, שהיו מתייראים מהגוים לתקוע בגלוי. (61) שבתוך הבור לא נשמע בת-קול אלא קול שופר גרידא. (62) שעם קול השופר שמעו בסוף קול הברה - לא יצאו, שהרי קול פסול מעורב עם קול השופר (רש"י). (63) למעלה כתב "בתוך הבור", כלומר, שעומד בתוך הבור. אבל כאן בחבית שאין דרך להכנס בתוכה, כתב "לתוך חבית", כלומר שעומד מחוצה לה ותוקע אל תוכה (כסף-משנה).

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו מי הם המחוייבים לשמוע קול שופר, ומי הם הפטורים. ואם צריך כוונת התוקע. ואם תוקעים בשבת גם כן. ופרטי דברים אלו באורכה.

- א. הפל חביבין² לשמע קול שופר: פהנים, לויים³, וישראלים, וגרים, ועבדים⁴ משחררים. אבל נשים ועבדים⁵ וקטנים - פטורין. מי שחציו עבד וחציו בן-חורין, וטמטום⁶ ואנדורגינוס⁷ - חביבין⁸.

(2) ראש השנה כט, א. (3) חידוש הוא בכהנים ולויים, לפי שכל עצמן של תקיעות בראש השנה אנו למידים מיובל, וכהנים ולויים אינם בדיני יובל שבקרקעות, שהרי שנינו "כהנים ולויים מוכרים וגואלים בין לפני היובל בין לאחר היובל", והיה מקום לטעות שאינם גם במצות תקיעות דראש-השנה (גמרא, שם). (4) ש"מצוות-עשה שהזמן גרמן" (=מצוות התלויות בזמן ידוע) נשים פטורות מהן, ועבדים אינם חייבים במצוות אלא כנשים. (5) עבד כנעני של שני שותפין ששחרר אחד את חלקו, והשני לא שחרר, ונמצא שחלקו המשוחרר הוא בן חורין כישראל וחייב במצות שופר, והחלק השני פטור. (6) אדם שעור מכסה את אבר המין שלו, ואין ידוע אם הוא זכר או נקבה. (7) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. (8) הטמטום והאנדורגינוס מחמת ספק איש, וחצי עבד מחמת צד חירות שבו.

- ב. כל מי שאינו חיב בדבר, אינו מוציא את החיב ידי חובתו⁹. לפיכך אשה או קטן שתקעו בשופר -

- 1 ו. הוסיף עליו כל-שהוא, בין במינו בין שלא במינו
- 2 - פסול⁴⁹. צפהו זהב מבפנים⁵⁰ או במקום הנחת
- 3 פה⁵¹ - פסול. צפהו מבחוץ: אם נשתנה קולו
- 4 מקמות שניה - פסול⁵²; ואם לא נשתנה - פשר.
- 5 נתן שופר בתוך שופר: אם קול פנימי שמע⁵³ -
- 6 יצא; ואם קול חיצון שמע⁵⁴ - לא יצא. הרחיק את
- 7 הקצר וקצר את הרחב - פסול⁵⁵.

(49) שהם כשני שופרות (ר"ה כז: ורא"ש שם ס"ד). (50) שקול השופר יוצא מהזהב ולא מהשופר. (51) שיש הפסק בין פה לשופר [אולם אם הרחיק השופר מפיו ותקע בו - כשר. ראה למעלה הערה כ, ועיין מגיד-משנה כאן]. (52) שגם הציפוי הוא גורם בקול, ואין זה קול שופר. וכתב הרמב"ם: לפיכך אלו שמציירים צורות לנאותו, לא יפה הם עושים, שהרי נשתנה קולו מחמת אותם ציורים, ואע"פ שאין כולו מצופה במיני הציורים, לפעמים קולו משתנה בהם. ודוקא בציורים עם צבע, אבל סתם חקיקת צורות - מותר (ב"י). (53) כגון שהפנימי עודף על החיצון משני צדדיו, ונתן הפנימי בפיו ותקע בו - כשר. ודוקא אם לא נשתנה קולו במה שהוא נתון בתיק החיצון, שאם נשתנה - נמצא שהקול בא מכח שני שופרות (ב"י). (54) כגון שראש החיצון משוך מחוץ לפנימי, ואין הפנימי נוגע בפיו, לפי שהקול נכנס בפנימי ונכנס גם כן בין הפנימי והחיצון, ונמצא תוקע בשני שופרות. ו"שופר אחד אמר רחמנא, ולא שני שופרות" (כסף-משנה). (55) ששם את השופר במים רותחין ונעשה רך, ומתוך רכותו הרחיק את המקום הצר ועשהו רחב, ואת המקום הרחב עשהו צר, ומכיון ששינהו פסול, שנאמר (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה" - כדרך שהאיל מעבירו בראשו מחיים, וצריך שיהיה כדרך גדילתו, שהצד הצר מול פני האדם (ר"ה כז:).

- 8 ז. היה ארץ וקצרו - פשר⁵⁶. גרדו⁵⁷, בין מבפנים
- 9 בין מבחוץ, אפלו העמידו על גלדו⁵⁸ - פשר. היה
- 10 קולו עב או דק או צרוד⁵⁹ - פשר, שפל הקולות
- 11 פשרין בשופר.

(56) ראש השנה כז, ב. השמיענו בזה שלא נאמר שמכיון שקצרו אינו דרך העברתו ('תוספות' שם). או שהמדובר באופן שהיה בו פסול כגון שנסדק וקצרו, שעל-ידי-זה הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אסור סקילה; שהפלו חכמים בתקיעה, ואין הפל בקיאים לתקע.

(18) משנה, שם כט, ב. (19) שמא יתקן כלי שיר (פכ"ג מהל' שבת ה"ד). (20) ואלמלא חשש זה, היה מותר לתקוע, ולא גזרו שמא יתקן כלי שיר, שאף בזה חייב סקילה שהרי הוא בכלל "מכה בפטיש" (רמב"ם הלכות שבת שם) - מפני ששבות זה נוהג גם ביום-טוב, שהרי גם בו אסור לתקן כלי, ונמצא שבטלה מצות תקיעה בראש השנה (לחם-משנה). (21) מרשות היחיד לרשות הרבים, בגמרא (שם) לא נזכר אלא שמא יעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים, וב'תוספות' שם העירו, למה לא הזכירו גם שמא יוציאנו מרשות היחיד לרשות הרבים, עיי"ש. וביום כיפור של יובל לא גזרו חכמים בזה, אף-על-פי שגם ביום כיפור ישנו איסור הוצאה כמו בשבת (ראה בפ"א משביתת עשור ה"ב) - שאם כן תבטל מצוה זו, אבל בראש השנה תתקיים המצוה ביום-טוב שחל ביום חול ('טורי אבן').

ז. התינוקות²² שלא הגיעו לחנוכה²³, אין מעפכין אותן מלתקע בשבת שאינה יום-טוב של ראש-השנה²⁴, כדי שילמדו. ומתיר לגדול שיתעסק עמהן²⁵ כדי ללמדן ביום-טוב²⁶ - בין קטן שהגיע לחנוכה, בין קטן שלא הגיע לחנוכה; שהתקיעה אינה אסורה אלא משום שבות.

(22) משנה, שם לב, ב. (23) תינוק בן שש ושבע, שיועד מה היא תקיעת שופר - הוא "קטן שהגיע לחינוך". ולפני הגיל הזה, שוודאי אינו יודע, הוא בכלל "קטן שלא הגיע לחינוך", ועיין בפירוש 'רבינו מנוח'. ודעת רבינו שהתינוקות שהגיעו לחינוך מעכבים אותם מלתקוע בשבת, וכגירסת הרי"ף והגאונים בגמרא שם לג. וראה בלחם-משנה כאן בשם גמרא כתב"ד, ובהגהות הגר"א שם. (24) לפי שביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ודאי מעכבין אותן, שלא יאמרו שתוקעין בר"ה שחל להיות בשבת (מגיד-משנה). (25) שאומרים להם תקעו ומלמדים אותם (מגיד-משנה). (26) כלומר, אע"פ שבשבת אם הגיע לחינוך מעכבין אותם מלתקוע, וכל-שכן שאין מתעסקין עמהם - ביו"ט אפילו הגיע לחינוך, מתעסקין עמהם. ולפי"ז עד "ללמד" הפסיק הענין, והמילה "ביו"ט" נמשך למטה (מגיד-משנה). ואולי צ"ל "וביום-טוב".

ח. כשגזרו שלא לתקע בשבת, לא גזרו אלא במקום שאין בו בית-דין; אבל בזמן שהיה בית-המקדש קיים, והיה בית-דין הגדול בירושלים - היו הפל תוקעין בירושלים²⁷ בשבת, כל-זמן שבית-דין יושבין²⁸. ולא אנשי ירושלים בלבד, אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלים, והיתה רואה ירושלים - לא שתהיה בתוך הנחל²⁹, והיתה שומעת קול תקיעת ירושלים - לא שתהיה בראש ההר³⁰, והיתה יכולה לבוא בירושלים - לא שהיה נהר מפסיק ביניהם; אנשי אותה העיר היו תוקעים בשבת בירושלים. אבל בשאר ערי ישראל לא היו תוקעין.

השומע מהן לא יצא. אנדרוניגוס¹⁰ מוציא את מינו, ואינו מוציא את שאינו מינו¹¹. טמטום אינו מוציא, לא את מינו¹² ולא שאינו מינו¹³; שהטמטום שנקרע, אפשר שימצא זכר ואפשר שימצא נקבה.

(9) משנה, ראש השנה כט, א. אבל אם הוא מחוייב אלא שיצא ידי חובת המצוה, יכול להוציא חבריו, ואפילו לברך בשבילו, מפני שכל ישראל ערבים זה לזה, וכל זמן שלא יצא חבריו - כאילו לא יצא הוא ('רבינו מנוח'). (10) שכל מין האנדרוניגוס אחד הוא, אם זה זכר גם זה זכר, ואם זה נקבה גם זה כמותו. (11) זכר. שמא הוא בכלל נקבה שהתורה פטרה. (12) טמטום כמותו, שמא הוא נקבה והשני זכר. (13) זכר.

ג. וכן מי שחציו עבד וחציו בן-חורין - אינו מוציא אפילו עצמו, שאין צד עבדות שבו מוציא צד חרות שבו¹⁴. אלא פיצד יצא ידי חובתו? שישמע מבן-חורין שיתקע לו.

(14) שהתקיעה יוצאת גם ע"י תקיעת חלק שאינו מחוייב בה (ר"ה כט.).

ד. המתעסק בתקיעת שופר להתלמד - לא יצא ידי חובתו¹⁵. וכן השומע מן המתעסק, לא יצא. נתפנן שומע לצאת ידי חובתו, ולא נתפנן התוקע להוציאו; או שנתפנן התוקע להוציאו, ולא נתפנן השומע לצאת - לא יצא ידי חובתו, עד שיתפנן שומע ומשמיע¹⁶.

(15) שם לב, ב. שמצוות צריכות כוונה, לצאת ידי חובת המצוה. ובהל' חמץ ומצה (פ"ו ה"ג) פסק, שאם אכל מצה בלא כוונה - יצא ידי חובתו. ועיי"ש. (16) ראש השנה כח, ב.

ה. מי שתקע¹⁷, ונתפנן להוציא כל השומע תקיעתו, ושומע השומע ונתפנן לצאת ידי חובתו, אף-על-פי שאין התוקע מתפנן לזה פלוני ששמע תקיעתו, ואינו יודעו - יצא, שהרי נתפנן לכל מי שישמענו. לפיכך, מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו, ושומע התקיעות משליח-צבור - יצא, אם נתפנן לצאת; שהרי שליח-צבור מתפנן להוציא את הרבים ידי חובתן.

(17) משנה, שם כז, ב. ושם בגמרא (כט). פירשו משום ששליח ציבור מכוין להוציא כל שומעיו בכל מקום שהם.

ו. יום-טוב¹⁸ של ראש-השנה שחל להיות בשבת - אין תוקעין בשופר בכל מקום; אף-על-פי שהתקיעה משום שבות¹⁹, ומן הדין היה שתוקעין - יבוא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם. ולמה אין תוקעין? גדרה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו, ויעבידנו ארבע אמות ברשות הרבים²⁰, או יוציאו מרשות לרשות²¹, ויבוא לידי

יום רביעי ד' כסלו ה'תשע"ח

פרק שלישי

(1) נתבאר בו שיעור התקיעה וכמותה, וכיצד הוא סדרה, וענין הברכות: מלכיות, זכרונות ושופרות. ומה שיש מזה מן התורה, ומה שהוא מדברי סופרים.

א. כמה תקיעות חיב אדם לשמע בראש השנה? תשע תקיעות. לפי שנאמר 'תרועה' ביובל ובראש השנה שלש פעמים²; וכל תרועה - פשוטה לפניה³ ופשוטה לאחריה⁴. ומפי השמועה למדו, שכל תרועות של חדש השביעי אחד הן - בין בראש השנה, בין ביום הכפורים של יובל - תשע תקיעות ותקעין בכל אחד משניהן: תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה, תקיעה ותרועה ותקיעה.

(2) בשני העיניים יחד נזכרת התרועה של פעמים. בראש השנה: "זכרון תרועה" (ויקרא כג, כד), "יום תרועה" (במדבר כט, א) וביובל ביום כיפור: "שופר תרועה" (ויקרא כה, ט). (3) תקיעה פשוטה בהעברה לפני התרועה. (4) תקיעה פשוטה לאחר התרועה.

ב. תרועה זו האמורה בתורה, נסתפק לנו בה ספק, לפי ארץ השנים ורב הגלות, ואין אנו יודעין היאך היא: אם היא היללה שמלילין הנשים ביניהן בעת שמביבין⁵, או האנחה, כדרך שאנחו האדם פעם אחר פעם, כשידאג לבו מדבר גדול⁶, או שניהם כאחד: האנחה, והיללה שידרפה לבוא אחריה, הן הנקראין תרועה; שכן דרך הדואג - מתאנח תחלה, ואחר כך מלל. לכן אנו עושין הכל⁷.

(5) שמשמיעות קולות קצרים ותכופים זה לזה והוא מה שאנו קוראים תרועה. (6) שמשמע קול אחר קול ומאריך בהם קצת כדרך הבוכה בתחילת בכייתו וזה מה שאנו קוראים שברים. (7) לצאת ידי ספק.

ג. היללה היא שאנו קוראין תרועה; והאנחה זו אחר זו, היא שאנו קוראין אותה שלשה שברים. נמצא סדר התקיעות כך הוא: מברך ותוקע תקיעה, ואחריה שלשה שברים, ואחריה תרועה, ואחריה תקיעה; וחוזר פסדר זה שלש פעמים⁸. ותוקע תקיעה, ואחריה שלשה שברים⁹, ואחריה תקיעה; וחוזר פסדר זה שלש פעמים. ותוקע תקיעה, ואחריה תרועה, ואחריה תקיעה; וחוזר פסדר הנה שלש פעמים. נמצא מנין התקיעות שלשים, כדי להסתלק מן הספק.

(27) רבינו מפרש במשנה שם כט: "במקדש היו תוקעין", שגם ירושלים בכלל מקדש. ולא אמר התנא "בירושלים היו תוקעין" - להשמיענו שהגזירה "שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר", גזירה ישנה שהיתה, עוד מימי היות המשכן בנוב וגבעון ('תפארת ישראל'). (28) ראה בפ"ג מהל' סנהדרין ה"א, שבית-דין הגדול היו יושבים בשבתות ובימים טובים בבית המדרש שבהר הבית, והטעם שהתירו אז את התקיעה בשבת - שכיון שיש מקדש בעיר וגם סנהדרין יושבין שם, אימת מקדש עליהן ואימת ב"ד עליהן, ולא יבואו להוציא לרשות הרבים ('תפארת ישראל'). (29) שאע"פ ששומעת קול התקיעות - אינה רואה את ירושלים. (30) שאע"פ שיכולה לראות - אינה שומעת התקיעות.

ט. ובזמן הזה, שחרב בית-המקדש - כל מקום שיש בו בית-דין קבוע³¹, והוא שיהיה סמוך³² בארץ-ישראל - תוקעין בו בשבת. ואין תוקעין בשבת, אלא בבית-דין שקדשו את החדש; אבל שאר בתי-דינין, אין תוקעין בהן, אף-על-פי שהן סמוכין. ואין תוקעין אלא בפני בית-דין גדול³³ בלבד, כל זמן שהן יושבין; ואפלו ננערו לעמד³⁴ ולא עמדו - תוקעין בפניהם. אבל חוץ לבית-דין אין תוקעין. ולמה תוקעין בפני בית-דין? מפני שבית-דין זריזין הן, ולא יבואו התוקעין להעביר השופר בפניהם ברשות הרבים, שבית-דין מזהירין את העם ומודיעין אותן.

(31) דיינים קבועים, ולא שנודמנו שם במקרה (ר"ה כט:). (32) ענין סמיכה היא נתינת רשות וכוח לדון, וזה נמשך ממש רבינו שהוא סמך את יהושע והזקנים, והם סמכו הבאים אחריהם (ראה בפ"ד מהל' סנהדרין ה"א). אולם רבינו אלפסי סובר, שאין אנו צריכים בית-דין סמוך, אלא בית-דין קבוע ומובהק, וכן נהג הלכה למעשה שהיו תוקעין לפניו ברה"שחל בשבת. (33) בית-דין סמוך וקבוע (כסף-משנה). (34) התכוננו לעמוד. בעיא שלא נפשטה (בגמרא ר"ה ל). ופסק רבינו לקולא, לפי שכל ענין זה אינו אלא מדרבנן (מגיד-משנה).

י. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים בגלות³⁵ - כדרך שתוקעין בראשון, תוקעין בשני. ואם חל יום ראשון להיות בשבת³⁶, ולא היה במקום בית-דין הראויין לתקע - תוקעין בשני בלבד.

(35) לפי החשבון "ואין יום-טוב שני להסתלק מן הספק אלא מנהג בלבד" ("פ"ו מהל' יו"ט ה"ד) וידוע וברור שהיום הראשון הוא יום-טוב, והשני אינו אלא מנהג בלבד, ואעפ"כ חייבים בתקיעות בשני כבראשון (כסף-משנה). (36) ולא כתב אם חל יום שני להיות בשבת, לפי שאי אפשר ליום ראשון של ראש השנה להיות בערב שבת, כמו שכתב רבינו להלן בפ"ז מהל' קידוש החודש ה"א.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּרָכָה מֵהֶן עֲשֶׂרָה פְּסוּקִים מֵעֵין הַבְּרָכָה²⁴: שְׁלֹשָׁה
פְּסוּקִים מִן הַתּוֹרָה, וְשְׁלֹשָׁה מִסֵּפֶר תְּהִלִּים, וְשְׁלֹשָׁה
מִן הַנְּבִיאִים, וְאַחַד מִן הַתּוֹרָה - מְשָׁלִים בּוֹ²⁵; וְאִם
הַשְּׁלִים בְּנִכְיָא - יֵצֵא. וְאִם אָמַר פְּסוּק אֶחָד מִן
הַתּוֹרָה וְאַחַד מִן הַפְּתוּכִים וְאַחַד מִן הַנְּבִיאִים - יֵצֵא.
וְאִפְלוּ אָמַר: 'וּבְתוֹרַתְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כְּתוּב לֹאמַר',
וְאָמַר פְּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהַפְּסִיק - שׁוּב אֵינוֹ צָרִיף
כָּלִים.

22) שהיו אומרים בו - ביובל - מלכיות זכרונות ושופרות,
כמו בראש השנה. 23) שאם אינו יודע את כולם לא אומר
גם את מה שיודע ולא אומר כלום. 24) והוא כנגד עשרה
פסוקים של הללו אל בקדשו שנאמר בהם "בתקע שופר",
וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, שהרי בראש
השנה נברא העולם וכנגד עשרת הדברות שהזכיר בהם
שופר. 25) לעשרה.

ט. אין מְזַכְּרִין זְכוֹנוֹת, מְלָכִיּוֹת וְשׁוֹפְרוֹת שֶׁל
פְּרָעָנוֹת. זְכוֹנוֹת - כְּגוֹן "וַיִּזְכֹּר כִּי בֶּשֶׁר הָיָה
וְכוֹ"; מְלָכִיּוֹת - כְּגוֹן "בַּחֲמָה שָׁפּוּכָה אֲמַלּוֹף
עֲלֵיכֶם"; שׁוֹפְרוֹת - כְּגוֹן "תִּקְעוּ שׁוֹפֵר בַּנִּבְעָה
וְכוֹ". וְלֹא זָכוֹן יָחִיד, אֲפִלּוּ לְטוֹבָה, כְּגוֹן "זָכַרְנִי
ה' בְּרִצּוֹן עַמִּי"; "זָכַרְהוּ לִי אֱלֹהֵי לְטוֹבָה".
וּפְרָעָנוֹת אֵינָן בְּזְכוֹנוֹת, כְּגוֹן "פָּקֶד פְּקָדָתִי
אֲתֶכֶם". וַיֵּשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פְּרָעָנוֹת שֶׁל אֲמוֹת עַפְזוֹם,
כְּגוֹן "ה' מָלַךְ יִרְגְּזוּ עַמִּים"; "זָכַר ה' לְבָנֵי אָדָם
אֵת יוֹם יִרְשָׁלַיִם"; "וְה' אֱלֹהִים בְּשׁוֹפֵר יִתְקַע וְהִלָּף
בְּסַעֲרוֹת תִּימֵן". "שָׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה'
אֶחָד"; "אֲתָה הָרֵאָתָ לְדַעַת וְכוֹ"; "וַיִּדְעָתָ הַיּוֹם
וְהִשְׁבַּתְתָּ אֶל לְבָבְךָ וְכוֹ" - כָּל פְּסוּק מֵאֵלּוּ, מְלָכוֹת
הוּא עֲנִינוּ, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין בּוֹ זָכַר מְלָכוֹת; וְהָרִי
הוּא כְּמוֹ "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד"; "וַיְהִי בִישְׁרוֹן
מֶלֶךְ וְכוֹ".

י. הַמְנִיחַ הַפְּשׁוּט בְּסֵדֶר הַתְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה
בְּצִבּוֹר כֶּךָ הוּא: אַחֵר שְׁקוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמְחַזְּרִין
הַסֵּפֶר לְמִקְוָמוֹ²⁶, יוֹשְׁבֵין כָּל הָעָם²⁷. וְאַחַד עוֹמְדִים²⁸
וּמְבָרְךְ: 'בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וַיְצַנְנוּ לְשִׁמְעַת קוֹל שׁוֹפֵר, וְכָל הָעָם
עוֹנִין אִמֵּן'. וְחוּצוֹ וּמְבָרְךְ 'שְׁהִינֵנוּ, וְכָל הָעָם
עוֹנִין אַחֲרָיו אִמֵּן'. וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שְׁאֵמְרָנוּ
מִפְּנֵי הַסֵּפֶק עַל הַסֵּדֶר, וְאֹמְרִים קִדִּישׁ, וְעוֹמְדִין
וּמְתַפָּלִין תְּפִלַּת מוֹסֵף. וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר שְׁלִיחַ-צִבּוֹר
בְּרָכָה רְבִיעִית, שֶׁהִיא 'מְלָכִיּוֹת', תוֹקֵעַ תְּקִיעָה,
שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, תְּרוּעָה, תְּקִיעָה, פֶּעַם אַחַת. וּמְבָרְךְ
בְּרָכָה חֲמִישִׁית, שֶׁהִיא 'זְכוֹנוֹת', וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר
תוֹקֵעַ תְּקִיעָה, שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְתְּקִיעָה. וּמְבָרְךְ בְּרָכָה
שְׁשִׁית, שֶׁהִיא 'שׁוֹפְרוֹת', וְאַחֵר שְׁגוֹמֵר תוֹקֵעַ
תְּקִיעָה, תְּרוּעָה וְתְּקִיעָה פֶּעַם אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.

8) שצריך לשמוע תשע קולות. 9) מספק שמא שברים הם
התרועה.

ד. שְׁעוֹר תְּרוּעָה - כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת. שְׁעוֹר שְׁלֹשָׁה
שְׁבָרִים - כְּתוּרָה. הָרִי שְׁתַּקַּע וְהָרִיעַ, וְתַקַּע תְּקִיעָה
אַרְבֶּה וּמִשָּׁן בָּהּ כְּשִׁתִּים בְּרֹאשׁוֹנָה - אֵין אֹמְרִים,
תְּחַשֵּׁב כְּשִׁתִּי תְּקִיעוֹת, וְהָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וַיַּחְזֹר וַיִּתְקַע;
אֶלֹא אֲפִלּוּ מִשָּׁן בָּהּ כָּל הַיּוֹם, אֵינָה אֶלֹא תְּקִיעָה
אַחַת; וַיַּחְזֹר וַיִּתְקַע וַיִּמְרִיעַ וַיִּתְקַע שְׁלֹשׁ פְּעָמִים.

ה. שָׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשָׁעָה אַחַת, וּשְׁנִיָּה בְּשָׁעָה
שְׁנִיָּה; אֲפִלּוּ שֶׁהָיָה כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ - הָרִי אֵלּוּ
מִצְטָרְפִין, וַיֵּצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ. וְהוּא, שִׁישְׁמַע כָּל כָּבֵא
מִהֶן עַל סִדְרָה; לֹא שִׁישְׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁתִּי
תְּקִיעוֹת, אוֹ שְׁתִּי תְּקִיעוֹת וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה¹⁰ וְכִיּוֹצֵא
כְּזֶה.

10) שצריך שתהא פשוטה (=תקיעה) לפני התרועה ופשוטה
לאחריה.

ו. שָׁמַע תְּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתְּשַׁעָה בְּנִי-אָדָם כְּאַחַד - לֹא
יֵצֵא¹¹ אֲפִלּוּ יְדֵי אַחַת¹². תְּקִיעָה מְזֵה, וְתְּרוּעָה מְזֵה,
וְתְּקִיעָה מְשַׁלִּישִׁי, בְּזֶה אַחֵר זֶה - יֵצֵא, וְאֲפִלּוּ
בְּסוּרִיגִין, וְאֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כָּלּוּ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ
עַד שִׁישְׁמַע כָּל הַתְּשַׁע תְּקִיעוֹת, שֶׁכֵּלֶן מְצוּהָ אַחַת
הֵן, לְפִיכָף מְעַכְבֹּת זֹאת זֹאת.

11) והיינו שאחד עשה תקיעה והשני תרועה והשלישי
תקיעה (=בבת אחת) וכן כולם, לא יצא שכיון שכולם בבת
אחת אין כאן פשוטה לפניו ולאחריה. 12) מפני שצריך
שתהא התקיעה לפני התרועה, וכאן שומע התקיעות
והתרועות בבת אחת.

ז. הַצִּבּוֹר חַיִּבִּין לְשִׁמְעַת הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת.
יֵצֵד? אֹמַר שְׁלִיחַ-צִבּוֹר 'אַבּוֹת'¹³ וְגִבּוֹרוֹת'¹⁴
וְקִדְּשֵׁת הַשֵּׁם¹⁵ וּמְלָכִיּוֹת¹⁶, וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאֹמַר
זְכוֹנוֹת¹⁷, וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאֹמַר 'שׁוֹפְרוֹת'¹⁸,
וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשׁ; וְאֹמַר 'עֲבוּדָה'¹⁹ וְהוֹדָה'²⁰ וּבִרְכַּת
כְּהֻנִּים²¹.

13) ברכה ראשונה שמוזכר בה "אלקי אברהם" ומסיים "מגן
אברהם". 14) ברכת "אתה גבור" עד "מחיה המתים".
15) ברכת "אתה קדוש". 16) ברכה רביעית שאומר בה
פסוקים שמוזכר בהם מלכות שמים. ומסיים "מלך על כל
הארץ" וכולל בה קדושת היום ואומר "מקדש ישראל ויום
הזכרון". 17) מתחלת ב"אתה זוכר" ומסיימת ב"זוכר
הברית". 18) מתחלת ב"אתה נגלית" ומסיימת ב"שומע
תרועה". ובה פסוקים שנזכרו בהם שופרות. 19) ברכת
"רצה". 20) ברכת "מודים". 21) ברכת "שים שלום".

ח. שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֲמַצְעִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁל רֹאשׁ-הַשָּׁנָה
וְיוֹם-הַתְּפִלָּה שֶׁל יוֹבֵל²², שֶׁהֵן מְלָכִיּוֹת וְזְכוֹנוֹת
וְשׁוֹפְרוֹת, מְעַכְבֹּת זֹאת זֹאת²³. וְצָרִיף לומר בְּכָל

א. שְׁעוֹר הַסֶּכֶה - גְּבֻהָה אֵין פְּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טַפָּחִים²⁰,
וְלֹא יִתֵּר עַל עֲשָׂרִים אַמָּה²¹. וְרִחְבָּהּ - אֵין פְּחוֹת
מִשְׁבַּעַת טַפָּחִים עַל שְׁבַעַת טַפָּחִים²². וְיֵשׁ לוֹ לְהוֹסִיף
בְּרִחְבָּהּ אֶפְלוּ פֶמָה מִלִּילִין²³. הֵיתָה פְּחוֹתָהּ מֵעֲשָׂרָה אוֹ
מִשְׁבַּעַת עַל שְׁבַעַת, אוֹ גְּבוּהָה מֵעֲשָׂרִים אַמָּה²⁴
כָּל-שָׁהוּא - הָרִי זֶה פְּסוּלָה²⁵.

(2) משנה, סוכה ב, א. ורוצה לומר, החלל שלה מן הקרקע עד הסכך (עירובין ג:). (3) מפני שכתוב (ויקרא כג, מב): "בסוכות תשבו שבעת ימים", ואמרו חכמים בפירוש פסוק זה: "אמרה תורה כל שבעת הימים צא מדירת קבע ושב בדירת עראי" - "עד עשרים אמה, אדם עושה דירתו דירת עראי, למעלה מעשרים אמה אין אדם עושה דירתו דירת עראי אלא דירת קבע" (סוכה ב. לפי דברי רבא, והלכה כמותו, ועיין מגיד-משנה). (4) ששה טפחים צריך לגופו, שיוכל להכניס לסוכה ראשו ורובו, שנחשב כאילו כולו יושב בסוכה. ועוד טפח אחד לשולחנו (מגיד-משנה). (5) שהרי אמרו על מה שכתוב (ויקרא שם): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - "מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת" (סוכה כז:).

ב. סֶכֶה שֶׁאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ דְּפֻנוֹת - פְּסוּלָהּ²⁶. הָיוּ לָהּ
שְׁתֵּי דְּפֻנוֹת גְּמוּרוֹת²⁷ זֶה בְּצֵד זֶה, כְּמִין ג' ס"ם²⁸ - עוֹשָׂה
דָּפֵן שֵׁישׁ בְּרִחְבּוֹ יִתֵּר עַל טַפַּח, וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת
מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאַחַד מִשְׁתֵּי הַדְּפֻנוֹת, וְדִי²⁹ וְצָרִיף³⁰
לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרֹת פֶּתַח³¹, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ שְׁלֹשׁ
דְּפֻנוֹת גְּמוּרוֹת³². וּכְבֵר בְּאַרְנוֹ בְּהִלְכוֹת שְׁבֹת³³,
שֶׁצּוּרֹת פֶּתַח הָאָמּוֹר בְּכָל מָקוֹם, אֶפְלוּ קִנָּה מִפְּאֵן
וְקִנָּה מִפְּאֵן וְקִנָּה עַל גְּבִינָהּ, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ מְגִיעַ
לָהֶן³⁴.

(6) משנה, סוכה ב, א. ולמדו חכמים (שם ו: מן המקראות, שאין צריך לעשות ארבע דפנות בסוכה, ודי בשלוש. וראה להלן עוד במה שחידשה ההלכה. (7) שלמות. (8) ג"ם יוונית, כזה. (9) שיהיה לבוד (=מחובר) לדופן, שכל פחות משלושה כלבוד הוא. והרי כאילו יש לנו דופן בן ארבעה טפחים שהוא רובו של הדופן הראוי לסוכה (=שבעה טפחים). (10) די בשתי דפנות (כשהן סמוכות כמין גאם יוונית), והשלישית אפילו טפח ומשהו כנ"ל. (11) שמעמיד קנה בסוף הדופן הקטוע הזה מול הדופן שכנגד, ומעמיד קנה על גביו ועל גבי חלק הדופן שיש ברחבו יותר על טפח כזה: (12) סוכה, שם. (13) פט"ז הי"ט. (14) כזה:

ג. הָיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפֻנוֹת זֶה כְּנָגֵד זֶה וּבִינְיָהּ מִפְּלֵשׁ³⁵
- עוֹשָׂה דָּפֵן שֵׁישׁ בְּרִחְבּוֹ אַרְבַּעַת טַפָּחִים וּמִשְׁהוּ³⁶,
וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְׁלֹשָׁה סְמוּךְ לְאַחַת מִשְׁתֵּי
הַדְּפֻנוֹת³⁷ וּבִשְׁרָה; וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרֹת פֶּתַח³⁸.
קִנָּים הֵיוּצֵאִים מִסֶּכֶה הַסֶּכֶה לְפָנֵי הַסֶּכֶה, וְדָפֵן אַחַת
נִמְשָׁכֶת עִמָּהּ³⁹ - הָרִי הֵן בְּסֶכֶה⁴⁰.

(15) כזה: (16) סוכה ז, א. כיון ששתי הדפנות אינן

(26) רבנו אברהם בנו של רבינו כתב בעניין זה, וזו לשונו: "ואבא מורי ז"ל ומי שקדמו לו מחכמי המערב ז"ל מנהגם להחזיר ספר-תורה למקומו קודם התקיעות". (27) אף על פי שהתקע צריך לעמוד - לא הטריחו את הציבור בזה. (28) בשופר כתוב "לכם", ובעומר כתוב "לכם", מה עומר מעומד שהרי נאמר שם "בקמה" אל תקרי בקמה אלא "בקומה" כלומר מעומד, אף שופר מעומד.

י.א. זֶה שֶׁתּוֹקַע פְּשֶׁהן יוֹשְׁבֵין, הוּא שֶׁתּוֹקַע עַל סֵדֶר
הַבְּרִכוֹת פְּשֶׁהן עוֹמְדִים²⁹. וְאֵינוֹ מְדַבֵּר³⁰ בֵּין תְּקִיעוֹת
שְׁמִיּשָׁב לַתְּקִיעוֹת שְׁמַעְמֹד³¹. וְאֵם סָח בִּינְיָהּ -
אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲבָר, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְכַבֵּר³².

(29) שכיוון שהתחיל במצוה אומרים לו גמור. (30) התקע. אבל השומעים מותרים לדבר. ויש סוברים שגם השומעים אסורים לדבר. (31) שהברכות שבירך לפני התקיעות הן גם על תקיעות שמעומד.

י.ב. בְּדִין הֵיךְ, שֶׁיִּתְקַעוּ עַל כָּל בְּרָכָה, כָּל בָּבָא מִהֵן³²
שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁתְּקַעוּ פְּשֶׁהן יוֹשְׁבֵין. אֵלֹא
בֵּין שִׁינְאָו מִיָּדִי סֶפֶק בְּתִקְיעוֹת שְׁמִיּשָׁב, אֵין
מְטַרְחִין עַל הַצָּבוֹר לַחֲזוֹר בִּהֵן כֶּלֶן עַל סֵדֶר בְּרִכוֹת;
אֵלֹא דִי לָהֶן בָּבָא אַחַת עַל כָּל בְּרָכָה, כְּדִי שֶׁיִּשְׁמַעוּ
תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בְּרִכוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֹו -
בְּצָבוֹר; אֲבָל הַיָּחִיד - בֵּין שֶׁשְׁמַע עַל סֵדֶר בְּרִכוֹת³³,
בֵּין שֶׁלֹא שְׁמַע עַל הַסֵּדֶר; בֵּין מַעֲמִד בֵּין מִיּשָׁב -
יָצָא, וְאֵין בִּזְה מִנְהֵג³⁴.

(32) רוצה לומר שיתקעו למלכיות כל הבבות הנזכרות למעלה: תשר"ת, תש"ת ותר"ת. וכן לזכרונות וכן לשופרות. (33) חידוש גדול משמיע רבנו שאפילו ביחיד מותר להפסיק באמצע התפילה לשמוע התקיעות, ויש סוברים שאסור לו להפסיק.

י.ג. הַתְּקִיעוֹת אֵינֶן מַעֲבָבוֹת אֶת הַבְּרִכוֹת³⁴, וְהַבְּרִכוֹת
אֵינֶן מַעֲבָבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת³⁵. שְׁתֵּי עֲצוּרוֹת: בְּאַחַת
יֹודֵעַ בּוֹדָאִי שֵׁישׁ שֵׁם מִי שֶׁיִּכְרֹף לָהֶן תִּשְׁעַ בְּרִכוֹת,
וְאֵין שֵׁם תּוֹקַע; וּבִשְׁנֵינָה, סֶפֶק יֵשׁ שֵׁם תּוֹקַע, סֶפֶק
אֵין שֵׁם תּוֹקַע - הוֹלֵךְ לִשְׁנֵינָה³⁶; שֶׁהַתְּקִיעָה מְדַבֵּר
תּוֹרָה, וְהַבְּרִכוֹת מְדַבֵּרִי סוּפְרִים³⁷.

(34) שאם אין יכול לתקוע אף על פי כן יברך הברכות שבתפילת מוסף. (35) שאם אינו יודע לברך מלכיות זכרונות ושופרות אף על פי כן יכול לתקוע. (36) שספק דאורייתא עדיף מוודאי דרבנן.

הִלְכוֹת סֶכֶה

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבארו בו שיעורי הסוכה: רחבה וגובהה, ושיעור דפנותיה, ואיכותן וענינן. ותכונת הסוכה, והכשר דפנותיה, וכמה צריכין שיהיו וממה הן כשרין וכל הנמשך לזה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 אָדָם וּמִקְצָתָן אֵילָנוֹת - רֹאִינָן, כֹּל שְׂאֵלֵינוּ נִטְלוּ
25 הָאֵילָנוֹת, הֵיא יִכּוּלָה לַעֲמֹד בַּדְּפָנוֹת שְׂבִיבֵי אָדָם,
26 עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם-טוֹב.³⁷

31) שהתקין לו סוכה בתוך מושב העגלה, אף שהעגלה או הספינה אינה קבועה במקום אחד. (32) במקום הגבוה ביותר בספינה, שהרוחות שולטות שם בחזקה. (33) כשהיא יכולה לעמוד ברוח מצויה של יבשה, כמו שכתב רבינו למעלה. (34) בסיס הסוכה הוא האילן עצמו, ועשה לו קירות וסכך. (35) לחול-המועד, שאין איסור לעלות אליה. (36) ביצה לו, ב. ופכ"א מהל' שבת ה"ו וה"ט. (37) סוכה כב, ב. וכג, א.

27 ז. סָכָה שְׂאִין לָהּ גֵג - פְּסוּלָהּ.³⁸ פִּיצֵד? כְּגוֹן שְׂהִי
28 רֹאשֵׁי הַדְּפָנוֹת דְּבוּקוֹת זוּ בְּזוֹ כְּמִין צְרִיף;³⁹ או
29 שְׂסֻמָּה רֹאשׁ הַדֶּפֶן שֶׁל סָכָה לִכְתֹּלָהּ - אִם הִיָּה לָהּ
30 גֵג אֲפִלּוּ טֶפֶח,⁴¹ או שְׂהִגְבִּיהַ הַדֶּפֶן הַסְמוּךְ לִכְתֹּלָהּ מִן
31 הַתְּרָקֶע טֶפֶח, הֲרִי זוּ כְּשֶׁרָה.⁴² סָכָה עֲגִלָּה - אִם יֵשׁ
32 בְּהִקְפָּה כְּדִי לְרַבֵּעַ בָּהּ שְׂבָעָה טֶפָחִים עַל שְׂבָעָה
33 טֶפָחִים,⁴³ אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין לָהּ זָוִיּוֹת, הֲרִי זוּ כְּשֶׁרָה.

38) שאין זה אוהל, כיון שלא ניכר מהו גג ומהו כותל. (39) שם יט, ב. כזה: (40) כזה: (41) שלא סמך ממש אל הקיר והשאר רווח בין הכותל לסוכה שיעור טפח, ואנו רואים את הטפח כסתום וחשוב גג (סוכה, שם). (42) שכיון שיש טפח ישר - הרי הוא אוהל. (43) כלומר, אם אפשר לעשות ריבוע בתוך העיגול שיחזיק שטח של שבעה טפחים על שבעה טפחים (סוכה ז:).

34 ח. סָכָה עַל-גִּבִּי אֲכַסְדֶּרְהָ שֵׁישׁ לָהּ פְּצִימִין;⁴⁵ בֵּין
35 שְׂהִי נִרְאִין מִבְּפָנִים⁴⁶ וְאִין נִרְאִין מִבְּחוּץ;⁴⁷ בֵּין
36 שְׂהִי נִרְאִין מִבְּחוּץ וְאִין נִרְאִין מִבְּפָנִים - כְּשֶׁרָה.⁴⁸

44) שיש לה שני כתלים זה כנגד זה, כזה: (מגיד-משנה, וראה להלן ה"ט). (45) עמודים. (46) שהעמודים בולטים מצד פנים, כזה: ולמסתכל בחוץ, נראה חלק. (47) כזה: ומבפנים נראה חלק. (48) כיון שיש עמודים בולטים, אנו רואים את התקרה של האכסדרה, שהיא תקרה קבועה, כאילו יורדת וסותמת את הצד השלישי ליד העמודים (וכמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת הלכה לה), והרי יש כאן שלש דפנות (סוכה יח). ובמקום שאין תקרה אין הסוכה כשרה אלא-אם-כן עשה דופן שיש ברחבו ארבעה טפחים ומשהו ברוח שלישית (למעלה הלכה ג).

37 ט. לֹא הִיָּה לָהּ פְּצִימִין - פְּסוּלָהּ, מִפְּנֵי שְׂהִיָּה סָכָה
38 הַעֲשׂוּיָה כְּמִבּוּי, שְׂהִיָּה אִין לָהּ אֶלָּא שְׂנֵי צִדֵּי
39 הָאֲכַסְדֶּרְהָ, וְאֶמְצַע הָאֲכַסְדֶּרְהָ אִין בּוֹ כְּתֹל, וְשִׁנְגִּידוֹ
40 אִין בּוֹ פְּצִימִין.

41 י. סָכָה עַל-גִּבִּי מְבּוּי שֵׁישׁ לוֹ לְחִי;⁴⁹ או עַל-גִּבִּי בָּאָר
42 שֵׁישׁ לָהּ פְּסִינָן⁵⁰ - הֲרִי זוּ סָכָה כְּשֶׁרָה לְאוֹתָהּ שִׁפְת
43 שְׂבִתוֹף הֶחָג בְּלִבָּד;⁵¹ מִתּוֹךְ שְׂלֹחֵי זֶה וּפְסִין אֵלּוּ

מחוברות זו לזו - לא מספיק בטפח ומשהו כבהלכה ב. (17) שביחד עם החלל יצטרף לרוחב שבעה טפחים. (18) קנה על גבי חלק הדופן שיש בו ארבעה טפחים ומשהו ועל הדופן שכנגד. כזה: (19) מקלות שסוככים בהם ונמשכים יותר מאורך קירות הסוכה, ויצא לחוץ לצד קיר הרביעי הפרוץ, וכותל אחד היה ארוך יותר מחבירו, כזה: (20) ואף-על-פי שהמשך הזה אין לו אלא דופן אחד - רואים את כולו כחלק מהסוכה השלימה (סוכה יט.).

1 ד. דְּפָנוֹת שְׂהִי דְּבוּקוֹת בְּגַג הַסָּכָה וְלֹא הִיָּה מְגִיעוֹת
2 לְאֶרֶץ;²¹ אִם הִיָּה גְבוּהוֹת מִן הָאֶרֶץ שְׂלֹשָׁה טֶפָחִים
3 - פְּסוּלָהּ; פָּחוֹת מִכֵּן - כְּשֶׁרָה.²² הִיָּה הַדְּפָנוֹת
4 דְּבוּקוֹת לְאֶרֶץ, וְלֹא הִיָּה מְגִיעוֹת לְסָכָה - אִם גְּבוּהוֹת
5 עֲשָׂרָה טֶפָחִים, אֶף-עַל-פִּי שְׂהִי רְחוּקִין מִן הֶגֶג כַּמָּה
6 אַמּוֹת, כְּשֶׁרָה;²³ וּבִלְבָד שְׂהִי הַדְּפָנוֹת מְכּוּנוֹת תַּחַת
7 שִׁפְת הֶגֶג.²⁴ הִרְחִיק אֶת הֶגֶג²⁵ מִן הַדֶּפֶן שְׂלֹשָׁה
8 טֶפָחִים - פְּסוּלָהּ; פָּחוֹת מִכֵּן - כְּשֶׁרָה. תֵּלָה מִחֲצָה
9 שְׂגְבוּהָ אֶרְבָּעָה וּמִשְׁהוּ בְּאֶמְצַע, בְּפָחוֹת מִשְׂלֹשָׁה
10 סְמוּךְ לְאֶרֶץ, וּבְפָחוֹת מִשְׂלֹשָׁה סְמוּךְ לֶגֶג - הֲרִי זוּ
11 כְּשֶׁרָה.²⁶

(21) משנה, סוכה טז, א. (22) שכל פחות משלשה, כמחובר עם הארץ הוא, וזהו דין "לבד". (23) הלכה למשה מסיני היא, שאנו רואין כאילו הדפנות מגיעות לסכך - "גוד אסיק מחיצתא" (=משוך והעלה את המחיצה). (24) שאם אינן מכוונות, צריכים אנו ל"גוד אסיק" ו"לבד". וסובר רבינו ששתי הלכות למשה מסיני במקום אחד - לא נאמרו (ועיין ט"ז אור"ח סי' תרלב סק"א). (25) משנה, סוכה יז, א. (26) סוכה טז, ב. ומשמיענו בזה, שאף שאנו זקוקין להשתמש פעמיים בהלכה זו של "לבד", פעם מן המחיצה לקרקע, ופעם מן המחיצה לגג - בכל זאת כשרה.

12 ה. הַעוֹשֶׂה סִכְתּוֹ בֵּין הָאֵילָנוֹת, וְהָאֵילָנוֹת דְּפָנוֹת
13 לָהּ - אִם הִיָּה חִזְקִים, או שְׂקָשֶׁר אוֹתָם וְחִזָּק אוֹתָם,
14 עַד שֶׁלֹּא תִהְיֶה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה מְנִידָה אוֹתָם²⁸ תָּמִיד,
15 וּמִלֵּא בֵּין הָאֲמִירִים²⁹ בְּתֵבָן וּבְקָשׁ כְּדִי שֶׁלֹּא תִנִּיד
16 אוֹתָם הָרוּחַ, וְקָשֶׁר אוֹתָם - הֲרִי זוּ כְּשֶׁרָה; שְׂפָל
17 מִחֲצָה שְׂאִינָה יִכּוּלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה שֶׁל
18 יִבְשָׁה³⁰, אִינָה מִחֲצָה.

(27) משנה, סוכה כד, ב. (28) אף-על-פי שאין בכוחה להפילם - כיון שמנידה אותם, אינם מחיצה (סוכה שם, בגמרא). (29) הענפים, נוסחא אחרת: "האורין". (30) אף-על-פי שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה של ים שהיא חזקה יותר - כיון שסוכה דירה עראית היא (סוכה כג. כרבי עקיבא). וראה להלן ה"ו.

19 ו. הַעוֹשֶׂה סִכְתּוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגִלָּה³¹ או בְּרֹאשׁ
20 הַסְּפִינָה³² - כְּשֶׁרָה,³³ וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם-טוֹב. בְּרֹאשׁ
21 הָאֵילָן³⁴ או עַל גִּבִּי הַגָּמֶל - כְּשֶׁרָה,³⁵ וְאִין עוֹלִין לָהּ
22 בְּיוֹם-טוֹב; לְפִי שְׂאִסוֹר לַעֲלוֹת בְּיוֹם-טוֹב בְּאֵילָן או
23 עַל גִּבִּי בְּהִמָּה³⁶. הִיָּה מִקְצַת הַדְּפָנוֹת עֲשׂוּיֹת בִּידֵי

1 מַחְצוֹת לְעֶנְיָן שֶׁבֶת - נִחְשָׁב אוֹתָן מִמַּחְצוֹת לְעֶנְיָן
2 סִכָּה.⁵²

(49) מבוי מפולש שאין לו אלא שתי דפנות - כלומר, שתי שורות של בתים, אחת לצפון ואחת לדרום, ועשה לו צורת הפתח מצד מזרח ולחי מצד מערב, שאע"פ שלענין סוכה לא מועילה צורת הפתח שמצד מזרח להחשב כדופן שלישית - כיון שלענין שבת הרי זו רשות היחיד (פ"ז מהל' שבת ה"ג) היא סוכה כשרה בשבת של סוכות. (50) הם קרשים שהם עושים סביב הבאר, בצורה כזו כאן מופיע ציור בכדי להתיר לעולי רגלים שיוכלו לשאוב מים לבהמתם מן הבור שתוכו רשות היחיד והם עומדים ברשות הרבים, וקרשים אלו הם בני אמה אחת לכאן ואמה אחת לצד שכנגד, ועל ידי הפסים נעשו סביבות הבאר רשות היחיד (כמו שכתב רבינו בפ"ז מהל' שבת ה"ז) והוא סיכך על הפסים האלו. (51) ולא לימים האחרים. (52) סוכה ז, א ועמוד ב.

3 יא. נַעַץ אֲרֻבָּה קִנְדָּסִין⁵³ עַל אֲרֻבָּע זְוִיּוֹת הֶגֶג.⁵⁴
4 וְסִכָּךְ עַל גִּבּוֹן - הוֹאִיל וְהַסְכּוֹף עַל שְׁפֵת הֶגֶג,
5 פֶּשֶׁר⁵⁵; וְרוֹאִין אֶת הַמַּחְצוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת בְּאֵלוֹ הֵן
6 עוֹלוֹת לְמַעְלָה עַל שְׁפֵת הַסְכּוֹף.

(53) עמודים. (54) בשפת הגג. (55) כרב נחמן בסוכה ד: שאמר שפלוגתת רבי יעקב וחכמים אינה אלא אם נעץ הקונדיסים באמצע הגג, ובזה פוסלים חכמים, אבל בשפת הגג לדברי הכל כשר, שאנו אומרים "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הערה כב). וכל זה לפי גירסת רב שריא גאון בסוכה שם, אבל לפי נוסחתנו - נשאר הדבר ב"תיקו", ועיין ראב"ד.

7 יב. סִכָּה שְׂשִׁישׁ לָהּ פְּתָחִים רַבִּים, וְיֵשׁ בְּכַתְלֶיהָ
8 חֲלוֹנוֹת הֶרְבֵּה - הָרִי זֶה פֶּשֶׁר⁵⁶; וְאֶף-עַל-פִּי שְׁפָרוֹן
9 מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד. וּבִלְבָד שְׁלֹא יִהְיֶה שֵׁם פְּתַח יֵתֵר
10 עַל עֶשְׂרִי⁵⁷. אֲבָל אִם הָיָה שֵׁם פְּתַח יֵתֵר עַל עֶשְׂרִי -
11 אֶף-עַל-פִּי שְׂשִׁישׁ לָהּ צוּרַת פְּתָח⁵⁸, צָרִיף שְׁלֹא יִהְיֶה
12 הַפְּרוּץ מְרֻבָּה עַל הָעוֹמֵד.

(56) רוצה לומר, כשהיו שתי דפנות גמורות, ובדופן השלישי עשה קנים שמרוחקים זה מזה יותר משלשה טפחים במשך כל המחיצה (סוכה ז). קולא היא בדופן השלישית כמו שהקילו במחיצת טפח למעלה ה"ב (מגיד-משנה). (57) כלומר, שלא יהיה פרוץ בין קנה לחבירו במקום אחד יותר מעשר אמות. (58) שפתח שהוא יותר מעשר אמות אינו פתח, שלא רגילים לעשות פתח רחב כזה. וראה מה שכתב רבינו בפט"ז מהל' שבת הט"ז.

13 יג. סִכָּה שְׂאִוִּירָה⁵⁹ גְּבוּהַּ מִעֶשְׂרִים אַמָּה, וּמַעֲטָה
14 בְּכָרִים וּכְסוּתוֹת⁶⁰ - אֵינִי מַעוּט⁶¹, וְאֶפְּלוּ בְּטָלָם⁶².
15 מַעֲטָה בְּתֵבָן וּבְטָלוּ - הָרִי זֶה מַעוּט; וְאֵין צָרִיף
16 לוֹמַר עֶפֶר וּבְטָלוּ. אֲבָל בְּעֶפֶר סֵתָם, אֵינִי מַעוּט⁶³.
17 הֵיטָה גְּבוּהָהּ מִעֶשְׂרִים אַמָּה, וְהוֹצִיץ⁶⁴ יוֹרְדִין לְתוֹךְ
18 עֶשְׂרִים - אִם הֵיטָה צִלְתָּן מְרֻבָּה מִחֻמְתָּן⁶⁵, יִחַשְׁבוּ
19 כִּגְג עֲבָה⁶⁶ וּבִשְׂרָה.

(59) כלומר, חללה=מקרקעית הסוכה עד הסכך. (60) שנתן על קרקעית הסוכה כרים וכסתות, ומתוך כך נתמעט חללה. (61) אינה נמעטת משיעורה. (62) שחשב בדעתו להניחם שם לעולם (מגיד-משנה) - כיון שעל-פי הרוב לא נוהגים לבטל דברים אלה. ואף שהוא ביטל - בטלה דעתו אצל כל אדם (סוכה ד.). (63) אע"פ שלא ניטלו משם כל ימי החג - כיון שהוא עתיד לפנותו לאחר החג (מגיד-משנה). (64) ענפים קטנים עם העלים שלהם. (65) כלומר, אם תסלק את הסכך העליון - יהיה הצל מרובה מהשמש, מחמת ההוצים. (66) וחללה של הסוכה הוא פחות מעשרים אמה (סוכה ד.).

20 יד. בְּנֵה אֵיצְטָבָה⁶⁷ בָּהּ כְּנָגֵד דִּפְּן הָאֲמָצְעִית⁶⁸
21 עַל-פְּנֵי כְּלָה⁶⁹ - אִם יֵשׁ בְּאֵיצְטָבָה שְׁעוֹר רַחֲב
22 הַסִּכָּה, פֶּשֶׁר⁷⁰. בְּנֵה אֵיצְטָבָה כְּנָגֵד דִּפְּן הָאֲמָצְעִית
23 מִן הַצֵּד⁷¹ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָה וְלִפְתָּל אֲרֻבָּע
24 אַמּוֹת, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מֵאֲרֻבָּע אַמּוֹת, פֶּשֶׁר⁷². בְּנֵה
25 אֵיצְטָבָה בְּאֲמָצְעִיהָ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אֵיצְטָבָה וְלִפְתָּל
26 אֲרֻבָּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מֵאֲרֻבָּע אַמּוֹת,
27 פֶּשֶׁר⁷³; וּכְאֵלוֹ הַמַּחְצוֹת נוֹגְעוֹת בְּאֵיצְטָבָה, וְהָרִי
28 מִן הָאֵיצְטָבָה וְעַד הַסְכּוֹף פָּחוֹת מִעֶשְׂרִים אַמָּה. בְּנֵה
29 בָּהּ עַמּוּד⁷⁴, וְיֵשׁ בּוֹ הַכֶּשֶׁר סִכָּה⁷⁵ - פְּסוּלָה; שְׂאִין
30 אֵלוֹ מַחְצוֹת הַנִּפְרָחוֹת⁷⁶, וְנִמְצָא עַל-גַּב הָעַמּוּד סִכָּךְ
31 פֶּשֶׁר בְּלֹא דְפָנוֹת.

(67) כעין ספסל מעצים או מאבנים, מוגבה מהארץ. (68) סמוך לדופן ממש שמנגד לפתח, ונקראת אמצעית, שסתם סוכה היא בת שלש דפנות, והרביעית היא כולה פתח (רש"י סוכה שם). (69) שנוגעת בשתי הדפנות מזה ומזה, כזה: (70) שהרי מקרקעית האיצטבה ועד הסכך אין גובה עשרים אמה. וי"א שמכיון שהיא כשרה במקום זה, כשרה היא אפילו מהאיצטבה והלאה, כדין פסל היוצא מן הסוכה למעלה ה"ג (רש"י סוכה שם). (71) בצד קיר אחד והגיעה עד הדופן האמצעי, כזה: (72) שכן היא ההלכה, שעד ארבע אמות רואים אנו את הסכך כאילו הוא חלק מהקיר שנתעקם ונשתתע מקרקעיתה. וזו היא: "דופן עקומה", ראה להלן פ"ה הי"ד. ומקור הדברים בסוכה ד. (73) סוכה, שם. והשמיענו בזה, שאומרים "דופן עקומה" בכל הרוחות. (74) גבוה עשרה טפחים (סוכה ד:). (75) שבעה טפחים על שבעה טפחים. והיה רחוק ארבע אמות מהדופן, הא לאו הכי - כשר כמו באיצטבה (מגיד-משנה). (76) שאף-על-פי שבעמוד גבוה עשרה, אמרו "גוד אסיק מחיצתא" (ראה למעלה הי"א), ואם כן הרי יש כאן סוכה כשרה, שהרי על גבי העמוד אין הסוכה גבוהה מעשרים אמה - אף-על-פי-כן אין הסוכה כשרה, שסוף-כל-סוף אין כאן מחיצות ממש, הניכרות לעין (סוכה שם, לדעת רבא).

32 טו. הֵיטָה פָּחוֹתָהּ מִעֶשְׂרִי⁷⁷, וְחָקַק בָּהּ⁷⁸ לְהַשְׁלִימָהּ
33 לְעֶשְׂרִי - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת חָקַק וְלִפְתָּל שְׁלֹשָׁה
34 טַפָּחִים, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן, פֶּשֶׁר⁷⁹; שְׁפָל פָּחוֹת
35 מִשְׁלֹשָׁה, הָרִי הוּא פְּדוּכּוֹק⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנֵי בְּהִלְכוֹת
36 שְׁבֵת⁸⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שצלתו מרובה מחמתו אבל חמתו מרובה מצלתו כשר"א
אבל מדוע הרמב"ם שלא הזכיר החילוק הנ"ל השתמש
בלשון "כאילו עשאה בתוך הבית", ולא כתב בקיצור -
פסולה.

והביאור בזה: גם כאשר ישנו לימוד ודיוק מיוחד שלא
הביאו הרמב"ם, בכל זאת מקפיד לכתוב בלשון המשנה
אף שאין כוונתו לתוכן הדיוקים שבמשנה.

ויש להוסיף על פי מה שמצינו בכללי הרמב"ם שכשמוצא
סברא הנראית לו יותר מסברת הגמרא, מביאה כטעם
להלכה. ובענייננו, הפסול של בית מודגש יותר מהפסול
של סוכה כי תוכן מצות סוכה הוא "למען ידעו דורותיכם
כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ
מצרים" ומובן שבית - דירת קבע - מנוגד לסוכה משא"כ
אילן.

ומעתה יובן גם לשון הרמב"ם "הסכך של סוכה אינו כשר
מכל דבר, אין מסככים בו אלא כו". כי אף שהסגנון אינו
מכריח שום חידוש בהלכה, יש והוא מוסיף ביופי סגנון
הלשון כי בסיום הפרק הקודם "דפני הסוכה כשרים מן
הכל שאין אנו צריכים אלא מחיצה כו" ובהמשך לסגנון
זה כתב "הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן לב)

(2) הכיסוי שעל הסוכה. (3) שצומח מן הארץ, שנאמר
(דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך וכו' באספק מגרנך
ומיקבך", ומכאן למדו חכמים (סוכה יב.), שצריך לסכך
בדבר שגידולו מן הארץ, כמו גורן ויקב. (4) כגורן ויקב
שהם תלושים מן הארץ. (5) ממה שנאמר "באספק מגרנך
ומיקבך" למדו חכמים (שם), שהמדובר בפסולת גורן ויקב
שאוספים אותה ומוציאים אותה מן הגורן ומן היקב.
ופסולת זו, שאינה אוכל אדם, אינה מקבלת טומאה (ראה
בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א). (6) אבל ריחו רע אסור
מדרבנן, שמא יצא מן הסוכה, כדלהלן. (7) סוכה יג, א.

ב. סכך בדבר שאין גידולו מן הארץ, או במחפר
לארץ, או בדבר שמקבל טמאה - פסולה. אבל אם
עבר וסכך בדבר הנובל ונושר, או בדבר שריחו רע
- כשרה; שלא אמרו, אין מסככים באלו, אלא כדי
שלא יניח הסכך ויצא⁸. וצריך להזהר שלא יהיו
הוציין ועלין של סכך יורדין לתוך עשרה טפחים⁹,
כדי שלא יצר לו בשיבתו. סככה במיני מתכות¹⁰,
או בעצמות ועורות¹¹ - פסולה, מפני שאינן גידולי
קרקע. הדלה¹² עליה גפנים¹³ וכיוצא בהן, עד
שנעשו סכה - פסולה, שהרי לא נעקרו¹⁴. סככה
בכלי¹⁵ עץ ובמחצלות¹⁶ העשויות לשכיבה וכיוצא
בהן - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. וכן אם
סככה בשכרי-כלים ובליותיהן¹⁷, פסולה; והאיל
והיו מקבלין טמאה - שמא יספך בשברים שעדיין
לא טהרו¹⁸.

(77) מעשרה טפחים בגובה. (78) חפר בתוך האדמה שיעור
של סוכה בעומק. (79) ואנו רואים כאילו הכתלים מגיעים
אל החקק. וההלכה של "דופן עקומה", להכשיר עד ארבע
אמות, אינה אלא במקום שישנם דפנות כדין וכהלכה, ולא
כשהדפנות הם למטה מעשרה ואינם דפנות כלל וכלל
(סוכה ד:). (80) פי"ד ה"ז.

טז. דפני סכה כשרין מן הכל⁸¹, שאין אנו צריכין
אלא מחיצה מפל מקום, ואפלו מבצלי-חיים⁸².
ועושה אדם את חבירו דפן ביום-טוב, כדי שיהיה
וישנה וישן בסכה כשרה, שחבירו דפן לה. והוא,
שנעשה אותו שלא לדעת זה שנעשה דפן⁸³; אבל
אם עשהו לדעת - אסור ביום-טוב, ומתיר בשאר ימי
החג. וכן עושה בכלים דפן רביעית ביום-טוב; אבל
דפן שלישית, לא יעשה אותה בכלים ביום-טוב,
לפי שהוא מכשיר הסכה, ואין עושים אהל עראי
ביום-טוב⁸⁴.

(81) משנה, סוכה יב, א: "וכולן (=כל הפסולים לסכך)
כשרים לדפנות". שהדפנות לא נקראים סוכה, ואינם בכלל
מה שאמרו (סוכה יב:). חג הסוכות תעשה לך באספק
מגרנך ומיקבך - אין לך אלא פסולת גורן ויקב ולא יותר
(ראה להלן פ"ה ה"א). (82) כרבי יהודה (סוכה כג.).
(83) רוצה לומר, שלא ידע אותו שהועמד שם שבשביל
מחיצה הועמד שם. שאם ידע, הרי זו דרך קביעות, ומחיצה
קבועה אסור לעשותה ביו"ט (לבוש). וראה בדברי רבינו
בפס"ז מהל' שבת הכ"ג. ויש אומרים שכל זה אינו אלא
בדופן השלישי שהוא מעיקר הסוכה, אבל בדופן רביעי,
שהסוכה כשרה בלעדו, מותר אפילו לדעתו (הראב"ד).
(84) עירובין מד, א.

פרק חמישי

(1) נתבאר בו דיני הסכך ממה שראוי שיהיה, ומאי זה דבר
הם פסולים, ואם מקצת הסכך כשר ומקצתו פסול מה דינו.
ואם צריך עשיה לשמה גם כן, וסוכה בתוך סוכה, וכיוצא
בדברים אלו.

א. הסכך² של סכה אינו כשר מפל דבר. אין
מסככים אלא בדבר שגידולו מן הארץ³, שנעקר מן
הארץ⁴, ואינו מקבל טמאה⁵, ואין ריחו רע⁶, ואינו
נושר ואינו נוכל תמיד⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר, אין מסככים אלא
בדבר שגידולו מן הארץ כו".

וקשה בלשונו מדוע לא הסתפק לכתוב "אין מסככים אלא
בדבר שגידולו מן הארץ" ומה טעם ההקדמה "הסכך של
סוכה אינו כשר מכל דבר". כמו כן קשה בהלכה "ב
העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה בתוך הבית"
ומדוע לא כתב בקיצור שהוא פסול. ואף שהוא לשון
המשנה, ובגמרא למדו ממנו דין נוסף "לא שנו אלא באילן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ד' כסלו - ספר זמנים - הלכות סוכה קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

35) נקראים זכרים על שם שמחודדים ונותנים אותם בתוך הברזל והם פשוטי כלי עץ (רש"י שם יב:). 36) חקוקים בראשם, ובאותו חקק נותנים הברזל (רש"י שם). 37) [כיון שאינו עשוי להשאיר שם לעולם, אלא שמחזיקים בעץ וזורקים בכח את הברזל כלפי האויבים, והרי זה כבקעה של עץ ששמים בה סדן של צורפים שמקבלת טומאה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' כלים ה"ג, ועיין 'שערי תשובה' או"ח סי' תרכט].

- 18 ו. מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף: קטנה -
- 19 סתמה לשכיבה³⁸; לפיכך אין מספכין בה, אלא-
- 20 אם-פן עשה אותה לסכוף³⁹; גדולה - סתמה לסכוף,
- 21 לפיכך מספכין בה; אלא-אם-פן עשה אותה
- 22 לשכיבה⁴⁰. ואם יש לה קיר⁴¹ - אפלו גדולה, אין
- 23 מספכין בה⁴², שהרי היא ככלי-קבול; ואפלו נטל
- 24 הקיר שלה, אין מספכין בה, מפני שהיא כשכרי-
- 25 כלם⁴³.

38) סוכה יט, ב. וכתנא-קמא, שאם הזב שוכב עליה היא מקבלת טומאה. 39) שכיון שאינה מיוחדת לשכיבה ואומרים לו לזב: עמוד ונעשה מלאכתנו - אינה מקבלת טומאה (שבת נט.). 40) ומחשבתו מועלת (סוכה, שם במשנה). 41) שפה גבוהה מסביב. 42) שם כ, ב. 43) למעלה ה"ב (רי"ף בסוכה שם).

- 26 ז. נסרים⁴⁴ שאין ברחבן ארבעה טפחים, מספכין
- 27 בהן, אף-על-פי שהן משפין⁴⁵. ואם יש ברחבן
- 28 ארבעה - אין מספכין בהן⁴⁶, ואף-על-פי שאינם
- 29 משפין; גזרה שמא יושב תחת התקרה וידמה שהיא
- 30 כסכה⁴⁷. נתן עליה נסר אחד שיש ברחבו ארבעה
- 31 טפחים - פשרה⁴⁸, ואין ישניו תחתיו⁴⁹. והישן
- 32 תחתיו - לא יצא ידי חובתו. הרי נסרין שיש ברחבן
- 33 ארבעה ואין בעבין ארבעה, והפך בצדיהן שאין
- 34 בהן ארבעה וסכך בהן - הרי זו פסולה; שהרי הנסר
- 35 פסול, בין שסכך ברחבו בין שסכך בעביו⁵⁰.

44) קרשים. 45) שהם דומים לכלים. 46) משנה, סוכה יד, א. 47) שישב בביתו ויחשוב שיצא ידי חובתו במצות סוכה, שהרי גם ביתו מקורה בנסרים, וביתו ודאי פסול לסוכה - "סוכה" אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה (רש"י סוכה שם). וראה להלן ה"ח. 48) הסוכה. וכשנתן את הנסר מן הצד, באופן שנשארו לסכך הכשר שלש דפנות, אבל באמצע פסול (מגיד-משנה). 49) שהוא סכך פסול (סוכה, שם). 50) ודינו כשפוד של מתכת (שם יד:).

- 36 ח. תקרה שאין עליה מעזיבה⁵¹, שהיא הטיט
- 37 והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו
- 38 פסולה; שהרי לא נעשו לשם סכה, אלא לשם בית.
- 39 לפיכך אם פקפק הנסרים והניד המסמרים⁵² לשם
- 40 סכה - הרי זו פשרה, ובלבד שלא יהיה פכל נסר
- 41 ונסר ארבעה טפחים⁵³. וכן אם נטל אחד מבינתים

8) סוכה, שם. וראה להלן הערה כה. 9) שאין אדם דר בדירה סרוחה, שההוצים והעלים נסרחים על ראשו (סוכה ד. אליבא דרבא). ונראה מדברי רבינו שאין כאן אלא זהירות לכתחילה, אבל אינה פסולה בדיעבד ('מעשה רוקח' בהקדמה בשם גליון על הרמב"ם). 10) במטילי מתכות שטרם נעשו מהם שום כלי, ואינם מקבלים טומאה. ואף שיסודם מהארץ - פסולה, שצריך שייהיה צומח מהארץ. 11) שלא נעבדו ואינם מקבלים טומאה. 12) הגביהה ועשאה לסכך על הסוכה (משנה, סוכה יא.). 13) שכן דרכן של גפנים שענפיהן מתפשטים. 14) ומחובר פסול לסכך. 15) סוכה טו, א. 16) של קנים וקש וגמי (משנה, סוכה יט:). 17) שבלו ונקרעו (שם טו:). 18) שלא נשברו כל כך, עד שהשכירה תבטל הטומאה מהם.

- 1 ג. סככה באקליון¹⁹ - פסולה, מפני שהן מקבלין
- 2 טמאה. סוכי תאנים²⁰ ובהן תאנים; פריילי ענבים²¹
- 3 ובהן ענבים; מכבדות²² ובהן תמרים, וכן כל פיוצא
- 4 בהן: רואין אם פסלת²³ מרבה על האקליון - מספכין
- 5 בהן²⁴; ואם לאו - אין מספכין בהן. סכך בירקות²⁵,
- 6 שאם ייבשו ויבולו ולא ישאר בהן ממש, אף-על-פי
- 7 שהן עתה לחים - הרי מקומן נחשב כאלו הוא
- 8 אוריר²⁶ וכאלו אינם²⁷.

19) מאכל אדם. שאלו מאכל בהמה אינו מקבל טומאה (הל' טומאת אוכלין שם). 20) ענפי תאנים. 21) זמורות הגפנים. 22) ענפי הדקל. 23) שאינה אוכל ואינה מקבלת טומאה וכשרה לסכך. 24) שהפסולת מבטלת את האוכל, וכאלו כל הסכך כשר (סוכה יג:). 25) שאינם מקבלים טומאה, כגון שאינם מיוחדים למאכל אדם. 26) והם פוסלים ברוחב שלשה טפחים כאוריר (להלן ה"כ) - סוכה, שם. 27) המדובר באופן כזה שיפלו ותהיה הסוכה חמתה מרובה מצילתה, אבל אם תשאר צילתה מרובה מחמתה, אינה פסולה בדיעבד אלא אסורה לכתחילה שמא ינחנה ויצא, כמו שכתב רבינו לעיל ה"ב (כסף-משנה).

- 9 ד. סככה בפשתי העץ²⁸, שלא דק אותן²⁹ ולא
- 10 נפצין³⁰ - פשרה, שעדין עץ הוא. ואם דק ונפץ אותן
- 11 - אין מספכין בו³¹, מפני שנשתנית צורתו, וכאלו
- 12 אינן מגדולי קרקע. מספכין בחבלים של סיב³² ושל
- 13 חלף³³ וכיוצא בהן, שהרי צורתן עומד ואין
- 14 החבלים כלים³⁴.

28) על-פי מה שנאמר ביהושע ב, ו: "ותטמנם בפשתי העץ". 29) שלא כתתם במכתשת. 30) שלא סרקם במסרק. 31) סוכה יב, ב. אף-על-פי שאינו מקבל טומאה לפני טוייתו (עיי"ש ב'תוספות' ד"ה באניצי). 32) הצומח מסביב לעץ. 33) מין עשב. 34) ואינם מקבלים טומאה ('ירושלמי', הובא במגיד-משנה).

- 15 ה. סככה בחצצים: בזכרים³⁵ - פשרה; בנקבות³⁶ -
- 16 פסולה; אף-על-פי שהיא עשוי להתמלאת בכרזל,
- 17 בית קבול הוא, ומקבל טמאה פכל כלי-קבול³⁷.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- 1 וְהָיִיתָ בַּמָּקוֹמוֹ סִכָּךְ בְּשָׂרָה לְשֵׁם סִכָּה - הָרִי זו
2 בְּשָׂרָה⁵⁴.
- 3 ט. סִכָּה שֶׁנַּעֲשִׂית בְּהִלְכָּתָהּ מִכָּל מָקוֹם⁵⁵ - בְּשָׂרָה⁵⁶,
4 אֶף-עַל-פִּי שְׂלֹא נַעֲשִׂית לְשֵׁם מִצְוָה. וְהוּא, שֶׁתְּהִיָּה
5 עֲשׂוּיָהּ לְצִל⁵⁷; כְּגוֹן סִכָּת עֶפְרוֹם⁵⁸ וְסִכָּת בְּהֵמָה⁵⁹
6 וְכָל פִּיּוּצָא בְּהִי⁶⁰. אֲבָל סִכָּה שֶׁנַּעֲשִׂית מֵאֲלִיָּהּ⁶¹ -
7 פְּסוּלָה, לְפִי שְׂלֹא נַעֲשִׂית לְצִל. וְכֵן הַחוּטִט בְּגִדִישׁ⁶²
8 וְעֲשׂוּהוּ סִכָּה⁶³ - אֵינָה סִכָּה, שֶׁהִרִי לֹא עָמַר גְּדִישׁ זֶה
9 לְצִל. לְפִיכָךְ אִם עָשָׂה בְּתַחֲלָה חֲלָל טַפַּח⁶⁴ בְּמִשְׁךְ
10 שִׁבְעָה לְשֵׁם סִכָּה, וְחֻטֵּט בָּהּ אַחֲרֵי כֵן וְהִשְׁלִימָהּ
11 לְעֲשָׂרָה - בְּשָׂרָה, שֶׁהִרִי נַעֲשָׂה סִכָּךְ שְׂלֵלָה לְצִל.
- 12 (55) לַאֲיִזָּה צוּרֶךְ שֶׁהוּא. (56) סוּכָה ח, ב. (57) לַהֲתַגּוֹן
בְּצִילָהּ, וְעַל שֵׁם כֵךְ נִקְרָאת סוּכָה (סוּכָה שֵׁם וּרְשִׁי).
13 (58) שֶׁעֲשָׂאוּהָ גוֹיִם לִימֵי הַקִּיץ. (59) שֶׁעֲשָׂאוּהָ בִשְׁבִיל
בְּהֵמוֹת. (60) כְּמוֹ סוּכַת נָשִׁים (שִׁפְטוּרוֹת מִמְּצוֹת סוּכָה),
14 סוּכַת רוּעִים וְסוּכַת שׁוּמְרִים (סוּכָה שֵׁם) כִּשְׁנַעֲשׂוּ לְצִל (שֵׁם).
15 (61) שֶׁנִּפְלוּ הָעַמּוּדִים הַתַּחְתּוֹנִים מִן הַגְּדִישׁ, וְנִשְׁאָרוּ
הָעִלְיוֹנִים, וְנַעֲשִׂתָה הַסוּכָה מֵאֲלִיָּהּ. (62) הוּצִיא הָעַמּוּדִים
הַתַּחְתּוֹנִים וְנִשְׁאָרוּ הָעִלְיוֹנִים, וְנַעֲשִׂתָה הַסוּכָה מֵאֲלִיָּהּ.
16 וְאֵעִיף שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּהוּצַאת הָעַמּוּדִים וּבִיצִירַת הַחֲלָל -
17 אֵינָה סוּכָה, לְפִי שְׂלֹא עָשָׂה סִכָּה לְצִל. (63) מִשְׁנָה, סוּכָה
טו, א. (64) שֶׁחֲלָל טַפַּח נִקְרָא "אֹהֶל" בְּכָל מָקוֹם,
וְכִשְׁהִגְדִישׁ הָעַמּוּדִים עַל זֶה לְשֵׁם צִל - נִקְרָא הַסִּכָּךְ בְּשֵׁם
סִכָּךְ, כִּיּוֹן שִׁישׁ תַּחְתּוֹ חֲלָל טַפַּח (סוּכָה טז).
- 12 י. חֲבִילֵי קֶשׁ וְחֲבִילֵי עֲצִים וְחֲבִילֵי זֶרְדִּינִן⁶⁵, אֵין
13 מִסְפָּכִין בָּהֶן - גִּזְרָה שְׂמָא יַעֲשֶׂה אוֹתָן חֲבִילוֹת עַל
14 גִּגּוֹ פְּדִי לִיבִשְׁוֹן⁶⁶, וְיִמְלֶךְ וְיִשָּׁב תַּחְתֵּיהֶן לְשֵׁם סִכָּה,
15 וְהוּא מִתַּחֲלָה לֹא עָשָׂה סִכָּךְ זֶה לְצִל, וְנִמְצָאת בְּסִכָּה
16 שֶׁנַּעֲשִׂית מֵאֲלִיָּהּ. וְאִם הִתִּירָם⁶⁷ - בְּשִׁירוֹת⁶⁸. וְאֵין
17 חֲבִילָה פְּחוּתָה מַעֲשִׂירִים-וְחִמְשָׁה בְּדִים⁶⁹.
- 65 קִנִּים. (66) וְלֹא לְשֵׁם סִכָּךְ. (67) הִתִּיר אֶת הַקֶּשֶׁר.
68 כָּל זֶה בְּמִשְׁנָה סוּכָה יב, א. (69) "יְרוּשְׁלָמִי". וְכֵן הִי'
דִּרְכָם לֵאגוּד. וְעִיין רַב"ד.
- 18 יא. חֲבִילוֹת קִטְנוֹת שְׂאֵגְדוֹ אוֹתָן לְמִנְיִן⁷⁰, מִסְפָּכִין
19 בָּהֶן⁷¹. וְכֵן הַחוּטֶךְ רֹאשׁ הַדֶּקֶל וְהַחֲרִיטוֹת⁷² אֲגוּדוֹת בּוֹ
- 20 - מִסְפָּכִין בּוֹ, שְׂאֵגְדֵי בִידֵי שְׁמִים⁷³ אֵינוֹ פְּחִילָה⁷⁴.
21 וְאִפְלוּ קֶשֶׁר רֹאשֵׁי הַחֲרִיטוֹת כֵּלָן מִצַּד הָאֶחָד,
22 שֶׁנִּמְצָאוּ בְּחִילָה אַחַת, אֶחָד מִשְׁנֵי רֹאשִׁים בִּידֵי
23 שְׁמִים וְאֶחָד בִּידֵי אָדָם - מִסְפָּכִין בָּהֶן; שֶׁהָאֵגְדֵי עֵץ
24 אֶחָד, אֵינוֹ חֲבִילָה; וְזוֹ פִּעֵץ אֶחָד הִיא, שֶׁהִרִי אֲגוּדָה
25 בִּידֵי שְׁמִים⁷⁵. וְכֵן כָּל אֵגְדֵי שְׂאֵינוֹ עֲשׂוּי לְטִלְטוּל⁷⁶,
26 אֵינוֹ אֲגָדֵד⁷⁷.
- 70 לְמוֹכְרָם בְּמִנְיִן. וּמִיד כְּשִׁיקָנָם הַקּוֹנֶה, יִתִּיר אוֹתָם.
71 סוּכָה יג, ב. שְׂאֵין בָּהֶן גִּזְרָה "שְׂמָא יַעֲשֶׂה אוֹתָן חֲבִילוֹת
עַל גִּגּוֹ" (כְּנ"ל הִלְכָה י) שֶׁהִרִי אֵין דֶּרֶךְ לַהֲצִינֵן בְּאֵגְדוֹן
(רִשִׁי שֵׁם). (72) הָעֲנָפִים. (73) שְׁכוֹלָם אֲגוּדִים בְּגוֹעַ
הַדֶּקֶל מִתַּחֲלִית בְּרִיאָתָם (שֵׁם יג). (74) וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַהֲתִיר
אוֹתָהּ. (75) סוּכָה, שֵׁם. (76) שְׂאֵם מִטְּלָלוֹ מִמָּקוֹם
לְמָקוֹם, נִיתַק הַקֶּשֶׁר וְהַחֲבִילָה מִתְּפַרְדָּתוֹ. (77) שֵׁם יג, ב.
- 27 יב. הָעוֹשֶׂה סִכָּתוֹ תַּחַת הָאֵילָן⁷⁸ - כָּאֵלוֹ עֲשָׂאָה בְּתוֹךְ
28 הַבֵּית⁷⁹. הַדֶּלָה עָלֶיהָ עָלִי הָאֵילָנוֹת וּבִידֵיהֶן⁸⁰, וְסִכָּךְ
29 עַל גִּבּוֹן⁸¹ וְאַחֲרֵי-כֵן קָצָצוּ: אִם הָיָה הַסִּכָּה⁸² הַרְבֵּה
30 מִהֵן⁸³ - בְּשָׂרָה; וְאִם לֹא הָיָה הַסִּכָּה שֶׁהִיָּה מִתַּחֲלָתוֹ
31 כְּשֶׁר הַרְבֵּה מֵהֵן - צָרִיךְ לְנַעֲנֵעַ⁸⁴ אוֹתָן אַחֵר קָצִיצָתָן,
32 כְּדִי שֶׁתְּהִיָּה עֲשׂוּיָה לְשֵׁם סִכָּה⁸⁵.
- 78 שֶׁעֲנָפֵי הָאֵילָן סוֹכְכִים עֲלֶיהָ. (79) מִשְׁנָה, סוּכָה ט, ב.
מִשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (וִיקְרָא כג, מב): "בִּסְכַת (בְּלִי וּא"ו) תִּשְׁבּוּ",
וּמִכָּאן דְּרִשׁוּ חֲכָמִים (שֵׁם בְּגִמְרָא): "בִּסְכוֹת תִּשְׁבּוּ - וְלֹא
בִּסְכוּהַ שֶׁתַּחַת הָאֵילָן (=סוּכָה אַחַת אִמְרוּתִי, וְלֹא שְׁתֵּי סוּכוֹת)
וְלֹא בִּסְכוּהַ שֶׁתַּחַת הַבֵּית". (80) הַגְּבִיָּה עֲלֶיהָ עָלִי הָאֵילָנוֹת
וְעֲנָפֵיהֶם, שֶׁהֵם מְחוּבְּרִים לְקִרְקַע וּפְסוּלִים לְסִיכוֹךְ (לְמַעַל
ה"ב). (81) שְׁנֵתָן סִכָּךְ כֶּשֶׁר עַל הָעֲנָפִים הַמְחוּבְּרִים.
(82) הַסִּכָּךְ הַקֶּשֶׁר. (83) וּבְעֲנָפֵי הָאֵילָן לֹא הִיָּה דִי סִיכוֹךְ
לַעֲשׂוֹת הַסוּכָה - "צִילָתָהּ מְרֻבָּה מִחֲמַתָּה" (סוּכָה, שֵׁם).
(84) שֵׁם יא, א. (85) שְׂלֹא תִהְיֶה בְּכָלל "תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן
הָעֲשׂוּי", רָאָה לְמַעַל הִלְכָה ט.
- 33 יג. עֲרַב דָּבָר שְׁמִסְפָּכִין בּוֹ⁸⁶ בְּדָבָר שְׂאֵין מִסְפָּכִין
34 בּוֹ⁸⁷ וְסִכָּךְ בְּשִׁנְיָהֶם - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַקֶּשֶׁר יִתֵּר עַל
35 הַפְּסוּל, פְּסוּלָה⁸⁸. סִכָּךְ בִּזְהָ לְעֲצָמוֹ וּבִזְהָ לְעֲצָמוֹ, זֶה
36 בְּצִד זֶה⁸⁹: אִם יֵשׁ בְּסִכָּךְ פְּסוּל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים
37 בְּמָקוֹם אֶחָד, בֵּין בְּאֶמְצָע, בֵּין מִן הַצֵּד - הָרִי זוֹ
38 פְּסוּלָה⁹⁰.
- 86 שֶׁכֶּשֶׁר לְסִכָּךְ בּוֹ. (87) שֶׁפְּסוּל לְסִכָּךְ בּוֹ. (88) שְׂאֵין
הַסִּכָּךְ הַפְּסוּל בְּטֹל בְּרֹב הַכֶּשֶׁר אֶל־אִם-כֵּן נִפְרָדִים הֵם,
אֲבָל אִם מְעוּרְבִים הֵם - אֵינוֹ בְּטֹל. וְכֵן מִפְּרֵשׁ רַבִּינוֹ בְּסוּגִיַּת
הַגְּמָרָא בִּסְכוּהַ ט: (כִּסְף-מִשְׁנָה). (89) שְׂאֵינָם מְעוּרְבִים.
90 סוּכָה יח, א.
- 39 יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסִכָּה קִטְנָה; אֲבָל בְּסִכָּה
40 גְּדוּלָה - סִכָּךְ פְּסוּל בְּאֶמְצָע, פְּסוּלָה בְּאַרְבָּעָה
41 טַפָּחִים⁹¹; פְּחוּת מִכֵּן - בְּשָׂרָה. וּמִן הַצֵּד⁹² - פְּסוּל
42 בְּאַרְבָּע אֲמוּת; וּפְחוּת מִכֵּן - בְּשָׂרָה. בְּיָצֵד? בֵּית

מקרקעית הסוכה עד הנוי, פחות מעשרים - אינה ממועטת בזה, לפי שהנוי אינו סכך, והוא מקבל טומאה (סוכה י': ועיין רש"י שם). וכן אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים, אין הנוי ממעט אותה מעשרה והיא כשרה (סוכה, שם). (103) ששיעור סוכה שבעה טפחים על שבעה טפחים (למעלה פ"ד ה"א), כדי שיוכל להכנס לה ראשו ורובו ושולחנו. ונויי סוכה שתלה ליד הקירות, ממעטים מרחבה או מארכה, שהרי אין לו מקום להכנס אליה. (104) מרוחקים. (105) סוכה י', ב. שכל שהנוי רחוק מהסכך ארבעה טפחים, אינו בטל אל הסכך והוא כסכך בפני עצמו, והרי הוא סכך פסול.

יט. סכך שהיו בו חלונות חלונות¹⁰⁶ שהאזיר נראה מהן: אם יש בכל האזיר בכל מקום המסכך¹⁰⁷ - הרי זו פסולה, מפני שהחמתה תהיה מרבה מצלתה¹⁰⁸; וכל שהחמתה מרבה על הצל, אינו סכך; ואם היה הסכך רב על האזיר - פשרה.

(106) נקבים נקבים בסכך. (107) שיש שיעור מקום אויר כשיעור מקום המסוכך. (108) סוכה כב, ב: "אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כזוזא מלעיל כאיסתרא מלתחת" כשהנקב רחב כשיעור זוז (=מטבע קטן) - חמתה רחבה למטה כשיעור סלע (=מטבע גדול). וכן פירשו רבינו יצחק אלפסי ורש"י שם.

כ. במה דברים אמורים? בשלא היה במקום אחד אויר שלשה טפחים¹¹⁰. אבל אם היה אויר שלשה טפחים, בין באמצע, בין מן הצד - הרי זו פסולה¹¹¹, עד שימנעטנו משלשה¹¹². מעטו בדבר הפסול, בגון פרים וכסתות: אם סכה גדולה היא - פשרה¹¹³; ואם בסכה קטנה - פסולה¹¹⁴, עד שימנעטנו בדבר שמסככין בו. היה רב הספוף צלתו מרבה מחמתו, ומעוטו חמתו מרבה מצלתו - הואיל וצלת הפל מרבה מחמת הפל, פשרה¹¹⁵.

(109) שאנו מחשבים לפי חשבון ריבוי השמש מהצל. (110) במקום אחד ומהלך על פני כולה, ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד. (111) שלא שייך כאן ההלכה של "דופן עקומה" (למעלה הי"ד), שהרי אין כאן דופן שנאמר כאילו נתעקם אל הסכך, אלא אויר המפסיק (רש"י בסוכה יז.). (112) יכסה שלא יהיה אויר שלשה. (113) שפסול אויר אין כאן, שהרי הוא פחות משלשה. וגם הסכך הפסול אינו יכול לפסול, שהרי הוא פחות מארבעה טפחים. ואין שני הפסולים האלו מצטרפים (סוכה יח.). (114) שכיון שיש כאן שיעור שלשה טפחים שאינו ראוי לסוכה, אין זה יכול להצטרף לארבעת הטפחים הנשארים, להכשיר את הסוכה (סוכה, שם). (115) כלומר, מכיון שבכל הסוכה בכללותה הצל רב על השמש - לא איכפת לנו אם במקום אחד רבה השמש על הצל (שם יט.).

כא. דרך הספוף להיות קל, כדי שיראו ממנו הפוכבים הגדולים¹¹⁶. היתה מעבה¹¹⁷ כמין בית - אף-על-פי שאין הפוכבים נראין מתוכה, פשרה¹¹⁸.

1 שפנחת באמצע⁹³, וסכך על מקום הפחת; וכן חצר המקפת אכסדרה, שסכך עליה; וכן סכה גדולה שהקיפיה בדבר שאין מסככין בו בצד הדפנות מלמעלה: אם יש משפת הסכך הפשר ולפתל ארבע אמות - פסולה; פחות מכן - רואין כאלו הפתל נעקם, ויחשב זה הסכך הפסול מגוף הפתל וקשרה. ודבר זה הלכה למשה מסיני⁹⁴.

(91) כשהוא לכל אורך הסוכה. (92) ליד הדפנות. (93) שהוריד את התקרה מאמצע הבית. (94) משנה, סוכה יז, א. ונקרא בלשון חכמים "דופן עקומה" (סוכה ד.).

טו. ואיזו היא סכה קטנה? כל שאין בה אלא שבעה טפחים על שבעה טפחים; וגדולה - כל שישאר בה יתר על סכך הפסול שבעה טפחים על שבעה טפחים סכך פשר.

טז. סכך בדבר פסול ודבר פשר, זה בצד זה, ואין במקום אחד מסכך הפסול רחב שלשה טפחים⁹⁵, אלא פחות: אם היה כל הסכך הפשר יתר על כל הסכך הפסול - פשר; ואם היה זה כמו זה בצמצום, אף-על-פי שאין במקום אחד שלשה - הרי זו פסולה; מפני שסכך פסול כפרוץ הוא נחשב⁹⁶.

(95) [המדובר בסוכה קטנה הנפסלת בשלשה טפחים סכך פסול, ראה למעלה הי"ג-יד, ובב"ח סי' תרלא ד"ה סככה בשפודין]. (96) [בסוכה קטנה שסכך פסול בשלשה טפחים כמו אויר, רואים אותו כאילו הוא אויר. ובאזיר אם הוא באותה המידה של הסכך, הרי זו פסולה מפני שחמתה תהיה מרובה מצילתה (להלן הי"ט) - מגיד-משנה. אבל בסוכה גדולה, שסכך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים, אין דינו כאזיר, ואם מדתו כמדת הסכך הכשר, הרי זו סוכה כשרה. ראה למעלה הי"ח והערה ג].

יז. פשר עליה בגד מלמעלה⁹⁷, או שפרש תחתיה מפני הנשר⁹⁸ - פסולה⁹⁹. פרושו כדי לנאותה¹⁰⁰ - פשרה¹⁰¹. וכן אם סככה הפלכתה, ועטרה במיני פרות ובמיני מגדים וכלים, שתלויין, בין בכתליה בין בסכך, כדי לנאותה - פשרה.

(97) מפני השמש. (98) העלים הנופלים. (99) משנה, סוכה י, א. שהרי מסוככת בבגד, שהוא מקבל טומאה, ופסול לסכך (למעלה ה"ב). (100) לייפותה. (101) שם, בגמרא. שאין שם סכך עליו (רש"י שם).

יח. נווי סכה, אין ממעטין בגבהה¹⁰², אבל ממעטין ברחבה¹⁰³. היו נווי הסכה מפלגין¹⁰⁴ מגגה ארבעה טפחים או יתר - פסולה¹⁰⁵; שנמצא שהיושב שם, כאלו אינו תחת הסכך, אלא תחת הנויים, שהן אכלין וכלים שאין מסככין בהן.

(102) כשהיתה גבוהה מעשרים ופסולה (למעלה פ"ד ה"א) ורצה להנמיכה על ידי שתלה בה נוי סוכה, שנמצא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה פסכה בתוך
סכה.¹³²

128) והרי היא כאוהל בפני עצמה (סוכה כ: מימרא דשמואל). 129) משנה, סוכה שם. 130) וילון הפרוש על עמודים מסביב למיטה. 131) ששיפועו אינו נמשך עד הגובה, אלא למעלה יש רוחב טפח (סוכה יא.). 132) משנה, סוכה י, א.

כד. אבל שני עמודים שפרש עליהן סדין; וכן כילה שאין בגובה טפח - אפלו גבוהין כל-שהן¹³³, מתיר לישן תחתיהם בפסכה; שאין פסכה בתוך סכה, מפני שאין לה גג.

133) כלומר, אפילו יותר מעשרה טפחים.

כה. סכה שאולה - פשרה¹³⁴; וכן הגזולה - פשרה. כיצד? אם תקף על חברו והוציא מסכתו, וגזלה וישב בה - יצא, שאין הקרקע נגזלת¹³⁵. ואם גזל עצים ועשה מהן סכה¹³⁶ - יצא¹³⁷; שתקנת חכמים היא, שאין לבצל העצים אלא דמי עצים בלבד¹³⁸. ואפלו גזל נסרים, והניחן ולא חברן ולא שנה בהן כלום - יצא. העושה סכתו ברשות הרבים - הרי זו פשרה¹³⁹.

134) כרבנן דרבי אליעזר (סוכה כז:). ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא כג, מב): "כל האזרח בישראל ישבו בסוכות" - מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. ואי-אפשר שיהא לכל אחד בה חלק שהוא שוה פרוטה, ומכיון שאין לכל אחד שוה פרוטה אין זו שותפות, אלא על כרחנו שיוצאים בסוכה שאולה (רש"י שם). 135) והיא עומדת ברשות בעליה (פ"ח מהל' גזילה ה"ד). וכן הסוכה כיון שהיא מחוברת לקרקע - אינה נגזלת והרי היא כשאולה (סוכה לא. כרבנן). 136) ויש כאן דין גזילה, שהרי גזל מטלטלין, ומן התורה לא יצא ידי חובתו (כסף-משנה). 137) מדרבנן, כמו שמבאר, ומקורו בסוכה דף לא, א. 138) תיקנו כן כדי להקל על הרוצים לשוב בתשובה שלא יצטרכו לקעקע ביתם (ראה בפ"א מהל' גזילה ה"ה). ואמנם אם גזל סוכה העשויה בספינה או בראש העגלה, חייב להחזיר הסוכה עצמה ואינו יוצא בה שהרי היא גזולה (כסף-משנה). 139) כמו שביאר, שקרקע אינה נגזלת, והרי היא כסוכה שאולה וכשרה.

יום חמישי ה' כסלו ה'תשע"ח

פרק ששי

1) נתבאר בו מי הן המחוייבים בסוכה מן התורה, ומן דבריהם, ומי הם הפטורים - אם בכל, אם בחלק. וכיצד היא מצות ישיבה בסוכה. ובאלו סיבות אדם נפטור מחיובה. וענין הברכה, שאדם חייב לברך על ישיבתה. ונסתיים הפרק בביאור איסור עצי סוכה ונוייה - לימי החג.

א. נשים ועבדים וקטנים פטורים מן הסכה². טמטום ואנדרוגינוס, חזבים מספק. וכן מי שחציו

1) היתה הספוף מדביל, והוא הספוף שיהיה מקצתו למעלה ומקצתו למטה - פשר¹¹⁹; ובלבד שלא יהיה בין העולה והיורד שלשה טפחים¹²⁰. ואם היה ברחב זה העולה טפח או יותר, אף-על-פי שהוא גבוה יותר משלשה טפחים - רואין אותו פאלו ירד למטה ונגע בשפת זה היורד¹²¹. והוא, שיהיה מבין פגגד שפת היורד¹²².

116) הנראים ביום (כסף-משנה בשם 'ירושלמי'). 117) סככה עב. 118) משנה, סוכה כב, א. 119) משנה, שם. 120) שהרי הם כאילו מונחים אחד ליד השני "שכל פחות משלשה, כלבוד הוא". 121) שכל רוחב טפח הרי הוא אוהל, ואמרו בזה: "חבט רמי", כלומר: זרוק אותה למטה, שנראה כאילו מונחת ביחד עם כל הקנים, וזוהי הלכה למשה מסיני. 122) שכשתפילו למטה, הוא נשכב ליד האחרים.

כב. העושה סכה על-גבי סכה - התחתונה פסולה, כמי שעשה סכה בתוך הפית¹²³; והעליונה - פשרה. במה דברים אמורים שהתחתונה פסולה? בשהיה גבה חלל העליונה עשרה טפחים¹²⁴ או יותר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וכסתות של עליונה, אפלו על-ידי הדחק¹²⁵. אבל אם אין גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה יכולה לקבל פרים וכסתות של עליונה אפלו על-ידי הדחק - (אף)¹²⁶ התחתונה פשרה. והוא, שלא יהיה גבה שתיהן יותר על עשרים אמה; שהתחתונה, בסכך העליונה היא נתרת¹²⁷.

123) שהתורה אמרה (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשבו" - בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת סוכה, ולא בסוכה שתחת הבית (סוכה ט:). 124) שיש בה גובה כשיעור סוכה. 125) שהיא חזקה, שאדם יכול להניח שם כרים כדי לישן עליהם, ויושב שם ואוכל סעודתו - אז יש לה דין סוכה, ונפסלה התחתונה שהיא סוכה תחת סוכה (סוכה י: במשנה, כרבנן דרבי יהודה). 126) ה'כסף משנה' מוחק תיבה זו, שהרי לפי זה יוצא שאף העליונה כשרה, וזה אי-אפשר שהרי אינו יכול להשתמש בה אפילו על ידי הדחק. וה'לחם משנה' יישב נוסחה זו שאפשר שאדם קל יעלה שם. וגם במשניות דפוס פיזרו בסוכה שם, הנוסחה "אף התחתונה כשרה", וכ"ה ברא"ש שם]. 127) כלומר, שהסוכה התחתונה חמתה מרובה מצילתה, ורק בהצטרף אליה סכך העליונה נעשה צילתה מרובה מחמתה. אבל אם הסוכה התחתונה צילתה מרובה מחמתה, ואינה נזקקת לסכך העליונה - כשרה, אפילו העליונה גבוהה יותר מעשרים, אם חמתה מרובה מצילתה (כסף-משנה).

כג. מטה שבתוך הסכה - אם גבוהה עשרה טפחים¹²⁸, היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני שהיא פסכה בתוך סכה¹²⁹. וכן כילה¹³⁰ שיש לה גג אפלו טפח¹³¹ - אם גבוהה עשרה טפחים, אין יושבין בה בפסכה. וכן המעמיד ארבעה עמודים ופרש סדין

23 וְשִׁוְתָהּ וְדָר בַּסֶּכֶה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין
24 בַּלַּיְלָה¹³, כְּדָרָךְ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ בְּשָׁר יָמוֹת הַשָּׁנָה.
25 וְכָל שִׁבְעַת הַיָּמִים עוֹשֶׂה אָדָם אֶת בֵּיתוֹ עֲרָאִי וְאֶת
26 סִכְתּוֹ קָבֵעַ, שֶׁנֶּאֱמָר: "בַּסֶּכֶת תִּשְׁכְּבוּ שִׁבְעַת יָמִים".
27 פִּיּוֹד? כָּלִים הַנָּאִים וּמַצָּעוֹת הַנָּאוֹת - בַּסֶּכֶה; וְכָלִי
28 שְׁתִּיָּה, כְּגוֹן אֲשִׁישׁוֹת וְכוֹסוֹת - בַּסֶּכֶה. אָכֵל כָּלִי
29 אֲכִילָה¹⁴, כְּגוֹן קִדְרוֹת וְקִעְרוֹת - חוּץ לַסֶּכֶה. הַמְּנוּחָה
30 - בַּסֶּכֶה¹⁵. וְאִם הִיָּתָה סֶכֶה קִטְנָה - מְנִיחָה חוּץ
31 לַסֶּכֶה¹⁶.

(13) נאמר בסוכה: "תשבו שבעת ימים" ונאמר במלואים:
"תשבו יומם ולילה". מה תשבו הנאמר במלואים הוא ביום
ובלילה, אף תשבו הנאמר בסוכה הוא ביום ובלילה.
(14) לאחר הסעודה, שכיון שאין דרך להחזיקם או בדירתו
רק בבית החיצון אין לו להחזיקם בסוכה. (15) אפילו
כשאנינה דולקת. (16) כשאנינה דולקת. אבל כשדולקת
מכניסה לסוכה.

32 ו. אוֹכֵלִין וְשׁוֹתִין וְיֹשְׁנִים בַּסֶּכֶה כָּל שִׁבְעָה, בֵּין בַּיּוֹם
33 וּבֵין בַּלַּיְלָה. וְאִסּוּר לֶאֱכֹל סְעוּדָה חוּץ לַסֶּכֶה כָּל
34 שִׁבְעָה; אֲלֵא אִם אָכַל אֲכִילַת עֲרָאִי, בְּפִיּוֹד, אוֹ
35 פָּחוֹת אוֹ יָתֵר מֵעֵט. וְאִין יֹשְׁנִים חוּץ לַסֶּכֶה, אֲפִלּוּ
36 שֶׁנֶּת עֲרָאִי¹⁷. וּמִתֵּר לְשִׁתּוֹת מֵיָם¹⁸ וְלֶאֱכֹל פְּרוֹת חוּץ
37 לַסֶּכֶה. וּמִי שִׁיחֲמִיר עַל עֲצָמוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה חוּץ לַסֶּכֶה
38 אֲפִלּוּ מֵיָם - הָרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ.

(17) לפי שאין קבע לשינה, רצונו לומר, לפעמים מספיקה
שנה קלה לאדם וזהו קבע בשבילו. (18) ויש אומרים שרק
מים מותר לשותות אבל יין שהוא חשוב - אסור.

39 ז. אֲכִילָה בַּלִּילִי יוֹם-טוֹב הֵרָאשׁוֹן בַּסֶּכֶה - חוּבָה¹⁹.
40 אֲפִלּוּ אָכַל בֵּזִית פֶּת, יָצָא יְדֵי חוּבָתוֹ²⁰. מִכָּאן וְאֵילָף
41 רְשׁוּת: רָצָה לֶאֱכֹל סְעוּדָה - סוּעֵד בַּסֶּכֶה; רָצָה אֵינוֹ
42 אוֹכֵל כָּל שִׁבְעָה אֲלֵא פְרוֹת אוֹ קָלִיּוֹת חוּץ לַסֶּכֶה -
43 אוֹכֵל, כְּדִין אֲכִילַת מִצָּה בַּפֶּסַח.

(19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג
המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה
הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה.
(20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית.

44 ח. מִי שֶׁהָיָה רָאשׁוֹ וְרִבּוֹ בַּסֶּכֶה, וְשִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ
45 אוֹ חוּץ לַסֶּכֶה, וְאוֹכֵל - הָרִי זֶה אִסּוּר, וְכֹאֵלּוּ לֹא
46 אָכַל בַּסֶּכֶה, עַד שֶׁהָיָה שִׁלְחָנוֹ בְּתוֹךְ הַסֶּכֶה; גִּזְרָה
47 שֶׁמָּא יִמְשֹׁךְ אַחֵר שִׁלְחָנוֹ; וְאֲפִלּוּ בַּסֶּכֶה גִּדּוּלָה.

48 ט. כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים קוֹרָא בְּתוֹךְ הַסֶּכֶה. וְכִשְׁמִינִין
49 וּמִדְּקִיק בְּמָה שִׁיִּקְרָא - יָבִין חוּץ לַסֶּכֶה²¹, כְּדִי
50 שְׁתִּיָּה דַעְתּוֹ מִיִּשְׁבֵּת עָלָיו. הַמִּתְפַּלֵּל - רָצָה,
51 מִתְפַּלֵּל בַּסֶּכֶה, אוֹ חוּץ לַסֶּכֶה²².

(21) כלומר אם רצה ללמוד בעיין - מותר לו ללמוד חוץ

1 עֲבָד וְחִצְיוֹ בֶן-חֹרִין - חֵיב. קָטָן שֶׁאֵינוֹ צָרִיף לְאָמוֹ,
2 שֶׁהוּא [כְּבֵן חֶמֶשׁ] כְּבֵן שָׁשׁ³ - חֵיב בַּסֶּכֶה מִדְּבָרֵי
3 סוּפְרִים, כְּדִי לְחַנְכוֹ בַּמִּצְוֹת.

(2) מפני שהיא מצוות עשה שהזמן =שצריכים לעשותם
דווקא בזמנים מסויימים וקבועים] גרמא ונשים פטורות,
ועבדים דינם כנשים. (3) כבן חמש - שגמרו לו חמש
שנים, וכבן שש - שגמרו לו שש שנים, והכל תלוי
בהתפתחותו של הילד.

4 ב. חוֹלִים וּמְשֻׁמְשִׁיחַן פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה⁴. וְלֹא
5 חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סֶכֶה, אֲלֵא אֲפִלּוּ חֵשׁ בְּרָאשׁוֹ, וְאֲפִלּוּ
6 חֵשׁ בְּעֵינָיו. מַצְטַעַר - פְּטוּר מִן הַסֶּכֶה⁵; הוּא וְלֹא
7 מְשֻׁמְשִׁיחוֹ⁶. וְאִיזְהוּ מַצְטַעַר? זֶה שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן
8 בַּסֶּכֶה מִפְּנֵי הָרוּחַ אוֹ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים וְהַפְּרָעוֹשִׁים
9 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ מִפְּנֵי הָרִיחַ.

(4) משום שנאמר: "בסוכות תשבו" ודרשו חכמים: "תשבו
כעין תדורו". ואף לעניין זה נאמר שאם היה חולה כל השנה
לא היה יושב בביתו דווקא אלא היה הולך למקום שנקל
לו לחלו. ומשמשיהם פטורים משום שהם עוסקים במצוה.
(5) "תשבו כעין תדורו", שגם בדירה אין אדם דר במקום
שמצטער. (6) משמשי של המצטער חייבים בסוכה כי אין
הוא (=המצטער) זקוק כל כך למשמשים כמו החולה.

10 ג. הָאָכֵל חֵיב בַּסֶּכֶה. וְחֵתָן, וְכָל הַשּׁוֹשְׁבִינִין וְכָל בְּנֵי
11 חֲפָה, פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתָּה⁷.

(7) שאין שמחה אלא בחופה, היא מקום המוכן לישיבת חתן
וכלה, ובסוכה בוש החתן לשמח כלתו, שסתם סוכה אין לה
אלא שלוש דפנות.

12 ד. שְׁלוּחֵי מִצָּה⁸ פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה⁹, בֵּין בַּיּוֹם וּבֵין
13 בַּלַּיְלָה¹⁰. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּיּוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה
14 בַּיּוֹם¹¹, וְחֹבְלֵי בַּלַּיְלָה. הוֹלְכֵי דְרָכִים בַּלַּיְלָה -
15 פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בַּלַּיְלָה, וְחֹבְלִים בַּיּוֹם. שׁוּמְרֵי
16 הָעִיר בַּיּוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בַּיּוֹם וְחֹבְלִים בַּלַּיְלָה.
17 שׁוּמְרֵי הָעִיר בַּלַּיְלָה - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בַּלַּיְלָה
18 וְחֹבְלִים בַּיּוֹם. שׁוּמְרֵי גִּנּוֹת וּפְרָדִסִּין, פְּטוּרִין, בֵּין
19 בַּיּוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה; שֶׁאִם יַעֲשֶׂה הַשּׁוּמֵר סֶכֶה, יֵדַע
20 הַגִּבּוֹ שֶׁיֵּשׁ לַשּׁוּמֵר מְקוֹם קָבוֹעַ, וְכֹאֵל וְיִגְנֹב מִן
21 מְקוֹם אַחֵר¹².

(8) כגון ללמוד תורה או לפדיון שבויים. (9) אפילו בשעת
חגיתן ואף על פי שיש לפניהם סוכה בנויה. משום שעוסק
במצוה פטור מן המצוה. (10) אף על פי שאינם הולכים
אלא ביום. פטורים גם בלילה מפני שטרודים במחשבת
המצוה. (11) שלא עדיפה הסוכה מדירה ממש, שאינו
נמנע מלנסוע לאיזה עניין ומניח את ביתו. (12) ואם היה
שומר דבר מצומצם באופן שיכול לשמור כולו חייב לעשות
סוכה.

22 ה. פִּיּוֹד הֵיא מִצְוֹת הַיִּשְׁבִּיבָה בַּסֶּכֶה? שִׁיָּהִי אוֹכֵל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעולם אין מברכין 'לישב בספה', מפני שהן חזקין
מספק, ואין מברכין מספק.³⁶

34 שאנו מסופקים בקביעות החודש ומחמירים לנהוג שני
ימים טובים. 35 כי לעולם אין מברכים על הספק.
36 משמע מדברי רבינו, שאשה אינה יכולה לברך על
הסוכה כיוון שאינה מצווה. ודעת הראב"ד שנשים מברכות
אף על פי שאינן מצוות.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני - מוריד פליו ומפנה
אותה. אין לו מקום להוריד את פליו³⁷: אם היתה
קטנה - מכניס בה מנורה³⁸; ואם היתה גדולה - מכניס
בה קדרות וקערות וכיוצא בהן³⁹, כדי להזכיר שהיא
פסולה ושכבר נגמרה מצותה; ומפני שהוא יום טוב,
אינו יכול לפחות בה ולפסלה.

37 ורוצה לאכול בה גם בתשיעי, ולפחות מהתקרה אינו
יכול - כיוון שהוא יום טוב. 38 מבלי שידליקה.
39 שלא היה עושה כן בזמן החג, ויש היכר.

טו. מי שלא עשה ספה, בין בשוגג, בין במזיד -
עושה ספה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי
עושה ספה, שמצותה כל שבועה. עצי ספה אסורין
כל שמונת ימי החג - בין עצי דפנות, בין עצי סכך.
אין גאותין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני
שיום השביעי פלו הספה מקצה עד בין-
השמשות⁴⁰; והואיל והקצת לבין-השמשות של
שמיני, הקצת לכל היום.

40 מה שאין כן באתרוג, כיוון שיצא בו בשחרית אינו זקוק
לו יותר.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בספה כדי לנאותה,
אסור להסתפק מהן כל שמונה. ואם התנה עליהן
בשעה שתלאן ואמר: איני בודל מהן כל בין-
השמשות⁴¹! - הרי זה מסתפק מהן בכל עת
שירצה; שהרי לא הקצה אותם, ולא חלה עליהם
קדשת הספה, ולא נחשבו כמותרות.

41 של יום טוב ראשון של סוכות, שכיוון שלא חלה עליהם
קדושה מתחילת יום טוב, שוב אינה חלה עליהם אחר כך.

הלכות לולב

פרק שביעי

1 נחבארו בו עניני לולב וכל מכשיריו, מה הן. וביאור
ההבדל שבין מקצתן למינין אחרים הדומין להם. וענין
נטילתן ומניינן ומדתן ושיעורן, ובאי זה זמן נטילים מן
התורה ומדבריהם. וכן הגבלת מקום נטילתן מן התורה
ומדבריהם. ודין ערבה ביום שביעי וענינה. ונסתיים הפרק
בביאור מה שאסור ליהנות ממינין אלו מפני שהוקצו
למצוותם כל שבעת ימי החג.

לסוכה. 22 כלומר באיזה מקום שנוח לו להתפלל בכוננה
- שם יתפלל.

1. ירדו גשמים - הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי
מתר לפנות? משירדו לתוך הספה טפות, שאם יפלו
לתוך התבשיל יפסל, אפלו תבשיל של פול²³. היה
אוכל בספה וירדו גשמים, ונכנס לביתו ופסקו
הגשמים - אין מחיבים אותו לחזור לספה (כל אותו
הלילה), עד שיגמר סעודתו. היה ישן וירדו גשמים
בלילה, ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים - אין
מטריחין אותו לחזור לספה כל אותו הלילה, אלא
ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

23 שהוא מתקלקל במהרה. ומי שאינו בקי בשיעור זה -
אם ירדו כל כך עד שאם היו יורדים במידה זו לדירתו
הקבועה היה עוזבה ויוצא, פטור מן הסוכה.

יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית - לא יתיר
סכתו²⁴; אכל מוריד הוא את פליו ומפנה אותן, מן
המנחה ולמעלה. אין לו מקום לפנות²⁵ - פוחת בה
ארבעה על ארבעה²⁶. ואם הצריך לסעד בשאר היום
- צריך לאכל בספה, שמצותה כל שבועה.

24 ביום הושענא רבא, לא יסתור סוכתו, שהרי כל היום
חובתו לישב שם. 25 כלומר אין לו מקום אחר לאכול
ביום השמיני פרט למקום הסוכה. 26 מוריד סכך בשיעור
זה כדי לעשות היכר, שאין מצוות סוכה ביום השמיני.

יב. כל זמן שיכנס לישב בספה כל שבועה, מברך²⁷
קדם שישב²⁸: 'אשר קדשנו במצותיו וצונו לישב
בספה'. ובילולי יום טוב הראשון, מברך על הספה²⁹
ואחר-כך על הזמן³⁰, ומסדר כל הברכות על
הפוס³¹. נמצא מקדש מעמד³², ומברך 'לישב בספה'
ויושב³³, ואחר-כך מברך על הזמן. וכזה היה מנהג
רבנתי ורבני ספרד, לקדש מעמד בליל ראשון של
חג הסוכות, כמו שבארנו.

27 ודווקא אם יצא יציאה גמורה שלא לחזור לאלתר. אבל
אם לא יצא אלא לדבר עם חבריו או להביא דבר לסוכה
אין זו יציאה מן הסוכה ואין צריך לברך כשנכנס עכשיו,
שהרי כבר בירך מקודם. 28 דעת רבינו, שהשיבה היא
המצוה, ולכן מברך קודם שישב, ש"כל המצוות מברך
עליהן עובר (=לפני) לעשייתן". והראב"ד כתב כאן שעיקר
המצוה היא האכילה בסוכה. 29 כלומר ברכת לישב
בסוכה. 30 ברכת שהחיינו וכו' לזמן הזה. 31 שמחזיק
כוס מלא בידו. 32 לפני שיושב, שאז התחלת המצוה.
33 שמשבירך לישב בסוכה צריך לישב מיד, ולא יפסיק
בברכת שהחיינו.

23. יג. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים טובים³⁴ -
יושבין בספה שמונה ימים. וביום השמיני, שהוא
יום טוב ראשון של שמיני-עצרת, יושבין בה ואין
מברכין 'לישב בספה'³⁵. וכן טמטום ואנדרוגינוס,

צורך להוציא זאת מריבוי הלשון כדעת הברייתא השלישית (וראה בכסף-משנה).
ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל, ופיו דומה למסר¹⁸, וקנה שלו אינו אדם; וזהו הנקרא צפצפה, והיא פסולה¹⁹. ויש שם מין ערבה, שאין פי העלה שלה חלק, ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד, כמו פי מגל קטן, וזה פשר²⁰. וכל הדברים האלו מפי השמועה, ממשה רבנו, נתפרשו²¹.

(18) שפגימותיה גדולות. (19) סוכה לד, א. (20) שפגימותיו קטנות, והיה נקרא "חילפי גילא" (שם). (21) ראה למעלה הערה ו.

ה. ארבעה מינין אלו מצוה אחת הן, ומעבדין זה את זה²², וכלן נקראים מצות לולב²³. ואין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן²⁴. ואם לא נמצא אחד מהן - אין מביאים תחתיו מין אחר הדומה לו²⁵.

(22) משנה, מנחות כז, א. וברייתא סוכה לד, ב. (23) הואיל והוא גבוה מכולם, נקראו על שמו (סוכה לז:). וראה להלן הלכה ו והערה כח. (24) מין אחר נוסף על המינים שהוזכרו (ברייתא בסוכה דף לא, א). (25) סוכה שם, ב: "לא מצא אתרוג, לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר".

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגדה אחת²⁶. וכשהוא נוטלם לצאת בהן, מברך תחלה²⁷ על נטילת לולב²⁸, הואיל וכלן סמוכין לו²⁹. ואחר-כך נוטל האגדה הזאת בימינו³⁰, ואתרוג בשמאלו. ונוטלן דרך גדילתן, שיהיו עקריהן למטה לארץ, וראשיהן למעלה לאויר³¹. ואם לא אגדן, ונטלן אחד אחד - יצא³²; והוא שיהיו ארבעתן מצויין אצלו. אבל אם לא היה לו אלא מין אחד, או שחסר מין אחד - לא יטל עד שימצא השאר³³.

(26) כרבנן דרבי יהודה (סוכה יא:), שאמרו: "לולב מצוה לאגדו, משום שנאמר (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות. ואגד זה, נוי הוא במצוה זו. (27) לפני שנוטלן. שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן (כן פירש ה'טור' או"ח סי' תרנא בדעת רבינו). (28) ולא מברך על נטילת יתר המינים, ואין כוונת רבינו כאן לנוסח הברכה, שהרי כבר כתב בפ"א מהל' ברכות הט"ו שאם מברך קודם שיטול, אומר: "ליטול לולב". ואם מברך אחר הנטילה, אומר: "על נטילת לולב". וכאן המדובר שמברך לפני שנוטל, ואם כן צריך לומר: "ליטול לולב" (כסף-משנה). (29) כלומר, כולם טפלים לו לפי שהוא גבוה מכולן (סוכה לז:). - רבינו מנוח. ויש אומרים שאם אינם סמוכים לו "שלא אגד את הלולב אלא שיצא בהם בזה אחר זה, מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו" (מאירי' שם). [ונראה מדברי רבינו להלן ה"ח (ראה שם הערה מט), שרק

א. פפות תמרים האמורות בתורה² הן תריות³ של דקל, כשיצמחו, קדם שיתפרדו העלין שלהן לכאן ולכאן⁴, אלא פשיהיה כמו שרביט; והוא הנקרא לולב⁵.

(2) ויקרא כג, מ. (3) ענפים. (4) סוכה לב, א: "אמר לו רבינא לרב אשי - אימא הוותא? (אולי הכוונה, לענף שנתקשה, ועליו פנו זה לכאן וזה לכאן, עיין רש"י) - בעינא כפות וליכא" (דרשו פפות כמו פפות, שתהיה אפשרות לכפות אותו ולאגדו, וזה אינו יכול להאגד ולהכפת). (5) כן תרגם אונקלוס שם: "פרי עץ הדר, כפות תמרים" - "אתרוגין ולולבין".

ב. פרי עץ הדר האמור בתורה⁶ הוא אתרוג⁷. וענף עץ עבת האמור בתורה⁸ הוא ההדס, שעליו חופין את עצו⁹; כגון שיהיו שלשה עלין או יותר על פן בגבעול¹⁰ אחד. אבל אם היו שני העלין בשורה, זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אבל נקרא הדס שוטה¹¹.

(6) ויקרא, שם. (7) כתרגום אונקלוס הנ"ל, וכך קיבלו חז"ל. ולמדו זאת ממה שנאמר שם: "פרי עץ הדר" - שהפרי שוה בטעמו לעץ, והוא האתרוג (סוכה לה). וכן ראינו בלא ספק מיהושע [בן נון] עד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה" (רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, סדר זרעים. וראה להלן ה"ד). (8) שם. (9) והיינו עבות - מעשה שרשרת שהם מורכבים זה על זה (רש"י שם). (10) רוצה לומר, בכל בד ובד משלושת בדי ההדס. וכן נקטו הרא"ש (בתשובות, כלל כד) וה'טור' (באו"ח סי' תרמו) בדעת הרמב"ם. ועיין להלן פ"ח ה"ה והערה לד. ודעת הראב"ד ש"צריך להיות כן כל שיעור ההדס או רובו" (וראה במגיד-משנה וכסף-משנה). (11) סוכה לב, ב. ונקרא הדס שוטה מפני שאין עליו כסדר, אלא משובשים כשוטה. ויש אומרים, שהוא מלשון שוטתא דאסא (=שוט של הדס), שהדס כשר עומד ביושר בלא התפשטות, וזה נעשה מרובה בענפים כעין עצים, ועל שם ריבוי הענפים קוראו שוטה (מאירי' שם).

ג. ערבי נחל האמורות בתורה¹², אינן פל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל¹³: עלה שלו משוף פנחל¹⁴, ופיו חלק¹⁵, וקנה שלו אדם, וזהו הוא הנקרא ערבה¹⁶. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכן נאמר ערבי נחל¹⁷. ואפלו היה גדל במדבר או בהרים, פשר.

(12) ויקרא, שם. (13) סוכה לג, ב בברייתא. (14) ולא עגול (שם). (15) רוצה לומר, חודו אינו עשוי פגימות פגימות. (16) שם לד, א. (17) ברייתא שלישית בסוכה שם: "אין לי אלא ערבי נחל, של בעל ושל הרים מנין? ת"ל ערבי, מכל-מקום" (=מלשון רבים - רש"י). והרא"ש (פ"ג דסוכה סי' יג) הביא בלשון רבינו "לכך נקרא ערבי נחל". ולפי"ז הכוונה לברייתא הראשונה בסוכה שם: "ת"ר ערבי נחל, הגדילין על הנחל", כלומר, ממין הגדל על הנחל. ואין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּשָׁר⁴⁵. וּמִדִּידָתוֹ - מִשְׁדָּרְתוֹ⁴⁶ בְּלָבָד, לֹא מֵרָאשׁ
הָעֵלִים. וְהֵדֵס וְעֵרְבָה - אֵין פְּחוֹת מִשְׁלֶשָׁה
טָפְחִים⁴⁷; וְאֵם הָיוּ אֲרָפִין כָּל־שָׁהִין⁴⁸ - כְּשָׂרִים.
וְאִפְלוּ אֵין בְּכָל בַּד וּבַד אֵלָא שְׁלֶשָׁה עֲלִין לַחֲזִין -
כְּשָׂרִים; וְהוּא שְׁיָהִי בְּרָאשׁ הַפָּדֵד⁴⁹. וְאֵם אֶגֶד הַלּוּלָב
- צָרִיף שְׁיָהִי שְׁדָרוּ שֶׁל לּוּלָב יוֹצֵא מִן הַהֵדֵס
וְעֵרְבָה טָפַח אוֹ יוֹתֵר⁵⁰. וְשַׁעוֹר אֶתְרוֹג - אֵין פְּחוֹת
מִפְּצִיעָה⁵¹. וְאֵם הָיָה גָדוֹל כָּל־שָׁהוּא⁵² - כְּשָׂר.
16

(43) סוכה לב, ב. (44) למעלה מארבעה טפחים.
(45) מנחות מב, א. לולב יש לו שיעור למטה ואין לו שיעור
למעלה. (46) הקנה שממנו מתפרדים הענפים (סוכה, שם).
(47) סוכה, שם. (48) למעלה מהשיעור המפורש. וזה נלמד
ממה שנאמר בלולב (למעלה הערה מד) שאין לו שיעור
למעלה (רבינו יצחק בן גיאת ח"א עמ' צו ורבינו מנוח').
(49) סוכה לג, א: "יבשו רוב עליו (של ההדס) ונשארו בו
שלשה עליו לחיין (כצ"ל לפי הרמב"ם. ועיין ר"ח ורש"י)
כשר. אמר רב חסדא, ובראש כל אחד ואחד". וסובר רבינו
שהוא-הדין לערבה. (והביא זאת רבינו כאן להורות שלא רק
באופן שהם ארוכים ומלאים עלים לחים - הם כשרים,
שאפשר לומר רואים את המיותר למעלה כמי שאינו, אלא
אפילו באופן שאי-אפשר לומר כן, שאם העליון כמי שאינו
אין כאן שלשה עליו לחים - אף-על-פי-כן הם כשרים,
וראה להלן פ"ח ה"ה והערה לד, ובכסף-משנה שם].
(50) [נראה, שאם לא אגדו - אין צריך שיהיה שדרו של
לולב יוצא כו' (וראה למעלה הערה כח). וכן נראה בגמרא
(סוכה לז:)] שהקשו: "ולגביה לאתרוג ולבריק" (ונגביה
את האתרוג יותר מן הלולב, ונברך על מצות אתרוג)? ולא
הקשו מהדס וערבה, שיגביהו אותם - מפני שהם אגודים
אתו, אלא מהאתרוג - שאינו אגוד אתו]. (51) סוכה לד,
ב. כרבי יהודה. (52) למעלה מביצה, כרבי עקיבא שבא
לבית הכנסת ואתרוגו על כתפו (סוכה לו:).

ט. מִשְׁיַגְבִּיָּה⁵³ אֲרָבְעָה מִיָּנִין אֱלוֹ - בֵּין שְׁהַגְבִּיָּהּ
כְּאֶחָת, בֵּין בִּזָּה אַחֵר זָה⁵⁴, בֵּין בְּיָמִין, בֵּין בְּשִׁמְאֵל
- יָצָא⁵⁵. וְהוּא, שְׁיַגְבִּיָּהּ דֶּרֶךְ גְּדִילָתָהּ⁵⁶; אֲבָל שְׁלֹא
דֶּרֶךְ גְּדִילָתָהּ - לֹא יָצָא. וּמִצְוָה פְּהִלְכָתָהּ - שְׁיַגְבִּיָּהּ
אֲגָדָה שֶׁל שְׁלֶשָׁה מִיָּנִין בְּיָמִין, וְאֶתְרוֹג בְּשִׁמְאֵל,
וְיֹלִיף וְיָבִיא וְיַעֲלֶה וְיֹרִיד⁵⁷ וְיַנְעִנֵעַ הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ
פְּעָמִים בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ⁵⁸.
23

(53) שם מב, א. (54) למעלה הלכה ו. (55) ומה שאמרו:
לולב בימין ואתרוג בשמאל (שם לא:)] אין זה אלא
לכתחילה. אבל דעת ר"ח (שם מב.) שמה שאמרו: הפכו לא
יצא, היינו אם נטל לולב בשמאל ואתרוג בימין.
(56) נתבאר למעלה הלכה ו. (57) סוכה לו, ב. (58) מקור
הדברים ב"ירושלמי" סוכה פ"ג ה"י.

י. מִיָּצֵד? מוֹלִיף וּמִנְעִנֵעַ רֹאשׁ הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ פְּעָמִים,
וּמִבִּיא וּמִנְעִנֵעַ רֹאשׁ הַלּוּלָב שְׁלֹשׁ פְּעָמִים, וְכֵן
בְּעֵלְיָה וְיִרְיָדָה. וְהִיכֵן מוֹלִיף וּמִבִּיא? בְּשַׁעַת קְרִיאַת
הַהֵלֵל - בְּיָהוּדוֹ לָהּ כִּי טוֹב תְּחַלָּה וְסוֹף, וּבִקְאָנָא
24 25 26 27

אם אגדן צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מהם טפח. אבל
אם לא אגדן, יכול להיות מין אחר גבוה מן הלולב].
(30) לפי שיש בה שלש מצוות - נוטלה ביד ימין החשובה
(סוכה לו:). (31) בסוכה מה, ב: "אמר חזקיה א"ר ירמיה
משום רשב"י, כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא
דרך גדילתן, שנאמר "עצי שטים עומדים" - שעומדים דרך
גדילתם". (32) כרבנן דרבי יהודה, שאמרו (סוכה יא:):
"לולב מצוה לאגדו, ואם לא אגדו - כשר". (33) במנחות
כו, א. על מה ששנו שם במשנה "ארבעה מינים מעכבים
זה את זה" - "אמר רב חנן בר רבא, לא שנו אלא שאין לו,
אבל יש לו - אין מעכבין" (אפילו לא אגדן כאחד - רש"י).
וכן כתב הר"ף (פ"ג דסוכה): "ואע"ג דנטל כל חד וחד
לחודיה, נפיק ידי חובתו, דקיימא-לן לולב אין צריך אגדו"
(=אע"פ שלקח כל אחד ואחד לבדו, יצא ידי חובתו, מפני
שהלכה היא: "לולב אינו צריך אגדו").

ז. כְּמָה נוֹטֵל מֶהֱן³⁴? לּוּלָב אֶחָד³⁵, וְאֶתְרוֹג אֶחָד³⁶,
וְשְׁנֵי בְּדֵי עֵרְבָה³⁷, וְשְׁלֶשָׁה בְּדֵי הֵדֵס³⁸. וְאֵם רָצָה
לְהוֹסִיף בְּהֵדֵס³⁹ בְּדֵי שְׁתֵּיהֶם אֲגָדָה גְּדוּלָּה - מוֹסִיף,
וְנוֹי מִצְוָה הוּא⁴⁰. אֲבָל שְׁאֵר הַמִּיָּנִין, אֵין מוֹסִיפִין
עַל מִנְיָנָם וְאֵין גּוֹרְעִין מֶהֱן⁴¹. וְאֵם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע -
פְּסוּל (צ"ל: לֹא פְּסוּל)⁴².
6

(34) משנה, סוכה לד, ב. (35) מפני שכתוב "כפת תמרים"
(בלי וא"ו), ולא כתוב "כפות" - מכאן שלולב אחד (שם
וברש"י). (36) שכתוב "פרי עץ הדר" - משמע אחד ולא
שנים (שם וברש"י). (37) שכתוב "ערבי נחל" - לשון
רבים, ומיעוט רבים - שנים (רא"ש שם סי' יד).
(38) "פירשו בגמרא הטעם: - ענף עץ עבות בשלש תיבות"
(מאירי) שם, ולפנינו בגמרא ליתא, והוא ברש"י).
(39) בדפוס רומי ודפוס קושטא, נוסף "ובערבה". וכן הביא
'רבינו מנוח' שהגיהו כן בספרי רבינו, וכן הביא הר"ן בפרק
לולב הגזול בלשון רבינו (וראה בכסף-משנה בשם רבינו
ירוחם). אבל בכמה כתבי-יד הנוסחא כלפנינו. וכן כתב
רבינו בחשובה, שלא הותר אלא בהדס, שמצאנו בגמרא
שהתירו להוסיף בו "שהרי הלכה כר"ע, שדי בבד אחד,
והוא אמר (סוכה לד:)] לידרוש להו כרבי טרפון שאומר
בשלשה" (מאירי) שם, ועיין כסף-משנה. וראה עוד להלן.
(40) שכל דבר שבא לנוי, אין בו לא משום חציצה (להלן
ה"א) ולא משום כל תוסף (שו"ת רשב"א ח"א תקלה).
וכל זה בהדס, אבל בתוספת לולב ואתרוג וערבה - אין שום
נוי (רשב"א שם). (41) [מכאן מוכח כנוסחא שלפנינו
למעלה "להוסיף בהדס" ולא בערבה, וכאן המדובר גם
בערבה. לפי הנוסחא בדפוס רומי ודפוס קושטא למעלה,
מדובר שם גם בערבה, וכאן אין המדובר אלא באתרוג
ובלולב, אם כן מה שייך בהם "אין גורעים" הלא אינם אלא
אחד]. (42) רבינו אברהם (תשובת רבי אברהם סי' קיג)
הביא שרבינו חזר ותיקן הספר בידו כך: "ואם הוסיף או
גרע, לא פסל". וכן דעת הראב"ד שאין לפסול אלא אם
הוסיף ממין אחר.

ח. כְּמָה שַׁעוֹר אֶרֶץ כָּל מִין מֶהֱם? לּוּלָב - אֵין פְּחוֹת
מֵאֲרָבְעָה טָפְחִים⁴³; וְאֵם הָיָה אֶרֶץ כָּל־שָׁהוּא⁴⁴ -
7 8

72) סוכה מג, א. ושופר בראש השנה, שגם הוא מצוות מן התורה בין במקדש ובין בגבולין, ובכל זאת גזרו עליו בשבת - מפני שעל-פי הירוב לא ידעו עוד בשעת התקיעות אם נתקדש החודש ('תוספות' ור"ן סוכה שם).

טו. מִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִינוּ, שְׂיִהְיֶה לְיֹלָב נֹטֵל
בְּכָל מָקוֹם כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַחֹג, זָכָר לְמִקְדָּשׁ⁷³. וְכָל
יוֹם וְיוֹם מְבָרֵךְ עָלָיו 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוְּנוּ
עַל נְטִילַת לְיֹלָב, מִפְּנֵי שֶׁהָיָא מִצְוָה מְדַבְּרֵי
סוֹפְרִים⁷⁴. וְתִקְנָה זוֹ, עִם כָּל הַתְּקִנּוֹת שֶׁהִתְקִין רַבֵּן
יִתְחַנֵּן בֶּן זַבְדִּי מִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ - כְּשִׁיבָנָה
בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, יַחֲזִירוּ הַדְּבָרִים לְיִשְׁנָן.

73) משנה, סוכה מא, א. והסמיכו זאת למקרא שכתוב (ירמיה ל, יז) "כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאום ה', כי נדחה קראו לך ציון היא, דורש אין לה" - דורש אין לה, מכלל שהיא צריכה דרישה, שיעשו לה זכר (סוכה שם בגמרא) 74) והיכן ציונו? - "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל" (דברים יז, יא) - (שבת כג).

טז. בְּזִמְנָן שְׂבִית-הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, הָיָה לְיֹלָב נֹטֵל בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, וְכֵן בְּשָׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת,
שִׁידְעוּ בּוֹדְאֵי שָׂיוֹם זֶה הוּא יוֹם הַחֹג בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל.
אֲבָל הַמְּקוֹמוֹת הַרְחוֹקִים, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים בְּקִבְעוֹת
רֹאשׁ-חֹדֶשׁ, לֹא הָיוּ נוֹטְלִין לְיֹלָב מִסְּפָק.

יז. וּמִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַל אֶת
הַלְיֹב בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן, וְאָפְלוּ בְּנֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל
שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ, מִפְּנֵי בְּנֵי הַגְּבוּלִין הַרְחוֹקִים,
שֶׁאֵינָם יוֹדְעִין בְּקִבְעַת הַחֹדֶשׁ, כְּדֵי שְׂיִהְיֶה הַכֹּל שְׁוִין
בְּדָבָר זֶה, וְלֹא יִהְיֶה אֵלּוּ נוֹטְלִין בְּשַׁבָּת וְאֵלּוּ אֵין
נוֹטְלִין; הוֹאִיל וְחִיּוֹב יוֹם רִאשׁוֹן בְּכָל מָקוֹם, אֶחָד
הוּא, וְאֵין שָׁם מִקְדָּשׁ לְהַתְּלוֹת בּוֹ⁷⁵.

75) שבזמן שבית המקדש קיים, היו הקרובים נוטלים הלולב כמו במקדש, והרחוקים אינם נוטלים, ואף-על-פי-כן לא היה נראה כשתי תורות, אבל כשאין בית המקדש קיים נראה הדבר כשתי תורות (לחם-משנה).

יח. וּבְזִמְנָן הַזֶּה, שֶׁהַכֹּל עוֹשִׂין עַל-פִּי הַחֲשׁוֹבִין⁷⁶,
נִשְׁאָר הַדְּבָר בְּמוֹת שְׂהִיָּה, שֶׁלֹּא יִנְטֵל לְיֹלָב בְּשַׁבָּת
כָּלֵל, לֹא בְּגִבּוּלִין וְלֹא בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל, וְאָפְלוּ בַּיּוֹם
רִאשׁוֹן, וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁהַכֹּל יוֹדְעִים בְּקִבְעַת הַחֹדֶשׁ.
וּכְבֵּר בְּאַרְנוֹ⁷⁷, שֶׁעָקַר הָאָסוּר בְּנְטִילַת הַלְיֹב בְּשַׁבָּת -
גְּזֵרָה שְׂמָא יַעֲבִירָנוּ אֶרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים.

76) ולא על פי עדות העדים. ואף-על-פי-כן עושים שני ימים, מפני שהזהירונו רבותינו ז"ל שלא לבטל מנהג אבותינו (ביצה ד:). 77) למעלה הי"ג.

יט. כֹּל שֶׁחָיֵב בְּשׁוֹפָר וּבִסְפָּה, חָיֵב בְּנְטִילַת הַלְיֹב;
וְכֹל הַפְּטוּר מִשׁוֹפָר וּסְפָּה, פְּטוּר מִנְטִילַת לְיֹלָב⁷⁸.

1 ה' הוֹשִׁיעָה נָא⁵⁹. וְכָל הַיּוֹם פָּשַׁר לְנְטִילַת לְיֹלָב,
2 וְאֵינוּ נוֹטֵל בְּלִילָה⁶⁰.

59) משנה, סוכה לו, ב. משום שנאמר (דברי הימים-א טז, לג-לה): "אז ירגנו כל עצי יער וגו'", וסמוך לו "הודו לה' כי טוב וגו' ואמרו הושיענו" ('תוספות' שם ד"ה בהודו). 60) מגילה כ, ב. שנאמר: "ולקחתם לכם ביום הראשון", ביום ולא בלילה.

3 יא. עֲשֵׂה לְאַגְדָּה זוֹ גִימּוּן⁶¹ שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב,
4 או שֶׁפָּרָךְ עָלֶיהָ סָדִין וְנִטְלָה - יֵצֵא. לְקִיחָה עַל-יְדֵי
5 דָּבָר אַחֵר, שְׂמָה לְקִיחָה⁶³. וְהוּא שְׂיִהְיֶה דֶרֶךְ כְּבוֹד
6 וְדֶרֶךְ הַדּוֹר, שֶׁכָּל שֶׁהוּא לְנֵאמָתוֹ אֵינוּ חוֹצֵץ. אֲבָל
7 אִם נִתֵּן אֶת הַמִּינִין הָאֵלּוּ בְּעֶצֶץ או בְּקִדְרָה וְנִטְלָה
8 - לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתָהּ⁶⁴.

61) מלשון גמי, כלומר חוס ('ערוך' ערך גמן). 62) כאנשי ירושלים שהיו אוגדים את לולביהם בגימוניות של זהב (סוכה לו: במשנה, אליבא דרבי מאיר), וראה עוד להלן הלכה יב והערה סה. 63) שם לו, א. כרבא. 64) שם מב, א.

9 יב. אָגַד אֶת הַלְיֹב עִם הַהֶדֶס וְהָעֶרְבָּה, וְהִבְדִּיל בֵּין
10 הַלְיֹב וּבֵין הַהֶדֶס בְּמַטְלִית וּכְיוֹצֵא בָּהּ - הָרִי זֶה
11 חוֹצֵץ. הַבְּדִיל בִּינֵיהֶן בְּעַלֵּי הֶדֶס - אֵינוּ חוֹצֵץ, שְׂמִין
12 בְּמִינוֹ אֵינוּ חוֹצֵץ⁶⁵. וְיֵשׁ לוֹ לְאַגֵּד אֶת הַלְיֹב בַּחוּט
13 או בְּמִשְׁיחָה, וּבְכָל מִין שִׁירָצָה, הוֹאִיל וְאֵין אֲגִידָתוֹ
14 מְעַכְבָּב⁶⁶.

65) שם לו, ב. 66) כרבי מאיר בסוכה לו: במשנה, שאוגדים את הלולב שלא במינו, ואין כאן "כל תוסיף", לפי שהאגד אינו מעכב (שם בגמרא). וזהו טעמם של אנשי ירושלים שהיו אוגדים לולביהם בגימוניות של זהב. וכיון שכל ענין האגד הוא לנוי (סוכה יא:) אין זה חוצץ, שכל שהוא לנאותו - אינו חוצץ.

15 יג. מִצְוַת לְיֹלָב לְהִנְטֵל בַּיּוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חֹג בְּלִבָּד,
16 בְּכָל מָקוֹם⁶⁷ וּבְכָל זְמַן⁶⁸, וְאָפְלוּ בְּשַׁבָּת⁶⁹; שְׁנֵאמַר:
17 'וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן'. וּבְמִקְדָּשׁ לְבָדוּ
18 נוֹטְלִין אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשְׁבַּעַת יְמֵי הַחֹג,
19 שְׁנֵאמַר: 'וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וגו'. חַל יוֹם
20 הַשַּׁבָּת לִהְיוֹת בְּתוֹךְ יְמֵי הַחֹג - אֵינוּ נֹטֵל בְּשַׁבָּת⁷⁰,
21 גְּזֵרָה שְׂמָא יוֹלִיכֶנּוּ בִּידוֹ אֶרְבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים,
22 כְּמוֹ שֶׁגִּזְרוּ בְּשׁוֹפָר⁷¹.

67) אפילו חוץ לבית המקדש. 68) בין בזמן שבית המקדש קיים, ובין בזמן שאין בית המקדש קיים. 69) יבואר להלן הלכה יד. 70) אפילו בבית המקדש (מגיד-משנה). 71) פ"ב מהל' שופר ה"ג.

23 יד. וְלָמָּה לֹא גִזְרוּ גְזֵרָה זוֹ בַּיּוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן?
24 מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה, וְאָפְלוּ בְּגִבּוּלִין.
25 נִמְצָא, שֶׁאֵין דִּינוֹ וְדִין שָׂאֵר הַיָּמִים שָׁהָ; שֶׁבְּשָׂאֵר
26 יְמֵי הַחֹג אֵין אָדָם חָיֵב לְטַל לְיֹלָב, אֲלֵא בְּמִקְדָּשׁ⁷².

מתוך מהדורות וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

למקדש" - אלא הלכה למשה מסיני היא, בלי אסמכתא מן הפסוק (שם). (81) סוכה מד, א. (82) שם מד, ב. כרב שש.

1 קָטַן הַיּוֹדֵעַ לְנַעֲנֶע - חַיֵּב בְּלוּלָב מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, פְּדִי
2 לְחַנְכוֹ בְּמִצּוֹת⁷⁹.

(78) ששלשת מצוות אלו הן "מצוות-עשה שהזמן גרמן".
(79) משנה, סוכה מב, א.

7 כּא. פִּיצֵד הֵיִתָּה מִצּוֹתָהּ? בְּכָל יוֹם וְיוֹם מְשַׁבֵּעַת
8 הַיָּמִים הָיוּ מְבִיאִין מִרְבִּיּוֹת⁸³ שֶׁל עֲרֵכָה וְזוֹקְפִין
9 אוֹתָן⁸⁴ עַל צְדָדֵי הַמִּזְבֵּחַ, וְרֹאשֵׁיהֶן כְּפּוֹפִין עַל-גַּבֵּי
10 הַמִּזְבֵּחַ. וְכַעַת שֶׁהָיוּ מְבִיאִין אוֹתָהּ וְסוֹדְרִין אוֹתָהּ,
11 תּוֹקְעִין וּמְרִיעִין וְתוֹקְעִין⁸⁵. חָל יוֹם שֶׁבַת לְהִיּוֹת
12 בְּתוֹךְ הַחֵג - אֵין זוֹקְפִין עֲרֵכָה⁸⁶; אֶלֶּא-אִם-כֵּן חָל
13 יוֹם שְׁבִיעִי לְהִיּוֹת בְּשַׁבַּת - זוֹקְפִין אוֹתָהּ בְּשַׁבַּת, פְּדִי
14 לְפָרְסָמָה, שֶׁהִיא מִצְוָה⁸⁷.

3 כ. הַלֵּכָה לְמִשְׁה מְסִינִי, שְׁמִבִּיאִין בְּמִקְדָּשׁ עֲרֵכָה
4 אַחֲרֵת חוּץ מִעֲרֵכָה שְׁבִלּוּלָב⁸⁰. וְאֵין אָדָם יוֹצֵא יָדִי
5 חוּבָתוֹ בְּעֲרֵכָה שְׁבִלּוּלָב⁸¹. וְשַׁעוּרָה - אֶפְלוּ עָלֶיהָ
6 אֶחָד בְּכָד אֶחָד⁸².

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב... כו".

מלשונו "מביאין ערבה אחרת" משמע שהערבה שהיו זוקפין בצדי המזבח שונה מהערבה שבלולב בזה שהיא "חפצא" אחרת ולא רק מצד חיוב הגברא, ופסק כחכמים שלומדים שערבה שבמקדש היא הלכה למשה מסיני ולא כדעת אבא שאול שגלמדת מ"ערבי נחל" כערבה שבלולב. והביאור הפנימי בזה: ידועים דברים הרבי"ץ שארבעת המינים שבלולב מלמדים שכל ישראל שווים בקיום המצוות, האתרוג מסמל את מי שיש בו גם תורה וגם מעשים טובים אבל גם יהודים שבבחינת לולב שיש בהם רק תורה וגם הם בעלי מעשים טובים, שהרי "תלמוד מביא לידי מעשה" אלא שמאיר בהם בעיקר כח השכל, וגם יהודי שבבחינת הדס שיש בו מעשים טובים בוודאי שיש בו גם תורה כי מהיכן למד מעשים טובים.. אלא שמאיר בו בעיקר כח המידות שבלב, ואפילו יהודי שבבחינת ערבה אין הפשט שאין בו לא תורה ולא מצוות, אלא שלא מאיר בו לא כח השכל ולא כח המידות ומה שמקיים ולומד הוא מצד כח האמונה הפשוטה. וידוע מאמר הבעש"ט שהפשיטות של האנשים הפשוטים היא דבר אחד עם פשיטות עצמותו ית', ועניין זה מתבטא בעיקר בערבה. בכל אחד מארבעת המינים ישנו עניין האחדות; בהדס שגודל "תלתא בחד קינא", בלולב ש"עליו כפופין", ובאתרוג ש"דר באילנו", אבל האחדות שבערבה גדולה יותר שגדלה באחוזה ואחדות עם שאר הערבות.

לכן, עניין האחדות שבלולב מתבטא יותר במצוות הערבה שבמקדש שאז לקחו רק את הערבה באופן שאינה מעורבת עם שאר המינים שאינם בדרגת האחדות שלה, ומשום כך סבר הרמב"ם שהערבה שבמקדש היא "חפצא" אחרת מהערבה שבלולב.

מטעם זה קיימו מצוה זו גם בשבת, ואף אחר החורבן תיקנו שיהיו מעברים את החודש אם צריך 'הושענא רבה' לצאת בשבת.

(80) כחכמים החולקים על אבא שאול, שאמר (סוכה לד.) שמה שנאמר "ערבי נחל" - "ערבי שתיים, אחת ללולב ואחת

(83) ענפים. (84) ואחרי שזוקפים אותה, נוטלים אותה ביד כדי לקיים מצות נטילה, כדלהלן הלכה כב והערה פח. (85) שם מה, א במשנה. (86) גזירה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (סוכה מג:). (87) לפי שאינה מפורשת בתורה (כנ"ל הלכה כ) הוצרכו לפרסמה שהיא מן התורה ודוחה שבת (סוכה שם).

15 כב. פִּיצֵד הָיוּ עוֹשִׂין? מְבִיאִין אוֹתָהּ מִעֲרֵב-שַׁבַּת
16 לְמִקְדָּשׁ, וּמְנִיחִין אוֹתָהּ בְּגִיטוֹת שֶׁל זָהָב, פְּדִי שְׁלֵא
17 יִכְמְשׁוּ הָעֵלִין⁸⁸. וּלְמַחֵר זוֹקְפִין אוֹתָהּ עַל-גַּבֵּי
18 הַמִּזְבֵּחַ, וּבָאִין הָעָם וְלוֹקְחִין מִמֶּנָּה וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ,
19 פְּדִי שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם⁸⁹. וְעֲרֵכָה זוֹ, הוֹאִיל וְאִינָה
20 בְּפִרוֹשׁ בְּתוֹרָה⁹⁰, אֵין נוֹטְלִין אוֹתָהּ כָּל שַׁבַּעַת יָמֵי
21 הַחֵג וְזָכַר לְמִקְדָּשׁ, אֶלֶּא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בְּלֶבֶד הוּא
22 שְׁנוֹטְלִין אוֹתָהּ בְּזֶמֶן הַזֶּה. פִּיצֵד עוֹשֶׂה? לוֹקֵחַ בַּד
23 אֶחָד אוֹ בְּדִין הַרְבֵּה, חוּץ מִעֲרֵכָה שְׁבִלּוּלָב, וְחוּבָט
24 בָּהּ עַל הַקֶּרֶקֶע אוֹ עַל הַקְּלִי פְּעָמִים אוֹ שֶׁלֵּשׁ בְּלֹא
25 בְּרֵכָה, שֶׁדָּבָר זֶה מְנַהֵג נְבִיאִים הוּא⁹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם סומך ענין נטילת ערבה בזמן הזה זכר למקדש בהמשך להלכה אודות נטילת ערבה במקדש בשבת, כדי להדגיש שגם במקדש היה זה יום יתור מיוחד לערבה שהיו נוטלין אותה גם כשחל בשבת. כי לשיטתו החילוק בין הערבה שבלולב לערבה שזקפו בצדי המזבח הוא חילוק ב"חפצא" של המצוה (הערבה) ולא רק חיוב גברא נוסף על הערבה שבלולב.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 220 הערה 6)

(88) משנה, סוכה מה, א. וסגולת העדר הכמישה אינה אלא בכלי זהב, ולא שנותנים בהם מים, שאם כן למה דוקא זהב, ואם משום כבוד - הרי נתנו טעם שלא יכמושו, ולא משום כבוד ('מעשה רוקח' בשם ר' ישמעאל בן חכמון). (89) שכן מסקנת הגמרא בסוכה מג, ב שמצוות הערבה בנטילה (וראה ב'תוספות' שם מה, א ד"ה זוקפין, שדעתם שצריך ליטול ואחר-כך לזקוף, וכן דעת רש"י שם מג: ד"ה והביאום). ואעפ"כ אין מקיפים בערבה כדלהלן הלכה כג והערה צא. (90) אע"פ שהיא הלכה למשה מסיני - כיון

22 שֶׁהִקְצָה לְמִקְצַת הַיּוֹם - הִקְצָה לְכָל־יְמֵינוּ¹⁰⁴. וּבְשִׁמְנוֹ
23 מִתֵּר בְּאִכְלָהּ¹⁰⁵. וּבְזִמְנָה הַזֶּה, שָׁאֵנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים
24 - אֶף-עַל-פִּי שָׁאֵין נוֹטְלִין לִלְבָּב בְּשִׁמְנוֹ¹⁰⁶, הָאֶתְרוֹג
25 אֲסוּר בְּשִׁמְנוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיא אֲסוּר בְּשִׁמְנוֹ בְּזִמְנָה
26 שֶׁהִיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסֶּפֶק, שֶׁהוּא סֶפֶק
27 שְׁבִיעִי¹⁰⁷. הַפְּרִישׁ שְׁבַע אֶתְרוֹגִין לְשִׁבְעַת הַיָּמִים -
28 כָּל אַחַת וְאַחַת יוֹצֵא בָּהּ לְיוֹמָהּ, וְאוֹכְלָה לְמַחֲרָי¹⁰⁸.

(103) שְׁבִירָךְ עָלֶיךָ. (104) סוּכָה מו', ב'. כְּרָבִי יוֹחֲנָן.
(105) רָאָה לְמַעֲלָה פ"ו מֵהַל' סוּכָה ה"ט". (106) שֶׁאֶף-עַל-
פִּי שִׁוּשִׁימִים בּוֹ בְּסוּכָה (לְמַעֲלָה פ"ו ה"ג) שֶׁהִיא כָּל שְׁבַע
מִן הַתּוֹרָה - לֹא נוֹטְלִים בּוֹ לִלְבָּב שֶׁאֵין מִצְוֹתָיו מִן הַתּוֹרָה
בְּגוּבְלִין, אֲלֵא בְיוֹם הָרֵאשׁוֹן בְּלֹד (מִגִּיד-מִשְׁנָה).
(107) סוּכָה שֶׁם, כֹּאבִי. (108) סוּכָה, שֶׁם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(1) נִתְבָּאָר בּוֹ סִדּוּר עֲשִׂיַּת מַה שְׁכָּבָר קִדְּם, וְעִנִּיַּן הַבְּרִכוֹת,
וּמָה שֶׁשִּׁשׁ בֵּין הַזִּמְנָן שִׁישׁ בֵּהֶן. וְכֵן אִם אֵינָן שֶׁל מִי שֶׁנוֹטְלִין
אִם יוֹצֵא בֵּהֶן. וְנִסְתִּיִּם הַפֶּרֶק בְּבִיאֹר הַשְּׁמִינָה שֶׁהִתָּה נִוְהָגָה
בְּמִקְדָּשׁ בְּשִׁבְעַת יָמֵי הַחַג.

29 א. אֲרַבְעַת מִינֵין הָאֵלֹו, שֶׁהֵן לִלְבָּב וְהִדָּס וְעֶרְבָה
30 וְאֶתְרוֹג, שֶׁהֵיא אֶחָד מֵהֵן יִבְשׁ אוֹ גְּזוּל³ אוֹ גָּנוֹב,
31 אֲפִלּוּ לְאַחַר יָאוֹשׁ⁴; אוֹ שִׁיְהִיָּה מֵאֲשֶׁרָה הַנֶּעֱבָדָה⁵,
32 אֶף-עַל-פִּי שֶׁבְטָלוּ הָאֲשֶׁרָה מִלְּעֶבְדָּה⁶; אוֹ שֶׁהִיא שֶׁל
33 עֵיר הַנִּדְחָת⁷ - הָרִי זֶה פְּסוּל. הֵיא אֶחָד מֵהֵן שֶׁל
34 עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים - לֹא יִטַּל לְכַתְחָלָהּ; וְאִם נָטַל, יִצָּא⁸.
35 הֵיא פְּמוֹשׁ⁹, וְלֹא גָמַר לִיבֶשׁ - פְּשִׁוֹ¹⁰. וּבְשִׁעַת הַדִּחָק
36 אוֹ בְּשִׁעַת הַסִּכָּנָה - לִלְבָּב הַיִּבֶשׁ פְּשִׁוֹ¹¹, אֲכָל לֹא
37 שָׁאֵר הַמִּינִין¹².

(2) כּוֹלָם מִפּוֹרְשִׁים בְּמִשְׁנִיּוֹת בְּסוּכָה כֹּט: לֵב: לֵג: וְלֵד:
וּטַעַם הַפְּסוּל מִפְּנֵי שִׁיבָשׁ אֵינּוּ הָדוּר. וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁלֹא נִאֲמַר
"הָדָר" אֲלֵא בְּאֶתְרוֹג וְלֹא בְּשֶׁאֵר מִינִים - לְמַדּוֹ כּוֹלָם מֵאֶתְרוֹג
(סוּכָה לֵא. וְעִי"ש ב'תּוֹסֵפוֹת' כֹּט: ד"ה לִלְבָּב).
(3) בְּמִשְׁנִיּוֹת, שֶׁם. (4) מִפְּנֵי שֶׁבִּיאֹשׁ לְבַד אֵין הַגְּזוּלָן קוֹנֶה
אֶת הַגְּזוּלָהּ, כִּמוֹ שֶׁפֶסֶק רִבִּינוּ ב"פ"ב מֵהַל' גְּזוּלָהּ ה"א,
וּבְסוּכּוֹת בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן כְּתוּב וּלְקַחְתָּם "לִכְס" שִׁיְהִיָּה שֶׁלִּכְס
וְלֹא שֶׁל אַחֵר (לְהִלָּךְ הַלֵּכָה י) וְלִכְס פְּסוּל (כִּסְף-מִשְׁנָה).
(5) שֶׁעִיקָר נְטִיעָתָה הִתָּה לְעִבּוּדָה-זֹרָה. (6) שֶׁהִיא מֵאוֹסָה
לְמִצְוָה (כִּסְף-מִשְׁנָה). (7) שְׁכִיּוֹן שֶׁעוֹמְדָה לְשִׁרְפָּהּ, רֹאִים
אוֹתָהּ כֹּאִילוּ כְּבָר נִשְׂרַפָּה וְאֵין בָּהּ שִׁיעוּר, וּבִלְשׁוֹן הַגְּמָרָה
(סוּכָה לֵא:): "כְּתוּבִי מִיכְתָּת שִׁיעוּרִיָּה". (8) סוּכָה, שֶׁם.
שְׁכִיּוֹן שֶׁלֹא נִיטְעָה מִתְחִילָתָה לְעִבּוּדָה-זֹרָה אֵינָה מֵאוֹסָה
כִּלְכֵּךְ כִּמוֹ אֲשֶׁרָה (כִּסְף-מִשְׁנָה). (9) שִׁישׁ בּוֹ עֲדִיין לְחוֹת.
(10) שֶׁם לֵא, א. (11) "מַעֲשֶׂה שֶׁהוֹרִישׁוּ בְּנֵי כְּרִכִּין אֶת
לִלְבִּיָּהֶן לְבִנֵּי בְּנֵיהֶם" (שֶׁם לֵא:). וּמִכָּאֵן שִׁיבֶשׁ כֶּשֶׁר בְּשִׁעַת
הַדִּחָק. וְדַעַת הָרֵאב"ד שֶׁלֹא יִצָּא בֵּהֶם יְדֵי חוֹבָה אֲלֵא נָטְלוּ
אוֹתוֹ לְסַמֵּל בְּלֹד כְּדֵי שֶׁלֹא תִשְׁתַּכַּח תּוֹרַת לִלְבָּב.
(12) שֶׁהַמַּעֲשֶׂה הַנִּלְיָה בְּלֹדֵב וְלֹא בְּשֶׁאֵר מִינִים. וְאֵין לָנוּ
אֲלֵא מָה שֶׁהִזְכִּירוּ חֲכָמִים בְּמִפּוֹרֶשׁ (וְכַעֲיִן זֶה לְמַעֲלָה פ"ז
הַעֲרָה לֵח).

שֶׁאֵינָה בְּפִירוּשׁ בְּתוֹרָה, לֹא תִקְנֶה שִׁיטְלוּ כָּל שְׁבַע זָכָר
לְמִקְדָּשׁ (וְרָאָה בְּמִגִּיד-מִשְׁנָה). (91) סוּכָה מִד, ב'.

1 כִּג. בְּכָל יוֹם וְיוֹם הֵיוּ מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ
2 בְּלִילִיָּהֶן⁹² בִּידֵיהֶן פַּעַם אַחַת וְאוֹמְרִין: 'אֲנָא ה'
3 הוֹשִׁיעָה נָא', 'אֲנָא ה' הַצִּלִּיתָה נָא'. וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
4 מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ שְׁבַע פְּעָמִים⁹³. וְכִבְרָה נִהְיָה
5 יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, לְהַנִּיחַ תְּכָה בְּאִמְצַע בֵּית-
6 הַכְּנֶסֶת וּמְקִיפִין אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם⁹⁴, כְּדֶרֶךְ שֶׁהִיוּ
7 מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ, זָכָר לְמִקְדָּשׁ.

(92) וְלֹא בְּעֶרְבָה. וְאֶע"פ שֶׁפֶסֶק לְמַעֲלָה שֶׁמִּצְוַת עֶרְבָה
בְּנִטְלָהּ. וְכֵן כְּתוּב רִבִּינוּ יִצְחָק בֵּן גִּיאַת בֶּשֶׁם רִבִּינוּ שְׁמוּאֵל
הַלֵּוִי, שֶׁגַּם לְמֵאֵן דָּאִמֵר בְּנִטְלָהּ, יֵשׁ מִקּוֹם לֹמַר שֶׁאֵין
מְקִיפִים בְּעֶרְבָה אֲלֵא בְּלִילָה (רָאָה 'אוֹצֵר הַגְּאוּנִים' סוּכָה,
חֵלֶק הַתְּשׁוּבוֹת עֲמוּד 62). (93) מִשְׁנָה, סוּכָה מִה, א.
(94) כֵּן כְּתוּב רַב הָאֵי גָאוֹן ('אוֹצֵר הַגְּאוּנִים' שֶׁם עֲמוּד 60).

8 כִּד. כֶּף הֵיא הַמִּנְהֶג בִּירוּשָׁלַיִם⁹⁵: יוֹצֵא אֶדָם מִבֵּיתוֹ
9 שְׁחִירָת וְלִלְבָּב בִּידוֹ, וְנִכְנֵס לְבֵית-הַכְּנֶסֶת, וְהוּא
10 בִּידוֹ; מִתְפַּלֵּל, וְהוּא בִּידוֹ⁹⁶; וְיוֹצֵא לְבָקֶר חוֹלִים
11 וְלִנְחָם אֲבָלִים, וְהוּא בִּידוֹ⁹⁷. וְכִשְׁיִכְנֵס לְמִדְרָשׁ,
12 מְשַׁלְּחוֹ לְבֵיתוֹ בִּידוֹ כִּנּוֹ אוֹ בִּיד עֲבָדוֹ.

(95) סוּכָה מִה, ב' בְּבִרְיָתָא. (96) וְאֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין לְאֶחָד
סִפֵּר תּוֹרָה בּוֹרוּעוֹ וְתַפְלִיין בִּידוֹ אוֹ כִלִּים וּמַעוֹת בִּידוֹ
וְיִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שֶׁלְבּוֹ טְרוּד בֵּהֶם - מִתְפַּלֵּל הוּא וְלִלְבָּב בִּידוֹ
מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוַת הַיּוֹם, וּמִתּוֹךְ שֶׁחִבִּיבָה עָלָיו - אֵינָה
מִטְרִידָתוֹ (סוּכָה שֶׁם). [וְשֶׁם בְּבִרְיָתָא מִפּוֹרֶשׁ: "קוֹרָא קְרִיאת
שִׁמְעָה וּמִתְפַּלֵּל וְלִלְבָּב בִּידוֹ". וְרִבִּינוּ הַשְּׁמִיט "קוֹרָא קְרִיאת
שִׁמְעָה", מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹה חִידוּשׁ כָּלֵל, שֶׁלֹא אֲסִרוּ לְאֶחָד
תַּפְלִיין אוֹ כִלִּים אוֹ מַעוֹת בִּיד בַּעַת קְרִיאת שִׁמְעָה וְכִלְ-שִׁכְן
לִלְבָּב בְּחַג בַּעַת מִצְוֹתָיו]. (97) סוּכָה, שֶׁם. וְכֵל זֶה מִשּׁוּם
חִבִּיבוֹת מִצְוָה.

13 כִּה. מִקְבָּלָתָהּ⁹⁸ אֲשֶׁה הַלִּילָב מִיד בְּנָה אוֹ מִיד בְּעֵלָהּ,
14 וּמִחֲזִירָתָהּ לְמִים בְּשִׁבְעָתָה⁹⁹, בְּזִמְנָן שֶׁהִיוּ נוֹטְלִין לִלְבָּב
15 בְּשִׁבְעָתָה¹⁰⁰. וּבְיוֹם-טוֹב - מוֹסִיפִין עַל הַיָּמִים¹⁰¹;
16 וּבְמִוְעֵד - מִחֲלִיפִין הַיָּמִים.

(98) מִשְׁנָה, סוּכָה מִב, א. (99) שֶׁלֹא יִכְמוֹשׁ. וְאֶף שֶׁהִיא
פְּטוּרָה מִמִּצְוַת לִלְבָּב - מוֹתֵר לָהּ לְטַלְטֵלוֹ, כִּיּוֹן שֶׁרָאוּ
לְנִטְלָתָהּ אֲנָשִׁים (שֶׁם וְבִרְש"י). (100) בְּזִמְנָן הַמִּקְדָּשׁ, וּבְיוֹם-
טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁחָל לְהִיּוֹת בְּשַׁבָּת, כִּמוֹ שֶׁכְּתוּב רִבִּינוּ לְמַעֲלָה
ה"ט". (101) אֲבָל לֹא מִחֲלִיפִין, מִשּׁוּם טִירְחָא (כִּסְף-
מִשְׁנָה).

17 כו. הִדָּס שְׁפִלְוִילָב, אֲסוּר לְהָרִית בּוֹ, מִפְּנֵי שָׁאֵינוֹ
18 רָאוּי אֶלֵא לְרִית; וְהוּאִיל וְהִקְצָה לְמִצְוָה, אֲסוּר
19 לְהָרִית בּוֹ. אֲכָל אֶתְרוֹג, מִתֵּר לְהָרִית בּוֹ, שֶׁהִרִי
20 הִקְצָה לְמִצְוָה מֵאִכְלָהּ¹⁰².

(102) סוּכָה לז, ב'.

21 כז. וְאֲסוּר לְאֲכָל אֶתְרוֹג¹⁰³ כָּל יוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִפְּנֵי

גְּדִלִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְדְבוּקִין מִגֶּפֶן; וְגַב כֹּל שְׁנֵי עָלִין
הַדְּבוּקִין הוּא הַנִּקְרָא תְּיוֹמַת³¹. נִחְלָקָה הַתְּיוֹמַת -
פְּסוּל. הֵיוּ עָלִיו אַחַת אַחַת מִתַּחֲלַת בְּרִיתוֹ³², וְלֹא
הָיָה לָהֶם תְּיוֹמַת - פְּסוּל. לֹא הֵיוּ עָלִיו זֶה עַל-גַּב
זֶה פְּדִרְךָ כֹּל הַלּוּלָבִין, אֲלֹא זֶה תַּחַת זֶה: אִם רֹאשׁ
זֶה מֵגִיעַ לְעֵקֶר שְׁלֹמֶעֱלָה מִמֶּנּוּ, עַד שְׁנִמְצָא כֹּל
שְׁדָרוֹ שֶׁל לּוּלָב מִבִּסָּה בְּעָלִין - בְּשֵׁר³³; וְאִם אֵין
רֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה מֵגִיעַ לְצַד עֵקֶר שֶׁל זֶה - פְּסוּל³⁴.

31) סוכה לב, א. והיינו שנחלקו רוב העלין שבולב
(מגיד-משנה). ויש חולקים ואומרים, שנחלקה התיומת
היינו אם נחלק העלה האמצעי העליון מכולם. וגם לפי
דבריהם אינו פוסל אלא אם נסדק ברובו (מגיד-משנה).
וראה למעלה ה"ג בדין נסדק. 32) בעל מום הוא ואינו
"הדר" (סוכה, שם). 33) והם "צניי הר הבזול" שנזכרו
במשנה (סוכה כט:). 34) שם לב, א.

ה. הַדָּס שְׁנֵי קִטְטִים רֹאשׁוֹ³⁵ - בְּשֵׁר. נִשְׁרֹו רֹב עָלִיו -
אִם נִשְׁתִּירוּ שְׁלֹשָׁה עָלִין בִּקְוֹן אֶחָד³⁶, בְּשֵׁר. הֵיוּ
עֲנָבִיו³⁷ מְרֻבּוֹת מֵעָלָיו: אִם יִרְקוּת³⁸ - בְּשֵׁר; וְאִם
אֲדָמוֹת אוֹ שְׁחוּרוֹת - פְּסוּל³⁹. וְאִם מֵעֵץ - בְּשֵׁר.
וְאֵין מִמֵּעֵץ אִתּוֹן בְּיוֹם-טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא בְּמִתְקָן⁴⁰.
עֶבֶר וְלִקְטָן, אוֹ שְׁלֵקָטָן אֶחָד אֶחָד לְאֲכִילָה⁴¹ - הָרִי
זֶה בְּשֵׁר.

35) שנקצץ החלק העליון מהעץ. לפי שהלכה כרבי טרפון
שאמר אפילו שלשתם קטומים כשר (סוכה לד: במשנה)
ולא כסתם משנה (שם לב:). שפסקה שהדס שנקטם ראשו,
פסול. והראב"ד כתב, שהפועי רוח הקודש בבית מדרשו,
לאמר שהלכה כסתם משנה שפסול. 36) מדובר כאן
בהדס שיש לו שבעה עלים בקו אחד, והוא "אסא מצראה",
וכיון שנשארו שלשה כשר (מגיד-משנה). ויש מפרשים,
שהמדובר בהדס רגיל ונשרו רוב עליו, ואעפ"כ כשר אם
נשארו שלשה עלים בקו אחד, וראה למעלה פ"ה הא הערה
ט, וה"ח והערה מח. 37) מין פרי קטן הגדל על ההדסים,
ונקרא ענב. 38) כמראה ההדס ואין כאן שינוי מראה.
39) כיון שאין הפרי דומה לעץ, אין זה "הדר" ופסול (סוכה
לג: ורש"י שם). 40) שמכשיר את ההדס למצוה, ומתקן
כלי ביום-טוב אסור (פ"ד מהלכות יו"ט ה"ח). 41) שאז
מותר לעשות כן לכתחילה, שהרי אינו מכין לתקן, ודבר
שאינו מתכוין מותר, כמפורש בכמה מקומות. ובגמרא (שם)
אמרו, שהמדובר באופן שיש לו הדס אחד, שאם לא כן
אסור, שאע"פ שאינו מכין הרי הוא "פסיק רישיה" והרי
הוא כמכין. [ולדעת ה'מגיד משנה' גם רבינו סובר כן, והוא
גורס בדברי רבינו "או שלקטם אחר", וכן הוא בכת"י
אוקספורד ותימן. ופירש בזה ה'מגיד משנה': כלומר, מי
שאינו צריך לצאת ידי חובה בהדס זה (ועי' כסף-משנה).
ונראה שהיה כתוב בספר אחד "או שלקטם אחד" והגיה
מישהו בגליון: "אחר" (כהמגיד-משנה הנ"ל) וטעו
המעתיקים והכניסו הגהה זו בפנים ובשיבוש, ויצא להם
"אחד אחד".]

ב. אֶתְרוֹג שֶׁל עֶרְלָה¹³ וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה¹⁴ וְשֶׁל
טַבֵּל¹⁵ - פְּסוּל. שֶׁל דְּמַאי¹⁶ - בְּשֵׁר; שְׁאִפְשֵׁר שִׁפְקִיר
נִכְסִיו וְיָהִי עֲנִי, שְׁמַתָּה לוֹ לְאָכַל דְּמַאי¹⁷. אֶתְרוֹג שֶׁל
תְּרוּמָה טְהוֹרָה¹⁸ וְשֶׁל מֵעֵשֶׂר שְׁנֵי בִירוּשָׁלַיִם¹⁹ - לֹא
יִטֵּל, שְׁמָא יִכְשִׁירוּ²⁰ לְטֵמְאָה. וְאִם נִטֵּל - בְּשֵׁר²¹.

13) האסורה באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג), והתורה
אמרה (שם כג, מ) "ולקחתם לכם", שיהי ראוי לכם
ולהנאתכם (סוכה לה.). 14) שאסורה באכילה ועומדת
לשריפה, ואינה בכלל "ולקחתם לכם" (שם לה:).
15) שאסור באכילה. וגם יש לכהן וללוי חלק בו, שהרי
התרומות והמעשר שלהם ('תוספות' פסחים לח. ד"ה
אתיא), ויש אומרים שאתרוג של טבל כשר (עיי' ר"ן
בסוכה, שם). 16) תבואת עם הארץ שהצריכו חכמים
להפריש ממנה תרומה מספק. 17) משנה, דמאי פ"ג מ"א.
וסוכה ל, ב. 18) שראויה לאכילה לכהן. 19) שראוי
לאכילה. אבל מחוץ לירושלים שאינו ראוי לאכילה - אינו
יוצא בו אפילו בדיעבד. 20) שאין שום אוכל מקבל
טומאה אלא-אם-כן נתנו עליו מים תחילה, ועל זה נאמר
(ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על דע ונפל מנבלתם עליו,
טמא הוא לכם". ומכיון שמקרב האתרוג אל הלולב שהוא
תמיד במים (למעלה פ"ז הכ"ה) הרי הוא מרטיב את
האתרוג ומכשירו לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה
לתרומה, משום שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת
תרומותי" שצריך לשמרה בטהרה, וכן אסור לגרום טומאה
למעשר שני, שדינו כמו קודש, שנאמר (ויקרא כז, ל): "וכל
מעשר הארץ וגו' קודש לה'" (סוכה לה: ורש"י שם).
21) שהם ראויים לאכילה (משנה וגמרא, שם לד:).

ג. לּוּלָב שְׁנֵי קִטְטִים רֹאשׁוֹ - פְּסוּל²². נִסְדֵּק²³ - אִם
נִתְרַחֲקוּ שְׁנֵי סִדְקָיו זֶה מִזֶּה עַד שִׁפְרָאוּ בְּשְׁנַיִם,
פְּסוּל²⁴. הָיָה עֵקֶם²⁵ לְפָנָיו, שֶׁהָרִי שְׁדָרוֹ פֶּגֶב בְּעַל
חֲטוּטֶרֶת - פְּסוּל. הָיָה עֵקֶם לְאַחֲרֵי²⁶ - בְּשֵׁר, שְׁדָרוֹ
הֵיָא בְּרִיתוֹ. וְעֵקֶם לְאַחַד מִצְדָּדָיו - פְּסוּל²⁷. נִפְרְדּוּ²⁸
עָלָיו זֶה מֵעַל זֶה וְלֹא נִגְדְּלוּ בְּעֵלֵי הַחֲרִיטוֹת²⁹ - בְּשֵׁר.
נִפְרְצוּ עָלָיו, וְהוּא שִׁידְלָלוּ³⁰ מִשְׁדָּרוֹ שֶׁל לּוּלָב בְּעָלֵי
הַחֲרִיטוֹת - פְּסוּל.

22) משנה, סוכה כט, ב. והיינו שנקצץ ראש העלה העליון
שבו כלה הלולב (מגיד-משנה). 23) העלה העליון.
24) סוכה לב, א. ואף-על-פי שמתעם "נחלקה התיומת"
(להלן הלכה ד) אינו נפסל (ראה להלן הערה כט).
25) [ב'מאירי' לסוכה (שם, עמ' 82) נראה שלא היה לפניו
בדברי רבינו כאן כל דיני לולב עקום. וראה ב'מעשה רוקח'
בשם נוסח אחר מכתב-יד]. 26) לצד השדרה (שם לב).
27) סוכה שם, לפי הלשון הראשון. 28) התפרדו ולא
התרחקו הרבה מהשדרה. 29) טבע החריטות שהם
מתקשים כעץ, והם מתפרדים ומתרחקים הרבה זה מזה.
30) שנפרדו כל-כך עד שעליהם תלויים למטה (מגיד-
משנה). וכל זה במשנה (סוכה כט:).

ד. בְּרִית עָלִין שֶׁל לּוּלָב כֶּף הִיא: בְּשֵׁהֶם גְּדִלִין,

נמר. (62) מין ירק. (63) כל זה בסוכה, שם. (64) בעודו קטן ומחובר בעץ עשאו מסביבו כמין דפוס, וגדל לפי מדת הדפוס ותמונתו (שם לו:). (65) כעין גלגל של ריחיים של מים. (66) שגדלו שני אתרוגים דבוקים זה בזה או ששני חצאי האתרוג חלוקים מלמעלה ומחוברין למטה כל שהוא ('ערוך' ערך תיום, בשם רב האי). (67) שעדיין לא נגמר בישולו (שם לו. כחכמים החולקים של רבי עקיבא). (68) שם לו, א.

ט. כל אלו שאמרנו שהם פסולין מפני מומין שפארנו או מפני גזל וגנבה - ביום טוב ראשון בלבד; אבל ביום טוב שני עם שאר הימים - הפל כשר. והפסולות שהוא משום עבודת כוכבים, או מפני שאותו אתרוג אסור באכילה - בין ביום טוב ראשון, בין בשאר ימים, פסול.

(69) כן למדו הגאונים ממה שאמרו (סוכה לו:), שרב חנינא יצא ידי חובתו באתרוג החסר ביום טוב שני - שהוא הדין לכל המומים (מגיד-משנה).

י. אין אדם יוצא ביום טוב ראשון של חג בלולבו של חברו, שישאלנו ממנו; עד שיתנו לו במתנה. נתנו לו על-מנת להחזירו - הרי זה יוצא בו ידי חובתו ומחזירו; שמתנה על-מנת להחזיר שמה מתנה. ואם לא החזירו - לא יצא, שנמצא כגזול. ואין נותנין אותו לקטן, שהקטן קונה. ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו חוזר. ואחד הלולב, ואחד כל מין ומין מארבע מינין שבו - אם היה אחד מהן שאול, אין יוצאין בו ביום טוב ראשון.

(70) מפני שנאמר (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" ודרשו חכמים "לכם - משלכם", מכאן שאינו יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולבו של חברו (סוכה מא:). (71) סוכה, שם. שכל זמן שלא החזיר - נפקע כל כח הנותן, והתנאי הוא ככל תנאי שמתנים במתנה, שאינם גורעים מהמתנה כלל. (72) שמתברר שמעולם לא קנה מתנה זו, שהרי לא קיים התנאי (סוכה, שם). (73) לפני שיצא בו. (74) קנין גמור מן התורה כשגדול מקנה לו (סוכה, שם). (75) שהרי אמרה תורה (ויקרא שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", הרי שעל כולם אמרה "לכם" ולא של אחרים.

יא. שתפין שקנו לולב או אתרוג בשתפות - אין אחד מהן יוצא בו ידי חובתו בראשון, עד שיתן לו חלקו במתנה. האחין שקנו אתרוגין מתפסת הבית, ונטל אחד מהן אתרוג ויצא בו: אם יכול לאכלו ואין האחין מקפידין בכך - יצא. ואם היו מקפידין - לא יצא, עד שיתנו לו חלקם במתנה. ואם קנה זה אתרוג וזה פריש, או שקנו פאחד אתרוג ורמון ופריש מתפסת הבית - אינו יוצא

1 ו. ערכה שנקטם ראשה⁴² - כשרה. נפוצו עליה⁴³ - פסולה.²

(42) ראש העץ עצמו. וסובר רבינו שכשם שהכשירו בגמרא (סוכה לו:): הדס שנקטם, ודחו את המשנה המפורשת (שם לב:): כמו שפסק למעלה ה"ה (הערה לג), כן הדין בערכה. ודעת הרמב"ן לחלק בין הדס, שכל יופיו הוא בעבותו שעליו חופין את עצו, ואין קטימת עצו ניכרת כל-כך ולפיכך הוא כשר, לבין ערכה ושאר מינים שהקטימה ניכרת בהם. וכן נראה דעת הר"ף והרב רבי יצחק אבן גיאת. (43) שנדלדלו מהקנה שהם מחוברים בו (מגיד-משנה).

ז. אתרוג שנקב נקב מפלש⁴⁴ כל-שהוא⁴⁵ - פסול⁴⁶; ושאינו מפלש - אם היה כאסר⁴⁷ או יתר, פסול. חסר כל שהוא⁴⁸ - פסול. נטל דדו⁴⁹; והוא הראש הקטן שששנתו בו - פסול. נטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעקר האתרוג, ונשאר מקומו גמא⁵⁰ - פסול⁵¹. עלתה חזית⁵² עליו: אם בשנים ושלשה מקומות⁵³ - פסול; ואם במקום אחד - אם עלתה על רבו, פסול⁵⁴; ואם על דדו, ואפלו כל שהוא - פסול⁵⁵. נקלה הקרום החיצונה שלו, שאינו מחסרו, אלא נשאר ירק כמות שהיא בריתו: אם נקלה פלו - פסול⁵⁶; ואם נשאר ממנו כל-שהוא - כשר⁵⁷.

(44) מעבר לעבר (רש"י בסוכה לו:). ויש מפרשים שנקב עד חדרי הזרע שבתוכו. (45) על-ידי מחט, ואינו חסר כלום. (46) כן הוא במשנה (סוכה לו:): "ניקב, חסר כל שהוא פסול" (ולא גרס "וחסר") הרי שניקב פסול אפילו אם לא חסר (מגיד-משנה). ודעת הראב"ד שאין הנקב פוסל אלא אם-כן חסר כל שהוא, וזהו לפי הנוסחא "ניקב וחסר כל שהוא". (47) רוחב הנקב היה כגודל של מטבע ששמו איסר, והמדובר כשלא היה חסרון בעצם האתרוג, כגון שנקב ע"י יתד שתבח בו (סוכה לו:). (48) שנחסר מבשר האתרוג עצמו. (49) היינו "ניטלה פוטמתו - פסול" שבמשנה סוכה, שם. (50) והרי חסר האתרוג כל שהוא. (51) כן הוא בר"ף (מגיד-משנה). (52) ילפת (ויקרא כא, כ) תרגם אונקלוס "חזון", והן כמין אבעבועות שיש בהן ממש וגבוהות קצת מהאתרוג עצמו. (53) שנראה כמנומר. (54) סוכה לה, ב. (55) משנה, סוכה לו, ב. (56) שאינו "הדר" (שם לה:). (57) משנה, שם לו, ב. וגמרא שם לה, ב. לו, א.

ח. אתרוג שהוא תפוח⁵⁸, סרוח, כבוש⁵⁹, שלוק⁶⁰, שחור, לבן, מנמר⁶¹, ירק כפרתי⁶² - פסול⁶³. גדלו בדפוס⁶⁴ ונעשהו כמין ברדיה אחרת - פסול. נעשהו כמין בריתו - אף-על-פי שששנתו דפין דפין⁶⁵, כשר. התיום⁶⁶ והבסר⁶⁷, כשר. מקום שהאתרוגין שלהם בעין שחרות מעוטה - כשרין. ואם היו שחורים ביותר באדם כושי - הרי זה פסול בכל מקום⁶⁸.

(58) שנפלו עליו מים והתנפח או נרקב (סוכה לו. וברש"י שם). (59) בחומץ. (60) מבושל. (61) כמה צבעים כמו

הביאור בזה: בהביאו את הפסוק "ושמחתם.... שבעת ימים" לא התכוון הרמב"ם לומר שישנה מצוה נוספת של שמחה יותר משמחת יו"ט הידועה, אלא מכיון שחייב השמחה בחג הסוכות מופיע בתורה שלוש פעמים, נהגו גדולי ישראל (שבעיקר הם שהרגישו בנפשם את חביבות המצוה) להרבות בשמחה זו בחג הסוכות. עניין זה מדויק בלשונו שכתב "היתה במקדש שמחה יתירה" ולא מזכירה בלשון ציווי וכד'.

בהתאם לכך, גם רשימת העושים את שמחת בית השואבה הועתקה מהגמרא במסכת סוכה שבה מתוארים מעשיהם של כמה תנאים בזמן שמחת בית השואבה. "חכמי ישראל" למד הרמב"ם מרבי' יהושע בן חנינא שהיה ידוע בחכמתו ונשלח להתווכח עם חכמי אתונה.

"ראשי ישיבות" למד הרמב"ם מרבי שמעון, כיון שרבי הוא תואר למי שיש לו תלמידים.

"הסנהדרין" למד מרבן שמעון בן גמליאל שהיה נשיא הסנהדרין.

"הזקנים" למד מהלל הזקן המוזכר גם הוא ברשימת המשתתפים בשמחת בית השואבה.

(על פי לקו"ש חלק יז, פרשת אמור ד')

81) בחג השבועות מפורש (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלקיך", ובחג הסוכות (שם טז, יד): "ושמחת בחגך", וחג הפסח הוקש לחג השבועות וחג הסוכות, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה (ראש השנה ד: ד). 82) חוץ ממה שנאמר "ושמחת בחגך" (דברים טז, יא). 83) משנה, סוכה נא. א. 84) ויבואו לידי עבירה.

יג. וְהִיאֲךָ הִתָּה שְׁמָחָה זֶה? הַחֲלִיל מִפָּנָיִךְ⁸⁵, וּמִנִּגְנִין
כִּכְנֹר וּבִנְבָלִים⁸⁶ וּבִמְצֻלָּתִים⁸⁷, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד
בְּכָל־שִׁיר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לִגְנוֹן בּוֹ; וּמִי שְׂיוֹדֵעַ בָּפָה -
בָּפָה. וְרוֹדְקִין וּמִסְפָּקִין⁸⁸ וּמִטְפָּחִין⁸⁹ וּמִפְּזִין
וּמִכִּרְפִּיין⁹⁰, כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּמוֹ שְׂיוֹדֵעַ, וְאוֹמְרִים
דְּבָרֵי שִׁירֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְשְׁמָחָה זֶה אֵינָה דוּחָה, לֹא
אֶת הַשִּׁבְתָּ וְלֹא אֶת יוֹם־טוֹב⁹¹.

85) מלשון המשנה בבכורים פ"ג מ"ד. (86) זה כלי שה"ל כמה מיתרים ונקרא נבל, שהיו ניגוניו מתוקים ביותר, עד שמנבל כל כלי שיר שבעולם ("ירושלמי" פ"ה דסוכה ה"ו). 87) שתי קצרות של מתכת שמקישים (=שמכים) זו בזו (סוכה נ:). 88) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות להרמב"ם, ביצה פ"ה מ"ב). 89) מכים כף על כף, כמו שכתבו (מלכים ב' יא, יב): "ויכו כף ויאמרו יחי המלך" - "ויכו" מתורגם: "וטפחו". 90) מלשון הכתוב (שמואל א' ו, טז): "ותרא את המלך דוד מפזו ומכרכר", שהוא לשון ריקוד (תוס' יו"ט). 91) פירוש, שבשבת אסור לחלל בחליל ובכלי שיר. ואף שהשיר שהיו שרים על

1 בָּאֲתָרוֹג, עַד שִׁיתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמִתְנָה; וְאִף-עַל-פִּי
2 שָׂאם אָכְלוּ אֵין מְקַפִּידִין עָלָיו⁸⁰.

76) שצריך שיהיה כולו שלו (בבא-בטרא קלז:). וכל זה דוקא אם קנו אותו לאוכלו, אבל אם לקחוהו לצאת בו, בכל אופן יוצאין בו, שבשעה שלקחוהו היו יודעים שאינו ראוי להתחלק, ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהם לצאת בו - שיהא כולו שלו. ועל זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחים לולב אחד, וכל הקהל יוצאים בו ביום הראשון (מגיד-משנה). (77) הירושה לפני החלוקה בין היורשים נקראת "תפיסת הבית", שהבית בכללו (=המשפחה כולה) תופס את הנכסים, ואין כאן מיוחד לכל אחד וכולם שותפים בירושה. (78) שויתרו על חלקם, מאחר שיש לכל אחד אתרוג. (79) כיון שאין אתרוג לכל אחד ואחד, אפשר שכולם רוצים בו, ולא מועילה מחילתם בסתמא. (80) מחמת שוויו - ודאי שמקפידים הם מחמת המצוה, שגם הם רוצים לקיים המצוה (לחם-משנה).

3 יב. אף-על-פי שְׁפַל המוֹעֲדוֹת מַעֲרָה לְשִׁמְחַת בְּהָן⁸¹
4 - בַּחֲג הַסִּפּוֹת הָיְתָה בְּמִקְדָּשׁ יוֹם שְׂמִיחָה יִתְרָה,
5 שְׁנֵאֲמַר: 'וּשְׂמִיחָתָם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת
6 יָמִים'⁸². וְכִיצַד הָיוּ עוֹשִׂין?⁸³ עֶרֶב-יוֹם-טוֹב
7 הָרִאשׁוֹן הָיוּ מִתְקַנְּנִין בְּמִקְדָּשׁ מְקוֹם לְנָשִׁים
8 מִלְּמַעְלָה, וְלֹאֲנָשִׁים מִלְּמַטָּה, כְּדִי שְׂלֹא יִתְעַרְבוּ אִלּוּ
9 עִם אֱלֹהֵי⁸⁴. וּמִתְחִילִין לְשִׁמְחָה מִמוֹצָאֵי-יוֹם-טוֹב
10 הָרִאשׁוֹן; וְכֵן בְּכָל יוֹם וַיּוֹם מִיָּמֵי חֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד
11 מִתְחִילִין מֵאַחֵר שֶׁיִּקְרִיבוּ תָמִיד שֶׁל בֵּין-הָעֶרְפִּים
12 לְשִׂמְחָה לְשֹׂאֵר הַיּוֹם עִם כָּל הַלֵּילָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

”אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתרה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוקיכם שבעת ימים.”

וכתבו המפרשים שמזה שקישר ה"שמחה יתירה" עם הפסוק "ושמחתם לפני ה' אלוקים" מבלי להזכיר כלל ניסוח המים, מלמד שלדעת הרמב"ם השמחה היתירה היא חייב מהתורה, ולפי זה צריך להבין:

א. אם ה"שמחה יתירה" הוא חיוב מהתורה מדוע מתחילה השמחה רק ממוצאי יו"ט ראשון, ולא פשיטא שדוחה איסור כלי שיר, ובוודאי במקדש שלא נאסרה שבות.

ב. היכן הוא מקורו של הרמב"ם שהפסוק הנ"ל מדבר על "שמחה יתירה" הלא הגמרא למדה ממנו דין אחר - שבמקדש היו נוטלין הלולב כל שבעת ימים.

ג. בהלכה י"ד כתב "ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל, וראשי ישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה... כו' אבל כל העם האנשים והנשים כולם באים לראות ולשמוע". ולכאורה אם הוא חיוב מהתורה, מניין לחלק בין ראשי העם ועמי הארץ.

הלכות שקלים

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת, וְהָיָה: לָתֵן כָּל אִישׁ מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה. וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרָקִים אֵלֶּי:

פָּרָק ראשון

1) נכתבנו בו עניני מצות "מחצית השקל", שיעורה, והחייבים בה והפטורים ממנה, ושאינה נוהגת אלא בפני הבית, ודין ההכרזה על השקלים. ונסתיים הפרק בענין כפיה על השקלים.

- א. מִצְוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לָתֵן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל
מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. אֲפֹלוּ עֲנִי הַמֵּתִפְרָנִס
מִן הַצִּדְקָה חַיֵּב, וְשׂוֹאֵל מֵאַחֲרֵים אוּ מוֹכֵר כְּסוֹת
שָׁעַל כְּתָפוֹ, וְנוֹתֵן מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל כֶּסֶף; שְׂנֹאֲמֵר:
הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט וְגוֹמֵר. וְאֵינּוּ
נוֹתְנֵם בְּפַעֲמִים רַבּוֹת, הַיּוֹם מַעֲט וְלִמָּחָר מַעֲט, אֲלֵא
נוֹתְנֵם כָּלֹּ פֶּאֶת פֶּעַם אַחַת.

2) שהרי דרשו על הכתוב "זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה" - אמרה תורה, חדש והבא קרבן (בניסן) מתרומה חדשה, הרי שבכל שנה בחודש שהוא ראש השנה לתרומת השקלים - צריכים לחדש הבאת מחצית השקל לקנות מהם קרבנות ציבור.

- ב. מִנֵּיין כֶּסֶף הָאֲמֹר בַּתּוֹרָה בְּאֹנִס וּבְמִפְתָּה וּבְמוֹצֵיא
שֵׁם רַע וְהוֹרֵג עֶבֶד, הוּא שֶׁקֶל הַנֶּאֱמָר בְּכָל מְקוֹם
בַּתּוֹרָה. וּמִשְׁקָלוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים שְׁעוֹרָה. וּכְכֹר
הוֹסִיפוּ חֻכְמִים עָלָיו, וְעָשׂוּ מִשְׁקָלוֹ כְּמִשְׁקַל הַמִּטְבֵּעַ
הַנִּקְרָא סֵלַע בְּזִמְנָא בֵּית שָׁנִי. וְכִמָּה הוּא מִשְׁקַל הַסֵּלַע?
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וָאַרְבַּע וּשְׁמוֹנִים שְׁעוֹרָה פִּינּוּנִית.

3) ששית ממשקלו.

- ג. הַסֵּלַע - אַרְבַּעָה דִּינָרִין, וְהַדִּינָר - שֵׁשׁ מַעֲיִין.
וּמִעָה הִיא הַנִּקְרָאָת בִּימֵי מִשָּׁה רַבֵּנּוּ גֵּרָה. וּמִעָה הִיא
שְׁנֵי פוֹנְדִיּוֹנִין, וּפוֹנְדִיּוֹן - שְׁנֵי אֶסְרִין. וּפְרוּטָה -
אַחַת מִשְׁמוֹנֶה בְּאִיסָר. נִמְצָא מִשְׁקַל הַמִּעָה, וְהִיא
הַגֵּרָה - שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שְׁעוֹרוֹת, וּמִשְׁקַל הָאִיסָר - אַרְבַּע
שְׁעוֹרוֹת, וּמִשְׁקַל הַפְּרוּטָה - חֲצִי שְׁעוֹרָה.

- ד. וְעוֹד מִטְבֵּעַ אַחֵר הָיָה שֵׁם, שֶׁהָיָה מִשְׁקָלוֹ שְׁתֵּי
סֵלָעִים, וְהוּא הָיָה נִקְרָא דִּרְכּוֹן. וְאֵלֶּי הַמִּטְבָּעוֹת כָּלֵן
שְׂאֲמָרְנוּ, וּבְאֵרְנוּ מִשְׁקַל כָּל אֶחָד מֵהֶן, הֵן שְׁמִשְׁעָרִין
בֵּהֶן בְּכָל מְקוֹם; וּכְכֹר בְּאֵרְנוּם, כִּדִּי שְׁלֹא אֶהְיֶה
צָרִיךְ לִפְרֹשׁ מִשְׁקָלָם בְּכָל מְקוֹם.

- ה. מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל זוּ מִצְוָתָהּ שִׁיתָן מִחֲצִית מִטְבֵּעַ

יד. מִצְוָה לְהִרְבּוֹת בְּשִׁמְחָה זוּ. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין
אוֹתָהּ עֲמִי-הָאֶרֶץ וְכָל מִי שִׁירָצָה; אֲלֵא גְדוּלֵי חֻכְמֵי
יִשְׂרָאֵל וְרַאשֵׁי הַיְּשִׁיבוֹת וְהַסִּנְהֶדְרִין וְהַחֲסִידִים
וְהַזִּקְנִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה - הֵם שֶׁהָיוּ מִרְקָדִין וּמִסְפָּקִין
וּמִנְגִּינִין וּמִשְׁמָחִין בְּמִקְדָּשׁ בִּימֵי חֵג הַסִּפּוֹת. אֲבָל כָּל
הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים, כָּלֵן בְּאֵין לְרִאוֹת וְלִשְׁמַע.

טו. הַשִּׁמְחָה שִׁישְׁמַח אָדָם בְּעֲשִׂית הַמִּצְוָה וּבִאֲהַבַת
הָאֵל שֶׁצִּוָּה בָּהֶן - עֲבוּדָה גְדוּלָּה הִיא⁹². וְכָל הַמוֹנֵעַ
עֲצָמוֹ מִשְׁמָחָה זוּ, רֹאשִׁי לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ, שְׂנֹאֲמֵר:
מִתַּחַת אֲשׁוּר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׁמְחָה וּבְטוֹב
לִבְבִי. וְכָל הַמְּגִיס⁹³ דַּעְתּוֹ וְחוֹלֵק כְּבוֹד לְעֲצָמוֹ
וּמִתְפַּבֵּד בְּעֵינָיו בְּמִקּוֹמוֹת אֵלֶּי - חוֹטֵא וְשׁוֹטֵא. וְעַל
זֶה הִזְהִיר שְׁלֹמֹה וְאָמַר: 'אֵל תִּתְּהַדָּר לִפְנֵי מֶלֶךְ'.
וְכָל הַמִּשְׁפִּיל עֲצָמוֹ וּמִקְלָ גִּיפוֹ בְּמִקּוֹמוֹת אֵלֶּי - הוּא
הַגְּדוֹל, הַמְּכַבֵּד, הַעוֹבֵד מֵאֲהָבָה. וְכֵן דּוּד מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'וְנִקְלַתִּי עוֹד מִזֹּאת וְהָיִיתִי שָׂפָל
בְּעֵינַי'. וְאֵין הַגְּדוֹלָה וְהַכְּבוֹד, אֲלֵא לְשִׁמְחָה לִפְנֵי ה',
שְׂנֹאֲמֵר: 'וְהַמֶּלֶךְ'⁹⁴ דּוּד מִפְּנֵי וּמִכְרַבֵּר לִפְנֵי ה' וְגו'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"השמחה שישמח אדם בעשיית המצות ובאהבת האל-
שצויה בה עבודה גדולה היא.. שנאמר ודוד מפוז ומכרכר
לפני ה'."

עבודה גדולה, היינו עבודה קשה ביותר, וביחד עם זאת צריכה העבודה להיעשות מתוך שמחה וטוב לבב עד לאופן של "מפוז ומכרכר". ולכאורה, היאך אפשר לשמוח באופן כזה כאשר נמצאים בעוה"ז הגשמי. על כך ממשיך הרמב"ם שעניין זה הוא "לפני ה'" כי בכל מקום ובכל זמן נמצא הקב"ה ביחד עם כל אחד ואחד מישראל, וממילא נמצא היהודי "לפני ה'" כמו שכתוב בתחילת השו"ע "שויתי ה' לנגדי תמיד".

וכשם שהקב"ה מאיר פנים לכאורה מישראל ומגלה אהבתו להם, הרי שכמים הפנים לפנים גם הנהגתו של יהודי היא באותו אופן - אהבת האל-ל" וזוהי העבודה להיות "שויתי ה' לנגדי תמיד" עד שנמצא במעמד ומצב של שמחה על שזכה להוולד יהודי ואז נמשך גם ממנו ית' העניין של "באור פני מלך חיים" באופן תמידי.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן 12)

92) מדריגה עליונה בעבודת ה'. 93) מלשון "גס", כלומר מתגאה. 94) צ"ל: "המלך".

14) מכריזים בכל ערי ישראל. (15) החלפנים (=הפורטים כספים). (16) חפץ למשכון.

י. כל מי שאינו חוב בשקלים¹⁷, אף על פי שדרכו לתן או הוא עתיד לתן¹⁸ - אין ממשכנן אותו. ואין ממשכנן את הפהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא פשיטנו - מקבלין מהן, ותובעין אותן עד פשיטתנו¹⁹.

17) כגון נשים ועבדים. (18) כגון קטן כשיגדל. (19) כן למד רבינו ממה שאמרו גבי קטן: "אין ממשכנן - הא לתבוע תובעין".

פרק שני

1) ביאר בו רבינו כיצד כונסים השקלים, שלש עשרה תיבות שבמקדש, בשלשה פרקים בשנה תורמים הלשכה, וכיצד תורמין אותה.

א. כיצד פונסין השלחנים את השקלים? בכל² מדינה ומדינה³ מניחין לפניהם שתי תבות⁴. שולי התבה רחבין מלמטה, ופיה צר מלמעלה, כמין שופר; כדי שישליכו לתוכן, ולא יהיה אפשר לקח מהן בנחת⁵. ולמה עושין שתי תבות? אחת - שמשליכין בה שקלים של שנה זו⁶, והשניה - מניחין בה שקלי שנה שעברה⁷, שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה.

2) בכת"י: "מכל", וראה למעלה פ"א ה"ט. 3) בשקלים פ"ב מ"א: "כשם שהיו שופרות במקדש, כך היו שופרות במדינה". 4) מיעוט "שופרות" שתיים (כסף-משנה ו'תוספות יום טוב'). 5) "בירושלמי" שקלים פ"ו ה"א: "השופרות הללו עקמות היו, צרות מלמעלן ורחבות מלמטן, מפני ההמאין" (שלא יוכלו להכניס ידן להראות עצמן כאילו נותנים לתוכן, ונוטלין מתוכן - 'קרבן העדה'). 6) שקלים פ"ו מ"ה. ונקראת "תקלין חדתינ". 7) ונקראת "תקלין עתיקין". והנה מפורש בדברי רבינו, שגם במדינה היו תקלין חדתינ. ואילו ב'ירושלמי' (פ"ב ה"א) מפורש: "ותני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה" (ועי' ב'תוספות יום טוב'). [וברור הדבר שלהרמב"ם היתה נוסחא אחרת ב'ירושלמי', וכן יוצא מתוך פירושו של הריבב"ן שם ב'ירושלמי'. שזה לשון ה'ירושלמי': "ויעשה אותן מרגליות (=) יקנה בשקלים מרגליות, למעט טורח הדרך? - שמא תזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד וכו', מתניא בתקלין חדתינ אבל בתקלין עתיקין לא ברא". ופירש הריבב"ן: "כלומר בתקלין עתיקין מותר לקנות מרגליות ולא חיישינן (=ולא חוששים) שמא תזול שאין באין אלא לחומות העיר ומגדלותיה" (פ"ד משקלים מ"ב, ועי' ברא"ש ורע"ב פ"ו מ"ה), הרי שגם במדינה היו תקלין עתיקין. ולפי זה, על כרחנו דלא גרס הא "דתני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה". וכן אמנם נמצא ב'ירושלמי' שהיה לפני בעל 'מעשה רוקח'.

ב. ובמקדש⁸ היה לפניהם תמיד⁹ שלש עשרה תבות, כל תבה כמין שופר: ראשונה - לשקלי שנה זו¹⁰.

1 של אותו הזמן, אפלו היה אותו מטבע גדול משקל הקדש. ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל שהיה בימי משה רבנו⁴, שהוא משקלו מאה ושישים שעורה.

4) מותר להוסיף ולהעלות את המטבע של שקל האמור בתורה אבל לא לפחות.

ו. בזמן שהיה מטבע של אותו זמן דרכונות, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע; ובזמן שהיה המטבע סלעים, היה נותן כל אחד במחצית השקל שלו חצי סלע, שהוא שני דינרין; ובזמן שהיה המטבע חצי סלע, היה כל אחד ואחד נותן במחצית השקל אותו חצי הסלע. ומעולם לא שקלו ישראל במחצית השקל פחות מחצי שקל של תורה.

ז. הכל חייבין לתן מחצית השקל: פהנים, לוויים וישראלים, וגרים ועבדים משחררים⁵; אבל לא נשים⁶ ולא עבדים⁷ ולא קטנים⁸. ואם נתנו - מקבלין מהם⁹. אבל הפותים¹⁰ שנתנו מחצית השקל - אין מקבלין מהם. קטן שהתחיל אביו לתן עליו מחצית השקל - שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו בכל שנה ושנה, עד שיגדיל ויתן על עצמו¹¹.

5) כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות ושחררו, שדינם כגרים. 6) שנאמר "ונתנו איש כופר נפשו" - איש ולא אשה. 7) שלא שוחררו, שדינם כנשים. 8) שלא הביאו שתי שערות. 9) ודווקא אם נתנו במתנה גמורה ומסרום לציבור בלב שלם. 10) שנינו: "וכן מפורש על ידי עזרא (כשרצו הכותיים לסייע לבניין בית המקדש, ושלחו להם נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא-לוהיכם") לא לכם ולנו לבנות בית לא-להינו". 11) שאומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה, תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק.

ח. השקלים אינן נוהגין אלא בפני הפית¹². ובזמן שפית המקדש קיים, נותנין את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ¹³; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אין נוהגין.

12) כל זמן שבית המקדש קיים. 13) שהרי מצוות שקלים היא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ.

ט. באחד באדר משמיעין על השקלים¹⁴, כדי שיביין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד לתן. בחמשה עשר בו ישובו השלחנים¹⁵ בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם - יקבלו ממנו, ומי שלא נתן - אין פושין אותו לתן. בחמשה ועשרים בו ישובו במקדש לגבות, ומכאן ואילף פושין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן - ממשכנן אותו, ולוקחין עבטו¹⁶ בעל פרחו ואפלו פסותו.

אותן ביד שלושים למקדש. ויש להם לצרף¹⁹ אותן
בדינרי זהב, מפני משאוי הדרך²⁰. והכל מתקבצין²¹
למקדש, ומגיחין אותן בלשכה אחת מן הלשכות
במקדש, וסוגרין כל דלתותיה²² במפתחות, וחותמין
עליה חותמות. וממלאין מפל השקלים שיקבצו שם
שלוש קפות גדולות; שעור כל קפה - כדי שתכיל
תשע סאין²³, והשאר מגיחין אותו בלשכה. וזה
שבתוף הקפות - הוא הנקרא תרומת הלשכה²⁴, וזה
שישאר שם יתר על מה שיש בקפות - הוא הנקרא
שירי הלשכה²⁵.

(19) להחליף. (20) שקלים פ"ב מ"א. (21) בכת"י:
"מתקבצין". (22) שלא תשלוט בהם יד, שלכן תיקנו חכמים
תיבות כמין שופרות (למעלה בהלכה א): "ולא יהיה אפשר
ליקח מהן בנחת". (23) כן הוא ב"ירושלמי" (שקלים פ"ג
ה"ב): "תניא, בשלש קופות של שלש סאין שהן תשע סאין,
שהן עשרים ושבע סאין, תורמין את הלשכה". והביאו רבינו
בפירוש המשנה. ומתוך אותן קופות גדולות תורמים
בשלשה פרקים בשנה, כל פעם שלש קופות קטנות, שכל
אחת מכילה שלשה סאים (פ"ג דשקלים מ"א ומ"ב), וראה
ברא"ש ורע"ב שם, ולהלן הלכה ה והערה לא. (24) וממנה
קונים קרבנות הציבור של כל השנה (להלן פ"ד ה"א).
(25) וממנה קונים צרכי העיר ומגדליה וכו', כמבואר להלן
בפ"ד ה"ח.

ה. בשלשה פרקים²⁶ בשנה תורמין את הלשכה: 34
בראש חדש ניסן²⁷, ובראש חדש תשרי, קדם יום 35
טוב²⁸ או אחריו²⁹, וקדם עצרת בחמשה עשר יום. 36
וכיצד תורמין אותה? אחד נכנס לפנים מן הלשכה, 37
והשומרין עומדים בחוץ, והוא אומר להם: אתם? 38
והן אומרים לו: תרם, תרם, תרם - שלש פעמים³⁰. 39
ואחר כך ממלא שלש קפות קטנות, כל קפה מהן 40
מכילה שלש סאין³¹, מאותן שלש קפות הגדולות³², 41
ומוציאן לחוץ, כדי להסתפק מהן³³ עד שיכלו. 42
וחוזר וממלא אותן השלש קפות הקטנות מן שלש 43
גדולות פעם שניה קדם עצרת, ומסתפקין מהן עד 44
שיכלו. 45

(26) שקלים פ"ג מ"א. (27) כמפורש במשנה, שם: "בפרוס
הפסח בפרוס עצרת ובפרוס החג", ובירושלמי שם: "פרס -
פלאג, פלאג דשלשים יום (=חצי משלשים יום, דהיינו
חמשה עשר יום) קודם למועד שדורשים בהלכותיו".
(28) משנה, שם: "ולא אמרו באחד בתשרי, מפני שהוא
יום טוב". (29) סובר רבינו שכשם שאפשר להקדים לפני
יום טוב, כמו כן אפשר לאחר (כסף-משנה). (30) שקלים
פ"ב מ"ג. וכן דרך חכמים לשלש כל דבר, כמו במנחות סה.
וביבמות קו: (הרא"ש והרע"ב). (31) שם משנה ב.
(32) ראה למעלה הלכה ד והערה כב. (33) לקנות קרבנות
ציבור הצריכים למקדש.

ו. וחוזר וממלא אותן פעם שלישית מן השלש 46

שניה - לשקלי שנה שעברה¹¹. שלישית - לכל מי 1
שיש עליו קרבן שתי תורים או שני בני יונה, אחד 2
עולה ואחד חטאת¹², משליף דמיהן לתבה זו. 3
רביעית - לכל מי שיש עליו עולת העוף בלבד, 4
משליף דמיה לתבה זו. חמישית - למי שהתנדב 5
מעות לקנות עצים למערכה בהן¹³. ששית - למי 6
שהתנדב מעות ללבונה. שביעית - למי שהתנדב 7
זהב לפפרת¹⁴. שמינית¹⁵ - למותר חטאת. כגון 8
שהפריש מעות לחטאתו, ולקח חטאת והותר מן 9
המעות, ושלף השאר לתוכה. תשיעית - למותר 10
אשם. עשירית - למותר קני זבים וזבות ויולדות. 11
אחת עשרה - למותר קרבנות גזיר. שתים עשרה - 12
למותר אשם מצרע. שלש עשרה - למי שהתנדב 13
מעות לעולת בהמה. 14

(8) בעזרה (רא"ש ורע"ב). ומקור הדברים בשקלים פ"ו מ"ה.
(9) ואילו השופרות שבמדינה לא היו אלא מחמשה עשר
באדר, כמבואר בפרק הקודם הלכה ט. (10) והוא תקלין
חדתין. (11) והוא תקלין עתיקין. (12) שקלים פ"ו מ"ה.
כחכמים החולקים על רבי יהודה (שם). (13) ב'מעשה
רוקח', חסירה תיבת "בהן". (14) נראה מדברי רבינו
בפירוש המשנה, שהכוונה לכפורת של ארון הקודש, וראה
בפירוש הרא"ש ובהערת הרב ניסן זק"ש שם. (15) מכאן
עד סוף ההלכה, הוא על-פי התוספתא פ"ג דשקלים, ושם:
"ששה לנדבה כנגד מותר חטאות ומותר אשמות ומותר קני
זבין, קני זבות, קני יולדות (קני) [ומותר] קרבנות גזיר
ומצורע, האומר מנה זו לנדבה וסלע זו לנדבה כו' ולקחין
בהן עולות". ועי' 'תוספות יום טוב' שם.

ג. וישם כל דבר, שיהיו מעותיו בתוף התבה, כתוב 15
על התבה¹⁶ מבחוץ¹⁷. ותנאי בית דין הוא על כל 16
המותרות, שיקרבו עולת בהמה¹⁸. נמצאת למד, 17
שכל המעות הנמצאות בשש התבות האחרונות - 18
לעולת בהמה, ועזרותיה - לפהנים, כשאר כל 19
העזרות; וכל המעות שבתבה שלישית - לקח בהן 20
עופות, חצין עולות וחצין חטאות; ושפרכיעית - 21
פלן עולת העוף. 22

(16) שקלים פ"ו מ"ה. (17) לדעת לאיוז תיבה לשים
המעות שהביא. (18) שם, מ"ו. מדרשו של יהוידע הכהן
הגדול, ממה שנאמר (מלכים"ב יב, יז): "כסף אשם וכסף
חטאות לא יובא בית ה', לכהנים יהיו", שאם נשאר לו כסף
ממה שהפריש לחטאת או לאשם, לא יובא בית ה' לבדק
הבית, אלא לכהנים יהיה אותו הכסף, והם לוקחין ממנו
עולות. וממה שנאמר (ויקרא ה, יט): "אשם הוא, אשם
אשם לה", "אשם הוא", שמשמע כדין אשם הנאכל
לכהנים, ו"אשם לה", משמע שיהיה כולו לה, הא כיצד?
- כל שבא משום חטאת ומשום אשם (=מותר חטאת ומותר
אשם), ליקח בהם עולות; הבשר לה' ועור לכהנים.

ד. בכל מדינה ומדינה, כשגובין השקלים, משלחין 23

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השלישית (והעיר הראשונה על זה, הלא במשנה לא מוזכרות כלל הקופות הגדולות, ורק ב"ירושלמי" נזכרו), ומחפה קופה גדולה ראשונה ושניה, ואינו מחפה שלישית "שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום", כלומר יתחיל לתרום גם בעצרת מאותה שהתחיל בה בפסח. ולדעת רבינו, אין חשש שמא יתרום מן השיריים, שלפי דעתו (למעלה ה"ד) שיריים אינם אלא אותם הנשארים חוץ משלש הקופות הגדולות. (40) במשנה, שם: "בקטלאות" - עורות רבים. (41) ונמצא שמכל קופה גדולה תרום לכל ישראל: לשם ארץ ישראל, לשם כרכים המוקפות לה, ולשם בבל ומדי והמדינות הרחוקות וכל ישראל, כמפורש להלן ה"ח, שהרי בכל קופה וקופה תרום הוא על קצת מישאל (פירוש המשניות' שם). וראה להלן הערה מד.

ח. כשהוא תורם שלש קופות אלו⁴², תורם את הראשונה לשם ארץ ישראל⁴³, והשנייה לשם כרפין המקפין⁴⁴ לה ולשם כל (ארץ) ישראל⁴⁵, והשלישית לשם ככל ולשם מדי ולשם המדינות הרחוקות ולשם שאר כל ישראל.

(42) שקלים, שם. (43) שהם הראשונים שהספיקו להביא את שקליהם, שהם קרובים למקדש. [והכוונה למקומות הקרובים בארץ ישראל, ראה להלן הערה מד]. (44) הסמוכים, כלומר הקרובים לארץ ישראל, כגון: עמון ומואב בעבר הירדן המזרחי. (45) בכת"י התימנים, חסירה המלה "ארץ". [אבל כמו שהוא לפנינו, כן הוא גם בדפוס רומי ובמעשה וקח', וכן נכון. ונראה שהכוונה לשם המקומות הרחוקים בארץ ישראל גופא. שהרי כתב רבינו בפירוש המשניות שבכל קופה וקופה הוא תורם על קצת מישאל, ואילו לנוסחת כת"י תימן הוא תורם בשניה על כל ישראל. וראה בפרישת הראש"ש לשקלים עמוד ל' והערה סי].

ט. כשהוא תורם⁴⁶, מתפנן לתרום על הגבוי שיש בלשפה⁴⁷, ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשפה⁴⁸, ועל העתיד לגבות⁴⁹; כדי שיהיו אלו השקלים, שהוציא להסתפק מהן, פפרה על ישראל, וכאלו הגיעו כל שקליהן ללשפה, ונתרמה מהן תרומה זו.

(46) כתובות קח, א. (47) שאינו בשלש הקופות הגדולות. (48) ונמצא בדרך. (49) שנאנס ולא שלח שקלו באדר, והיה משלחו כל השנה כולה.

י. כשיפנס התורם⁵⁰ לתרום, לא יפנס בבגד שאפפשו להחבות בו כסף, ולא במנעל ולא בסנדל, ולא בתפלה⁵¹ ולא בקמיע; שמה יחשדו אותו העם ויאמרו: החביא ממעות הלשפה תחתיו כשתרמה⁵². ומדברים היו עמו משעה שפנס עד שעה שיצא, כדי שלא יתן לתוף פיו⁵³. ואף על פי שגזזרים כל כך, עני או מי שהוא נבזה⁵⁴ להון לא יתרום, מפני החשד; שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל⁵⁵.

(50) שקלים פ"ג מ"ב. (51) במשנה, שם: "בתפליין"

קפות הגדולות פתשרי, ומסתפקין מהן עד שיכלו, עד ראש חדש ניסן; ובראש חדש ניסן תורמין מתרומה חדשה³⁴. לא הספיקו להן השקלים שבשלוש קפות הגדולות, וכלו עד שלא הגיע³⁵ ניסן - חוזרין ותורמין משירי הלשפה³⁶.

(34) ראש השנה ז, א: "באחד בניסן ראש השנה לתרומת שקלים", שנאמר (במדבר כח, יד): "זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה" - "אמרה תורה חדש והבא קרבן מתרומה חדשה". ובניסן הכתוב מדבר, ונלמד ממה שנאמר (שמות יב, ב) "ראשון הוא לכם (=חודש ניסן) לחדשי השנה". "לחדשי השנה" - "לחדשי השנה" גזירה-שוה היא: מה שם ניסן, אף כאן ניסן. (35) בכת"י: "אשר הגיע". (36) "ירושלמי" שקלים פ"ג ה"ג: "שלמה שלישית חוזר לשניה, שלמה שניה חוזר לראשונה, שלמו שלשתן חוזר ושוקל, רבי מאיר אומר חוזר לשיריים, שהיה רבי מאיר אומר מועלין בשיריים, שמא יצטרכו להן בסוף", והלכה כרבי מאיר (ועי' כסף-משנה, ופ"ו מהל' מעילה ה"ג).

ז. שלש קפות הקטנות, שהוא תורם בהם ומוציאן לחוץ, כתוב עליהן: אל"ף, ביי"ת, גימ"ל³⁷; כדי שסתפקו מן הראשונה³⁸ עד שתכלה, ואחר כך מסתפקין מן השנייה, ואחר כך מסתפקין מן השלישית. ותורם ראשונה מן הקפה האחת הגדולה³⁹, ומחפה אותה הגדולה במטפחת⁴⁰; ותורם השנייה מהקפה הגדולה השנייה, ומחפה אותה הגדולה במטפחת; ותורם השלישית מן הקפה הגדולה השלישית, ואינו מחפה אותה במטפחת; כדי שתהיה נפרת שבה סים, ויתחיל ממנה בתחלה בפעם שנייה, כשיפנס קדם עצרת. ותורם הראשונה מן הגדולה שהיתה מגלה, ומחפה אותה; ותורם השנייה מן הגדולה שתרם ממנה בראשונה תחלה, ומחפה אותה; ותורם השלישית מן הגדולה הסמוכה לה, ואינו מחפה אותה; כדי שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישית, כשיפנס בתשירי. עד שנמצא תורם ראשונה ושנייה ושלישית הקטנות מכל אחת ואחת מן הגדולות⁴¹.

(37) שקלים פ"ג מ"ב. (38) "ירושלמי" שם ה"ב. (39) בשקלים פ"ג מ"ד, תנן: "תרם את הראשונה ומחפה בטבלאות, שניה ומחפה בטבלאות, שלישית לא היה מחפה, שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום". ופירשו הראש"ש והרע"ב: תרום את הראשונה - תרומה ראשונה - בפרוס הפסח. ומחפה - כל השקלים שנשארו בלשכה. שניה - בפרוס עצרת. שלישית - בפרוס החג, ומדוע היה מחפה בראשונה ובשניה? שמא יתרום מן השיריים, ולכן מחפה אותם ומביאים שקלים חדשים ושמים על החיפוי. ובשלישית אין צריך לחפות שהרי כבר גמרו לתרום. אבל רבינו מפרש: הראשונה מהקופה הגדולה הראשונה. השניה - הקופה הגדולה השנייה. השלישית - הקופה הגדולה

לו כשתמצא ידו. אבל אם נתן בדרך מתנה - פטור אפילו אם נתן על-ידי מי שחייב בשקלים, כדלהלן ה"ג (עי' רא"ש ורע"ב). (10) בכת"י חסר מכאן עד סוף ההלכה (מ'עשה רוקח). (11) הכהנים חייבים במחצית השקל מצד הדין (כמבואר למעלה בפ"א ה"ז) אבל אין ממשכנים אותם (שם ה"י) ולכן פטורים מלתת תוספות קלבון (כסף-משנה).

ג. הנותן¹² שקל עליו¹³ ועל העני¹⁴ או על שכנו או על בן עירו: אם נתנו להם מתנה - פטור מן הקלבון, שהרי נתן חצי שקל מתנה כדי להרבות בשקלים; ואם נתן להם החצי ששקל על ידם דרך הלוואה, עד שיחזירו לו כשתמצא ידם - חיב בקלבון.

(12) שם פ"א מ"ז. (13) בשביל עצמו. (14) ובשביל העני.

ד. האחיז¹⁵ שעדין לא חלקו מה שהניח להם אביהם, וכן השתפים¹⁶ שנתנו שקל על ידי שניהם - פטורין מן הקלבון¹⁷. במה דברים אמורים? בשתפין שנשאו ונתנו במעות השתפות, ונשתנה עין המעות¹⁸; אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו וערבום¹⁹, ועדין לא נשתנו המעות ולא הוציאום - הרי אלו חיבין בקלבון²⁰. נשאו ונתנו, ואחר זמן חלקו, וחזרו ונשתתפו - חיבין בקלבון²¹, עד שישאו ויתנו בשתפות זו האחרונה, וישתנו המעות.

(15) משנה, שם. (16) רבינו גרס במשנה שם: "האחים והשותפים". והראב"ד גרס: "האחים השותפים", וראה להלן. (17) האחים פטורים, שכיון שלא חלקו עוד את הרכוש, הרי נחשב הדבר כאילו אביהם נותן בעדם, ופטור מקלבון. והשותפים פטורים, שחשוב הדבר כאילו אדם אחד נותן בעדם, ופטורים. אבל הראב"ד חולק על זה, כי הוא גורס במשנה "האחים השותפים", וזהו דין אחד: האחים שהם שותפים בעובד אביהם. (18) שהכספים שהכניסו לשותפות התחלפו בינתיים. (19) שעירוב זה עושה השותפות (פ"ד מהל' שלוחין ושותפין ה"א). (20) דין השותפות הוא: שכל זמן שהמעות קיימין, ופחתו או הותירו מחמת שינוי המטבע - חולקים השכר או ההפסד לפי חלקם במעות (כאילו לא נשתתפו). ואילו נשאו ונתנו בהם ופחתו או הותירו, חולקים השכר או הפחת ביניהם בשוה (הל' שלוחין ושותפין שם ה"ג), וראה 'מגדל עוז' ו'כסף משנה'. ועי' להלן הערה הבאה מהמשנה בבכורות נו: (21) משנה, בכורות נו, ב. ולדעת רבינו ששותפים פטורים מקלבון, הוכרח לפרש שכאן מדובר כשעוד לא הוציאו המעות. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

ה. האחין והשתפין שהיה להן בהמה וכספים, וחלקו בכספים - חיבים בקלבון, אף על פי שעדין לא חלקו בהמה. ואם חלקו בהמה, ולא חלקו הכספים - פטורין מן הקלבון, עד שיחלקו הכספים; ואין אומרי: הרי הם עומדין לחלקה²².

(22) בכורות נו, ב.

בלשון רבים. וכן הוא בנוסח אחר בדברי רבינו (מ'עשה רוקח). (52) במשנה (שם) אמרו: "שמא יעני, ויאמרו מעוון הלשכה העני, או שמא יעשיר, ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר". שהרי "אחד נכנס לפנים מן הלשכה" (למעלה ה"ה). (53) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ג ה"ב) שאלו: "וימלא פומיה מים (ימלא פיו מים, ועל-ידיה יראו שאין כסף בפיו)? אמר רבי תנחום, מפני הברכה (שצריך לברך על התרומת תרומת שקלים)". (54) ב'ירושלמי' (שם): "תני דבי רבי ישמעאל, קוין לא יתרום מפני החשד". הראב"ד כאן מפרש, קוין הוא בעל שיער, מלשון קווצתיו תלתלים, שמא יחביא בשערו. אבל הרמב"ם מפרש שהוא עני ונבהל להון, מלשון: "ויקוצו" (שמות א, יב), או "קצתי בחיי" (בראשית כז, מו), או שגורס "קבץ" מלשון קבצן. (55) לשון המשנה (שם): "לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות, כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר: והייתם נקיים מה' ומישראל, ואומר: ומצא חן ושל טוב בעיני אלקים ואדם".

פרק שלישי

(1) כלל בו דיני קלבון, שיעורו והחייבים בו, ומי שאבד שקלו.

א. חציי השקלים - הכל צריכין להן, כדי שיתן כל אחד ואחד חצי שקל שהוא חיב, לפיכך, כשהיה אדם הולך אצל השלחני ומצרף² שקל בשני חצאין, יתן לו תוספת על השקל³, ואותה התוספת נקראת קלבון⁴. לפיכך, שנים שנתנו שקל על שניהם - חיבין בקלבון⁵.

(2) ופורט. (3) דמי חילוף המטבע. (4) יש שכתבו שזהו נוטריקון: "קל-בון", דבר קל ומועט שנותנים להכריע ביניהם בשביל פירוט הכסף (רא"ש ורע"ב). (5) בקלבון אחד (שקלים פ"א מ"ו). ונראה מדברי רבינו שאחד הנותן מחצית השקל פטור מקלבון (תוספתא פ"א) ולא כרבי מאיר שמחייב בקלבון אף באופן זה (שם). ולדבריו, שנים שנתנו שקל - חייבים בשני קלבונות (משנה, שם).

ב. כל מי⁶ שאינו חיב בשקלים, כגון שתי נשים או שני עבדים⁷, שנתנו שקל⁸ - פטורים מן הקלבון. וכן אם היה אחד חיב ואחד פטור, ונתן החיב על ידי הפטור⁹, כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה או עבד - פטור מן הקלבון. וכן¹⁰ הכהנים פטורין מן הקלבון¹¹. והשוקל על יד הפהן פטור מן הקלבון.

(6) משנה, שם. (7) [במשנה שם שנינו: "אבל לא כהנים ונשים ועבדים וקטנים". ויתכן כי רבינו לא גרס במתניתין "כהנים" (ראה בכסף משנה וב'תוספות יום טוב') וכן לא גרס "קטנים", כי השוקל לקטן אינו בדרך הלוואה אלא דרך מתנה, כי הרי אין התחייבות בקטן, ובאופן זה גם השוקל לגדול פטור מן הקלבון, כמפורש להלן ה"ג. וכן נראה בפירוש המשניות שלא גרס "קטן", שהרי לא הזכיר קטן כלל]. (8) לפנים משורת הדין. (9) דרך הלוואה שיחזירו

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואבידה. (35) שכיין שמסרו השקלים לשומרי חנם, שאינם מחויבים לשמור כל-כך, פושעים הם וחייבים לשקול פעם שניה, אף אם כבר נתרמה התרומה, וראה להלן הלכה י (כסף-משנה). (36) "ירושלמי" שקלים, שם. (37) שקלים פ"ב מ"א. כלומר אינו יכול לצאת ידי חובתו לשנה הבאה בשקלים המיותרים הנ"ל. (38) תקלין עתיקין ("ירושלמי" שקלים פ"ב ה"א). ומי הם ראשונים ומי הם אחרונים? יבואר להלן סוף הלכה ט, עיי"ש הערה מג.

ט. שִׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶם בְּיַד שׁוֹמֵר שְׂכָרָם, שֶׁהָרִי
הוא חֵיב בְּגִנְבָה וְאֲבִידָה, וְאָבְדוֹ מִמֶּנּוּ בְּאִנְס, כְּגוֹן
שֶׁלְקָחוּם לְסֻטִּים מִזֵּינִים, שֶׁהוא פְּטוּר - רואין: אִם
אֲחֵר שֶׁנִּתְרַמָּה הַתְּרוּמָה⁴⁰ נֶאֱנָס - נִשְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ
לְגִבּוֹרִים⁴¹, וּבְנֵי הָעִיר פְּטוּרִין; שֶׁהַתּוֹרָה תּוֹרֵם עַל
הַגִּבּוֹרִים⁴² וְעַל הָעֵתִיד לְגָבוֹת, וּבְרִשׁוֹת הֶקְדָּשׁ הֵן,
וּבְנֵי הָעִיר מָה הִיא לָהֶן לַעֲשׂוֹת? הָרִי לֹא מְסֻר
אֶלָּא לְשׁוֹמֵר שְׂכָר, שֶׁהוא חֵיב בְּגִנְבָה וְאֲבִידָה, אֲבָל
הָאִנְס אֵינוֹ מְצוּי. וְאִם אָבְדוֹ קִדֵּם שֶׁנִּתְרַמָּה
הַתְּרוּמָה - עֲדִין בְּרִשׁוֹת בְּנֵי הָעִיר הֵם, וְהַשְּׁלִיחַ
נִשְׁבַּע לִפְנֵי אֲנָשֵׁי הָעִיר, וְהֵן מְשַׁלְּמִין. נִשְׁבַּע וְגַבּוֹ
שְׁקָלִים שְׁנִית, וְאַחֲרֵי כֵן הִתְזַוְּרוּם הַלְסֻטִּים - אֵלּוֹ
וְאֵלּוֹ שְׁקָלִים. וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה אַחֲרֵת⁴³,
וְהַשְּׁנִיִּים יִפְּלוּ לְשְׁקָלֵי שָׁנָה שְׁעֶבְרָה. יֵשׁ מִי
שְׁאוֹמֵר, שֶׁהַשְּׁקָלִים הֵרָאשׁוֹנִים שִׁיפְּלוּ לְשְׁקָלֵי
הַשָּׁנָה, הֵם הַשְּׁקָלִים שֶׁנִּגְבּוּ בַּתְּחִלָּה וְאָבְדוּ אוֹ
נֶאֱנָסוּ וְחִזְרוּ; וְיֵשׁ מִי שְׁאוֹמֵר, שֶׁהַשְּׁקָלִים
הֵרָאשׁוֹנִים הֵן שֶׁהִגִּיעוּ לְיַד הַגִּבּוֹר וַתְּחִלָּה⁴⁴.

(39) שקלים פ"ב מ"א שם, לפי אוקימתת שמואל בבא -
מצינא שם. (40) המבוארת למעלה בפ"ב ה"ט. (41) אף
שבועה זו היא מתקנת חכמים כנ"ל הערה לב (כסף-משנה).
(42) בכת"י: "על הגבוי ועל האבוד". (43) בכת"י נוסף
כאן: "והראשונים יפלו לשקלי הקדש" - כמו בהלכה
הקודמת ('מעשה רוקח'). (44) כן הוא ב'ירושלמי' (שם):
"אילו הן (איוזו הם) הראשונים? ואילו הן השניים? רבי
פנחס ב"ר חייא אבא מארי, חד אמר אלו ששלחו בני
העיר תחילה, וחרונה (=השני) אמר אלו שהגיעו לידי
גוברין תחילה".

י. הַנּוֹתֵן שְׁקָל לְחִבְרוֹ לְהוֹלִיכוֹ לְשְׁלִחְנֵי לְשְׁקָל
אוֹתוֹ עַל יְדוֹ⁴⁵, הֵלֵךְ⁴⁷ וּשְׁקָלוֹ עַל יְדֵי עֲצֻמוֹ⁴⁸, כְּדִי
שֶׁלֹּא יִמְשְׁכְּנוּ אוֹתוֹ⁴⁹, אִם נִתְרַמָּה הַתְּרוּמָה - מִעַל
הַשְּׁקָל⁵⁰; שֶׁזֶּה הַשְּׁקָל בְּרִשׁוֹת הֶקְדָּשׁ הוּא, שֶׁכָּבֵר
תְּרַמּוּ עַל הָעֵתִיד לְגָבוֹת, וְנִמְצָא זֶה הַצִּיל עֲצֻמוֹ⁵¹
בְּמִמּוֹן הֶהָקֵדֵשׁ וְנִהְיָה בַּשְּׁקָל הַזֶּה. וְאִם לֹא נִתְרַמָּה
הַתְּרוּמָה - לֹא מִעַל, וְהוּא חֵיב לָתֵן לְחִבְרוֹ חֲצִי שְׁקָל
שֶׁנָּתַן לוֹ. וְכֵן הַגּוֹזֵל אוֹ הַגּוֹנֵב חֲצִי שְׁקָל וּשְׁקָלוֹ⁵² -
יֵצֵא⁵³, וְהוּא חֵיב לְשַׁלֵּם לְבַעֲלֵים שְׁנִיִּים⁵⁴ אוֹ לְהוֹסִיף
חֶמֶשׁ⁵⁵.

(45) שקלים פ"ב מ"ב. (46) בשבילו, כלומר בשביל

1. הַנּוֹתֵן שְׁקָל לְהֶקְדָּשׁ, כְּדִי שִׁיחְשְׁבוּ לוֹ מַחְצִית
2. הַשְּׁקָל שֶׁהוּא חֵיב בּוֹ, וְיִטַּל חֲצִי שְׁקָל מִמֶּה שֶׁנִּגְבָּה
3. מִן הָאַחֲרִים - חֵיב שְׁנֵי קְלָבוֹנוֹת²³; שֶׁאֵלּוֹ הִיא
4. הַשְּׁקָל כֻּלּוֹ לְשְׁקָלִים²⁴, הִיא חֵיב קְלָבוֹן אֶחָד²⁵.

(23) בשקלים פ"א מ"ו: "הנותן סלע ונוטל שקל (העם קורין
שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלים בכל שנה, ושקל של
משה קורין סלע, כתרגומו - רמב"ן בפירושו על התורה)
חייב שני קלבונוט". (24) כששוקל שקל שלם, עליו ועל
חבירו בדרך הלוואה (למעלה הלכה ג). (25) ועכשיו
שהוציא מההקדש חצי שקל, חייב עוד קלבונו.

ז. בְּמָה הוּא שְׁעוֹר הַקְּלָבוֹן? בְּזִמָּן שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין
בְּמַחְצִית הַשְּׁקָל שְׁנֵי דִינָרִין²⁷, הִיא הַקְּלָבוֹן חֲצִי
מָעָה, שֶׁהִיא אֶחָד מִשְׁנִים עֶשְׂרֵי בְּדִינָר²⁸. וּמִעוֹלָם לֹא
נָתַן הַקְּלָבוֹן פָּחוֹת מִזֶּה²⁹. וְהַקְּלָבוֹנוֹת אֵינָן בְּשְׁקָלִים,
אֶלָּא מִנִּיחִין אוֹתָן הַשְּׁלִחְנִים בְּפָגִי עֲצֻמָּן, עַד
שִׁיִּסְתַּמֵּךְ מִהֵן הֶהָקֵדֵשׁ³⁰.

(26) שקלים פ"א מ"ז. (27) למעלה פ"א ה"ו. (28) ובזמן
שהיו נותנים סלע שלם, היה הקלבונו מעה שלמה, שלעולם
צריך לתת הכרעה אחד מעשרים וארבעה (עיי' 'תוספות'
שבועות מד: ד"ה התקבלת). (29) שהרי מעולם לא שקלו
פחות מחצי שקל (למעלה פ"א ה"ו). (30) ב'ירושלמי'
(שקלים פ"א ה"ד): "לאיכן היו הקלבונוט נופלין? רבי
מאיר אומר: לשקלים, רבי לעזר אומר: לנדבה, רבי שמעון
שזורי אומר: ריקועי זהב וציפוי לבית קודש הקדשים, בן
עזאי אומר: שולחנן היו נוטלין אותן בשער, ויש אומרים:
להוצאת דרכים (להביא השקלים לירושלים)". ונראה
שרבינו פוסק כרבי לעזר שאמר לנדבה, ועי' בלחם-משנה.

ח. מִי שְׁאָבֵד שְׁקָלוֹ - חֵיב בְּאַחֲרִיתוֹ, עַד שִׁימְסֻרְנוֹ
לְגִבּוֹר³¹. בְּנֵי הָעִיר שֶׁשְׁלְחוּ אֶת שְׁקָלֵיהֶן בְּיַד שְׁלִיחַ,
וְנִגְבּוּ אוֹ אָבְדוּ, אִם שׁוֹמֵר חָנָם הוּא³² - הָרִי זֶה
נִשְׁבַּע לָהֶם³³ וְנִפְטָר, כְּדִין כָּל שׁוֹמְרֵי חָנָם³⁴, וְהֵן
חִזְזִין וְנוֹתְנִין שְׁקָלֵיהֶן פַּעַם שְׁנִיָּה³⁵. וְאִם אָמְרוּ
אֲנָשֵׁי הָעִיר: הוֹאִיל וְאֵנּוּ מְשַׁלְּמִין שְׁקָלֵינוּ, אֵין
רְצוֹנָנוּ שִׁישְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ, שֶׁהוּא נֶאֱמָן לָנוּ - אֵין
שׁוֹמְעִין לָהֶן; לְפִי שֶׁתַּקְנַת חֲכָמִים הִיא, שְׁאֵין
הֶקְדָּשׁ יוֹצֵא בְּלֹא שְׁבוּעָה³⁶. נִמְצָאוּ הַשְּׁקָלִים
הֵרָאשׁוֹנִים אַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁבַּע הַשְּׁלִיחַ - אֵלּוֹ וְאֵלּוֹ
שְׁקָלִים הֵם. וְאֵין עוֹלִין לָהֶן לְשָׁנָה אַחֲרֵת³⁷,
וְהֵרָאשׁוֹנִים יִפְּלוּ לְשְׁקָל הַשָּׁנָה, וְהָאַחֲרוֹנִים יִפְּלוּ
לְשְׁקָל שָׁנָה שְׁעֶבְרָה³⁸.

(31) 'ירושלמי' שקלים (פ"ב ה"א) כרבי יוחנן. וכן מפורש
במשנה המובאה בסמוך. (32) שקלים פ"ב מ"א. לפי
האוקימתא של רבי אלעזר בבבא מציעא נח. (33) שנגב
או שנאבד, ולא שלח בו יד להשתמש בו וגם לא פשע
בשמירתו (פ"ד מהל' שאלה ופקדון ה"א). ושבועה זו תקנת
חכמים היא, שהרי מן התורה אין שבועה בהקדש (בבא-
מציעא שם). (34) החייבים בפשיעה ופטורים מגניבה

13 שְׁהִיָּה מִלֵּקֶט מְעָה מְעָה⁶⁸ או פְּרוּטָה פְּרוּטָה,
14 וּבִשְׁהִיָּה לִלְקֹט אָמַר: הֲרִינִי מִלֵּקֶט מְעוֹת לְשָׁקְלִי
15 - אֲפֹלוּ לִקֵּט מִלֵּא פִים, נוֹתֵן מִהֵן חֲצִי שָׁקֶל שֶׁהוּא
16 חֵיב בוֹ, וְהַשָּׂאָר חֲלִין; שְׁמוֹתֵר הַשָּׁקָלִים - חֲלִין⁶⁹.
(67) "ירושלמי" שם ה"ג. (68) שקלים פ"ב מ"ג, כבית הלל.
(69) שלא התכוון להקדיש אלא עד כדי שקלו, ומה שצירף
יותר הוא הקדש בטעות ואינו הקדש.

17 יד. מְעוֹת⁷⁰ שְׁנִמְצְאוּ בֵּין תְּבָה שֶׁל שָׁקָלִים לְתֵבָה
18 שֶׁל נִדְבָה⁷¹: קְרוֹב לְשָׁקָלִים - יָפִלוּ לְשָׁקָלִים, קְרוֹב
19 לְנִדְבָה - יָפִלוּ לְנִדְבָה, מִחֲצָה עַל מִחֲצָה⁷² - יָפִלוּ
20 לְנִדְבָה⁷³; מִפְּנֵי שֶׁהִנְדָּבָה כְּלָה עוֹלָה לְאִשִּׁים⁷⁴,
21 וְהַשָּׁקָלִים מִסְתַּפְּקִין מִהֵן לַעֲלוֹת וּלְבָרִים אֲחֵרִים⁷⁵.

(70) שקלים פ"ז מ"א. (71) ראה למעלה בפרק שני ה"ב.
(72) הוא ספק מאין נפלו המעות, והולכים לחומרא.
(73) שהיא חמורה יותר, כמו שממשיך לבאר. (74) נשרף
על האש, ואין הכהנים אוכלים מבשרה. (75) שמשירי
הלשכה עושים צרכי העיר ומגדליה, כמבואר להלן בפ"ד
ה"ח.

22 טו. וְכֵן⁷⁶ כָּל הַמְּעוֹת הַנִּמְצְאוֹת בֵּין כָּל תְּבָה וְתֵבָה
23 - יָפִלוּ לְקְרוֹב. נִמְצְאוּ מִחֲצָה לְמִחֲצָה⁷⁷: אִם בֵּין
24 עֲצִים לְלִבְנוֹת נִמְצְאוּ - יָפִלוּ לְלִבְנוֹת⁷⁸, בֵּין קְנִיִּים⁷⁹
25 לְגוֹזְלֵי עוֹלָה - יָפִלוּ לְגוֹזְלֵי עוֹלָה⁸⁰. זֶה הַכֹּלל:
26 הוֹלְכִין אַחֵר הַקְּרוֹב כְּכֹל⁸¹, מִחֲצָה לְמִחֲצָה -
27 לְהַחֲמִיר. וְכָל הַמְּעוֹת הַנִּמְצְאוֹת בֵּתֵר הַבֵּית -
28 חֲלִין⁸²; שְׁאִין הַגִּזְבֹּר מוֹצִיא מְעוֹת מִתְּרוּמַת הַלְשָׁכָה
29 עַד שֶׁהוּא מַחֲלֵץ עַל הַבְּהֵמוֹת שֶׁלֹּקֶחַ לְקַרְבָּנוֹת⁸³.

(76) שקלים פ"ז מ"א. (77) בכת"י: "על מחצה". - הרי זה
ספק ונותנים הכסף לחמור ביותר, כמו שמבואר.
(78) שהיא עצמה קרבן, ואילו עצים אינם אלא מכשירי
קרבן. (79) קרבן יונים, שאחד חטאת ואחד עולה.
(80) שהעולה כולה כליל, ואילו בקנים יש גם חטאת
הנאכלת לכהנים. (81) בין להקל ובין להחמיר.
(82) שקלים פ"ז מ"ב. (83) "ירושלמי" שם ה"ב.

יום ש"ק ז' כסלו ה'תשע"ח

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו מה עושים מתרומת הלשכה, וממותרה,
וממותר שייר הלשכה. ונסתיים בדין הקרבת קרבנות
מתרומה חדשה מ"ח ניסן ואילך.

30 א. תְּרוּמַת הַלְשָׁכָה מֶה יַעֲשֶׂה בָּהּ? לֹקְחִין מִמֶּנָּה
31 תְּמִידִין שֶׁל כָּל יוֹם, וְהַמּוֹסְפִין, וְכָל קְרָבָנוֹת הַצֶּבֶר,
32 וְנִסְפֵיהֶם, וְהַמִּלֵּחַ שְׁמוֹלְחִין בוֹ כָּל הַקְּרָבָנוֹת. וְכֵן
33 הָעֲצִים, אִם לֹא הֵבִיאוּ עֲצִים² וְלֹא נִמְצְאוּ אֵלָּא
34 בְּדָמִים. וְהַקְטָרָתָהּ, וּשְׂכָר עֲשִׂיתָהּ. וְלֶחֶם הַפָּנִים,
35 וּשְׂכָר עוֹשֵׂי לֶחֶם הַפָּנִים. וְהַעֲמֹר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם,

המשלח. (47) בשוגג. (48) בשביל עצמו. (49) שהרי
ממשכנים את מי שאינו נותן שקלים (למעלה פ"א ה"ט).
(50) חייב לשלם קרן וחומש להקדש ולהביא קרבן מעילה.
ויש אומרים שאף כאן, כמו להלן ה"א, המדובר כשקרבה
הבהמה (רא"ש. ועיי"ש עמוד יט הערה 8). (51) שלא
ימשכנו אותו ("ירושלמי"). ועצם קיום מצות מחצית השקל
לא חשובה הנאה לחייבו קרבן מעילה. משום שמצוות לאו
ליהנות ניתנו (רמב"ם בפירוש המשנה). (52) בשביל
עצמו. (53) ידי חובתו במצות נתינת מחצית השקל.
(54) אם עדיין לא נתרמה התרומה. וזה מוסב על "הגונב",
אבל "הגוזל" אינו משלם כפל. (55) אם כפר ונשבע לשקר
ושוב הודה (פ"ז מהל' גזילה ה"א).

1 יא. הַנּוֹתֵן⁵⁶ מִחֲצִית הַשָּׁקֶל מִן הַקֹּדֶשׁ⁵⁷, וְנִתְרַמָּה
2 הַתְּרוּמָה מִמֶּנּוּ - כְּשִׁיסְתַּפְּקוּ מִמֶּנָּה⁵⁸, יִתְחַיֵּב
3 בְּמַעֲיֵלָה, וְיֵצֵא יָדֵי מִחֲצִית הַשָּׁקֶל. נִתְּנוּ מְעוֹת
4 מִעֶשֶׂר שָׁנִי - יֹאכֵל כְּגִגְדוֹ⁵⁹ בִּירוּשָׁלַיִם; מִדְּמֵי
5 שְׂבִיעִית⁶⁰ - יֹאכֵל כְּגִגְדוֹ בְּקִדְשֵׁי שְׂבִיעִית. הִיָּה שֶׁל
6 עִיר הַנִּדְחָת - לֹא עֲשֶׂה כָּלּוּם⁶¹.

(56) שקלים פ"ב מ"ב. (57) בשוגג. שיש בידו שקל של
בדק הבית, וסבר שהוא של חולין (רע"ב). (58) כלומר,
כשקרבה הבהמה שקנו מאותה התרומה. אבל כל זמן שלא
קרבה - הקדש הוא בכל מקום שהוא, ולא נשתנה, ואין
חיוב מעילה (פירוש המשנה). (59) יביא כסף חולין
מביתו, ויאמר: כל מקום שנמצא חצי השקל של מעשר-שני,
יהא מחולל על הכסף הזה. ויקנה עבורו פירות וחלה עליהם
קדושת מעשר-שני. וחצי השקל שביד המוכר יוצא לחולין
(עי' 'תוספות' קידושין נו. ד"ה מתקיף). ונמצא שלמפרע
נקנה הקרבן גם בחצי השקל הזה ויוצא ידי חובת מחצית
השקל. והוא-הדין לענין שביעית שבסמוך. (60) שניתנה
רק לאכילה ולא להפסד וכו' (ראה בפ"ה מהל' שמיטה
ויובל). (61) זה מוסב על מה שנאמר למעלה "נתנו ממעות
מעשר שני" - שאם מעשר שני זה היה של עיר הנדחת
שדינו להגנו, כמפורש בפ"ד מהל' עכ"ר ה"ט, ואי אפשר
להוציאו לחולין, שאם יפרוהו, יהיה טעון שריפה, כמפורש
שם לענין הקדש (ה"ג), ולפיכך לא עשה כלום ואינו יוצא
ידי חובת מחצית השקל, שהרי חצי שקל זה נשאר באיסורו
ולא נקנה ממנו הקרבן. ועי' 'מרכבת המשנה'.

7 יב. הַמְּפָרִישׁ⁶² שָׁקְלוֹ, וְסָבֹר שֶׁהוּא חֵיב בוֹ, וְנִמְצָא
8 שְׁאִינוּ חֵיב - לֹא קָדַשׁ⁶³. הַמְּפָרִישׁ שְׁנִים, וְנִמְצָא
9 שְׁאִינוּ חֵיב אֵלָּא אֶחָד: אִם בָּזָה אַחֵר זֶה - הָאֲחֵרוֹן
10 לֹא קָדַשׁ⁶⁴; וְאִם בָּבֵת אַחַת - הָאֶחָד שָׁקָלִים, וְהַשֵּׁנִי
11 מוֹתֵר שָׁקָלִים⁶⁵. הַפָּרִישׁ שָׁקְלוֹ וְמָת - יָפֵל לְנִדְבָה⁶⁶.

(62) "ירושלמי" שקלים פ"ב ה"ג. (63) שהקדש בטעות אינו
הקדש. (64) כיון שכבר יצא בראשון. (65) ויוצא לחולין,
כמו שכתב בסמוך בהלכה יג. (66) "ירושלמי" שם ה"ד.
והטעם מפני שאמרה התורה בשקלים (שמות ל, טו) "לכפר
על נפשותיכם", ואין כפרה למתים ('מנחת חינוך', מצוה
קה).

12 יג. הַלּוֹקֶחַ⁶⁷ מְעוֹת בִּידוֹ וְאָמַר: אֵלּוּ לְשָׁקְלִי, או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מִן הַחֹדֶשׁ. וְאֵלּוּ הַשּׁוֹמְרִין נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת
הַלֶּשֶׁכָּה.

(10) הם הזרעים צמחו מאליהם, ומותרים באכילה מן התורה אלא שחכמים אסרום גזירה שמא יזרע ויאמר מאליהם צמחו.

ו. מִי שֶׁהִתְנַגֵּב לְשֹׁמֵר בַּחֲנֹם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ¹¹; מִשּׁוּם בְּעֵלֵי זְרוּעַ, שֶׁמָּא יָבוֹאוּ וַיִּטְלוּ מִהֵן. לְפִיכָךְ תִּקְנִי לָהֶם חֻכְמִים שִׁיטְלוּ שְׂכָר מִן הַלֶּשֶׁכָּה, כְּדֵי שִׁיפְרֹשׁוּ הַכֹּל מֵאוֹתוֹ מְקוֹם שֶׁאֵלּוּ שׁוֹמְרִים שָׁם.

(11) שעל ידי שההקדש ישלם שכר שמירה יתפרסם הדבר שהספיחים הם צורך קרבן, ולא יקחום בעלי זרוע.

ז. מִגִּיהִי¹² סִפְרִים שֶׁבִּירוּשָׁלַם וְדִנְגִין¹³ שֶׁדִּנְגִין אֶת הַגְּזֻלָּנִין בִּירוּשָׁלַם - נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. וְכֵּמָּה הָיוּ נוֹטְלִים? תִּשְׁעִים מְנָה בְּכָל שָׁנָה. וְאִם לֹא הִסְפִּיקוּ לָהֶן¹⁴ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ¹⁵, מוֹסִיפִין לָהֶן כְּדֵי צָרָקָן, הֵם וְנִשְׁיָהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בִיתָן¹⁶.

(12) "של כל אדם ואדם, שאסור להשהות ספר שאינו מוגה, משום: אל תשכן באהליך עוולה. וראו בית דין שהיו מתעצלים בדבר, והפקירו תרומת הלשכה על כך". (13) הדיינים נוטלים שכר בטלה שהרי אסור ליטול שכר כדי לדון. (14) למוזנות. (15) הדיינים לקבל. (16) לפי שבטלו ממלאכתם הוכרחו להספיק להם פרנסתם מכספי הציבור.

ח. כְּבִשׁ¹⁷ הָיוּ בּוֹנִין מֵהָר הַבֵּית לְהָר הַמִּשְׁחָה, שֶׁעָלָיו הָיוּ מוֹצִיאִין פָּרָה אֲדָמָה¹⁸, וְכִבֵּשׁ שְׁמוּצִיאִין עָלָיו שְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח¹⁹. וְשִׁנְיָהֶם נַעֲשִׂין מִשְׁיָרֵי הַלֶּשֶׁכָּה. וְכֵּן מִזְבַּח הָעוֹלָה וְהַיִּכָּל וְהַעֲזָרוֹת - נַעֲשִׂין מִשְׁיָרֵי הַלֶּשֶׁכָּה. אֲמַת הַמַּיִם²⁰ שֶׁבִּירוּשָׁלַם וְחוֹמַת יְרוּשָׁלַם²¹ וְכָל מַגְדְּלוֹתֶיהָ וְכָל צָרְכֵי הָעִיר - בָּאִין מִשְׁיָרֵי הַלֶּשֶׁכָּה. וְעוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁהִתְנַגֵּב מְעוֹת לְדַבְרִים הָאֵלּוּ אוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהֶם בַּחֲנֹם - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, וְאִפְלוּ גֵר תּוֹשֵׁב²²; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא לָכֶם וְלָנוּ לִבְנוֹת וְגוֹמֵר, וְנֶאֱמַר: וְלָכֶם אֵין חֶלֶק וְגוֹמֵר.

(17) גשר. (18) שעשו שני גשרים זה על גבי זה מהר הבית להר המשחה, ועל העליונה הוציאו את הפרה וכל מתעסקיה, כדי שלא יטמאו בטומאת התהום. (19) שעשו גשר מהעזרה שהייתה בקצה העיר, עד חוץ לעיר, שיעבור עליו המשלח את השעיר ביום הכפורים, מפני עמי הארץ שהיו דוחפים אותו למהר הליכתו לצוק, כדי שתושלם הכפרה ויתלבן לשון של זהורית של פתח ההיכל. (20) תיקון הנחל העובר בעזרה. (21) תיקון החומה. (22) גוי שאינו עובד עבודה זרה.

ט. מוֹתֵר תְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה וְשִׁירֵי הַלֶּשֶׁכָּה - לּוֹקְחִין בּוֹ זָכְרִים וְיִקְרְבוּ כֶּלֶן עוֹלוֹת; שֶׁתִּנָּאֵי בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל הַמּוֹתְרוֹת שִׁיקְרְבוּ עוֹלַת בְּהֵמָה. אָבָל לֹא

וּפְרָה אֲדָמָה, וְשְׁעִיר הַמִּשְׁתַּלַּח, וְלִשּׁוֹן שֶׁל זְהוּרִית שְׁקוּשְׁרִין בֵּין קָרְנָיו. כָּל אֵלּוּ בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה.

(2) כי "זמן קבוע היה למשפחות משפחות לצאת ליערים ולהביא עצים למערכה".

ב. אָבָל פֶּר הָעֶלֶם דָּבָר שֶׁל צָבוּר וְשְׁעִירֵי עֲבוֹדַת פּוֹכְכִים - בְּתַחֲלָה גּוֹבִין לָהֶן³, וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. פְּרוֹכוֹת שֶׁל הֵיכָל - תַּחַת בִּנְיָן עֲשׂוּיֹת, וְאֵינָן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה, אֲלָא מִקְדָּשִׁי בֶּדֶק הַבֵּית⁴; אָבָל פְּרוֹכוֹת שֶׁל שְׁעָרִים - בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה⁵. הַמְּנוּרָה וְכָלִי שֶׁרַת - מִצּוֹתָן שִׁיבּוּאוֹ מִמוֹתֵר הַנִּסְכִּים. וְכֵּהֱלָכוֹת כָּלִי הַמְּקַדֵּשׁ וְהָעוֹבָדִים בּוֹ יִתְבָּאֵר מָה הוּא מוֹתֵר הַנִּסְכִּים. וְאִם לֹא הָיָה לָהֶן מוֹתֵר נִסְכִּים - יָבִיאוּ מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. בְּגָדֵי בְּהֵמָה, בֵּין בְּגָדֵי כֹהֵן גָּדוֹל בֵּין שְׂאֵר בְּגָדֵי הַכֹּהֲנִים שֶׁעוֹבְדִין בָּהֶן בַּמְּקַדֵּשׁ - הַכֹּל מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה.

(3) גזבר ההקדש גובה לשם כך מכל אחד מישראל. (4) שבבית הראשון הייתה מחיצה בנוייה שרוחבה אמה, מבדלת בין ההיכל לבין קדש הקדשים, ובבית השני שהיה ההיכל גבוה מאוד ולא יכולה מחיצה בנוייה להתקיים בגובה כזה - עשו שתי פרוכות וביניהן שיעור אמה במקום מחיצת הבניין שבבית ראשון, ולכן, יש לה דין בניין, שהוצאותיו באות מבדק הבית. (5) שנעשו שם לצניעות לכסות על הפתחים.

ג. כָּל הַבְּהֵמוֹת הַנִּמְצָאוֹת בִּירוּשָׁלַם אוֹ בְּחוּצָה לָהּ בְּקִרְבָּה מִמֶּנָּה - בָּאוֹת עוֹלוֹת, כִּמּוֹ שִׁיתְבָּאֵר בַּפְּסוּלֵי הַמְּקַדָּשִׁין; נִסְפִּיהֶן בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. וְכֵּן עוֹבֵד פּוֹכְכִים שֶׁשָּׁלַח עוֹלָתוֹ⁶ מִמְּדִינָה אַחֶרֶת, וְלֹא שָׁלַח עִמָּה דְּמֵי נִסְכִּים - יָבִיאוּ נִסְפִּיהֶם מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה.

(6) שאין מקבלים מיד עובד כוכבים אלא קרבן עולה בלבד.

ד. גֵּר⁷ שִׁמַּת וְהִנִּיחַ זִבְחִים, אִם יֵשׁ לוֹ נִסְכִּים* - קָרְבִּין מִשְׁלוֹ, וְאִם לֹא - בָּאִין מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. כֹּהֵן גָּדוֹל שִׁמַּת, וְלֹא מִנּוֹ אַחֵר תַּחֲתָיו - מְקַרִּיבִין אֶת הַחֲבִיתִין מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. מִבְּקָרֵי מוֹמִים שֶׁבִּירוּשָׁלַם, וְתַלְמִידֵי חֻכְמִים הַמְּלַמְּדִים הַלְכוֹת שְׁחִיטָה לַכֹּהֲנִים וְהַלְכוֹת קְמִיצָה, וְנָשִׁים הַמְּגַדְּלוֹת בְּנֵיהֶן⁸ לְפָרָה אֲדָמָה - כֶּלֶן נוֹטְלִין שְׂכָרָן מִתְּרוּמַת הַלֶּשֶׁכָּה. וְכֵּמָּה הוּא שְׂכָרָן? כִּמּוֹ שִׁיפְסְקוּ לָהֶן בֵּית דִּין.

(7) שאילו ישראל שמת, מקריבים יורשיו נסכיו. אבל גר שמת אין לו יורשים. (8) שהפרישן בחייו. (9) שהיו שומרים עליהם משעת לידתם שלא יטמאו בשום טומאה בעולם.

ה. בַּשָּׁנָה הַשְּׁמִטָּה, שֶׁהִיא הַפָּקָר, שׁוֹכְרִין בֵּית דִּין שׁוֹמְרִין, שִׁיפְשְׁמוּ מְקַצֵּת סְפִיחִים¹⁰ שֶׁצָּמְחוּ, כְּדֵי שִׁיבִיאוּ מִהֵן הָעֹמֵר וְשָׂמִי הַלֶּחֶם, שֶׁאֵין בָּאִים אֲלָא

שיעורי רמב"ג' פרקים ליום – יום ש"ק ז' כסלו – ספר זמנים – הלכות קידוש החודש קנה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(1) שנאמר "החודש הזה לכם ראש חדשים" (שמות יב, ב) "וזו היא מצות קידוש החודש" (ספר המצוות, עשה קנג).

פרק ראשון

(1) נתבאר בו ההבדל בין חדשי הלבנה לחדשי החמה, ושמצוה מן התורה על ב"ד לחשב ולידע ולהודיע על קידוש החודש, ונסתיים הפרק בדין אין קובעין חדשים בחוץ לארץ.

- א. חדשי השנה הם חדשי הלכנה², שנאמר: עלת²⁴ חדש בחדש³, ונאמר: החדש הזה לכם ראש²⁵ חדשים. כן אמרו חכמים⁴: הראה לו הקדוש ברוך²⁶ הוא למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו: פזה ראה וקדש⁵. והשנים שאנו מחשבין הם שני²⁸ החמה⁶, שנאמר: שמור את חדש האביב⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"... הראה לו הקב"ה למשה במראה הנבואה דמות לבנה ואמר לו כזה ראה וקדש".

וצריך להבין מדוע שינה ממקור הדברים במכילתא דרשב"י "הראה לו הקב"ה למשה באצבע דמות הלבנה כו" ולא הזכיר כלל שהראהו במראה הנבואה, ובפרט שהלשון "כזה ראה וקדש" הוא ציווי על קידוש החודש על ידי בית-דין שבכל הדורות שנעשה על ידי ראיית הלבנה בפועל ממש, ופשיטא שאם יבואו עדים ויאמרו שראו את מולד הלבנה במראה הנבואה אין מקדשים על פיהם.

והביאור בזה: במכילתא הקשה "והלא כל הדברות שנתדבר על משה לא נתדבר עמו אלא ביום, החודש הזה הראהו בלילה וכיצד היה מדבר עמו ביום והראהו בלילה, ומתוך שנדבר ביום עם חשיכה והראהו החודש בחשכה". אמנם תירוץ זה הוא דחוק, שהרי מיד אחר הציווי על קידוש החודש נאמר הציווי לקרבן פסח - "ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית" והרי לא מצינו שיהיה הפסק בין הדברים בקריאה נוספת ומיוחדת, וא"כ קשה תירוץ המכילתא שלפיו היה הפסק גדול ביניהם. לכן כתב הרמב"ם שמה שהראהו היה במראה הנבואה, וממילא כל הדיבור אל משה היה ביום ומה שהראהו היה במראה הנבואה.

ראיה להסבר זה מצינו בגמרא במסכת פסחים ששאלה "וממאי דבריש ירחא קאי, דילמא בארבעה או בחמשה בירחא קאי" והלא פשיטא לכו"ע שהדיבור היה בר"ח שנתקשה משה בראיית הלבנה. ועל פי האמור מובן שמכיוון שהראהו במראה הנבואה הרי שיכול להיות גם בחמשה בניסן.

(נעל פי יין מלכות ספר זמנים סימן לט)

(2) שכל אחד מהם הוא "תשעה ועשרים יום, ושתיים-עשרה שעות, ושבע מאות ושלושה ותשעים חלקים (היינו ארבעים וארבע דקות וחלק אחד, לפי חשבון של שמונה-עשר

עולת העוף, שאין בקרבנות הצבור עוף. ואילו העולות הבאין ממותר השקלים, הם הנקראים קיץ למזבח²³.

(23) שכשהמזבח בטל מביאים מהם עולות, כמו שדרך בני אדם להעלות מיני מתקה על השולחן בגמר סעודתם.

י. שקלים שלא הספיקו להן לכל קרבנות הצבור - מוציאים את הראוי להם מקדשי בדק הבית; אבל אין בדק הבית מוציא את הראוי לו מקדשי המזבח²⁴.

(24) ופירושה לדעת רבינו היא, שאם נחסר מעות לקדשי מזבח לוקחים את החסר מקדשי בדק הבית אבל לא להיפך. והראב"ד חולק עליו.

יא. משניגזע ראש חדש ניסן, אין מקריבין קרבנות צבור אלא מתרומה חדשה. ואם לא באה החדשה - לוקחין מן הישנה²⁵. לפיכך, אם הגיע ראש חדש ניסן, וגזע מהם בהמות לתמידים מתרומה ישנה - פודין אותן ויוצאין לחליץ, אף על פי שהן תמימין²⁶, ויפלו דמיהן לתרומה ישנה שמקציצין בה את המזבח; שתנאי בית דין הוא על כל הבהמות שלוקחין לתמידין, שאם לא יהיו צריכין להן - יצאו לחליץ.

(25) "קרבנות ציבור הבאין באחד בניסן מצוה להביא מן החדש ואם הביא מן הישן יצא אלא שחיסר מצוה". (26) והלכה היא שאין קדשים יוצאים לחולין על ידי פדיון אלא אם כן נפל בהם מום.

יב. וכך היה עושין במותר הקטרת²⁷: משניגזע ראש חדש ניסן, מחללין אותו על שכר האמנין²⁸, וחוזרין מעות השכר לקיץ המזבח, ונוטלין האמנין מותר הקטרת בשכרן, וחוזרין ולוקחין את הקטרת מהן מתרומה חדשה, כדי להקריבה ממעות תרומה חדשה. ואם אין להן תרומה חדשה - מקטירין אותה מתרומה ישנה²⁹.

(27) שהלכה למשה מסיני שהקטורת תהיה במשקל שס"ח מנים, ואין מקריבים מהם אלא שנ"ד מנים לשנ"ד ימים של שנות הלבנה, מנה לכל יום, ועוד שלושה מנים יתירים שמקטירין ביום הכפורים בקדשי הקדשים, נשאו אחד עשר מנים יתירים בכל שנה. (28) מפטמי הקטורת ששכרם מתרומת הלשכה. (29) משנה שעברה.

סליקו להו הלכות שקלים

הלכות קידוש החדש

הוא מצות עשה אחת, והיא: לחשב ולידע ולקבץ באי זה יום תחלת כל חדש מחדשי השנה¹.

ובאור מצוה זו בפרקים אלו:

מזו על קו אחד, נקרא התקבצות הלבנה עם השמש. הירח נמצא אז בין הארץ ובין השמש. הצד המואר של הירח מופנה לשמש, והצד הבלתי מואר - לארץ. יום אחד לפני ההתקבצות, אין פס האור הצר של הלבנה הישנה נראה, מפני שהוא קטן מאד, ויום אחד אחר ההתקבצות - אין הפס הצר של אור הלבנה החדשה נראה - מאותה הסיבה. (16) רבי זירא בשם רב נחמן: עשרים וארבע שעות נסתרת הלבנה. לאנשי בבל נסתרת הלבנה הישנה בשש שעות; האחרונות, והחדשה - בשמונה עשרה השעות הראשונות; לאנשי ארץ-ישאל - הישנה בשמונה עשרה השעות האחרונות, והחדשה בשש השעות הראשונות (ראש השנה כ:). בשעות אלה אין הלבנה נראית, מכיון שקו האור שלה קטן מדי. הרמב"ם מדבר על "שני ימים" בדרך כלל (רוב המקרים), והתלמוד מדבר על "עשרים וארבע שעות" - מינימום (לחם-משנה). (17) כשהאיר זך היא נראית יותר מוקדם. (18) בדפוס רומי ר"מ, וכן בדפוס קושטא, חסירה המילה "מעט". (19) שתתקבץ עם השמש, כמבואר בהערה טו. (20) הלבנה לאחר חידושה, נמצאת תמיד במערב. (21) אין צורך לראות את הירח. (22) הזמן בין התקבצות אחת של השמש והירח עד ההתקבצות השניה הוא עשרים ותשעה יום, שתיים עשרה שעות, ארבעים וארבע דקות וחלק אחד. מכאן הוודאות שבלייל שלושים ואחד כבר התחיל החודש החדש.

ד. חֲדָשׁ שִׁיְהִי תִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים, וִירָאָה יָרֵחַ בְּלִיל שְׁלֹשִׁים - נִקְרָא חֲדָשׁ חֹסֵר; וְאִם לֹא יִרָאָה הַיָּרֵחַ²³, וְיִהְיֶה הַחֲדָשׁ שְׁעֶבֶר שְׁלֹשִׁים יוֹם - נִקְרָא חֲדָשׁ מְעַבֵּר²⁴, וְנִקְרָא חֲדָשׁ מָלֵא. וִירֵחַ שִׁירָאָה בְּלִיל שְׁלֹשִׁים - הוּא הַנִּקְרָא יָרֵחַ שְׁנֵרָאָה בְּזִמְנוֹ²⁵; וְאִם נִרְאָה בְּלִיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְלֹא נִרְאָה בְּלִיל שְׁלֹשִׁים - הוּא נִקְרָא יָרֵחַ שְׁנֵרָאָה בְּלִיל עֲבוּרָא²⁶.

(23) בלייל שלושים. אז יתחיל החודש החדש בלייל שלושים ואחד. (24) בגלל תוספת היום לחודש שעבר. (25) ראש השנה כה, א. (26) ר"ה שם.

ה. אֵין רְאִית הַיָּרֵחַ מְסוּרָה לְכָל אָדָם²⁷ כְּמוֹ שֶׁבֵּית בְּרֵאשִׁית²⁸, שֶׁכָּל אֶחָד מוֹנֶה שִׁשָּׁה וְשׁוֹבֵת בְּשַׁבְּעֵי²⁹; אֲלֹא לְבֵית דִּין הַדָּבָר מְסוּר, עַד שִׁיקְדָּוָהוּ בֵּית דִּין³⁰ וְיִקְבְּעוּ אוֹתוֹ הַיּוֹם רֹאשׁ חֲדָשׁ - הוּא שִׁיְהִי רֹאשׁ חֲדָשׁ; שְׁנֵאָמֹר: הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם³¹ - עֲדוּת זוֹ תִּהְיֶה מְסוּרָה לָכֵם.

(27) כלומר, אין כל אדם רשאי לקבוע ראש-חודש ולעשות המועדים על פי ראייתו הוא. (28) הכוונה לכל השבתות, וההוספה "בראשית" באה כדי למנוע טעות, כי גם המועדים נקראים "שבת". (29) [ראה בפ"ב מהל' שבת הכ"ב]. (30) "מועדי ה' צריכין קידוש ב"ד, שבת בראשית אין צריכה קידוש ב"ד" (נדרים עח:); כלומר מקדשים את החודש לשם קביעת המועדים, אבל אין מקדשים יום ראשון בשבוע, כדי לעשות שבת ביום השביעי. (31) המילה "לכם" מיותרת, וללמד באה ש"עדות זו תהא מסורה לכם", כלומר קבלת עדי ראייה וקידוש החודש מסורים לחשובי הדור בלבד, כגון

חלקים בכל דקה), וזהו חדשה של לבנה" (להלן פ"ו, ה"ג). (3) כלומר בחידושו, וזה אפשר לומר על הלבנה בלבד, שאורה מתחדש אחרי שנעלם. [וכן לשון הרמב"ם ב'מאמר העיבור': "ומאחר שאמר הצור יתברך זאת עולת חודש בחדשו לחדשי השנה, נתחייבנו למנות חדשינו בלבנה, כי באיזהו חודש יתבאר בו החידוש, ואין זה אלא ללבנה"]. (4) [מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי, פרשת בא (מהדורת הרי"ג אפשטיין ע' 8)]. (5) כשתראה את הלבנה בשיעור זה, תקדש אותו יום לראש חודש, הרי שהמדובר בחדשי הלבנה. (6) "שנת החמה היא שלש מאות חמשה וששים יום ושש שעות" (להלן פ"ו, ה"ד). (7) כלומר "שמור אביב של תקופה שיהא בחודש ניסן" (סנהדרין יג:); וכן כתב רבינו להלן פ"ד, ה"א.

ב. וְכִמְהָ יִתְּרָה שְׁנַת הַחֲמָה עַל שְׁנַת הַלְבָנָה? קְרוֹב מְאֹד עֶשְׂרִי יוֹם⁹. לְפִיקָךְ, כְּשִׁיתְקַבֵּץ מִן הַתּוֹסֶפֶת הַזֹּאת כְּמוֹ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אוֹ פְּחוֹת מְעַט אוֹ יוֹתֵר מְעַט - מוֹסְפִין חֲדָשׁ אֶחָד¹⁰, וְעוֹשִׁין אוֹתָהּ הַשְּׁנָה שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִי חֲדָשׁ, וְהִיא הַנִּקְרָאת שְׁנָה מְעַבְּרָת¹¹. שְׂאִי אַפְשָׁר לִהְיוֹת הַשְּׁנָה¹² שְׁנֵים עֶשְׂרִי חֲדָשׁ וְכָךְ וְכָךְ יָמִים¹³, שְׁנֵאָמֹר: לְחֲדָשֵׁי הַשְּׁנָה - חֲדָשִׁים אֶתָּה מוֹנֶה לְשְׁנָה, וְאִי אֶתָּה מוֹנֶה יָמִים¹⁴.

(8) כלומר שנה פשוטה שאין בה אלאשנים עשר חדש בלבד (להלן פ"ו, ה"ד). (9) המספר המדויק (להלן שם): "עשרה ימים, ואחת ועשרים שעות, ומאתים וארבעה חלקים". (10) כדעת רבן שמעון בן גמליאל (ראש השנה יט:). שעיבור השנה הוא חודש (ולא כדעת תנא-קמא שם, שאמר "שלושים יום"), כלומר "רצה חודש, רצה שלשים". וכן כתב רבינו להלן פ"ד ה"י": "שהרשות לבית-דין להוסיפו מלא או חסר", וכדעת רב פפא שם. (11) דוגמת אשה שנוסף לה עובר, שנקראת "מעוברת". (12) כל שנה ושנה. (13) "קרוב לאחד עשר יום", כנ"ל, במקום חודש אחד נוסף אחת לשתיים או לשלוש שנים. (14) מגילה ה, א.

ג. הַלְבָנָה נִסְתַּרְתָּ בְּכָל חֲדָשׁ¹⁵ וְאִינָה נִרְאִית כְּמוֹ שְׁנֵי יָמִים¹⁶, אוֹ פְּחוֹת¹⁷ אוֹ יוֹתֵר מְעַט¹⁸; כְּמוֹ יוֹם אֶחָד קֹדֶם שֶׁתִּדְבֹּק בְּשִׁמְשׁ¹⁹ בְּסוֹף הַחֲדָשׁ, וְכְמוֹ יוֹם אֶחָד אַחֵר שֶׁתִּדְבֹּק בְּשִׁמְשׁ וְתִרְאָה בְּמַעֲרֹב²⁰ בְּעֶרֶב. וּבְלִיל שֶׁתִּרְאָה בְּמַעֲרֹב אַחֵר שְׁנִסְתַּרְתָּ - הוּא תַּחֲלַת הַחֲדָשׁ, וּמִזִּמְנֵן מְאֹדוֹ הַיּוֹם תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם; וְאִם יִרְאָה הַיָּרֵחַ לֵיל שְׁלֹשִׁים - יִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים רֹאשׁ הַחֲדָשׁ, וְאִם לֹא יִרְאָה - יִהְיֶה רֹאשׁ הַחֲדָשׁ יוֹם אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, וְיִהְיֶה יוֹם שְׁלֹשִׁים מְחֲדָשׁ שְׁעֶבֶר. וְאֵין נִזְקָקִין לִירֵחַ²¹ בְּלִיל אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים, בֵּין שְׁנֵרָאָה בֵּין שְׁלֹא נִרְאָה; שְׂאִין לָךְ חֲדָשׁ לְבָנָה יוֹתֵר עַל שְׁלֹשִׁים יוֹם²².

(15) הלבנה יש לה צורת כדור, והיא מקבלת אורה מן השמש. מכאן השינויים בגודל השטח המואר של הלבנה, המתונה במצב הלבנה כלפי השמש. המצב שבו השמש והלבנה נמצאות מעבר האחד של הארץ, מכוננות זו למטה

בארץ ישראל פמותר - הרי זה מחשב וקובע חדשים
ומעבר שנים בחוצה לארץ⁴⁹. ואם נודע לו שנעשה
בארץ ישראל אדם גדול כמותו, ואין צריך לומר
גדול ממנו - הרי זה אסור לקבוע ולעבר בחוצה
לארץ⁵⁰; ואם עבר וקבע ועבר - לא עשה פלוג⁵¹.

(47) כל זה יוצא מן הסיפור על חנינא בן אחי רבי יהושע,
שהיה מעבר שנים וקובע חדשים בחוץ לארץ, ומיחו בו
חכמים (ברכות סג.). (48) שם סג. ב. (49) כן עשה רבי
עקיבא (שם סג.). (50) גם המעשה ברבי חנינא היה כך,
שכשירד לגולה לא הניח כמותו בארץ ישראל, ובכיתיים
"נעשו הגדיים תישיש", כלומר גדולים בחכמה כמוהו
(שם. (51) שם.

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו מי הם הכשרים להעיד בקידוש החודש,
קלקול הבייתוסים בזה, כיצד מקבלים העדים. ונסתים
הפרק בדין קידוש החודש בשוגג ובטעות.

א. אין פשר לעדות החדש אלא שני אנשים פשרים,
הראויין להעיד בכל דבר ודבר²; אבל נשים
ועבדים³ - הרי הן פשאר פסולי עדות, ואין מעידין.
אב וכלו שראו את הירח - ילכו לבית דין להעיד;
לא מפני שעדות החדש פשרה בקרובים⁴, אלא
שאם ימצא אחד מהן פסול, מפני שהוא גזלן
וכפיצא בו משאר הפסולות⁵ - יצטרף השני עם אחר
ועידו. וכל הפסול לעדות מדברי סופרים⁶, אף על
פי שהוא פשר מן התורה⁷ - פסול לעדות החדש⁸.

(2) להוציא פסולים מדרכנו, כגון משחק בקוביא ומפריחי
יונים, שכשרים במקרים מסוימים, כגון להעיד על אשה
שמת בעלה, אבל אינם כשרים בכל דבר ודבר. ולפיכך הם
פסולים בקידוש החודש (ר"ה כב.). (3) גויים שמכרו
עצמם לישראל, ומלו וטבלו לשם עבדות, ודינם בכל דבר
כמו אשה. ועי' רמב"ם פ"ט מהל' עדות ה"ב וה"ד.
(4) מחלוקת תנא-קמא ורבי יוסי ורבי שמעון (שם), ופסק
כת"ק ורבי יוסי, שקרובים פסולים לעדות החודש.
(5) גזלן פסול מן התורה, וכן כל מי שעבר עבירה שחייבים
עליה מלקות מן התורה (רמב"ם פ"י מהל' עדות ה"ג וה"ד).
(6) מדרכנו. (7) כגון המשחק בקוביא ומפריחי יונים (ר"ה
כב.). (8) "זה הכלל: כל עדות שאין האשה כשרה לה, אף
הן אינן כשרים לה" (שם), ומכיוון שאשה פסולה לעדות
החודש, אף פסולי דרכנו פסולים לעדות החודש.

ב. דין תורה שאין מדקדקין בעדות החדש⁹;
שאפלו קדשו את החדש על פי עדים, ונמצאו
וזממין בעדות זו - הרי זה מקדש¹⁰. לפיכך היו
בראשונה¹¹ מקבלין עדות החדש מכל אדם
מישראל¹², שכל ישראל בחזקת פשוט¹³ עד שיודע
לף שזה פסול. משקלקלו הבייתוסים¹⁴, והיו שוכרין
אנשים להעיד שראו, והם לא ראוי¹⁵, התקינו¹⁶ שלא
יקבלו בית דין עדות החדש אלא מעדים שמכירין

משה ואהרן, הנזכרים בפסוק הקודם "ויאמר ה' אל משה
ואל אהרן" (ראש השנה כב.).

ו. בית דין מחשבים בחשבונות³² פדרך שמחשבים
האיצטגנינים³³, שיודעין מקומות הפוככים³⁴
ומהלכם³⁵, וחוקרים ומדקדקים³⁶, עד שידעו אם
אפשר שיראה הירח בזמנו, שהוא ליל שלשים, או
אי אפשר. אם ידעו שאפשר שיראה - יושבין
ומצפין לעדים כל היום פלו, שהוא יום שלשים.
אם באו עדים, ודרשום וחקרום פהלכה³⁷ ונאמנו
דבריהם³⁸ - מקדשין אותו; ואם לא נראה, ולא באו
עדים - משלימין שלשים³⁹, ויהיה חדש מעבר. ואם
ידעו בחשבון שאי אפשר שיראה - אין יושבים יום
שלשים ואין מצפין לעדים. ואם באו עדים - יודעין
בודאי שהן עדי שקר⁴⁰, או שנראת להם דמות לבנה
מן העבים⁴¹ ואינה הלבנה הודאית.

(32) עיי"ש כ, ב. (33) החוזים בכוכבים. (34) יש קרובים
לשמש ולארץ, ויש רחוקים מהם. (35) מסלול ההקפה של
הקרובים לשמש, קטן יותר ממסלול הכוכבים הרחוקים
יותר. (36) בחשבון. (37) פרטי החקירה מובאים במשנה
ראש השנה כג, ב. ועי' להלן פ"ב, ה"ד. (38) על-ידי
התאמה לחשבון הבית-דין. (39) לחודש שיצא.
(40) ראש השנה כג, ב. (41) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו
שמים בעבים ונראית דמות לבנה..." (ראש השנה כה.).

ז. מצות עשה מן התורה על בית דין, שיחשבו
וידעו אם יראה הירח או לא יראה, ושידרשו את
העדים⁴² עד שיקדשו את החדש⁴³, וישלחו
יודיעו⁴⁴ שאר העם באי זה יום הוא ראש חדש,
כדי שידעו באי זה יום הן המועדות⁴⁵; שנאמר:
אשר תקראו אתם מקראי קדש, ונאמר: ושמרת את
החקה⁴⁶ הזאת למועדה.

(42) "ואומרים לו (=לעד): כיצד ראית את הלבנה, לפני
החמה או לאחר החמה..." (ראש השנה כג.). וראה להלן
פ"ב ה"ב, והערה ח. (43) כתוב "החודש הזה לכם" -
"עדות זו תהא מסורה לכם" (ר"ה כב.), כלומר תפקיד
בית-דין הוא לברר את אמיתות דברי העדים בכל הדרכים,
גם על-פי החשבון וגם על-ידי חקירת העדים. (44) "על
ששה חדשים השלוחין יוצאין..." (ר"ה יח.). (45) "על
ניסן מפני הפסח - על אלול מפני ראש השנה, ועל תשרי
מפני תקנת המועדות" (שם). (46) כרבי עקיבא שאמר:
חוקה זו נאמרה לענין פסח (מנחות לו.). וכן הביאה
הרמב"ם ב"ספר המצוות" מצוה קנב בשם המכילתא [ובפ"ד
מהל' תפילין ה"י, הביאה לענין תפילין, וצ"ע].

ח. אין מחשבים וקובעין חדשים ומעברין שנים
אלא בארץ ישראל⁴⁷, שנאמר: כי מציון תצא תורה,
ודבר ה' מירושלים⁴⁸. ואם היה אדם גדול בחכמה,
ונסמך בארץ ישראל, ויצא לחוץ לארץ, ולא הניח

מחשבים בהם, ויודעין הלכנה, בשתראה בחדש זה, 9
אם תהיה בצפון השמש או בדרומה²³, ואם תהיה
רחבה או קצרה²⁴, ולהיכן יהיו ראשי קרניה
נוטים²⁵; וכשיבואו העדים להעיד, בודקין אותם²⁶:
פיצד ראיתם אותה - בצפון או בדרום? להיכן היו
קרניה נוטים? 27 פמה היתה גבוהה בראית
עיניכם? 28 וכמה היתה רחבה? אם נמצאו דבריהם
מכוננים²⁹ למה שנודע בחשבון - מקבלין אותם³⁰,
ואם לא נמצאו דבריהם מכוננים - אין מקבלין אותם.

(22) ראה למעלה פ"א ה"ו. (23) הלכנה מתרחקת מן
השמש פעם לצד צפון ופעם לצד דרום. (24) רוחב קו
האור של חרמש הלכנה, משתנה בהתאם לקרבתה לשמש
או לרחיקה ממנה. (25) לאיזה צד יהיו נוטים קרני האור
של הלכנה, לצד צפון או לצד דרום. (26) ראש השנה כג,
ב. (27) ר"ה שם. ועיין שם בפירוש הרע"ב ובפירוש
המשניות להרמב"ם. (28) גבוהה מן האופק לפי ראות
העין. (29) מתאימים. (30) ומקדשים את החודש על-פי
עדי הראיה.

ה. אמרו העדים: ראינוהו במים³¹ או בפעכים³² או
בפששית³³, או שראו מקצתו ברקיע ומקצתו
בפעכים³⁴ או במים³⁵ או בפששית³⁶ - אין זו ראיה³⁷,
ואין מקדשין על ראיה זאת. אמר אחד: ראיתי
גבוהה³⁸ בעיני³⁹ כמו⁴⁰ שתי קומות, ואמר השני: כמו
שלוש קומות היתה גבוהה - מצטרפין⁴¹. אמר האחד:
כמו שלש קומות, והשני אמר: כמו חמש - אין
מצטרפין⁴²; ומצטרף אחד מהם עם שני שיעיד
קומות⁴³, או יהיה ביניהן קומה אחת⁴⁴.

(31) בנהר או במעין בבואה של הירח. (32) מאיר מבעד
לעננים. (33) במגורת זכוכית שקופה, ראינו בבואה שלו.
(34) מקצת החרמש הדק של הירח נראה ברקיע, ומקצתו
מבעד לעננים. (35) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו
במים. (36) מקצת החרמש הדק ברקיע, ומקצתו בעששית.
(37) שהרי לא ראה את הלכנה ממש אלא את דמותה במים
או בעששית, וגם כשראה אותה דרך העננים - אינה ראייה
ממש. (38) מן הארץ. (39) לפי ראות עיני. (40) בערך.
(41) שבין שתי קומות לשלוש, אפשר לטעות. (42) כי עד
כדי כך אין אדם טועה. (43) בראש השנה כד. אמרו:
"מצטרפין לעדות אחרת", ובשבועות מח. פירש רבא: הוא
ואחר מצטרפין לעדות אחרת של ראש חודש", שאם יבוא
עד אחר ויעיד כמו אחד מן השנים המכחישים זה את זה,
הרי שני אלה יהיו כת של שני עדים נגד האחד, ונקבל את
עדות הכת החדשה. (44) הבדל של קומה אחת ביניהם,
שזה אומר: ראיתי גבוה בעיני כמו שתי קומות, וזה אומר
- כמו שלוש קומות.

ו. אמרו: ראינוהו בלא פונה, וכיון שהתבוננו בו
ונתפנונו לראותו להעיד שוב לא ראינוהו - אין זו
עדות, ואין מקדשין עליה⁴⁵; שפא עבים נתקשרו⁴⁶

בית דין אותן שהם פשרים¹⁷, ושיהיו דורשין
וחוקרים בעדות¹⁸.

(9) לשאול אותם באיזו שעה ובאיזה מקום ראו את הלכנה.
בדבר זה אין צורך מדין תורה, שהרי כל השאלות האלה
אינן באות אלא לעשותם "עדות שאתה יכול להזימה" (הל'
עדות פ"ב, ה"ה) וכל עדות שאינה ראויה להזמה אינה עדות
(הל' רוצח, פ"ב ה"ט), וכאן אפילו אם יזימו אותם, עדותם
קיימת והחודש מקודש, כמו שממשיך הרמב"ם לבאר
בהלכה זו (וראה למעלה פ"א ה"ז, שמצות-עשה לדרוש
אותם היאך ראו את הלכנה, אם לפני החמה וכו', וראה
לחם-משנה כאן). וראה בהערה דלהלן. (10) 'ירושלמי'
ר"ה פ"ג, ה"א: "קידשוהו ואחר-כך נמצאו העדים זוממין-
הרי זה מקודש" (וראה כתובות כא: 'תוספות' ד"ה הנח).
וכ"ה בתוספתא ר"ה, פ"ב, ה"א: "קידשו את החודש בזמנו
ונמצאו עדים זוממין (שבאו עדים אחרים ואמרו להם היאך
אתם מעידים כן, והלא באותו זמן עמנו הייתם במקום אחר)
הרי זה מקודש". וראה להלן ה"ה, שאם קידשו ב"ד את
החודש והיו מוטעין - הרי זה מקודש. (11) לפני שקלקלו
הבייתוסים. (12) אף אם לא הכירו אותו. (13) אף-על-פי
שאין מכירים אותו. (14) תלמידי ביתוס, חבריהם של
הצדוקים וברפוס רומי: "המינים", וכ"ה בכת" במשנה
ר"ה כב. ובפירוש רבינו נתן, אב הישיבה שם, ויתכן כי
ברפוסים שלנו נשתנה ע"י הצנוזורה. (15) כדי להטעות
את החכמים. ופעם אחת, שכרו שני בני אדם בארבע מאות
זוז, שיעידו עדות שקר בראיית הלכנה (ר"ה כב:). ופירש
רש"י שחל אז ל' אדר בשבת, והירח לא נראה בזמנו.
ושכרום הצדוקים, שיעידו שראו את הירח בליל שבת, כדי
שהנפת העומר תהיה ביום ראשון בשבוע, לחזק דעתם
בפירוש הפסוק "ממחרת השבת יניפנו" (ויקרא כג, יא),
שהכוונה ממחרת השבת ממש, בניגוד לדעת חז"ל,
שהכוונה ממחרת יום-טוב ראשון (ראה מנחות סה. וסו.).
(16) חכמינו (ר"ה כב:). (17) שם. (18) באיזו שעה,
ובאיזה מקום וכו' כתרים בפני עדי שקר. [והמקור הוא
בר"ה כה: "נחקרו העדים", הרי שצריך לחקור אותם, ולפי
דברי הירושלמי הנ"ל - על כרחנו שתקנת חכמים היא].

ג. לפיכך¹⁹, אם לא יהיו בית דין יודעים את העדים
שראו את הירח, משלחין אנשי העיר שנגאה בה
עם העדים שראו עדים אחרים²⁰, שמוזבין אותן²¹
לבית דין, ומודיעין אותן שאלו פשרים הם, ואחר
כך מקבלין מהם.

(19) מכיון שתיקנו לקבל עדות ממכירים בלבד.
(20) במשנה ר"ה כב. כתוב: "משלחין אחר עמו", דהיינו זוג
אחר - שני עדים (שם כב:). וכ"ה בתוספתא (צוקרמנדל ע'
210) "משלחין עדי עמו", בניגוד לדעת הירושלמי (ר"ה
פ"ב ה"א) ש"אחר" היינו עד אחד ממש, כיון ש"בדין היה
שלא יהו צריכין עדים, והן אמרו שיהו צריכין עדים, והן
אמרו אחד נאמן". (21) מעידים עליהם שמכירים אותם
ככשרים וכזכאים להעיד.

ד. בית דין מחשבים²² בדרכים שהאצטגנינין

חדש שְׁנָאָה בְּזִמְנֵהוּ⁷². ואין מקדשין אֶלָּא בַּיּוֹם⁷³; 27
וְאִם קִדְּשׁוּהוּ בַּלַּיְלָה - אֵינוּ מְקַדְּשִׁי⁷⁴. וְאִפְּלוּ רְאוּהוּ 28
בֵּית דִּין וְכָל יִשְׂרָאֵל, וְלֹא אָמְרוּ בֵּית דִּין 'מְקַדְּשׁ' 29
עַד שֶׁחֲשָׁכָה לַיִל אַחֵד וּשְׁלֹשִׁים⁷⁵, או שְׁנֹחֲקָרוּ 30
הַעֲדִים, וְלֹא הִסְפִּיקוּ בֵּית דִּין לִזְמַר 'מְקַדְּשׁ' עַד 31
שֶׁחֲשָׁכָה לַיִל אַחֵד וּשְׁלֹשִׁים⁷⁶ - אֵין מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ, 32
וְהָיָה הַחֹדֶשׁ⁷⁷ מְעַבֵּר, וְלֹא יִהְיֶה רֹאשׁ חֹדֶשׁ אֶלָּא 33
יוֹם אַחֵד וּשְׁלֹשִׁים, אִף עַל פִּי שְׁנִירָאִית בַּלִּיל 34
שְׁלֹשִׁים; שְׁאִין הָרִאִיָּה קוֹבְעָת, אֶלָּא בֵּית דִּין שְׁאָמְרוּ 35
'מְקַדְּשׁ' הֵם שְׁקוֹבְעִין⁷⁸. 36

(68) משנה, ר"ה כד, א. ובגמרא שם לומדים דין זה מן הפסוק (ויקרא כג, מד): "וידבר משה את מועדי ה'", שהרי משה רבינו היה ראש בית-דין. (69) כתוב: "אלה מועדי ה' מקראי קודש אשר תקראו אותם" (שם פסוק ד'). "אתם" כתוב חסר ו', ועל כן אפשר לקרוא "אֶתֶם", והכוונה לעם כולו, שגם הוא יקרא "מקודש". ומכיון שכתוב "מקראי", בלשון רבים, צריכים שתי קריאות (גמרא שם). (70) "קידוש החודש... בשלשה" (סנהדרין י: ו'תוספתא' סנהדרין פ"ב). והטעם הוא משום שנאמר (שמות יב, א"ב): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החודש הזה לכם", הרי שצריכים שנים (גם משה וגם אהרן), וכלל בידינו שאין בית-דין שקול (מספר זוגי), על כן מוסיפים עוד אחד, והרי כאן שלושה (ראש השנה כה, ב. ו'תוספות' שם). (71) החשבון, אימתי יתחדש הירח, ברי-סמך הוא רק כשנעשה על-ידי שלושה (סנהדרין י:). (72) בליל שלושים. זוהי דעת רבי אלעזר ברבי צדוק החולק על החכמים (ר"ה כד.), והלכה כמותו (שם). (73) לפי שנאמר (תהלים פא, ד"ה): "תקעו בחודש שופר בכסא ליום חגנו, כי חק לישראל הוא משפט לאלקי יעקב". הוקשה תקיעת שופר למשפט: מה משפט ביום, אף קידוש החודש ביום (ר"ה כה:). (74) משנה וגמרא, ראש השנה, שם). (75) ואף-על-פי שראוהו כל ישראל, ונתפרסם הדבר שנראה הירח ביום שלושים, אין החודש מקודש עד שיקדשוהו בית-דין (ר"ה שם). (76) ואף-על-פי שקבלת העדים וחקירתם נתקיימה ביום, לא אמרו שאמירת "מקודש" תהא כמו גמר דין בדיני ממונות, שעושים אותו אפילו בלילה (שם). (77) שיצא. (78) ראה למעלה פ"א ה"ה. ואם רצו בית-דין מחר לקדשו על-פי עדים, יכולים לעשות כן (להלן פ"ג ה"ט').

ט. רְאוּהוּ בֵּית דִּין עֲצֻמָּן בְּסוּף יוֹם תְּשַׁעָּה 37
וְעֶשְׂרִים⁷⁹; אִם עֲדִין לֹא יֵצֵא כּוֹכַב לַיִל שְׁלֹשִׁים⁸⁰ - 38
בֵּית דִּין אוֹמְרִים מְקַדְּשׁ, שְׁעֲדִין יוֹם הוּא; וְאִם 39
רְאוּהוּ בַּלִּיל שְׁלֹשִׁים אַחֵר שֶׁיֵּצֵאוּ שְׁנֵי כּוֹכָבִים⁸¹ - 40
לְמַחֲרָה⁸² מוֹשִׁיבִין שְׁנֵי דִּנְיָן אֶצֶל אַחֵד מֵהֶם, וְיַעֲדוּ 41
הַשָּׁנִים בְּפָנֵי הַשָּׁלֶשָׁה, וְיִקְדְּשׁוּהוּ הַשָּׁלֶשָׁה⁸³. 42

(79) ראיית בית-דין אינה פחותה מקבלת עדות - "לא תהיה שמיעה גדולה מראיה", ועל כן היא באה במקומה, אבל כשם שקבלת עדות אינה אלא ביום, כן ראיית בית-דין אינה

וְנִרְאוּ בַּלְבָּנָה, וְכָלוּ וְהִלְכוּ לָהֶם⁴⁷. אָמְרוּ עֲדִים: 1
רְאִינוּהוּ בַּיּוֹם תְּשַׁעָּה וְעֶשְׂרִים שְׁחִירִית בְּמִזְרָח, קֶדֶם 2
שֶׁתַּעֲלֶה הַשָּׁמֶשׁ⁴⁸, וְרְאִינוּהוּ עֲרִבִית בְּמַעֲרָב בַּלִּיל 3
שְׁלֹשִׁים⁴⁹ - הָרִי אֵלוּ נְאֻמִּים⁵⁰, וּמְקַדְּשִׁין עַל רְאִיָּה 4
זו, שֶׁהָרִי רְאוּהוּ בְּזִמְנֵהוּ; אֶבֶל הָרִאִיָּה שְׁאָמְרוּ 5
שֶׁרְאוּהוּ בְּשְׁחִירִית - אֵין נִזְקֵקִין לָהּ, שְׁאִין אֲנִי 6
אֲחֲרָאִין לְרִאִיָּת שְׁחִירִית, וּבִידוּעַ שֶׁהַעֲבִים הֵם 7
שֶׁנִּתְקַשְּׁרוּ וְנִרְאָה לָהֶם בַּלְבָּנָה⁵¹. וְכֵן אִם רְאוּהוּ 8
בְּזִמְנֵהוּ⁵², וּבַלִּיל עֲבוּרוֹ⁵³ לֹא נִרְאָה - הָרִי אֵלוּ 9
נְאֻמִּין⁵⁴; שְׁאִין אֲנִי אֲחֲרָאִין אֶלָּא לְרִאִיָּת לַיִל 10
שְׁלֹשִׁים בַּלְבָּד. 11

(45) ראש השנה כד, א. (46) "תנו רבנן, פעם אחת נתקשרו שמים בעבים, ונראית דמות הלבנה" (ראש השנה כה.). כי עננים המוקרנים מקרני השמש - עלולים להראות כלבנה. (47) משום כך לא ראוהו כששוב התכוונו לראותו. (48) וזה הירח לפני המולד, שאז הוא מקדים את החמה. (49) אחרי המולד, הירח תמיד במערב (ראה למעלה פ"א, ה"ג). (50) זוהי מחלוקת רבי יוחנן בן גורי ורבן גמליאל (שם). ופסק רבינו כרבן גמליאל ('פירוש המשניות' שם). (51) בגלל קרני השמש. (52) בליל שלושים. (53) בליל שלושים ואחד. (54) מחלוקת רבי דוסא בן הרכינס ורבן גמליאל (שם). ופסק כרבן גמליאל.

ז. פִּיצֵד מְקַבְּלִין עֲדוֹת הַחֹדֶשׁ? ⁵⁵ כָּל מִי שֶׁרְאוּי 12
לְהַעֲדִיד⁵⁶, שֶׁרְאָה אֶת הַיָּרֵחַ, בָּא לְבֵית דִּין, וּבֵית דִּין 13
מְכַנְּסִים אוֹתוֹן פֶּלֶן לְמָקוֹם אַחֵד⁵⁷, וְעוֹשִׂין לָהֶן 14
סַעֲדוֹת גְּדוּלוֹת, כְּדִי שִׁיְהִי הָעַם רְגִילִין לְבּוֹא. וְזוּג⁵⁸ 15
שָׁבָא רֵאשׁוֹן בּוֹדְקִין אוֹתוֹן רֵאשׁוֹן⁵⁹ בְּבִדְיוֹת 16
שְׁאָמְרָנוֹ⁶⁰. מְכַנְּסִין אֶת הַגְּדוּלוֹת⁶¹ וְשׂוֹאֲלִין אוֹתוֹ⁶². 17
נִמְצְאוּ דְּבָרֵינוּ מְכַנְּסִין לְחֻשְׁבוֹן - מְכַנְּסִים אֶת חֲבֵרוֹ. 18
נִמְצְאוּ דְּבָרֵיהֶם מְכַנְּסִין⁶³ - עֲדוֹת קִיָּמָת. וְשָׁאָר כָּל 19
הַזּוֹגוֹת שׂוֹאֲלִין אוֹתָם רֵאשֵׁי דְּבָרִים⁶⁴; לֹא שְׁצָרִיכִים 20
לָהֶם⁶⁵, אֶלָּא כְּדִי שֶׁלֹּא יֵצְאוּ בְּפִחֵי נֶפֶשׁ⁶⁶, כְּדִי שִׁיְהִי 21
רְגִילִין לְבּוֹא⁶⁷. 22

(55) ראש השנה כג, ב. (56) שם כב, א. ועי' לעיל ה"א. (57) "חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעזק היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים" (שם כג:). (58) עדים. (59) שם. (60) למעלה ה"ד. (61) החשוב שבהם. (62) על פרטי ראיית הלבנה. (63) מתאימים אלו לאלו. (64) מבלי להכנס לפרטי הדברים. (65) כי עדות זוג אחד מספיקה לקידוש החודש על-ידי בית-דין. (66) מלשון הכתוב (איוב יא, כ), "מפח נפש". כלומר מאוכזבים על שהטריחו עצמם לחינם. (67) שאם לא ישאלו אותם, יחדלו מלבוא.

ח. וְאַחֵר קָדַח אַחֵר שֶׁתִּתְקַיֵּם הַעֲדוּת, רֹאשׁ בֵּית דִּין 23
אוֹמֵר: מְקַדְּשׁ! ⁶⁸ וְכָל הָעַם עוֹנִים אַחֲרָיו: מְקַדְּשׁ! 24
מְקַדְּשׁ! ⁶⁹ וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶת הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בַּשָּׁלֶשָׁה⁷⁰, 25
וְאֵין מְחַשְּׁבִין אֶלָּא בַּשָּׁלֶשָׁה⁷¹. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא 26

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

4 פִּי שֶׁזָה יוֹדֵעַ שֶׁטָעוּ - חֵיב לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם⁸⁸; שְׂאִין
5 הַדָּבָר מְסוּר אֶלָּא לָהֶם, וּמִי שֶׁזָּה לְשֹׁמֵר הַמּוֹעֲדוֹת
6 הוּא צָוָה לְסַמֵּךְ עֲלֵיהֶם, שְׁנֵאָמַר: אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם
7 וְגוֹמֵר.

84 שטעו בית-דין מאליהם. (85) שהוטעו על-ידי עדי שקר. (86) כגון בפקודת המלך. (87) שלש פעמים כתוב בתורה "אשר תקראו אתם" חסר ו' (ויקרא כג), על כן קורא רבי עקיבא "אתם" להדגיש, שהכל תלוי בבית-דין, אפילו שוגגין, אפילו מזידין, אפילו מוטעין (ר"ה כה). אבל בספרא אמור פ"י - "אנוסים" במקום "מזידין". וכן העתיק רבינו ב'ספר המצוות', מצוה קנג. וראה ב'הגהות מיימוניות'. (88) שהרי רבי יהושע ידע, שרבן גמליאל הוטעה, ובכל זאת נאמר לו, שעליו לסמוך על רבן גמליאל (ר"ה שם).

מועילה אלא אם היא ביום, על כן אם ראוהו בית-דין בסוף יום תשעה ועשרים, בית-דין מקדשים, אבל אם ראוהו בליל שלושים, אין מקדשים על ראייה זו, אלא על סמך קבלת עדות למחרת (משנה וגמרא, ר"ה כה:). (80) יש מגיחים "אם עדיין לא יצא אלא כוכב אחד ליל שלושים" (רלב"ה, ועי' 'ספר קובץ' על הרמב"ם), שהרי אמרו (שבת לה:): "אמר רב יהודה אמר שמואל: כוכב אחד - יום, שנים - בין השמשות, שלשה - לילה". [ובדפוס רומי ר"מ ובדפוס קושטא, הגירסא: "אם עדיין לא יצא כוכב בליל (במקום "לילה") שלושים", וכן העתיק בעל הפירוש. ונראה שצ"ל: "כוכב ב (=כוכב שני) ליל שלושים"]. (81) כי שנים - בין השמשות, ספק יום וספק לילה כנ"ל. על כן מחמירים, ודנים אותו כדין לילה. (82) כי בלילה אין מקדשים, ואין מקבלים עדים, וגם ראיתם כקבלת עדים, אינה ראייה. (83) ראש השנה כה, ב.

1 ל. בית דין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ - בֵּין שׁוֹגְגִין⁸⁴, בֵּין
2 מְטָעִין⁸⁵, בֵּין אֲנוּסִים⁸⁶ - הָרִי זֶה מְקֻדָּשׁ⁸⁷, וְחֵיבִין
3 הַכֹּל לְתַקֵּן הַמּוֹעֲדוֹת עַל הַיּוֹם שֶׁקִּדְּשׁוּ בוֹ. אֵף עַל

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - א'ז' כסלו תשע"ח

להם (תהלים מא, יא), מתרגם יונתן: ואפרע להון. (4) שבאים עליו מיחושם וחליים שונים. (5) נכסיו נפסדים או יורדים לטמיון וכלים. (6) שמתים בעוון אבותם. (7) וכל זמן שלא הגיע לכלל "איש" אפשר לו שימות בעוון אבותיו. וכן אמרו (ספרי, תצא): "איש בחטאו יומתו" - גדולים מתים בעוון עצמם: קטנים מתים בעוון אבותם. וכן במסכת כתובות ח, ע"ב: וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו (דברים לב, יט) דור שאבות מנאצים לקב"ה - כועס על בניהם ובנותיהם ומתים כשהם קטנים. (8) הוא עולם הנפשות: העולם, הבא לאדם אחרי מותו, ושאין שם אלא חיי נפש בלבד, כמבואר לקמן (פ"ח, ה"ח).

26 ב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים⁹⁰? בְּזִמְן שְׂלָא עָשָׂה תְּשׁוּבָה; וְ
27 אֲכַל אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה - הַתְּשׁוּבָה פְּתִירִיס¹⁰ בְּפִנֵּי
28 הַפְּרָעוֹנוֹת¹¹. וְכֵשׁ שֶׁהָאָדָם חוֹטֵא מְדַעְתּוֹ וּבְרָצוֹנוֹ,
29 כִּף הוּא עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה מְדַעְתּוֹ וּבְרָצוֹנוֹ¹².

(9) שנפרעים ממנו על חטאותיו. (10) מגן. ולא יקדמנה מגן (מלכים-ב יט, לב), תרגומו: ולא יקדמינה בתיסין. (11) (אבות פ"ד, מ"יא). (12) ללא אונס וכח מכריח חיצוני.

30 ג. וְאִפְשָׁר שֶׁיִּחַטֵּא אָדָם חֵטֵא גָדוֹל אוֹ חֵטֵאִים
31 רַבִּים, עַד שֶׁיִּתֵּן הַדִּין לִפְנֵי דִין הָאֵמֶת, שִׁיָּהָא
32 הַפְּרָעוֹן¹³ מִזֶּה הַחוֹטֵא עַל חֵטֵאִים אֵלּוּ שֶׁעָשָׂה
33 בְּרָצוֹנוֹ וּמְדַעְתּוֹ, שְׁמוֹנָעִין מִמֶּנּוּ הַתְּשׁוּבָה וְאֵין
34 מְנִיחִין לוֹ רְשׁוּת לְשׁוּב מִרְשָׁעוֹ, כְּדִי שִׁיָּמֹות וְיֵאבֹד
35 בְּחֵטְאוֹ שִׁיעָשָׂה. הוּא שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אָמַר
36 עַל-יְדֵי יִשְׁעֵיהּ: "הַשֶּׁמֶן לֵב הָעָם הַזֶּה וְגוֹ"¹⁴, וְכֵן
37 הוּא אוֹמֵר: "וַיְהִי מְלַעֲכִים בְּמִלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים
38 וּבִזְוִים דְּבָרֵינוּ וּמִתְעַתְּעִים¹⁵ בְּנִבְיָאֵינוּ עַד עֲלוֹת חֲמַת

יום ראשון א' כסלו ה'תשע"ח

הלכות תשובה

פרק ששי

(1) ביאור הפסוקים שמשמעותם, לכאורה, היות האדם מוכרח במעשיו.

8 א. פְּסוּקִים הִרְבֵּה יֵשׁ בַּתּוֹרָה וּבַדְּבָרֵי נְבִיאִים, שֶׁהֵן
9 נִרְאִין כְּסוֹתְרִין עֶקֶר זֶה², וְנִכְשְׁלִין בְּהֵן רַב הָאָדָם,
10 וְיַעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ מִזֶּה שֶׁהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא גּוֹזֵר
11 עַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת רָצָה אוֹ טוֹבָה, וְשְׂאִין לְבוֹ שֶׁל
12 אָדָם מְסוּר לוֹ לְהִטּוֹתוֹ לְכָל אֲשֶׁר יִרְצֶה. וְהָרִי אֲנִי
13 מְבַאֵר עֶקֶר גָּדוֹל, שֶׁמִּמֶּנּוּ תִּדַּע פְּרוּשׁ כָּל אוֹתָן
14 הַפְּסוּקִים: בְּזִמְן שֶׁאָדָם אֶחָד אוֹ אֲנָשִׁי מְדִינָה
15 חוֹטְאִים, וְעוֹשֶׂה הַחוֹטֵא חֵטֵא שֶׁעוֹשֶׂה מְדַעְתּוֹ
16 וּבְרָצוֹנוֹ כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ - רְאוּי לְהַפְרַע³ מִמֶּנּוּ,
17 וְהִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא יוֹדֵעַ אִיךָ יִפְרַע. יֵשׁ חֵטֵא,
18 שֶׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנֵפָרְעִים מִמֶּנּוּ עַל חֵטְאוֹ בְּעוֹלָם הַזֶּה
19 בְּגוֹפּוֹ אוֹ בְּמִמוֹנוֹ⁵ אוֹ בְּבָנָיו הַקְּטָנִים⁶; שֶׁבָּנָיו שֶׁל
20 אָדָם הַקְּטָנִים שְׂאִין בָּהֶם דַּעַת וְלֹא הִגִּיעוּ לְכָלֵל
21 מִצְוֹת, כְּקִנְיָנוֹ הֵן, וְכַתִּיב: "אִישׁ בְּחֵטְאוֹ יָמוּת" -
22 עַד שִׁיעָשָׂה אִישׁ⁷. וְיֵשׁ חֵטֵא, שֶׁהִדִּין נוֹתֵן שְׁנֵפָרְעִין
23 מִמֶּנּוּ לְעוֹלָם הַבָּא, וְאֵין לְעוֹבֵר עָלָיו שׁוּם נֶזֶק
24 בְּעוֹלָם הַזֶּה. וְיֵשׁ חֵטֵא, שְׁנֵפָרְעִין מִמֶּנּוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה
25 וְלְעוֹלָם הַבָּא⁸.

(2) עיקר הבחירה החפשית של האדם לחיות ולהיות כרצונו: רע או טוב, צדיק או רשע. (3) לשלם לו כפעלו. ואשלמה

ישוב ולא יירפא. רואים אנו בזה שלפעמים אין הקב"ה רוצה בתשובתם של החוטאים, וזהו מפני גודל רשעתם. (15) ומתקלסים. (16) ומצינו: "כיון שראה הקב"ה שלא חזר בו מחמש המכות הראשונות, מכאן ואילך - אמר הקב"ה - אפילו אם ירצה לשוב אני מחזיק לכו, כדי שאפרע כל הדין ממנו" (שמות-רבה, פ"א). וכן דרשו (שם, פ"ג) על הפסוק: "כי אני הכבדתי את לבו" - אמר רבי יוחנן: מכאן פתחון פה למינים לומר: "לא היתה ממנו שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" - שיעשה תשובה, שהרי נאמר: כי אני הכבדתי את לבו?!" אמר לו ריש לקיש: ייסתם פיהם של מינים! אלא אם ללצים - הוא יליץ (משליג, לד): "הקב"ה מתרה בו באדם פעם ראשונה, שניה, שלישית ואינו חוזר בו - והוא נועל לבו מן התשובה, כדי לפרוע ממנו מה שחטא". (17) עוד בטרם שבאו בני-ישראל לגבולו. (18) למן תת אותו בידי ישראל על עוונותיו המרובים. לא כרבים החושבים שכל חטאו היה: שלא נתן לבני-ישראל עבד בגבולו, ולכן תמהים הם ושואלים: מדוע נענש סיחון, הלא מן השמים אימצו את לבבו? - אלא שנתחייב עונש קשה מכבר וה' אימץ את לבו להתגרות גם בישראל כדי למצוא מקום לגבות ממנו חובו, ונהרג בידי ישראל על חטאיו הקודמים (מדברי רבינו בהקדמתו לאבות, פ"ח). (19) ומניעת התשובה מן האדם וביטול רצונו היא כמניעתה וביטולה של תנועת אברי גופו בתור עונש שלא יוכל להניעם כרצונו, כמו שמצינו אצל ירבעם בן-נבט שיבשה ידו ולא יכול להשיבה אליו (מלכים-א יג, ד). וכן באנשי סדום (בראשית יט, י) שהוכו בסנוורים ולא יכלו למצוא את הפתח (מדברי רבינו, שם). (20) לעשות מעשי תועבה.

ד. וכענין זה שואלין הצדיקים והנביאים בתפלתם 28
מאת ה' לעזרים²¹ על האמת; כמו שאמר דוד: 29
"הורני ה' דרךך", כלומר: אל מנעוני חטאי דרךך 30
האמת, שממנה אדע דרךך ויחודך²² שמך. וכן זה 31
שאמר: "ורוח נדיבה תסמכני", כלומר: תניח רוחי 32
לעשות תפצריך²³, ואל יגרמו לי חטאי למנעני 33
מתשובה, אלא תהיה הרשות בידי²⁴ עד שאחזור 34
ואבין ואדע דרך האמת. ועל דרך זו פל הדומה 35
לפסוקים אלו. 36

(21) לסייע אותם למצוא את הדרך הנכונה. (22) כסופו של הפסוק: "יחד לבבי ליראה שמך". (23) ונו"א: חפצה. (24) כמשמעה של "רוח נדיבה", העושה מעשה מרצון טוב.

ה. ומהו זה שאמר דוד: "טוב וישר ה', על פן יורה 37
חטאים בדרךך. ידרך עניים וגו'"²⁵? זה ששלח 38
נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותם 39
בתשובה. ועוד, שגמל בהם פת ללמד ולהבין; 40
שמדה זו בכל אדם, שכל זמן שהוא נמשך בדרך 41
החכמה והצדק - מתאנה להן ורודף אותם. והוא 42
מה שאמר רבותינו זכרונם לברכה: בא לטהר - 43
מסייעין אותו²⁶, כלומר: ימצא עצמו נעזר על הדבר. 44

ה' בעמו עד לאין מרפא"; כלומר: חטאו ברצונם 1
והרבו לפשע, עד שנתחייבו למנע מהן התשובה, 2
שהיא המרפא. לפיכך כתוב בתורה: "ואני אחזק 3
את לב פרעה" - לפי שחטא מעצמו תחלה והרע 4
לישראל הגרים בארצו, שנאמר: "הכה נתחכמה 5
לו" - נתן הדין למנע¹⁶ התשובה ממנו עד שנפרע 6
ממנו, לפיכך חזק הקדוש-ברוך-הוא את לבו. ולמה 7
היה שולח לו ביד משה ואומר: שלח ועשה 8
תשובה! וכבר אמר לו הקדוש-ברוך-הוא: אין אתה 9
משלח, שנאמר: "ואתה ועבדיך ידעתי וגו'. ואולם 10
בעבור זאת העמדתיך? כדי להודיע לבאי העולם, 11
שבזמן שמונע הקדוש-ברוך-הוא התשובה לחטא, 12
אינו יכול לשוב, אלא ימות ברשעו שעשה בתחלה 13
ברצונו. וכן סיחון, לפי עונות שהיו לו¹⁷, נתחייב 14
למנעו מן התשובה, שנאמר: "פי הקשה ה' אלליך 15
את רוחו ואמץ את לבבו"¹⁸. וכן הפנענים, לפי 16
תועבותיהן מנע מהן התשובה, עד שעשו מלחמה 17
עם ישראל, שנאמר: "פי מאת ה' היתה לחזק את 18
לבם לקראת המלחמה עם ישראל למען החריקם". 19
וכן ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשע, מנע 20
מאותן המרבים לפשע תשובה, שנאמר: "ואתה 21
הסבת את לבם אחרנית", כלומר: מנעת מהן 22
התשובה¹⁹. נמצאת אומר, שלא גזר האל על פרעה 23
להרע לישראל, ולא על סיחון לחטא בארצו, ולא 24
על הפנענים להתעניב²⁰, ולא על ישראל לעבד 25
עפ"ם - אלא פל חטאו מעצמן, וכלם נתחייבו 26
למנע מהן התשובה. 27

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפי שחטא מעצמו תחילה... שנאמר הבה נתחכמה לו, נתן הדין למנוע ממנו תשובה".

צריך להבין: כיון שהרמב"ם רוצה לתאר כאן את חומרת מעשיו של פרעה, מדוע לא ציין את הפסוקים המתארים את פשעיו כלפי עם ישראל "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו כו'" וכד'.

אלא שבה מסביר הרמב"ם מדוע לא היתה לפרעה בחירה חופשית, כי הן אמת שבתחילה היתה לו בחירה, אבל מאחר "שהרשיע והתריס כנגד..." נלקחה ממנו הבחירה, והוא שמרמז הפסוק במילים הבה נתחכמה לו, שהוא ית' נורא עלילה על בני אדם, וכיון שאמר "מי ה' אשר אשמע בקולו" וכפר במציאותו ית', הראהו ה' מדה כנגד מדה, שהוא השולט גם בבחירתו ובמחשבותיו עד שאפילו אינו מבין שהמחשבה שזרקו בו "הבה נתחכמה לו" היא מצד "נורא עלילה על בני אדם".

(עלפי "לקו"ש ח"ק ר' עמוד 63 הערה 37).

(13) העונש. (14) שלא יראה נכוחות ולא יבין, כדי שלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

משועבדים במצרים עד שירצה ויחזירו - עמדו עליהם ושיעבדום בחזק. אמר להם ה': היה לנהוג בהם כבעבדים ויעשו צרכיהם עד שתשלם הגזירה - אלא אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה". (32) כאן חוזר רבינו על שאלתו הגדולה הנזכרת לעיל (פ"ה, ה"ה): היא שאלת "הידיעה והבחירה": איך אפשר לאדם לבחור בטוב טו ברע. אחרי שה' ידע כבר מראש שזה יהיה צדיק או רשע. הלא ידיעת ה' שוללת בהכרח את בחירת האדם, ואי אפשר לו לאדם להיות צדיק אחרי שידע ה' מראש שיהיה רשע? ואם נאמר: שכן, שאפשר - הרי יוצא שידיעת ה' אינה על בוריה ואינה שלימה? וחזר כאן רבינו לשאלה זו ברצותו לומר: שאם אמנם הצלחנו להוכיח שאין גזירת ה' מחייבת את האיש הפרטי להיות רשע, אבל ידיעתו המוקדמת שוללת סוף סוף את בחירתו בעל כרחו? ועל זה הוא משיב: וכבר אמרנו שאין כח באדם וכו'. עיין לעיל (שם), והשווה דברי רבינו (מו"נ ח"ג, כ). עם סיום פרק זה סיכם רבינו את ראיותיו המכריעות, שהאדם חפשי בבחירתו לעשות הטוב או הרע כרצונו, ואין מי שיכפהו וימשכנו לאחד משני הדרכים. הנחה מוסכמת זו היא כל כך מבוססת בעיני רבינו עד שיאמר עליה באחת מתשובותיו: "וכל המניה דברים שביארנו בפרושנו למס' אבות וב"ספר המדע" שחיברנו, שהם בניינים על יסודי עולם, והוא הולך ומחפש בהגדה מן ההגדות, או במדרש מן המדרשים, או בדברי אחד מן הגאונים ז"ל עד שימצא מילה אחת שישב בה על דברינו שהם דברי דעת ותבונה - אינו אלא מאבד עצמו לדעת, ודי לו מה שעשה לנפשו" (תשובות הרמב"ם סימן קנט, דפוס ליפסא).

יום שני ב' כסלו ה'תשע"ח

פרק שביעי

(1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

- א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, 19
ישתדל אדם לעשות תשובה ולהתודות בפניו 20
מחטאיו ולנער בפניו מחטאיו, כדי שישמחו והוא 21
בעל-תשובה, ויזכה לחיי העולם הבא. 22

(2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"יודי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

- ב. לעולם יראה אדם עצמו פאלו הוא נוטה למות, 23
ושמא ימות בשעתו¹ ונמצא עומד בחטאו, לפיכך 24
ישוב מחטאיו מיד²; ולא יאמר, כשאזקין אשוב, 25
שמא ימות טרם שישקין. הוא ששלמה אמר 26
בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים"³. 27

(3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג.) "שאלו תלמידי את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל

- והלא פתוב בתורה: "ועבדים וענו אתם" - הרי 1
גזר²⁷ על המצריים לעשות רע? וכתוב: "וקם העם 2
הזה וזנה אחרי אלהי נכר הארץ" - הרי גזר על 3
ישראל²⁸ לעבד פוכבים ומזלות, ולמה נפרע מהן? 4
לפי שלא גזר על איש פלוני הידוע, שיהיה הוא 5
הזונה, אלא כל אחד ואחד מאותן הזנים לעבד 6
פוכבים ומזלות - אלו לא רצה לעבד, לא היה 7
עובד, ולא הודיעו²⁹ הבורא אלא מנהגו של עולם³⁰. 8
הא למה זה דומה? לאומר: העם הזה יהיה כהן 9
צדיקים ורשעים. לא מפני זה יאמר הרשע כבר נגזר 10
עליו שיהיה רשע, מפני שהודיע למשה שיהיו 11
רשעים בישראל. פענן שנאמר פי לא יחדל אביון 12
מקרב הארץ³¹. וכן המצריים כל אחד ואחד מאותן 13
המצרים והמערעים לישראל, אלו לא רצה להרע 14
להם, הרשות בידו; שלא גזר על איש ידוע, אלא 15
הודיעו שסוף זרעו עתיד להשתעבד בארץ לא להם. 16
ובכך אמרנו³², שאין פח באדם לידיע היאך ידע 17
הקדוש-ברוך-הוא דברים העתידין להיות. 18

~ נקודות משיחות קודש ~

"הרי גזר על ישראל לעבד עבודה-זרה, ולמה נפרע מהם". ולכאורה שאלה זו כבר תיין הרמב"ם בהל' תשובה פרק ה' "שאף שהקב"ה יודע כל מה שיהיה, וקודם שיהיה יודע שזה יהיה צדיק כו' שאין ידיעתו מכרחת כי אין ידיעתו כידיעתנו כו' ואין (ידיעת) הקב"ה מושכו ולא גזר עליו". ויש לומר שזהו דווקא כשאין הדבר בא בדיבורו של הקב"ה, אבל אם בא בדיבור, הרי "גזר בו" כלשון הרמב"ם כאן, ולכן הוצרך כאן לתירוצו האחר "שלא גזר על איש ידוע כו'".

(על-פי לקו"ש חלק ה' עמוד 132 הערה 3.)

(25) הלא מתוך הכותבים האלה משמע, כי לא בבחירתו החפשית של האדם תלויה דרכו? (26) (יומא לח:). (27) מוסב על דברי רבינו למעלה (ה"ג), שאמר: "שלא גזר האל על פרעה להרע לישראל", אלא שחטא מעצמו ומרצונו ונתן הדין למנוע ממנו את התשובה - הלא רואים אנו שה' גזר על עבדות בני-ישראל ועינויים במצרים? (28) גם זה מוסב על דברי ההלכה ההיא, שנאמר שם: "וכן ישראל בימי אליהו מנע מאותם המרבים לפשוע את התשובה" - הלא ממקרא זה משמע, כי ה' גזר עליהם זה מכבר לעבד אלוהי נכר הארץ, ומדוע ענש אותם? (29) למשה רבינו. (30) שיהיו בו טובים ורעים: צדיקים עובדי ה' ורשעים עובדי ע"ז. (31) כמנהגו של עולם: אבל אין מזה הכרח כלל, שכל אחד יהיה אביון. הראב"ד יאמר: "וענין המצרים אינה שאלה" ונימקויו עמו. אחד מהם הוא: כי הבורא אמר: "ועינו אותם" - והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטיבעו מהם, כענין שנאמר: אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה (זכריה א, טו) - ולפיכך נתחייבו. כזה אנו מוצאים (שמות-רבה פ"ל): "כך גזר הקב"ה שיהיו ישראל

ו. גדולה תשובה, שמקרכת את האדם לשכינה¹²,
שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר:
"ולא שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב
ישראל נאם ה', אלי תשוב", פלומר: אם תחזור
בתשובה - פי תדבק. התשובה מקרכת את
הרחוקים: אמש היה זה שנאוי לפני המקום,
משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד,
קרוב וידיד¹³. וכן אתה מוצא, שפלושון שהקדוש-
ברוך הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את
השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה
במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם
בני אל חי"¹⁴. ונאמר ביכניהו ברשעתו: "כתבו
את האיש הזה עירי¹⁵ בכר לא יצלה בימיו";
"אם יהיה כניהו בן-יהויקים מלך יהודה חותם"¹⁶
על-יד ימיני פי משם אקחנה¹⁷ וגו'. וכינון ששב
בגלותו, נאמר בזרבלל בנ¹⁸: "ביום ההוא נאם
ה' צבאות אקחך וזרבלל בן-שאלתיאל עבדי נאם
ה' ושמתיך כחותם"¹⁹.

(יומא פו.). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה): כל
העושה תשובה מעבירה שבידו הקדוש-ברוך-הוא מוסיף
וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קרח, משעשו תשובה
נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני
קרח משכיל שיר ידידות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק
שלאחריו: "אמרו לאחיכם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי,
פרק מד): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א,
ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם
ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים
- ימותו בחיי; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק).
(16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא
לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק
ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה
בן-פדיה, בן-שאלתיאל, בן-אסיר, בן-יכניה, כמפורש בספר
(דברי-הימים ג, יז) - אלא בני בנים הרי הם כבנים.
(19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט,
ירמיה כב): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה
השבעה, את השבעה מניין? - שנאמר: "חי אני, נאום ה',
כי אם יהיה כניהו בן-יהויקים חותם על יד ימיני... משם
אתקן; וכתוב: ביום ההוא אקחך וגו'. את הגזירה מניין?
- שנאמר: "כתבו את האיש הזה עירי". וכתוב: "ובני
יכניה: אסיר, שאלתיאל" וגו'.

ז. כמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש היה זה
מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו
מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה,
שנאמר: "פי תרבו תפלה וגו'"; ועושה מצות
וטורפין²¹ אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת
מידכם רמס חצרי"; "מי גם בכם ויסגר דלתים
וגו'"; והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם
הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר:

שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו
בתשובה. (5) כדי שתהא מוכן ומזומן בכל עת שיקראוך,
ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה
טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם
את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו
זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחוץ וסך.
וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה
בגדיו לבנים והוא רחוץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת
שבת" (שם).

ג. אל תאמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן
מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה; אלא פשם שצריך
אדם לשוב מאלו, כך הוא צריך לחפש בדעות
רעות שיש לו, ולשוב מן הפסע ומן האיקה ומן
הקנאה ומן ההתולע ומרדיפת הממון והפכוד
ומרדיפת המאכלות⁸ וכיוצא בהן - מן הפל צריך
לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש
בהן מעשה, שבזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא
לפרש מהם. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו
וגו'⁹".

(6) מידות מגונות. (7) ליצנות. (8) כזולל וסובא הלהוט
אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות.
(9) כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון:
מידות רעות ומושחתות.

ד. ואל ידמה אדם בעל-תשובה שהוא מרחק
ממעלות הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה -
אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא
באלו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו
הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש
יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי-תשובה עומדין,
אין צדיקים גמורין יכולין לעמד בו¹⁰, פלומר:
מעלת גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם,
מפני שהן פוכשים את יצרם יותר מהם.

(10) (ברכות לד): שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר
ה' (ישעיה נז, ט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק"
שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום
ל"קרוב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

ה. כל הנביאים פלן צויו על התשובה, ואין ישראל
נגאלין אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שסוף
ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין,
שנאמר: "והיה פי יבאו עליך כל הדברים וגו',
ושבת עד ה' אלקיך... ושב ה' אלקיך וגו'".

(11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה -
נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם
אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש-
ברוך-הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל
עושים תשובה ומחזירים למוטב" (סנהדרין צז:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(3) (קידושין לט:). (4) שילום שטר חובם, כלומר: ענשם. (5) (סנהדרין סד:). (6) שימות קודם זמנו ועירירי. (7) מרן ה"כסף-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה שכתב להלן (ה"ה)": "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה" נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת - והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוטר בטענה זו את כל החוטאים מן העונש? ! התשובה על כל זה נתן הרמב"ם ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בביאור).

ב. העולם הבא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני-אדם צריכין להן בעולם הזה. ולא יאָרע⁸ דבר בו מן הדברים שמאָרעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ושחוק וכיוצא בהן. כָּף אָמרו חכמים⁹ הראשונים: העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין ועטורתיהם בראשיהן ונהגין מזיו השכינה. הרי נתברר לך שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתיה. וזה שאָמרו: "צדיקים יושבים" - דָּרָךְ חידה¹⁰ אָמרו, כלומר: הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא גיעה¹¹. וכן זה שאָמרו: "עטורתיהן בראשיהן", כלומר: דעת שידעו¹² - שפגללה זכו לחיי העולם הבא¹³ - מצויה עמָהֶן, והיא העטרה שלֶהֶן, כַּעֲנִין שָאָמַר שְלֹמֹה: "בַּעֲטֶרָה¹⁴ שְעֵטְרָהּ-לוֹ אָמוֹ". וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: "וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל רֵאשִׁים", ואין השמחה גוף כְּדִי שְתִנִּיחַ¹⁵ עַל הָרֵאשׁ; כָּף עֲטֶרָה שָאָמְרוּ חֲכָמִים כָּאֵן¹⁶ הִיא הַיְדִיעָה. ומהו זהו שאָמרו: "נִהְיִין מְזִיו הַשְּׂכִינָה" - שְיִדְעִים וּמְשִׁיגִין מֵאֲמַתַּת הַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, מֵה שְאִינָם יוֹדְעִים וְהֵם בְּגוֹף הָאֶפֶל הַשְּׁפֵל¹⁷.

(8) ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. (9) (ברכות יז:). (10) דרך משל. (11) שהרי "ישיבה" היא סמל המנוחה והשלוה. (12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת תפארת שבראשם. (13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא, המביאה לחיי עוה"ב. (14) שאין הכוונה לעטרה ממש, שכן מצינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזונו על כל המקרא ולא מצינו שעשתה בת-שבע עטרה לשלמה בנה", אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). (15) שהרי "שמחה" שם מופשט הוא. (16) "ועטרותיהם בראשיהם" משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם. (17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחיי ראשי! לא היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידיים הצדיקים שיעמדו בלבושיהם" (כתובות קיא:); וכן אמרו: "צדיקים

1 וְהָיָה טָרֵם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה"; וְעוֹשֶׂה מִצְוֹת
2 וּמְקַבְּלִין אוֹתָן בְּנִחַת וְשִׁמְחָה, שְנֹאֲמַר: "כִּי כָּבֵד
3 רָצָה הָאֱלֹהִים אֶת מַעֲשִׂיךָ". וְלֹא עוֹד, אֲלֹא
4 שְמִתָּאוּיִם לָהֶם, שְנֹאֲמַר: "וְרַבָּה לָהּ מְנַחַת יְהוּדָה
5 וִירוּשָׁלַיִם, בְּיָמֵי עוֹלָם²² וּבְשָׁנִים קִדְמֹנִיּוֹת"²³.

(20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו: דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון (הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה' את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יומא כא:).

6 ח. בַּעֲלִי-תְשׁוּבָה, דָּרָכָן לְהִיּוֹת שְׁפֵלִים וְעֲנוּיִם
7 בְּיֹתֵר. אִם חָרְפוּ אוֹתָן הַפְּסִילִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם
8 הָרָאוּשׁוּנִים וְאָמְרוּ לָהֶן: אָמַש הִיִּית עוֹשֶׂה כָּךְ וְכָךְ,
9 וְאָמַש הִיִּית אוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ - אֵל גְּרֵאִישׁוֹ²⁴ לָהֶן, אֲלֹא
10 שׁוֹמְעִין וְשִׁמְחִים וְיודְעִין שְׁזוֹ זְכוּת לָהֶם; שְׁפֵל זְמַן
11 שָׁהֶם בּוֹשִׁים מְמַעֲשֵׂיהֶם שְׁעָבְרוּ וְנִכְלָמִים מֵהֶן -
12 זְכוּתָם מְרִבָּה וּמַעֲלָתָם מִתְגַּדֶּלֶת. וְחָטָא גָמֹור הוּא
13 לוֹמַר לְבַעַל-תְּשׁוּבָה: זָכֹר מַעֲשִׂיךָ הָרָאוּשׁוּנִים²⁵ ! או
14 לְהַזְכִּירָן לְפָנָיו כְּדִי לְבִישׁוֹ, או לְהַזְכִּיר דְּבָרִים
15 וְעֲנוּנִים הַדּוֹמִין לָהֶם כְּדִי לְהַזְכִּירוֹ מֵה עֲשָׂה - הַפֵּל
16 אֶסּוֹר, וּמִזְהָר עָלָיו בְּכָלֵל הַנִּגִּית דְּבָרִים, שֶׁהִזְהִירָה
17 תּוֹרָה עָלֶיהָ, שְנֹאֲמַר: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ".

(24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).

יום שלישי ג' כסלו ה'תשע"ח

פרק שמיני

(1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתיה וכדומה.

18 א. הַטּוֹבָה הַצְּפוּנָה לְצַדִּיקִים הִיא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,
19 וְהִיא, הַחַיִּים שְאִין מוֹת עִמָּהֶן, וְהַטּוֹבָה שְאִין עִמָּה
20 רָעָה. הוּא שְׂכָתוֹב בַּתּוֹרָה: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ וְהִאֲרַכְתָּ
21 יָמִים". מִפִּי הַשְּׁמוּעָה² לְמָדוּ: "לִמְעַן יִיטֵב לָךְ" -
22 לְעוֹלָם שְׁפֵלוֹ טוֹב; "וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים" - לְעוֹלָם שְׁפֵלוֹ
23 אָרָךְ³, וְזֶהוּ הוּא הָעוֹלָם הַבָּא. שְׂכָר הַצַּדִּיקִים הוּא,
24 שְיִזְכּוּ לְנֶעַם זֶה וְהִיּוּ בְטוֹבָה זוֹ; וּפְרַעוֹן⁴ הַרְשָׁעִים
25 הוּא, שְׁלֹא יִזְכּוּ לְחַיִּים אֵלּוּ, אֲלֹא יִכָּרְתוּ וְיָמוּתוּ. וְכָל
26 מִי שְאִינוּ זוֹכֵה לְחַיִּים אֵלּוּ, הוּא הַמֵּת שְאִינוּ חֵי
27 לְעוֹלָם, אֲלֹא נִכְרַת בְּרִשְׁעוֹ וְאָבֵד בְּבִהְמָה, וְזֶהוּ כֶּרֶת
28 הַבְּתוּבָה בַּתּוֹרָה, שְנֹאֲמַר: "הַכֶּרֶת תִּכְרַת הַנֶּפֶשׁ
29 הַזֶּה"; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ⁵: "הַכֶּרֶת" - בְּעוֹלָם⁶
30 הַזֶּה, "תִּכְרַת" - לְעוֹלָם הַבָּא; כְּלוּמַר, שְאִוְתָהּ
31 הַנֶּפֶשׁ שְׁפָרְשָׁה מִן הַגּוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֵינָה זוֹכָה
32 לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, אֲלֹא גַם מִן הָעוֹלָם הַבָּא נִכְרַתָּ.

(2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי ג' כסלו - ספר המדע - הלכות תשובה קסה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שעתיד הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים בגוייתם" (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא ישים גוייתיהם חזקות וברירות כגויית המלאכים וכגויית אליהו זכור לטוב, והיה העטרת כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל? וה"כסף-משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד ואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה: עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתו בתחיית המתים לעיל (פ"ג, ה'), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין שלשה-עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י), ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה".

ג. כַּל נֶפֶשׁ הָאֲמוּרָה בַּעֲנֵן זֶה¹⁸, אֵינָה הַנֶּשְׁמָה הַצְּרִיכָה לְגוֹף¹⁹, אֲלֵא צוּרַת הַנֶּפֶשׁ²⁰, שֶׁהִיא הַדְּעָה שֶׁהַשִּׁיגָה מִהַבּוֹרָא כְּפִי כֹחָהּ, וְהַשִּׁיגָה הַדְּעוּת הַנִּפְרָדוֹת²¹ וְשֶׁאֵר הַמַּעֲשִׂים²²; וְהִיא הַצְּרוּרָה שֶׁבְּאֲרָנֵי עֲנִינָהּ פֶּקֶד רַבִּיעִי מֵהַלְכוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה²³, הִיא הַנִּקְרָאת נֶפֶשׁ בַּעֲנֵן זֶה. חַיִּים אֵלֹ - לְפִי שְׁאִין עֲמָהֶם מוֹת, שְׁאִין מוֹת אֲלֵא מִמְּאֻרְעוֹת הַגּוֹף, וְאִין שֵׁם גּוֹף נִקְרָא צְרוּר הַחַיִּים שֶׁנֶּאֱמַר וְהִיָּתָה נֶפֶשׁ אֲדָנִי צְרוּרָה בְּצְרוּר הַחַיִּים²⁴. וְזֶהוּ הַשֶּׁכֶר שְׁאִין שֶׁכָּר לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ וְהַטּוֹבָה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ טוֹבָה וְהִיא שֶׁהִתְאָוָה לָהּ כָּל הַנִּבְיָאִים²⁵.

ה. הַנֶּקְמָה, שְׁאִין נִקְמָה גְדוֹלָה מִמֶּנָּה - שֶׁתִּפְרָת²⁹ הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכֶּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַפֶּרֶת תִּפְרָת הַנֶּפֶשׁ הִיא עֲוֹנָה בָּהּ"³⁰. וְזֶהוּ הָאֲבִדוֹן³¹ הוּא שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ הַנִּבְיָאִים דֶּרֶךְ מֶשֶׁל: "בְּאֵר-שֶׁחַת"³², וְ"אֲבִדוֹן"³³, וְ"תִפְתָּה"³⁴, וְ"עֲלוּקָה"³⁵, וְכָל לְשׁוֹן כְּלָיָה וְהַשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ תִּקּוּמָה, וְהַהֶפֶסֶד שְׁאִינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם³⁶.

כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל-א כה, כט) וכדומה. (18) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינהו הצריכה לגוף (19) ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. (20) צורת הנפש החיונית, נשמת הנשמה החיונית. (21) הם מלאכי מעלה למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף, כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"ג). (22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. (23) (הלכות ח"ט). (24) החיים הנצחיים הצעירים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא. (25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

ד. וְכִמְהָ שְׁמוֹת נִקְרָאוּ לָהּ²⁶. דֶּרֶךְ מֶשֶׁל²⁷: "הַר ה'", וְ"מָקוֹם קָדְשׁ", וְ"דֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ", וְ"חֲצוֹת ה'", וְ"נֶעֱם ה'", וְ"אֶהֱל ה'", וְ"הִיכַל ה'", וְ"בֵית ה'", וְ"שַׁעַר ה'". וְחֲכָמִים קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מֶשֶׁל, לְטוֹבָה זֹאת הַמְזֻמָּנָה לְצַדִּיקִים: סְעוּדָה²⁸, וְקוֹרִין לָהּ כָּכָל מָקוֹם: הָעוֹלָם הַבָּא.

כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה החוטא תשובה, ועוונות עמו (שבועות יג.). (31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם - וזה עונש גדול ואבדון חמור. (32) (תהלים נה, כד). (33) (שם פח, יב). (34) (ישעיה ל, לג). מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בניבון-הנוס בדרומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בניהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה

12 ד. וְכִמְהָ שְׁמוֹת נִקְרָאוּ לָהּ²⁶. דֶּרֶךְ מֶשֶׁל²⁷: "הַר ה'", 13 וְ"מָקוֹם קָדְשׁ", וְ"דֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ", וְ"חֲצוֹת ה'", 14 וְ"נֶעֱם ה'", וְ"אֶהֱל ה'", וְ"הִיכַל ה'", וְ"בֵית ה'", 15 וְ"שַׁעַר ה'". וְחֲכָמִים קָרְאוּ לָהּ דֶּרֶךְ מֶשֶׁל, לְטוֹבָה 16 זֹאת הַמְזֻמָּנָה לְצַדִּיקִים: סְעוּדָה²⁸, וְקוֹרִין לָהּ כָּכָל 17 מָקוֹם: הָעוֹלָם הַבָּא.

13 וַיַּעֲמֵד עַל בְּרִייתוֹ³⁹; וּבְזִמְנָן שְׁאִין שָׁם גּוֹף, נִמְצָאוּ כָּל
14 הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ בְּטָלִים. הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שֶׁתִּהְיֶה בָּהּ
15 הַנֶּפֶשׁ בַּעֲוֹלָם הַבָּא, אֵין שׁוּם דֶּרֶךְ בַּעֲוֹלָם הַזֶּה
16 לְהַשִּׁיגָהּ וּלְיָדַע אוֹתָהּ. שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִים בַּעֲוֹלָם הַזֶּה
17 אֶלָּא טוֹבַת הַגּוֹף וְלֹא אָנוּ מְתַאֲוִין; אֲבָל אוֹתָהּ
18 הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין לָהּ עֶרֶךְ⁴⁰ בְּטוֹבוֹת
19 הַעֲוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא דֶּרֶךְ מְשָׁל; אֲבָל בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת,
20 שֶׁנֶּעֱרַף טוֹבַת הַנֶּפֶשׁ בַּעֲוֹלָם הַבָּא בְּטוֹבוֹת הַגּוֹף
21 בַּעֲוֹלָם הַזֶּה בְּמֵאֶכֶל וּבְמִשְׁתֶּה - אֵינוּ כֵּן⁴¹; אֶלָּא
22 אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְּדוֹלָה עַד אֵין חֶקֶר וְאֵין לָהּ עֶרֶךְ
23 וְדַמְיוֹן. הוּא שְׁאֵמֵר דָּוָד: "מָה רַב טוֹבָךְ אֲשֶׁר צִפְנָתָ
24 לִירְאִיךָ יְגוֹ'.

(37) (קידושין מט:): עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה נטלה ערביא וכו'. (38) אכילה ושתייה ודמיהן. (39) על בריאות גופו השלימה. (40) שיווי דמיון, מלשון: ומה דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י): "הוי יודע, כי כמו שלא ישיג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי - כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן אנחנו כשיזכה מי מאתנו ויעלה לאותה מעלה אחרי מותו - אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

25 ז. וְכִמְהָ כִּמְהָ דָּוִד וְהִתְאַוָּה לְחַיֵּי הַעֲוֹלָם הַבָּא,
26 שְׁנֵאֵמַר: "לֹאֲלֹא"⁴² הָאֱמָנְתִּי לְרֵאוֹת בְּטוֹב ה' בְּאַרְצִי
27 חַיִּים". כָּכָר הוֹדִיעֵנוּ הַחֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים⁴³,
28 שֶׁטּוֹבַת הַעֲוֹלָם הַבָּא אֵין כַּח בָּאֵדָם לְהַשִּׁיגָהּ עַל
29 בְּרִיָּה⁴⁴, וְאֵין יוֹדַע גְּדוֹלָה וְנִפְיָה וְעֲצָמָה⁴⁵ אֶלָּא
30 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבַדּוֹ; וְשֶׁכָּל הַטּוֹבוֹת שֶׁמִּתְנַבְּאִים
31 בָּהֶם הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל אֵין אֶלָּא לְדְבָרִים שֶׁבְּגוֹף,
32 שֶׁנֶּהֱיִין בָּהֶן יִשְׂרָאֵל לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ⁴⁶ בְּזִמְנָן שֶׁתָּשׁוּב
33 הַמְּקוֹשֶׁלָה לְיִשְׂרָאֵל; אֲבָל טוֹבַת חַיֵּי הַעֲוֹלָם הַבָּא אֵין
34 לָהּ עֶרֶךְ וְדַמְיוֹן, וְלֹא דְמוּת הַנְּבִיאִים⁴⁷, כְּדִי שֶׁלֹּא
35 יִפְחַת אוֹתָהּ בְּדַמְיוֹן. הוּא שֶׁיִּשְׁעִיָּהוּ אָמַר: "עֵין
36 לֹא-רָאִתָּה אֱלֹהִים זֹלָתְךָ יַעֲשֶׂה לְמַחֲכָה-לוֹ",
37 כְּלוּמָר: הַטּוֹבָה שֶׁלֹּא רָאִתָּה אוֹתָהּ עֵין נְבִיא, וְלֹא
38 רָאָה אוֹתָהּ אֶלָּא אֱלֹהִים - עָשָׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים
39 לְאֵדָם שֶׁמִּחֲכָה לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁸: כָּל הַנְּבִיאִים
40 כֵּלָן לֹא נִבְּאוּ אֶלָּא לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל הַעֲוֹלָם הַבָּא
41 - עֵין לֹא רָאִתָּה אֱלֹהִים זֹלָתְךָ.

(42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד:): "למה נקוד על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני בך שאתה משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד:). (44) כמו שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון תנחומא (פ' ויקרא). (46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה

הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא - לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שכו הצדיקים: גן-עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט.). (35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. ויש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טרפה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בביאורנו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדן הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לגנוז את "ספר המדע", לולא קם הרמב"ן ז"ל וערך אגרת לרבני צרפת (בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבוננו של רבינו ושואל: "ומחסדכם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה היא: שתיכרת הנפש" - ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר 'כרת' בכל מקום, ואיני יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) - לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. וחסדו של מלכפור שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים-עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז:): "לאחר שנים-עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפזרתם תחת כפות רגלי הצדיקים", כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת - ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה - הוא האבדון", כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתיסר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאיהם" - ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... וזהו דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפיים, ושמנוהו בין העינים. וכבר ראו כל בני לונל והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו לגנוזו. ואין אחד מהם על לומדיו חרבו חוגר; אבל כולם איוו לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ן, קובץ "אגרות קנאות", לפסיאה).

1 ו. שְׁמָא תִּקַּל בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זֹה, וְתִדְמָה, שְׁאִין שָׁכַר
2 הַמַּצּוֹת וְהַיּוֹת הָאֵדָם שְׁלֹם בְּדַרְכֵי הָאֱמֶת, אֶלָּא
3 לְהִיטּוֹ אוֹכַל וְשׁוֹתָהּ מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וּבִוְעַל צוּרוֹת
4 נְאוֹת, וְלִזְבוֹשׁ בְּגִדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה, וְשׁוֹכֵן בְּאֶהֱלִישָׁן,
5 וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלִי כֶסֶף וְזָהָב, וְדְבָרִים הַדּוּמִים לָאֵלּוּ,
6 כְּמוֹ שֶׁמִּדְמִין אֵלּוּ הַעֲרַבִּים הַטֶּפְשִׁים הָאֲוִילִים
7 הַשְּׁטוּפִים בְּזִמְנָה³⁷. אֲבָל הַחֲכָמִים וּבַעֲלֵי-דַעַה יָדְעוּ,
8 שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ דְבָרֵי הַבָּא וְהַכָּל הֵם, וְאֵין בָּהֶם
9 תוֹעֵלָת. וְאֵינָה טוֹבָה גְּדוֹלָה אֲצִלְנוּ בַּעֲוֹלָם הַזֶּה;
10 אֶלָּא מִפְּנֵי שְׁאָנוּ בַּעֲלֵי גּוֹף וְגוּיָה, וְכָל הַדְּבָרִים
11 הָאֵלּוּ³⁸ צָרִכִי הַגּוֹף הֵם וְאֵין הַנֶּפֶשׁ מְתַאֲוָה לָהֶם
12 וּמִמְחַדְתָּן, אֶלָּא מִפְּנֵי צָרְךָ הַגּוֹף כְּדִי שֶׁיִּמְצָא חֲפָצוֹ

שִׁסִּיר מִמֶּנּוּ כָּל הַדְּבָרִים הַמוֹנְעִים אוֹתָנוּ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ, כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן; וְשֹׁפֵיעַ לָנוּ כָּל הַטּוֹבוֹת הַמְחַזְקוֹת אֶת יָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה, כגון שבע ושלום ורבוי כסף וזהב, כְּדִי שֶׁלֹּא נַעֲסֹק כָּל יָמֵינוּ בַּדְּבָרִים שֶׁהַגּוֹף צָרִיךְ לָהֶן, אֲלֹא נִשָּׁב פְּנוּיִים לְלַמֵּד בַּחֲכָמָה וּלַעֲשׂוֹת הַמִּצְוָה, כְּדִי שֶׁנִּזְכֶּה לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בַּתּוֹרָה, אַחֵר שֶׁהַכֹּטִיט בְּטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה: "וַיִּצְדָּקָה תַּהֲיֶיהָ לָנוּ וְגו'".⁹ וְכֵן הוֹדִיעֵנוּ בַּתּוֹרָה, שְׁאֵם נַעֲזֹב הַתּוֹרָה מִדַּעַת¹⁰ וְנַעֲסֹק בַּהֲבִלֵי הַזִּמָּן, כַּעֲנִין שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט", שֶׁזֶּיֶן הָאֱמֶת יִסִּיר מִן הָעוֹזְבִים כָּל טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁהֵן חֲזָקוֹ יְדִיהֶם לִבְעֹט¹¹, וּמֵבִיא עֲלֵיהֶם כָּל הָרָעוֹת הַמוֹנְעִים אוֹתָן מִלְּקַנּוֹת הָעוֹלָם הַבָּא, כְּדִי שֶׁיִּאֲבָדוּ בְּרָשָׁעִים. הוּא שֶׁתּוֹב בַּתּוֹרָה: "תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' וְגו'". וְעַבַּדְתָּ אֶת אֱיִכִּיךָ אֲשֶׁר יִשְׁלַחֲנוּ ה' בְּךָ". נִמְצָא פְּרוֹשׁ כָּל אוֹתָן הַבְּרָכוֹת וְהַקְּלָלוֹת עַל דֶּרֶךְ זֶה, כְּלוּמָר: אִם עֲבַדְתָּם אֶת ה' בְּשִׂמְחָה וּשְׂמֵרָתָם דִּרְכוּ - מִשְׁפִּיעַ לָכֶם הַבְּרָכוֹת הָאֵלּוּ וּמִרְחִיק הַקְּלָלוֹת מִכֶּם, עַד שֶׁתִּהְיוּ פְּנוּיִים לְהִתְחַכֵּם בַּתּוֹרָה וּלַעֲסֹק בָּהּ כְּדִי שֶׁתִּזְכְּוּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, וַיִּיטֹב לָךְ - לְעוֹלָם שְׁפִלוּ טוֹב, וְתֹאדִירָךְ יָמִים - לְעוֹלָם שְׁפִלוּ אֶרֶץ, וְנִמְצָאתָם זֻכִּים לִשְׁנֵי הָעוֹלָמוֹת: לַחֲיִים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, הַמְּבִיאִים לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא; שְׁאֵם לֹא יִקְנֶה פֹה חֲכָמָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, אֵין לוֹ בְּמָה יִזְכֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבוֹן וְדַעַת וְחֲכָמָה בְּשֹׂאֵל"¹². וְאִם עֲזַבְתָּם אֶת ה' וּשְׁגִיתֶם¹³ בְּמֵאֵכָל וּבִמְשֻׁתָּה וּזְנוּת¹⁴ וְדוּמָה לָהֶם - מֵבִיא עֲלֵיכֶם כָּל הַקְּלָלוֹת הָאֵלּוּ וּמִסִּיר כָּל הַבְּרָכוֹת, עַד שֶׁיִּכְלּוּ יָמֵיכֶם בְּכֹהֶלָה וּפְחַד, וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לֵב פְּנוּי וְלֹא גּוֹף שֶׁלֵּם לַעֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת, כְּדִי שֶׁתִּאֲבָדוּ מִחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, וְנִמְצָא שֶׁאֲבַדְתֶּם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. שֶׁבְּזִמָּן שֶׁאֲדָם טָרִיד בְּעוֹלָם הַזֶּה בַּחֲלֵי וּבִמְלַחְמָה וְרַעְבוֹן, אֵינוֹ מֵתַעֲסֵק, לֹא בַּחֲכָמָה וְלֹא בְּמִצְוֹת, שֶׁבִּהְיֶה זֻכִּין לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא.

(2) ואמרו חז"ל (קידושין לט:): "למען ייטב לך" - ליום שכולו טוב וכו'. (3) (סנהדרין סד:): "הכרת" - בעוה"ז: "תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. (4) המפורשים בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו: דברים, כח). (5) כוונתו לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, סט), והלא מכל אלה משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? (6) סדר הדברים והצעתם. ונוסח אוקספורד: הציע. (7) את כל הכתוב בתורה. (8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים לצדקה. שתאפשר לנו לשמור ולעשות, ליזכות על ידי זה לחיי נצחים בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי. (10) במתכוון, בלי אונס והכרח. (11) כי מרוב

לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר: וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד:).

ח. זֶה שֶׁקָּרָאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים הָעוֹלָם הַבָּא, לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מִצּוֹי עֲתָה, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד⁴⁹ וְאַחֲרֵי-כֵן יָבוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם - אֵין הַדְּבָר בֵּן; אֲלֹא הִרִי הוּא מִצּוֹי וְעוֹמֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר צִפְנֹתָ⁵⁰ לִירֵאִיךָ פַּעֲלָתָ וְגו'". וְלֹא קָרָאָהוּ עוֹלָם הַבָּא, אֲלֹא מִפְּנֵי שֶׁאוֹתָן הַחַיִּים בָּאֵין לוֹ לְאָדָם אַחֵר חֲיֵי הָעוֹלָם הַזֶּה שֶׁאֵנוֹ קָנָמִים בּוֹ בְּגוֹף וּנְפֹשׁ, וְזֶהוּ הַנִּמְצָא לְכָל אָדָם בְּרֵאשׁוֹנָה.

(49) אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו ובהו והקדוש-ברוך-הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין צז:): שיתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חריב, ונמצא שהוא עולם חדש? ומתוך ה"כסף-משנה": כבר ביארנו שאין רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו חז"ל שהעולם יחרב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא. וכדברי רבינו מפורש בתנחומא (ויקרא, אות ח). (50) הרי הוא קיים, צפון ועומד.

יום רביעי ד' כסלו ה'תשע"ח

פרק תשיעי

(1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

א. מֵאַחֵר שֶׁנִּדְעַע שֶׁמֶתָן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת, וְהַטּוֹבָה שֶׁנִּזְכֶּה לָהּ אִם שֶׁמִּרְנוּ דֶּרֶךְ ה' הַתּוֹב בַּתּוֹרָה, הִיא חֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לִמְעַן יִיטַב² לָךְ וְהִאֲרֹכְתָ יָמִים"; וְהַנִּקְמָה שֶׁנוֹקְמִים מִן הָרָשָׁעִים שֶׁעֲזָבוּ אֲרָחוֹת הַצִּדִּיק הַתּוֹבוֹת בַּתּוֹרָה הִיא הַכֶּרֶת, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַכֶּרֶת³ תִּכְרֹת הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עֲוֹנָה בָּהּ" - מֵהוּ זֶה שֶׁתּוֹב בְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָה: אִם תִּשְׁמָעוּ - יִגִּיעַ לָכֶם כֶּף, וְאִם לֹא תִשְׁמָעוּ - יִקְרָה אֶתְכֶם כֶּף; וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים בְּעוֹלָם הַזֶּה, כְּגוֹן שֶׁבַע וְרַעַב, וּמְלַחְמָה וְשָׁלוֹם, וּמַלְכוּת וְשִׁפְלוּת, וְיִשְׁבִּיבַת הָאֶרֶץ וּגְלָלוֹת, וְהַעֲלָחַת מַעֲשֶׂה וְהַפְסְדוֹ⁴, וּשְׂאָר כָּל דְּבָרֵי הַבְּרִית - כָּל אוֹתָן הַדְּבָרִים אֲמֶת הֵיוּ וְיִהְיוּ. וּבְזִמָּן שֶׁאֵנוֹ עוֹשִׂים כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, יִגִּיעוּ אֵלֵינוּ טוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה כָּל; וּבְזִמָּן שֶׁאֵנוֹ עוֹבְרִין עֲלֵיהֶן, תִּקְרָאָנָה אוֹתָנוּ הָרָעוֹת הַתּוֹבוֹת. וְאֵף עַל פִּי כֵן אֵין אוֹתָן הַטּוֹבוֹת הֵן סוֹף מִתָּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְוֹת וְלֹא אוֹתָן הָרָעוֹת הֵן סוֹף הַנִּקְמָה שֶׁנוֹקְמִין מֵעוֹבֵר עַל כָּל הַמִּצְוֹת. אֲלֹא כֵּף הוּא הַכֶּרֶע⁶ כָּל הַדְּבָרִים, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא נִתֵּן לָנוּ תּוֹרָה זֹה, עֲצֵי-חַיִּים הִיא, וְכָל הָעוֹשֶׂה כָּל הַתּוֹב בָּהּ וַיִּדְעוֹ⁷ דַּעַה גְּמוּרָה נִכְוֶנָה⁸, זֹכֶה בָּהּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. וּלְפִי גִדֹּל מַעֲשָׂיו וְרֹב חֲכָמָתוֹ הוּא זֹכֶה. וְהַבְּטִיחֵנוּ בַּתּוֹרָה, שְׁאֵם נַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּשִׂמְחָה וּבְטוֹבַת נֶפֶשׁ וְנִהְיֶה בַּחֲכָמָתָה תְּמִיד,

29 שְׁמַחְזִקִין אוֹתָן לְעֵבֶד מִירָאָה, עַד שְׁתִּרְבֶּה דַעְתָּן
30 וַיַּעֲבְדוּ מֵאַהֲבָה.⁴

(2) (אבות פרק א, משנה ג.) (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו, אבות פרק ה, משנה ז.) (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או שיסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני-אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות - לתקוות שכר; ולהינזר מן העבירות - מיראת העונש, "מזרזים אותם על זה עד ששייגו את האמת וידעוה".

31 ב. העובד מאהבה, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִמְצוֹת וְהוֹלֵךְ
32 בְּנִיבוֹת הַחֻמָּה, לֹא מִפְּנֵי דִבְרֵי בְּעוֹלָם וְלֹא מִפְּנֵי
33 יִרְאַת הָרָעָה וְלֹא כְּדֵי לִירֵשׁ הַטּוֹבָה; אֲלֵא עוֹשֶׂה
34 הָאֱמֶת מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֱמֶת, וְסוֹף הַטּוֹבָה לְבֹא בְּגִלְהָה.
35 וּמַעֲלָה זוֹ הִיא מַעֲלָה גְדוֹלָה מְאֹד, וְאִין כָּל חֻכִּים
36 זֹכָה לָהּ, וְהִיא מַעֲלָת אַבְרָהָם אֲבִינוּ⁵, שֶׁקִּרְאוּ
37 הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אוֹהֲבִי⁶, לְפִי שְׁלֹא עֲבַד אֲלֵא
38 מֵאַהֲבָה. וְהִיא מַעֲלָה שֶׁצִּוְּנוּ בָּהּ הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
39 עַל-יְדֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ".
40 וּבְזִמְנֵן שִׁיֵּאָהֵב אָדָם אֶת ה' אֱהָבָה הִרְאוּהָ, מִיָּד
41 יַעֲשֶׂה כָּל הַמְצוֹת מֵאַהֲבָה.

(5) מאליה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי.

42 ג. וְכִיצַד הִיא הָאַהֲבָה הִרְאוּהָ? הוּא, שִׁיֵּאָהֵב אֶת
43 ה' אֱהָבָה גְדוֹלָה, יִתְרָה, עֲזָה מְאֹד, עַד שֶׁתֵּהָא נִפְשׁוֹ
44 קְשׁוּרָה בְּאַהֲבַת ה', וְנִמְצָא שׁוֹגֶה⁸ בָּהּ תָּמִיד בְּאֵלוֹ
45 חוֹלָה חֲלִי הָאַהֲבָה, שֶׁאִין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה מֵאַהֲבַת אוֹתָהּ
46 אֲשֶׁה וְהוּא שׁוֹגֶה בָּהּ תָּמִיד - בֵּין בְּשִׁבְתּוֹ, בֵּין
47 בְּקוּמוֹ, בֵּין בְּשַׁעֲה שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתָה - יִתֵּר מִזֶּה
48 תִּהְיֶה אֱהָבַת ה' בְּלֹב אוֹהֲבֵיו שׁוֹגִים בָּהּ תָּמִיד, כְּמוֹ
49 שֶׁצִּוְּנוּ: "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". וְהוּא שֶׁשְׁלֹמֹה
50 אָמַר דְּרָף מִשָּׁל: "כִּי חוֹלַת אֱהָבָה אֲנִי"; וְכָל
51 שִׁירֵי-הַשִּׁירִים מְשָׁל הוּא לַעֲנִין זֶה⁹.

(8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסת-ישראל האהובה לאוהבה אביה שבשמים.

ד. אָמְרוּ חֻכְמִים הִרְאוּשׁוֹנִים¹⁰: שֶׁמָּא תֹאמַר, הִרְיִנִי

טובה שכחו את ה' מיטיבם. (12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא.): במתים חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות". (13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים המוליכים את האדם שולל. (14) כדברי הכתוב: זנות ויין ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

1 ב. וּמִפְּנֵי זֶה נִתְּאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל, נְבִיאֵיהֶם וְחֻכְמֵיהֶם,
2 לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ, כְּדֵי שִׁיִּנְחוּ מִמְּלָכִיּוֹת¹⁵, שֶׁאִין
3 מְנִיחוֹת לָהֶן לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבִמְצוֹת פְּהִלָּה, וְיִמְצְאוּ
4 לָהֶם מְרֻגָּע וַיִּרְבּוּ בְּחֻמָּה, כְּדֵי שִׁיִּזְכּוּ לַחֲיֵי הָעוֹלָם
5 הַבָּא. לְפִי שֶׁבְּאוֹתָן הַיָּמִים תִּרְבֶּה הָרָעָה וְהַחֻמָּה
6 וְהָאֱמֶת, שֶׁנֶּאֱמָר: "כִּי מִלֵּאָה הָאֶרֶץ דָּעָה אֶת ה'",
7 וְנֶאֱמָר: "וְלֹא יִלְמְדוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְאִישׁ אֶת
8 רֵעֵהוּ", וְנֶאֱמָר: "וְהִסִּירְתִּי אֶת לֵב הָאָדָם מִבְּשָׂרָם".
9 מִפְּנֵי שֶׁאוֹתוֹ הַמֶּלֶךְ שִׁעֲמַד מִזְרַע דָּוִד, בַּעַל חֻמָּה
10 יִהְיֶה יוֹתֵר מְשֻׁלָּמָה, וְנִבְיָא גְדוֹל הוּא קָרוֹב לַמֶּשֶׁה
11 רַבְּנוּ¹⁶; וּלְפִיכָךְ יִלְמַד כָּל הָעָם וַיִּוֹרָה אוֹתָם דֶּרֶךְ-ה',
12 וַיּוֹבֵאוּ כָּל הַגּוֹיִים לְשִׁמְעוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר: "וְהִיָּה בְּאַחֲרִית
13 הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים". וְסוֹף
14 כָּל הַשָּׁכָר כְּלוּ¹⁷ וְהַטּוֹבָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאִין לָהּ הַפֶּסֶק
15 וְגִרְעוֹן, הוּא חֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא. אֲכָל יְמּוֹת הַמְּשִׁיחַ
16 הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹלָם כְּמִנְהַגוֹ הוֹלֵךְ, אֲלֵא
17 שֶׁהַמְּלָכוֹת תִּחְזֹר לְיִשְׂרָאֵל. וּבְכָר אָמְרוּ חֻכְמִים
18 הִרְאוּשׁוֹנִים¹⁸: "אִין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ
19 אֲלֵא שֶׁעֲבוֹד מְלָכִיּוֹת בְּלִבְד¹⁹".

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) - כולו נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא ממש (במובן השררה, וקרוב למשה במובן הנבואה). (17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי. (18) (שבת סג.). (19) שנפרוק מעל צוארנו עול הגויים. השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר שאת בפירוש רבינו למשנה (סנהדרין פ"י).

יום חמישי ה' כסלו ה'תשע"ח

פרק עשירי

(1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמד; העסק בתורה לשמה.

20 א. אֵל יֹאמַר אָדָם: הִרְיִנִי עוֹשֶׂה מְצוֹת הַתּוֹרָה
21 וְעוֹסֵק בְּחֻמָּתָהּ כְּדֵי שֶׁאֲקַבֵּל² כָּל הַבְּרָכוֹת הַפְּתוּבוֹת
22 בָּהּ, או כְּדֵי שֶׁאֲזַכֶּה לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא וְאֶפְרַשׁ מִן
23 הָעֲבֵרוֹת שֶׁהוֹדִירָה תּוֹרָה מִהֶן כְּדֵי שֶׁאֲנַצֵּל מִן
24 הַקְּלָלוֹת הַפְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה או כְּדֵי שְׁלֹא אֶפְרַת מִחֲיֵי
25 הָעוֹלָם הַבָּא. אִין רְאוּי לְעֵבֶד אֶת ה' עַל הַדְּרָף הַזֶּה,
26 שֶׁהָעוֹבֵד עַל דְּרָף זֶה הוּא עוֹבֵד מִירָאָה וְאִינָה מַעֲלָת
27 הַנְּבִיאִים וְלֹא מַעֲלָת הַחֻכְמִים; וְאִין עוֹבְדִים ה' עַל
28 דְּרָף זֶה אֲלֵא עַמִּי-הָאֶרֶץ³ וְהַנָּשִׁים וְהַקְּטָנִים,

פלוגי. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסכלותו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (12) (עבודה-זרה יט.). לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירוש, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד את חבירו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "חכמים, היזהרו בדבריהם!" (על פי פירוש רבינו, שם).

ה. כל העוסק בתורה כדי לקבל שכר או כדי שלא תגיע עליו פגיעה - הרי זה עוסק שלא לשמה. וכל העוסק בה, לא ליראה ולא לקבל שכר, אלא מפני אהבת ארון כל הארץ שצוה בה - הרי זה עוסק בה לשמה. ואמרו חכמים: "לעולם יעסק אדם בתורה ואפלו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה".¹⁴ לפיכך כשנלמד אין את הקטנים ואת הנשים וכלל עמי-הארץ, אין מלמדין אותן אלא לעבד מיראה וכדי לקבל שכר; עד שתירצה דעתן ויתחפמו חכמה ותרצה, מגלים להם רז זה מעט מעט ומרגילין אותן לענין.¹⁵ זה בנחת, עד שישגיגוהו וידעוהו ויעבדוהו מאהבה.

(14 פסחים נ:) אבל ללמוד על מנת לקטר את חבירי - אסור, ועליו אמרו (ברכות יז): העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז): "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס.

ו. דבר ידוע וברור, שאין אהבת הקדוש-ברוך-הוא נקשרת בלבד של אדם עד שישגה.¹⁶ בה תמיד פראוי ויעזוב כל מה שבעולם חוץ ממנה, כמו שצוה ואמר: "בכל לבבך ובכל נפשך". אינו אוהב הקדוש-ברוך-הוא אלא בדת שידעוהו;¹⁷ ועל פי הדעה תהיה האהבה: אם מעט - מעט, ואם הרבה - הרבה. לפיכך צריך האדם ליחד עצמו להבין ולהשפיל בחקמות ותבונות המודיעים לו את קונו, כפי כח שיש באדם להבין ולהשיג, כמו שבארנו בהלכות יסודי התורה.¹⁸

(16) שיעסוק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתו: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיאה - שבכלל אהבתו לה, ישגה בענייניו היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד):

למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'" - כל מה שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה.¹¹ ועוד אמרו חכמים:¹² "במצותי חפץ מאד" - ולא בשכר מצותי. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבונות תלמידיהם ומשפיליהם ביחוד.¹³ "אל תהיו כעבדים המושמים את הרב וכו'", אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו, כלומר: עבדו מאהבה.

(10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה' ומצוותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י'): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיך לך: שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לעניין מה ששיג מן השלימות. אלא שהוא, למיעוט שני וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד לזרז אותו בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או תאנים. ובזה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי ששיג באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפנים, יזרוהו ויעוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים יפים, או בגדים חמודים. ובזה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד ההוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבזה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למוד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, ששיג את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוה למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו: למוד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך. והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר זולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפור בה... ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשאעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חייבים לברך רק אחר האכילה, ורק אם שבע (ובנוסף, הטעם דציצית הוא משום "וזכרתם" שהוא עניין תמידי יותר מברכות), ומסיים בהלכות מילה שהיא פעם אחת בחיים.

(על"פ ל"ק"ש חלק ל"ט עמוד 26)

2) מפני שהאדם נפתח אחר הבלי העולם ונמשך אחר תאוות - צריך הוא לזכרון תמידי במלכות שמים וביחוד ה' לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדי ה' לזכותנו, וציונו לזכרו בקביעות ובכוונה גמורה בשתי העתים האלה: אחת ביום להועיל לכל מעשינו במשך היום, כי בהיות האדם זוכר בבוקר אחדות ה' ומלכותו, ויתן אל לבו כי עיני ה' פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור - תהיה לו מחשבה זו והודאת פיו בדבר הזה למשמרו, שלא יחטא כל היום ההוא. וכן תועיל לו הודאתו זו בלילה, לשמור עליו כל הלילה מן החטא (מלשון ה' חנינוך', מצוה ת"כ). 3) הקדים הכתוב קריאת שמע של ערבית, כסדר בריאת העולם שהתחיל היום מן הלילה, ככתוב: ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א, ה). 4) ברכות פ"א, מ"ג.

- ב. ומה הוא קורא? שלש פרשיות, אלו הן: 5
שְׁמַע⁵, וְהָיָה אִם שְׁמַע⁶, וַיֹּאמֶר⁷. ומקדימין 6
לקרות פרשת 'שְׁמַע', מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּהּ יְחִיד הַשֵּׁם⁸
וְאֶהְיֶה⁹ וְתִלְמֹדוּ¹⁰, שֶׁהוּא¹¹ הַעֵקֶר הַגָּדוֹל שֶׁהִכֵּל 8
תְּלוּי בּוֹ¹². וְאַחֲרֶיהָ - וְהָיָה אִם שְׁמַע', שֵׁשׁ בָּהּ צֻוִּי 9
עַל (זְכִירַת) שְׁאֵר כָּל הַמִּצְוֹת¹³. וְאַחֲרֵכֶּן - פְּרִשְׁת 10
צִיצִית¹⁴, שֶׁגַּם הִיא יֵשׁ בָּהּ צֻוִּי זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת¹⁵. 11

5) דברים ו, ד. 6) שם, יא, יג. 7) במדבר טו, לו. 8) האמונה בה' שהוא אחד ואין שני לו - ה' אלהינו ה' אחד. 9) שעלינו לאהבו, ככתוב: "ואהבת את ה' אלהיך". 10) מצות תלמוד תורה - ככתוב: "ושננתם לבניך ודברתם בם". 11) חזון אל יחוד ה'. 12) כלשון רבינו בהל' יסודי התורה (פ"א, ה"ו): "וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה... כופר בעיקר - שזה הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו". וכוונת רבינו לומר: שפרשת "שמע" יש בה מלבד אהבת ה' ותלמודו, גם מצות יחוד ה', ולפיכך קוראים אותה לפני פרשת "והיה אם שמוע" שאין בה עיקר גדול זה, אע"פ שיש בה אהבת ה', ככתוב: "לאהבה את ה' אלהיכם: וכן תלמודו, ככתוב: "ולמדתם אותם את בניכם" (הגהות "מעשה רב" לרמב"ם דפוס וילנה). 13) ככתוב: "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי". 14) היא פרשת "ויאמר" המדברת במצות ציצית. 15) "וזכרתם את כל מצוות ה'", וראויה היא פרשת "והיה אם שמוע" להקדימה ל"ויאמר" שאין בה "אהבת ה' ותלמודו, הנאמרים ב"והיה אם שמוע" (מעשה רב). וכבר קדמו בזה הרדב"ז, ח"א אות נ"ו ב"לשונות הרמב"ם".

- ג. אף-על-פי שאין מצות ציצית נוהגת בלילה¹⁶ - 12
קוראין אותה בלילה¹⁷, מִפְּנֵי שֵׁשׁ בָּהּ זְכוֹן וְצִיצִית 13
מִצְוִים¹⁸, וּמִצְוָה לְהַזְכִּיר וְצִיצִית מִצְוִים בָּיוֹם 14
וּבַלַּיְלָה, שְׁנֵאֵמַר: 'לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ 15

על רבי אלעזר בן-פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "באהבתה תשגה תמיד", וכפירוש רש"י, שם: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש. לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד". 17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. 18) (פרק ד, הלכה יב).

יום שישי ו' כסלו ה'תשע"ח

מָה אֶהְיֶה תוֹרַתְךָ כָּל הַיּוֹם הַיּוֹם הַיּוֹם

ספר שני והוא ספר אהבה

הַלְכוֹתָיו שֶׁשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:

- א. הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. ב. הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְכַּת פְּהָנִים. ג. הַלְכוֹת תְּפִלִּין מְזוּזָה וְסֵפֶר תוֹרָה. ד. הַלְכוֹת צִיצִית. ה. הַלְכוֹת בִּרְכוֹת. ו. הַלְכוֹת מִילָה. וְהַמִּצְוֹת הַנִּכְלָלִים בָּהֶם מְפָרְשִׁים בְּשִׁמּוֹתָם בְּמִקּוֹמָם.

הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת וְהִיא, לְקִרְאת קְרִיאַת שְׁמַע פַּעַמִּים בַּיּוֹם.

וּבִאֵוָר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

1) כמה פרשיות הוא קורא; נוסח ברכות קריאת שמע ומי תיקנן; זמן קריאתה בערב ובבוקר.

- 1 א. פַּעַמִּים בְּכָל יוֹם קוֹרְאִין קְרִיאַת-שְׁמַע: בְּעֶרֶב 1
2 וּבִבְקֶרֶת², שְׁנֵאֵמַר: 'וּבִשְׁכֶּבְךָ³ וּבִקּוּמְךָ' - בְּשַׁעֲרֵה 2
3 שְׁדָרְךָ בְּנִי-אָדָם שׁוֹכֵבְכִין, וְזֶה הוּא לַיְלָה; וּבְשַׁעֲרֵה 3
4 שְׁדָרְךָ בְּנִי-אָדָם עוֹמְדִין, וְזֶה הוּא יוֹם⁴. 4

~ נקודות משיחות קודש ~

פתח בהלכות קריאת שמע, כי הוא בהתאם לתוכנו של כל ספר אהבה, שעליו כתב "המצוות שהן תדירות שנצטוונו בהן כדי לאהוב המקום ולזכרו תמיד", לכן סידר הרמב"ם את ההלכות הגדולות שבספר אהבה, על-פי סדר התדירות של המצוות: בתחילתו הלכות ק"ש ותפילה, כי ק"ש מצוותה פעמיים ביום, וחייב תפילה מהתורה הוא "להתפלל בכל יום" אבל לא פעמיים.

אחר המצוות שבדיבור, מונה את המצוות שבמעשה לפי סדר תדירותן, קודם תפילין שמצוותן כל יום (ובהקשר לזה גם מזוזה וס"ת, שכמה וכמה הלכות משותפות להם), אח"כ ציצית - כי שלא כבתפילין, החיוב בציצית הוא רק אם יש לו כסות בת ארבע כנפות, אח"כ ברכות שמהתורה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שישי ו' כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קעא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחר... אמרו לו: שמע ישראל... והוא אמר בלחיש: ברוך שם כבוד וגו'. ומפני מה נהגים לאמרו ביום הכיפורים בקול רם? כתב ה'טור' או"ח (סימן תרי"ט) על-פי ה'מדרש רבה' (שם) "בשעה שעלה משה למרום, שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם וגו', והוריד אותה לישראל. (אבל אין אומרים אותו בפרהסיא, מפני שמה לקחו בסתר, שלא ידעו המלאכים ויקנאו בנו). וביום הכיפורים שאנו נקיים כמלאכי השרת, אומרים אותו בפרהסיא.

ה. הקורא קריאת-שמע, מברך לפניה ולאחריה. 18
ביום מברך שמים 27 לפניה ואחריה; ובלילה 19
מברך שמים לפניה ושמים לאחריה. 20

(27 שתי ברכות. 28 ברכות פ"א, מ"ד. ושבע ברכות אלו סמכון חז"ל על הפסוק (תהלים קיט, קסד) "שבע ביום הללתיך" (ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה).

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום - יוצר אור ובורא 21
חשך וכו', וברכה שניה - אהבת עולם 29 אהבתנו. 22
ושל אחריה - אמת ויציב. וברכה ראשונה 23
שלפניה בלילה - מעריב ערבים וכו', שניה לה - 24
אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת וכו'. וברכה 25
ראשונה של אחריה - אמת ואמונה, שניה לה - 26
השפינו. 27

(29 כדעת החכמים (ברכות יא): החולקים על שמואל, האומר: שהנוסח הוא "אהבה רבה", ומקרא מסייע להם, שנאמר: "ואהבת עולם אהבתיך" (ירמיה לא, ב). והגאונים הכריעו לומר שחריט - "אהבה רבה", וערבית - "אהבת עולם", כדי לצאת ידי שניהם, וכן המנהג האשכנזי. ('טור' או"ח סי' ס).

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה, 28
פותח בה ב'ברוך' וחותם 30 בה ב'ברוך' 31; ושאר 29
ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם 30
פתיחה ב'ברוך' 32. ברכות אלו, עם שאר כל 31
הברכות 33 הערוכות בפי כל ישראל - עזרא הסופר 32
ובית-דינו תקנום 34; ואין אדם רשאי לפחות מהם 33
ולא להוסיף עליהם. מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך' 34
- אינו רשאי שלא לחתם; ומקום שהתקינו שלא 35
לחתם 35 - אינו רשאי לחתם 36. מקום שהתקינו שלא 36
לפתח ב'ברוך' - אינו רשאי לפתח; מקום שהתקינו 37
לפתח - אינו רשאי שלא לפתח 37. כלל של דבר: 38
כל המשנה ממשטע 38 שטבעו חכמים בברכות - הרי 39
זה טועה, וחוזר ומברך פמשטע 39. וכל שאינו אומר 40
אמת ויציב בשחרית ואמת ואמונה בערבית, לא 41
יצא ידי חובתו 40. 42

(30 ומסיים. 31 ברוך אתה ה' יוצר המאורות; וכן בערב הוא מסיים "ברוך אתה ה' המעריב ערבים." (32 מפני שהן סמוכות זו לזו, וכלל הוא "כל ברכה הסמוכה לחברתה

1 מצרים כל 19 ימי חייו. וקריאת שלש פרישות אלו 2
על סדר זה היא הנקראת קריאת-שמע 20.

(16 שנאמר בה "וראיתם אותו", ולילה לאו זמן ראייה הוא. (17 בקריאת-שמע של לילה. 18) "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". (19) המלה "כל" באה לרבות את הלילות (ברכות יב:); כי אף-על-פי שיציאת מצרים חלה ביום, ככתוב: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" וגו' (במדבר לג, ג) - התחלת הגאולה בלילה היתה, שבלילה ניתנה להם הרשות לצאת, ככתוב: "ויקרא למשה ולאהרן לילה, ויאמר: קומו צאו מתוך עמי" (שמות יב, לא), והוא שאמר הכתוב (דברים טז, א): "הוציאת ה' אלהיך ממצרים לילה" (ברכות טז, א). (20) (ברכות פרק ב' מ"ב). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "מפני מה קוראים שלש פרישות אלו בכל יום? אמר רבי לוי, מפני שעשרת הדברות כלולין בהן".

ד. הקורא קריאת-שמע - פשהוה גומר פסוק 3
ראשון, אומר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו 4
לעולם ועד, וחוזר וקורא בדרבנן 21 ואהבת את ה' 5
אלהיך עד סופה. ולמה קורין כן? 22 מסרת היא 6
בידינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו 7
במצרים בשעת מיתתו, צום ורזום על יחוד השם, 8
ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל 9
אותם ואמר להם: בני, שמא יש בכם פסלות 23, מי 10
שאינו עומד עמי ביחוד השם; פענץן שאמר לנו 11
משה רבנו: פן יש בכם איש או אשה וגו'? ענו 12
כלם ואמרו: שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, 13
כלומר: שמע ממונו, אבינו ישראל - ה' אלהינו ה' 14
אחד 24. פתח ה'קן ואמר: ברוך שם כבוד מלכותו 15
לעולם ועד 25. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת 16
ששבת בו ישראל ה'קן אחר פסוק זה 26. 17

(21 וצריך להפסיק מעט בין "עולם ועד" ל"ואהבת" ('טור' אורח-חיים סימן סא), והטעם: כדי ליתן ריוח בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" מכלל קבלת מלכות שמים הוא, (ראה פסחים נו.). (22) הלא אין זה פסוק מפרשת "שמע", ומה ענינו לכאן? (23) פסול ופגם באמונתכם בה' ובאחדותו. (24) (פסחים נו.) "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד." (25) דברי הודאה לה' שבניו צדיקים, ואין בהם פסול. (26) אבל מתוך שמה רבינו לא אמרו, התקינו לאמרו בלחש (שם). והכסף-משנה שואל: היכן מצינו שיעקב וזרם על יחוד ה', והלא בגמרא (פסחים, שם) לא אמרו אלא שביקש יעקב לגלות את קץ הימין לבניו, ולא שאלם על אמונתם ביחוד ה'? והוא מראה מקור הדברים ב'ספרי' פרשת ואתחנן על הפסוק שמע ישראל וגו'. והדברים מפורשים יותר ב'מדרש רבה' בראשית (פ' צח). וכן ב'דברים רבה' (פ"ב) "מהיכן זכו ישראל לקריאת-שמע? בשעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להם: שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה

חובתו⁴⁷; וְשָׁלָא אָמְרוּ⁴⁸ עַד חֲצוֹת, אֲלֵא כְּדִי לְהַרְחִיק
אָדָם מִן הַפְּשִׁיעָה⁴⁹.

(45) שמאז מתחיל זמן שכיבה, והתורה אמרה "ובשכבך".
(46) הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש, בכדי
שעה וחומש שעה (מלשון רבינו בפירושו למשנה ברכות
פ"א, מ"א). (47) שמן התורה, כל הלילה הוא זמן קריאת
שמע, שהרי נאמר: "בשכבך", כל זמן שבני אדם שוכבים
- והוא כל הלילה. (48) החכמים. (49) העבירה, (ברכות פ"א,
מ"א). כמו ששנינו: "חכמים עשו סייג לדבריהם, כדי שלא
יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר: אלך לביתי, ואוכל
קמעה ואישן קמעה ואח"כ אקרא קריאת-שמע ואתפלל,
וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן
השדה בערב - נכנס לבית הכנסת - אם רגיל לקרות -
קורא... וקורא קריאת-שמע ומתפלל. ואוכל פתו ומברך"
(ברכות ד:). וזהו הפשעה' שכתב רבינו, שבזמן שאדם
אוכל ושותה לפני קריאת-שמע, הרי הוא בא לידי שינה
ונמצא מבטל מצות קריאת-שמע, לפיכך יהיה זהיר לקרותה
קודם שיאכל, מיד אחר צאת הכוכבים (כסף-משנה).

י. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית אַחֵר שֶׁיַּעֲלֶה
עֲמוּד הַשָּׁחַר, קֵדָם הַנֶּגֶץ⁵⁰ הַחֲמֵה - לֹא יֵצֵא יָדָי
חֻבָּתוֹ; אֲלֵא-אִם-כֵּן הָיָה אָנוּס, כְּגוֹן שְׁפֹרֵי⁵¹ אוֹ
חוּלָה וְכִיּוּצָא כֵּהֵן. וְאָנוּס שֶׁקָּרָא בַּעֲת זֶה אֵינוֹ אוֹמֵר
יְהִי שְׁכִיבָנוּ⁵².

(50) מלשון הנצו הרימונים (שיר השירים ו, יא). והיא השעה
שהשמש מתחילה לזרוח בראשי ההרים (רבינו יונה).
(51) ונרדם לאחר עמוד השחר; אבל אם עבר ואיחר במזיד
- לא יצא ידי חובתו (ברכות ט). והטעם שיש לחלק בין
מזיד לאונס, הוא: שהתורה אמרה "ובשכבך" - בשעה
שדרך בני אדם שוכבים, ומסרה הדבר לחכמים שיפרשו עד
אימתי הוא זמן שכיבה. והם פירשו שעיקר זמן שכיבה הוא
עד שיעלה עמוד השחר. ולפיכך אפילו מי שאיחר במזיד
ולא קראה עד חצות, יכול לקרוא עד שיעלה עמוד השחר,
ולפי שיש אנשים השוכבים גם אחר עלות השחר קודם הנץ
החמה, אמרו שעדיין זמן קריאה הוא לגבי אנוסים, אבל לא
לגבי מזידים (כסף-משנה). (52) שאין עתה תחילת זמן
שכיבה אלא סוף זמן שכיבה (שם, וברש"י).

יא. וְאֵי-זֶה הוּא זְמַנָּה בָּיוֹם? מִצֻּתָּהּ שֶׁיִּתְחַלֵּל
לְקֻרֹת קֵדָם הַנֶּגֶץ הַחֲמֵה⁵³, כְּדִי שֶׁיִּגְמֹר לְקֻרֹת וּלְבָרֵךְ
בִּרְכָּה אַחֲרוֹנָה⁵⁴ עִם הַנֶּגֶץ הַחֲמֵה⁵⁵. וְשַׁעֲוֹר זֶה⁵⁶ -
כְּמוֹ [עֲשׂוֹר] שָׁעָה⁵⁷ קֵדָם שְׁתַּעֲלֶה הַשָּׁמֶשׁ⁵⁸. וְאִם
אַחֵר וְקָרָא קְרִיאַת-שְׁמַע אַחֵר שְׁתַּעֲלֶה הַשָּׁמֶשׁ - יֵצֵא
יָדָי חֻבָּתוֹ, שֶׁעֲוֹנָתָה עַד סוֹף שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת בָּיוֹם⁵⁹ לְמִי
שֶׁעָבַר וְאַחֲרָיָה⁶⁰.

(53) אחרי עלות השחר. (54) של קריאת-שמע המסיימת
ב"גאל ישראל". (55) התחלת יציאת השמש, וכדברי הגמרא
(ברכות ט:): "ותיקין (בעלי מדות טובות ומחבבי מצוה)
היו גומרים אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה
לתפילה ונמצא מתפלל ביום", (שזמן הנץ החמה לדברי-

(שלפניה) אינה פותחת בברוך" (ברכות מו.), מפני שחתם
בראשונה בברוך, אינו צריך לפתוח בו בשניה. וגם הברכה
שלאחר קריאת-שמע (אמת ויציב), נקראת סמוכה לחברתה,
כי אין קריאת-שמע נחשבת הפסק, הואיל והברכות בשבילה
תוקנו, (רש"י שם). (33) כל הברכות לאו דוקא, שהרי יש
ברכות שחכמי המשנה תקנון, כגון: ברכת "הטוב והמטיב",
שתקונה ביבנה כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה (ברכות
מח:), (וראה הלכות ברכות פ"ב, ה"א) אלא רוב הברכות
(מעשה רוקח). (34) ברכות לג ע"א. (35) כגון: ברכת הפירות,
והמצוות, שאינן חותמות בברוך. (36) ברכות יא, ע"א.
(37) (שם): "מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר;
לקצר - אינו רשאי להאריך". ופירש רבינו שם, "כל ברכה
שיש בתחילתה ברוך ובסופה ברוך, נקראת: ארוכה;
ושאינה כן, נקראת: קצרה". ויהיה איפוא פירוש המשנה
לדעת רבינו: מקום שאמרו להאריך: לפתוח ולחתום בברוך
- אינו רשאי לקצר, כלומר: שלא להתחיל, או שלא לחתום
בברוך. (38) מטבע - צורה ונוסח של קבע. (39) דוקא ששינה
בפתיחת הברכה או בחתימתה, כגון שחתם במקום שתיקנו
שלא לחתום; אבל אם שינה רק בנוסח הברכה, שאמרה
במלים אחרות שאין בהן משום שינוי הכוונה - אינו חוזר
ומברך, כדברי רבינו לקמן הל' ברכות (פ"א, ה"ו), וכביאר
הכסף-משנה שם. (40) ברכות יב, כלומר: אפילו אמר
הברכות האלו, אלא שלא התחיל בהן "אמת ויציב", או
"אמת ואמונה" - לא יצא ידי קריאת הברכות כראוי
(כסף-משנה), ושתי הברכות האלו יש להן חשיבות יתירה,
ונוסדו על הפסוק: (תהלים צב, ג) "להגיד בבוקר חסדך
ואמונתך בלילות", וכפירוש רש"י (ברכות שם): "ברכת
אמת ויציב - כולה על החסד שעשה עם אבותינו היא,
שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם; וברכת אמת
ואמונה מדובר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים
לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים".
ולפיכך אם לא אמרנו בנוסח הברכות, לא יצא ידי חובת
הברכה כראוי, לפי שעיקרן ניתקנו לומר שהקב"ה אֵימַת
הבטחתו במצרים, ועתיד לְאַמְתָּה לְנו לעתיד-לבוא (כסף-
משנה).

ח. הַקִּדִּים בִּרְכָּה שְׁנִיָּה לְבִרְכָּה רִאשׁוֹנָה - בֵּין בָּיוֹם
בֵּין בַּלֵּילָה, בֵּין לְפָנֶיהָ בֵּין לְאַחֲרֶיהָ - יֵצֵא, לְפִי
שָׁאִין סֹדֵר בְּפִרְכּוֹת⁴¹. בְּשַׁחֲרִית פָּתַח יוֹצֵר אוֹר'
וְסִים מְעַרֵּב עֶרְבִים⁴² - לֹא יֵצֵא. פָּתַח בְּמַעֲרִיב
עֶרְבִים⁴³ וְסִים בְּיוֹצֵר אוֹר' - יֵצֵא. וּבְעֶרֶב פָּתַח
בְּמַעֲרִיב עֶרְבִים' וְסִים בְּיוֹצֵר אוֹר' - לֹא יֵצֵא. פָּתַח
בְּיוֹצֵר אוֹר' וְסִים בְּמַעֲרִיב עֶרְבִים' - יֵצֵא; שְׁפָל
הַפְּרָכּוֹת הוֹלְכוֹת אַחֵר חֲתִימָתָן⁴⁴.

(41) ברכות יב, ע"א. (42) שבמקום "יוצר המאורות", חתם
בברכת "המעריב ערבים". (43) במקום "יוצר אור". (44) שם.

ט. אֵי-זֶהוּ זְמַן קְרִיאַת-שְׁמַע בַּלֵּילָה? מִצֻּתָּהּ מְשַׁעַת
יְצִיאַת הַכּוֹכָבִים⁴⁵ עַד חֲצֵי הַלַּיְלָה. וְאִם עָבַר וְאַחֵר
וְקָרָא עַד שְׁלָא עָלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר⁴⁶ - יֵצֵא יָדָי

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ש"ק ז' כסלו – ספר אהבה – הלכות קריאת שמע קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

יום ש"ק ז' כסלו ה'תשע"ח

פרק שני

(1) כוונת קריאת שמע עד היכן היא מעכבת; הפועלים אם מבטלים מלאכתם לקריאת שמע; שצריך לדקדק באותיותיה וכיצד ידקדק; למי מותר לומר שלום בין הפרקים.

- א. הקורא את שמע ולא כוון לבו בפסוק ראשון שהוא 'שמע ישראל' - לא יצא ידי חובתו¹⁰;
- והשאיר, אם לא כוון לבו - יצא. אפילו היה קורא בתורה פדרבנ¹¹ או מגיה¹² את הפרשיות האלו בעונת קריאה - יצא¹³; והוא¹⁴ שפון לבו בפסוק ראשון.

(2) ברכות יג: , שהפסוק הראשון מדבר ביחוד ה', והוא עיקר קבלת מלכות שמים, ולפיכך צריך כוונת הלב. (3) לשם לימוד בעלמא. (4) בודק את הספר לראות אם יש בו טעות, שאפילו לקריאה אינו מתכוין. (5) שם, יג. (6) ובלבד.

- ב. כל אדם קורין פדרבנ¹⁵ - בין עומדין, בין מהלכין, בין שוכבין¹⁶, בין רוכבין על גבי בהמה¹⁷. ואסור לקרות קריאת-שמע והוא מוטל ופניו טוחות¹⁸ בקרקע¹⁹, או משלף על גבו ופניו למעלה. אכל קורא הוא והוא שוכב על צדו. ואם היה פעל בשר הרבה ואינו יכול להתהפף על צדו, או שהיה חולה - נוטה מעט לצדו וקורא²⁰.

(7) כי דברי התורה "ובשכבך ובקומך" אינם מכוונים למצב של שכיבה או עמידה אלא לזמן שכיבה וקומה, כלומר: בערב ובבוקר (ברכות י:). ואלה שיושבים ומתפללים, וכשמגיעים לקריאת-שמע הם קמים, ומתכוונים להחמיר על עצמם לקבל מלכות שמים בעמידה - טעות היא בידם, שהרי בפירוש אמרו בית-הלל (שם) "כל אדם קורא כדרכו" (הגהות מיימוניות בשם רש"י, וכן בשו"ע או"ח סימן סג, סעיף ב'). (8) על צדס, כמבואר בסמוך. (9) ברכות ל: "היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה... ישב במקומו ויתפלל". ואם בתפילה שכולה צריכה כוונה - כך, בקריאת-שמע שאין בה צורך כוונה, אלא בפסוק הראשון בלבד - על-אחת-כמה-וכמה (קובץ). והכסף-משנה מציין מקורו בקידושין (לג:). (10) דבוקות, כלומר: שפניו כלפי הקרקע. (11) ברכות יג: , כי אסור לקבל מלכות שמים דרך שררה וגאווה. ושכיבה זו נקראת בלשון הגמרא "פרקדן". (12) שם.

- ג. מי שהיה מהלך על רגליו - עומד בפסוק ראשון²¹, והשאיר קורא והוא מהלך. היה ישן²² - מצערין אותו ומעירין אותו עד שיקרא פסוק ראשון²³. ומפאן ואילף אם אנסתו שנה, אין מצערין אותו²⁴.

(13) לפי שאינו מיושב בדעתו כל-כך כשהוא מהלך, ואינו יכול לכוין כראוי (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א), ובמדרש תנחומא (לך, אות א) אמרו: "אסור לקבל עליו מלכות

הכל יום הוא) - וזהו מנהג ותיקין הידוע. (56) של תחילת נץ החמה. (57) שהוא כשש דקות. (58) גוף השמש כולו הנראה על כל פני הארץ, בעוד שעם הנץ החמה, "היא מטפטפת (זורחת) על ראשי ההרים" (כלשון הירושלמי ברכות פ"א, ה"ה). וכדאי להעיר שגירסת דפוס שווינצינו היא "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש". והרמ"א ב'טור' או"ח סימן נח, תומך בגירסא זו ואומר: שכל הידוע מעט בחכמת התכונה יודע, ששיעור הנץ החמה שהוא תחילת זריחת השמש עד שיעלה כל גוף השמש הוא כשיעור שעה מלאה. (59) (ברכות ט:): "שכן דרך מלכים לעמוד בשלוש שעות", והרי זה בכלל "ובקומך", שהוא זמן קריאת-שמע של שחרית. ושיעור שלש שעות הוא רבע היום, כדברי רבינו בפירושו למשנה (ברכות פ"א, מ"ג): "ודע כי כל השעות הנזכרות בכלל, הן השעות הזמניות". וענין הזמניות הן השעות שיש מהן י"ב שעות ביום, וי"ב שעות בלילה. ומה שאמר "עד שלש שעות" כאילו אמר עד כלות רביע היום, בין שיהיה יום תקופת תמוז, בין שיהיה יום תקופת טבת. (60) אבל לכתחילה - מצוה לקרות כמנהג ותיקין האמור לעיל.

- יב. מי שהקדים וקרא קריאת-שמע של שחרית אחר שיעלה עמוד השחר, אף-על-פי שהשלים קדם שתנין החמה - יצא ידי חובתו⁶¹. ובשעת הדחק, כגון שהיה משכים לצאת לדרך⁶² - קורא לכתחילה משעלה עמוד השחר⁶³.

(61) ברכות ה: , הואיל ויש אנשים הקמים משנתם בזמן זה, הרי זה ג"כ נקרא: "ובקומך". (62) וחושש שלא יוכל לכוין לבו שם בקריאת-שמע. (63) שם. וכתב הרב מנוח, שכן הדין אם יש בעיר קבורת המת, או ברית מילה, וכן ביום הערבה (הושענא רבה) שמרבים בו בתחנונים, יכולים לקרותה מיד אחר עמוד השחר.

- יג. הקורא אחר שלש שעות ביום, אפילו היה אנוס - לא יצא ידי חובת קריאת-שמע בעונתו⁶⁴, אלא הרי הוא פקורא בתורה⁶⁵. ומברך לפניו ולאחריו⁶⁶. כל היום, אפילו אחר וקרא אחר שלש שעות⁶⁷.

(64) בזמנה. (65) שהרי אינו גרוע משאר כל אדם הקורא פרשה בתורה, אלא שגדול שכר הקורא קריאת-שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה (ברכות י:). (66) (שם), והכסף-משנה מקשה: למה לא יהיה זמן קריאת-שמע של שחרית כל היום, ונאמר שמשמעות לשון התורה "ובקומך" כל זמן שבני אדם קמים, דהיינו כל היום, כמו שזמן קריאת-שמע של ערבית הוא כל הלילה, מפני שאנו מפרשים מלת "ובשכבך" כל זמן שבני אדם שוכבים על מיטתם, והוא כל הלילה? ויפה תירץ ה'טורי זהב' בשולחן-ערוך או"ח (סימן נ"ח ס"ק ד), שדוקא בשכיבה אנו אומרים בשעה שבני אדם שוכבים, והוא כל הלילה. שהרי כל זמן ששוכב לא ישנתה שם "שכיבה"; לא כן ב"קומה" שמשנתה שם קומה לשיבה והילוך, ואין נקראת קומה, אלא כשקם ממיטתו והוא בתחילת היום.

שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד, ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברתת ובויע, ביחוד ה', ויקרא שמע ישראל... ואחר-כך ברוך שם כבוד וכו', וכשמתחיל "ואהבת" - רצה מהלך, רצה עומד". (14) מנגנם, אף-על-פי שאינו ישן ממש. (15) כוונה. (16) אלא קורא כשהוא מנגנם, ואף-על-פי שאינו מכוין בה כראוי (ברכות יג:).

ד. מי שהיה עוסק במלאכה - מפסיק עד שיקרא פְּרָשָׁה ראשונה כְּלָה¹⁷. וכן האמנין¹⁸ בטלין ממלאכתן בפְּרָשָׁה ראשונה, כדי שלא תהא קריאתן עראי; וְהַשָּׂאָר - קורא הוא¹⁹ בְּדַרְכּוֹ וְעוֹסֵק בְּמִלְאָתוֹ. אָפְלוּ הָיָה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָאֵילָן או בְּרֹאשׁ הַפֶּתֶל²⁰ - קורא במקומו ומְבַרֵךְ לִפְנֵיהּ וְלֵאחֶרֶיהָ²¹.

ז. מי שיצד לטביל³¹ - אם יכול לעלות ולהתפסות קדם שְׁתַּגֵּן הַחֲמָה³², יַעֲלֶה וְיִתְפַּסֵּה וְיִקְרָא. וְאִם הָיָה מְתֵירָא שְׁמָא תַּגֵּן הַחֲמָה קִדְּם שְׁיִקְרָא - יִתְפַּסֵּה בְּמִים שֶׁהוּא עוֹמֵד בִּהֶן וְיִקְרָא. וְלֹא יִתְפַּסֵּה, לֹא בְּמִים הָרְעִים שְׁרִיחֵן³³ רַע, וְלֹא בְּמִי הַמְּשֻׁרָה³⁴, וְלֹא בְּמִים צְלוּלִים³⁵, מִפְּנֵי שְׁעָרֵיהֶן נִרְאִית בִּהֶן³⁶. אָבֵל מִתְפַּסֵּה הוּא בְּמִים עֲכוּרִין³⁷, שְׁאִין רִיחֵן רַע, וְקוֹרָא בְּמִקוּמוֹ.

ה. הֵיךְ עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת-שְׁמַע - פּוֹסֵק וְקוֹרָא²² וּמְבַרֵךְ לִפְנֵיהּ וְלֵאחֶרֶיהָ. הֵיךְ עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רִבִּים - לֹא יִפְסֹק²³, אֲלָא יִגְמַר עֲסָקִיהֶן וְיִקְרָא, אִם נִשְׁאָר עַתָּה לְקִרְוֹת²⁴.

ה. הֵיךְ עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת-שְׁמַע - פּוֹסֵק וְקוֹרָא²² וּמְבַרֵךְ לִפְנֵיהּ וְלֵאחֶרֶיהָ. הֵיךְ עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רִבִּים - לֹא יִפְסֹק²³, אֲלָא יִגְמַר עֲסָקִיהֶן וְיִקְרָא, אִם נִשְׁאָר עַתָּה לְקִרְוֹת²⁴.

(שבת יא.), שקריאת-שמע יש לה זמן קבוע, וקודמת לתלמוד תורה שאין לה זמן קבוע, אלא כל היום מצוותה היא, וכן אמרו (ברכות י:): "גדול הקורא קריאת-שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה". (23) שהרי עוסק במצוה הוא, ופטור מקריאת-שמע, וכן אמרו (ברכות יא.) על הפסוק: "ובלכתך בדרך" בלכת שלך (הפרטית) אתה חייב לקרות שמע ולא בלכתך בדרך מצוה (לחם-משנה). הרבה נתלבטו מפרשי הרמב"ם למצוא מקור ישיר להלכה זו, ויפה הראה הגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים (אדר"ת), שהדברים מפורשים בתוספתא (ברכות פ"א): "מעשה ברבי עקיבא ורבי אליעזר, והגיע זמן קריאת-שמע ולא קראו מפני שעסוקים בצרכי ציבור היו" וכו'. (24) משמע שאפילו יעבור זמן קריאת-שמע בעודו עוסק בצרכי ציבור, לא יפסיק (כסף-משנה).

ו. הֵיךְ עוֹסֵק בְּאֵכִילָה²⁵, או שְׁהִיָּה בְּמִרְחֵץ, או שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּתַסְפֶּרֶת²⁶, או שְׁהִיָּה מְהַפֵּךְ פְּעוּרוֹת²⁷, או שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּדִין²⁸ - גּוֹמֵר, וְאַחֲרֵי-כֵן קוֹרָא קְרִיאַת-שְׁמַע²⁹. וְאִם הָיָה מְתֵירָא שְׁמָא יַעֲבֹר זְמַן קְרִיאַת וּפְסֹק וְקָרָא - הִרִי זֶה מְשֻׁבָּח³⁰.

(25) שהתחיל באכילתו בהיתר, קודם זמן קריאת-שמע.

ח. הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יִרְמֹז³⁸ בְּעֵינָיו וְלֹא יִקְרֵץ בְּשִׁפְתָיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאַצְבָּעוֹתָיו³⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְרִיאַתוֹ עֵרָאִי. וְאִם עָשָׂה כֵן - אָף-עַל-פִּי שֶׁיֵּצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ, הִרִי זֶה מְגַנָּה⁴⁰. וְצָרִיף לְהַשְׁמִיעַ⁴¹ לְאָזְנוֹ כִּשְׁהוּא קוֹרָא. וְאִם לֹא הַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יֵצֵא. וְצָרִיף לְדַקְדֵּק בְּאוֹתֵיהֶן; וְאִם לֹא דַקְדֵּק - יֵצֵא⁴².

ט. הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יִרְמֹז³⁸ בְּעֵינָיו וְלֹא יִקְרֵץ בְּשִׁפְתָיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאַצְבָּעוֹתָיו³⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְרִיאַתוֹ עֵרָאִי. וְאִם עָשָׂה כֵן - אָף-עַל-פִּי שֶׁיֵּצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ, הִרִי זֶה מְגַנָּה⁴⁰. וְצָרִיף לְהַשְׁמִיעַ⁴¹ לְאָזְנוֹ כִּשְׁהוּא קוֹרָא. וְאִם לֹא הַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יֵצֵא. וְצָרִיף לְדַקְדֵּק בְּאוֹתֵיהֶן; וְאִם לֹא דַקְדֵּק - יֵצֵא⁴².

י. הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יִרְמֹז³⁸ בְּעֵינָיו וְלֹא יִקְרֵץ בְּשִׁפְתָיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאַצְבָּעוֹתָיו³⁹, כְּדִי שֶׁלֹּא תִהְיֶה קְרִיאַתוֹ עֵרָאִי. וְאִם עָשָׂה כֵן - אָף-עַל-פִּי שֶׁיֵּצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ, הִרִי זֶה מְגַנָּה⁴⁰. וְצָרִיף לְהַשְׁמִיעַ⁴¹ לְאָזְנוֹ כִּשְׁהוּא קוֹרָא. וְאִם לֹא הַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יֵצֵא. וְצָרִיף לְדַקְדֵּק בְּאוֹתֵיהֶן; וְאִם לֹא דַקְדֵּק - יֵצֵא⁴².

יא. הֵיךְ עוֹסֵק בְּאֵכִילָה²⁵, או שְׁהִיָּה בְּמִרְחֵץ, או שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּתַסְפֶּרֶת²⁶, או שְׁהִיָּה מְהַפֵּךְ פְּעוּרוֹת²⁷, או שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּדִין²⁸ - גּוֹמֵר, וְאַחֲרֵי-כֵן קוֹרָא קְרִיאַת-שְׁמַע²⁹. וְאִם הָיָה מְתֵירָא שְׁמָא יַעֲבֹר זְמַן קְרִיאַת וּפְסֹק וְקָרָא - הִרִי זֶה מְשֻׁבָּח³⁰.

ט. בִּיצֵד יִדְקֵק? יִשְׁמַר שֶׁלֹּא יִרְפֶּה הַחֹזֶק⁴³, וְלֹא יַחֲזִק הַרְפָּה⁴⁴; וְלֹא יִגִּיחַ הַגָּד⁴⁵, וְלֹא יִגִּיד הַנָּח⁴⁶. לְפִיכֵךְ⁴⁷ צָרִיף לִתֵּן רֹחַ בֵּין הַדְּבָקִים, בֵּין פֶּל שְׁתֵּי אוֹתֵיּוֹת הַדּוּמוֹת, שְׁאַחַת מֵהֶן סוֹף תִּבְּהַּ וְהָאַחֶרֶת תִּחַלֵּת תִּבְּהַּ הַסְּמוּכָה לָהּ; כְּגוֹן: פֶּכֶל לְכַבֵּךְ - קוֹרָא

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק ז' כסלו - ספר אהבה - הלכות קריאת שמע קעה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

11 יא. הקורא למפרע⁵⁴ - לא יצא⁵⁵. במה דברים
12 אמורים? בסדר הפסוקים; אבל אם הקדים פרשה
13 לפרשה - אף-על-פי שאינו רשאי⁵⁶, אני אומר
14 שיעצא, לפי שאינה סמוכה לה בתורה⁵⁷. קרא פסוק,
15 וחזר וקראו פעם שניה - הרי זה מגנה. קרא מלה
16 אחת וכפלה, כגון שקרא "שמע שמע" - משתקין
17 אותו⁵⁸.

54 בסדר הפוך, שמקדים לקרוא הפסוק המאוחר למקדם.
55 ברכות טו, ע"א. 56 שלכתחילה צריך להקדים
"שמע" שיש בו קבלת מלכות שמים, ל"והיה אם שמוע"
שיש בו קבלת המצוות, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ב).
57 שגם לפי מקומן בתורה הן רחוקות זו מזו, ואינן סדורות
כפי סדר קריאתנו, שהרי פרשת "ציצית" קודמת בתורה
לכולן, ובסדר קריאתנו היא האחרונה. 58 (ברכות לג):
שנראה כמקבל עליו שתי מלכיות, וכאילו שתי רשויות הן.
ברם הכופל פסוק שלם, אינו אלא מגונה, אבל אין משתקין
אותו; שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא
למלווץ בעלמא (ע"פ רש"י שם). ובירושלמי (ברכות פ"ה,
ה"ג) אמרו: "אין הדברים הללו אמורים אלא בציבור, אבל
ביחיד - תחנונים הם". והכסף-משנה מעיר: "אע"פ שקורא
פסוק וכופלו - הרי זה מגונה", בכל זאת עדיף יותר לכוין
לבו ולקיים מצות קריאת-שמע כתיקונה ולכפול אותה אם
לא כיון בפעם הראשונה, ולא איכפת לנו אם יקרא "מגונה".
ומה שאנו אומרים "ה' הוא האלהים" שבע פעמים ביום
הכיפורים וביום הערבה (הושענא רבה) מנהג כשר הוא,
משמבחים את ה', שדר למעלה משבעה רקיעים, וגם
במקרא (מלכים-א, יח, לט) נכפל פסוק זה פעמיים (תוספות
ברכות לד, וש"ע או"ח סימן סא, סעיף יב).

18 יב. קראה סרוגין⁵⁹ - יצא; אפלו שהיה בין סרוג
19 לסרוג כדי לגמור את פלה⁶⁰, יצא; והוא שיקרא על
20 הסדר. קראה מתנמנם, והוא מי שאינו ער ולא
21 נרדם בשנה - יצא⁶¹; ובלבד שיהיה ער בפסוק
22 ראשון⁶².

59 בהפסקות הפסקות, כלומר: קורא מעט ושוהה, וחוזר
וקורא מעט ושוהה (רע"ב, מגילה פ"ב, מ"ב). 60 ברכות
כד: ר"ה לד: 61 ברכות יג: 62 כדי שיקראנו
בכוונה, וכמבואר לעיל (ה"ג).

23 יג. ספק קרא קריאת-שמע ספק לא קרא - חוזר
24 וקורא⁶³, ומכרך לפניה ולאחריה⁶⁴. אבל אם ידע
25 שקרא, ונסתפק לו אם ברח לפניה ולאחריה או לא
26 ברח - אינו חוזר⁶⁵ ומכרך. קרא וטעה⁶⁶ - יחזר
27 למקום שטעה⁶⁷. נעלם ממנו בין פרשה לפרשה,
28 ואינו יודע איזו פרשה השלים ואיזו צריך
29 להתחיל⁶⁸ - חוזר לפרשה ראשונה, שהוא 'ואהבת'
30 את ה' אלהיך וגו'⁶⁹.

63 ברכות כא. מפני שמצות קריאת-שמע מן התורה היא.
לפיכך עליו לחזור ולקרא לצאת מידי הספק. 64 אע"פ

1 "בכל" ושוהה, וחוזר וקורא "לבכך"; וכן
2 'ואהבתם מהרה'; 'הכנף פתיל'⁴⁸. וצריך לבאר ז"ל
3 של 'תזכרו'⁴⁹. וצריך להאריך בדל"ת של 'אחד',
4 כדי ששמליהו בשמים ובארץ ובארבע רוחות⁵⁰.
5 וצריך שלא יחטף בחי"ת, כדי שלא יהא פאומר
6 "אי חד"⁵¹.

43 הדגוש. שלא יבטא את האות הדגושה כרפויה, כגון:
"ב"שדך במקום ב"שדך. 44 ב"ב"תך במקום ב"ב"יתך.
45 שלא יבטא שוא-נע כשהוא נח, כגון: לבכך במקום
לבכך. 46 שוא-נח כשוא-נע, כגון: ואהבת במקום
ואהבת. והמדקדק ר' אליהו בחור נתן סימן לשוא-נע: א'
ב' ג' ד' ה', כלומר: השוא הוא נע בחמשה אופנים אלה:
א - באות הראשונה שבמילה: שלמה, דברים. ב - שני
שואים רצופים באמצע המילה, כגון: משפטי, בשכך,
השוא השני הוא נע. ג - גדולה, אחרי תנועה גדולה, כגון:
שומרים, כתבה. ד - אות דגושה, ודבר, הבכה. ה -
הדומות, שתי אותיות דומות, כגון: רגנת, קללת; וזולת
אלה, השוא הוא נח. ובי"מגן אברהם" (או"ח ס"א ס"ק יג)
נתן סימן לתנועה גדולה "פיתוחי חותם" כל אלה הנקודות
הן גדולות, והיתר הן קטנות. ולדעת מפרשים אחרים (מגדל
עוז, ועוד) הכוונה בדברי רבינו "נח ונד" על כל אות נחה
שלא יניעה וכן להיפך, כגון: "בכל לבכך" הלמ"ד של
"בכל" היא נחה, שכן היא בסוף המילה, והלמ"ד של
"לבכך" היא נדה, ואם יניע את הלמ"ד של "בכל" הרי הוא
מבליעה בלמ"ד של "לבכך", ויראה כאומר "בכה לבכך",
וכן להיפך. 47 הואיל וצריך לדקדק באותיותיה, ולהבחין
בין נע לנח. 48 ברכות טו: . וסמכו חז"ל על הפסוק:
"ולמדתם" שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים.
וב'טור' (או"ח סא) הוסיף: שצריך ליתן ריוח בין 'וחרה'
אף" שלא יהא נראה כקורא 'וחרף'. וכן צריך להקפיד
להפסיק בכל מילה המתחילה באל"ף הבאה אחרי מילה
המסיימת במ"ם, כגון: "ולמדתם אותם" שלא יהא נראה
כקורא "מותם", וכן "ושמתם את" "וראיתם אותם", ועוד.
49 ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד. שלא יהא נראה כקורא
"תשכור" שתעבדו את ה' על-מנת לקבל פרס ושכר, בניגוד
לדברי חכמינו באבות (פ"א, מ"ג). 50 ברכות יג: , כל
המאריך באחד, מאריכים לו ימיו ושנותיו. 51 שאם הוא
מקצר בחי"ת ומאריך באל"ף, הרי הוא כאומר "א-יחד"
כלומר אינו חד אלא שנים; ואם הוא חוטף גם באל"ף, הרי
אינו אומר שום מילה שהיא (כסף-משנה).

7 י. קורא אדם את 'שמע' בכל לשון שיהיה מבינה⁵².
8 והקורא בכל לשון, צריך להזהר מדברי שבוש
9 שפאותו הלשון; ומדקדק פאותו הלשון⁵³ כמו
10 שמדקדק בלשון הקדש.

52 ברכות יג., שנאמר "שמע" בכל לשון שאתה שומע.
53 שישתמש בביטויים אמיתיים ונכונים, שיתאימו לתוכן
"קריאת שמע" בעברית, ולא ישתמש בביטויים שאינם
הולמים את המשמעות הנכונה של תוכן "קריאת שמע"
(כסף-משנה).

מתוך מהדורת חזק

72) מקדים לשאול בשלומם, ואין צריך לומר שמותר לו להשיב אם הם הקדימו לומר לו שלום. (73) אבל להתחיל בשאלת שלום - אסור לו (ברכות יג:).

- טז. הִיָּה קוֹרָא בְּאִמְצַע הַפְּרָשָׁה - אֵינוֹ פּוֹסֵק
וּמִתְחִיל לְשָׁאֵל אֶלָּא בְּשִׁלּוֹם מִי שֶׁהוּא מְתִירָא
מִמֶּנּוּ⁷⁴, כְּגוֹן מֶלֶךְ אוֹ אֲנָס⁷⁵ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. אֲבָל מִי
שֶׁהוּא חֵיב בְּכַבּוּדוֹ, כְּגוֹן אָבִיו אוֹ רֵבּוֹ - אִם נִתֵּן לוֹ
שִׁלּוֹם תִּחְלָה, פּוֹסֵק וּמְשִׁיב לוֹ שִׁלּוֹם.

74) שם. ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק ראשון שבקריאת שמע שאינו מפסיק, אם לא מפני הסכנה (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א). ובנוגע לקדיש, לקדושה ולברכה, הסכימו הפוסקים, שמותר לו להפסיק אפילו באמצע הפסוק, שהרי אין זה גרוע ממה שמפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד (שו"ע או"ח סימן סו סעיף ג). וכדאי להעיר שרבינו בתשובותיו, אומר: "אין ראוי להפסיק ביניהם בשום דבר, אפי' באחת הברכות - לפי שהוא עוסק במצוה, ולמה יפסיק ממנה בעד מצוה אחרת" (תשו' הרמב"ם הוצ' פריימן סי' לא). (75) חמסן. ולא רק שמתירא שיהרגנו, אלא אפי' מתירא שיצרנו, מותר לו להפסיק (כסף-משנה).

- יז. וְאֵלוֹ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים: בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה
לְשִׁנְיָה⁷⁶; בֵּין שְׁנֵיהֶם לְשִׁמְעָה; בֵּין שְׁמַע' לְוְהִיָּה אִם
שְׁמַע'; בֵּין וְהִיָּה אִם שְׁמַע' לְוִיאָמָר'. בֵּין הַפְּרָקִים
הָאֵלּוּ, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּמְשִׁיב שִׁלּוֹם לְכָל אָדָם.
אֲבָל בֵּין וִיאָמָר' לְאַמֶּת וְנִצְיָב' - הֲרִי זֶה פְּאִמְצַע
הַפְּרָק, וְלֹא יִפְסִיק⁷⁷ אֶלָּא לְשָׁאֵל מִפְּנֵי הִירָאָה
וְלְהִשְׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד.

76) בין "יוצר המאורות" ל"אהבת עולם". ראה במוספנו "תשובות רבינו". (77) שכן כתוב (ירמיה י', ו') "ואני ה' אמת, לפיכך אין מפסיקים בין סוף פרשת ויאמר: "אני ה' אלהיכם" לאמת ויציב (ברכות יד:).

שהברכות עצמן אינן אלא מדברי סופרים, בכל זאת חוזר ומברך, כי כך היתה תקנת החכמים מתחילה, שכל שחייב לקרוא את שמע, קוראה עם ברכותיה (תשובת הרשב"א סימן ש"ך, הובאה בכסף-משנה). (65) כי הברכות אינן אלא מדברי סופרים ואין חוזרים ומברכים מספק בדבר שאינו מן התורה (ראה לקמן הל' ברכות פ"ח, הי"ב). (66) שדילג על פסוק אחד, או אפילו על מילה אחת. (67) ויגמור ויקרא על הסדר, שאם לא יקרא הלאה, הרי זה כקורא למפרע, שלא יצא. (68) שיועד שהתחיל לקרוא את שמע, ומוצא עצמו במקום הספק, ואינו יודע מה הספיק כבר להשלים, ומה עדיין לא קרא. (69) כי ההפסק הראשון בקריאת שמע הוא בין "לעולם ועד" הנמשך לפסוק "שמע", שענינו קבלת מלכות שמים, ובין "ואהבת" שהוא ענין חדש (ברכות טז, וראה ב"י או"ח סי' סד).

- יד. טַעַם בְּאִמְצַע הַפְּרָק וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִיכֵן פָּסֵק -
חֹזֵר לְרֹאשׁ הַפְּרָק⁷⁰. הִיָּה קוֹרָא וּכְתִבְתָּם, וְאֵינוֹ
יֹדֵעַ אִם הוּא בְּוִכְתִּבְתָּם שֶׁל 'שְׁמַע' אוֹ בְּוִכְתִּבְתָּם
שֶׁבְּוְהִיָּה אִם שְׁמַע' - חֹזֵר לְוִכְתִּבְתָּם שֶׁל 'שְׁמַע'.
וְאִם נִסְתַּמַּק לוֹ אַחֵר שֶׁקָּרָא לְמַעַן יִרְבּוּ מִיָּכֶם -
אֵינוֹ חֹזֵר, שֶׁעַל הַרְגֵּל לְשׁוֹנוֹ הוּא הוֹלֵךְ⁷¹.

70) שם. ודוקא שאינו יודע אם קרא איזה פסוק מהפרק; אבל אם ברי לו שקרא פסוק אחד או שנים, ואח"כ טעה ודילג איזה פסוק - אינו צריך להתחיל אלא ממקום שדילג בלבד (כסף-משנה). (71) ברכות, שם. אבל בין "וקשרתם" של "שמע", לבין "וקשרתם" של "והיה אם שמוע", אי אפשר לו להסתפק, שהראשון בקמ"ץ וקשרתם, והשני בסגול וקשרתם (ט"ז או"ח סימן ס"ד בשם מהר"ל מפרגא).

- טו. הִיָּה קוֹרָא וּפָגַע בְּאַחֲרִים, אוֹ פָּגַעוּ בוֹ אַחֲרִים -
אִם הִיָּה בֵּין פְּרָק לְפְרָק, פּוֹסֵק, וּמִתְחִיל וְשׁוֹאֵל
שִׁלּוֹם⁷² מִי שֶׁהוּא חֵיב בְּכַבּוּדוֹ; כְּגוֹן שֶׁפָּגַע בְּאָבִיו
אוֹ רֵבּוֹ אוֹ מִי שֶׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻקָּה; וּמְשִׁיב
שִׁלּוֹם לְכָל אָדָם שֶׁנִּתֵּן לוֹ שִׁלּוֹם⁷³.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – א' י"ז כסלו תשע"ח

- מִגְמָרָא דְּבִנֵּי מַעְרָבָא (תלמוד בני המערב – ירושלמי פרק ה'
הלכה ג) אָמְרוּ: "חֻמָּץ חֵיבִין עָלֵינוּ עֲשֶׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה:
עֲשֶׂה עַל בְּעוּרוֹ, דְּכְתִיב "תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר מִבְּתִיכֶם";
לֹא תַעֲשֶׂה, דְּכְתִיב "שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבִתְּכֶם" (שם יט).
וְכִבֵּר נִתְבָּאֵר דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרִישׁ פְּסָחִים.

- הַמִּצְוָה הַקָּצָ"ז — הַאֲזַהְרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלְּאָכֹל חֻמָּץ
בְּפֶסַח, וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "וְלֹא יֵאָכֵל חֻמָּץ" (שם יג, ג),
וּבְאֵר שֶׁהוּא בְּכָרַת וְאָמְרוּ: "כִּי כָל־אֲכָל חֻמָּץ וְנִכְרַתָּה"

יום ראשון א' כסלו ה'תשע"ח
מצות עשה קנו. מצות לא תעשה קצו.
קצח.

- הַמִּצְוָה הַקָּנ"ו — הַצּוּי שֶׁנִּצְטַוֵּינוּ לְכַעַר אֶת־הַחֻמָּץ
מִרְשׁוֹתָנוּ בְּיוֹם י"ד בְּנִיסָן — וְזוֹהִי מִצְוַת הַשְּׁבִתָּה שָׂאֵר,
וְהוּא אָמְרוּ תַעֲלֶה: "בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁבִּיתוּ שָׂאֵר
מִבְּתִיכֶם" (שמות יב, טו), וְחֻמָּמִים קוֹרְאִים לָהּ גַם כֵּן:
מִצְוַת בְּעוֹר, כְּלוּמָר: בְּעוֹר חֻמָּץ. וּבִגְמָרָא סְנֵהֲדִרִין

מִן־הָאֲחֵר עֲנִין שְׁלֹא הָיָה בּוֹ, וְשֶׁמֶקְמֵי חֻמֵּץ בִּפְסַח עוֹבֵר
בְּשָׁנֵי לֹאִין: עַל בַּל־יִרְאֶה וְעַל בַּל־יִמָּצֵא.

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ח — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לֶאֱכֹל מִצֶּה בְּלִיל
ט"ו בְּנִיסָן, בֵּין שֵׁשׁ כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח וּבֵין שְׁאִין, וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלֶּה: "בְּעֶרְבַּ תֹּאכְלוּ מִצֶּה" (שם יב, יח). וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ:
"בְּעֶרְבַּ תֹּאכְלוּ מִצֶּה — הַכֶּתֹּב קָבַע חוֹבָה". וְכָבֵר
נִתְבָּאָר בִּפְסָחִים, שֶׁאֲכִילַת מִצֶּה בְּלִילָה הִרְאִישׁוֹן —
חוֹבָה; מִכָּאן וְאֵילָף — רְשׁוּת. וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה
זוֹ בִּמְסַכֶּת פְּסָחִים.

יום שלישי ג' כסלו ה'תשע"ח

מצות עשה קנז.

נוסח ההגדה (מספר משנה תורה)

מצות עשה קע.

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ז — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לִסְפֹּר בִּיצִיאַת
מִצְרַיִם בְּלִיל ט"ו בְּנִיסָן בְּתַחֲלַת הַלֵּילָה כְּפִי צִחוּת לְשׁוֹן
הַמִּסְפָּר (ללא נוסח קבוע ומוגבל). וְכַל־מֶה־שִׁוִּיָּסִיף לִסְפֹּר
וְלִהְיוֹת בְּדַבְרֵיהֶם בְּהַגְדֵּל מֶה שֶׁעָשָׂה לָנוּ הַשֵּׁם, וְהָעוֹלָם
שֶׁעָשָׂה בָּנוּ וּמֶה שֶׁעָשָׂה אוֹתָנוּ הַמִּצְרִים וְאֵיךְ נִפְרַע לָנוּ ה'
מֶהֱם, וְלִהְיוֹדוֹת לוֹ יִתְעַלֶּה עַל כָּל־הַחֲסָד אֲשֶׁר גָּמְלָנוּ —
הָרִי זֶה מִשְׁבַּח, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "כָּל־הַמִּצְוָה לִסְפֹּר בִּיצִיאַת
מִצְרַיִם, הָרִי זֶה מִשְׁבַּח". וְהַכֶּתֹּב שֶׁבָּא לָנוּ בְּצוּיָנוּ זֶה הוּא
אָמְרוּ יִתְעַלֶּה: "וְהַגְדַּת לְבָנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא" (שמות יג, ח).
וְכֹא הַפְּרוּשׁ (מכילתא): "וְהַגְדַּת לְבָנְךָ — יָכוֹל מֵרֹאשׁ
הַחֹדֶשׁ? תִּלְמוּד לומר: "בַּיּוֹם הַהוּא. אִי בַּיּוֹם הַהוּא —
יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תִּלְמוּד לומר: בְּעֶבֶר זֶה (שם); לֹא
אֲמַרְתִּי אֵלָּא בְּשָׁעָה שֵׁשׁ מִצֶּה וּמְרוֹר מִנְחִין לְפָנֶיךָ",
כְּלומר: מִתַּחֲלַת הַלֵּילָה חֵזֶב לִסְפֹּר. וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא:
"מִכָּל שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה בֵּי־יְשָׁאֵלְךָ בֶּנְךָ (שם יד) יָכוֹל אִם
יִשְׁאֵלְךָ — אַתָּה מַגִּיד לוֹ; וְאִם לֹא — אֵין אַתָּה מַגִּיד
לוֹ? תִּלְמוּד לומר: וְהַגְדַּת לְבָנְךָ — אֶף־עַל־פִּי שְׁלֹא
שִׁאֵלְךָ. אֵין לִי אֵלָּא בְּזִמְנֵי שֵׁשׁ לוֹ בֵּן; בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ,
בֵּינוּ לְבֵין אֲחֵרִים מִנֵּינוּ? תִּלְמוּד לומר: וְיֹאמַר מִשָּׁה
אֶל־הָעַם זָכוֹר אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה" (שם ג), כְּלומר: צִוָּה לְזָכְרוֹ
כְּמוֹ שֶׁאָמַר "זָכוֹר אֶת־יּוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ" (שם כ, ח).
וְכָבֵר יִדְעָתָ לְשׁוֹנֵם (בנוסח ההגדה): "אֲפֹלוּ בְּלָנוּ חֻמִּים,
בְּלָנוּ נְבוֹנִים, בְּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה — מִצְוָה עָלֵינוּ
לִסְפֹּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם". וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוּף
פְּסָחִים.

נסח ההגדה נדפס לעיל מעמ' קכ עד קכג

הַמִּצְוָה הַקִּנ"ע — הַצּוּי שֶׁנֶּצְטוּיָנוּ לְשִׁמּוֹעַ קוֹל שׁוֹפָר
בַּיּוֹם הַהוּא בְּתַשְׁרִי, וְהוּא אָמְרוּ עָלָיו: "יּוֹם תִּרְוַעָה יִהְיֶה
לָכֶם" (במדבר כט, א). וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְסַכֶּת
רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְאֵין הַנְּשִׁים חַיְבוֹת בָּהּ.

1 (שם יב, טו), אִם הוּא מְזִיד; וְאִם הוּא שׁוֹגֵג — חֵזֶב
2 חֲטָאת קְבוּעָה. וְכָבֵר נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּמְסַכֶּת
3 פְּסָחִים.

הַמִּצְוָה הַקִּצ"ח — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהֲרָנוּ מִלֶּאֱכֹל
5 דְּבָרִים שֵׁשׁ בָּהֶם תַּעֲרֹכַת חֻמֵּץ, אֶף־עַל־פִּי שֶׁאֵינָם לָחֶם,
6 כְּגוֹן הַכּוֹתֵחַ וְהַמּוֹרִיס וְהַשֹּׁכֵר (מאכלים עִם תַּעֲרֹכַת קִמָּח)
7 וְדוֹמִיָּהֶם, וְהוּא אָמְרוּ: "כָּל־מִחְמָצָה לֹא תֹאכְלוּ" (שם, כ).
8 וְלִשׁוֹן הַמִּכְלָתָא: "כָּל־מִחְמָצָה לֹא תֹאכְלוּ — לְרִבּוֹת
9 כּוֹתֵחַ הַכֹּבֵל וְשֹׁכֵר הַמִּדִּי וְחֻמֵּץ הָאֲדוּמִי. יָכוֹל יִהְיֶה חֵזֶבִין
10 עָלֶיהֶן (כֶּשֶׁם שֶׁאֲסוּרִים כִּי יִהְיוּ חֵיבִים עֲלֵיהֶם עוֹנֵשִׁים
11 שֶׁנֶּאֱמַרוּ בְּאִסּוּר חֻמֵּץ) — תִּלְמוּד לומר: "חֻמֵּץ" — מֶה
12 חֻמֵּץ מִיָּחַד שֶׁהוּא מִין (חֻמֵּץ) גָּמוּר, יִצָּאוּ אֵלָיו שְׁאֵינָן מִין
13 גָּמוּר. לָמָּה בָּאוּ? לְעֹבֹר עָלֶיהֶן בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וְכָבֵר
14 נִתְבָּאָר בִּפְסָחִים (מג), שֶׁאֶף־עַל־פִּי שֶׁהֵם אֲסוּרִים
15 וּמִזְהֲרִים עַל אֲכִילָתָם — אֵין הַאֲוִכְלָם חֵזֶב מִלְּקוֹת אֵלָּא
16 אִם יֵשׁ (מִצְטָבֵר) בָּהֶם כְּזֹת חֻמֵּץ בְּכִדִּי אֲכִילַת פָּרֶס
17 (כְּשֶׁאֲוִכְלָם תוֹךְ שִׁיעוֹר זִמְנֵי שֶׁל אֲכִילַת חֻמֵּץ כִּבֵּר לָחֶם); אֲכָל
18 אִם יֵשׁ בָּהֶם עֲרוֹב חֻמֵּץ פָּחוֹת מִשִּׁיעוֹר זֶה — אֵין חֵזֶבִים
19 עַל אֲכִילָתָם מִלְּקוֹת.

יום שני ב' כסלו ה'תשע"ח

מצות לא תעשה ר. רא. מצות עשה קנח.

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְיָמָה מֵאֲתִים — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהֲרָנוּ
21 שְׁלֹא יִרְאֶה חֻמֵּץ בְּכָל־מוֹשְׁבוֹתֵינוּ כָּל־שְׁבַעַת הַיָּמִים,
22 וְהוּא אָמְרוּ: "וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ חֻמֵּץ וְלֹא־יִרְאֶה לָךְ שְׂאֹר
23 בְּכָל־גְּבֻלְךָ" (שמות יג, ז). וְאֵין אֵלָיו שְׁנֵי לֹאִין בְּשָׁנֵי
24 עֲנִינִים, אֵלָּא הֵם בְּעֲנִין אֶחָד. וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ (בִּיצֵה ז):
25 "פֶּתַח הַכֶּתֹּב בְּחֻמֵּץ וְסִים בְּשְׂאֹר — לומר לָךְ: הֵינוּ
26 חֻמֵּץ הֵינוּ שְׂאֹר", כְּלומר: שְׁאֵין חֲלוּק בֵּין הַשְׂאֹר
27 (הַמַּחֲמִיץ) עֲצָמוֹ אוֹ הַחֵזֶב שֶׁנִּתְחַמֵּץ. וְיִמִּי שֶׁעֲבַר וְהִנֵּחַ
28 חֻמֵּץ בְּרִשְׁתּוֹ — אֵינוֹ חֵזֶב מִלְּקוֹת, אֵלָּא אִם לָקַח חֻמֵּץ
29 בִּפְסַח וְקָנְהוּ שִׁיָּהָ (שִׂאזו) עוֹשָׂה מַעֲשֶׂה. וְלִשׁוֹן
30 הַתּוֹסֵפֶתָא: "הַמְשִׁיר חֻמֵּץ בִּפְסַח וְהַמְקִים כְּלָאִים בִּפְרֶם
31 — אֵינוֹ לוֹקֶה".

הַמִּצְוָה הַר"א — הַאֲזַהְרָה שֶׁהַזְהֲרָנוּ שְׁלֹא יִמָּצֵא
32 חֻמֵּץ בְּרִשְׁתּוֹנוֹ, גַּם אִם אֵינוֹ נִרְאֶה אוֹ אִם הוּא מִפְקָד,
33 וְהוּא אָמְרוּ: "שְׁבַעַת יָמִים שְׂאֹר לֹא יִמָּצֵא בְּכַתִּיכָם" (שם
34 יב, יט). וְגַם זֶה לֹוִקִין עָלָיו בְּתַנְאִי שִׁיָּהָ שֶׁם מַעֲשֶׂה, כְּמוֹ
35 שֶׁהִזְכִּירוּ לָפִי הַכֹּלָלִים שֶׁנִּתְבָּאָרוּ בִּמְסַכֶּת שְׁבוּעוֹת (כא).
36 וּבִפְרוּשׁ אָמְרוּ בְּמִקּוֹמוֹת שְׁנוּנִים: עוֹבֵר בְּכָל יִרְאֶה וּבִל
37 יִמָּצֵא. וּבְתַחֲלַת מְסַכֶּת פְּסָחִים (ה). נִתְבָּאָרוּ דִּינֵי שְׁתֵּי
38 הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה, וְשֶׁם נִתְבָּאָרוּ הָעֲנִינִים שֶׁהִזְהִיר עָלֵיהֶם
39 בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יִרְאֶה וְגו'" בְּכָל־גְּבֻלְךָ" (שם יג, ז) וְהָעֲנִינִים
40 שֶׁהִזְהִיר עָלֵיהֶם בְּאָמְרוֹ: "לֹא־יִמָּצֵא בְּכַתִּיכָם". וְשֶׁם
42 נִתְבָּאָר שְׁכָל־לֹא (מִהַשְׁנִים: "בִּל יִרְאֶה" ו"בִּל יִמָּצֵא") לֹוִקֵד

יום רביעי ד' כסלו ה'תשע"ח

מצות עשה קסח.

1 המצוה הקס"ח — הצווי ששצטוינו לישב בספה
2 שבצעת ימים בכל-ימי החג, והוא אמרו יתעלה: "בספת
3 תשביו שבצעת ימים" (ויקרא כג, מב). וכבר נתבאר דיני
4 מצוה זו במסכתא המיוחדת לכך, כלומר: מסכת ספח.
5 ואין הנשים חייבות במצוה זו.

יום חמישי ה' כסלו ה'תשע"ח

מצות עשה קסט.

6 המצוה הקס"ט — הצווי ששצטוינו לטול לולב
7 ולשמות לפני ה' שבצעת ימים, והוא אמרו יתעלה:
8 "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" (ויקרא כג, מז). וכבר
9 נתבאר דיני מצוה זו במסכת ספח. וק"ש (מא). נתבאר,
10 שאין מצוה זו חובה שבצעת ימים אלא במקדש בלבד;
11 אבל בשאר מקומות, ביום הראשון בלבד היא חובה
12 מן-התורה. ואין הנשים חייבות במצוה זו.

יום שישי ו' כסלו ה'תשע"ח

מצות עשה קעא.

13 המצוה הקע"א — הצווי ששצטוינו לתן מחצית
14 השקל כל-שנה, והוא אמרו יתעלה: "ונתנו איש כפר
15 נפשו לה" (שמות ל, יב), ואמר "זה תנו" (שם, יג). וברור,
16 שאין הנשים חייבות במצוה זו, לפי שהפתיב אומר:
17 "כל-העובר על-הפקדים" (שם) (כל מי שנפקד לצבא —
18 יצאו נשים שאינן נפקדות). וכבר נתבאר דיני מצוה זו
19 במסכתא המיוחדת לה, כלומר: מסכת שקלים. וק"ש (פרק
20 ח משנה ח) נתבאר, שמצוה זו אינה נוהגת אלא בפני
21 הבה.

יום ש"ק ז' כסלו ה'תשע"ח

מצות עשה קעא. קנג.

המצוה הקע"א נדפסה ביום הקודם.

23 המצוה הקנ"ג — הצווי ששצטוינו יתעלה לקדש
24 חדרים ולחשב חדרים ושנים, וזו היא מצות קדוש
25 החדש (קביעת יום ראש-חדש נקרא "קידוש"), והוא אמרו
26 יתעלה: "החדש הזה לכם ראש חדרים" (שמות יב, ב),
27 ובפרוש נאמר (ראש השנה כב): "עדות זו תהא מסורה
28 לכם", כלומר: מצוה זו אינה מסורה לכל-אחד ואחד
29 בשבת בראשית (השבת). על-שם שבה שבת הקדוש ברוך
30 הוא ממעשה בראשית) — שכל-אחד מונה ששה ימים
31 ושוכת בשביעי — כך שגם כל-אדם הרוצה את-הלכנה
32 יעשנו ראש חדש, או יחשב בחשבון התורני (חשובי

הלוח כפי שקבעו חכמי התורה) יעשה ראש חדש, או יראה
34 שהאביב אחר (אחת הסיבות לעיבור השנה) וזולתו (או)
35 סיבה אחרת) ממה שאנו להתחשב בו ויוסיף חדש —
36 אלא מצוה זו לא יעשה לעולם אלא בית דין הגדול
37 דוקא ובארץ ישראל דוקא. לפיכך בטלה אצלנו היום
38 הראיה מחמת העדר בית דין הגדול, כמו שבטלה
39 הקרבת הקרבנות מחמת העדר המקדש. ובזה טעו
40 המינים הנקראים כאן במזרח 'קראים', וזהו היסוד שגם
41 לא כל-הרבנים עמדו עליו, והחלו מגששים עמהם
42 בחשכת האפלה. דע, שהחשבון הזה שאנו מחשבים
43 היום ויודעים בו ראשי החדשים והמועדים, אין מתר
44 לעשותו אלא בארץ ישראל בלבד; אבל בשעת הדחק
45 ובהעדר חכמים מארץ ישראל, אז מתר לבית דין הסמוך
46 (הסמוך לכהן) בארץ ישראל לעבר שנים ולקבוע חדרים
47 בחוצה לארץ, כדרך שעשה רבי עקיבא, כמו שנתבאר
48 בתלמוד (ברכות סג) — ובזה יש קשי גדול, והידוע
49 (ש)כמעט תמיד בית דין הגדול אמנם היה בארץ ישראל,
50 והם שיקבעו חדרים ויעברו שנים בדרךים המקבלות
51 אצלם ובהתקבצם יחד.

52 ויש כאן יסוד גדול מאד מיסודות האמונה, שלא ידעוהו
53 ולא יגישו בו אלא המעמיקים חקר. היינו: זה שאנו
54 מחשבים היום בחוצה לארץ בסדר העבור שבדינינו
55 ואומרים שיום זה ראש חדש ויום זה חג — לא בגלל
56 חשבוננו אנו עושים אותו חג בשום אופן, אלא מפני
57 שבית דין הגדול שבארץ ישראל כבר קבעו יום זה חג
58 או ראש חדש, ומפני שהם אמרו שהיום ראש חדש או
59 היום חג, הוא נעשה חג או ראש חדש, בין שהיתה
60 פעלתם זו על פי חשבון או על פי ראיה, כמו שנמסר
61 לנו בקבלה (ראש השנה כה): "אשר-תקראו אתם (ויקרא
62 כג, ב) — אין לי מועדות אלא אלו", כלומר: אשר
63 יאמרו הם שהם מועדות, אפלו שוגגין אפלו אנוסין
64 אפלו מטעין, כמו שבא לנו בקבלה. ואין אנו עושים
65 היום חשבון אלא כדי שגדע את-היום שקבעו בו בני
66 ארץ-ישראל, בין שבסדר זה עצמו מחשבים וקובעים
67 היום — לא בראיה; ועל קביעתם אנו סומכים — לא
68 על חשבוננו. ואין חשבוננו אלא לגלוי מלתא (לגלות
69 דבר שכבר נקבע בזמנו), והבן זה היטב.

70 והנני מוסיף לך באור: אלו הנחנו, למשל, שבני ארץ
71 ישראל יעדרו מארץ ישראל — חלילה לאל מלצעות
72 זאת, לפי שכל הכטיח שלא ימחה ולא ישרש את-
73 שארית האמה לגמרי — ולא יהיה שם בית דין בנמצא,
74 ולא יהיה בחוצה לארץ בית דין שנסמך בארץ ישראל
75 — הרי אז לא היה חשבוננו זה מועיל לנו כלל בשום
76 אופן, לפי שאין לנו לחשב בחוצה לארץ ולעבר שנים
77 ולקבוע חדרים אלא באותם התנאים הנזכרים, כמו

14 אַתָּה מַחֲשֵׁב לְשֹׁנָה, וְאִי אַתָּה מַחֲשֵׁב יָמִים" — מִשְׁמַע
15 שֶׁהוֹסֵפָה בָּהּ לֹא תִהְיֶה אֶלָּא חֹדֶשׁ שָׁלֵם. וְאָמַר: "חֹדֶשׁ
16 יָמִים" (במדבר יא, כא) — אָמְרוּ: "יָמִים אַתָּה מַחֲשֵׁב
17 לְחֹדֶשׁ וְאִין אַתָּה מַחֲשֵׁב שְׁעוֹת". וְאָמְרוּ: "שְׁמוֹר אֶת־
18 חֹדֶשׁ הָאָכִיב" (דברים טז, א) — מִשְׁמַע שֶׁבְּשָׁנִים שָׁלְנוּ
19 חוֹבָה שֶׁנִּשְׁמָר בָּהֶן תְּקוּפוֹת הַשָּׁנָה, וּלְפִיכָף יִהְיוּ שְׁנוֹת
20 תְּמִיָּה (למרות שחישבו החדשים מבוסס על מהלך הירח).
21 וַיִּכְבֶּר נִתְבָּאָרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּשְׁלֵמוֹת כְּפָרָק א'
22 מִסְּנֵה־דִרְיָן (יא.) וַיִּמְסַכֵּת רֹאשׁ הַשָּׁנָה (ב.) וְגַם בְּכִרְכּוֹת
23 (סג.).

1 שֶׁבְּאָרְנוּ "כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבָרֶיהָ" מִירוּשָׁלַם"
2 (ישעיה ב, ג). וְאִם יִתְבּוֹנֵן מִי שֵׁשׁ לוֹ דְּעָה שְׁלֵמָה בְּדַבְרֵי
3 הַתְּלִמּוּד שֶׁבְּעֵנֶן זֶה, יִתְבָּאֵר לוֹ כָּל־מַה־שֶּׁאֲמָרְנוּ בְּרוּר
4 שָׁאִין בּוֹ שׁוּם סִפְקָא. וְהִנֵּה יֵשׁ רַמְזִים בְּלִשׁוֹן הַתּוֹרָה,
5 הַמּוֹרֹת עַל יְסוּדוֹת הַסֵּדֶר שֶׁאֲנוּ סוֹמְכִים עָלָיו בִּידִיעַת
6 רֹאשֵׁי תַּדְּשִׁים וְעַבּוּר שְׁנִים, מֵאֲלָה אָמְרוּ: "וְיִשְׁמַרְתָּ
7 אֶת־הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֵדָה מִיָּמִים יְמִימָה" (שמות יג, י).
8 אָמְרוּ (מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי): "מִלְּמַד שֶׁאִין
9 מַעֲבִירִין אֶת־הַשָּׁנָה אֶלָּא בְּפָרָק הַסֵּמוּף לְמוֹעֵד" (בחדוש
10 אדר — הַסֵּמוּךְ לְמוֹעֵד פֶּסַח) וְאָמְרוּ (שם): "מִנֵּין שֶׁאִין
11 מַעֲבִירִין אֶת־הַחֹדֶשׁ אֶלָּא בְּיוֹם וְאִין מִקְדָּשִׁין אֶת־הַחֹדֶשׁ
12 אֶלָּא בְּיוֹם? תְּלִמּוּד לֹמַר: מִיָּמִים יְמִימָה". וְאָמַר יִתְעַלֶּה:
13 "לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה" (שם יב, ב), אָמְרוּ (מגילה ה.): "תַּדְּשִׁים

המשך ביאור למס' מכות ליום רביעי עמ' א

31 בְּקַל וְחוֹמֶר מִפְּעֻשָׁר, וְאִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ בִּבְכוּר מַלְקוֹת לֹאוּכֹל
32 לְפָנֵי וְיִיקָה, גַּם מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד בְּקַל וְחוֹמֶר
33 מִתּוֹדָה וְשִׁלְמִים, הָאֵל – אֵלָּא עַל כִּרְחָךְ לֹא בָּא הַתְּנוּבָה וְיִיקָה וְיִיקָה
34 לְלַמּוֹד לֹזֵר הָאוֹכֵל מִן הַבְּכוּר אֲפִילוּ לְאַחֵר וְיִיקָה שְׁהוּא לֹזֵקָה,
35 שְׁמֵאחַר שְׁהוּתֵר רַק לְכַהֲנִים לֹאכֹלוּ, שְׁנֵאמַר לִגְבִי בְכוּר (במדבר יח
36 יח) וְיִבְשָׁרְם יִהְיֶה לָךְ בְּחֻזֵּה הַתְּנוּפָה, יֵשׁ לֹמַר שְׁדִרְשָׁה זוֹ מוֹסִיפָה
37 בּוֹ אִיסוּר לֹאוּ.
38 מִמְּשִׁיךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן לְדִרּוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק: 'בְּקֶרֶךְ וְצִאנְךָ' זוֹ הַמַּתָּה
39 וְאִשָּׁם, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מַה בָּא פְסוּק זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ
40 מַלְקוֹת לְאוֹכְלֵן חוּץ לְחוּמָה, אִם כֵּן מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר
41 לְלַמְּדֵם בְּקַל וְחוֹמֶר מִפְּעֻשָׁר, וְאִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ מַלְקוֹת לֹאוּכֹל
42 לְפָנֵי וְיִיקָה, גַּם מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד דִּין זֶה בְּקַל וְחוֹמֶר
43 מִתּוֹדָה וְשִׁלְמִים, וְאִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ מַלְקוֹת לֹזֵר הָאוֹכֵל לְאַחֵר
44 וְיִיקָה, גַּם מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד דִּין זֶה בְּקַל וְחוֹמֶר
45 מִבְּכוּר, הָאֵל – אֵלָּא עַל כִּרְחָךְ לֹא בָּא הַתְּנוּבָה וְיִיקָה וְצִאנְךָ אֲפִילוּ
46 לְלַמּוֹד לְאוֹכֵל – בֵּין זֶר וּבֵין כֹּהֵן הָאוֹכֵל מִחֻמָּת וְאִשָּׁם אֲפִילוּ לְאַחֵר
47 וְיִיקָה חוּץ לְקָלְעִים שְׁהוּא לֹזֵקָה, שְׁמֵאחַר שִׁישׁ בּוֹ מִצּוֹת עֲשֵׂה
48 שְׁנֵאמַר לִגְבִי חֲטָאת (ויקרא י ט) 'בְּמִקּוֹם קֹדֶשׁ תִּבְחָצֵר אֹהֶל
49 מוֹעֵד, יֵשׁ לֹמַר שְׁדִרְשָׁה זוֹ בִּאֵה לְהוֹסִיף בּוֹ אִיסוּר לֹאוּ'.
50 מִמְּשִׁיךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן לְדִרּוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק: 'נִדְבָּוְתִיךָ' זוֹ עוֹלָה, אָמַר רַבִּי
51 שְׁמַעוֹן מַה בָּא פְסוּק זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ מַלְקוֹת לְאוֹכְלֵן
52 חוּץ לְחוּמָה, אִם כֵּן מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד עוֹלָה בְּקַל
53 וְחוֹמֶר מִפְּעֻשָׁר, וְאִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ מַלְקוֹת לֹאוּכֹל לְפָנֵי וְיִיקָה,
54 גַּם מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר לְלַמְּדָה בְּקַל וְחוֹמֶר מִתּוֹדָה וְשִׁלְמִים,
55 וְאִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ מַלְקוֹת לֹאוּכֹל לְאַחֵר וְיִיקָה, גַּם מִיּוֹתֵר הוּא,
56 שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר לְלַמְּדָה בְּקַל וְחוֹמֶר מִבְּכוּר, וְאִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ
57 מַלְקוֹת לֹאוּכֹל חוּץ לְקָלְעִים, גַּם מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר
58 לְלַמְּדָה בְּקַל וְחוֹמֶר מִחֻמָּת וְאִשָּׁם, הָאֵל – אֵלָּא עַל כִּרְחָךְ לֹא בָּא
59 הַתְּנוּבָה

1 רַבִּי יוֹחָנָן רָצָה לְחַדֵּשׁ לָנוּ, דְּרַבִּי עֲקִיבָא כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן כְּבִידָא לִיָּה –
2 שְׁגַם רַבִּי עֲקִיבָא סוֹבֵר כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁקִרְיָאָה מַעֲכַבֵּת.
3 מִבְּרִית הַגְּמָרָא: מַאי רַבִּי שְׁמַעוֹן – הֵיכֵן מִצִּיּוֹן שְׁרַבִּי שְׁמַעוֹן סוֹבֵר
4 כֵּן. מִשְׁבִּיחַ הַגְּמָרָא: דִּתְנִיָא בְּבִרְיָא, נֵאמַר בְּתוֹרָה (דברים יב ז) 'לֹא
5 תּוֹכֵל לֶאֱכֹל בְּשַׁעֲרֵיךָ מִעֵשֶׂר דִּגְגָךְ וְתִירִשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ וְכִלְתָּ בְּקֶרֶךְ
6 וְצִאנְךָ וְכָל נִדְרֶיךָ אֲשֶׁר תִּדְּר וְנִדְבָתֶיךָ וְתִרְוֹמַת יִדְךָ', רַבִּי שְׁמַעוֹן
7 דִּרְשׁ מִקְרָא זֶה, 'וְתִרְוֹמַת יִדְךָ' אֵלּוּ בְּכוּרִים, וְנִקְרָאִים כֵּךְ מִשּׁוּם
8 שְׁנֵאמַר בְּהֵם לִשׁוֹן 'יִד', שְׁנֵאמַר (שם כו ד) 'וְלִקַּח הַכֹּהֵן הַטָּהוֹר מִיִּדְךָ',
9 אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מַה בָּא פְסוּק זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ
10 מַלְקוֹת לְאַדָּם הָאוֹכְלֵן חוּץ לְחוּמָה – חוּץ לְחוּמַת יְרוּשָׁלַם, אִם כֵּן
11 מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר לְלַמְּדוֹ בִּיכּוּרִים כָּל וְחוֹמֶר מִפְּעֻשָׁר תְּהֵא, וְכֵן
12 יֵשׁ לְלַמּוֹד, וְזֶה מִפְּעֻשָׁר תְּהֵא אִם אוֹכְלֵן חוּץ לְחוּמָה לֹזֵקָה,
13 בְּכוּרִים הַחֲמוּרִים לֹא כָּל שָׁבִין שְׁהֵאוּכֹל חוּץ לְחוּמָה לֹזֵקָה. הָאֵל –
14 אֵלָּא עַל כִּרְחָךְ לֹא בָּא הַתְּנוּבָה וְתִרְוֹמַת יִדְךָ, אֲפִילוּ לְלַמְּדוֹ לְאוֹכְלֵן
15 מִבְּכוּרִים עַד שֶׁלֹּא קָרָא עָלֶיהֶן שְׁהוּא לֹזֵקָה. וְכֵמוּ שְׁשִׁנִּינוּ בְּמִשְׁנַתֵּינוּ
16 שְׁקִרְיָאָה מַעֲכַבֵּת אֶת אֲכִילַת הַבִּיכּוּרִים, שִׁכִּיּוֹן שִׁידַעְנוּ שִׁישׁ בּוֹ
17 מִצּוֹת עֲשֵׂה לְקִרְוָא, יֵשׁ לֹמַר שְׁבֵאָה דִּרְשָׁה זוֹ וּמוֹסִיפָה בּוֹ אִיסוּר
18 'לֹאוּ' לֵאסוּר אֲכִילָה קוּדֶם קִרְיָאָה.
19 מִמְּשִׁיךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן לְדִרּוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק: 'וְנִדְבָּוְתִיךָ' זוֹ תּוֹדָה וְשִׁלְמִים,
20 וְנִקְרָאִים כֵּךְ מִשּׁוּם שְׁסִתְמֵן בָּאִים בְּתוֹרַת נִדְבָה שָׁאִין עֲלִיה
21 אַחֲרִיתוֹת, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מַה בָּא פְסוּק זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ
22 מַלְקוֹת לְאוֹכְלֵן חוּץ לְחוּמָה, אִם כֵּן הוּא מִיּוֹתֵר, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר
23 לְלַמּוֹד דִּין זֶה בְּקַל וְחוֹמֶר מִפְּעֻשָׁר, הָאֵל – אֵלָּא עַל כִּרְחָךְ לֹא בָּא
24 הַתְּנוּבָה וְנִדְבָּוְתִיךָ, אֵלָּא לְאוֹכְלֵן בְּתוֹדָה וְשִׁלְמִים לְפָנֵי וְיִיקָה – לְפָנֵי
25 זִרְיָקַת הַדָּם שְׁהוּא לֹזֵקָה, שְׁמֵאחַר שְׁנֵאמַר בְּהֵם מִצּוֹת עֲשֵׂה וְיִידֶם
26 וְנִדְבָּוְתִיךָ יִשְׁפֹךְ וְרַק לֵאמֹר מִכֵּן נִאֲמַר 'וְהִבְשָׁר תֹּאכֵל' (דברים יב כז), יֵשׁ
27 לֹמַר שְׁדִרְשָׁה זוֹ מוֹסִיפָה בּוֹ אִיסוּר לֹאוּ.
28 מִמְּשִׁיךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן לְדִרּוֹשׁ אֶת הַפְּסוּק: 'וְנִדְבָּוְתִיךָ' זוֹ הַבְּכוּר, אָמַר
29 רַבִּי שְׁמַעוֹן, מַה בָּא פְסוּק זֶה לְלַמְּדֵנוּ, אִם בַּאֲלֵמוֹת שִׁישׁ מַלְקוֹת
30 לְאוֹכְלֵן חוּץ לְחוּמָה, אִם כֵּן מִיּוֹתֵר הוּא, שְׁהָרִי אֲפֻשֶׁר לְלַמּוֹד דִּין זֶה

ישעיה פרק נא טו-כב

טו ואֲנִכִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ רָגַע הָיָם וַיִּהְיוּ גִלְיוֹ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: טז וְאֲשִׁים דְּבָרִי בִפִּיךָ וּבְצֵל יְדֵי כְּסִיתֶיךָ לְנִמְעַ שְׁמִי וְלִיסֹד אֶרֶץ וְלֵאמֹר לְצִיּוֹן עַמִּי־אַתָּה: (ס) ז' הַתְּעוֹרְרִי הַתְּעוֹרְרִי קוֹמִי יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר שְׁתִּית מִיַּד יְהוָה אֶת־כּוֹס חֲמָתוֹ אֶת־קִבְעַת כּוֹס הַתְּרַעְלָה שְׁתִּית מְצִית: יח אֵין־מִנְהַל לָהּ מִכֶּל־בָּנִים יִלְדָה וְאֵין מִחֻזֵּק בִּידָהּ מִכֶּל־בָּנִים גִּדְּלָה: יט שְׁתִּים הִנֵּה קְרָאתֶיךָ מִי יְנוּד לָךְ הַשָּׂדֶה וְהַשֹּׁבֵר וְהָרַעֵב וְתַחֲרַב מִי אֲנַחְמֶךָ: כ בָּנִיךְ עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרָאשׁ כְּל־חֻצוֹת כְּתוּב מִכְמָר הַמְּלָאִים חֲמַת־יְהוָה גָּעַרְתָּ אֱלֹהֶיךָ: כא לִכֵּן שְׁמַעֲיָנָא זֹאת עֲנִיָּה וּשְׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּין: (פ) כב כֹּה־אָמַר אֲדֹנֶיךָ יְהוָה וְאֱלֹהֶיךָ יְרִיב עִמּוֹ הִנֵּה לִקְחָתִי מִיָּד אֶת־כּוֹס הַתְּרַעְלָה אֶת־קִבְעַת כּוֹס חֲמָתִי לֹא־תוֹסִיפִי לְשִׁתּוֹתָה עוֹד:

רש"י

(טו) רוגע הים. לשון עורי רגע (איוב ז) פרונצ"א בלע"ז: (טז) לנטוע שמים. לקיימא עמא דאמיר עליהון דיסגון ככוכבי שמיא: וליסוד ארץ. ולשכללא כנישתא דאמיר עליהון דיסגון כעפרא דארעא: (יז) קבעת. ת"י פילי והוא שם כוס ולי נראה קובעת אלו השמרים הקבועים בתחתית הכלי, ומצית יורה עליו כמה שנאמר שמריה ימצו (תהלים עה): התרעלה. הוא משקה המטמטם ומתיש כח האדם כאסור וקשור ומעוטף כמו הברושים הרעלו (נחום ב) והשרות והרעלות שהוא לשון עיטוף ובמס' שבת

מדיות רעולו' מין סרבל נאה להתעטף בו. תרעלה. אינטומישמנ"ט בלע"ז: מצית. אגושטי"ר בלע"ז: (יט) שתיים הנה קראתך. צרות כפולות שתיים שתיים: מי אנחמך. מי אביא לך לנחמך ולומר אף אומה פלונית היא לקתה דוגמתך: (כ) עולפו. לשון עייפות כמו (עמוס ח) תתעלפנה הבתולות בצמא פשמי"ר בלע"ז: כתוא מכמר. הפקר כתוא זה שנפל למכמר, תוא כמו ותאו וזמר (דברי' יד): (כא) ושכורת ולא מיין. שכורת מדבר אחר שלא מיין: (כב) יריב עמו. אשר ידין דיין עמו:

מצודת ציון

(טו) רוגע. ענין בקוע כמו עורי רגע (איוב ז): (יז) התעוררי. מל' הערה והקיצה מהשינה: קבעת. מלשון קבע והם השמרים הקבועים בתחתיות הכוס: התרעלה. יתכן שהוא מל' עול בהפוך ור"ל כוס משקה המטמטם את הלב לרוע תכונתו והוא משל על הפורעניות וכן סף רעל (זכריה יב): מצית. מל' מציצה כמו למען תמוצו והתענגתם (לקמן ס): (יח) מנהל. ענין הנהגה כמו נהלת בעון (שמות טו): מחזיק. אוחז: (יט) קוראותיך. מל' מקרה: (כ) עלפו. ענין חלשות הלב והעדר ההרגשה כמו תתעלפנה הבתולות (עמוס ח): כתוא. הוא שור הבר והוא בהפוך מן ותאו וזמר (דברים יד) וכמו כבש כבש: מכמר. רשת הלוכד כמו ופורשי מכמורת (לעיל יט): חמת. מלשון חמה וכעס: גערת. ענין צעקת נזיפה:

מצודת דוד

(טו) ואנכי וגו'. ר"ל ולמה לא תשען עלי הלא אנכי ה' אלהיך והכל בידי, פעם בוקע מי הים לבל ילך במהלכו ופעם יצוה שיריומו הגלים ויהמו בקול גדול: ה' צבאות שמו. לפי שהוא מושל בצבאות מעלה ומטה: (טז) ואשים דברי בפוך. דברי התורה שמתי בפוך לדבר בס: ובצל ידי כסיתך. מעולם הגנתי עליך מן האויב בזכות התורה: לנטוע שמים. שיהיו נטועים על אדמתם עם ישראל אשר עליהם נאמר ככוכבי השמים כמו שכתוב הבט נא השמימה וספור הכוכבים וכו' כה יהיה זרעך (בראשית ט"ו): וליסוד ארץ. שיהיו מיוסדים אלו הנמשלים גם לעפר הארץ כמ"ש ושמתי את זרעך כעפר הארץ (שם יג): ולאמר לצייון. כל העכו"ם יאמרו על בני ציון שהמה עמי כי יהיה נראה בהם שפע טובה מרובה: (יז) התעוררי. זהו מאמר הנביא בבשורה הקיצי מתרדמת הצער

וקומי: אשר שתי. אשר עד הנה שתי כוס החמה הבא מה' ונתמרק א"כ העון: את קובעת. השמרים הקבועים בתחתית כוס התרעלה כבר שתי ומצית את הכל ולא נשאר מאומה ר"ל כל הרעות הכתובות כבר באו עליך ולא תוסיף לבוא עוד: (יח) אין מנהל לה. עודה בגולה לא היה בה מנהיג מי מאנשיה: ואין מחזיק. לא היה מי להחזיק בידה שלא תפול לארץ כי מכולם אפס הכח והממשלה: (יט) שתיים. צרה כפולה קרה לך ומי הוא אשר ינווד בראש עליך לנחמך כי כולם קמו עליך: והשודר והשבר. עכשיו יפרש מה הם השתים ואמר שהם השוד והשבר: והרעב והחרב. הוא פי' על השוד והשבר כי השבר הוא הרעב וכן נאמר בשברי לכם מטה לחם (ויקרא כ"ו) והשוד הוא שדית גייסות הבאים בחרב במלחמה: מי אנחמך. תחסר הבי"ת והוא כמו במי אנחמך ר"ל את מי אביא לראיה ולדוגמא לומר שגם לו קרה כמקרה שיהיה לך לתנחומין כי כן דרך בני אדם להתנחם בזה וכאומר הנה באמת לא קרה למי כמקרה: (כ) בניך עלפו. מחסרון לחם ומים: שכבו וגו'. מתי רעב וחרב שכבו בחוצות ואין קובר להם: כתוא מכמר. ר"ל נשאר שוכב במקום שהומת כשור הבר הנלכד ברשת שהוא שם במקום שנלכד וא"א לו לזוז ממקומו: (כא) לכן. הואיל וקבלת גמול עונך שמעי עתה זאת וכו'. ושכורת. מבולבלת כשכור לא משתיית יין כ"א מצרה ויגון: (כב) ואלהיך יריב עמו. אשר יריב עמו לקחת נקמתם מיד המרעים להם: הנה לקחתי מידך וגו'. רצה לומר עוד לא יהיו הצרות פקודות אצלך: את קובעת. השמרים הקבועים בתחתית הכוס והוא כפל ענין במ"ש:

איוב פרק לד לו

לו כִּי יִסֵּף עַל־חַטָּאתָו פֶּשַׁע בִּינִינוּ יִסְפֹּק וַיִּרֶב אֲמַרְיו לֵאמֹר:

איוב פרק לה א-יא

א וַיַּעַן אֱלֹהֵיו וַיֹּאמֶר: ב הֲזֹאת חֲשַׁבְתָּ לְמַשְׁפָּט אֲמַרְתָּ צָדִיקִי מֵאֵל: ג כִּי־תֹאמַר מִה־יִסְכֵּן־לְךָ מִה־אֲעִיל מִחַטָּאתִי: ד אֲנִי אֲשִׁיכֶךָ מִלֵּין וְאֶת־רַעֲיֶיד עִמָּךְ: ה הִפֵּט שָׁמַיִם וְרָאָה וְשׁוּר שְׁחָקִים גָּבְהוּ מִמֶּךָ: ו אִם־חַטָּאת מִה־תִּפְעַל־בּוֹ וְרָבוּ פִשְׁעֶיךָ מִה־תַּעֲשֶׂה־לּוֹ: ז אִם־צָדִיקָת מִה־תִּתֵּן־לּוֹ אוֹ מִה־מִּידָךְ יִקַּח: ח לֹא־יִשְׁכָּמוֹךְ רִשְׁעֶךָ וּלְבֶן־אָדָם צָדִיקָתְךָ: ט מֵרֵב עֲשׂוּקִים יִזְעִיקוּ יִשְׁוּעוֹ מִזֹּרַע רָבִים: י וְלֹא־אָמַר אִיָּה אֱלֹהִים עֲשֵׂי נִתָּן וּמִרֹת בְּלִילָה: יא מִלִּפְנֵי מִבְּהֶמֹת אֶרֶץ וּמִעֹף הַשָּׁמַיִם יִחַכְּמוּ:

רש"י

ואתה נמוך ואין לו תועלת ברשעך וצדקך למה תתפאר אליו בצדקך: (ח) לאיש. אשר כמך. יוכל ויועיל רשעך וצדקתך, ראה רשעים רבים אשר: (ט) מרוב עשוקים. שהם עושקים יזעיקו את הבריות לפניו וישועו עניים מזרוע רבים העושקים אותם: (י) ולא אמר. הרשע: איה אלוה עושי. לירא מפניו: נותן ומירות. כמו כרמך לא תזמור (ויקרא כה) שמכרית את הרשעים בלילה כגון אמרפל וחביריו ומצרים וסנחרב: (יא) מלפנו. מלמדנו חכמה יותר מבהמו' כלו' חשבנו וגדלנו מבהמו' ומעוף:

(לז) יספוק. ל' רוב דברים והרמת קול: בינינו יספוק. הוא אומר מה לנו ולדבריו אף אמנם שגיתי אתי תלין (לעיל יט) ואינו יודע שאנו נענשים ומספיק לנו עונות על שאנו שומעים, כך מפורש בויקרא רבה: (א) (מענה אליהו): (ב) הזאת חשבת למשפט. שהוא משפט הבריות כנגד יוצרם אשר אמרת צדקי משל הבורא: (ג) כי תאמר מה יסכן לך. דרכי יושר: מה אועיל. בצדקתי יותר מחטאתי: (ד) ואת רעך עמך. ששתקו על דבריך: (ה) הבט שמים. ואחרי שהוא גבוה

מצודת ציון

(לז) יספוק. די הספוק ור"ל הרבה מאד כמו במלאות ספקו (לעיל כ):
(ג) יסכן. ענין הנאה ותועלת כמו לא יסכן גבר (לעיל לה):
(ה) ושוור. וראה, כמו אשוורנו ולא קרוב (במדבר כה):
(ט) ישועו. יצעקו: (י) נותן. אומר כמו ולא נתן תפלה (לעיל כ):
(א): זמירות. מל' זמר ורננה: (יא) מלפנו. כמו מאלפנו באל"ף והוא ענין לימוד כמו ואלפך חכמה (לעיל לג):

מצודת דוד

(לז) כי יוסיף. כי על החטא אשר יחטא בלבו לכחש בהשגחה עוד יוסיף פשע אשר בינינו בפרסום רב יתלונן די ספוק וירבה אמריו על האל ואם עכ"ז ילכו להם היסורים ינעול דלת לפני אנשי און ולא ישובו לה' כי יאמרו הכל בא במקרה וכאשר באו כן הלכו (העולה מהמענה ההיא אשר ישוב לומר שהמקום משלם לכ"א כגמולו ואינו מוצא תנאות לחבל מעשה ידיו משנאתו בם כי אם היה כן מה לו להרבות בתחבולות הלא הכל שלו ובידו לאבד הכל בקלות ואין מי ימחה בידו אבל עם הכל יעשה במשפט

הדל יהיה או שוע המעט אם רב ואין כח במערכת השמים לבטל גזירת המקום לזאת מהראוי לשוב לה' ולא לבטע ביסורים אף יתאוה לבל ילכו היסורים מאיוב עד כי ישוב למען הורות תשובה):

(א) ויען. לפי שבמענה השניה השיב בדבר גמול השכר והעונש ועתה בא להשיב בדבר היסורים הבא לאיוב עצמו, לזה נתן ריוח בין ענין לענין להבונן יפה בכל דבר והפסיק מהשניה והתחיל בשלישית: (ב) הזאת. וכי המענה הזאת חשבת למשפט צודק שאמרת צדיק אני יותר מהאל כי אני עשיתי הצדק והוא יעשוק הגמול במה שמסר הכל ביד המערכה: (ג) מה יסכן לך. אם הכל באה מצד המערכה מה הנאה באה לך מעבודת האל או מה הועיל עם ההמנע מחטאתי ר"ל מן החטא המוטבע באדם אשר כמעט טבעו כופהו עליו וקשה לפרוש הימנה: (ד) ואת רעך עמך. ר"ל כמו שאני חולק עמך כן אני חולק עם רעך כי הם שפטו שהיסורים באו עליך בעבור מרבית העון ולבבי לא כן יחשוב: (ה) וראה. עצם תבניתו שאין לו ערך ויחס עמך: גבהו ממך. אשר גבהו ממך מאד ומרחק רב ממך עליהם: (ו) אם חטאת. ר"ל ומן השמים תשפוט על היושב ממעל לו אשר אם חטאת מהו הדבר אשר תוכל לפעול בו: ורבו. ואם רבו וכו' וכפל הדבר במ"ש: (ז) אם צדקת. וכן אם תצדק מהו הדבר אשר תתן לו בזה או מהו הדבר אשר יקח מעצמו מידך: (ח) לאיש כמך. שיש לו ערך עמך בעצם ועמך ישב בקרבך לו זיוק רשעך אשר תעשה לו וכן לו יועיל הצדקה אשר תעשה עמך אבל לא לה' וכאומר והנה בהיות כן אין על המקום לשלם גמול לאדם לא בעבור המנעו מן החטא ולא בעבור עשות הצדק אולם הגמול הבא לאדם הוא בטובו הגדול ובחסדו הרב: (ט) מרוב עשוקים. ולזה כאשר ירבה זעקת עשוקים אשר יזעיקו אותם עושקיהם שועתם אשר ישועו מזרוע רבים אשר יאנסום בכח הזרוע והוא כפל ענין במ"ש: (י) ולא אמר וגו'. ר"ל הצדיק אשר בהם הנותן בפיו זמירות לה' בלילה בהסתור ויחידי לא אמר לזולת איה אלוה העושה אותי ר"ל מדוע שכחת בה' ולא תשמור מצותיו ותעשוק רעך: (יא) מלפנו. הלא המקום למד אותנו דעת יותר מבהמות הארץ ויותר מעוף השמים יחכמו ואם בהם אין מי יעשוק משל רעהו כ"ש האדם שחננו ה' דעה שאין ראו לו לעשוק משל רעהו:

ג פיצד היו משיאין משואות? מביאין בלנסאות של ארו ארפין וקנים ועצי שמן ונערת של פשתן וכו' במשיקה, ועולה לראש החר ומצית בהן את האור ומוליך ומעלה ומוריד עד שהוא רואה את חברו שהוא עושה כן בראש החר השני; וכן בראש החר השלישי.

ד ומאין היו משיאין משואות? מהר המשיקה לסרטבא, ומסרטבא לגרפינא, ומגרפינא לחורן, ומחורן לבית בלתי; ומבית בלתי לא זוז משם, אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד, עד שהיה רואה כל הגולה לפניו במדורת האש.

ה חצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעקב היתה נקראת, ולשם כל העדים מתכנסים, ובית דין בודקין אותם שם. וסעודות גדולות עושין להם בשביל שיהיו רגילין לבא. בראשונה לא היו זזין משם כל היום; התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד, אלא אף החכמה הבאה לילד, והבא להציל מן הדלקה ומן הנגים ומן הנחר ומן המפלת – הרי אלו באנשי העיר, ויש להם אלפים אמה לכל רוח.

ו פיצד בודקין את העדים? זוג שבא ראשון, בודקין אותו ראשון, ומכניסין את הגדול שבהן, ואומרים לו: אמר, פיצד ראית את חלכנה, לפני החמה או לאחר החמה? לצפונה או לדרומה? כמה היה גבוה ולאין היה

פירוש ברטנורא

ג כלונסאות. עצים ארוכים וגבוהים. תרגום גם כלונס. כדי שראו למרחוק; וקנים ועצי שמן ונעורת של פשתן. כל אלו מרכיב שלחבת:

ד מהר המשיקה. הר היותים שהוא נגד ירושלים במזרח: כל הגולה. בני בבל: במדורת אש. שכל אחד ואחד נוטל אבוקה ומעלה לראש גגו:

ה לא היו זזים משם כל היום. העדים שיצאו חוץ לתחומן בשבת ובא להעיד. שהוציא חוץ לתחום אין לו אלא ארבע אמות:

ו לפני החמה או לאחר החמה. פנימית של לבנה לפני החמה, נוטה לצד החמה, או לצד אחר. ועלה קתני סיפא אם אמר לצד החמה לא אמר כלום, שבעולם לא ראתה חמה פנימית של לבנה, דלעולם החלק המאיר מנחה נוטה לצד השמש וחלק הפגום נוטה לצד האחר: בצפונה או בדרומה. שהלבנה מתרחקת מן השמש פעם לצד צפון פעם לצד דרום, ואם ידעו בית דין בדרך החשבון שבאותו זמן ראויה שתהיה לצד צפון ואמרו העדים שראוה נוטה

משניות מבוארות – קהתי

הערה: שמות ההרים שבמשנתנו בארנו על פי ד"ר וילנאי (ע"פ "פרקי אגדה ומשנה" ל"א הרלינג).

י ו ס ר א ש ו י

ב א ו ר מ ש נ ה ג

י ו ס ש נ י

ב א ו ר מ ש נ ה ה

הצר גדולה היתה בירושלים, ובית יעקב היתה נקראת – בגמרא מבואר מלשון "ויעזקוהו" (ישעיה ח, ב), על שם שהיתה מוקפת גדר אבנים (גמרא). ולשם כל העדים מתכנסים – כל הבאים להעיד שראו את הלבנה היו מתכנסים באותה חצר, ובית דין בודקין אותם שם – כמבואר במשנה הבאה. וסעודות גדולות עושין להם – לעדים, בשביל שיהיו רגילין לבא – שכל הרואה לבנה בחידושה יהא מעוניין לבוא לבית דין בירושלים להעיד. בראשונה לא היו זזין משם כל היום – אם באו עדים בשבת מחוץ לתחום, לא היו רשאים לזוז מאותה חצר כל יום השבת, שהואיל ויצאו חוץ לתחומם אין להם אלא ארבע אמות בלבד, אלא שכל החצר נחשבת כארבע אמות (עיין עירובין ד, א). התקין רבן גמליאל הזקן, שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח – הואיל ויצאו מחוץ לתחום ברשות בית דין, הרי הם כאילו באו מתוך התחום ומותר להם לילך אלפים אמה לכל רוח, כדין אנשי ירושלים. ולא אלו בלבד – לא רק בעדי החודש הקלון, אלא אף החכמה – המילית, הבאה לילד – בשבת, מחוץ לתחום, והבא להציל מן הדלקה ומן הנגים – מחיל האויב שהתנפל פתאום על אחת מערי הספר, ומן הנחר – שעלה על גדותיו והציף את העיר, ומן המפלת – כל אלו הואיל והם באים מחוץ לתחום בחיור גמור משום ספק פיקוח נפש, הרי אלו באנשי העיר – שבאו אליה, ויש להם אלפים אמה לכל רוח – מחוץ לעיר (עיין עירובין ד, ג).

ב א ו ר מ ש נ ה ו

פיצד בודקין – בית הדין, את העדים – עדי החודש? זוג – של עדים – שבא ראשון, בודקין אותו ראשון, ומכניסין את

פיצד היו משיאין משואות? מביאין בלנסאות של ארו ארפין – מוטות ארוכים של ארז, שהוא עץ קשה ואינו נשרף מהר, וקנים – מקלות עץ דקים, ונצי שמן – מין עץ המוציא שמן שעושים ממנו זפת (רד"ק), והוא נזכר פעמים אחדות בנ"ך (מלכים א, ו; ישעיה סט, יט; נחמיה ח, טו); ויש מבארים שהוא כינוי לעץ הזית, ונערת של פשתן – שברי הגבעולים הננערים מן הפשתן כשמונפים אותו; כל אלו מגדילים השלחבת, וכו' במשיקה – וקושר את הכל בחבל בראש הכלנס, ועולה לראש החר ומצית בהן את האור – מדליק בהם אש, ומוליך ומביא – את הכלנס הנוער מצד אל צד, ומעלה ומוריד – אותו, כדי שיכירו, שאלו הן משואות ראש חודש, עד שהוא רואה את חברו שהוא עושה כן בראש החר השני; וכן בראש החר השלישי – וכך נדלקו המשואות בראשי כל ההרים, כמפורט במשנה הבאה.

ב א ו ר מ ש נ ה ד

ומאין היו משיאין משואות – מאיזה הר היו מתחילים במשואות, ואילו הם ההרים שהיו משיאים בהם בזה אחר זה? מהר המשיקה – היינו הר הזיתים, לסרטבא – הר בולט בהרי שומרון, בגבול עמק הירדן מול הרי הגלעד, בעבר הירדן המזרחי, ומסרטבא לגרפינא – הר כוכבא, בירכתה הגליל התחתון המזרחי, ומגרפינא לחורן – הר גבוה בירכתי עבר הירדן המזרחי (בימינו בתחום סוריה), ומחורן לבית בלתי – הר הנמצא בין גבולה המזרחי של ארץ ישראל וגבול ארץ בבל. ומבית בלתי לא זוז משם, אלא מוליך ומביא ומעלה ומוריד – את הכלנס הנוער, עד שהיה רואה כל הגולה לפניו במדורת האש – בגמרא מבואר, שהגולה היינו פומבדיתא בבבל, שכל אחד ואחד שם היה נוטל אבוקה ועולה לראש גגו, לפרסם את קידוש החודש, וכך היו יודעים גם המשיאים בבית בלתי. שבני בבל ראו כבר את משואותיהם, והם מוסיפים להפיץ את הודעת קידוש החודש במקומותיהם.

נוטה? וכמה היה רחב? אם אמר: לפני החמה – לא אמר כלום. ואחר כך היו מכניסים את השני ובדקין אותו. אם נמצאו דבריהם מכונים – עדותן קימת. ושאר כל הזוגות שואלין אותם ראשי דברים; לא שהיו צריכין להן, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש, בשביל שהיו רגילים לכא.

ז ראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונין אחריו: מקדש! מקדש! בין שנראה בזמנו בין שלא נראה בזמנו – מקדשין אותו. רבי אלעזר בר צדוק אומר: אם לא נראה בזמנו – אין מקדשין אותו, שפכר קדשוהו שמים.

ח דמות צורות לבנות היו לו לרפן גמליאל, בפטבלא ובפבל בעליתו, שבהן מראה את ההדיוטות ואומר: הכזה

פירוש ברטנורא

לצד דרום או איפכא, בידוע שעדי שקר הן: כמה היה גבוה. מן הארץ לפי ראות עיניכם. אם אמר אחד מן העדים גבוה שתי קומות והאחר אומר שלש, עדותן קימת. אחד אומר שלש ואחר אומר חמש, עדותן בטלה: ולאין היה נוטה. ראשי הפגימה לאיה צד נוטין, לצד צפון או לצד דרום: וכמה היה רחב. שהלבנה משתנה שעורה כפי מה שהיא רחוקה מן החמה או קרובה אליה:

ז ראש בית דין אומר מקדש. דכתיב (ויקרא כ"ו) וידבר משה את מועדי ה', מכאן שראש ב"ד אומר מקדש: וכל העם עונין אחריו. דכתיב (שם) מועדי ה' אשר תקראו אותם, קרי ביה אתם, דחסר כתיב בלא וי": מקדש מקדוש. תרי זמני. דכתיב (שם). מקראי קודש, שני מקראות: שנראה בזמנו. כליל שלשים: אם לא נראה בזמנו. וקובעין ר"ח ליל אחד ושלושים. אין מקדשין אותו. שקדוש החדש אינה חובה, דאמר קרא (ויקרא כ"ה) וקדשתם את שנת החמישים שנה, שנים אתה מקדש, שחובה על ב"ד לומר מקדשת השנה בשנת חיוב, ואין אתה מקדש חדשים, שאין חובה על ב"ד לומר החדש מקדש. וכשנראה בזמנו מקדשים אותו מפני שצריך חיזוק. והלכה כר"א ברבי צדוק:

ח צורות לבנות. שעור הירח ולאיה צד קריה נוטות: קיבלן ר"ג. לא מפני שחשב שאפשר שתיראה הירח שחרית במזרח בתחלת הנץ החמה וכו' ביום

משניות מבוארות – קהתי

– ללא פטים יתירים. לא שהיו צריכין להן – שהיו שני העדים, שנתקיימה עדותם, מספיקים כדי לקדש על פיהם את החדש, אלא כדי שלא יצאו בפחי נפש – בצער, על שטרחו ובאו לחינם; הלכך מכניסים גם את השאר ושואלים אותם ראשי דברים, בשביל שהיו רגילים לכא – לבית דין להעיד על החדש.

יוסף של י

באור משנה ז

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה ללמד, כיצד היה סדר קידוש החדש לאחר שנחקרו עדי הראייה על ידי בית הדין ונמצאו דבריהם נכונים ומכוונים.

ראש בית דין אומר: מקדש! – בגמרא למדים זה ממה שנאמר (ויקרא כג, ח): "וידבר משה את מועדי ה'", ומשה ראש בית דין היה, מכאן שראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונין אחריו: **מקדש, מקדש!** – שנאמר (שם שם, ב): "מועדי ה' אשר תקראו אותם", ודרשו: אשר תקראו אתם (שכתוב חסר, בלא וי"), כלומר שגם העם צריך להשתתף בהכרזת קידוש החדש ולענות אחרי ראש בית דין: "מקדש, מקדש". ולמה אומרים פעמיים? שנאמר (שם): "מקראי קודש" – שני מקראות. **בין שנראה – בין שלא נראה בזמנו** – וצריכים לקדש את יום השלושים, בין שנראה ביום השלושים ואחד, שנעשה החדש שעבר מלא, וראש חודש הוא ביום השלושים ואחד, **מקדשין אותו** – כלומר אפילו לא נראה בזמנו ונמצא שמתקדש מאליה יום השלושים ואחד, מכל מקום נוהג כל אותו סדר של הכרזת קידוש החדש, שראש בית דין אומר: מקדש! והעם עונים אחריו: מקדש, מקדש! **רבי אלעזר בר צדוק אומר: אם לא נראה בזמנו, אין מקדשין אותו** – אין בית דין מכריזים על קידוש החדש ביום השלושים ואחד, שפכר קדשוהו שמים – כלומר שכבר נתקדש החדש מאליה ברצון שמים ביום השלושים ואחד, שאין חודש יתר על שלושים יום, ושבו אין צורך בקידוש בית הדין. והלכה כרבי אלעזר בר צדוק.

באור משנה ח

דמות צורות לבנות – ציורים שונים של הלבנה, היו לו לרפן גמליאל – נשיא הסנהדרין ביבנה (אחרי רבן יוחנן בן זכאי), בפטבלא ובפבל בעליתו – כלומר בטבלה שהיתה קבועה בכותל בעליתו,

הגדול שבהן – שהיו בודקים כל עד לחדו, ותחילה היו מכניסין לבית דין את הגדול שבעדים, ואומרים לו: **אמר, פיצד ראית את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה** – בגמרא מבואר: פגימתה לפני החמה או לאחר החמה? פגימת הלבנה היינו הצד השקעורוי שלה, שהוא החלק הבלתי מואר שבה. ואמנם ברור וידוע הדבר, שלא הצד השקעורוי אלא הצד הגבנוני של הלבנה, היינו החלק המואר שבה, הוא הפונה תמיד אל פני החמה, שהרי אורה של הלבנה בא לה מן החמה, כמו שבארנו (בפתיחה למסכתנו), והוא שאמרו: "מעולם לא ראתה חמה פגימתה של לבנה": מכל מקום היו שואלים את העד אם הלבנה שראה אותה בחידושה, פגימתה היתה אל פני החמה או לצד אחר? **לצפונה או לדרומה** – של החמה? בממרא מבואר, שבימות הקיץ נראית הלבנה החדשה כשהיא לדרומה של החמה, היינו דרומית מזרחית ממנה, שכן בימים הארוכים שוקעת החמה בקרן מערבית צפונית, ואילו בימות הגשמים, היינו בימים הקצרים, החמה שוקעת בקרן מערבית דרומית, ואז נראית הלבנה בחידושה כשהיא צפונית מזרחית מהחמה, והוא ששאלו את העד: **לצפונה או לדרומה? כמה היה גבוה** – הירח מן האופק לפי ראות עיניך? **ולאין היה נוטה** – בצדו הפגום? **וכמה היה רחב** – קו האור של הלבנה? וכבר בארנו (בפתיחה למסכתנו), שבית דין הגדול היו בקיאים בחשבון המולד וידעו את מצב הלבנה בהתחדשותה. מכאן ידעו לבחון את נכונותה של עדות החדש. **אם אמר: לפני החמה, לא אמר כלום** – משנתנו באה ללמד בענין השאלה הראשונה "כיצד ראתה את הלבנה, לפני החמה או לאחר החמה", שאם אמר העד "לפני החמה", עדותו בטלה, שדבר זה אינו אפשרי לגמרי, כמו שבארנו לעיל. והוא הדין בשאר השאלות, שאם תשובת העד היתה בסתירה לדברים הידועים לבית הדין על פי חשבון המולד, עדותו בטלה. **ואחר כך היו מכניסים את השני** – את העד השני, **ובדקין אותו** – כדרך שבדקו את הראשון, אם נמצאו דבריהם מכונים – היינו באותן השאלות שהיו צריכים לענות עליהן לפי אומדן דעתם, כגון: "כמה היה גבוה, כמה היה רחב", אם תשובותיהם היו מכוונות, שלא היתה סתירה ביניהם, **עדותן קימת** – בגמרא אמרו בענין השאלה "כמה היה גבוה", שאם אמר אחד: שתי קומות, ואחד אמר: שלש, עדותן קימת, לפי שהערכת קרובה זו לזו. אבל אחד אמר: שלש קומות, והשני אמר: חמש קומות, עדותן בטלה. **ושאר כל הזוגות** – שבאו להעיד, שואלין אותם ראשי דברים

רִאִיתָ אוֹ כֹּהֶ? מַעֲשֵׂה שְׂבָאוֹ שְׁנִים וְאַמְרוּ: רִאִינוּהוּ שְׁחִירָת בַּמִּזְרָח וְעֶרְבִית בַּמַּעֲרָב. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: עַדִּי שָׁקַר הֵם! בְּשָׂבָאוֹ לִיבְנָה קִבְלָן רַבִּן גְּמְלִיאֵל. וְעוֹד בָּאוּ שְׁנִים וְאַמְרוּ: רִאִינוּהוּ בִּזְמַנּוֹ, וּבְלִיל עֶבְרוֹ לֹא נִרְאָה; וְקִבְלָן רַבִּן גְּמְלִיאֵל. אָמַר רַבִּי דוֹסָא בֶּן הֶרְפְּיָס: עַדִּי שָׁקַר הוּא! הֵיכָא מַעֲדִים עַל הָאִשָּׁה שְׁלֵדָה, וְלִמְחַר בְּרִסָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם? אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: רוּאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיךָ.

ט שְׁלַח לוֹ רַבִּן גְּמְלִיאֵל: גּוֹזְרִנִּי עֲלֶיךָ שְׂתַבֵּא אֲצִלִּי בַּמַּקְלָךְ וּבַמַּעוֹתֶיךָ, בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁחַל לְהִיּוֹת בַּחֲשׂוֹנוֹךְ. הֵלֵךְ וּמִצָּאוֹ רַבִּי עֲקִיבָא מִצַּר, אָמַר לוֹ: יֵשׁ לִי לְלִמּוּד, שְׁפַל מַה שַּׁעֲשֵׂה רַבִּן גְּמְלִיאֵל עֲשׂוֹי, שְׁנָאֻמַּר (וּקְרָא כג, ד): "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מְקֻרְאֵי קֹדֶשׁ, אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם"; בֵּין בִּזְמַנָּהּ בֵּין שְׁלֹא בִּזְמַנָּהּ, אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֵלָּא אֵלּוּ.

פירוש ברטנורא

עצמו תראה במערב עם שקיעת החמה, כי זה אי אפשר. אלא שקבל עדותן כמה שאמרו שראו הירח במערב ערבית, מפני שידע בדרכי החשבון שהיה אפשר שתיראה באותה הלילה. ובמה שאמרו שראוהו שחירית במזרח, אמר מועים הם ועננים כדמות ירח נראה להם ברכיע. והכי תניא בברייתא [כ"ה], פעם אחת נתקשרו שמים כעבים וגראתה דמות לבנה בעשרים (ושבעה) [ותשעה] לחודש וכו'. ור"י בן נורי דאמר עדי שקר הם, היה נראה לו לפי חשבונו שלא היה אפשר שתיראה הירח באותו לילה שאמרו העדים שראו אותה, ואמר עדי שקר הם, לפי שלא היה בין הראיה ובין המולד לפי דעתו, כל כך זמן שהיה אפשר שתיראה בו. ועל זה השיב ר"ג בברייתא, כך מקובלני מכית אבי אבא פעמים בא בארוכה ופעמים בא בקצרה, כלומר שהזמן שיש בין המולד עד שתראה הירח אינו שווה לעולם, אלא פעמים תהיה תנועת הירח מהר ופעמים מאוחרת. וכפי מהירות תנועת הירח באותו הזמן, דן ר"ג שהיה ראוי שתיראה הלבנה באותו הלילה. לפיכך קיבל עדותן: ראינוהו בזמנו. כליל שלשים: ובלייל עבדו. ליל ל' ואחר: וקבלן ר"ג. לא מפני שנאמר שנתרחקה הירח מן השמש בליל ל' עד שתיראה, ובלייל שלשים וא' חזרה לאחוריה ונתקרבה אצל השמש עד שנתכסית, שאין הירח חוזרת לאחוריה אלא עושה מהלכה בסבוב בגלגלה, אלא שידע ר"ג בחשבונו שבאותו הלילה שאמרו העדים שראוהו, כבר נתרחקה הירח מן השמש עד שהיה אפשר שתיראה, לפיכך קיבל עדותן. ובמה שאמרו בליל עבדו לא נראה. אפשר שהיה מפני שכיסה אותו הענן או סיבה אחרת גרמה שהם לא ראו אותה: רואה אני את דבריך. לעבר את החודש:

ט הלך ומצאו ר"ע. לר' יהושע: מיצר. על שהנשיא גור עליו לחלל את יוה"כ: אשר תקראו. בקריאת ב"ד תלאו הכתוב: בא. רבי יהושע אצל ר' דוסא:

משניות מבוארות – קהתי

להאמינם שראוהו בזמנו, אם בליל עיבדו לא נראה? מכאן שעדותם בטלה. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – לרבי דוסא בן הרכינס: רוּאָה אֲנִי אֶת דְּבָרֶיךָ – מסכים אני לדבריך שעדי שקר הם, ויש לקבוע ראש חודש ביום השלושים ואחד, כאילו לא באו עדים כלל. רבי יהושע לא קיבל, איפוא, את קביעת החודש, כפי שנתקדש על ידי רבן גמליאל.

יוס רביעי

באור משנה ט

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא באה לספר, שכשנודע לרבן גמליאל, כי רבי יהושע חבדו חולק עליו בענין העדים שאמרו: ראינוהו בזמנו, ובלייל עיבדו לא נראה, ולא קיבל את קידוש החדש שלו, אלא קבע לעצמו ראש חודש ביום השלושים ואחד, חדר היה רבן גמליאל על הדבר, שמא זה יביא לידי פיזור בעם, ושלח לרבי יהושע, שגזר עליו לקבל מרותו של נשיא בית הדין.

שְׁלַח לוֹ רַבִּן גְּמְלִיאֵל – לרבי יהושע: גּוֹזְרִנִּי עֲלֶיךָ שְׂתַבֵּא אֲצִלִּי בַּמַּקְלָךְ וּבַמַּעוֹתֶיךָ, בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁחַל לְהִיּוֹת בַּחֲשׂוֹנוֹךְ – בעל "תפארת ישראל" כותב, שגזר על רבי יהושע ולא גזר על רבי דוסא בן הרכינס, משום שרבי יהושע היה אב בית דין וחשש רבן גמליאל שמא ייגררו אחריו; או משום שרבי דוסא זקן מופלג היה ולא רצה להטריחו; או משום שרבי דוסא קיבל את דינו של רבן גמליאל (כדלהלן במשנתנו). הֵלֵךְ וּמִצָּאוֹ רַבִּי עֲקִיבָא – את רבי יהושע, מִצַּר – שהוא מצטער על אותה גזירה שגזר עליו רבן גמליאל. אָמַר לוֹ – רבי עקיבא לרבי יהושע: יֵשׁ לִי לְלִמּוּד – להוכיח לך, שְׁפַל מַה שַּׁעֲשֵׂה רַבִּן גְּמְלִיאֵל עֲשׂוֹי – ואפילו טעה וקידש את החודש שלא בזמנו, דבריו קיימים, שְׁנָאֻמַּר: "אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מְקֻרְאֵי קֹדֶשׁ, אֲשֶׁר-תִּקְרְאוּ אֹתָם" – תלה הכתוב את קביעת המועדים בקריאת בית דין: בֵּין בִּזְמַנָּהּ בֵּין שְׁלֹא בִּזְמַנָּהּ – בין שכווננו בית דין וקבעו את המועדים בזמנם, בין שטענו וקבעו אותם שלא בזמנם, אֵין לִי מוֹעֲדוֹת אֵלָּא אֵלּוּ – שקבעו בית דין על פי קידוש החודש. בָּא לוֹ – רבי יהושע, אָצֵל רַבִּי דוֹסָא בֶּן הֶרְפְּיָס – שחלק על רבן גמליאל, ואמר: עדי שקר הם (כמו שנסמנו) במשנה הקודמת). אָמַר לוֹ – רבי דוסא לרבי יהושע: אִם בָּאִין אֲנִי לְדוֹן אַחֵר בֵּית דִּינוֹ שֶׁל רַבִּן גְּמְלִיאֵל – שטעה בדינו ופסק

שהיה מקבל שם את עדי החודש, שִׁבְהֵן מִרְאָה אֶת הַהִידוּטוֹת – העדים הפשוטים שלא הבינו את השאלות המפורטות לעיל (משנה ו), או שלא יכלו להסביר כיצד ראו את הירח, היה מראה להם את הציוורים השונים, וְאֹמַר – לכל אחד מן העדים: הִכָּהָה רִאִיתָ אוֹ כֹּהֶ? – כצויר זה או כצויר זה? וכך קבע אם עדותם קיימת. מַעֲשֵׂה שְׂבָאוֹ שְׁנִים – שני עדים, וְאַמְרוּ: רִאִינוּהוּ – את הירח החדש, ביום העשרים ותשעה, שְׁחִירָת בַּמִּזְרָח וְעֶרְבִית בַּמַּעֲרָב – בבוקר (בתחילת הניח החמה) בצד המזרח ובערב בצד מערב (עיי' רש"י שם) ופירוש אחר: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: עַדִּי שָׁקַר הֵם! – לפי שאי אפשר הדבר שייראה הירח באותו יום שחירית במזרח וערבית במערב. בְּשָׂבָאוֹ לִיבְנָה – לבית דין הגדול, קִבְלָן רַבִּן גְּמְלִיאֵל – כלומר שקיבל עדותם כמה שאמרו שראו את הירח ביום העשרים ותשעה בערב בצד מערב, לפי שידע על פי חשבון המולד, שאפשר היה שייראה הירח באותו ערב, ומה שאמרו "ראינוהו שחירית במזרח" סבור היה רבן גמליאל שטעו העדים, וענן כדמות ירח נראה להם. וְעוֹד בָּאוּ שְׁנִים – ועוד היה מעשה שבאו שני עדים, וְאַמְרוּ: רִאִינוּהוּ – את הירח החדש, בִּזְמַנּוֹ – בליל השלושים, וּבְלִיל עֶבְרוֹ לֹא נִרְאָה – ובלייל שלשים ואחד לא נראה; יש מפרשים, שהעדים לא אמרו אלא "ראינוהו בזמנו", ומתוך כך היו בית דין והעם מצפים לראות את הירח ביום השלושים בערב, ולא נראה להם, אף על פי שהשמים היו בהירים (רש"י: "תפארת ישראל"); ויש מפרשים, שהכל אמרו העדים, כלומר שבים השלושים אמרו: "ראינוהו בזמנו", ולמחר אמרו: "בליל עיבדו לא נראה לנו" (רמב"ם: חמאירי: ברטנורא); וְקִבְלָן רַבִּן גְּמְלִיאֵל – שקידש את החודש ביום השלושים, ואף על פי שבליל עבדו לא נראה מכל מקום החזיק את החודש כמקודש ביום השלושים; ואף כאן הטעם הוא, מפני שידע רבן גמליאל על פי החשבון, שמוולד הלבנה היה אמנם בליל השלושים, ולכן האמין להם שראוהו בזמנו, וזה שלא נראה בליל עיבדו, סבור היה שסיבה מסוימת גרמה לכך, כגון שעננה כיסתה אותו. אָמַר רַבִּי דוֹסָא בֶּן הֶרְפְּיָס: עַדִּי שָׁקַר הוּא! – שהרי אי אפשר הדבר שהיה ייראה בזמנו ולא ייראה בליל עיבדו, הֵיכָא מַעֲדִים עַל הָאִשָּׁה שְׁלֵדָה, וְלִמְחַר בְּרִסָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם – מעוברת היא? אף כאן היאך אפשר

בא לו אצל רבי דוסא בן הרבנים, אמר לו: אם באין אנו לדון אחר בית דינו של רבן גמליאל, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו; שנאמר (שמות כה, ט): "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל", ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? אלא ללמד, שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא בבית דינו של משה. נטל מקלו ומעוֹתיו בידו, והלך לזכנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבוננו. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו: בוא בשלום, רבי ותלמידי! רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי.

פ ר ק ש ל י ש י

א ראווה בית דין וכל ישראל; נחקרו העדים; ולא הספיקו לומר: מקדש, עד שחשכה – הרי זה מעבר. ראווה בית דין בלבד – יעמדו שנים ויעידו בפניהם, ויאמרו: מקדש, מקדש! ראווה שלשה והן בית דין – יעמדו

פירוש ברטנורא

למה לא נתפרשו שמות זכר. שאם יבא אדם לדון אחר ב"ד שבימיו, לומר וכי ב"ד זה כמשה ואהרן או כאלדד ומידד, אומרים לו שמא חשוב הוא כאותן שנשארו שלא נתפרשו שמות;

ג א ראווה בית דין וכל ישראל. כלל שלשים. דסלקא דעתך אמינא הואיל וראווה ב"ד וכל ישראל, אפרסמא ליה מלתא דביום ל' נראה לקדשו, קמ"ל דאם חשיכה והגיע ליל אחד ושלשים ולא אמרו ב"ד מקדש, מעברים אותו וקובעים ר"ח יום ל"א: נחקרו העדים. הכי קאמר, אי נמי נחקרו העדים בלבד ולא הספיקו לומר מקדש עד שהגיע ליל של ל"א, מעברים אותו. דסד"א תהי חקירת עדים כתחלת דין, ומקדש מקודש כגמר דין, וגמר דין הוי בלילה ונקדשה בליליא, קמ"ל דלא, שאין מקדשין את החודש בלילה. ומיהו אם ליל שלשים ראו הירח עם שקעת החמה ויש שהות ביום לומר מקדש קודם צאת הכוכבים, מקדשין אותו, דלא חשיב לילה עד צאת הכוכבים: יעמדו שנים ויעידו. מתנינן איירי כגון שראווה ב"ד בלילה ליל שלשים, ואי אפשר לקדשו בלילה. הלכך למחר יעמדו שנים ויעידו, דאם לא על מה יקדשו. אבל אם ראווה ב"ד עם שקעת החמה בזמן שיש שהות לומר מקדש, וקדשוהו בראיתם, דלא תהא שמיעה ששומעין מפי עדים גדולה מראיה, דהא גבי קידוש החודש לא כתיב עדות, אלא כזה ראה וקדש: יעמדו

משניות מבוארות – קהתי

ראווה – את הירח, בית דין וכל ישראל – כלומר אף אם בית דין עצמו, ועמם גם קהל גדול מישראל, ראו את הלכנה בחידושה ונמצא הדבר מפורסם לכול, שיום השלושים הוא ראש חודש; או אם נחקרו העדים – כלומר שלא ראווה בית דין וכל ישראל, אלא שבאו עדים וכבר נחקרו ביום השלושים וצריך היה לפי עדותם לקדש את החודש באותו יום, ולא הספיקו – בית הדין, לומר: מקדש – ביום השלושים, עד שחשכה – ליל שלשים ואחד (עיין יחוספות יום טוב). הרי זה מעבר – החודש שעבר הוא מעובר, בן שלשים יום, וראש חודש ביום שלשים ואחד, שלא הראייה כשלעצמה, אלא הכרות בית הדין מקדשת את החודש ביום השלושים, וכיון שלא הספיקו בית דין לומר "מקדש" ביום השלושים, אין החודש מתקדש אלא ביום השלושים ואחד. – בענין "ראווה בית דין וכל ישראל" יש מפרשים, שראווה ביום השלושים סמוך לחשיכה, ולא היתה שהות לבית דין לקדש את החודש באותו יום (רש"י). ויש מפרשים, שראווה בליל שלשים, היינו בעשרים ותשעה לחודש בערב, אלא ששהו למחרת כל היום ולא הספיקו לומר "מקדש" עד שנכנס ליל שלשים ואחד (רמב"ם; ברטנורא). – משנתנו באה, איפוא, להשמיע שני דברים: א. אף על פי שראווה בית דין וכל ישראל, ונתפרסם לכול שיום השלושים היה ראוי לקביעת ראש חודש, מכל מקום אם לא הספיקו בית דין לומר "מקדש" עד שחשיכה ליל שלשים ואחד, מעברים את החודש שעבר. ב. אף על פי שכבר נחקרו עדי החודש ביום השלושים, ואפשר לומר, שחקירת העדים היא כתחילת דין, ואמירת "מקדש" על ידי ראש בית דין היא כגמר דין, ואם לא הספיקו בית דין לקדש את החודש ביום, יקדשוהו בלילה, שכן אמרו בידינו ממונות: "זנים ביום וגומרים בלילה" (משנה סנהדרין ד, א), מכל מקום אין אומרים כן, אלא ההלכה היא בקידוש החודש, שאמירת "מקדש" על ידי בית הדין צריכה להיות ביום, וכיון שלא הספיקו בית דין לומר "מקדש" עד שחשיכה, נעשה החודש שעבר מלא וראש חודש ביום השלושים ואחד. ראווה בית דין בלבד – ולא היו עדים אחרים; בגמרא מבואר, שבית דין ראו את הירח בליל השלושים, ולא היו יכולים לקדש במקום את החודש על פי ראייתם, לפי שאין השלושים את החודש בלילה, יעמדו שנים – כלומר למחר ביום השלושים יעמדו שנים מתוך בית הדין שראו את הירח, ויעידו בפניהם –

שלא כהלכה, צריכין אנו לדון אחר כל בית דין ובית דין שעמד מימות משה ועד עכשיו – כלומר, כשם שאין אנו דנים אחר כל בית דין ובית דין שהיו בדורות הקודמים, כך לא נוכל לדון גם אחר בית דינו של רבן גמליאל, שנאמר: "ויעל משה ואהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל", ולמה לא נתפרשו שמותן של זקנים? אלא ללמד – בא הכתוב ללמדנו, שכל שלשה ושלשה שעמדו בית דין על ישראל, הרי הוא בבית דינו של משה – כאותם הזקנים שלא נתפרשו שמותיהם. ואם אמנם אין כל בית דין חשוב כמשה ואהרן, נדב ואביהוא, אבל אפשר שחשוב הוא כשבעים הזקנים. כברייאת בגמרא מוסיפים: "ירובעל (גדעון) בדורו כמשה בדורו, בן (שמעון) בדורו כאהרן בדורו, יפתח בדורו כשמואל בדורו, ללמדך שאפילו קל שבקלים ונתמנה פרנס על הציבור הרי הוא כאביר שבאבירים". כיון ששמענו רבי יהושע, שאף רבי דוסא מקבל דינו של רבן גמליאל. נטל מקלו ומעוֹתיו בידו, והלך לזכנה אצל רבן גמליאל ביום שחל יום הכפורים להיות בחשבוננו – כמו שגזר עליו רבן גמליאל. עמד רבן גמליאל ונשקו על ראשו, אמר לו – רבן גמליאל לרבי יהושע: בוא בשלום, רבי ותלמידי! רבי בחכמה, ותלמידי שקבלת את דברי – כברייאת בגמרא מובא: "כיון שראה אותו (רבן גמליאל את רבי יהושע). עמד מכסאו ונשקו על ראשו, אמר לו: שלום עליך רבי ותלמידי! רבי, שלימדני תורה ברבים, ותלמידי, שאני גזזר עליך גזירה ואתה מקיימה כתלמיד. אשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים, ומתוך כך הקטנים נושאים קל וחומר בעצמם ונשמעים לגדולים". – כך פייס רבן גמליאל הנשיא את רבי יהושע, שלא גזר עליו גזירתו אלא מתוך דאגה שלא תיעשה תורה כשתי תורות ושלא יתפלג העם לכיתות כיתות.

באור משנה א

למדנו בפרק הקודם (משנה ז), שלאחר חקירת עדות החודש, ראש בית דין אומר: מקדש! וכל העם עונים אחריו: מקדש, מקדש! – משנתנו באה ללמד, שהכרות קידוש החודש על ידי בית הדין הינה תנאי עיקרי לקביעת ראש חודש ביום השלושים. ואם בית דין לא הספיקו לומר "מקדש" ביום השלושים, אף על פי שרבים ראו את הירח והיה ברור לכל שיום השלושים הוא ראש חודש, מכל מקום נעשה החודש מלא, וראש חודש הוא ביום שלשים ואחד.

הַשָּׁנִים וַיֵּשְׁבוּ מִחִבְרֵיהֶם אֶצֶל הַיְּחִיד וַיַּעֲדוּ בִּפְנֵיהֶם, וַיֹּאמְרוּ: מִקֵּדֶשׁ, מִקֵּדֶשׁ! שְׁאִין הַיְּחִיד נֶאֱמָן עַל יְדֵי עֲצָמוֹ. בְּכָל הַשּׁוֹפְרוֹת כְּשֶׁרִין חוּץ מִשָּׁל פְּרָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָרָן. אָמַר רַבִּי יוֹסִי: וְהָלֹא כָּל הַשּׁוֹפְרוֹת נִקְרְאוּ קָרָן, שְׁנֵאמַר (יהושע ו, ה): "בְּמִשְׁךְ בְּקָרְן הַיּוֹבֵל".

ג שׁוֹפֵר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה – שֶׁל יַעֲלֶה פְּשׁוּט, וּפְּנִי מִצֵּפָה וְהָב, וְשִׁמְיָהּ חֲצוּצוֹת מִן הַצִּדֵּי. שׁוֹפֵר מֵאֲרִיךְ וְחֲצוּצוֹת מִקְצָרוֹת, שְׁמִימָה הַיּוֹם בְּשׁוֹפֵר.

פירוש ברטנורא

שנים. למחר כשבאים לומר מקודש: וישיבו מחבריהם אצל היחיד. ואע"ג דחידר מומחה דן אפילו ביחיד, קדוש החדוש לא הוה ביחיד. שאין לך מומחה לרבים יותר ממושה רבנו וקא"ל רחמנא עד דאיכא אהרן בהדך, דכתיב (שמות י"ב) ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו' החדוש הוה לכם: **ב שהוא קרן.** ואינו קרוי שופר, דכתיב (דברים ל"ג) כבור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו. וגבי ר"ה שופר כתיב (ויקרא כ"ה) והעברת שופר תרועה, וגמירין ר"ה מיובל: בקרן היובל. ויובל דכרא הוא, דאמר רבי עקיבא כשהלכתי לגלילא הוה קורין לדכרא יובלא, אלמא אפילו שופר של איל נקרא קרן. ורבנן אמרי כל השופרות אקרו קרן ואקרו שופר. דפרה, קרן איקרי שופר לא אקרי. והלכה כחכמים:

ג של יעל פשוט. דלתפלה בענין פשוטות: ופני מצופה זהב. כשל מקדש קאמר: שופר מאריך. לאחר שחצוצרות פוסקים תקיעתם נשמע קול השופר:

משניות מבוארות – קהתי

אליו מחברי בית דין, והשניים האחרים יעמדו ויעידו בפניהם. ואילו לא היו מכלל גדולי הסנהדרין היו שלשתם מעידים לפני חבריהם, אלא מפני שהם מגדוליהם הוצרכו ליחלק שניים מהם ולהושיב מחבריהם אצל היחיד (המאריך).

יום חמישי

ביאור משנה ב

עיקר מצוותו של החג ראש השנה הוא תקיעת שופר, ועל שם מצווה זו נקרא החג בתורה: "יום תרועה", "וזכור תרועה". – החל במשנה זו ועד סוף מסכתנו עוסקות המשניות בדיני תקיעת שופר בראש השנה. משנתנו באה ללמד, אילו שופרות כשרים לתקוע בהם בראש השנה.

כל השופרות כשרין – לתקיעה בראש השנה, בין שופר של איל, שהוא כרגיל כפוף, בין שופר של יעל (מין עץ הבר המצוי בסביבתנו עין גדי ובהרים הסמוכים לים המלח). והוא פשוט, כלומר לא כפוף, חוץ ממשל פרה – והוא הדין משל שור, מפני שהוא קרן ואינו נקרא שופר, ובראש השנה צריך דווקא שופר, שלמדים ראש השנה מיום הכיפורים של שנת היובל, שנאמר בו (ויקרא כה, ט): "והעברת שופר תרועה בחדוש השביעי בעשור לחדוש". אמר רבי יוסי: והלא כל השופרות נקראו קרן, שנאמר: "במשך בקרן היובל" – היינו בשופר העשוי מקרן האיל, שכן "יובל" פירושו איל; ויש נוסחות המוסיפים את המשכו של אותו פסוק: "והיה במשך בקרן היובל. בשמעכם את קול השופר". ומכאן שגם שופר של איל נקרא קרן, ואם קרן של איל כשרה לתקיעה מפני מה קרן של פרה לא תהא כשרה לתקיעה בראש השנה? בגמרא מובא, שחכמים השיבו לרבי יוסי: כל השופרות נקראים גם קרן וגם שופר, אבל של פרה נקרא קרן בלבד ואינו נקרא שופר. הלכך קרן פרה אינה כשרה לתקיעה. ועוד טעם מובא בגמרא, לפי שאין קטיגור נעשה סניגור, כלומר הואיל והפרה מזכירה את חטא העגל, והרי היא בבחינת קטיגור, לפיכך אי אפשר להשתמש בקרנה לשם שופר, שהוא בבחינת סניגור, בזמן שבאים בראש השנה לבקש סליחה מאת הבורא.

בתוספות מבואר, שמשנתנו לא הזכירה קרן ראם וקרן צבי, לפי שקרינים אלו אינן חלולות, ואין ראיות כלל לשופר, ולדברי הכל פסולות הן. ומוסיף הר"ן, שאין שופר אלא כשהוא חלול, שכן "שופר" מלשון שופרות.

באור משנה ג

שופר של ראש השנה, של יעל פשוט – מצווה לכתחילה לתקוע בראש השנה בשופר של יעל, שהוא פשוט ולא כפוף. ברם, רבי יהודה חולק על משנתנו וסובר, שצריך המצווה בראש השנה בשופר של איל כפוף (להלן משנה ה). בגמרא מבואר, שהתנא של משנתנו סובר: "בראש השנה כמה דפשיט אינש דעתיא טפי מעלי", כלומר הואיל והתקיעות בראש השנה באות לזכרון ולתפילה, לפיכך מעלה יחירה היא ביום זה שדעתו של אדם תהא פשוטה וישרה (שכן גם

כפני שאר חברי בית הדין, כדי שיקדשו את החדוש על פי עדותם, ויאמרו: מקדש, מקדש! – כלומר שיהגו כפי הסדר המקובל, שראש בית דין אומר: מקודש! וכל העם עונים אחריו: מקודש, מקודש! ברם, אם ראוהו בית דין בלבד ביום העשרים ותשעה לחדוש קודם שחשיכה, אין צורך ששניים יעמדו ויעידו בפני השאר, אלא על יסוד ראייתם אומרים הם: מקודש, היינו יום השלושים מקודש כראש חודש. הטעם מבואר בגמרא: "לא תהא שמיעה גדולה מראייה", כלומר אם בית דין מקדשים את החדוש על פי שמיעה, לאחר ששומעים מפי עדים שראו את הירח, כיצד לא יקדשו על פי ראייתם הם? והרי ראייה עדיפה משמיעה! ורש"י מוסיף כאן, שבעניין קידוש החדוש לא נאמרה "עדות" אלא כזה דאח וקדש". אבל אם לא הספיקו בית דין לומר "מקודש" עד שחשיכה, כשבאים לקדש את החדוש למחר, צריך שיעמדו שניים ויעידו בפני השאר, כמו ששינו קודם. ואף על פי שראוהו אתמול מבעוד יום, אין בית דין יכולים לקדש על יסוד ראייתם של אתמול, אלא על פי שמיעת עדות, שאין בית דין מקדשים על פי ראייתם אלא בשעת הראייה. כן נראה מפרש"י רש"י. ברם, לפי התוספות משמע, שאמנם אם בית דין ראו את הירח בלילה, אין ראייתם מועילה לקדש על פיה את החדוש, שכן ראיית בית דין קבלת עדות היא, ואין קבלת עדות בלילה אלא ביום. אבל אם ראוהו בית דין בעשרים ותשעה לחדוש מבעוד יום, ולא הספיקו לומר "מקודש", יכולים בית דין לקדש את החדוש גם למחר על פי ראייתם של אתמול, ואין צורך בשמיעת עדות (ותוספות רבי עקיבא איגר). ויש מבארים, שאף רש"י סובר כתוספות (ורב"ח בפירושו על הרמב"ם הל' קידוש החדוש ב, ט). וראהו שלשה ויהי בית דין – אם שלשה מתוך הסנהדרין, שהם מוסמכים כבית דין לקדש את החדוש, ראו את הירח בליל השלושים, והרי לא היו יכולים לקדש את החדוש על פי ראייתם, שאין מקדשים את החדוש בלילה, כמו שבארנו לעיל, וגם לא היו עמהם אחרים, יעמדו – למחר, השנים – מתוך שלשה אלו, וישיבו מחבריהם אצל היחיד – כלומר שמצרפים אליו לפחות שניים מחברי הסנהדרין, ויעידו בפניהם – השניים שראו את הירח, ויאמרו: מקדש, מקדש! – כפי הסדר המקובל, שאין היחיד נאמן על ידי עצמו – לומר "מקודש", ואפילו הוא יחיד מומחה, אלא צריכים לכל הפחות שלוש; וכן שנו (סנהדרין א, ב): עיבוד החדוש (כלומר קידוש החדוש) בשלושה. בגמרא מבואר הטעם, שהרי אין לך מומחה יותר גדול ממושה רבנו, ואף על פי כן כתוב בקידוש החדוש (שמות יב, א): "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן... החדוש הזה לכם", ודרשו: עד שיהא אהרן אתך, ומבואר בתוספות: הואיל ואין בית דין שקול, לפיכך מוסיפים עליהם עוד אחד, ומכאן שאין קידוש החדוש אלא בשלושה.

יש מפרשים: וישיבו מחבריהם אצל היחיד – היינו הגדול שבשלשתם, שמצרפים

מסכת ראש השנה פרק שלישי משנה ה
 קפז
 ד בתעניות – בשל זכרים כפופין, ופיהן מצפה כסף, ושתי חצוצרות באמצע. שופר מקצר וחצוצרות מאריכות, שמצות היום בחצוצרות.
 ה שנה היוכל לראש השנה לתקיעה ולפרכות. רבי יהודה אומר: בראש השנה תוקעין בשל זכרים, ויובל בשל יעלים.

פירוש ברטנורא

ד בשל זכרים. אילים: ושת חצוצרות באמצע. שני שופרות היו להם אחד מכאן ואחד מכאן, וחצוצרות באמצע: שמצות היום בחצוצרות. דסתם תענית על צרת צבור, וכתוב (במדבר י) על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות. ודוקא במקדש עושין כן, אבל בנבולים בזמן שיש שופר אין חצוצרות וזמון שיש חצוצרות אין שופר, דכתוב (תהלים צ"ה) בחצוצרות וקול שופר הרעיו לפני המלך ה', לפני המלך ה' אין, שלא לפני המלך ה' לא:
 ה שנה היוכל לראש השנה לתקיעה. בפשוטים. ואע"ג דתקיעה יובל לא לתפלה ולא לזכרון אלא לסימן שלוח עבדים וחזרות שדות לבעליהן, אפ"ה כעין ר"ה בעי, דגמרינן בגוריה שנה משביעי שביעי, שיהיו כל תקיעות שבהרש השביעי שוות זו בזו. פ"א לתקיעה, למנין התקיעות. ולכריכות, למנין הכריכות. ודעני למימר מלכות זכרונות ושופרות ביה"כ של יובל כמו ברה"ה: רבי יהודה אומר כו'. ואין הלכה כרבי יהודה ולא כה"ק. אלא הלכה בין ר"ה בין יום הכיפורים של יובל, שניהם בשל זכרים כפופים:

משניות מבוארות – קהתי

וְחֲצוֹצְרוֹת מְאָרִיכוֹת – התוקעים בחצוצרות המשיכו בתקיעותיהם לאחר שבעלי השופרות פסקו מלתקוע, שְׁמִצּוֹת הַיּוֹם בְּחֲצוֹצְרוֹת – שנאמר (במדבר י, ט): "וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם, והריעותם בחצוצרות", ומכאן שמצווה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבוא על הציבור (ספור; רמב"ם הל' תעניות א, א).

באור משנה ה

כתוב בתורה (ויקרא כה, ח-י): "וספרת לך שבע שבתות שנים, שבע שנים שבע פעמים, והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה. והעברת שופר תרועה בחדש השביעי בעשור לחודש. ביום הכיפורים תעבירו שופר בכל ארצכם. וקדשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרוך בארץ לכל יושביה. יובל היא תהיה לכם, ושבתם איש אל אחותו. ואיש אל משפחתו תשוב". מכאן, שמצווה לתקוע ביום הכיפורים של שנת היובל, כדי להודיע על שחרור העבדים ועל החזרת האחוזות לבעליהן. משנתה באה ללמד שבימים הכיפורים של שנת היובל נוהגים כמו בראש השנה.

שְׁנָה הַיּוֹבֵל – יום הכיפורים של שנת היובל, לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה – של כל שנה, לְתַקְיעָה – שתוקעים בשניהם בשופר של יעל פשוט, שכן דרשו ממה שנאמר "והעברת שופר תרועה בחדש השביעי" – בא הכתוב ללמד, שיהיו כל התרועות של החדש השביעי שוות. פירוש אחר: לתקיעה – למניין התקיעות (ברטנורא), וְלַפְרָכּוֹת – שאף ביום הכיפורים של שנת היובל מתפללים בתוך תפילת המוסף מלכיות זכרונות ושופרות ותוקעים עליהן כדרך שנוהגים בראש השנה (כמפורט להלן ד, ה-ו). רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה תוֹקְעִין בְּשָׁל זָכָרִים – בשופר של איל, שהוא כפוף; וכבר בארנו טעמו, שהשופר בא לרמוז, שיהא אדם כופף ראשו ולבו בשעת תפלתו. וְכַיּוֹבֵל – ביום הכיפורים של שנת היובל, הואיל והתקיעה היא לסימן של חירות, בְּשָׁל יַעֲלִים – תוקעים בשופר של יעל, שהוא פשוט. ברם, בתעניות הכל מודים, שתוקעים בשופר של איל, שהוא כפוף. וברירושלמי אמרו: "תיקנו כפוף לכפוף ופשוט לפשוט". כלומר שתוקעים בשופר כפוף בזמן שהלכות כפופים, ובשופר פשוט בזמן שהלכות ישרים ומרווחים (חמאירי). ועוד אמרו בירושלמי: "תיקנו מצוי למצוי ושאינו מצוי לשאינו מצוי". פירוש הדברים: בראש השנה, שהוא מצוי בכל שנה, תיקנו לתקוע בשופר של איל שהוא מצוי, ואילו ביום הכיפורים של יובל, שאינו מצוי, תיקנו לתקוע בשופר של יעל שאינו מצוי. וכבר הזכרנו, שלרעת הרמב"ם בין בראש השנה בין ביום הכיפורים של יובל תוקעים בשופר של איל כפוף.

שבת קודש

באור משנה ו

שׁוֹפֵר שְׁנֹסֶדֶק – לארכו (ברייטא בגמרא). וְדַבְקוּ – בדבק, או על ידי חימום באש, פְּסוּל – השופר. לפי רש"י משמע, שנסדק לגמרי ונחלק לשתי חתיכות; ואילו לפי התוספות, שאפילו נסדק מצד אחד לארכו על פני כולו. ויש מפרשים, שאפילו נסדק סדק קטן לארכו,

שמחת החג נוסכת בלבו של אדם אמונה ובטחון שה' ישמע תפילתו ויכתבהו לחיים ולשלום). מכאן מצוה לתקוע בשופר פשוט. ורבי יהודה סובר: כמה דכייף אינש דעתיה טפי מעלי – מעלה יתירה היא בראש השנה שיכופ אדם ראשו בשעת התפילה ויתפלל מתוך הכנעה ושכרון לב, הלכך מצוותו של שופר שיהא כפוף. – הרמב"ם כותב: ושופר שתוקעין בו, בין בראש השנה בין יובל הוא קרן הכבשים הכפוף (הל' שופר א, א). וכן אמרו: "למה תוקעים בשופר של איל? אמר הקב"ה: תקעו לפני בשופר של איל, כדי שאזכור לכם עקידת יצחק" (גמרא ראש השנה טז, א); ופיו – של השופר, מְצַפֶּה זָהָב – המדובר כאן בשופר של מקדש; ומבואר בגמרא, שציפוי הזהב היה שלא במקום הנחת הפה, שכן במקום הנחת הפה השופר פסול. וְשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצִּדִּיין – כלומר במקדש היו עומדים שניים משני צדדיו של התוקע בשופר, שהיו תוקעים עמו בחצוצרות, כמו שכתוב (תהלים צו, ו): "בחצוצרות וקול שופר הרעיו לפני המלך ה'". שׁוֹפֵר מְאָרִיךְ וְחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְרוֹת – התוקע בשופר מאריך בתקיעתו, אחרי שפסקו בעלי החצוצרות לתקוע, כדי שיישמע בסוף קול השופר בלבד, שְׁמִצּוֹת הַיּוֹם בְּשׁוֹפֵר – כלומר השופר מאריך כדי להודיע שמצוות היום בשופר. ויש מוסיפים, שמטעם זה התוקע בשופר עומד באמצע, שכן ממידת דרך ארץ, ששלושה המהלכים בדרך, הגדול באמצע (והר"ן).

יוסף קאס

באור משנה ד

במסכת תענית שנו (ב, ה-ז): "הגיע ראש חודש כסלו ולא ירדו גשמים, בית דין גוזרין שלש תעניות על הציבור (בשני ובחמישי ובשני בשבוע)... עברו אלו ולא נענו, בין דין גוזרין שלש תעניות אחרות על הציבור... עברו אלו ולא נענו, בית דין גוזרין עליהם עוד שבע, שהן שלש עשרה תעניות על הציבור. הרי אלו (שבע) התעניות האחרונות) יתרות על הראשונות, שבאלו מתריעין (מוריעים ותוקעים בשופרות בשעת התפילה). כן שנו (שם ג, ח): "על כל צרה שלא תבוא על הציבור, מתריעין עליה", כלומר מתענים ותוקעים בשופרות. – לאחר ששינוי במשנה הקודמת, שבראש השנה תוקעים בשופר של יעל, באה משנתנו ללמד, שבתעניות תוקעים בשופר של איל, שהוא כפוף, לרמוז שהאדם צריך לכופף ראשו ולבו לקונו, כדי שירחם עליו.

בתעניות – של ציבור, שתוקעים בהן, כמו שהבאנו לעיל, בְּשָׁל זָכָרִים כְּפוּפִין – תוקעים בשופרות של אילים, שהם כפופים, כמו שבארנו הטעם לעיל, וְפִיהֶן מְצַפֶּה כֶּסֶף – לא כשופר של ראש השנה, שמשום כבוד יום טוב פיו היה מצופה זהב, אלא שופרות אלו, שתוקעים בהם בתעניות, בשעת צרת ציבור, פיהם מצופה כסף; וכן מוצאים בחצוצרות המיוחדות לאסוף את העם שהן של כסף, שנאמר (במדבר י, ב): "עשה לך שתי חצוצרות כסף... והיו לך למקרא העדה" (גמרא). וְשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּאֶמְצַע – אף כאן המדובר הוא במקדש, שבתעניות היו שניים תוקעים שם בחצוצרות, ומימינם ומשמאלם היו עומדים שניים ותוקעים בשופרות, שׁוֹפֵר מְקַצֵּר

ו שופר שנסדק ודבקו – פסול. דבק שברי שופרות – פסול. נקב וסתמו, אם מעבב את התקיעה – פסול, ואם לאו – כשר.

ז התוקע לתוך תבור או לתוך הדות או לתוך הפתם, אם קול שופר שמע – יצא, ואם קול הברה שמע – לא יצא. וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר או קול מגילה, אם פון לבו – יצא, ואם לאו – לא יצא; אף על פי שזה שמע וזה שמע, זה פון לבו וזה לא פון לבו.

פירוש ברטנורא

ו שופר שנסדק ודבקו. בדבק: פסול. דהוה ליה כשני שופרות. והני מילי נסדק לארכו. אבל נסדק לרחבו, אם נשתיר ממקום הנחת פה עד מקום הסדק כדי שיעור תקיעה כשר, ואם לאו פסול. וכמה שיעור תקיעה, כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן; ניקב וסתמו. דוקא שסתמו במינו ונשתיר רובו שלם ולא עקבו הנקבים שנסתמו את התקיעה, כשר. ואם חסר אחד מן התנאים הללו, פסול:

ז בור. חפירה בקרקע: דות. מקום מוקף מחיצות על הארץ: פתם. כלי גדול של חרס: אם קול שופר שמע. העומד חוץ לבור, ושמע קול תקיעת התוקע בבור. דאילו אותן שבבור לעולם יצאו, שהן שומעין קול שופר לעולם: אם כיוון לבו. לצאת: יצא. ואע"פ שלא נתכוין התוקע להוציא. הכא מיירי בחון הכנסת שתוקע שהוא מתכוין להוציא כל השומעים קול תקיעתו, הלכך אע"פ דלא נתכוין להוציא וזה העובר אחורי בית הכנסת ולא ידע ליה, יצא. אבל התוקע להוציא יחיד ידי חובתו בעינן שיחכוין שומע ומשמע:

משניות מבוארות – קהתי

הה, יצא – ידי חובתו. ואם קול הברה שמע – קול לא ברור, כמין הד התקיעה, לא יצא – כלומר שכל השומע תקיעת שופר מפי התוקע לתוך הבור וכו' אינו יוצא ידי חובתו אלא אם כן ברור לו ששמע קול שופר ולא קול הברה. בגמרא מבואר, שאותם אנשים העומדים בבור או בדות וודאי שומעים קול שופר ויוצאים ידי חובתם, אלא שמשנתנו עוסקת במי שעומד בחוץ או אפילו על שפת הבור, ובכגון זה באה המשנה ללמד, שיש להבחין בין קול שופר לקול הברה: אם קול שופר שמע, יצא; ואם קול הברה שמע, לא יצא. וכן כותב הרמב"ם (הל' שופר א, ח): "התוקע בתוך הבור או בתוך המערה, אותם העומדים בתוך הבור והמערה, יצאו; והעומדים בחוץ: אם קול שופר שמעו, יצאו; ואם קול הברה שמעו, לא יצאו". אבל הרא"ש כותב, שאין אדם יכול להבחין אם קול שופר שמע או קול הברה, ולדעתו פירוש משנתנו כך הוא: אם קול שופר שמע – כלומר שעמד בתוך הבור, ונמצא שוודאי שמע קול שופר, יצא. ואם קול הברה שמע – היינו שעמד על שפת הבור, ונמצא שלא שמע אלא קול הברה, לא יצא. ברם, רוב מפרשי המשנה מבארים, שהדבר תלוי בהבחנת האדם, כמו שהבאנו לעיל. וכן מי שהיה עובר אחורי בית הכנסת, או שהיה ביתו סמוך לבית הכנסת, ושמע קול שופר – בראש השנה, או קול מגילה – קריאת מגילת אסתר בפורים, אם פון לבו – לצאת ידי חובתו בשמיעה זו, יצא – ואף על פי שהתוקע או הקורא את המגילה לא התכוון להוציא, שהרי לא ראהו ולא ידע עליו, מכל מקום הואיל ושלח ציבור הוא, הרי דעתו להוציא כל השומעים; הלכך כל המכוון לבו לצאת, יוצא ידי חובתו ואם לאו – אבל אם לא כיוון לבו לצאת, לא יצא – ידי חובתו; אף על פי שזה שמע וזה שמע – יש הבדל בין שמיעתו של זה לשמיעתו של זה, זה פון לבו וזה לא פון לבו – השומע ומכוון לבו, יוצא; השומע ואינו מכוון לבו, אינו יוצא.

כפי שבארנו משנתנו משמע, שמצוות שופר צריכה כוונה, וכן מצוות מגילה, כלומר שצריך אדם לכוון לבו לצאת ידי חובת מצווה זו; ויש למדים מכאן (בגמרא), שהוא הדין לכל המצוות שצריכות כוונה. ויש סוברים, שמצוות אין צריכות כוונה, ולדעתם אין הפירוש במשנתנו: אם כיוון לבו – לצאת ידי חובתו, אלא הפירוש הוא: אם כיוון לבו – לשמוע את קול השופר או לשמוע את קריאת המגילה. ויש עוד חילוקי דעות בענין זה, אלא שאין כאן המקום להרחיב על כך את הדיבור.

מה שנקטה משנתנו בסיפא "וכן מי שהיה עובר" כותב בעל "תוספות יום טוב", שהשווה התנא את הסיפא לרישא, מפני שבשני העניינים המשמיע והשומע אינם במקום אחד. ובעל "תפארת ישראל" מבאר הטעם, לפי שבשתי ההלכות יש הבדל בין שמיעה לשמיעה, שיש שמיעה שיוצא בה, ויש שמיעה שאינו יוצא בה. ברם, יש נוסחות שאין גורסים "וכן".

השופר פסול, לפי שמחמת התקיעת הסדק מוסיף והולך, והרי זה כאילו נסדק כבר כולו (ורבנו יחונתן). ואם נסדק לרחבו, שנו בברייטא: אם נשתיר בו שיעור תקיעה, כשר; ואם לאו, פסול. וכמה שיעור תקיעה? כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן, ושיעור חכמים שהוא טפה. דבק שברי שופרות – שופר שנחלק לרחבו לשניים או לשלשה חלקים, וכל חלק הוא חתיכת שופר אלא שאין בה כדי שיעור תקיעה, כמו שבארנו לעיל, ובא אדם ודיבק את השברים ועשאם לשופר אחד, פסול – השופר. ברם, אם היה באחד החלקים כדי שיעור תקיעה, אין הדבקה החלקים פוסלת את השופר. ויש סוברים, שאפילו היה באחת החתיכות שיעור שופר או אפילו בכל אחת מהן, הואיל ודיבק את החתיכות ונמצא הקול יוצא מבין שתייהן, פסול, שכן "שופר" אחד אמרה תורה ולא שניים ושלשה שופרות (המאירי). נקב – נעשה נקב בשופר, וסתמו – וסתם את הנקב; ומבואר בגמרא, שסתמו במינו, היינו בחתיכה ממין השופר, אם מעבב את התקיעה – אם אותו נקב היה מעבב את התקיעה, שאי אפשר היה לתקוע בשופר זה כשהיה נקוב, פסול – השופר, לפי שנמצאת הסתימה גורמת עכשיו את התקיעה. ואם לאו – אם הנקב לא היה מעבב את התקיעה, ונמצא שאין הסתימה מולידה את קול השופר, שהרי אף קודם שנסתם לא היה עיכוב בתקיעה, אף על פי שמחמת הסתימה נעשה הקול צלול יותר, כשר – השופר. ויש מפרשים: אם מעבב את התקיעה – אם הסתימה מעכבת את התקיעה, כגון שנחלש הקול מחמתה, הואיל והסתימה לא נעשתה כהוגן, אינה בטלה לגבי השופר, הלכך השופר פסול. ואם לאו – אם אין עיכוב בתקיעה מחמת הסתימה, כלומר שהסתימה נעשתה כהוגן עד שהקול יוצא בלא עיכוב, כמו מקודם, בטלה היא לגבי השופר, וכשר השופר לתקיעה בראש השנה (דמ"ט). ברם, רוב המפרשים נוטים את הפירוש הראשון.

באור משנה ז

לאחר שלמדנו בענין שופר פגום, באה משנתנו ללמד בענין קולות פגומים היוצאים משופר כשר.

התוקע – בשופר, לתוך תבור או לתוך הדות – בור היינו חפירה באדמה בלא היקף בניין, ודות היינו בור (כעין מרתף) שקירותיו סביב בנויים אבן או מלט (ושב"ם בבא בתרא סד, א); ויש מפרשים: דות – מקום מוקף מחיצות על הארץ (רש"י; ורמב"ם; ברטנורא). או לתוך הפתם – ויש גורסים: הפתם, והיינו חבית גדולה של חרס; ופירוש רב האי גאון, שמשנתנו נישתנה בשעת גזירת השמד, שהיו יראים לתקוע בגלוי, והיו מתחבאים בבורות ובמערות ותוקעים; וכן מפרש הרמב"ם, שעמד בתוך הבור או בתוך הדות ותקע, אם קול שופר שמע – שהיה קול השופר ברור, ללא ערכוב קול אחר או

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

רש"י

דף טו ע"ב: **תניא, בעשרים ותמניא ביה** - באדר, **אתת בשורתא טבתא ליהודאי** - הגיעה בשורה טובה ליהודים, **דלא יעידון מן אורייתא** - שאינם צריכים להתבטל מדברי תורה, **שפעם אחת נזורה נזירה על ישראל שלא יעסקו בתורה ושלא ימולו את בניהם ושיחללו שבתות. מה עשה יהודה בן שמוע וחכיריו, הלכו ונטלו עצה ממטרוניתא [שרה] אחת שכל גדולי רומי היו מצויין אצלה. אמרה להם, עמדו והפגינו בלילה. הלכו והפגינו בלילה, וכך אמרו והתפללו לפני ה' על צרותיהם, אי שמים** - 'אחה ה' שבשמים', ועוד הוסיפו ופנו לשרים הרומאים ואמרו להם, וכי לא אחים אנחנו, וכי לא בני אב אחד אנחנו, הרי יצחק הוא אב ליעקב ועשו, וכי לא בני אם אחת אנחנו, הרי שניהם בני רבקה, ואם כן על מה ולמה נשתנינו מכל אומה ולשון שאיתם גזרין עלינו גזירות רעות. שמעו השרים צעקתם, ובטלו את הגזירות, ואותו היום כי"ח באדר היה ועשאווהו יום טוב לאסרו בתענית והספד. ואם הברייתא של מגילת תענית סוברת כרבי יוסי האוסר את היום שאחריו, אין צריך לאסרו מחמת שהוא יום לפני א' ניסן.

מבררת הגמרא: **מאי ניקנור ומאי טוריינוס** - מחמת מה קבעו ימים אלו לימים טובים, ועל שם מה נקראו כך. משיבה הגמרא: **דתניא, ניקנור** [שם אדם] **אחד מאפרכי** [דוכסי] **יוונים היה, ובכל יום ויום** בזמן המלחמה על ירושלים, **היה מניף את ידו על** [כנגד] **יהודה וירושלים, ואמר, אימתי תפול בירי וארמסנה. ובשנברה מלכות בית חשמונאי על היוונים ונצחום, תפסוהו וקצצו את בהונות ידיו ורגליו, ותלאום בשערי ירושלים, ואמרו, פה שהיה מדבר בנאווה וידים שהיו מניפות על ירושלים, תעשה בהם נקמה, ולזכר זה נקבע אותו יום** [י"ג אדר] **ליום טוב.**

מאי יום טוריינוס, אמרו: בשבבש טוריינוס המלך להרוג את לוליינוס ופפוס אחיו בלודקיא - לוד, **אמר להם, אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם, יבא אליהם ויציל אתכם מיד, בדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכד נצר. אמרו לו אותם צדיקים, חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו, וראויין היו ליעשות להם גם, וכמו כן נבוכד נצר מלך הגוי היה, וראוי ליעשות גם על ידו, שמתוך הנס יקדש שם שמים ויודה שהקב"ה שולט בעולמו, ואילו אותו רשע [אתה] הדייט הוא שלא יחזור בו מרשעותיו ולא ילמד מהנס מאומה, ואינו ראוי ליעשות גם על ידו, ואף אנו איננו צדיקים גמורים כמותם, שיתכן שנתחייבנו בליה למקום על עבירות שבידינו, ואם אין אתה הורגנו, הרבה הורגים יש לו למקום, והרבה דופין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו, אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך, אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך, שאף אם אנו חייבים מיתה, לך אסור להורגנו. אף על פי כן לא נכנסו דבריהם בליבו והרגו מיד. אמרו, לא זזו משם עד שבאו דיופלי [שני שרים] מרומי ופצעו את מוחו בגזירין [מקלות]. ומחמת נס זה שהקב"ה תבע דמם, נקבע אותו יום [י"ב אדר] ליום טוב.**

המשך ביאור למס' מכות ליום ראשון עמ' ב

9 כרחק שהפסוק מדבר באכילה. ומבואר בברייתא כדברי ריש
10 לקיש שלמדים אזהרה לאוכל קדשים, מן הפסוק 'בכל קדש לא
11 תגע'.

12 הגמרא דנה האם יש מלקות בלאו שקדמו עשה, ומביאה לכך
13 ראייה מזהדין של הבא למקדש טמא: **אמר רבה בר רב הנה אמר רבי**
14 **יוחנן, אף שלא הניתק לעשה אין לוקים עליו, מכל מקום כל לא**
15 **תעשה' שקדמו עשה** - ששייך לקיים את העשה קודם שעבר על
16 הלאו, לוקין עליו.

1 תנע' בא ללמדנו אזהרה לאוכל. מבררת הברייתא: אתה אומר שבא
2 ללמד אזהרה לאוכל, אי אינו אלא אזהרה לנזע. משיבה הברייתא:
3 תלמוד לומר 'בכל קדש לא תגע ואל המקדש וגו' לא תבא/
4 הכתוב מקיש קדש למקדש, מה מקדש דבר שיש בו נטילת נשמה,
5 שהנכנס למקדש טמא נענש בברת, אף כל - גם תחילת הפסוק
6 'ובכל קדש לא תגע' מדובר על דבר שיש בו נטילת נשמה, ואי
7 בנגיעה - אם נפרש את הפסוק כפשוטו בנגיעה ממש, מי איבא
8 נטילת נשמה - הלא אין בנגיעה בקדשים חיוב כרת, אלא על

באופן שאדם בא על אמו והוליד שתי בנות והם נחשבות גם
 בנותיו וגם אחיותיו, ולאחר מכן בא על אחת מהן והוליד ממנה
 בן, ואותו בן בא על הבת השניה, נמצא שעבר הבן על שלשת
 האיסורים, שהרי אותה בת היא גם אחותו ושכן נולדו מאב אחד,
 וגם אחות של אמו, וגם אחות של אביו ושהרי היא ואביו נולדו
 מאם אחת. ובאופן זה היה מקום לומר שכיון שבא על אשה אחת,
 יהיה חייב רק קרבן אחד, ומכך שיצא כרת באחותו, אנו למדים
 שחייב על כל איסור ואיסור בפני עצמו.
 מבררת הגמרא: ורבי יצחק, הא מנא ליה – מנין לומר שכמה
 עריות בגוף אחד חלוקים לחטאות. משיבה הגמרא: נפקא ליה מקל
 וחומר, (דתניא) [דרתנן] (בכריתות טו), אמר רבי עקיבא, שאילתי את רבן
 גמליאל ורבי יהושע, באיטליא – מקום שמוכרים בשרו של עיטאום
 ו-שם עירו, בשעה שהלכו לשם כדי ליקח בהמה למשתה –
 לסעודת החתונה של בנו של רבן גמליאל, הפא על אחותו שהיא
 אחות אביו שהיא אחות אמו בהעלם אחד, מהו, האם [אינו] חייב
 על בולן אלא חטאת אחת, או חייב על כל אחת ואחת. אמרו לו רבן
 גמליאל ורבי יהושע לרבי עקיבא, זו לא שמענו, אבל שמענו דין
 אחר שממנו ניתן ללמוד לדין זה, הפא על חמש נשים נדות פהעלם
 אחד שהחייב קרבן על כל אחת ואחת, אף שעובר בבולן על אותו
 איסור, ונראין הדברים ששאלת בענין הבא על אחותו שהיא אחות
 אביו ואמו, שיש ללמד מקל וחומר, ופה נדה שהיא שם אחד –
 לאו אחד, בכל זאת כאשר בא על חמש נדות חייב על כל אחת
 ואחת, כאן הבא על אחותו שהיא אחות אביו ואמו, ששאלה
 שמות – שעובר על שלשה לאוים שונים, לא כל שכן שיהיה חייב
 שלש חטאות.
 מבררת הגמרא: ואידך – ורבנן, מדוע לא למדו מקל וחומר זה.
 משיבה הגמרא: משום שקל וחומר פריבא הוא – יש לדחותו, שהרי
 מה לנדה שכן גופין מוחלקין, וכיון שחלוקים בגופן, לכן חייב חמש
 חטאות, ואין ללמוד משם לאופן שעובר על כמה לאוים באשה
 אחת.
 אומרת הגמרא: ולאידך נמי – והרי גם לרבי יצחק, הא ודאי קל
 וחומר פריבא הוא, ואין ללמוד ממנו לכמה לאוים בגוף אחד. אלא
 נפקא ליה – רבי יצחק לומר דין זה מ'אחות' דסיפא – שנאמר
 בסוף הפסוק ושב יצא הכרת באחותו [ערוך אחתו גלה עונו ושא'
 (ויקרא כ ז)], והוא מיותר ללמדו חילוק חטאות לכמה לאוים בגוף
 אחד.
 מבררת הגמרא: ואידך – לרבנן, 'אחות' דסיפא למה לי. משיבה
 הגמרא: לחייבו על אחותו שהיא גם בת אביו וגם בת אמו, ואף
 שאפשר ללמוד את דינה מקל וחומר, אך באה התורה לומר שאין
 עונשין מן הדין – מקל וחומר, ועל כן צריך לימוד מיוחד לכך.
 מבררת הגמרא: ואידך – רבי יצחק, מנין הוא לומר לחייב אחותו
 שהיא בת אביו ואמו. משיבה הגמרא: איבעית אימא גמר – למד
 עונש מאזהרה ב'מה מצונו', שבשם שבאזהרה לא חילקה התורה
 בין אחות שהיא רק בת אביו או רק בת אמו, לבין אחותו שהיא בת
 אביו וגם בת אמו, כך יש לומר שלענין העונש התורה לא מחלקת
 ביניהם. ואיבעית אימא נפקא ליה

ב'אמרין מעיקרא – כמו שאמרנו בתחילה, שמחלוקתם היא
 באופן שהתרו בו למיתה ומלקות, וסברת רבי עקיבא היא,
 שהפטור בחיבי מיתות בית דין הוא משום 'כדי רשתו' שאין
 מענישים אדם שני עונשים, והטעם שחייבי כרת לוקים, הוא משום
 שאם עשו תשובה בית דין של מעלה מוחלין להן על חיוב הכרת,
 והמלקות הוא העונש היחיד שיקבלו. מאי אמרת – ומה שהקשתה
 הגמרא על כך הא לא עבדו תשובה – הלא עדיין לא עשו תשובה,
 ובשעה שלוקים נמצא שעדיין שני עונשים עליהם, יש ליישב
 קושיא זו, שכן לא פסיקא מילתא לברת – לא ברור הדבר שיענשו
 בכרת, וכל מה שהתורה אסרה לתת שני עונשים, הוא רק כאשר
 בודאי יענשו בשניהם.
 עד כאן הגמרא ביארה במה נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא,
 עתה מבארת הגמרא את מחלוקתם עם רבי יצחק. שנינו בברייתא:
 רבי יצחק אומר חייבי כריתות פבול היו ולמה יצאת כרת באחותו
 לדונה ככרת ולא במלקות. מבררת הגמרא: ורבנן – לשיטת רבי
 ישמעאל ורבי עקיבא, כרת באחותו למה לי – מדוע הוזכר שוב
 חיוב הכרת באחותו. משיבה הגמרא: לחלק – ללמדנו שכל איסורי
 עריות מחלוקים הם, וברבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן במסכת כריתות
 (ב) שהטעם שהמשנה (שם ב) מזכירה שמנין החייבי כריתות הוא
 שלושים וששה, אף שכולם מוזכרים שם במפורש, הוא כדי
 ללמדנו שחלוקים הם, לענין שאם עשאן בולם פהעלם אחד –
 בעגלה אחת ושלא נודע לו בין אחת לשניה שיש איסור בדבר,
 חייב על כל אחת ואחת קרבן חטאת, שמכך שהיתה אחותו בכלל
 העריות וחזרה התורה להזכיר בה חיוב כרת, למדנו שאף אם
 עשאה עם כולן, חייב עליה בפני עצמה, וממנה למדים לכל
 העריות.
 מבררת הגמרא: ורבי יצחק, לחלק מנא ליה – מנין לומר שהעריות
 חלוקות. משיבה הגמרא: נפקא ליה – לומר דין זה מ'ואל אשה
 נגדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה' (ויקרא יח יט), שהיה יכול
 לכתוב 'ולנדה לא תקרב', ומה שכתב 'אל אשה', למדים שכל
 אשה היא 'לאו' בפני עצמו, לחייב את העושה כולן בהעלם אחד,
 על כל אשה ואשה קרבן בפני עצמו.
 שואלת הגמרא: ורבנן נמי תיפוק ליה מהא – שילמדו 'לחלק'
 מפסוק זה, ולא מכרת באחותו. אומרת הגמרא: אין תבי נמי – אכן
 מכאן הם לומדים לחלק. ואם כן חזרת השאלה, אלא כרת
 באחותו למה לי. משיבה הגמרא: לחייבו על אחותו ועל אחות אביו
 ועל אחות אמו, שאם בא על שלשתן בהעלם אחד חייב על כל
 אחת ואחת קרבן בפני עצמו. שואלת הגמרא: פשיטא – דין זה
 פשוט הוא, שהרי גופין מוחלקין – שלש נשים שונות הן והרי שמות
 מוחלקין – אזהרת כל אחת הוא לאו בפני עצמו, והרי הן ככל
 העריות שלמדנו מיזאל אשה, שחייב בהן על כל אחת ואחת,
 ומדוע צריך לכך לימוד מיוחד.
 מסיקה הגמרא: אלא יצא כרת באחותו כדי לחייבו על אחותו שהיא
 אחות אביו שהיא אחות אמו, כלומר, אשה אחת שהיא גם אחותו
 וגם אחות של אביו וגם אחות של אמו, והיכי משפחת לה – וכיצד
 שייכת מציאות כזו, ברישעא ברישעא – רשע בן רשע, כלומר

אגרות קודש

בי"ה, ט' כסלו, תשי"ג

ברוקלין.

שלום וברכה!

... בענין מ"ש במצבו הוא ברוחניות כו' ובמילא בא בטענה איך ביכולתו להשפיע לאחרים,
 הנה דער הארטער ענטפער הוא בשיחת כ"ק מו"ח אדמו"ר מה שענה וכו' וואס מאנסטו בא מיר מאן
 בא זיך, אבל תקותי שבנד"ז זהו הארטקייט שאינה נחוצה, וכשיסיח דעתו מרצונותיו ועניניו ויתעסק

המשך בעמוד הבא

מכות. ואלו הן חלוקין – פרק שלישי דף יד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצא רש"י תוספות

בראמרין מעיקרא – טעמיה דרבי עקיבא משום שתי רשעיות הוא. ודקאמרת: חייבי כריתות נמי שתי רשעיות הן, דאבתי עונש כרת עליו – לא פסיקא מילתא לכרת, הואיל והוא תלוי בתשובה. ורבנן – רבי ישמעאל ורבי עקיבא. לחלק – לפי שכלל כל העריות בכרת אחת, ויהיה אומר: אם עשאן כולם בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת – לכך יצאה כרת באחתו לחלק. והוי דבר שהיה בכלל

ירצא מן הכלל ללמד על עצמו, שמתחייב עליה לעצמה אם עשאם עם חברותיה, ולא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא: מה אחרות מיוחדת שהיא ערוה וחיבין עליה בפני עצמה, אף כל שהיא ערוה וחיבין עליה בפני עצמה. מואל אשה – דמצי למכתב "ולגדה לא תקרב". לחייבו על אחותו ועל אחות אביו כו' – אם אם על שלשתו בהעלם אחד. הרי שמות מוחלקין – שיש אזהרה בכל אחת. והרי הן כשאר כל העריות. ברשיעא בר רשיעא – הבא על אמו והוליד שתי בנות, וחזר ובא על אחת מןן והוליד בן, ובא הבן על אחות אמו שהיא אחותו ואחות אביו. באפילו – במקום שמוכרח הבשר במקולין. מאחותו דסיפא – "ערות אחותו גלה" (ויקרא כ). שאין עונשין מן הדין – שחרי ענש על בת אמו שלא בת אביו, ובת אביו שלא בת אמו, שנאמר (שם) "בת אביו או בת אמו", ויש לומר כל שכן שענש על בת אביו ובת אמו. אבל אם אמרת כך – ענשת מן הדין, לכך נאמר אחותו דסיפא. גמר עונש מאזהרה – דלענן אזהרה כתיב "אחותך היא" יתירא, להזהיר על אחותו בת אביו ובת אמו, שנאמר (שם) "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא". ומה אזהרה לא חלק בין אחותו בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו ולאחותו שהיא בת אביו ובת אמו – אף בעונש ענש על אחותו בת אביו ואמו, כאחותו דבת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו. מאחותו

על חמש נשים גדות בהעלם אחד – שחייב על כל אחת ואחת, ונראין דברים מקל וחומר: ומה גדה שהיא שם אחד חייב על כל אחת ואחת, כאן ששלשה שמות – לא כל שכן? – ואידך, קל וחומר פריקא הוא: מה לגדה, שכן גופין מוחלקין. – ולאידך נמי, האי ודאי קל וחומר פריקא הוא! – אלא נפקא ליה מ"אחותו" דסיפא. ואידך, "אחותו" דסיפא למה ליה? – לחייבו על אחותו בת אביו ובת אמו, לומר שאין עונשין מן הדין. – ואידך, איבעית אימא: גמר עונש מאזהרה. ואיבעית אימא: נפקא ליה מ"אחותו"

דבכל שינוי דהבא משמע דשפיר אית ליה לרבי יצחק דאין עונשין מן הדין ונראה: דלחאי שינוי דקאמר גמר עונש מאזהרה – סבר רבי יצחק עונשין מן הדין. דהכי פירושא: גמר עונש מאזהרה משום דאיכא קל וחומר להענישן, וכיון דהשווה באזהרה הוא הדין נמי בענש, כיון דאיכא קל וחומר להענישן. ומעתה אמר רבי יצחק בכל דוכתי נמי עונשין מן הדין דהיינו היבא שאין צריך לענן אזהרה. ומאי טעמא היבא דגמרי עונש מאזהרה היינו דוקא דאיכא להענישן מן הדין, דאם לא כן בחייבי לאוין נמי, כגון גבי ממזר עמוני, גילף בהם עונש כרת מהאי טעמא דגמרי עונש מאזהרה, דכי היכי דהשווה לענן אזהרה הוא הדין לענן עונש. אלא כדפירשתי, דדוקא משום דאיכא להענישן מן הדין קאמר גמר (גמר) עונש מאזהרה. כך נראה למורי שיחיה, וצריך עיון. והו שייך לעמוד ב' ה' גריס רש"י: ואידך סבר לה כרבי אלעזר דאמר שני לאוין וברת אחד חלוקים לקרבן. והלכך במפטם וסך דחלוקין בלאוין ידעין שחלוקין לחטאות. ואם תאמר: כיון דלאוין מוחלקין, אם כן למא לי אחותו דסיפא דררשי לחלק? תיפוק ליה דלאוין מוחלקין! ופירש בקונטרס: דכיון דאחא להכי – בעריות נמי לא בעי חלוק, ולא אצטרך ליה למדרש "אל אשה" דלעיל, ולא דרש אחותו לחלק, ואיתר ליה עיקר וקרא דברתו באחתו לדנו בכרת ולא במלקות. ואחותו דסיפא לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין. ואחותו דרישא לא אצטרך ליה, ולדרשא אחרייתא אתיא. אי נמי אורחיה דקרא הוא. עוד יש מפרשים: דשפיר אצטרך דרשא לאחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו, דהי דאיכא לאוין מוחלקין, מכל מקום הואיל ודם הן אחד אימא לא לחייב אלא אחת. דלא דמי למפטם וסך שהם עבודות מוחלקות, ושפיר אתי מרבי אלעזר. אבל בפרק קמא דכריתות (א.א) משמע כפירוש הקונטרס. דפריך אחא מילתא: וכי מאזר דלאוין מוחלקין בו, כרת באחתו למה לי? פירוש: דדרשין מינה חילוק בעריות ואליבא דרבי אלעזר, תיפוק ליה חילוק משום דלאוין מוחלקין כמו מפטם וסך? ומאי פריך? והא לא דמי, כדפירשתי! לכן נראה כפירוש הקונטרס. הנהא

קשה לישנא ד"רקם עשה", דמשמע דליכא בהן שום לאו. הקשה חרב רבינו שלמה מדריישי (ומכל מקום קשה): נהי דקרבן לא בעי אזהרה, מכל מקום הך דליכא אלא חד כרת, כמו מפטם וסך, דלא ידעין דחלוקין לחטאות אלא משום שהם לאוין מוחלקין, לרבי אלעזר דאמר רבי אושעיא ואצטריכו לחלק, אם כן לא לילקף עליהו, כי היכי דבענן למימר אי קרבן בעי אזהרה דלא לקי אלאו דכריתותו ויש לומר: דמכל מקום נהי דאצטריכו לחלק, בשביל זה לא נמנע מללמד ממנו מלקות, כיון דידעין בהו דחוב קרבן בלא לאו. נהי דחילוק לא ידענא אלא מלאוין, מכל מקום ילקי.

ושייך לעיל סוף יג.ב. לאפוקי – הני – פסח ומילה, דבסוק עשה ניהו. קשה: למה לי היקשא לאפוקי פסח ומילה? תיפוק ליה מדאמרין בתורת כהנים: "ועשה אחת" – יצא מסית ומדיח ומקלל אביו ואמו ועדים וזוממין שאין בהן מעשה, דאין בהן קרבן. והוא הדין פסח ומילה, דאי ממנע ולא עבדי לביא מעשהו ושמו יד לומר: דאצטרך דרשא דהבא משום דבתורת כהנים איכא דרשא אחריית, דמפרש מסית ומדיח דלאו בני קרבן ניהו משום דבענן דומיא דעבדה זזה דיש בו כרת, ופסח ומילה הוו בכרת, והוא אמיתא דהויין בקרבן. מיהו, ממילה קשה: למה לי קרא? דהא לא הויא בכרת דומיא דעבדה זזה, דהא לעולם לא יתברר שהיא בכרת עד שימות, דלעולם יכול למול עצמו וליפטר מכרתו ויש לומר: דלעולם כל זמן שלא נול עונש כרת עליו.

ההוא מביעי ליה לחייבו על אחותו שהיא בת אביו ובת אמו – ואם תאמר: למה לי ב"קדושיה" תיפוק ליה, גבי אזהרה כתיב "אחותך היא" יתירא לאחותו בת אביו ובת אמו, וכתיב (ויקרא יח) "ונברתו הנפשות העושות!" ויש לומר: ד"ונברתו" לא קאי אלא אעריות המפורשות בהדיא. ונהי דבבא כתיב "ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך היא", מכל מקום מיידי טפי מאחותו שהיא מאשת אביו ובת אביו. אבל בת אביו ובת אמו (ומאונסים) לא ידעין אלא מיתורא דקרא "אחותך היא".

ואידך – רבי יצחק, גמר עונש מאזהרה. תימיה: דכבריתות פרק קמא (א.א) אמר רבי יצחק עונשין מן הדין, דקאמר: לרבי יצחק כדכתיב ליה, ולרבנן כדכתיב להו, לומר דאין עונשין מן הדין. וכן לקמן בפרקין (י.ב) דקאמר: אפילו למאן דאמר עונשין מן הדין כו', ופירוש דהיינו רבי יצחק. ותימיה: סבר רבי יצחק עונשין מן הדין. דהכי פירושא: גמר עונש מאזהרה משום דאיכא קל וחומר להענישן, וכיון דהשווה באזהרה הוא הדין נמי בענש, כיון דאיכא קל וחומר להענישן. ומעתה אמר רבי יצחק בכל דוכתי נמי עונשין מן הדין דהיינו היבא שאין צריך לענן אזהרה. ומאי טעמא היבא דגמרי עונש מאזהרה היינו דוקא דאיכא להענישן מן הדין, דאם לא כן בחייבי לאוין נמי, כגון גבי ממזר עמוני, גילף בהם עונש כרת מהאי טעמא דגמרי עונש מאזהרה, דכי היכי דהשווה לענן אזהרה הוא הדין לענן עונש. אלא כדפירשתי, דדוקא משום דאיכא להענישן מן הדין קאמר גמר (גמר) עונש מאזהרה. כך נראה למורי שיחיה, וצריך עיון. והו שייך לעמוד ב' ה' גריס רש"י: ואידך סבר לה כרבי אלעזר דאמר שני לאוין וברת אחד חלוקים לקרבן. והלכך במפטם וסך דחלוקין בלאוין ידעין שחלוקין לחטאות. ואם תאמר: כיון דלאוין מוחלקין, אם כן למא לי אחותו דסיפא דררשי לחלק? תיפוק ליה דלאוין מוחלקין! ופירש בקונטרס: דכיון דאחא להכי – בעריות נמי לא בעי חלוק, ולא אצטרך ליה למדרש "אל אשה" דלעיל, ולא דרש אחותו לחלק, ואיתר ליה עיקר וקרא דברתו באחתו לדנו בכרת ולא במלקות. ואחותו דסיפא לאחותו שהיא בת אביו ובת אמו לומר שאין עונשין. ואחותו דרישא לא אצטרך ליה, ולדרשא אחרייתא אתיא. אי נמי אורחיה דקרא הוא. עוד יש מפרשים: דשפיר אצטרך דרשא לאחותו שהיא אחות אביו ואחות אמו, דהי דאיכא לאוין מוחלקין, מכל מקום הואיל ודם הן אחד אימא לא לחייב אלא אחת. דלא דמי למפטם וסך שהם עבודות מוחלקות, ושפיר אתי מרבי אלעזר. אבל בפרק קמא דכריתות (א.א) משמע כפירוש הקונטרס. דפריך אחא מילתא: וכי מאזר דלאוין מוחלקין בו, כרת באחתו למה לי? פירוש: דדרשין מינה חילוק בעריות ואליבא דרבי אלעזר, תיפוק ליה חילוק משום דלאוין מוחלקין כמו מפטם וסך? ומאי פריך? והא לא דמי, כדפירשתי! לכן נראה כפירוש הקונטרס. הנהא

המשך מעמוד הקודם

יותר איך להשפיע להמושפעים שלו בנחת ובקירוב ובאהבה להחדירים ברוח החסידות וטעמה, הרי בד"מ וועט ער ניט האבען צו וועמען האבען א טענה, כי מחד גיסא ישתפר מצבו ולאידך גיסא לא יהי זה נוגע לו כ"כ כי יהי טרוד במצב זולתו, והא בהא תליא.

בברכת הצלחה בענינים הכללים ובעניניו הפרטיים.

ההוא לתרומה הוא דאטא – ותימה: דהיכן מצינו חומר בתרומה מבקדשים, דבכל קדש לא תגע" מוקי לה רבי יוחנן לנגיעת תרומה – אלמא לקי, ובנגיעה דקדש לא לקי ותירץ הרב רבינו שלמה מדרד"ש נשמחו עין, דהכי קאמר: והוא לנגיעת תרומה הוא דאטא, לאשמעינן דפוסל תרומה עד מלאת ימי טהרה שהיא בטבול יום. ולא קאמר דאיכא מלקות בנגיעת תרומה. אבל מכל מקום קשה,

דאיך קאמר רבי יוחנן דקרא דכתיב ביה קדש דמיירי לתרומה: ויש לומר: משום דגבי האי קרא כתיב "עד מלאת ימי טהרה", ובקדשים – עד לאחר כפרה. אי נמי, על כרחך צריך לאוקמה בתרומה, דלקדשים נפקא לן מגזירה שהו

ר"מטמאת" "טומאת" גמיר ליה.

כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו – תימה: דהא לא דגילה שקדמו עשה ד"החשוב הגולה אשר גול", ואפילו הכי אין לוקין עליו ויש לומר: דשאני גבי לאו דגילה, שאין לקיים העשה אלא לאחר שגולה, וחלכך לאו שניתק מעליו הוא. אבל "קדמו" דקאמר הכא – לאו דוקא קדמו, אלא היינו דשייך העשה קודם שעבר הלאו.

תגינא

מ'אחותרו' דרישא – וְאִידֶּךָ: **ההוא מִיִּבְעֵי לִיָּה לְחֻלְק פֶּרֶת לְמַפְטָם וְלִסְפָּד** – וְאִידֶּךָ: **סֶבֶר פְּרִי אֱלֻעֹר אֲמֹר רִבִּי הוֹשֻׁעִיא**. דְּאֲמֹר רִבִּי אֱלֻעֹר אֲמֹר רִבִּי הוֹשֻׁעִיא: **כָּל מְקוֹם שֶׁאֵתָה מוֹצֵא שְׂנֵי לְאוֹן וְכֶרֶת אֶחָד – חֲלוֹקִין הֵן לְקֶרְבֵּן. וְאִי בְעִית אֵימָא: לֹא סֶבֶר לָהּ פְּרִי אֱלֻעֹר, וְנִפְקָא לִיָּה מ'וְאִישׁ אִשְׁר יִשְׁכֵּב אֶת אִשֶּׁה דְּהוּה' – וְאִידֶּךָ: **ההוא מִיִּבְעֵי לִיָּה לְכֶרֶבִּי יוֹחֲנָן. דְּאֲמֹר רִבִּי יוֹחֲנָן מִשּׁוּם רִבִּי שְׂמֻעוֹן בֶּן יוֹחִי: מִנֵּין שְׂאִין הָאִשָּׁה מִמָּאָה עַד שִׁצָּא מְדוּה דְּרֶדֶךְ עֲרֹתָהּ – שְׂנָאֲמֹר "וְאִישׁ אִשְׁר יִשְׁכֵּב אֶת אִשֶּׁה דְּהוּה וְגִלָּה אֶת עֲרֹתָהּ" וגו', מְלֻמֵּד שְׂאִין הָאִשָּׁה מִמָּאָה עַד שִׁצָּא מְדוּה דְּרֶדֶךְ עֲרֹתָהּ. וְיִמָּא שְׂאֵכֵל אֶת הַקֶּדֶשׁ. בְּשִׁלְמָא הֵבֵא****

לְמִקְדָּשׁ מָמָא – פְּתִיב עוֹנֵשׁ וּכְתִיב אֲזַחְרָה; עוֹנֵשׁ – דְּכְתִיב "אֶת מִשְׁכַּן ה' טָמֵא וְנִכְרַתָּה", אֲזַחְרָה – "וְלֹא יִטְמָאוּ אֶת מִחֲבִיבָהֶם". אֲלֵא מָמָא שְׂאֵכֵל אֶת הַקֶּדֶשׁ, בְּשִׁלְמָא עוֹנֵשׁ פְּתִיב – "וְהִנֵּפֶשׁ אִשְׁר תֹּאכַל בִּשְׂר מִכֶּבֶד הַשָּׁמַיִם אִשְׁר לָהּ" וְטִמְאַתּוּ עָלֶיךָ וְנִכְרַתָּה", אֲלֵא אֲזַחְרָה מִנֵּין? רִישׁ לְקִישׁ אֲמֹר: "כָּכֵל קֶדֶשׁ לֹא תַעַ", רִבִּי יוֹחֲנָן אֲמֹר, תִּנִּי בְּרִדְלָא: אֲתֵינָא "טוֹמְאָתוֹ" "טוֹמְאָתוֹ", פְּתִיב הֵכָא "וְטִמְאַתּוּ עָלֶיךָ וְנִכְרַתָּה" וּכְתִיב הָתֵם "טָמֵא יִהְיֶה עוֹד מִמָּאָתוֹ ב'ו", מַה לְּחֵלֶן עוֹנֵשׁ וְאֲזַחְרָה – אֵף פֶּאן עוֹנֵשׁ וְאֲזַחְרָה. בְּשִׁלְמָא רִישׁ לְקִישׁ לֹא אֲמֹר פְּרִי יוֹחֲנָן – גְּזִירָה שְׁוֶה לֹא גְּמִיר. אֲלֵא רִבִּי יוֹחֲנָן, מָאי מַעְמָא לֹא אֲמֹר פְּרִישׁ לְקִישׁ? – אֲמֹר לָךְ: **ההוא אֲזַחְרָה לְתִרְוּמָה. וְרִישׁ לְקִישׁ, אֲזַחְרָה לְתִרְוּמָה מִנָּא לִיָּה? – נִפְקָא לִיָּה מ'אִישׁ אִישׁ מוֹרַע אֲהֵרֵן וְהוּא צִרְעֵה אוֹ ב', אִי זְהוּ דְּכֶר שְׁהוּא שְׁוֶה בּוֹרְעוֹ שֶׁל אֲהֵרֵן – הוּי אֲמֹר וּזוֹ תִרְוּמָה – וְאִידֶּךָ: **ההוא לְאִכְיִלָּה, וְהָא לְגִיגֵיעָה. וְרִישׁ לְקִישׁ, הָא "כָּכֵל קֶדֶשׁ לֹא תַעַ" לְהִכִּי הוּא דְּאֵתָא? הֵהוּא מִיִּבְעֵי לִיָּה לְטָמָא שְׂנַעַב בְּקֶדֶשׁ! דְּאִיתְמַר, מָמָא שְׂנַעַב בְּקֶדֶשׁ, רִישׁ לְקִישׁ אֲמֹר: לֹאֲקָה, רִבִּי יוֹחֲנָן אֲמֹר: אֵינִי לֹאֲקָה. רִישׁ לְקִישׁ אֲמֹר: לֹאֲקָה, "כָּכֵל קֶדֶשׁ לֹא תַעַ". רִבִּי יוֹחֲנָן אֲמֹר: אֵין לֹאֲקָה, הֵהוּא אֲזַחְרָה לְתִרְוּמָה הוּא דְּאֵתָא! – מָמָא שְׂנַעַב בְּקֶדֶשׁ – מִדְּאִפְקִיָּה רַחֲמִינָא בְּלִשּׁוֹן גִּיגֵיעָה, אֲזַחְרָה לְאִכְיִלָּה – אֲתִקְשׁ קֶדֶשׁ לְמִקְדָּשׁ. – וְאִפְתִּי, לְהִכִּי הוּא דְּאֵתָא? הֵהוּא מִיִּבְעֵי לִיָּה לְטָמָא שְׂאֵכֵל בִּשְׂר קֶדֶשׁ לְפָנֵי זִרְקַת דְּמִים. דְּאִיתְמַר, מָמָא שְׂאֵכֵל בִּשְׂר קֶדֶשׁ לְפָנֵי זִרְקַת דְּמִים, רִישׁ לְקִישׁ אֲמֹר: לֹאֲקָה, רִבִּי יוֹחֲנָן אֲמֹר: אֵין לֹאֲקָה. רִישׁ לְקִישׁ אֲמֹר: לֹאֲקָה, רִבִּי יוֹחֲנָן אֲמֹר: לֹאֲקָה, רִבִּי יוֹחֲנָן אֲמֹר: לֹאֲקָה וְלֹא שְׂנָא זִרְקָה וְלֹא שְׂנָא לְאֲחֵר זִרְקָה. רִבִּי יוֹחֲנָן אֲמֹר: אֵין לֹאֲקָה, רִבִּי יוֹחֲנָן לְטַעֲמִיָּה, דְּאֲמֹר קָרָא "טוֹמְאָתוֹ" "טוֹמְאָתוֹ", וְכִי פְּתִיב "טוֹמְאָתוֹ" – לְאֲחֵר זִרְקָה הוּא דְּכְתִיב! – הֵהוּא מ'כָּכֵל קֶדֶשׁ" נִפְקָא. תִּנִּיא פְּתוּתִיָּה דְּרִישׁ לְקִישׁ: "כָּכֵל קֶדֶשׁ לֹא תַעַ" – אֲזַחְרָה לְאִכְיִלָּה. אֲתָה אֲמֹר אֲזַחְרָה לְאִכְיִלָּה, אוֹ אֵין אֲלֵא אֲזַחְרָה לְגִיגֵיעָה? תִּלְמִיד לֹמֵר "כָּכֵל קֶדֶשׁ לֹא תַעַ וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ" וגו' – מִקִּישׁ קֶדֶשׁ לְמִקְדָּשׁ, מַה מִּקְדָּשׁ דְּכֶר שִׁישׁ בּוֹ נְטִילַת נִשְׁמָה – אֵף כָּל דְּכֶר שִׁישׁ בּוֹ נְטִילַת נִשְׁמָה. וְאִי בְּגִיגֵיעָה – מִי אֵיפָא נְטִילַת נִשְׁמָה? אֲלֵא בְּאִכְיִלָּה. אֲמֹר רַבָּה פֶּר פֶּר חֲנָה אֲמֹר רִבִּי יוֹחֲנָן: כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׂקִדְמוֹ עֲשֶׂה – לֹאֲקִין עָלֶיךָ.****

אמרו

קדש דבר שיש בו נטילת נשמה, והיינו אכילה שעושה עליה כרת, דאילו בנגיעה ליכא כרת. רבי יוחנן לפעמייה – דאמר: אזהרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא מ"טומאתו", והוא "טומאתו עליו" דכתיב בעונש קדש – לאחר זריקה הוא. דתניא בתורת כהנים ומיתנין לה במנחות בפרק שלישי (כהב), יכול יהו חייבין עליו משום טומאה קודם זריקה? תלמוד לומר "כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר" וגו', הניטר לטהורים חייבין עליו משום טומאה, שאין נותר לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה. הווא כפבל מרבויה ד"כבל" דריש ריש לקיש אף לפני זריקה. תניא בריש לקיש – דילף אזהרה לטומא שאכל את הקדש מ"כבל קדש לא תגע". כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו – הא אתא לאשמעינן דאפילו למאן דאמר לאו הניקע לעשה אין לוקין עליו, כדתינא: "לא תותיר... והותר תשרפו" – בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקין עליו. שנתק הכתוב את העשה להיות עשה של לאו ותקנו, לומר: לא תעשה כך, ואם עשית – עשה זאת והפסד. ואשמעינן רבי יוחנן: הני מילי בעשה הכא אחר הלאו, שאין אתה יכול לקיימו אלא לאחר עבירת הלאו. אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו – אין זה ניתוק הלאו, ואפילו תקיימו אחר עבירת הלאו – לא נפטרת מן המלקות.

אמרו

מאחותרו דרישא – דמצי למכתב "כי יקח את בת אביו או בת אמו", למפטם וסך – דהו נמי שני לאוין וכרת אחד, והוצרך לנו לחלק ביניהם כמו שהוצרך חילוק בעריות, אם אינו ענין כאן תנאו ענין להו. הכי נרסין לה להך שיטתא: הווא מִיִּבְעֵי לִיָּה לְחֻלְק כֶּרֶת לְמַפְטָם וְסך וְאִידֶּךָ סֶבֶר לָהּ פְּרִי אֱלֻעֹר אֲמֹר רִבִּי הוֹשֻׁעִיא **כִּי וְאִיִּבְעִית אֵימָא נִפְקָא לִיָּה מוֹאִישׁ אִשְׁר יִשְׁכֵּב אֶת אִשֶּׁה דוּה וגו' וְאִידֶּךָ הווא מִיִּבְעֵי לִיָּה כו' – והכי פירושא: וְאִידֶּךָ סְבִירָא לִיָּה כְּרִבִּי אֱלֻעֹר דְּאֲמֹר עֵלָה שְׁהֲלֹאִין מִחֻלְקִין לְחֻסָּתוֹת, וְעַל מַפְטָם וְסך אֲמִירִין בְּמַסַּכַּת כְּרִיתוֹת (גא), שְׁחן שְׁנֵי לְאוֹן – "עַל בִּשְׂר אֲדָם לֹא יִיָּכֵר" וּבְמַתְכוּנָהּ לֹא תַעֲשֶׂה כְּמוֹהוּ, וְכֶרֶת אַחַת – אִישׁ אִשְׁר יִרְקַח כְּמוֹהוּ וְאִשְׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ וגו', חִלּוּק חֻסָּתוֹת בִּינֵיהֶם – שְׁהֲלֹאִין מִחֻלְקִין לְחֻסָּתוֹת. וְכִין אֲדָתוֹ לְהִכִּי – בְּעִרְוֹת נְמִי לֹא בְּעִי חִלּוּק, וְכִין אֲדָתוֹ לְהִכִּי לְמַדְרַשׁ "אל אשה" דלעיל, וְאִיתֵר לִיָּה עֵיקֶר קָרָא דְּכֶרֶת בִּאֲחֻתוֹ לְדוּתוֹ בְּכֶרֶת וְלֹא בְּמִלְקוּת, וְאֲחֻתוֹ דְּסִיפָא לְחִיבָא עַל אֲחֻתוֹ שְׁהִיא אַחֻת אֲבִיו וְאֲחֻת אִמּוֹ, וְאֲחֻתוֹ דְּרִישָׁא לְחִיבָא עַל אֲחֻתוֹ בַּת אֲבִיו וְבַת אִמּוֹ, לֹמֵר שְׁאִין עוֹנֵשִׁין מִן הִדִּין, וְאִיִּבְעִית אֵימָא, אִי נְמִי אֲסִבֵּר לָהּ לְדִרְבִּי אֱלֻעֹר, נִפְקָא לִיָּה חִלּוּק בְּעִרְוֹת מִן "וְאִישׁ אִשְׁר יִשְׁכֵּב אֶת אִשֶּׁה דוּה" וגו' דְּכְתִיב בִּיה כֶּרֶת יִתִּירָא לֹמֵר שְׁחִיבִין עֲלֶיהָ לְעִצְמָה, וּמִמֶּנָּה תִּלְמִיד כֹּל הִכְלָל. וְאִם אִינוּ עֵינִן לְגִטְוָה, דְּהֵא נִפְקָא לָן מִיִּזְאֵל אִשְׁה" לְחֻלְק עַל כֹּל אִשְׁה, תִּנְהוּ עֵינִן לְשֹׂאֵר שְׁנֵי לְאוֹן וְכֶרֶת אַחַת, כְּגוֹן מַפְטָם וְסך. שִׁצָּא מְדוּה דְּרֶדֶךְ עֲרֹתָהּ – לֹאֲפֻק דְּרֶדֶךְ דּוּפֵן דְּלֵא. אֲלֵא אֲזַחְרָה מִנֵּין – לִיכָא לְמִימַר מִבְּקֶדְשִׁים לֹא יִכָּל "וגו", דְּלֹא מִייד בְּקֶדְשִׁים אֲלֵא בְּתִרְוּמָה, דְּכְתִיב בִּיה "אִישׁ אִישׁ מוֹרַע אֲחֵרֶךְ" – דְּבֶר הַשּׁוּה בּוֹרְעוֹ שֶׁל אֲחֵרֶךְ, וּמוֹקְמִין לִיָּה בְּתִרְוּמָה שְׁהִיא שוֹה בְּאִנְשִׁים וּבְנִשְׁיָם. וְאֵף הַחֻזְרוֹת, שְׁאֵינָה חֻזְרוֹת לְחוּה וְשׁוֹק, חֻזְרוֹת לְתִרְוּמָה. מִכְּבֵּל קֶדֶשׁ לֹא תַעַ – וְדִרְשִׁין לִיָּה לְקַמֵּן אֲזַחְרָה לְאִכְיִלָּה. תִּנִּי בְּרִדְלָא – שֶׁם חֲבֵם. כְּתִיב וְטוֹמְאָתוֹ עָלֶיךָ – בְּטִמָּא שְׂאֵכֵל אֶת הַקֶּדֶשׁ, וּכְתִיב "עוֹד טוֹמְאָתוֹ ב'ר בֵּכָא אֵל הַמִּקְדָּשׁ טָמֵא. גִּיזְרָה שׁוֹה לֹא נִמַּר – וְלֹא לְמִדָּה מִרְבּוֹ. שְׁשׁוּה בּוֹרְעוֹ שֶׁל אֲחֵרֶךְ – בְּאִנְשִׁים וּבְנִשְׁיָם. אֲבֵל קֶדְשִׁים אֵינִן נִאֲכָלִין אֶת לִזְכִּירָם. וְכִי תִימָא: אֵיכָא חוּה וְשׁוֹק – לִיתָא בְּחֻזְרוֹת, כְּגוֹן אֲלִמְנָה וְגִרְשָׁה זֹרַע אֵין לָהּ, דְּאֲמֹר מִר חֻזְרוֹת לְתִרְוּמָה וְאֵינָה חֻזְרוֹת לְחוּה וְשׁוֹק, וְהִכִּי מִפְּרִשִׁין לָהּ בִּיבְמוֹת (פוא), הווא אֲזַחְרָה לְתִרְוּמָה – לְנִגְיַעַת תִּרְוּמָה. מָמָא שְׂנַעַב בְּקֶדֶשׁ כו' – תִּירוּצָא הוּא דְּמִתְרַץ רִישׁ לְקִישׁ. מִדְּאִיתְשׁ קֶדֶשׁ לְמִקְדָּשׁ – בְּהֵאִי קָרָא: "כָּכֵל קֶדֶשׁ לֹא תַעַ, וְאֵל הַמִּקְדָּשׁ לֹא תַבֵּא", וְדִרְשִׁין לְקַמֵּן: מַה מִּקְדָּשׁ יֵשׁ בְּאֲזַחְרוֹתוֹ נְטִילַת נִשְׁמָה, שְׁהֵבֵא אֵל הַמִּקְדָּשׁ טָמֵא בְּכֶרֶת – אֵף אֲזַחְרָת**

קדש דבר שיש בו נטילת נשמה, והיינו אכילה שעושה עליה כרת, דאילו בנגיעה ליכא כרת. רבי יוחנן לפעמייה – דאמר: אזהרה לאוכל קדש בטומאתו נפקא מ"טומאתו", והוא "טומאתו עליו" דכתיב בעונש קדש – לאחר זריקה הוא. דתניא בתורת כהנים ומיתנין לה במנחות בפרק שלישי (כהב), יכול יהו חייבין עליו משום טומאה קודם זריקה? תלמוד לומר "כל טהור יאכל בשר והנפש אשר תאכל בשר" וגו', הניטר לטהורים חייבין עליו משום טומאה, שאין נותר לטהורים אין חייבין עליו משום טומאה. הווא כפבל מרבויה ד"כבל" דריש ריש לקיש אף לפני זריקה. תניא בריש לקיש – דילף אזהרה לטומא שאכל את הקדש מ"כבל קדש לא תגע". כל לא תעשה שקדמו עשה לוקין עליו – הא אתא לאשמעינן דאפילו למאן דאמר לאו הניקע לעשה אין לוקין עליו, כדתינא: "לא תותיר... והותר תשרפו" – בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין לוקין עליו. שנתק הכתוב את העשה להיות עשה של לאו ותקנו, לומר: לא תעשה כך, ואם עשית – עשה זאת והפסד. ואשמעינן רבי יוחנן: הני מילי בעשה הכא אחר הלאו, שאין אתה יכול לקיימו אלא לאחר עבירת הלאו. אבל עשה שקדם את הלאו ואתה יכול לקיימו קודם עבירת הלאו – אין זה ניתוק הלאו, ואפילו תקיימו אחר עבירת הלאו – לא נפטרת מן המלקות.

מכות דף יד עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קצג

מ'אחות' דרישא – מן תיבת 'אחות' האמורה בתחילת הפסוק,
שכן מיתורת היא, שבמקום לכתוב 'איש אשר יקח את אחותו בת
אביו או בת אמו', אפשר היה לכתוב 'כי יקח את בת אביו או בת
אמו'.
מבררת הגמרא: ואידך – רבנן, מה הם לומדים מיתור תיבת
'אחות' שבתחילת הפסוק, משיבה הגמרא: ההוא מיבעי ליה –
תיבה זו נצרכת לחלק ברת למפטם ולקף – שהעושה כמתכונת
שמן המשחה, והסך משמן המשחה שעשאו משה רבינו, בהעלם
אחד, חייב שתי חטאות. ואף שתיבת 'אחות' אמורה בעריות, מכל
מקום למדים ממנה ב'אם אינו ענין, שאם אינו ענין ללמד חילוק
חטאות לעריות, שכבר למדנו שהלאים שלהם חלוקים, תנהו ענין
למפטם וסך, ללמד שהלאים שלהם חלוקים.
מבררת הגמרא: ואידך – לרבי יצחק, מנין שמפטם וסך חלוקים
לקרבן. משיבה הגמרא: רבי יצחק סבר בריבי אלעזר אמר רבי
הושעיא, דאמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא, כל מקום שאותה מוצא
שני לאין וברת אחד חלוקין הן לקרבן, וכיון שמפטם וסך הם שני
לאים, אף שהכרת שלהם כתוב ביחד, לא צריך לימוד כדי לומר
שחלוקים לקרבן. יישוב נוסף: ואי פצית אימא – ואם תרצה אמור
שרבי יצחק לא סבר לה בריבי אלעזר, ונפקא ליה – ולמד חילוק
חטאות למפטם וסך, מ'איש אשר ישכב את אשה דוה וגו' ונכתרה'
(ויקרא כ יח), ואשה דוה פירושו שטמאה בטומאת נדה) שהכרת
בפסוק זה מיתור, שהרי נדה הוזכרה כבר קודם לכן בפרשת אחרי
מית (שם יח ט), אלא שאין צורך צורך חלק בעריות
שהרי כבר למדנו חילוק בעריות מן הפסוק 'אל אשה', תנהו ענין
לחלק לשאר מקומות שיש שני לאים וברת אחד, לומר שחלוקים
הם לקרבן.
שואלת הגמרא: ואידך – רבנן, מה הם לומדים מהיתור של הכרת
האמור באשה דוה. משיבה הגמרא: ההוא מיבעי ליה – פסוק זה
נצרך לברר רבי יוחנן, דאמר רבי יוחנן במסכת נדה (א), משום רבי
שמעון בן יוחי, מנין שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערוהה
– דווקא כאשר יצא דם הרחם, דרך מקום ערוהה, ולא כאשר יצא
מדופן ביטנה, שנאמר 'ואיש אשר ישכב את אשה דוה, וגלה את
ערוהה וגו', מלמד שאין האשה טמאה עד שיצא מדוה דרך ערוהה.
שנינו במשנה: וטמא שאכל את הקדש והבא אל המקדש טמא, יש
בהם חיוב מלקות. מבררת הגמרא את המקור לכך: בשלמא –
משנתנו מובנת בדין של קמא למקדש טמא, שכן באיסור זה בתיב
עונש כרת, ובתיב אזהרה – 'לא', וממנו אפשר ללמוד את חיוב
המלקות, ומפרשה הגמרא: עונש, דכתיב לגבי טמא מת הנכנס
למקדש (במדבר יג י) 'את משכן ה' טמא ונכתרה', אזהרה, שנאמר
לגבי צרוע, זב, וטמא מת, 'אל מחוץ למחנה תשלחוהו ולא יטמאו
את מחניהם' (שם ה א). אלא במה ששנינו טמא שאכל את הקדש,
צריך ביאור מנין שיש בו מלקות, שהרי בשלמא עונש – מובן הדבר
לגבי עונש כרת, דכתיב (ויקרא ז ב) 'והנפש אשר תאכל בשר מזבח
השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכתרה', אלא אזהרה מנין – אבל
'לא' היכן כתוב בו, ואם אין אזהרה כיצד אפשר לחייב מלקות.
הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים מנין למדים זאת: ריש לקיש
אומר, לומדים זאת מהנאמר לגבי אשה הטמאה בטומאת לידה
(ויקרא יב ד), 'בכל קדש לא תגע'. רבי יוחנן חולק ואומר, תני ו–שנה)
ברדלא, אחרי – דין זה נלמד בגזירה שוה 'טומאתו טומאתו', בתיב
קמא בפסוק שמחייב כרת את האוכל קדשים בטומאה 'וטומאתו'
עליו ונכתרה' (ויקרא ז ב), וכתוב 'הם לגבי הבא למקדש טמא' טמא
היה עוד טומאתו בו' (במדבר יג יא), ויש ללמוד בגזירה שוה, מה לחלן
– בבא למקדש טמא יש עונש כרת ויש אזהרה, אף כאן באוכל
קדש בטומאה יש עונש כרת ויש אזהרה – 'לא' המחייב מלקות.
הגמרא מבארת את מחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן: בשלמא – מובן
הדבר מדוע ריש לקיש לא אמר בריבי יוחנן ללמוד זאת מגזירה
שוה, משום שגזירה שוה לא גמיר – לא קיבלה מרבו ואין אדם יכול
ללמוד גזירה שוה מעצמו. אלא רבי יוחנן מאי טעמא לא אמר בריש

לקיש. משיבה הגמרא: אמר רבי יוחנן, ההוא – הפסוק 'בכל'
קדש לא תגע' למדים ממנו אזהרה לתרופה – לאוכל תרומה
בטומאת הגוף.
מבררת הגמרא: וריש לקיש אזהרה לתרופה מנא ליה. משיבה
הגמרא: נפקא ליה – לומד זאת מ'איש אשר מנע אתה' והוא צרוע
או זב בקדשים לא יאכל' (ויקרא כב ד), ומכיון שמן התיבות 'איש'
איש' משמע שהאיסור הוא על כל דברו של אהרן הכהן בין זכרים
ובין נקבות, על כדרך שפסוק זה עוסק בתרומה, שכן אי זהו דבר
שהוא שוה לענין אכילתו בכל ידעו של אהרן, בין זכרים ובין נקבות,
היי אומר זו תרומה, ועליה מזהירה התורה שלא לאכלה בטומאה.
שואלת הגמרא: ואידך – רבי יוחנן, מה הוא לומד מהפסוק 'איש'
איש מזהר אהרן וגו'. משיבה הגמרא: ההוא לאכילה והא לנגיעה
– רבי יוחנן סובר שהפסוק 'איש איש' מלמד איסור אכילת תרומה,
והפסוק 'בכל קדש לא תגע' מלמד איסור נגיעה בתרומה.
מקשה הגמרא: וכי לדברי ריש לקיש, הא – זה שנאמר 'בכל קדש'
לא תגע, להכי הוא דאיתא – לכך הוא בא, להזהיר על אכילת
קדש, והרי ההוא מיבעי ליה – פסוק זה נצרך לטמא שנגע בבשר
קדש, דאיתמר – שכן נאמר בבית המדרש, טמא שנגע בקדש, ריש
לקיש אומר לוקח, רבי יוחנן אומר אינו לוקח, וביאור מחלוקתם,
ריש לקיש אומר לוקח, שנאמר 'בכל קדש לא תגע', רבי יוחנן אומר
אין לוקח, משום שאין אזהרה על כך, שכן ההוא – הפסוק 'בכל'
קדש לא תגע, אזהרה לתרופה הוא דאיתא – אדם שיש עליו ריש לקיש כיצד
בתרומה הוא על נגיעה בקדשים, אם כן קשה על ריש לקיש כיצד
אומר שלומדים מפסוק זה אזהרה לאכילה, והרי הוא למד מכאן
אזהרה לנגיעה.
מתרצת הגמרא: טמא שנגע בקדש למד ריש לקיש מדאפיקיה
רחמנא בלשון נגיעה – מכך שהוציאה התורה את איסור האכילה
בלשון 'לא תגע', ואזהרה (לאוכל) נלמדת מפסוק זה, משום
דאיתקוש קדש למקדש – הוקש קדש למקדש, שנאמר 'בכל קדש'
לא תגע ואל המקדש לא תבא, ולומדים מכך, מה מקדש והבא אל
המקדש בטומאה יש באזהרתו חיוב כרת, אף באזהרת קדש
מדובר על דבר שיש בו חיוב כרת, והיינו אכילה, שהרי בנגיעה לא
מצינו שהתורה חייבה כרת.
מוסיפה הגמרא להקשות: ואפתי – ועדיין קשה, וכי להכי הוא
דאיתא – האם לצורך כך בא הלשון נגיעה, והרי ההוא – הלשון
נגיעה מיבעי ליה – נצרך הוא כדי ללמד לטמא שאכל בשר קדש
לפני זריקת דמים, שנאמר בבית המדרש, טמא שאכל בשר קדש
בשר קדש לפני זריקת דמים, ריש לקיש אומר לוקח, רבי יוחנן אומר
אינו לוקח, וביאור מחלוקתם, ריש לקיש אומר לוקח, משום
שנאמר 'בכל קדש לא תגע', ומכך שהוציאה התורה את איסור
אכילה בלשון 'לא תגע' משמע לאסור באכילה אפילו קדש
שעדיין אין בו היתר אכילה והיינו משום שלא נזרק דמיו אלא רק
ראוי לנגיעה, ונמצינו למדים שאסור באכילה לא שני לפני זריקה
ולא שני לאחר זריקה, רבי יוחנן אומר אינו לוקח, שכן רבי יוחנן
למעשה – כשיטתו שלמד אזהרה לאיסור אכילת קדש מכך דאיתמר
קמא 'טומאתו טומאתו' – בגזירה שוה מהבא אל המקדש טמא, וכי
בתיב טומאתו לאחר זריקה הוא דכתיב – ופסוק זה דורשים
במנחות (כה) שמדבר לאחר זריקה, אבל על בשר של לפני זריקה
אין לימוד, ולכן פטור ממלקות. נמצא שקשה על ריש לקיש כיצד
אומר שמהלשון נגיעה למדים אזהרה לנוגע בקדש הלא נצרך
הוא לאוכל בשר קדש קודם זריקה.
מתרצת הגמרא: הריא – האזהרה שלא לאכול בשר קדש אף לפני
זריקה, מ'בכל קדש' נפקא – נלמד מתיבת 'בכל' שמשמעותה בכל
סוגי הקדשים, בין לפני זריקה ובין לאחר זריקה, ונמצא שמה
שהתורה הוציאה בלשון נגיעה, מיתור ללמד איסור נגיעה.
מביאה הגמרא ברייתא ששנינו בה כשיטת ריש לקיש שלמד
אזהרה לטמא שאכל את הקדש מ'בכל קדש לא תגע': תניא
בברייתא פויתיה דריש לקיש, מה שנאמר בפסוק 'בכל קדש לא

שיש בו חומרא שכן עשה מעשה, ואין ללמוד ממנו למוציא שם רע
שלא עשה מעשה.
הגמרא מבארת באופן אחר מדוע הלאו של אונס הוא ניתק
לעשה: אלא לא יאמר 'לו תהיה לאשה' במוציא שם רע, שהרי
אשתו היא – שהרי כבר נשואה לו וואילו לשון 'תהיה' משמע
שעבשיו נשוא אותה, אם כן למה נאמר, אלא אם אינו ענין למוציא
שם רע, תנהו ענין לאונס, ואם אינו ענין לפניו, שהרי כבר נאמר כן
באונס עצמו, תנהו ענין לאחרי – לאחר הגירושין, ולנתק את
הלאו.
שואלת הגמרא: ואימא – שמתאמר את האם אינו ענין באופן
אחר, ואם אינו ענין לפניו במוציא שם רע, תנהו ענין לאחרי ידיה
– לנתק את הלאו של מוציא שם רע עצמו, ללמד שאם גירש
אותה דלא לקי, אבל הלאו של אונס אינו ניתק לעשה. מיישבת
הגמרא: אין הכי נמי – אכן נדרש לנתק את הלאו של מוציא שם
רע, ואחרי אונס ונמר מיניה – ובא אונס ולמד ממנו.
דוחה הגמרא: במאי גמר מיניה – באיזה לימוד יכול אונס ללמוד
ממוציא שם רע, אי בקל וחומר אי במה מצינו – הלא בין אם תלמד
ב'קל וחומר', ובין אם תלמד ב'מה מצינו', איכא למיפדך
(כפרבין) – יש לדחות את הלימוד, מה למוציא שם רע שכן לא
עשה מעשה, ואין ללמוד ממנו לאונס שעשה מעשה, לפטור
ממלקות.
אלא אמר רבא, כל ימיו בעמוד וחתור, כלומר התיבות 'כל ימיו'
מיותרות, לדרוש שלא תעמוד כך בשלוחיה כל ימיו, וזהו העשה
המנתק את הלאו. וכן כי אתא רבין אמר רבי יוחנן, כל ימיו בעמוד
וחתור. וכיון שהתיישבה הקושיא מאונס, חזר דינו של רבי יוחנן
שלאו שקדמו עשה לוקים עליו.
רב פפא מקשה על עצם דברי רבי יוחנן שלאו שקדמו עשה לוקים
עליו: אמר ליה רב פפא לרבא, כיצד אומר רבי יוחנן שלוקים על
לאו שקדמו עשה, והא לא דמי לאניה ללאו דחסימה, שהרי הלאו
של 'לא תחסום' לא קדמו עשה, ואילו בגמרא לעיל (א) מבואר
שלמדים מסמיכות פרשת מלקות ללאו של 'לא תחסום' שלוקים
רק על לאו הדומה ללאו דחסימה. אמר ליה – ענה רבא לרב פפא,
משום דכתב ביה רחמנא עשה ותיירא – עוד עשה מלבד הלאו,
מגרע גרע – יגרע דינו שלא ללקו עליו.
מוסיף רב פפא ומקשה: אי הכי – אם העשה הנוסף אינו גורם שלא
יהיה דומה ללאו דחסימה ולמעט ממלקות, אם כן לאו שניתק
לעשה, נמי לימא – גם תאמר בו וכי משום דכתב ביה רחמנא עשה
ותיירא מגרע גרע, ותהייבו מלקות. אמר ליה – ענה לו רבא, תהוא
לנתוקי לאו הוא דאמא – שם קיום העשה הוא לאחר עבירת
הלאו, ומוכיח הדבר שבה לתקנו, ולהיפטר על ידו ממלקות.
שואלת הגמרא על מה שתיירך רבא, כל ימיו בעמוד וחתור: הניחא
למאן דאמר – תירוך זה מתיישב רק לפי מי שסובר (להלן ע"ב) שיש
לשנות 'כימלו' ולא כימלו, דהיינו שבלאו הניתק לעשה כל עוד
שלא ביטל את האפשרות לקיים את העשה אינו לוקה, ולדבריו
אכן שייך לומר שהטעם שאונס שגירש אינו לוקה הוא משום שכל
ימיו בעמוד וחתור, כלומר שבידו כל ימיו לקיים את העשה, אלא
למאן דאמר שיש לשנות 'כימלו' ולא כימלו, כלומר שלדבריו מיד
מתחייב במלקות, וכדי להיפטר מהמלקות צריך לקיים את העשה,
מאי איכא למימר – כיצד יתיישב תירוצו של רבא, הלא מיד כאשר
בית דין יזהירו אותו לקיים את העשה, אם לא מקיימו, הרי הוא
לוקה, ולא שייך לומר על כך כל ימיו בעמוד וחתור. ואם כן לא
שייך לדרוש את הפסוק כמו שביאר רבא.

אמר לו – אחרים ששמעו שכך אמר רבי יוחנן, שאלוהו, אמר
– האם אכן אמרת דין זה. אמר ליה לא. אמר רבה, האלהים –
נשבע אני שאמרה, ויתביא ותניא – וכדבריו מתבאר מן הכתוב
בתורה וממשנתו, בתיבא – נאמר (במדבר ה א) 'וישלחו מן המחנה'
[וגו'], שזו מצות 'עשה' לשלח טמא שלא יכנס במקדש, ולאחר
מכן כתוב (שם א) 'ולא ימלאו את מחניהם', שזו אזהרת 'לאו' על
הכנס למקדש טמא, והרי לפנינו 'לאו שקדמו עשה', ועל כך
תניא – שנינו במשנתנו (לעיל ג א), הבה למקדש טמא שאלוהו
נמצאו למדים שלא שקדמו עשה אין העשה בא לנתק את
הלאו, אלא לוקים עליו.
שואלת הגמרא: אלא מאי מעמא קא הדר ביה – כיון שכדבריו
'כתיבא ותניא' מדוע חזר בו. משיבה הגמרא: משום דקשיא ליה –
היתה לו קושיא מהדין של אונס נערה, דתניא בברייתא, אונס
שנידש ועבר על מה שנאמר (שם) 'לא יוכל שלחה', אם וישראל הוא,
שמותר לא גרשה, מחזיר ואינו לוקה, אם כהן הוא שאסור
בגרשה, לוקה ואינו מחזיר. וקשה על רבי יוחנן מההישא, ששנינו
'אם וישראל הוא מחזיר ואינו לוקה', אמאי – מדוע אינו לוקה, והרי
לא תעשה שקדמו עשה הוא, ולילקי. אלא על כרחך גם לאו שקדמו
עשה, העשה מנתק, ואין לוקים עליו.
עולא מבאר שבאונס יש סיבה מיוחדת מדוע להחשיבו ללאו
הניתק לעשה על אף שנכתב העשה קודם, ובכך מקיים את דברי
רבי יוחנן שכל שאר לאו שקדמו עשה לוקים עליו. אמר עולא,
לא יאמר – לכאורה אינו צריך לומר 'לו תהיה לאשה' במוציא
וליקי בקל וחומר במוציא שם רע – אדם הטוען שאשתו זינתה
בין האירוסין לנישואין, ונמצא ששקדמו, ומה מוציא שם רע שלא
עשה מעשה, אלא רק חטא בדיבור, אמר רחמנא 'ולו תהיה
לאשה' (ברבים כב ט), אונס שעשה מעשה, לא כל שכן שחייב ב'לו
תהיה לאשה', (אם כן למה נאמר באונס 'לו תהיה לאשה'), אלא
אם אינו ענין לפניו – לפני הגירושין לעצם הדין שחייב לשאת
אותה, תנהו ענין לאחרי – לאחר הגירושין, שאם גירש יחיד.
נמצא שבאונס העשה בא ללאחר הלאו, ולכן הוא ככל לאו
הניתק לעשה שאין לוקים עליו, אבל באמת לאו שקדמו עשה
אפשר לומר שלוקים עליו.
הגמרא דוחה את תירוצו של עולא: ואכתי – ועדיין צריך ציווי
ללפני הגירושין, שהרי אונס במוציא שם רע לא גמר – לא נלמד,
משום דאיכא למיפדך – יש לדחות את הקל וחומר, מה למוציא שם
רע שכן לוקה ומשלם – לוקה על שהוציא דיבה ומשלם קנס מאה
כסף, ואין ללמוד ממנו שיש דין 'ולא תהיה לאשה' באונס הקל
[שאין בו חומרא זו להענישו בשני עונשים].
הגמרא מביאה אפשרות אחרת לבאר מדוע הלאו של אונס הוא
ניתק לעשה: אלא, לא יאמר 'לו תהיה לאשה' במוציא שם רע,
וליקי מאונס – ויהיה נלמד בקל וחומר מאונס, ומה אונס שאינו
לוקה ומשלם, אלא רק משלם בה קנס של חמשים כסף, אמר
רחמנא 'ולו תהיה לאשה', מוציא שם רע שלוקה ומשלם, לא כל
שכן שיהיה בו את הדין של ולו תהיה לאשה, ואם כן למה נאמר
'ולא תהיה לאשה' במוציא שם רע, אלא אם אינו ענין – אם מיותר
הוא למוציא שם רע, תנהו ענין לאונס, ואם אינו ענין לפניו – ללפני
הגירושין לעצם הציווי לשאת אנוסה, שהרי כבר נאמר באונס
עצמו 'לו תהיה לאשה', תנהו ענין לאחרי – לאחר הגירושין,
ולנתק את הלאו.
דוחה הגמרא: ומוציא שם רע מאונס נמי לא גמר – גם אינו יכול
להיות נלמד, דאיכא למיפדך – שהרי אפשר לדחות, מה לאונס

מסירות נפש על קידוש ה' קיימת בשלימות ובשוויון אצל כל היהודים.

אלא דוקא כשמקיים העשה אחר שעבר הלאו בתוך כדי דיבור. וכן פירש הקונטרס בפרק "שילוח הקן" (תולין קמא.א). ומיהו קצת קשה, דאם כן צריך לפרש הא דקתני מחזור ואינו לוקה – שמחזורי מיד בתוך כדי דיבור אחר הגירושין, וכן המשלח ואינו לוקה. ולא משתמע הכי כלל, דהא משמע דמהדר אתקנתא היאך יפטר ממלקות שיחזיר או ישלח, ואפילו אחר

כדי דיבור נמי משמע, שבא לשאלו עליו לבית דין

אם יש לו תקנה. דאי דוקא בתוך כדי דיבור –

הכי הוה ליה למימר: אם החזיר אינו לוקה. ושמו

יש ליטב פירוש הקונטרס דשמעתין, דהבא ליכא

למימר דשפיר הוי כל ימיו בעמוד החזור, דמשמע

לעולם אף כשבא לבית דין כל זמן שבידו להחזיר,

אפילו מייאן להחזיר כשבא לבית דין, דהא דרשין

ליה מיתורא ד"כל ימיו", דהכי קאמר: לא יוכל

לשלחה שילוחין שיתו שילוחיה כל ימיו, דהיינו

באינו מחזיר כלל.

מיד הוא טעמא אלא לרבי יוחנן הא אמר ליה

רבי יוחנן לתנא תני ביטלו חייב לא ביטלו

פטור – משמע, אבל רבי שמעון בן לקיש דאית

ליה קיימו ולא קיימו – לית ליה תירוצא דבעמוד

החזור קאי, דדריש: כל ימיו תהיה לו לאשה ולא

ישלחנה. ואם תאמר: לילקין גם כי החזירה, דהאי

אינו לאו הניתק לעשה הוא, שקדמו עשה ללאו

לריש לקיש דלית ליה דרישה דעמוד החזור קאי

ופירש בקונטרס ולריש לקיש לאו שקדמו לעשה ולא שניתק לעשה שוין, ואין לוקין עליו

אלא יקיים העשה מיד כשיחזירו לו בית דין להחזירה. וקשה: לריש לקיש, דסבירא ליה לאו

שניתק לעשה ולא שקדמו עשה שוין, טמא שבא אל המקדש דמתניתין אמאי לקי? דרי הוא

ניתק לעשה, ויקיים העשה כשיחזירו לו בית דין לצאת מן המקדש, כיון דאית ליה לאו

שקדמו עשה אין לוקין עליו ויש לומר: דמייירי שמחזירין אותו לצאת ואומר שלא יצא, ומיד

לק לריש לקיש דסבר קיימו ולא קיימו. ואם תאמר: אם כן מאי פריך לעיל: כתיבא ותנינא,

תנינא טמא שבא אל המקדש דלקי. ואמאי לא דחי אותה, דכי נמי לאו שקדמו לעשה אין

לוקין – הכא לקי כשמחזירין לו בית דין לצאת הוא אומר שלא יצא? ויש לומר: דהאי

טעמא דפרישנא לא שייך אלא לריש לקיש דאמר קיימו ולא קיימו, אבל הכא דמייית תנינא

דיינו אליבא דרבי יוחנן דאית ליה ביטלו ולא ביטלו, ואם כן כי נמי מחזירין לא יצא ולא

מחזיב כיון דעדיין לא ביטל. ודוחק הוא האי תירוצא. ולכך פירש הרב רבינו שלמה

מדרי"ש: "והניחא למאן דאמר ביטלו" קאי אתקפתא דלעיל, דדייק ממתניתין דהטמא הבא

אל מקדש דלאו שהקדמו לעשה לוקין, דאי אין לוקין דמשום שניתק לעשה וכל כמה שלא

ביטלו חשיב ניתק כל כמה שבידו, ואם כן כיון שאם ירצה לצאת, היאך לקי? הא לא משכחת

ביטלו. אלא למאן דאמר חני קיימו ולא קיימו, אם כן היכי דייק לאו שקדמו לעשה לוקין

עליו? כי נמי אין לוקין משום דחשיב ניתק לעשה – הכא לוקין, דמשכחת ליה לאו קיימו משכנס למקדש טמא והחזירו לו שיצא ואינו יוצא! ועוד ראיא להאי פירושא דקאי לעיל בדפרישתי,

דאי כפירוש הקונטרס דפירש דקאי אעמוד החזור – קשה, דכיון ד"כל ימיו" דרשין: כל ימיו בעמוד החזור קאי, אם כן מאי פריך למאן דאמר קיימו? נוד בדשאר לאו הניתק לעשה לקי

בשלא קיימו כשיחזירו בית דין, מכל מקום הבא גלי קרא דלא לקי בשלא קיימו כיון דהוה בעמוד החזור כל ימיו! ומיהו יש לומר דלא מסתברא ליה להעדיפו משאר לאו הניתק לעשה

שבתלמוד משום דדרשין ביה "כל ימיו", כך הקשה מורי שיחיה ותיריך. וצריך עיון. **במאי** קא מפלגי בהתראת ספק דרבי יוחנן אית ליה שמה התראא וריש לקיש אית ליה לאו שמה

התראא – ופירושו: לכך לא תני ריש לקיש בטלו חייב, כגון שלקח האם מעל הבנים ושחטה, דלא לקי משום דהוי התראת ספק ושמוא לא יבטל העשה, וכל אימת דלא ביטל עשה פטור ולא

לקי. דהוי משכחת ליה התראת דאי כגון שחתרו בו בשעה שמבטל. ותיריך רש"י דלעולם בעינן התראת בשעה שעובר על אזהרתו, ואפילו היא תלויה בדבר, כדאמרין בשבועות (כח.ב). גבי

שמתא דבכורות, ולכך לא מצי אמר רבי שמעון בן לקיש בטלו ולא בטלו, ולכך אמר: קיימו פטור לא קיימו חייב. ואם תאמר: לא קיים שילוח האם כשביט דין וחזירו לו – לא לילקין, דבשעה

שעבר התראת ספק היא, דשמוא יקיים העשה וישלחנה תכף לאחר שנשלח! ויש לומר: דהשתא מיהא עובר ב"לא תקח האם", דהא לא קרי מחוסר מעשה, ואם כן יש לנו לומר שלא יקימנה

אם הוא עושה לעולם מה שהוא עושה עתה שלא משלחה, שעובר בלאו ואינו מקיים העשה. דהכי נמי אמרין בגיטין שהיה שותה דלוקה על כל אחת (מכות כא.א). דלא הוי התראת ספק

משום דשמוא ישאל על נדירותו, משום דכיון שהוא עומד הוא עובר, ויש לנו לומר שמעולם יעמוד כמו שהוא עכשיו ולא ישאל לחכם לעולם – והלכך לקי כל כמה דלא שאל, ושפיר הוי

התראת דאי. הבא נמי יש לנו לומר דלעולם לא יקיים העשה, דהוי התראת דאי. אבל לרבי יוחנן דתלי מלקות בביטול העשה – הוי ליה מחוסר מעשה, דכל אימת דלא עשה שום דבר

ולא ביטל שום דבר לא ילקה. ופירוש הקונטרס קשה להבין. והשתא לא מפשר התלמוד טעמא אמאי לא אמר רבי יוחנן קיימו ולא קיימו כריש לקיש, דדאי בטלו ולא בטלו מסתברא טפי,

ולא הוצרך לומר טעמא אלא רבי שמעון בן לקיש אמאי לא אמר רבי יוחנן. **ועבר** היום ולא אכלה רבי שמעון בן לקיש אומר פטור דהוי התראת ספק – ואם תאמר: למאי דפרישתי,

דאי עומד לעולם כאשר הוא עושה עכשיו עובר, ולא הוי התראת ספק, אם כן הבא נמי לא הוי התראת ספק! ויש לומר: מכל מקום אינו מתחייב עדיין סמוך להתראת לעבור. דדוקא גבי

גזיר ששתה יין מיד ועובר אמרין דיש לנו לומר שלא נשאל כאשר אינו נשאל עכשיו.

מיד הוא טעמא אלא לרבי יוחנן, האמר ליה רבי

יוחנן לתנא: תני, בפטלו – חייב, ולא בפטלו – פטור.

ותני תנא קמיה דרבי יוחנן: כל מצות לא תעשה

שיש בה קיום עשה, קיים עשה שבה – פטור, ביטול

עשה שבה – חייב. אמר ליה: מאי קא אומר? קיים

פטור – לא קיים חייב, ביטול חייב – לא ביטול פטור!

הני: ביטול ולא ביטול. ורבי שמעון בן לקיש אומר:

קיימו ולא קיימו. במאי קא מיפלגי – בהתראת ספק

קא מיפלגי, מר סבר: התראת ספק שמה התראת,

ומר סבר: התראת ספק לא שמה התראת. ואזרו

למעמיהו, דאיתמר: "שבועה שאוכל כבר זה היום",

ועבר היום ולא אכלה, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי

תרויהו: אינו לוקה. רבי יוחנן אומר: אינו לוקה

משום

להתרות בו, והוא אמר שגמר הלאו בביטול העשה תלוי, וכשמתיק בו אל תגרש

ספק הוא שמוא לא יבטל את העשה להדירה בהנאה, ולכשידירה ויבטלנו קאמר

דלקי, אלמא התראת ספק שמה התראת. וריש לקיש סבר התראת ספק לא שמה

התראת – הלכך, אם היה גמר הלאו תלוי בביטול העשה – לא היה לוקה עליו.

אלא הלאו משגירש נגמר, והוא לא התראת דאי, והעשה ניתן להיות תחת

המלקות, ולכשיבא לבית דין או יקיים או ילקה. ואי קשיא: לרבי יוחנן נמי איכא

למימר בהתראת דאי, ויתור בו כשבא לבטל את העשה שהוא עקירת הלאו לעולם

התראת בשעה שעובר על אזהרתו בעינן, ואפילו היא תלויה בדבר אחר. כדאמרין

בשבועות (כח.ב): "שבועה שלא אוכל כבר זו אם אוכל זו", אבליה לתנאיה ודור

אבליה לאיסוריה – התראת דאי היא, אבליה לאיסוריה ודור אבליה לתנאיה –

היא התראת ספק, אלמא התראת בשעת איסור בעינן, ואף על פי שהא הלאו נגמר

עד שיאכל את של תנאי. דאמרי תריוהו אינו לוקה – ומיהו טעמיה דמר לאו כי

טעמיה דמר. **אוכל ולא אכל** – עבר על שבועתו כשהוא יושב ובטל ואין כאן

מעשה. והתראת ספק נמי היא, שהיה תלה זמן לשבועתו כל היום.

לאחרי מתן תורה, ניתן לכל אחד ואחד מישראל בירושה מהאבות הכוח שיוכל לפעול את עבודת ה"אבות הן הן המרכבה".

ממאמר י"ט כסלו, ה'תשכ"ה

וביטלו, תלויה במחלוקתם לענין התראת ספק. מבררת הגמרא: 26
 בְּמֵאֵי קָא מִיפְלִגִּי – במה נחלקו, ומזהו טעם מחלוקתם. משיבה 27
 הגמרא: בְּהִתְרָאָת סָפֵק קָא מִיפְלִגִּי – כדי להתחייב מלקות צריך 28
 שתהיה התראה בשעה שעובר על הלאו, ונחלקו כאשר מתרים 29
 בו ויש ספק אם יעבור עתה על התראה זו, האם התראה כזו 30
 נחשבת התראה. מִרְּסָר – רבי יוחנן סבר שהתראת סָפֵק שְׁמָה 31
 הִתְרָאָה, ולכן יכול לסבור שלא שניתק לעשה אינו נגמר עד 32
 שיבטל את האפשרות לקיים את העשה, ומכל מקום ההתראה 33
 שהתרו בו בשעה שעבר על הלאו, מועילה שכאשר יבטל את 34
 העשה, ילקה על הלאו, וּמִרְּסָר – ריש לקיש סבר שהתראת סָפֵק 35
 לֹא שְׁמָה הִתְרָאָה, ואם יסבור שגמר הלאו תלוי בביטול העשה, 36
 נמצא שלעולם לא שייך מלקות בלאו הניתק לעשה ונאפילו אם 37
 מבטל את האפשרות לקיים את העשה, שכן ההתראה בשעת 38
 עבירת הלאו היא התראת ספק, שמה לא יבטל את העשה, לכן 39
 סבר שהלאו נגמר מיד, ולכן ההתראה שמתרים בו בשעה שעובר 40
 על הלאו, נחשבת התראת ודאי, אלא שהתחדש בלאו הניתק 41
 לעשה שיש אפשרות להיפטר מהמלקות על ידי קיום העשה. 42
 וְאִדּוּ לְטַעְמֵיהּ – והולכים רבי יוחנן וריש לקיש לטעמם, שנחלקו 43
 בדין זה בסוגיא נוספת, דְּאִתְקַמַּר – נאמר בבית המדרש, אדם 44
 האומר שְׁבוּעָה – אני נשבע שְׁאוּכַל כִּכֵּר זֶה במשך הַיּוֹם, וכיון שיש 45
 לו אפשרות לקיים שבועתו במשך כל היום, אם יתרו בו הרי זו 46
 התראת ספק, וְעָבַר הַיּוֹם לֹא אִכְלָה, נמצא שחילל שבועתו בלא 47
 לעשות מעשה, רַבִּי יוֹחָנָן לְקִישׁ דְּאָמַר תְּרוּיָהּ – שניהם 48
 אומרים שְׁאִינוּ לֹזְקָה, אלא שכל אחד אחד כן מטעם אחר, רַבִּי 49
 יוֹחָנָן אָמַר אֵינוּ לֹזְקָה 50

מתרצת הגמרא: מִיָּד הוּא מְטָמָא – הלא לא נצרכה דרשה זו של 1
 'כל ימיו בעמוד והחזור' אֵלָּא לְרַבִּי יוֹחָנָן, הָאֻמֶּר לִיה רַבִּי יוֹחָנָן לְתַנָּא, 2
 תְּנִי בְּפִלּוֹ חֵיִב וְלֹא בְּפִלּוֹ פְטוֹר – והרי רבי יוחנן אמר שצריך 3
 לשנות בברייתא 'ביטלו' וכמובא להלן, נמצא שהוא זה שסובר 4
 שחייב המלקות תלוי בביטול העשה, ולשיטתו אפשר לדרוש כל 5
 ימיו בעמוד והחזור. 6
 הגמרא מבאיה היכן רבי יוחנן אמר כן: דְּתַנִּי תַנָּא קְמִיָּה דְּרַבִּי יוֹחָנָן 7
 – אחד האמוראים שנה ברייתא לפני רבי יוחנן, כָּל מַצּוֹת לֹא 8
 תַעֲשֶׂה שִׁשָּׁה כֹּהֱ קוֹם עֲשֶׂה, דְּהֵיִינוּ לֹא הֵנִיחָ לַעֲשֶׂה, קְיָיִם עֲשֶׂה 9
 שְׁבָה פְטוֹר מִמַּלְכוּת, בְּיִטְל עֲשֶׂה שְׁבָה חֵיִב מַלְכוּת. וְאָמַר לִיה רַבִּי 10
 יוֹחָנָן לְאוֹתוֹ אֲמוּרָא, מֵאִי קָא אֲמַרְתָּ – מזהו הדבר שאתה אומר, 11
 הלא אם שנית 'קְיָיִם פְטוֹר', היה עליך לשנות 'לֹא קְיָיִם חֵיִב', 12
 ואפילו אם לא ביטל, ואם שנית 'בְּיִטְל חֵיִב', היה לך לשנות 'לֹא 13
 בְּיִטְל פְטוֹר', אפילו אם לא קיים. אלא אמר לו רבי יוחנן, תְּנִי 14
 'בְּיִטְל' וְלֹא בְּיִטְל' – צריך לשנות ביטל עשה שבה חייב מלקות, 15
 לא ביטל עשה שבה פטור ממלקות. כלומר שלרבי יוחנן חייב 16
 המלקות אינו תלוי בכך שאינו מקיים העשה, אלא רק בביטול 17
 האפשרות לקיים את העשה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ אָמַר, 'קְיָיִמו' 18
 וְלֹא קְיָיִמו' – יש לשנות בברייתא 'קיים עשה שבה פטור לא קיים 19
 עשה שבה חייב מלקות', ולדבריו חייב המלקות תלוי באם אינו 20
 מקיים העשה. ולדבריו לא דורשים 'כל ימיו' לנתק את הלאו של 21
 'לא יוכל שלחה', אלא על כרוך הטעם ששנינו בברייתא שאנוס 22
 שגירש מחזיר ואינו לוקה, הוא משום שלא שקדמו עשה הרי הוא 23
 ככל לאו הניתק לעשה שאין לוקים עליו, ודלא כרבי יוחנן. 24
 הגמרא מבארת שמחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש לענין קיימו 25

המשך ביאור למס' מכות ליום שבת קודש עמ' א

משנה

שנינו במשנה שהקורח בראשו מתוך צערו על מת חייב מלקות. 32
 הגמרא מבאיה ברייתא לבאר מקור ופרטי דין זה: תַּנּוּ רַבֵּנָן, נאמר 33
 בפסוק אצל כהנים (ויקרא כא ה) 'לֹא קָרַחְו', וְכֹל שְׂאֻמְרֵי שְׂאֻפִּילוֹ 34
 קָרַח אֶרְבַּע וְחֲמִשָּׁ קָרִיחוֹת בַּצַּעַר עַל הַמָּת לֹא יִהְיֶה חֵיִב אֵלָּא 35
 מַלְכוּת אַחַת, תִּלְמוּד לִזְמַר בְּהַמֶּשֶׁךְ הַפֶּסוּק 'קָרַחְו', וְבֵא יִתּוֹר זֶה 36
 לְחֵיִב מַלְכוּת עַל כָּל קָרַח וְקָרַח שְׁעוּשָׁה. וְזֶה שְׁנֵאמַר בְּהַמֶּשֶׁךְ 37
 'בְּרִאשֵׁם' מִה תִּלְמוּד לִזְמַר, לְפִי שְׁנֵאמַר אֲצִל יִשְׂרָאֵל (דברים יד א) 38
 'לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא תִשְׁמְרוּ קָרַח בֵּין עֵינֵיכֶם לְמָת', וְכֹל שְׂאֻמְרֵי 39
 שְׂאֻמִּי יִהְיֶה חֵיִב מַלְכוּת אֵלָּא עַל קָרַח בֵּין הָעֵינִים – בשערות 40
 הראש סמוך למצח בְּלִבֵּר, כפי שנאמר 'בֵּין עֵינֵיכֶם' מִנֵּין לְרִבּוֹת 41
 שאם קרח בָּל מִקוֹם הָרֹאשׁ שְׁחֵיב מַלְכוּת, תִּלְמוּד לִזְמַר אֲצִל 42
 כַּהֲנִים 'בְּרִאשֵׁם', וְכֹא בֹז לְרִבּוֹת שַׁעַל כָּל מִקוֹם הָרֹאשׁ חֵיִב אִם 43
 קורח בו. 44
 שואלת הברייתא: וְאִין לִי שְׁחֵיב עַל כָּל מִקוֹם בְּרִאשׁ, אֵלָּא בְּכַהֲנִים 45
 שבהם נאמר פסוק זה, וְהִטַּעַם לִזְמַר שֶׁרֶךְ הַכַּהֲנִים חֵיִיבִים עַל כֶּךָ, 46
 מִשּׁוֹם שְׁרִיבָה בְּתוֹן הַכְּתוּב מַצּוֹת יִתְּרוֹת שְׂאִינִים בִּישְׂרָאֵל, כְּגוֹן 47
 איסור טומאת מת ונישואי גרושה ועוד, וְיִשְׂרָאֵל מִנֵּין שְׁחֵיבִים עַל 48
 קריחה בכל מקום בראש. משיבה הברייתא: נֶאֱמַר כָּאֵן בִּישְׂרָאֵל 49
 'קָרַחְו' וְנֶאֱמַר לְחֵלֶן בְּכַהֲנִים 'קָרַחְו', וְדוֹרְשִׁים בְּגִזְרָה שׁוֹה, מִה 50
 לְחֵלֶן בְּכַהֲנִים חֵיִב עַל כָּל קָרַח וְקָרַח, וְחֵיִיב עַל כָּל מִקוֹם הָרֹאשׁ 51
 בְּכֵין הָעֵינִים, אִם כָּאֵן בִּישְׂרָאֵל חֵיִב עַל כָּל קָרַח וְקָרַח וְחֵיִיב עַל 52
 הָרֹאשׁ בְּכֵין הָעֵינִים. ועוד דורשים מגזירה שוה זו, וְזֶה לְחֵלֶן 53
 בִּישְׂרָאֵל הֵיִינוּ דוּקָא כְּשִׁקּוֹר מַחְמַת צַעַר עַל מָת, כפי שכתוב 54
 (ויקרא יד א) 'לֹא תִשְׁמְרוּ קָרַח בֵּין עֵינֵיכֶם לְמָת', אִם כָּאֵן בְּכַהֲנִים 55
 אינם חייבים אלא כשקורחים מחמת צערם עַל מָת. 56
 מבררת הגמרא: הֵיִי – אלו הָאֶרְבַּע וְחֲמִשָּׁ קָרִיחוֹת שְׁנֵאמַר בְּבִרְיָא 57
 שלומים מהפסוק שחייב על כל אחת ואחת חֵיִב דִּמִּי – באיזה 58
 אופן מדובר, אֵילִיָּא – אם נאמר ששעה זאת כְּזֶה אַחֵר זֶה וְכַחֲמֵשׁ 59
 הִתְרָאָת נַפְרְדוֹת עַל כָּל קָרִיחָה וְקָרִיחָה, פְּשִׁימָא שְׁחֵיב עַל כָּל 60
 אחת ואחת, שהרי מעשים חלוקים והתראות חלוקות. 61

המשנה מונה חייבי מלקות נוספים שיש בכל אחד מהם חידוש. 1
 נאמר בתורה (דברים יד א) 'בָּנִים אַתֶּם לַה' אֲלֵהֵיכֶם, לֹא תִתְגַּדְּדוּ וְלֹא 2
 תִשְׁמְרוּ קָרַח בֵּין עֵינֵיכֶם לְמָת', והיינו, שאסור לתלוש שערות 3
 הראש או לעשות חבורות בעצמם מחמת צער על מת. ועוד נאמר 4
 (ויקרא טו כו) 'לֹא תִקַּף פֶּאֶת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תִשְׁחֹחַ אֶת פֶּאֶת זָקְנְךָ', 5
 ופירושו, שאסור להסיר את השיער שביצידי הראש, ובזה להשוות 6
 את המצב וצידי הראש לאחורי האזניים. ופאת הזקן אסור 7
 להשחית עד שרשי השיער. במשנה ובגמרא להלן מתבארים פרטי 8
 איסורים אלו ואיך לומדים אותם מהפסוקים. 9
 הַקּוֹרֵחַ קָרַח בְּרִאשׁוֹ – תולש שיער ראשו מתוך צערו על המת, 10
 וְהַמִּקְרֵף פֶּאֶת רֹאשׁוֹ – שנטול את שערות פאת ראשו ועל ידי זה 11
 נעשה היקף ראשו שוה, וְהַמִּשְׁחִית פֶּאֶת זָקְנֵהוּ בַתַּעַר, וְהַשּׂוֹרֵם 12
 בַּצַּפְרֵינוּ יָדִינוּ או ככלי את פניו או שאר בשרו שְׁרִיבָה אַחַת מִתּוֹךְ 13
 צַעַר עַל הַמָּת, חֵיִב מַלְכוּת עַל כָּל אֶחָד מֵאִיסוּרִים אֵלּוּ. 14
 המשנה מפרשת אופנים שנחשב כעובר כמה פעמים על 15
 האיסורים האמורים: שְׂרָפָה שְׂרִיבָה אַחַת מִתּוֹךְ צַעַר עַל הַמִּשְׁחָה 16
 מִתֵּיב, או ששרט חֲמֵשׁ שְׂרִיבּוֹת מִתּוֹךְ צַעַר עַל מָת אַחֵר, חֵיִב עַל 17
 כָּל אַחַת וְאַחַת, כלומר, על כל שריטה ועל כל מת. 18
 עַל הַקַּפַּת חֵיִב חֵיִב שְׁתֵּי – שתי מלקיות, אַחַת עַל הַפֶּאֶה 19
 שֶׁמִּבָּאָן – מצד אחד, וְאַחַת עַל הַפֶּאֶה שֶׁמִּבָּאָן – מצד שני. 20
 עַל הַשְׁחַתֵּת הִזָּק חֵיִב חֲמֵשׁ מַלְכוּתוֹת, שְׁתֵּי מִבָּאָן – מצד אחד של 21
 הפנים, וְשְׁתֵּי מִבָּאָן – מהצד השני של הפנים, וְאַחַת מִלְּמַטָּה 22
 בסנטר. רַבִּי אֵילֵיעֲזָר אָמַר, אִם יִפְּלוּ בּוֹלֵן – כל פאות הראש או כל 23
 פאות הזקן כְּאַחַת – בבת אחת, אֵינוּ חֵיִב אֵלָּא מַלְכוּת אַחַת. 24
 וּמוֹסִיף תַּנָּא קַמָּא, וְאֵינוּ חֵיִב עַל הַשְׁחַתֵּת הַזֶּה עַד שְׂיִטְלֵנוּ בַתַּעַר 25
 שֶׁדֶךְ לִגְלַח בּוֹ וּמִגִּיעַ חֹדֶס הַסִּכּוּן לְבִשֵּׁר, בִּשְׁאֹפֵן זֶה מִשְׁחִית אֶת 26
 הזקן עד שרוש, אֲךָ מִסְפָּרִים שֶׁהַחֹדֶס אֵינוּ נוֹגַע בְּבִשּׁוֹר וְאֵינִים 27
 מְגִיעִים לְשׁוֹרֵשׁ הַשֵּׁקֶר, אֵינוּ הַשְׁחַתֵּת, רַבִּי אֵילֵיעֲזָר אָמַר, אֲפִילוּ 28
 לְקַמָּא לְשִׁיעַר הַזֶּקֶן מִלְּמַטָּה – מלקחים שלוקטים בהם שיער, או 29
 בְּרִיחֵנוּ – מעצד שמחליקים בו פני העץ, חֵיִב, כיון שגם זה 30
 נחשב לגילוח. 31

59 שסובר בדעת רבי יהודה שלא שאין בו מעשה אין לוקים עליו, 60 יהיה קשה מהברייתא של נותר שמוכח בה שלוקים על שניהם, 61 שלכן צריך הכתוב בנותר לנתק לעשה. משיבה הגמרא: א – אם 62 אתה מקשה לרבי שמעון בן לקיש, יש ליישב, תרי תנאי אליבא 63 דרבי יהודה – שני תנאים הם שנחלקו בדעת רבי יהודה, התנא של 64 הברייתא של נותר, סובר בדעת רבי יהודה שהתראת ספק שמה 65 התראה, והתנא של הברייתא של שמה התראה, וכמוהו סבר ריש לקיש. 66 אי לרבי יוחנן – ואם אתה מקשה לרבי יוחנן, לא קשיא – אין זו 67 קושיא, מפני שהא דרביה הא דרביה – הברייתא של נותר היא דעת 68 רבי יהודה בעצמו, שלא שאין בו מעשה לוקים עליו, ומה שאמר 69 שאין לוקים על לאו שאין בו מעשה, אין זו דעת עצמו, אלא רק 70 אמר כן בשם רבו רבי יוסי הגלילי, וכך סבר רבי יוחנן. 71 72 מאחר שהגמרא הזכירה את רבי יוחנן הסובר שחייב מלכות תלו 73 בביטול העשה, מבארת הגמרא את הלאים שבהם שייך לבטל 74 את העשה. ותחילה מביאה מחלוקת תנאים לגבי הלאו של שילוח 75 הקן. נאמר בפרשת כי תצא (דברים כב ד) 'כי יקרא קן צפור לפניך 76 וגו' והאם רבצת על האפרחים או על הביצים, לא תקח האם על 77 הבנים, שלח תשלח את האם ואת הבנים תקח לך. דהיינו שיש 78 'לאו' לא לקחת את האם על הבנים, ויש 'עשה' לשלח את האם. 79 ונחלקו התנאים האם כוונת התורה לנתק את הלאו בעשה זה. 80 תנן ה'הם – שנינו שם במסכת חולין (קמא), הנושא אם על הבנים 81 ובכך עבר על הלאו, רבי יהודה אומר, לוקח ואינו משלח – לוקח 82 על כך שעבר על 'לאו' ואינו מצווה לשלח לאחר שלקח, ויחכים 83 אומרים, משלח ואינו לוקח – יכול לקיים את המצות עשה לשלח 84 את האם, ובכך נפטר מהמלקות. ממשכים חכמים, זה הכלל, כל 85 מצות לא תעשה שיש בה קום עשה – מצות עשה השייכת ללאו, 86 ושייך לקיימה אחר הלאו, אין חייבין עליה מלקות, אלא יקיים את 87 העשה ויפטר מהמלקות. 88 לדברי רבי יוחנן סובר 'ביטול ולא ביטול', דהיינו שבכל לאו 89 הניתק לעשה, אינו לוקח עד שיבטל את האפשרות לקיים את 90 העשה, מתפרשים דברי חכמים, 'משלח' אימתי שירצה 'ואינו 91 לוקח' לעולם, אלא אם כן יבטל את האפשרות לקיים את העשה. 92 אמנם כיון שאמרו חכמים במשנה זו 'זה הכלל', ויש מקום להבין 93 מדבריהם שדימו כל לאו הניתק לעשה ללאו של הלוקח אם על 94 הבנים ששייך בו ביטול עשה, בא רבי יוחנן להוציא מהבנה זו. 95 אמר רבי יוחנן, אנו הסוברים 'ביטול', אין לנו אלא זאת ועוד אחרת. 96 יש רק עוד לא אחד הדומה ללאו של לוקח אם על הבנים בזה 97 ששייך בו לבטל את העשה וללקות, אבל בשאר לאוים הניתקים 98 לעשה, לא שייך לעולם לבטל את העשה וללקות. 99 אמר ליה רבי אלעזר לרבי יוחנן, היבא – היכן מצינו עוד לאו הניתק 100 לעשה ששייך לבטל בו את העשה. אמר ליה – השיב לו רבי יוחנן 101 לרבי אלעזר לבי תשכח – לכשתמצא, כלומר לך תחפש ותמצא. 102 נפק דך ואשכח – יצא רבי אלעזר ודיקדק במשניות ובברייתות, 103 ומצא לאו הניתק לעשה ששייך לבטל בו את העשה. דתניא 104 בברייתא, אונס שגישא – אונס שנשא את האנוסה כמו שציוותה 105 עליו התורה 'ולו תהיה לאשה' (דברים כב ט), אך לאחר מכן גירשה, 106 ועבר על מה שנאמר (שם) 'לא יוכל שלחה, אם ישראל הוא, 107 שמותר בגירשה, מחזיר ואינו לוקח, ואם בנה הוא אשטור בגירשה, 108 לוקח ואינו מחזיר, ובלאו' הזה (בישראל), אמר רבי אלעזר ששייך 109 לבטל את העשה, ולהתחייב במלקות. 110 רבי אלעזר לא ביאר דבריו, כיצד שייך באונס, לבטל את העשה. 111 על כן שואלת הגמרא: הניחא – הדבר מובן שאפשר להתחייב 112 מלקות באונס שגירש, רק למאן דתני – לריש לקיש שאמר לעיל 113 (טו) שיש לשנות בברייתא שהובאה שם, 'קיימו' ולא 'קיימו', 114 ולדבריו שייך להתחייב מלקות, משום שלאחר שבית דין מזהירים 115 אותו להחזיר אנוסתו, והוא מסרב, לוקח מיד, אלא למאן דתני – 116 לרבי יוחנן הסובר (שם) שיש לשנות בברייתא 'בפלו' ולא 'בפלו',

1 משום דהו לאו שאין בו מעשה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין 2 עליו, משמע שאם היה בו מעשה היה לוקח עליו אף שזו התראת 3 ספק, ריש לקיש אומר אינו לוקח משום דהו התראת ספק, וכל 4 התראת ספק לא שמה התראה, אבל אם היתה התראת ודאי היה 5 לוקח אף שהוא לאו שאין בו מעשה, שסובר ריש לקיש שלא 6 שאין בו מעשה לוקין עליו. 7 מבארת הגמרא את המקור למחלוקתם: ותריןיהו אליבא דרבי 8 יהודה – ומחלוקתם היא בדעת רבי יהודה שאמר שהעובר על 9 האיסור להותיר מבשר הפסח פטור ממלקות משום שניתק לעשה, 10 ונחלקו מה מדויק מדבריו וכדלהלן, דתניא – שכן שנינו בברייתא, 11 נאמר לגבי קרבן פסח (שמות יב ט), 'ולא תותירו ממנו עד בקר ותותר 12 ממנו עד בקר וגו' באש תשרפו, ובפסוק זה בא הכתוב ליתן עשה 13 של 'באש תשרופו' אחר לא תעשה של 'לא תותירו', כדי לומר שאין 14 לוקין עליו – על הלאו של 'לא תותירו', דרבי רבי יהודה, ונחלקו 15 רבי יוחנן וריש לקיש כיצד לדייק בדבריו, רבי יוחנן דייק הכי, 16 מעמא דבא הכתוב ונתן את העשה אחר הלאו, לכן אין לוקים 17 עליו, הא לא בא הכתוב – אבל אם לא היתה מצות עשה, היה 18 המותר לוקח, ואף שיש לו שהות לאכלו כל הלילה, ואם יתרו בו 19 לאכול הרי זו התראת ספק, אלמא התראת ספק שמה התראה. 20 וריש לקיש דייק הכי, מעמא דבא הכתוב, הא לא בא הכתוב, היה 21 המותר לוקח, ואף שאינו עובר על האיסור על ידי מעשה, אלא 22 על ידי שנמנע מלאכול ואינו עושה מעשה, אלמא לאו שאין בו 23 מעשה לוקין עליו. 24 שואלת הגמרא: ורבי שמעון בן לקיש נמי – לכאורה גם הוא צריך 25 לדייק מכאן שהתראת ספק שמה התראה, דהא ודאי התראת ספק 26 הוא – שהרי ההתראה בנותר ודאי שהיא התראת ספק (ושמא לא 27 יותיר), ואפילו הכי הוצרך הכתוב לנתק, אם כן כיצד סובר בדעת 28 רבי יהודה שהתראת ספק לא שמה התראה. מיישבת הגמרא: כבר 29 לה באידך תנא דרבי יהודה – ריש לקיש למד כתנא אחר שסבר 30 בדעת רבי יהודה שהתראת ספק אינה התראה, דתניא בברייתא, 31 לגבי המכה או מקלל אביו באופן שיש ספק על שני אנשים מי 32 מהם הוא אביו, ה'ה' זה וזה וה'ה' זה, קילל זה וזה וקילל זה, ועל 33 כל מעשה היתה התראה נפרדת, שהרי זו התראת ספק, וכן ה'ה' 34 שנייהם בבת אחת – בתוך כדי דיבור להתראה, או קילל שניהם בבת 35 אחת והיתה התראה אחת לשניהם יחד, שהרי זו התראת ודאי, 36 חייב מיתה. רבי יהודה אומר, בבת אחת חייב, בזה אחר זה פטור, 37 שבהתראת ודאי מחייב, ובהתראת ספק פטור. וכיון שריש לקיש 38 סבר בברייתא זו שכן דעת רבי יהודה, לכן לא דייק מנותר 39 שהתראת ספק שמה התראה, אלא דייק רק שלא שאין בו מעשה 40 לוקים עליו. 41 שואלת הגמרא: ורבי יוחנן נמי – לכאורה גם הוא צריך לדייק 42 מכאן שלא שאין בו מעשה לוקים עליו, דהא ודאי לאו שאין בו 43 מעשה הוא – שהרי הלאו בנותר ודאי שהוא לאו שאין בו מעשה, 44 ואפילו הכי הוצרך הכתוב לנתק, אם כן כיצד סובר בדעת רבי 45 יהודה שלא שאין בו מעשה אין לוקים עליו. מיישבת הגמרא: רבי 46 יוחנן כבר לה בי הא – כמו המימרא הזו ושאמרו בשמו 47 האמוראים, דאמר רב אידי בר אבין, אמר רב עמרם, אמר רבי 48 יצחק, אמר רבי יוחנן, רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי, כל 49 לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה לוקין עליו, לא שאין בו 50 מעשה אין לוקין עליו, חזין מן שלושת העבירות הללו, הנשבע, 51 ומימר – האומר על בהמה, שתהיה קדושה במקום בהמה 52 שהקדישה למזבח, והמקלל את חבריו בשם – בשמו של הקב"ה. 53 וכיון שידע רבי יוחנן שדעת רבי יהודה שלא שאין בו מעשה אין 54 לוקים עליו, לכן לא דייק מנותר שלא שאין בו מעשה לוקים 55 עליו, אלא דייק רק לענין התראת ספק ששמה התראה. 56 שואלת הגמרא: קשיא דרבי יהודה אידך יהודה – דברי רבי יהודה 57 סותרים, בין לריש לקיש שסובר בדעת רבי יהודה כמו הברייתא 58 של מכה אביו שהתראת ספק אין שמה התראה, ובין לרבי יוחנן

מכות. ואלו הן הלוקין - פרק שלישי דף טז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קצט רש"י תוספות

א' דקטלה קם ליה בדברא מניע - ואם מתה - אם כן לא בטלה איהו. ואם תאמר: דלמא מיירי דקטלה ומכל מקום לא הוי קם ליה בדברא מניע, דמיירי שהרגה בשוגג ויש לומר: דאם כן היינו כמו מתה מאליה כיון דהרגה שלא במתכוין, כך הקשה מורי שיחיה ותירץ.

בגוון שהדירה ברבים - פירש הקונטרס: שמצא לה עון שאסורה לו, והדירה, ולא נראה, דאם כן אינו מצוה לקיימה! אלא נראה שהדירה בלא שום עון, ושפיר חל עליה, כגון דאמר "קונם תשמישך עלי" בדאיתא בגדרים (פ.אב.), **והא** איכא העבט תעביטנו לא תבוא אל ביתו השב תשיב לו ומשכחת לה בו - ואם תאמר: והא הוי עשה שקדמו לאו, והשבת העבטו שייך קודם שיעבור לילך אל ביתו העבטו עבותו, דבמשכנו ברשות שייך השבת העבטו! ויש לומר: דדרשינן בפרק "אלו מציאות" (בבא מציעא לאב.), מיתורא ד"השב תשיב" דקאי למשכנו שלא ברשות, אם כן על כרחך שייך עשה ד"השב תשיב לו" לאחר שעבר, בדאמרין לעיל: אם אינו ענין לפניו תנוה ענין לאחריו. **התם** איתא בתשלומין - כשטרפו, חזיב ממון - הלכך לא משכחת ביה בטלו, דכל אימת דיש לו ממון לא ילקה. ויש ספרים גרסי: ואינו לוקה ומשלם. כלומר, הבא על כרחך אינו לוקה, הואיל ומיפטר בתשלומין, אבל ליכא לפרושי דתריה לא עבדינן ליה מלקות וממון משום "כדי רשעתו", והלכך משלם ואינו לוקה. דזה אינו, חזא - דאם כן אודיבה יש לנו לומר ללקה ולא ישלם, דבפרק "אלו גערות" (כתובות לבב.) אמר רבי יוחנן דהיכא שמצינו ממון ומלקות מילקא לקי ממוןא לא משלם. ועוד, דאם

לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו, חזין מן הנשבע, ומימר, והמקלל את חבריו בשם. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה! - אי לרבי שמעון בן לקיש - הרי תנאי אליפא דרבי יהודה, אי לרבי יוחנן - לא קשיא; הא - ידידיה, הא - דרביה. תנן התם: הנוטל אם על הנגים, רבי יהודה אומר: לוקה ואינו משלם. וחכמים אומרים: משלם ואינו לוקה; זה הכלל: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין חייבין עליה. אמר רבי יוחנן: אין לנו אלא זאת ועוד אחרת. אמר ליה רבי אלעזר: היכא? אמר ליה: לכי תשפח. נפק דק ואשפח, דתנאי: אוינם שגירש, אם ישראל הוא - מחזיר ואינו לוקה, ואם כהן הוא - לוקה ואינו מחזיר. - הניחא למאן דתני קיימו ולא קיימו. אלא למאן דתני ביטלו ולא ביטלו, בשלמא גבי שילוח תקן משפחת לה, אלא אוינם ביטלו ולא ביטלו היכי משפחת לה? אי דקטלה - קם ליה בדרבה מיניה! אמר רב שימי מחזינא: כגון שקיפל לה קידושין מאחר. אמר רב: אי שוויתיה שלח - אידי קא מבטלא ליה, אי לא שוויתיה שלח - כל פמוניה? ולא כלום היא! - אלא אמר רב שימי מנהרדעא: כגון שהדירה ברבים. - הניחא למאן דאמר נדר שהודר ברבים אין לו הפרה, אלא למאן דאמר יש לו הפרה, מאי איפא למימר? - דמדידה לה על דעת רבים. דאמר אמימר: הלכתא, נדר שהודר ברבים - יש לו הפרה, על דעת רבים - אין לו הפרה. ותו ליפא? והא איפא (סימן:) ג'ל' משפ' ופא"ה) גול, דרחמנא אמר "לא תגול", והשיב את הגולה. משכנו, דרחמנא אמר "לא תבא אל ביתו לעבט עבטו. השב תשיב לו העבט כבא השמש", ומשפחת לה בקיימו ולא קיימו, וביטלו ולא ביטלו! - התם פיון דחייב בתשלומין - אין לוקה ומשלם. מתקיף לה רבי יודא: הא איפא משכנו של גר, ומת הגר! התם

אלא בהני תרי. מחזיר ואינו לוקה - אף כאן תלה פטורו של מלקות בקיום העשה. הניחא למאן דתני - לא קיימו לוקה, משכחת ביה מלקות בלא קיימו. אלא למאן דתני ביטלו - לוקה, היכי משכחת לה? הניחא בשילוח תקן משכחת לה - ביטלו - כששחטה. אלא הבא היכי משכחת לה? בדברא מניע - מיתה, ואין בו מלקות. כל כמניה - בתמיא; וכי כל הימנו שתתקדש על ידי קבלתו? הניחא למאן דאמר בו' - פלוגתא היא במסכת גיטין ב"השולח גט" (להב.). על דעת רבים - שמצא בה עון, שאסורה לו, והדירה על דעת רבים ועל דעת בית דין. ותו ליכא - מצות לא תעשה שיש בה קום עשה דליקא עלה? משכנו - משכחת לה ביטלו - שטרפו. הרי משכנו של גר - ושרפו בחיי הגר, ומת הגר ואין לו יורשין, דליתא בתשלומין.

התם

משום דהוה ליה לאו שאין בו מעשה - אבל משום התראת ספק לא הוה מפטר, דהתראת ספק שמה התראה. משום דהויא לה התראת ספק - אבל משום לאו שאין בו מעשה לא הוה מפטר. דקסבר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ותרייהו אליבא דרבי יהודה - דאמר גבי נותר איצטרך לנתוקי לאו לעשה, אף על גב דהתראת ספק היא ולא שאין בו מעשה הוא. רבי יוחנן דייק מיניה:

אלמא התראת ספק שמה התראה, וריש לקיש דייק מיניה: אלמא לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. ולקמיה פריך דתרייהו איכא למידק מיניה. הא ודאי התראת ספק היא - הך דנותר, ואיכא למידק נמי מינה התראת ספק שמה התראה. כי אידיך תנא - דאמר: לא שמה התראה. הבה זה בו' - מי שגירש את אשתו ונשאת וילדה, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון. הבה זה וחור וזכה זה בשתי התראות, דהויא לה כל חזא התראת ספק. בבת אחת - בהתראה אחת בתוך כדי דיבור, דהויא לה התראת ודאי, דממה נפשך חזי מניניהו אבודו. חזי מנשבע ומפיר ומקלל את חבריו בשם - מי שיקדוש ברוך הוא. וטעמא מפרש בתמורה בפרק קמא. ואי קשיא: הא דלעיל נמי נשבע הוא, ואמאי פטר ליה רבי יוחנן משום לאו שאין בו מעשה? בהדיא מוקמינא לה להא דקתני נשבע בדבר שאין בו מעשה לוקה - בשבועה דלשעבר, כגון "אבלתי" ולא אבל, או "לא אבלתי" ואכל. אבל ב"אובל" ולא אבל - לא לקי. וטעמו מפרש בשבועות ובתמורה מוקמי. קשיא דרבי יהודה אדרבי יהודה - לתרייהו. לרבי שמעון - דקשיא ליה התראת ספק - תרי תנאי אליבא דרבי יהודה. לרבי יוחנן - דקשיא ליה לאו שאין בו מעשה. הא ידידיה והא דרביה - לרבי יהודה לאו שאין בו מעשה לוקין עליו. והא דתנאי אין לוקין עליו - משום רבי יוסי הגלילי אמרה. לוקה ואינו משלם - קסבר: "שלח" מעיקרא משמע, לא תקח האם אלא שלחנה קודם לקידה. ואף על גב דכתיב: בטר "לא תקח" - לאו למימרא דאם לקחת שלח וניהוי לאו שניתק לעשה, אלא לאו שקדמו עשה הוא. וחכמים אומרים בו' - קסברי: "שלח" אחר "לא תקח" משמע, בדכתיב, והוה ליה ניקט לשלח ואינו לקחת - שלח. זה הכלל כל מצות לא תעשה בו' - אין לוקין עליה אלא יקיים העשה ופטור. אמר רבי יוחנן: אנו אין לנו בו' - כלומר, משלם ואינו לוקה, הא לא שלח - לוקה. ורבי יוחנן ביטלו ולא ביטלו אית ליה, ומשמע ליה משלח דקתני - משלח לבשרצה ואינו לוקה, ואימתי הוא לוקה - כשיחרגה ויבטל את העשה בידים. וחינו דקאמר "אנו אין לנו" בו', כלומר, אף על גב דקתני מתניתין זה הכלל בו', דמשמע כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה שוות לזה, אנו אין לנו בבולן שווה לזו שיהא פטור המלקות תלוי בקיום העשה, אלא בין קיים בין לא קיים פטור. אלא זו ועוד אחרת דמשכחת בהו דלקי על ידי ביטול העשה. דאילו בבולו לא משכחת ביטול

אלא בהני תרי. מחזיר ואינו לוקה - אף כאן תלה פטורו של מלקות בקיום העשה. הניחא למאן דתני - לא קיימו לוקה, משכחת ביה מלקות בלא קיימו. אלא למאן דתני ביטלו - לוקה, היכי משכחת לה? הניחא בשילוח תקן משכחת לה - ביטלו - כששחטה. אלא הבא היכי משכחת לה? בדברא מניע - מיתה, ואין בו מלקות. כל כמניה - בתמיא; וכי כל הימנו שתתקדש על ידי קבלתו? הניחא למאן דאמר בו' - פלוגתא היא במסכת גיטין ב"השולח גט" (להב.). על דעת רבים - שמצא בה עון, שאסורה לו, והדירה על דעת רבים ועל דעת בית דין. ותו ליכא - מצות לא תעשה שיש בה קום עשה דליקא עלה? משכנו - משכחת לה ביטלו - שטרפו. הרי משכנו של גר - ושרפו בחיי הגר, ומת הגר ואין לו יורשין, דליתא בתשלומין.

מכות. ואלו הן הלוקין – פרק שלישי דף טז עמוד ב – מותוך מהדורות "אבן ישראל – (שטיינזליץ)"
תוספות

דאם כן מאי פריך: דחיי משובטו של גר ומת הגר, ומשני: דהתם גברא בר תשלומין
ושיעבודא דגר פקע, ומאי שנא? הא כיון דלא משלם אם כן ביטלו ולילק, וליכא נמי
שתי רשעיותו לכן צריך לומר כדפירשתי: כיון דגברא בר תשלומין וכל אימת דמשלם לא
לקי, הלכך לא משכחת ליה ביטלו. אבל קשה: לריש לקיש מיהא משכחת שפיר קיימו
ולא קיימו, כשביט דין הוחזיר להחזיר ואומר
שלא יחזירו ונראה למורי, דרדאי הכי נמי
דמשכחת לה לריש לקיש, אבל לרבי יוחנן
דאמר "זאת ועוד אחרת" ותו לא – הוא דאמר
לטעמיה ביטלו ולא ביטלו, אבל לריש לקיש
משכחת לה שפיר בהדידה והשבת העבוט. אבל
קשה: דמשמע דמקשה פריך שפיר, וקיימו נטק
אנן גררא. **בינייתא** דבי כרבא – פירש
הגונסטר: תולעת הנמצאת בברבוב ונקראת
צילילא. וקשה: דמאי קא משמע לך? פשיטא
דשרץ גמור הוא! ופירש רבינו תם: בינייתא –
כמו דג קטן הנמצא במחיריה. וקא משמע לך
דאף על גב דנמצא במים היה מותר לפי שיש לו
קשקשים – אפילו הכי לוקה, אף על גב דאי הוי
במים טהור. **ריסק** תשע נמלים ואחד חי –
פירוש: שלם. אבל רדאי הוה מת, דאי רוצה
לומר חי ממש – אם כן היאך משלים לכזית
נבילתו? ואם תאמר: ולמה לי שיהא שלם? בכזית
ממנו לילק משום לאו דשרצים. ולכך אתא
אבילה דשרצים, לומר דאי איכא כזית הרבה
ואכל חז וזית חיוב! דליכא למימר דאתא לומר
דבעינן דאית ביה כזית, ולעולם בעינן שיהא
שלם. דהא ליתא, דנמלה כל שהוא חיוב. אם כן
על כרחך אבילה אתא למידרש היכא דאיכא
חמשה זיתים או ארבעה ואכל חד מיניהו דחייב.
ויש לומר: לכך נקט אחד שלם. דאיכא לאו
דשרצים דלא נכתבו בלשון אבילה ומאתם לא
ילקו עד שיאכל הבריה שלימה. אבל רדאי
היכא דכתיב ביה לאו בלשון אבילה – לך אף
כשהבריה אינה שלימה. אבל קשה: דהכא יצטרף
אותו שלם לכזית נבילתו? והלא אין איסור נבלה
חל עליו. דהכי נמי אמר במסכת מעילה פרק
"קדשי נבוכ" (טז, א) דאין איסור נבילה חל על
איסור (נבלת) בהמה טמאה! ויש לומר: דהכא
אתיא במאן דאית ליה איסור חל על איסור.
דאיכא מאן דאית להם דלאבילה נמי מעל איסור.
ללקות משום נבלה טמאה וטהורה, ואף על גב
שאין איסור כולל ולא איסור מוסף. והשעם –
משום דרמצינן דאיסור נבלה חל על איסור דחלב.
ואפילו למאן דלית ליה איסור חל על איסור
כלל אמרינן נמי דטמאים מעטרפין מהאי טעמא
וועיין עוד תוס' חולץ צב. דיבור המתחיל "ורבי
תירדה".
ואפילו שנים יהוה – ואם תאמר: ומאי דידרש
הוא בשנים יותר מבעשר, כיון דבשנים
והוא! איכא כחיה? ויש לומר: דקא משמע לך
רבואת טפי, דכיון דעתה כשהוא חי שלם משלימו
לכזית אף על פי שאם היה מרוסק כמו האחר לא
היה משלימו לכזית. אבל בתשע נמלים דאיכא
סגי, אפילו נתרסקו כולם היה משלים, שיש מהם
הרבה.

ולא פליגי הא ברברי הא בוטרי – פירוש:

ברברי – אחד והוא. ולא ידענא, כיון דנחית להכי – לימא בחד לבד לוקה שש משום
בריה ומשום כזית נבלו ושוא לא שכיח דבחד איכא כזית.
ורבנן

הָתָם גְּבֵרָא בַּר תְּשֻׁלְמִין הוּא, וְשִׁיעֻבּוּדָא דְּגֵר הוּא
דְּקָא פָּקַע. - וְהָא אִיכָא פָּאָה, דְּרַחֲמָנָא אָמַר "לֹא
תִּכְלֶה פָּאָה וְגו' לְעֵנִי וְלִגְר תַּעֲזוּב אֹתָם" וְגו', דְּמִשְׁכַּחְתָּ
לָהּ בְּקִיּוֹמָהּ וְלֹא קִיּוּמָהּ בִּיטְלוּ! וְלֹא בִּיטְלוּ! דִּתְנִין: מִצֻּת
פָּאָה לְהַפְרִישׁ מִן הַקָּמָה, לֹא הַפְרִישׁ מִן הַקָּמָה -
מִפְּרִישׁ מִן הָעוֹמְרִין, לֹא הַפְרִישׁ מִן הָעוֹמְרִין - מִפְּרִישׁ
מִן הַכִּפְרִי, עַד שְׁלֹא מִירַח. מִירַחוּ - מַעֲשֶׂה וְנוֹתָן לוֹ!
- בְּרַדְבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל, דְּאָמַר: אִף מִפְּרִישׁ מִן הָעִיסָה.
- וְלִרְבִּי יִשְׁמַעְיָאֵל נִמְי מִשְׁכַּחְתָּ לָּהּ, דְּאָכַל עִיסָה! -
אֵלָּא, זֹאת וְעוֹד אַחֶרֶת - אָהָא, אָבֵל אוֹנֶם - לֹא.
דְּהִיכָא אָמְרִין עַל דַּעַת רַבִּים אֵין לוֹ הַפְּרָה - לְדַבֵּר
הַרְשׁוּת, אָבֵל לְדַבֵּר מִצֻּת - יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה. כִּי הָא
דְּהָהוּא מְקַרְי דְּרַדְבִּי דִּתְהוּ פֶּשַׁע בִּיגוּקִי, אֲדִירָה רַב
אָהָא, וְאֲדִירָה רַבִּינָא, דְּלֹא אִשְׁתַּבַּח דְּרִיִּיק כּוֹוֹתִיה.
"וְהָאֵיכָל נְבִילוֹת וּמִרְיָפוֹת שְׁקָצִים וּרְמָשִׁים" וכו'. אָמַר
רַב יְהוּדָה: הָאֵי מָאן דְּאָכַל בִּינִיתָא דְּבִי פְּרָבָא -
מְלַקְטִין לִיה מִשּׁוּם "שֶׁרֶץ הַשָּׂרִץ עַל הָאָרֶץ". הָהוּא
דְּאָכַל בִּינִיתָא דְּבִי פְּרָבָא וְנִגְדִיהָ רַב יְהוּדָה. אָמַר
אַבְיִי: אָכַל פּוֹמִיתָא - לֹקֶה אֲרַבְּעָה. נְמָלָה - לֹקֶה
חֲמִשׁ, מִשּׁוּם "שֶׁרֶץ הַשָּׂרִץ עַל הָאָרֶץ". צִרְעָה - לֹקֶה
שֵׁשׁ, מִשּׁוּם שֶׁרֶץ הָעוֹף. אָמַר רַב אֲחָאי: הַמְּשִׁיחָה אַתָּה
נִקְבִּיו עוֹבֵר מִשּׁוּם "לֹא תִשְׁקָצוּ". אָמַר רַב יְיָבִי בַר
אַבְיִי: הָאֵי מָאן דִּשְׁתִּי בְּקֶרְנָא דְּאוֹמְנָא קָא עֲבַר מִשּׁוּם
"לֹא תִשְׁקָצוּ". אָמַר רַבָּא בַר רַב הוֹנָא: רִיִּסְק תִּשְׁקָעָה
נְמָלִים, וְהִבִּיא אֶחָד חֵי וְהִשְׁלִימִן לְכִזִּית - לֹקֶה שֵׁשׁ,
חֲמִשׁ מִשּׁוּם בְּרִיָּה וְאֶחָד מִשּׁוּם כִּזִּית נְבִילָה. רַבָּא אָמַר
רַבִּי יוֹחָנָן: אֲפִילוּ שְׁנַיִם יְהוּא. רַב יוֹסֵף אָמַר: אֲפִילוּ
אֶחָד יְהוּא. וְלֹא פְּלִיגִי, הָא בְּרַבְרָבִי יְהוּא בּוֹטְרִי. "אָכַל
מִכָּל מַעֲשֶׂה רָאשׁוֹן" כו'. אָמַר רַב: אָכַל מִכָּל שֶׁל
מַעֲשֶׂה עֵנִי - לֹקֶה. כְּמָאן - כִּי הָא תְּנָא, דְּתַנְיָא,
אָמַר רַבִּי יוֹסִי: יוֹכֹל לֹא יְהֵא חֵיבִי אֵלָּא עַל הַתּוֹכֵל
שְׁלֹא הוֹרֵם מִמֶּנּוּ כָּל עֵינִי, הוֹרֵם מִמֶּנּוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה
וְלֹא הוֹרֵם מִמֶּנּוּ מַעֲשֶׂה רָאשׁוֹן, מַעֲשֶׂה רָאשׁוֹן וְלֹא
מַעֲשֶׂה שְׁנֵי, וְאֲפִילוּ מַעֲשֶׂה עֵנִי, מִנֵּין? תִּלְמוּד לִזְמוֹר
"לֹא תוֹכֵל לְאָכַל בִּשְׁעֵרֶיךָ" וְגו', וְלִהְלֵךְ הוּא אוֹמֵר
"וְאֲכָלוּ בִּשְׁעֵרֶיךָ וְשָׁבְעוּ", מִה לִּהְלֵךְ מַעֲשֶׂה עֵנִי - אִף
כָּאן מַעֲשֶׂה עֵנִי, וְאָמַר רַחֲמָנָא: "לֹא תוֹכֵל". אָמַר רַב
יוֹסֵף: כְּתָנָא, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵין צָרִיד לְקָרוֹת
אֶת הַשֵּׁם עַל מַעֲשֶׂה עֵנִי שֶׁל דְּמָאִי, וְחֻכְמִים אוֹמְרִים:
קוֹרָא

וחכמים. וקאמר רבי אליעזר דלא מיבעי אפרושי מספק דלא צריך, אלא אפילו לקרות
עליו את השם ולומר "מעשר עני של כרי זה יתא בצפון או בדרום" נמי לא צריך.
קורא

התם גברא בר תשלומין הוא – כששרפו, ולא נתחייב מלקות בבטול זה. והאי דלא
משלם – משום דשיעבודא דגר קא פקע לאחר זמן. תעזוב אותם – וקא סבר תעזוב
לאחר עבירת הלאו משמע, לא תכלה, ואם כליתיה – תעזוב אותם. משכחת לה בבטול
– כגון שטחן את החטין, דתו לית ליה לקימיה לעשה שוריי קנאן בשינוי, כדחניא
דבעודן חטא היה מחייבו ליתנה אבל אם טחנן
– לא. מירחו – ונתחייב במעשר – מעשר
תחלה את הכרי ואחר כך נותן לו הפאה, שלא
להפסיד את העני. שהלקט והשכחה והפאה
פטורין מן המעשר, וזה הביאין לידי חיוב. אבל
לדבר מצוה – כגון הכא, דכל ימיו בעמוד
והחזיר קאי – יש לו הפרה. דהוה פשע ביוקין
– מכה אותם יותר מדאי. אדריה רב אחא –
שלא לימד דעו תינקוט. בינייתא דבי כרבא –
תולעת הנמצאת בברבוב שקרוין *צילילא. אבל
פומיתא – בלע שרץ המים. לוקה ארבעה –
שני לאוין כתובין בשרץ המים, אחד בתורת
כתבים (יא) ואחד במשנה תורה (יד), ושני לאוין
כתובין בשרץ סתם "ולא" (ולא) ואלו תשקצו את
נפשותיכם בכל השרץ השרץ לא תטמאו
בהם" ומשמע בין שרץ המים בין שרץ הארץ
דחרי ארבעה. נמלה – בלע נמלה היה, והאיל
ובריה שלימה היא – אכילתה בכל שהוא,
ולוקה חמש: שני לאוין הכתובין בשרץ סתם
כמו שפירשתי, ושלושה לאוין הכתובין בשרץ
הארץ בתורת כתבים. צרעה לוקה שש – חמש
משום שרץ הארץ, ואחד משום שרץ העוף
דכתיב במשנה תורה (יד) "וכל שרץ העוף טמא
הוא לכם לא יאכלו". אבל "לא תשקצו את
נפשותיכם בבהמה ובעוף" וגו' הכתוב בפרשת
"קדושים תהיו" אינו מן המנין, דלאו בשרץ
כתיב. ואף על גב דכתיב ביה "אשר תרמש
הארמה" – לשון בריות גדולות הוא, ו"שרץ"
לשון קטנה ונמוכה שנכרת בהלכות בקשי
ונראית ברוחשת. בקרנא דאוּמנא – מקזי דם
בקרן במציצה. ריסק – מיעך וכיתת, וביטלן
מתורת בריה. משום כזית נבלה – שכשבוטלש
הוא מת ומצטרף לכזית נבלה. אפילו שנים –
מרוסקין והוא, אם גדולים הן להיות כזית בין
שלתם כדמפרש ואילו, ולא פליגי. ככל של
מעשר בני – שהופרשו חל על מעשרותיו חוץ מזה
– לוקה. ואף על גב דמעשר עני אין בו קדושה,
שהרי לזרים נאכל ובכל מקום, אפילו הכי
טביל. מה לחלל מעשר עני – דכתיב "לגר
ליתום ולאלמנה" ובענינא דשנה השלישית, אף
"בשעריך" האמור כאן יש ללמוד ממנו מעשר
עני, והכי קאמר: לא תוכל לאכול טבל בעד
שהמעשר בתוכו שכתב בו "בשעריך". אין צריך
לקרות את השם – דאמרין (סוטה מהא)
דיוחנן כהן גדול שלח בכל גבול ישראל וראה
את עמ הארץ חשודין על המעשרות חוץ
מתרומה גדולה, אמר לחן לישראל: בני, כשם
שהתרומה במיתה כך הטבל במיתה. עמוד
ותיקן: הלוקח מעם הארץ יפירש על המעשרות
ומעכבן לעצמו, ואוכל מעשר ראשון שהרי
מותר לזרים, ומעשר שני אוכלו בירושלים, ואם
שנת מעשר עני היא נחלקו רבי אליעזר
וחכמים. וקאמר רבי אליעזר דלא מיבעי אפרושי מספק דלא צריך, אלא אפילו לקרות
עליו את השם ולומר "מעשר עני של כרי זה יתא בצפון או בדרום" נמי לא צריך.
קורא

עלידי התורה נעשית העלאת בחינת "אדם" לבחינת "כי לא אדם הוא".

מתרצת הגמרא: הָתָם נִבְרָא בְּרַשְׁמֵי הַיָּם – בשעה ששורף
מתחייב בתשלום, ונחשב שעדיין לא ביטל את העשה, וְשִׁיעָבוּדָא
דְּגַר הוּא דְקָא פִּקְע – ומה שאינו משלם הוא משום שהחוב פוקע
מאליו לאחר זמן כאשר מת הגר.
מוסיפה הגמרא להקשות על דברי רבי יוחנן: וְהָא אִיבָא – והרי יש
מצות פִּקְעָא, דְּהִתְקַנְא אִמְר' לֹא תִכְלֶה פֶּאֶת גּוֹ' שְׂדֵךְ בְּקֶצֶרְךָ (ויקרא
כגכ), שהוא איסור 'לא' לקצור את כל תבואת השדה בלא לשייר
כלום לעניים, ואם עבר וקצר מצוה ב'עשה' – לְעֵנִי וְלְגַר תַּעֲזֹב
אוֹתָם' וגו' (שם), דְּמִשְׁכַּחַת לָהּ בְּקִימָא וְלֹא קִימָא בִּפְסִילוֹ וְלֹא בִּפְסִילוֹ
– ושייך בזה להתחייב מלקות, בין לריש לקיש הסובר 'קיימו',
והיינו באופן שבית דין יזהירו אותו לקיים את העשה ויסרב, ובין
לרבי יוחנן הסובר 'ביטלו', והיינו באופן שיבטל את העשה על ידי
שטוחן את החיטים, ובכך נפטר מלתת פאה, (רתנן) [רְתִנְיָא]
בברייתא, מִנְיָת פֶּאֶה לְהַפְרִישׁ מִן הַקֶּסֶה – מן התבואה בעודה
מחוברת, לא הפריש מן הקסח מִפְּרִישׁ מִן הַעֲזָרִין – נותן מהתבואה
לאחר הקצירה, בעודה בשדה, לֹא הַפְּרִישׁ מִן הַעֲזָרִין מִפְּרִישׁ מִן
הַפְּרִי עַד שְׁלֹא מִירָח – לאחר שאספו את התבואה ועשו ממנה
ערימה ועדיין לא עשו מירוח, ואם מִירָחוּ, שזה הוא גמר מלאכת
התבואה ובכך מתחייבת בהפרשת תרומות ומעשרות, מְעַשֵּׂר
תחילה את התבואה ורק אחר כך נוֹתֵן לוֹ, אבל לאחר שטוחן את
התבואה, קנאה בשינוי, ואינו מפריש פאה. נמצא ששייך לבטל
את העשה על ידי שטוחן, ובאופן זה ילקע זה הלא.
מתרצת הגמרא: רבי יוחנן סובר בְּדִרְבֵּי יִשְׁמַעְיֵאל, דְּאִמְר' אִם מִפְּרִישׁ
מִן הַעֲרִיפָה – גם מן העיסה חייב לתת פאה, ועל כן לא שייך בפאה
ביטול העשה.
ממשיכה הגמרא להקשות: וְלִרְבִּי יִשְׁמַעְיֵאל גַּם מִשְׁכַּחַת לָהּ – גם
שייך לבטל את העשה, באופן דְּאִכְלָא את הַעֲרִיפָה, ומדוע אמר רב
יוחנן שמצינו כן רק בעוד לאו אחד מלבד שילוח הקן.
מסיקה הגמרא: אֲמַלָּא מַה שאמר רבי יוחנן 'זאת ועוד אֲחֶרֶת', כוונתו
אֲחֶרֶת – על מצוה זו ופאה, אֲכָל אוֹנֵס – באמת לא שייך בו
ביטול עשה ודלגא כרבי אלעזר. ומה שביארה הגמרא לעיל (ע"א)
ששייך לבטל את העשה על ידי שמדירה על דעת רבים, אין זה
נכון, משום דְּהִיבָא אֲמַרִּין – היכן אמרנו שהמדיר על דעת רבים
אין לו הַפְּרָה, היינו דווקא אם רוצה להפר לְדַבֵּר הַרְשָׁוָה, אֲכָל לְדַבֵּר
מִצְוָה, יֵשׁ לוֹ הַפְּרָה, משום שמסתבר שנוח להם לרבים שיתירו נדר
זה, ואם כן אונס אף אם נודר על דעת רבים, יש התרה לנדרו כדי
לקיים את המצוה לשאת אנוסתו, ונמצא שאין אופן לבטל את
העשה באונס.
מביאה הגמרא הוכחה לכך שלדבר מצוה יש הפרה: כִּי הָא – כמו
שמצינו במעשה זה, דְּהָהוּא מְקַרֵּי בְּרִדְפִי – שהיה מלמד תינוקות,
דְּהוּא פִּשְׁעֵי בְּנִינִי – היה מכה את התלמידים יותר מדאי, אֲחֶרֶת
רַב אֲחָא – הדירו רב אחא על דעת רבים שלא ילמד תינוקות,
וְאֲחֶרֶת רַבִּינָא – והחזירו רבינא ללמד תינוקות, על ידי שהתיר
את הנדר, ועשה כן משום דְּלֹא אֲשַׁתְּכָה דְּרִיזִיק בְּנוֹתֵיהּ – שלא
נמצא מלמד תינוקות דייקן כמותו. ומוכח שלדבר מצוה אפשר
להפר אפילו נדר שהודר על דעת רבים.
שנינו במשנתנו: (לעיל יג) ואלו הן הלווקין וכו' וְהָאוֹכֵל בְּגִילּוֹת
וְהַפְּרִישׁוֹת שְׂקָצִים וְרִמְשִׁים וכו'. דנה הגמרא בחיוב המלקות
בשרצים שונים: אִמְר' רב יהודה, הָא מֵאֵן דְּאִכְלָא בִּינְיָתָא דְּבִי בְּרָכָא
– אדם שאכל תולעת הנמצאת בתוך הכרוב, מְלָקִין לִיה מִשּׁוּם
שְׂרָרִי הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ, מביאה הגמרא שכן פסק רב יהודה
למעשה: הָהוּא דְּאִכְלָא בִּינְיָתָא דְּבִי בְּרָכָא וְנִגְדִיה – והלקחה רב
יהודה.
אִמְר' אֲבִי, אֲכָל פּוֹטִיקָא – בלע שרץ המים, לֹקָה עליו משום

אֲרִבְקָה לאוים, שנים משום שרץ סתם, ושנים משום שרץ המים.
ואם אכל נְמָלָה, לֹקָה חֲמִשָּׁה, שנים משום שרץ סתם, ועוד שלש
משום שְׂרָרִי הַשּׁוֹרֵץ עַל הָאָרֶץ, ואם אכל צִרְעָה, לֹקָה שֵׁשׁ, חמש
האמורים בשרץ הארץ, שצרעה בכלל שרץ הארץ היא, ועוד
אחד משום שְׂרָרִי הָעֵץ.
מביאה הגמרא איסור הנדרש מאיסור 'שיקץ הנפש': אִמְר' רב
אֲחָא, הַמְשַׁחָה אֶת נִקְבֵּיו בֵּין לַגְדוּלִים וּבֵין לַקְטָנִים, עוֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא
תִשְׁקָצוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם', שהוא איסור להמאס עצמו בעשיית
דברים שנפשו של אדם קצה בהם. מביאה הגמרא איסור נוסף
כעין זה: אִמְר' רב בִּנְיָי בְּרַ אֲבִי, הָא מֵאֵן דְּשִׁתִּי בְּקִרְנָא דְּאוֹמְנָא –
אדם השותה משקים בכלי מציצה [ובעין קרן] של מקיז דם, קָא
עֹבֵר מִשּׁוּם 'לֹא תִשְׁקָצוּ'.
למדנו לעיל שעל נמלה לוקה חמשה, הגמרא מביאה אופן
שיתחייב על אכילת נמלה, ששה מלקות: אִמְר' רבא בְּרַב הוֹנָא,
רִפְסָא תִשְׁקָה נְמָלִים וּבִיטְלָן מִשּׁוּם 'בריה', וְהָבִיא אֲחֶרֶת חֵי וְצִירָפוּ
עִמְדוֹן וְהַשְׁלִימֵן לְבִזּוּת, ואכלם, לֹקָה שֵׁשׁ, חֲמִשָּׁה מִשּׁוּם בְּרָיָה – על
הנמלה החיה כיון שהיא 'בריה', אף שאין בה שיעור בזית, לוקה
חמש משום שרץ הארץ כאמור לעיל, לֹקָה עוֹד אֲחָד מִשּׁוּם
איסור אכילת בִּזָּת בְּזִילָה, שהרי הנמלה החיה בודאי מתה
בבליעתו ומצטרפת להשלים שיעור כזית נבילה, ונמצא שאכל
כזית מבעלי חיים מתים.
רַבָּא אִמְר' רבי יוחנן, דִּין זה אינו דווקא בתשעה ואחד חי, אלא
אֲפִילוּ שָׁנִים וְהוּא – שתי נמלים מרוסקות ואחת חיה המשלימה
לכזית. רב יוסף אִמְר', אֲפִילוּ אֲחָד וְהוּא – אחת מרוסקת ואחת חיה.
מבארת הגמרא: וְלֹא פְלִיגִי – אין מחלוקת בין האמוראים, אלא הָא
בְּרִבְרִי וְהָא בְּזוּרְבִי – אחד דיבר בנמלים גדולות ואחד בנמלים
קטנות.
שנינו במשנתנו: (לעיל יג) ואלו הן הלווקין וכו' אֲכָל מְכָל וּמְעַשֵּׂר
רִאשׁוֹן כּו'. הגמרא דנה לגבי פירות שלא הופרשו מהם מעשר עני,
האם לוקים על אכילתם: אִמְר' רב, אֲכָל מְכָל שֶׁל מְעַשֵּׂר עֲנִי –
שהופרשו כל התרומות והמעשרות מלבד מעשר עני, לֹקָה.
אומרת הגמרא: כְּמֵאֵן – כמו מי סובר רב בזה, כִּי הָא תָּנָא – כמו
התנא הזה, דְּתִנְיָא בברייתא, לענין חיוב מלקות באכילת פירות
שלא הופרשו מהם תרומות ומעשרות, אִמְר' רבי יוסי, יָבוֹל הייתי
לפרש שלא יהא חֵיב מלקות אֲלֵא עַל הַמְכָּל שֶׁלֹּא הוֹרֵם מִמֶּנּוּ
תרומות ומעשרות כָּל עֵינֶךָ, ואם כן באופן שהוֹרֵם מִמֶּנּוּ תְרוּמָה
גְּדוּלָה וְלֹא הוֹרֵם מִמֶּנּוּ מְעַשֵּׂר רִאשׁוֹן, או שהוֹרֵם מִמֶּנּוּ מְעַשֵּׂר רִאשׁוֹן
וְלֹא מְעַשֵּׂר שֵׁנִי, וְאֲפִילוּ הוֹרֵמוּ כל המעשרות מלבד מְעַשֵּׂר עֲנִי, מִנֵּין
שלוקים על אכילת טבל זה, תְּלִמּוֹד לוֹמֵר – מלמדינו הכתוב 'לֹא
תוֹכֵל לֶאֱכוֹל בְּשַׁעֲרֶיךָ מְעַשֵּׂר דִּגְגָךָ' (דברים יב יז) וְלִחְלֹן הוּא אוֹמֵר
– ובהמשך נאמר (שם כו יב) 'וְאֲכָלוּ בְּשַׁעֲרֶיךָ וְשִׁבְעוּ, מִה לִחְלֹן –
הפסוק 'ואכלו בשעריך' מדובר לענין מְעַשֵּׂר עֲנִי, אִם כֵּאֵן בפסוק
'לא תוכל לאכול בשעריך' הכוונה לְמְעַשֵּׂר עֲנִי, וְאִמְר' רַבִּינָא לֹא
תוֹכֵל, כלומר שיש לדרוש הפסוק כאילו נאמר בו לא תוכל
לאכול פירות בעוד המעשר עני [ושנאמר בו 'בשעריך'] בתוכו.
נמצא שרב שאמר שלוקים על פירות הטבולים למעשר עני, סובר
כדברי רבי יוסי בברייתא זו.
הגמרא מביאה שדין זה שנוי במחלוקת תנאים: אִמְר' רב יוסף,
בְּתַנָּא – נחלקו התנאים האם לוקים על אכילת פירות הטבולים
למעשר עני. שכן שנינו (דמאי פ"ד מ"א) לגבי פירות 'דמאי', כלומר
פירות של עם הארץ שיש ספק שמא לא הפריש מהם מעשרות
כדין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין צָרִיד לְקִרְוֹת אֶת הַשֵּׁם עַל מְעַשֵּׂר עֲנִי
שֶׁל דְּמָא, כלומר שאין צריך להפרישו כלל, וְהַכְּמִים אוֹמְרִים,

גמילות חסדים הוא עניין ההמשכה מלמעלה למטה, ותפילה שבמקום קרבות תקנום הוא עניין ההעלאה מלמטה למעלה, ותורה
היא קו האמצעי המחברם.

59 'בריה' הבאה מדבר שיש בו נשמה יש לה חשיבות, ולכן חייב
60 עליה אף בפחות מכזית, אבל חָפָה לא חֲשׂוּבָה – אין לה חשיבות
61 ועל כן אין לה דין 'בריה'.
62 מביאה הגמרא ברייתא לסייע לרבי ירמיה: תָּנִיא כְּתִיבָה דְּרַבִּי
63 יְרֵמְיָה – שנינו בברייתא בדברי רבי ירמיה, רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, כָּל
64 שְׁהוּא לְמַפּוֹת – בכל האיסורים השיעור למלקות הוא בכל שהוא,
65 לא אֲמָרוּ שֶׁשִּׁיעוּר הַחֻיּוֹב הוּא בְּכֻזָּה, אֲלָא לְעֵצֵן חֻיּוֹב כִּרְבָּן. וכיון
66 שלא צריך שיעור למלקות, גם לא צריך שיהיה ברירה, ולוקים
67 באיסור טבל אפילו על קמח כל שהוא.

משנה

68 משנתנו היא המשך למשנה הראשונה בפרק, ומונה איסורים
69 נוספים שלוקים עליהם. הָאוֹכֵל בְּכֻזָּה עַד שְׁלֹא קָרָא עָלֵיהֶם – כהן
70 האוכל ביכורים לפני שהבעלים קיים את המצוה לקרוא את
71 פרשת 'ארמי אובד אבי', וכן כהן האוכל קִדְשֵׁי קִדְשִׁים חוּץ לְזִמְלָעִים
72 – חוץ לקלעי חצר המשכן, וכן אדם האוכל קִדְשִׁים קְלִיִּים וּמַעֲשֵׂה
73 שֶׁנִּי חוּץ לַחֻמָּה – חוץ לחומת ירושלים, וכן אדם הַשּׁוֹכֵר אֶת הַעֲצָם
74 בְּקֶרֶבֶן פֶּסַח הַמִּחּוּר, ועבר על מה שנאמר (שמות יב מו) 'וְעַצֶּם לֹא
75 תִּשְׁכְּרוּ בוֹ', בכל האיסורים הללו חָרִי זֶה לִזְקָה אֲרָבָעִים. אֲבָל
76 הַמּוֹתֵיר בְּמִחוּר – שלא אבל את כל הקרבן פסח במשך הלילה
77 ועבר על מה שנאמר (שמות יב י) 'וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר', וְכֵן
78 הַשּׁוֹכֵר עֵצֶם בְּקֶרֶבֶן פֶּסַח מִמָּא, אִינוֹ לִזְקָה אֲרָבָעִים. בנוותר, משום
79 שניתק לעשה, שנאמר לאחר הלאו וְהִנֵּתִיר מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בְּאֵשׁ
80 תִּשְׂרֹפוּ. והטעם שפטר בשובר עצם בפסח הטמא, משום שנאמר
81 בתורה 'וְעַצֶּם לֹא תִשְׁכְּרוּ בוֹ' ודורשים 'בו' ולא בפסול, שהאיסור
82 הוא דווקא בקרבן פסח כשר ולא בפסול.
83 עתה דנה המשנה לגבי העובר על מצות שילוח הקן. נאמר
84 בפרשת כי תצא (דברים כב רז) 'כִּי יִקְרָא קֶן צְפּוֹר לְפָנֶיךָ וְגו' וְהָאֵם
85 רִבְצָתָהּ עַל הָאֶפְרָחִים אוֹ עַל הַבִּיצִים, לֹא תִקַּח הָאֵם עַל הַבָּנִים,
86 שֶׁלֹּא תִשְׁלַח אֶת הָאֵם וְאֶת הַבָּנִים תִּקַּח לָךְ'. דהיינו שיש 'לאור' לא
87 לקחת את האם בעודה על הבנים, וכן יש 'עשה' לשלח את האם.
88 ונחלקו התנאים האם כוונת התורה לנתק את הלאו בעשה זה:
89 הַנּוֹשֵׁל אֵם עַל הַבָּנִים, ובכך עבר על 'לאור', רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, לִזְקָה
90 עַל כֵּךְ שֶׁעָבַר עַל ה'לֹא', וְאִינוֹ מְשַׁלָּח – אינו מצווה לשלח לאחר
91 שלקה, וְהַחֲכָמִים אָמְרוּ, מִשְׁלָח וְאִינוֹ לִזְקָה – יכול לקיים את
92 המצוה עשה לשלח את האם, ובכך נפטר מהמלקות. ממששים
93 חכמים: זֶה הַכֹּלל כָּל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁשׁ בָּהּ קוֹם עֲשֶׂה – מצוה
94 עשה השייכת ללאו, ושייך לקיימה אחר הלאו, אִין חֲיִיבִין עָלֶיהָ
95 מלקות, אלא יקיים את העשה ויפטר מהמלקות.

גמרא

96 הגמרא מבארת שהדין השנוי במשנתנו לענין ביכורים שנוי
97 במחלוקת. אֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן, זו – משנתנו
98 ששנינו בה שקודם קריאת פרשת 'ארמי אובד אבי' אסור לכהן
99 לאכול מהביכורים, היא דְּרַבִּי רַבִּי עֲקִיבָא סְתִימָתָא, כלומר,
100 בהרבה משניות היה רבי רגיל להביא דברי רבי עקיבא ולשנותם
101 בסתם, ולא הזכיר שרבי עקיבא אמרם, ורבי יוחנן שמע שכך
102 סובר רבי עקיבא, ועל פי זה אמר שרבי עקיבא הוא זה ששנה את
103 משנתנו, אֲבָל חֲכָמִים אָמְרוּ בְּכֻזָּה הִנָּחָה מַעֲבַרְתָּ בָּהֶן – הנחתם
104 בעזרה לפני המזבח מעכבת אכילתם, אבל קְרִיאתָ אִין מַעֲבַרְתָּ בָּהֶן,
105 ולאחר שהונחו בעזרה רשאי הכהן לאכלם.
106 שואלת הגמרא: וְלִימָא זו דְּרַבִּי רַבִּי שְׁמַעוֹן סְתִימָתָא – היה לרבי
107 יוחנן לומר שמשנתנו היא כרבי שמעון, ולהביא סיוע לדבריו
108 שכך סובר רבי שמעון מהברייתא המובאת להלן, ומדוע נקט
109 שמשנתנו היא רבי עקיבא, ואומר כן בלי שום סיוע, אלא רק על
110 פי מה ששמע שכך הוא סובר. עונה הגמרא: הָאֵא קָא מְשַׁמְעֵי לָן –

1 קוֹרְאֵי אֶת הַשֵּׁם וְאִינוּ צָרִיךְ לְהַפְרִישׁ – חייב לקיים מצות הפרשת
2 מעשר עני על ידי קריאת שם שאומר שהפירות המונחים בצד זה
3 יהיו מעשר עני, אלא שלא צריך להוציאם מתוך שאר הפירות,
4 כדי לברר שהם פירות המעשר, ויכול לאכלם עם שאר הפירות.
5 מֵאִי לָאוּ בָּהָא קָא מִפְּלִגִי – האם לא בזה נחלקו (ובדין של רבי יוסי),
6 דְּמַר סָבַר – חכמים סברו וְדָאִי מִפְּלִגִי – שבטבל ודאי, קודם
7 שהופרש ממנו מעשר עני, עדיין נחשב בטבל (ובדברי רבי יוסי),
8 ולכן בדמאי שהוא ספק, צריך להפריש מעשר עני ולהוציא מיד
9 ספק טבל, וְמַר סָבַר – ורבי אליעזר סבר וְדָאִי אִינוּ מִפְּלִגִי – גם
10 בטבל ודאי, אם הפרישו את כל המעשרות ולא הפרישו מעשר
11 עני אינו נחשב בטבל, ועל כן גם בדמאי, אין צריך להפריש מספק.
12 אבוי דוחה את דברי רבי יוסף, ומעמיד את מחלוקת התנאים
13 בענין אחר: אֲמַר לִיה אֲבִי לַרְבִּי יוֹסֵף, אִי הָכִי – אם כך אֲדַמְּפִלְגִי
14 בְּסִפְקִי וְלִפְלִגִי בְּדָאִי – עד שנחלקו בדמאי שהוא ספק, היה
15 להם לחלוק בטבל ודאי, שלא הפרישו ממנו מעשר עני, האם
16 הוא טבל או לא. אֲלָא עַל כִּרְחַךְ שֶׁנִּחְלַקוּ בְּדַבְרָא אַחֵר, דְּבִבְלָא
17 עֲלִמָא – כולם, גם רבי אליעזר וגם חכמים, סוברים וְדָאִי מִפְּלִגִי
18 – שבטבל ודאי שלא הופרש ממנו מעשר עני, עדיין טבל הוא
19 וּכְרַבִּי יוֹסִי, וְהָכָא בָּהָא קָא מִפְּלִגִי – ובאן בדמאי נחלקו בדבר
20 זה, דְּמַר – רבי אליעזר סָבַר, לֹא נִחְשְׂדוּ עַמֵּי הָאָרֶץ עַל מַעֲשֵׂה
21 עֲנִי שֶׁל דְּמָאִי, ולכן בדמאי לא צריך אפילו לקרוא שם למעשר
22 עני, והטעם שהקפידו להפרישו, בִּיּוֹן דְּמִמּוֹנָא הוּא אֲפִרְוִישִׁי
23 מִפְּרִישׁ – כיון שידוע העם הארץ שגם אם יפריש ויתן לזה שם
24 מעשר עני, אין באכילתו מיתה, אלא רק איסור ממון של גזל
25 עניים, לכן מפרישים הם את המעשר עני כדי לתקן את הפירות
26 שלא יהיו טבל, ולוקחים אותו לעצמם, ואינם חוששים לגזל
27 עניים. וְרַבָּנִי סָבַר בִּיּוֹן דְּמִרְחָא לִיה מִלְחָא – כיון שיש טירחה
28 בהפרשה, על כן לא מִפְּרִישׁ.

29 שנינו במשנתנו (לעיל יא): בָּהָא אֲבָל מִן הַטָּבֵל וכו' ויהא חייב, רבי
30 שמעון אמר כי כיון שהיה חכמים אומרים כזית, אמר להן רבי
31 שמעון, אי אתם מודים לי באוכל נמלה כל שהוא שהוא חייב,
32 אמרו לו מפני שהיא כברייתא, אמר להן אף חטה אחת כברייתא.
33 הגמרא מביאה מחלוקת כיצד ביאר ריש לקיש את מחלוקתם:
34 אֲמַר רַב בִּיבִי אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, מַחְלֻקַּת בְּחָטָה – רבי
35 שמעון וחכמים נחלקו רק בחטה שלימה כברייתא, האם חייבים
36 עליה מלקות משום 'בריה' אף שאין בה כזית, אֲבָל בְּקָמָה – כאשר
37 טחן את החטה ואינה שלימה כברייתא דְּרַבִּי הִבֵּל – מודה רבי
38 שמעון לחכמים שלוקים רק בכזית. וְרַבִּי יְרֵמְיָה אֲמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
39 לָקִישׁ, בְּמַחְלֻקַּת בָּזוּ – בחיטה, בָּזוּ מַחְלֻקַּת בָּזוּ – בקמח, ורבי
40 שמעון מחייב מלקות בכל שהוא גם בקמח.

41 מקשה הגמרא על רבי ירמיה: תָּנִן – שנינו במשנתנו (לעיל יא): אֲמַר
42 לָהֶם רַבִּי שְׁמַעוֹן לַחֲכָמִים, אִי אִתָּם מוֹדִים לִי בְּאוֹכֵל נְמִלָּה כָּל שְׁהוּא
43 שְׁהוּא חֲתִיב, וכשם שחייב על נמלה אף בפחות מכזית כך יש לחייב
44 בחיטה אף שאין בה שיעור. אֲמָרוּ לוֹ חֲכָמִים לַרְבִּי שְׁמַעוֹן, אֲכֵן
45 בְּנִמְלָה אֲנוּ מוֹדִים מִפְּנֵי שְׁהוּא שְׁלִימָה בְּכַרְיִיתָהּ. אֲמַר לָהֶן רַבִּי
46 שְׁמַעוֹן, אִף חֲטָה אַחַת הִיא שְׁלִימָה בְּכַרְיִיתָהּ, ויש לחייב גם בה
47 בפחות מכזית. מדייקת הגמרא, חֲטָה אִין קָמָה לֹא – ומכך שהזכיר
48 רבי שמעון בדבריו, 'חטה כברייתא' מדויק שרק באופן זה חייב
49 מלקות בכל שהוא, ולא בקמח.

50 דוחה הגמרא: לְדַבְרֵיהֶם קָאֲמַר לָהּ – רבי שמעון נקט כך בלשונה,
51 משום שהקשה להם על פי דבריהם ולשיטתם, וכך היא כוונתו,
52 לְדָרִי – אני סובר שְׁאִפְּלִי קָמָה נָמִי – גם על קמח לוקים בפחות
53 מכזית, אֲלָא לְדָרְכוּ – אתם סוברים שבקמח צריך כזית, אודו לי
54 מִיָּתָה דְּחֲטָה אַחַת בְּכַרְיִיתָהּ – הודו לי לכל הפחות בחטה שלימה,
55 שלוקים עליה אפילו בפחות מכזית משום שהיא שלימה כברייתא,
56 וכשם שלוקים על נמלה שלימה כברייתא.

57 מבארת הגמרא מה רבנן עונים על כך לרבי שמעון: וְרַבָּנִי סָבַר,
58 שאין לרמות חיטה למנלה, משום שדווקא בְּרִית נְשָׁמָה חֲשׂוּבָה –

קורא ואין צריך להפריש – דבין שקרא עליו שם – יצא הכרי מותרת טבל, ושאר
המעשרות וזוא צריך להפריש על כרחך, לפי שצריך להפריש ממעשר ראשון תרומת
מעשר וליתנה לבקו, שהיא במיתה לזרים. ומעשר שני צריך להעלותו לירושלים
ולאכלו. רבנן סברי ודאי מבייל – לפיכך ספיקו צריך להוציאו מידי ספק טבל.

קורא את השם ואינו צריך להפריש; מאי לאו בהא
קא מיפלגי, דמר סבר: ודאי טובלו, ומר סבר: ודאי
אינו טובלו? אמר ליה אבוי! אי הכי, אדמיפלגי
בספקין - ליפלגו בודאי! אלא, דכולי עלמא ודאי
טובלו. והכא בהא קא מיפלגי, מר סבר: לא נחשרו
עמי הארץ על מעשר עני של דמאי, ביון דממונא
הוא - אפרושי מפרש. ורבנן סברי: ביון דמריחא
ליה מיתחא - לא מפרש. "כמה יאכל מן הטבל"

אכלה אלא גול עניים, ואיהו לול עניים לא
7 דחיש. אפרושי מפרשי ליה — לאפקועי טבליה,
8 נהי דמעשר ראשון לא מפרשי, דסבר: אי
9 מפרשנא ליה בעינא לאפרושי תרומת מעשר
10 מיניה שהוא במיתה ותרומה לכחן, ומעשר שני
11 גמי, אי מפרשנא ליה בעינא אסוקיה ומכילה
12 תרומים. מחלוקת בחפשי — שהוא כבביתיה
13 כד חולשין, דקדבר רבי שמעון בכל
14 האיסורין כל שהוא למכות, ולא אמרן כוית
15 אלא לענין קרבן על שגגת כרת, והכלה למשה
16 מסמי' היא. **משנה** עד שלא קרא עליהן —
17 "ארמי אובד" וגו', ובגמרא יליף היכן החוזר.
18 קריש קרישים שכן קלעים — או שאכל קדש
19 קרישים בומן מוכן חוץ לקלעים, ובגמרא מפרש
20 היכן מחזור. קרישים קלים — חוזר לחומה,
21 אזהרה מ"לא תוכל לאכול בשעריך" וגו', וכן
22 מעשר שני, ובגמרא פריך: מעשר שני תנא ליה
23 לעיל — מעשר שני והקדש שלא נפדו, והיינו
24 שאכלו חוץ לחומה בלא פדיון. המותר בפתור
25 אינו לוקה — בדמאר לעיל: בא הכתוב בלשון
26 עשה אחר לא תעשה וכו', "השובר" — עצם בטמא,
27 כדאמרין בפסחים (פגא), "ועצם לא תשברו
28 בו" — בכשר ולא בפסול. לוקה ואינו משלח
29 — קסבר: "שלח" מעיקרא משמע, ואין כאן
30 לא שניתק לעשה, דאף על גב דכתיב "שלח
31 תשלח" אחר "לא תקה" — לאו למימרא דאם
32 תקלה שלח, אלא, לא תקח אלא שלחנה קודם
33 לקחה, וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה —
34 קסברי: שלח אחר לקחה משמע, ולא שניתק
35 לעשה הוא. **גמרא** זו דברי רבי עקיבא
36 — מתנין, דקתני בבורים קרייה מעבבא בוז
37 — רבי עקיבא היא, שהיה גריל רבי לסתום
38 דבריו במשנה בסתם בכמה מקומות. ורבי שמע
39 היה לרבי יוחנן דאית ליה לרבי עקיבא קרייה
40 מעבבא בבורים. הנהא — לפני המזבח מעבבא
41 בהן, דשנה בה קרא (דברכי כו) "והניחו לפני"
42 וגו' (שם) "והנחתו לפני" וגו'. ונימא זו דברי רבי
43 שמעון — דהוה ליה לאיתויי סיעתא למלתיה
44 מדתנין דלקמן, דשמעין לרבי שמעון קא
45 אית ליה כי מתנין דקרייה מעבבא בהו. מאי
46 רבי שמעון — היכא משעבט לא דאמר הכי.
47 ותרומת ידך — פיה דהאי קרא הוא "לא תוכל
48 לאכול בשעריך מעשר דגנך ותירושך ויצחקך
49 ובכורות בקרך וצאנך וכל נדריך אשר תדר
50 ותרבותיך ותרומת ידך". ודרש רבי שמעון לקרא
51 מספיה לרישיה, דאי הוה דריש ליה מרישיה
52 לסיפיה לא מדריש ליה האי גזנא. ולקמיה
53 מפרשנא ליה. תרומת ידך אלו בכורים —

ב' שָׁמְעוּן בֶּן לִקְשִׁי: מַחְלֹקֶת בְּחֶטֶה, אָבֵל בִּקְמָה - דְּבָרֵי הַפֶּלַע
 שָׁמְעוּן בֶּן לִקְשִׁי: בְּמַחְלֹקֶת בּוֹז בֶּן מַחְלֹקֶת בּוֹז. תִּנֵּן, אָמַר
 מוֹדִים לִי בְּאוֹכֵל גְּמֻלָּה כֹּל שֶׁהוּא שֶׁהוּא חֵיב? אָמְרוּ לוֹ:
 לָחֵן: אָף הִטָּה אַחַת כְּבִרְיָתָהּ; הִטָּה - אִין, קָמָה - לֹא! -
 אֶפִּילוּ קָמָה נָמוּ, אֵלָא לְדִידְכוּ - אוֹדוּ לִי מִיָּתָה דְּחִטָּה אַחַת
 שָׁמָּה - חֲשׂוּבָה, הִטָּה - לֹא חֲשׂוּבָה. תִּנֵּן אֶתְּיָה דְּרַבִּי יְרֵמְיָה,
 וְאֵל לְמַפּוֹת, לֹא אָמְרוּ כִּזְבוּת אֵלָא לְעֵנִן קֶרְבָּן. **מִשְׁנָה** הָאוֹכֵל
 הַמֵּת, קֶדְשִׁי קֶדְשִׁים חוּץ לְקֻלְעִים, קֶדְשִׁים קָלִים וּמַעֲשֵׂר שְׁנֵי חוּץ
 בְּפֶסַח הַתְּהוֹר - הֵרִיז לֹאקָה אֲרֻבָּעִים. אָבֵל הַמּוֹתוּר בְּתוֹר
 אֲרֻבָּעִים. הַנּוֹטֵל אִם עַל הַבָּנִים, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹאקָה וְאִינוּ
 מְשַׁלְּחִין וְאִינוּ לֹאקָה. וְהַפֶּלַל: כֹּל מִצְוָה לֹא תַעֲשֶׂה שֵׁשׁ בָּהּ
 יָתִיד. **גְּמָרָא** אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: זֶה דְּבָרֵי
 חֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּפוֹרִים - הִנָּחָה מַעֲכָבֶת בָּהֶן, קִרְיָא אִין
 דְּבָרֵי רַבִּי שָׁמְעוּן סְתִימָתָהּ! - הָא קָא מַשְׁמַע לֵן, דְּרַבִּי עֲקִיבָא
 מֵאִי רַבִּי שָׁמְעוּן? דִּתְנָא: "וּתְרוּמַת יֶדֶד" - אֵילוּ בְּפוֹרִים. אָמַר
 לְמַדְרֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל חוּץ לַחוּמָה - קַל וְחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר חֶסֶל:
 חוּץ לַחוּמָה לֹאקָה - בְּפוֹרִים לֹא כֹל שָׁבוֹן? הָא לֹא בָּא הַתְּבוֹב
 שְׁלֵא קָרָא עֲלֵיהֶם, שֶׁהוּא לֹאקָה. "וְגִדְבַתִּיד" - זֶה תוֹרָה וְשִׁלְמִים.
 וְהַלְמַדְנוּ? אִם לְאוֹכֵל חוּץ לַחוּמָה - קַל וְחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר,
 לְאוֹכֵל בְּתוֹרָה וּבְשִׁלְמִים לִפְנֵי זְרִיקָה, שֶׁהוּא לֹאקָה. "וּבִכְרַת" -
 מֶה בָּא זֶה לְמַדְרֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל חוּץ לַחוּמָה - קַל וְחוֹמֶר
 קַל וְחוֹמֶר מִתּוֹרָה וְשִׁלְמִים! הָא לֹא בָּא הַתְּבוֹב אֵלָא לְאוֹכֵל
 זְרִיקָה, שֶׁהוּא לֹאקָה. "בְּקֶרֶד וְצֹאנֶךָ" - זֶה חֲטָאת וְאַשָּׁם. אָמַר
 לְמַדְרֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל חוּץ לַחוּמָה - קַל וְחוֹמֶר מִמַּעֲשֵׂר, אִם
 מִתּוֹרָה וְשִׁלְמִים, אִם לְאַחַר זְרִיקָה - קַל וְחוֹמֶר מִכְּבוֹד! הָא לֹא
 חֲטָאת וְאַשָּׁם אֶפִּילוּ לְאַחַר זְרִיקָה חוּץ לְקֻלְעִים, שֶׁהוּא לֹאקָה.
 רַבִּי שָׁמְעוּן: מֶה בָּא זֶה לְמַדְרֵנוּ? אִם לְאוֹכֵל חוּץ לַחוּמָה -
 גָּמֵי זְרִיקָה - קַל וְחוֹמֶר מִתּוֹרָה וְשִׁלְמִים, אִם לְאַחַר זְרִיקָה -
 קַל וְחוֹמֶר מִחֲטָאת וְאַשָּׁם! הָא לֹא בָּא הַתְּבוֹב

דכתיב (דברים כו) "ולקח הכהן הטנא מידך". **אם לאוכל** — בכורים חוץ לחומה, לאסור, כדמשמע קרא "לא תוכל לאכול בשעריך" וגו'. קל חומר **ממעשר** חקל — שהיה כותב בתחלת המקרא "מעשר דגך", ולקמיה מפרש מאי חומר דבכורים ממעשר. עד **שלא קרא** עליהן — "ארמי אוכל אבי", דאם אינו ענין חוץ לחומה תננה ענין לאיסור אחר הראוי להם. **לפני וריקה שהוא לוקה** — דאם אינו ענין חוץ לחומה תננה ענין לכך, שזוהו איסור החומר שאתה יכול לתת לענין לאו, שאין בו אזהרה מפורשת במקום אחר אלא עשה בלבד (שם יב) "ודם וזבחך ישפך והדר ודבשר תאכל". קל חומר **תורתיו ושלמים** — ולקמיה מפרש מאי חומריה דבכור מתורתו ושלמים. **אפילו לאחר וריקה שהוא לוקה** — אם זו הוא, שאין הבכור נאכל אלא כלהנים, וזו היא אזהרתו. ובמקום אחר עשה הוא, דאשכחן בה "אך בכור שור וגו' ובשרם ידחה לך" וגו' (במבדב יז). **אם לאכול לאחר וריקה** — והוא זר — קל חומר מבכור. ולקמיה מפרש מאי חומרא דחטאת מבכור. חוץ **ללענים** — ואזהרת עשה מצינו בה במקום אחר (ויקרא ו) "במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד".

מכות. ואלו הן הלוקין – פרק שלישי דף יז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ) רש"י תוספות

דלמאי דסבירא ליה לדידיה מסרס ליה לקרא ודריש ליה – דאילו היה דורש
המקרא כסדרו – לא היה נפקא ליה מקרא כדדריש השתא, כדפריש
הקונטרס. ואם תאמר: אבתי אמאי משבח לרבי שמעון בכך? אדרבה, קשה: מנלן למדרש
הכי ולסרוסי לקרא? ויש לומר: דשפיר קדריש, דעל כרחך בכור לא אתא לקודם
וריקה אף על פי שנכתב קודם לתורה, דמכל
מקום אי להכי אתא – לישתק מיניה וליפנין
ליה שפיר מתורה שנכתב בסוף. כך נראה
למורי שיחיה, וכדפריש בתוספות, דעל כרחך
תורה אתיא לקודם וריקה, דאיסורא אחרינא
ליכא לאוקמא בה, דליכא לאוקמי (בה) (בזר)
אחר וריקה, דשרי לזרים. והלכך ליכא למימר
דמקמינן בכור שנכתב קודם לפני וריקה, דאית
בקל וחומר מתורה, וכוכלו ומתסתר, דהא מכל
מקום על כרחך צריך לאוקמי תורה לפני וריקה
אף על גב דחד צד חומר הוא אצל עולה, מכל
מקום לא אתא אלא להכי כדפריש, ואם כן סוף
סוף משמע בבכור. **איסורא** בעלמא – איתא
בכולהו. הא דמרבא אזהרה לכל חד וחד והוי
דבר חדש היינו איסורא בעלמא, אבל עיקרא
דמלקות דכל חד וחד אתא חוץ לחומה, ואיתי
קל וחומר דרבי שמעון ומגלה בכולהו איסור בכל
חד וחד בחדש, בבכורים עד שלא קורין, ובתורה
עד שלא וריק. ואם תאמר: ומנלן לרבי שמעון
לפרשי איסור חדש בתוך הא צריכא למלקות
חוץ לחומה. ומאי קאמר בבכורים חוץ לחומה קל
וחומר ממעשר, אלא לא בא הכתוב אלא לאוכל
עד שלא קרא עליה? הא שפיר איצטרך למלקות
דחוץ לחומה, וכן בכולהו ויש לומר: דמסתברא
ליה לרבי שמעון דכל קרא אתא לשני דברים,
לאיתויי איסור חדש וגם לאיתויי גמי למלקות
חוץ לחומה. והכי קאמר: אם ללמדנו בבכורים
איסור לחוץ לחומה – הרי קל וחומר ממעשר.
אלא לאורויי איסור דעד שלא קרא, וגם נמי
אתו למלקות לחוץ לחומה. והא דקתני בתורה

אֶלָּא לְאוֹכֵל מִן הָעוֹלָה לְאַחַר וְרִיקָה, אֶפְיֻלוּ בְּפָנִים,
שֶׁהוּא לֹקְהָ. אֲמַר רַבָּא: דִּילִידָא אִימִיה פְּרָבִי שְׁמַעוֹן
- תִּילִיד, וְאִי לָא - לָא תִילִיד. וְאֵף עַל גַּב דְּאִית
לָהּ פִּירְכָּא: מַאי חוּמְרָא דְּבַפּוּרִים מִמַּעַשֵׁר - שְׁפָן
אֲסוּרִים לְזָרִים, אֲדַרְבֵּה מַעַשֵׁר חֲמוּר, שְׁפָן אֲסוּר
לְאוֹנָן, וּמַאי חוּמְרָא דְּתוֹרָה וּשְׁלָמִים מִמַּעַשֵׁר - שְׁפָן
טַעוֹנִין מִתַּן דְּמִים וְאִימּוּרִין לְגַבִּי מִזְבֵּחַ, אֲדַרְבֵּה מַעַשֵׁר
חֲמוּר, שְׁפָן טַעוֹנִין כֶּסֶף צִוְרָה; וּמַאי חוּמְרָא דְּבַכּוֹר
מִתוֹרָה וּשְׁלָמִים - שְׁפָן קִדְּשׁוֹ מִרְחֹם, אֲדַרְבֵּה תוֹרָה
וּשְׁלָמִים חֲמוּרִים, שְׁפָן טַעוֹנִים סְמִיכָה וְנִסְכִּים וְתוֹנוּת
חֹה וְשׁוֹק; וּמַאי חוּמְרָא דְּחֻטָּאת וְאִשֶּׁשׁ מִכְבּוֹר -
שְׁפָן קִדְּשֵׁי קִדְּשִׁים, אֲדַרְבֵּה בַּכּוֹר חֲמוּר, שְׁפָן קִדְּשׁוֹ
מִרְחֹם; וּמַאי חוּמְרָא דְּעוֹלָה מִחֻטָּאת וְאִשֶּׁשׁ - שְׁפָן
כָּלִיל, אֲדַרְבֵּה חֻטָּאת וְאִשֶּׁשׁ חֲמוּרִי, שְׁפָן מִכְפָּרִי;
וְכוֹלְהוּ חֲמוּרִי מַעוֹלָה, דְּאִית בְּהוּ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת! -
אֶלָּא מַאי דִּילִידָא אִימִיה פְּרָבִי שְׁמַעוֹן? - דְּלִמָּא
דְּסָבִירָא לִיה לְדִידִיה, מִפְּרָס לִיה לְקָרָא וְדִרִּישׁ לִיה.
- וְכִי מוֹהֲרִין מִן הַדִּין? הָא אֶפְיֻלוּ לְמָאן דְּאֲמַר
עוֹשֵׂין מִן הַדִּין, אֵין מוֹהֲרִין מִן הַדִּין! - אִיסוּרָא
בְּעֻלָּמָא. - וְהָאֲמַר רַבָּא: זֶר שְׂאֵכֶל מִן הָעוֹלָה לְפָנֵי
וְרִיקָה חוּץ לְחוּמָה, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן לֹקְהָ חֲבוּשִׁי -
חֲבוּשָׁה אִיסוּרִין הוּוּ. - וְהָא אֲנִי תַנָּן: אֵילוּ הֵן הַלּוֹקִין
אלא

לאוכל עולה – אפילו לאחר וריקה, ואפילו כהן, שהוא לוקה. ואזהרה עשה אשכחן בה
בעלמא (ויקרא א) "וערבו בני אהרן" וגו' – כליל היא ולא לאכילה. דילידא אימיה כרבי
שמעון תליר – כל שאמו יולדת תבקש רחמים: ידי רצון שיהא כרבי שמעון. ואף על גב
דאית ביה פירכא – למילתיה, כדמשבח פירכא בכולהו ואילו. בכורים – מותרים לאונן
לרבי שמעון, ביבמות בפרק "הערל" (עגב). אונן
– יום מיתת מותו. טעון כסף צורה – לפדינה,
דכתיב (דברים יב) "וצרת הכסף בידך" – דבר
שיש עליו צורה. בכור אינו טעון לא סמיכה ולא
נפכים – כדתנן במנחות בפרק "שתי מדות"
(עגב, א). אלא מאי היא דילידא אימיה ב' –
הואיל ואית פירכא למילתיה,
מהו שבחוי דלמאי דסבירא ליה מסרס לקרא
ודריש ליה – לפי דעתו, שהחומרים שהוא
מוציא באותו שהוא מוצא חומרים נראין לו
חומר – סרס את המקרא לדורשו בהפך למצוא
איסורין שמצא, שאם דרשו כסדרו – לא היה
יכול ללמוד ממנו האיסורין הללו בכל אחד
ואחד. שאם דרש תחלה: "ובבכורה" זה הבכור,
וכי מה בא ללמדנו? אם לאוכלו חוץ לחומה לא
וחומר ממעשר, אם לאוכל לפני וריקה קל
וחומר מתורה ושלמים – אין זה נכון, שעדיין
לא מצאו בתורה ושלמים. ועל כרחו היה צריך
לומר: הא לא בא הכתוב אלא לאוכל מן הבכור
לפני וריקה שהוא לוקה, ומעתה אין לו אזהרה
לאוכל ממנו לאחר וריקה והוא זר. וכן בכולן זה
אחר זה. וכי מוהירין מן הדין – דקאמר: זה
לאוכלו חוץ לחומה קל וחומר ממעשר בר, ותה
אם לפני וריקה קל וחומר מתורה – דלמא
כולהו חוץ לחומה אתו, דקאמר: קל וחומר –
אין מוהירין מן הדין, ואין כאן "אם אינו ענין".
ואפילו למאן דאמר ב' – דהא רבי יצחק דאית
ליה באחותו בת אביו ובת אמו עונשין מן הדין,
וגבי אזהרה איכא קרא יתירא. איסורא בעלמא
– האי דקא מייתי בכולהו אזהרה בקל וחומר
– לאיטרי בעלמא קאמר, ולא למלקות. זר שאכל מן העולה ב' – דוקא זר קאמר. והא
על גב דבחן לגבי עולה זר הוא – הבא זר וריקא קאמר, דאי בהן – בעי ליה חד לאו.
דהא חמש דקאמר, חד משום חוץ לחומה דאית בקל וחומר ממעשר, וחד משום לפני
וריקה דאית בקל וחומר מתורה ושלמים, וחד משום זר גמור אפילו לאחר וריקה דאית
בקל וחומר מבכור וכל שכן לפני וריקה, וחד משום אוכל חוץ לקלעים דאית בקל וחומר
מחטאת ואשם, וחד משום אוכל עולה ואפילו כהן ובתוך לקלעים, וכל שכן זר חוץ
לקלעים וחוץ לחומה. אלמא לוקה חמש. משום חפשה איסורים – קאמר, ולא ללקות
עליה. והאנן תנן אלו הן הלוקין – וקתני בכורים ואוכל קדש קדשים חוץ לקלעים.
קרא

ושלמים "אלא לאוכל לפני וריקה לוקה" – לאו דוקא לוקה, אלא איסור בעלמא, ובכולהו
לוקה לאו דוקא. ופריך, והא אמר רבא: זר שאכל מן העולה לפני וריקה ב' לרבי שמעון
לוקה חמש, חד משום חוץ לחומה דאית בקל וחומר ממעשר, וחד משום לאו דלפני וריקה
בו, אלמא דרבי שמעון מלקות קאמר ולא איסורא ומשני: מאי חמש – חמש איסורי,
וליכא מלקות אלא באוכל חוץ לחומה גרידא. והא אנן תנן אלו הן הלוקין. פירש הקונטרס:
וקתני בכורים עד שלא קרא עליהן וקדשי קדשים חוץ לקלעים. מה שהוכיח בקונטרס קדשי
קדשים – קשה, דמזה לא משני מידי, כדפריש הקונטרס גופיה במסקנא לכן נראה לפרש
דהתלמוד לא פריך אלא מבכורים, דמקדשי קדשים לא פריך דהתלמוד, דהתם איכא אזהרה
כמו שאפרש מ"בשר בשדה טרפה" כדפריש הקונטרס בסמוך. אבל מקדשים קלים לא פריך
דהתלמוד, דהתם עיקר מלקות איכא מפשטיה דקרא בלא שום ייתור. מכדי כתיב "והבאתם שמה" – לכתוב "לא תוכל לאוכלם" וקאי אקרא דלעיל שהם מפורשים בו. והלכך לאוכל
חוץ לחומה לקי לא בעי קרא שהרי כולן מפורשים בו, ולכך לא היה לאו שבכללות, מהדר פריש בכל חד למא לי? שמע מינה ליחודי לאו לכל חד וחד כאילו כתוב בכל אחד פעם
שניה לאו חוץ לחומה, וכיון דאית ענין לו תתנו ענין דלבר אחר, הלכך בכורים לאוכל עד שלא קרא עליהן אתא, וכן לכל חד וחד למילתיה לדבר חדש. ואם תאמר: בכל הקדשים
הכתובים בבאן דיך אם תתן והלאו ענין למלקות לפני וריקה, בכולן חוץ מבכורים. אף על גב דלפנין מקל וחומר – אין מוהירין מן הדין. דבשלמים ותורה על כרחך צריך לאוקמי
קודם וריקה, דלא שייך בהו איסור דבכורים! ופירש רש"י: אין הכי נמי, דהא דפטרין לכולהו איצטרך באוכל לפני וריקה. והא דרבי שמעון מפרש לבכור לאזהרה לאוכל אחר וריקה
– איסורא קאמר. מחטאת ואשם דהני חוץ לקלעים לוקה – היינו משום "בשר בשדה טרפה לא תאכלו" הוא דנפקא. כדלקמן. ולוקה חמשה דאמר רבא – חמש איסורי קאמר. וצריך
לומר הבא כדפרישית לעיל, דרמין ליה לרבי שמעון דבכור אתי לאזהרה דאיסורא לאחר וריקה. והא איצטרך ללקות לאוכל לחוץ לחומה לפי שאין עונשין מן הדין. אלא משמע
ליה דלאו דבכור ודכולהו אתו לשני דברים, חדא לאיסור וחדא למלקות לפני וריקה. ולכך אמר דלאו דבכור לא הוצרך לאיסור לפני וריקה, דמקל וחומר תורה למדנו, אלא איסור
לאחר וריקה. וכן בחטאת ועולה. עד כאן. וטובא קשה: דמנא ליה הא לרבי שמעון דאזהרה דכל חדא אתו משום איסור ומלקות? דהא אזהרה דבכורים לא אתי אלא למלקות בבכורים
דעד שלא קרא. ולשום איסור חדש לא אתי. ותורה נמי לא אתי אלא למלקות דלפני וריקה. ומגליה דאית אתו בשביל איסור חדש דבכל חד? אימא לא אתי אלא משום מלקות
דלפני וריקה גרידא! ותו, מאי קאמר בתורה ובכולהו: אי לחוץ לחומה קל וחומר ממעשר? היה לו לומר דמגופיה אתא, דמצי למכתב "לא תוכל לאוכלם", דבשביל זה לא היה לו
למהדר ולפרשו ועוד קשה: לישנא דרבי שמעון דאמר: אלא לאוכל מבכור אחר וריקה שלוקה, ואינו אלא איסור בעלמא ועוד קשה: דכיון דהא דמרבין איסורין בעלמא הוא, כדפריש
הקונטרס

יש לשנן משניות בעל פה כל אחד כפי ערכו בעת ההליכה ברחוב לחזור משניות. בכך נזכה לקבל פני המשיח.

היום יום כא כסלו

מכות דף יז עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום רביעי) רה

יִתְּרוֹ מִחֲמַטָּא וְאַשֶׁם, שָׁבֵן כָּלִיל – עולה דינה להיות נקרכת כולה
ואינה נאכלת כלל, ואילו בחטאת ואשם יש חלק לכהנים, אֲדָרְבָּה
– והרי אפשר גם לומר הפוך שחֲמַטָּא וְאַשֶׁם חֲמִיד – חמורים יותר
מעולה, שָׁבֵן מִכְּפָרִי – שבאים על חטא עבור כפרה, ואילו עולה
באה בנדבה.
מבארת הגמרא שגם את הלימוד של עולה מתודה ושלמים
ומבכור יש לדחות: וְכֵן כּוֹלְהוּ – שאר הקרבנות שאינם מכפרים
כגון תודה שלמים ובכור, חֲמִיד – מעולה – חמורים מעולה משום
דְּאִיתִּי בְּהוּ שְׁתֵּי אֲכִילוֹת – שיש בהם אכילת מזבח ואכילת אדם,
ואילו בעולה יש רק אכילת מזבח. עד כאן הם דברי רבא, שאמנם
שיבח את דרשת רבי שמעון, אך סבר שיש לדחותה.
מבררת הגמרא: אֵלָּא – מאחר שרבא סובר שיש דחייה לדרשת
רבי שמעון, מֵאִי דִּילִיָּא אִימִיה כְּרִבִּי שְׁמִעוֹן – מדוע שיבחו על
דרשה זו ואמר שצריך להתפלל ללדת בן כמותו. משיבה הגמרא:
דְּלִמָּא דְּכִבְרִיא לִיה דִּידִידִיה – שלפי מה שסבר בחומרות מִכְּפָרִי לִיה
לְקָרָא וְדָרִישׁ לִיה – נהג בחכמה לסרס את הפסוק, ולדרשו שלא
כסדרו, ואילו היה דורשו כסדרו מתחילתו לסופו, לא היה נדרש
בן.
מקשה הגמרא: כיצד מחייב רבי שמעון מלקות מקל וחומר, וְכִי
מִזְהִירִין מִן הֲדִין – וכי למדים אזהרת 'לאו' מקל וחומר, הָא אִפִּילוּ
לְמָאן דְּאִמְרַן עֲוִנְשִׁין מִן הֲדִין – הרי אפילו מי שסובר שאפשר לחייב
עונש מקל וחומר, מודה שאין מִזְהִירִין מִן הֲדִין, כלומר אין ללמוד
אזהרת 'לאו' מקל וחומר, הן לענין לחייב מלקות את העובר על
כך וכדין העובר על כל 'לאו', והן לענין ללמוד ממנו אזהרה
לעונשים ושכן אין עונשים אלא אם כן מזהירים. ועל כן יש לומר
שכל המזכירים בפסוק באו ללמד שיש מלקות לאוכלם חוץ
לחומה, שהרי אי אפשר ללמוד זאת בקל וחומר ממעשר. מתרצת
הגמרא: אִיסוּרָא בְּעָלְמָא – אכן רבי שמעון לא בא לחייב מלקות
מחמת דרשה זו, אלא דרש בן רק כדי ללמוד שיש איסור בדבר.
מקשה הגמרא: וְהָאִמְרַן רָבָא, זֵר שְׂאֵכֵל מִן הַעֻלָּה, לִפְנֵי זִרְקָה, חוץ
לחֻמָּה, לְדַעַת רַבִּי שְׁמִעוֹן לֹאֲהָ לֹאֲהָ חֲמִשׁ. ומבאר שרבא למד שרבי
שמעון בא לחייב מלקות בדרשתו, וחוזרת הקושיא שהרי אין
מזהירים מן הדין. מתרצת הגמרא: חֲמִשָּׁה אִיסוּרִין הִיוּ – אין כוונת
רבא שממש לוקים, אלא כוונתו שעוברים בזה על חמשה
איסורים.
שואלת הגמרא: וְהָא אֲנִי תָנֵן – והרי שנינו במשנה (לעיל ג) אֵלּוּ הֵן
הַלּוֹקִין ומשנתנו (לעיל ע"א) היא המשך המשנה הקודמת, ושנינו
בה ביכורים קודם קריאה וקדשי חוץ לקלעים, ושנינו
נלמדים מדרשה זו, משמע שרבי שמעון בא לחייב מלקות.

אֵלָּא ללמד לאוכל מן העולה לאחר זריקה אִפִּילוּ בְּפָנִים שְׂהוּא לֹאֲהָ,
שכיון שעולה נקטרת כולה על המזבח שנאמר (ויקרא א ט) 'וְהִקְטִיר
הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל', יש לומר שדרשה זו באה להוסיף בה איסור 'לאו'.
עד כאן דברי הברייתא, שבה מבאר שרבי שמעון סובר שקרייה
מעכבת ביכורים, וכמבאר במשנתנו.
הגמרא מביאה שרבא שיבח דרשה זו על אף שסבר שיש עליה
דחייה. אֲמַר רָבָא, דִּילִיָּא אִימִיה כְּרִבִּי שְׁמִעוֹן תִּלִּיד וְאִי לֹא לֹא
תִלִּיד – אשה המתפללת לה' על בן, תתפלל שיהא תלמיד חכם
כמו רבי שמעון, ואם לא יהיה כרבי שמעון עדיף שלא תלד, ובכך
משבח רבא את דבריו של רבי שמעון, מוסיף רבא, וְאִף עַל גַּב
דְּאִיתִּי לְהוּ פִּירְקָא – ואף שיש לדחות את דבריו, שהרי מֵאִי – מה
היא החומרא דְּכַפּוּרִים יותר מִמַּעֲשֵׂר, שָׁבֵן ביכורים אִסוּרִים לְזִירִים,
ואילו מעשר מותר באכילה לזרים (ובירושלים), אֲדָרְבָּה – והרי
אפשר לומר גם הפוך, שִׁמְעָשֵׁר חֲמור מביכורים, שָׁבֵן אִסוּר לְאֻנְי –
אדם שמת אחד משבט קרוביו, באותו יום נקרא 'אונאי' ואסור
באכילת מעשר שני, ואילו ביכורים לפי רבי שמעון (יבמות עג)
מותרים לאונאי, ואם כן אי אפשר ללמוד ביכורים בקל וחומר
ממעשר.
מבאר רבא את הדחייה לדרשה השניה: וְמֵאִי חוּמְרָא דְתוֹדָה
וְשָׁלָמִים יותר מִמַּעֲשֵׁר, שָׁבֵן תודה ושלמים מְעוּנִין מִתַּן דְּמִים
וְהִקְטִיר אִיסוּרִין לְגַבִּי מִזְבֵּחַ, ואילו במעשר שני לא מקריבים
כלום, אֲדָרְבָּה – והרי אפשר לומר גם הפוך שִׁמְעָשֵׁר חֲמור מתודה
ושלמים, שָׁבֵן מְעוּנִין כִּסְפָּה צוּרָה – שהרי הרוצה לפדות מעשר שני
יכול לפדותו רק על מטבע שטבעה בו צורה, ואילו תודה
ושלמים, אף כאשר נפטלים פסול הגוף ויש להם פדיון, לא צריך
לפדותם דווקא על כסף שיש בו צורה, ואם כן אי אפשר ללמודם
בקל וחומר ממעשר.
מבאר רבא את הדחייה לדרשה השלישית: וְמֵאִי חוּמְרָא דְכִבּוֹר
יותר מִתּוֹרָה וְשָׁלָמִים, שָׁבֵן בכור קְדוּשָׁתוּ מִרְחָם – מיד כאשר יצא
ראשו או רובו מרחם צמו נהיה קדוש, ואילו תודה ושלמים
בתחילה הם חולין עד שהבעלים יקדיש אותם, אֲדָרְבָּה – והרי
אפשר גם לומר הפוך שתורה ושלמים חֲמורים מבכור, שָׁבֵן מְעוּנִים
מִמִּיָּה וְנִסְכִּים וְתַנּוּפָת חוּה וְשׁוֹק, ואילו בכור לא טעון כל אלו,
ואם כן אי אפשר ללמודו בקל וחומר מתודה ושלמים.
מבאר רבא את הדחייה לדרשה הרביעית: וְמֵאִי חוּמְרָא דְחֲמַטָּא
וְאַשֶׁם יותר מִכְּפָרִי, שָׁבֵן חטאת ואשם הם קְדוּשֵׁי קְדוּשִׁים, ואילו בכור
הוא קדשים קלים, אֲדָרְבָּה – והרי אפשר גם לומר הפוך שְׁכִבּוֹר
חֲמור מחטאת ואשם שָׁבֵן קְדוּשָׁתוּ מִרְחָם, ואילו חטאת ואשם הם
חולין עד שהבעלים מקדיש אותם.
מבאר רבא את הדחייה לדרשה החמישית: וְמֵאִי חוּמְרָא דְעֻלָּה

המשך ביאור למס' מכות ליום חמישי עמ' ב

תנופה מהפסוק וְלֹאֲהָ הַכֹּהֵן הִטָּא מִיָּדָּה, מבארת הגמרא: אֵתִיא
יָד יָד מְשַׁלְמִים – תנופה נלמדת בגזירה שוה מתנופת שלמים,
שבשניהם נאמר לשון 'יד', בְּתִיב הָכָא – כתוב כאן בביכורים וְלֹאֲהָ
הַכֹּהֵן הִטָּא מִיָּדָּה, וְכִתִּיב לַגִּבִּי שְׁלָמִים (דברים ז) 'וְיָדֶיךָ תִּבְרָאֶנָּה אֶת
אֲשֵׁי ה' וגו' לְהַנִּיף אֹתוֹ תְנוּפָה, ומהגזירה שוה דורשים שצריך גם
בביכורים לעשות תנופה, וכן לומדים מהגזירה שוה את צורת
התנופה, מֵה כָּאן – בביכורים לוקח הַכֹּהֵן, אִף לְחֵלֶן בשלמים צריך
שיקח הַכֹּהֵן, וְכֵן לְחֵלֶן בשלמים מדובר על ידי הַכֹּהֲלִים, אִף כָּאן
בביכורים צריך את ידי הַכֹּהֲלִים, הָא כִּיצַד – כיצד מניפים באופן
שיהיו גם ידי הכהן וגם ידי הבעלים, מְנִיחַ בְּהֵן יָדֶיךָ תַּחַת יְדֵי בְּעָלִים
וּמְנִיחַ.
קדושת ביכורים היא כתרומה, וזו האוכל מהם חייב מיתה בידי
שמים. מבארת הגמרא מאימתי מתקדשים הביכורים: אֲמַר רָבָא
בִּר אֲדָא אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּכוּרִים

לענין תנופה, נמצא שאין שני ציוויים על הנחה, על כן אינה
מעכבת. ורבנן שלא דורשים מכאן תנופה, אלא מבארים הפסוק
כפשוטו להנחה, סוברים שהנחה מעכבת משום שהתורה מצוה
על כך פעמיים.
ומאחר שהוכרנו לעיל בתירוץ על דברי רבי יוחנן, שרבנן סוברים
שהנחה מעכבת, מבררת הגמרא מי הוא התנא שסובר כן: וְאִמָּן
תָּנָא דְּפִלְגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יְהוּדָה – מי הוא התנא שחולק על רבי יהודה
וסובר שהנחה מעכבת. משיבה הגמרא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא,
דְּתַנְיָא בברייתא, מה שנאמר (דברים כו ד) 'וְלֹאֲהָ הַכֹּהֵן הִטָּא מִיָּדָּה'
לְמִיד עַל הַכְּפוּרִים שְׁמִעוֹנִין תְנוּפָה, דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב. וכיון
שלמד תנופה מפסוק אחר, נמצא שהפסוק 'והנחתו' מיותר ללמוד
על הנחה, וכיון שגם בתחילת הפרשה נאמר 'והנחתו', נמצא
שהתורה ציותה פעמים על ההנחה, ודבר שהתורה מצווה עליו
לפעמים מעכב.
מבררת הגמרא: מֵאִי מַעֲמָא דְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב – כיצד דרש

30 לאיסור האכילה משום ש'קדש הם' יש ללמוד איסור אכילה
31 לזרים בכל קדשי קדשים, ואם כן האוכל עולה צריך ללקות גם
32 משום לאו זה.
33 מתרצת הגמרא: הני מילי היכא דלכחנים חיו – מפסוק זה יש
34 ללמוד איסור לזרים, רק בדבר שיש בו היתר לכחנים, שכן
35 בתחילת הפסוק נאמר 'ואכלו אותם', ובאופן זה נאמר הלאו של
36 'וזר לא יאכל', אבל הקא – כאן בור שאכל עולה, דלכחנים נמי לא
37 חיו – שגם לכחנים אסור לאכול קרבן עולה, בזה לא נאמר לאו
38 זה.
39 מוסיפה הגמרא להקשות: ולילקי נמי – שזר האוכל עולה חוץ
40 לחומה ילקה גם משום 'ובשר בשרה מרפה לא תאכלו' (שמות כב ל),
41 שודאי שפסוק זה לא בא רק לאיסור טריפה, שהרי אם כן התיבה
42 'בשרה' מיותרת, אלא מכאן דרשו במסכת זבחים (פב): להקיש
43 בשר לשדה, כשם ששדה אין לה מחיצות, כך כל בשר כיון שיצא
44 בשר חוץ למחיצתו נאסר, כגון קדשי קדשים שיצאו חוץ לעזרה או
45 קדשים קלים שיצאו חוץ לחומה נאסרו, ואם כן האוכל עולה חוץ
46 לחומה, היה צריך ללקות גם משום לאו זה.
47 מתרצת הגמרא: הני מילי – דברים אלו שאמרנו שיש לאו על
48 האוכל בשר שיצא חוץ למחיצתו, אמורים רק היכא דכפנים חיו –
49 היכן שבתוך מחיצתו מותר באכילה, אבל היכא דכפנים נמי לא חיו
50 – כאן בעולה, שגם בתוך מחיצתה אסורה באכילה, עליה לא
51 נאמר לאו זה.
52 מוסיפה הגמרא להקשות: ולילקי נמי – זר האוכל עולה שיצאה
53 חוץ לחומה יש לחייבו עוד מלקות בדרבי אליעזר, דאמר רבי
54 אליעזר, נאמר (שמות כט לד) 'ואם יוותר מבשר המלאים ומן הלחם עד
55 הבקר ושרפת את הנוותר באש לא יאכל כי קדש (הוא)', דהיינו
56 שאסורים באכילה משום שנפסלו ב'נוותר', ומכך שכתבה התורה
57 על כך 'כי קדש',

1 מסיקה הגמרא: אלא קרא ויתרא הוא – הפסוק שממנו דרש רבי
2 שמעון מיותר הוא, מכדי קתיב – שהרי נאמר קודם לכן (דברים יב
3 ר-ו) (והבאת שם ואכלת שם לפני ה' אלהיך במקום) [והבאתם שמה
4 וגו'] עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם
5 ונדבתים וזבחת בקרבם וצאנכם, ואכלתם שם לפני ה' אלהיכם
6 וגו', דהיינו שבפסוקים אלו כבר מוזכרים כל אותם שמוזכרים
7 בפסוק 'לא תוכל', ואם כן בהמשך הפרשה כאשר נכתב הלאו
8 בפסוק 'לא תוכל' כדי לחייב מלקות, לכתוב רחמנא – שתכתוב
9 התורה 'לא תוכל לאוכל', מיהדר מפרש בהו רחמנא למה לי –
10 ומדוע צריכה התורה לחזור ולפרש את כולם בפסוק 'לא תוכל'
11 וגו', אלא על כרחך בא הכתוב ליחודי להו לאוי לכל חד וחד –
12 שכיון שכפל את כולם בפסוק לא תוכל, הרי זה כאילו כתב בכל
13 אחד שוב את הלאו של חוץ לחומה, וכיון שאינו נצרך לכך תנחו
14 ענין לדין אחר. כלומר שבכל אחד יהיו שני מלקות, אחד על חוץ
15 לחומה משום שהזכרו בפסוקים הראשונים ונאמר עליהם בפסוק
16 זה 'לא תוכל' וגו', והשני משום שהזכרו שוב בפסוק 'לא תוכל'
17 וגו', ובא ללמד, בביכורים לחייב את האוכלם קודם קריאה,
18 ובשאר הקרבנות [ששייך בהם זריקת דם] לחייב את האוכלם
19 קודם זריקה, ושאר האיסורים שהזכיר רבי שמעון כוונתו לאיסור
20 ולא למלקות ומלבד האיסור השני במשנתנו לקדשי קדשים חוץ
21 לקלעים, שאיסורו נלמד מהפסוק 'ובשר בשדה טריפה לא תאכלו'
22 (שמות כב ל) כמובא להלן בגמרא.
23 נופא – נשוב לעצם דברי רבא שהובאו לעיל (ד), ונברר מדוע לא
24 חייב משום איסורים נוספים, אמר רבא, זר שאכל מן העולה לפני
25 זריקה חוץ לחומה לרבי שמעון לוקה חמש.
26 מקשה הגמרא: ולילקי נמי – שזר האוכל עולה ילקה גם משום 'וזר
27 לא יאכל כי קדש הם' (שמות כט לג), שפסוק זה אמור בפרשת
28 המילואים, לגבי בשר האיל והלחם, שאהרן ובניו הצטוו לאוכלם,
29 ובפסוק זה נאסר על זר לאכול מהם, ומכך שהתורה נותנת טעם

אגרות קודש

בי"ה, יום ראשון, כ"ח מ"ח, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

אל האסיפה המיוחדת של ה"מרכז לעניני חינוך"
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

להאספכם היום יחד לשמוע דו"ח על העבודות והפעולות הטובות של ה"מרכז לעניני חינוך"
ולדון על מצבו הגשמי, הנני מביע את ברכתי שתצליחו למצוא העצות והדרכים איך לחזק את המוסד
הקי הזה, להעמידו על בסיס נכון, וליתן לו את האפשרויות להרחיב חוג השפעתו.

המוסד "מרכז לעניני חינוך" הוא מיסודו של כ"ק מו"ח אדמו"ר צוקללה"ה נב"מ זי"ע והיי
יקר אצלו באהבה וחיבה יתירה, וכל אחד ואחת מאנשי שיחיו, לפי ערכם ומצבם, מחויב להשתתף
בעבודה זו, הן בעבודה הגלוי והן בעבודה החשאית - בשדה הרבצת החינוך הכשר והחזקתו, וקיום
היהדות בטהרתה המסורתית בכל קצוי תבל.

בסיפוק האמצעים הדרושים להמוסד "מרכז לעניני חינוך" תלוי במדה גדולה התפשטות
והתרחבות העבודה והתעמולה בכלל, ובפרט יסוד והחזקת בתי חינוך הכשר במקומות הנחוצים
ביותר, עכ"פ.

האחריות אשר על שכם כולנו גדולה היא, ומילוי החסרון בממון הקל כאין נחשב נגדה.

תקותי, אשר כל אחד ואחד מהנאספים היום - ועל ידם בטח יומסר תוכן קריאתי זו גם לשאר

המשך בעמוד הבא

מכות. ואלו הן הלוקין - פרק שלישי דף יח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רש"י תוספות

קרא יתירא הוא - האי קרא דלא תוכל לאכול דקא מגי לבולחו בגויה. דמכדי כתיב לעיל מיניה "והבאתם שמה", וכולו בהאי קרא כתיבי - ליכתוב בתריה "לא תוכל לאכול בשעריך" אם על חוץ לחומה בא להודיר. ולא שבכללות לא הוי, כיון דאכולה קאי הוי לאו אבל חד חדר. והיכי דמי לאו שבכללות - כגון "לא תאכל כי אם צלי אש", וכגון "מכל אשר יעשה מגפן היין" וגו' למיחיה לאו באנפיה נפשיה. לכל חד חדר - כאילו חדר וכתב בכל אחד לאו דחוץ לחומה. וכיון דאני ענין לו נתנו ענין לדבר אחר. הלכך בבכורים לאוכל עד שלא קרא עליהן אתא, ואינך כל חד וחד למילתיה אתא. ואם תאמר: בכל הקדשים הכתובים באן דיך אם תתן את הלאו ענין לאוכל לפני זריקה, בבולן חוץ מבכורים אין הכי נמי, ומתניתא דקתני לוקין באוכל קדשי קדשים חוץ לקלעים - מ'בשר בשרה טרפה לא תאכל' נפקא כדלקמן, ולוקה חמש דקאמר רבא - חמשה איסורי קאמר. הכי גרסינן: ויליך נמי משום וזר לא יאכל - דכתיב במלואים, ומדכתיב "כי קדש הם" ונתן טעם לדבר לפי שהם קדשי קדשים, להודיר את חדר על כל קדשי קדשים. דהוי לבחן - כדכתיב רישיה דקרא "ואכלו אותם אשר כופר בהם".

כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו נאסר - מ'בשרה' יתירא קא דייק - כשדה שאין בו מחיצות, ולמדנו מכאן קדשי קדשים חוץ לקלעים, ועובר שהוציא את ידו בשעת שחיטת אמו.

דכתיב

איסור חוץ לחומה בכל חד מקל וחומר דמערש, ועיקר הלאו דבכל חד חדר למלקות דבר חדש הוא דקאני בכל חד. והשתא דחור מפרש בכלו - ליחיד לאו בכל חד חדר. כלומר לגלוי לו למלקות באיסור דחוץ לחומה בכל חד חדר. והשתא איבא שני מלקות בכל חד חדר, ומלקות דבר חדש כמו שאנו מעמידין בו עיקר הלאו בקרא קמא. אבל מה שבכור למד מתורה, וחסות משתיקן, ועולה משלשתן - נתנו לאיסור ולא למלקות, דלא מהני הייתור אלא לגלוי לאיסור דחוץ לחומה. דילפינן כולו מקל וחומר דמערש לומר דמלקות נמי איבא. ולוקה חמש דקאמר רבא - לאו חמש מלקות. והכי קאמר בסוגיא וכדפירש רש"י. ואם תאמר: ומערש גופיה אמאי הדר ופרט ביה? ויש לומר דמערש צריך על כרחך לכתוב בהדיא, והא דקאמר "לא תוכל לאכול" - אשאר. דהא ודאי אי לא כתיב מעשר בהדיא, ולא כתיב אלא "לא תוכל לאכול" - לא הייתי דורש דבר חדש, דודאי אין בהן ייתור לומר מה בא זה ללמדנו מקל וחומר דמערש, שהרי אין אריכות דקרא יותר משאם היה מפרש מעשר לבדו. ומיחו קשה למורי שיחיה: דאם כן היכי וליפין כולו אינך מתודה לענין לפני זריקה, וכן בבכורי? הא ליכא שום ייתור אריכות לשון, דהא כולו נפקי בחדא מ"לא תוכל לאכול"? אלא ודאי צריך לומר דכיון דכולן מפורשים בקרא לדלעל "והבאתם שמה" וגו', כי הדר כתיב "לא תוכל לאכול" הרי כאילו נפרשו כולם בהודאה לאו, ושפיר נגמיר חד מחבריה בקל וחומר כאילו נכתב בהדיא. ומכל מקום לא קשה קושית שפרין: מעשר גופיה אמאי הדר, לפרוט ביה. דאיכא למימר דאגב אינך כתביה, כדאמרין (בבא קמא סד, ב). פרשה שנאמרה ושנתי - בשביל דבר חדש שנתחדש. ועוד, דעל כרחך הזה אמינא ליכא במעשר לאו בחוץ לחומה, מדפריש באינך ושייר במעשר, דהא השתא "לא תוכל לאכול" לא קאי אעיקרא. ורבינן יצחק מפרש: ליחיד לאו לכל חד חדר - דהאני הייתור לגלוי לן דעל כל איסורין שאנו שומעים בבולן מקלים וחומרים הללו, שבכולן יש חיוב מלקות. ולפי זה, לוקה חמש דקאמר רבא - לוקה חמש ממש. וקשה: דאם כן, מאי פריך בסמוך? ויליך משום דרבי אלעזר וכו'? לישני דהא רבי אלעזר לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו, דכתיב אמרינן פרק "כל שעה" (פסחים נא, ב). ורבא קא חשיב מלקותו ויש לומר דאין כתיב נמי דמיצ' לשונו הכי, אלא עריפא מיניה משני דלא שייך הכא כלל אותו לאו. ואם תאמר: לפירוש שפירש "וזה תנן אלו הן הלוקין", דפרך מהא דתנן קדשים קלים חוץ לחומה ליליך - לישני דמלקות חוץ לחומה מטעם "ובשר בשרה טרפה" כיון שיצא חוץ למחיצתו נאסר! ואומר הרב רבינן יצחק: דקם ליה להתלמוד דטעמא דמתניתין דמחייב חוץ לחומה - לאו מהאי קרא, דאם כן ליתני קדשי קדשים שיצאו חוץ מן הקלעים וקדשים קלים, דהוי משתמע דמביין שיצאו חוץ לחומה נאסר אפילו חדר ואכלם בפנים לוקה עליהן, כדאיתא בפרק "במה המקשה" (חולין סח, ב). והשתא דקתני חוץ לחומה משמע מלקות מטעם שאדם האוכל עומד חוץ לחומה, והיינו מקרא ד"לא תוכל לאכול בשעריך". וקצת קשה: בברייתא דמוקי רבי שמעון "בכרך וצאנך" חוץ לקלעים, תיפוק לי מקרא ד"ובשר בשרה טרפה" וגו' וכן בריש "במה המקשה" (שם) דקאמר: לפי שמצינו במעשר שאם יצא חוץ למחיצה חזור דמותו, מדכתיב "לא תוכל לאכול בשעריך" - בשעריך הוא דלא תיכול, הא יצאו חוץ לקלעים מותרין. וקשה, דהא חסות ואשם נמי כתיב בהאי קרא, ואפילו הכי יצאו וחזרו אסורין ופירש רבינן יצחק בן אשר: דהאי גבי חסות ואשם כתיב אמר קרא: לא תוכל לאכול בשעריך (אלא) כי אם תוך הקלעים, אבל מעשר ובכורים אמרינן בהאי פירקא דלית ביה לאו עד שיראו פני הבית, וקאמר "לא תוכל לאכול" בשעריך, משמע: בשעריך דהאי לא תיכול, אבל אם חזרו ודאי מותרין, ויליך משום זר לא יאכל קדש - רש"י פירש דלא גרסינן ליה, משום דההוא בתרומה כתיב. ואף כי גמרי "חטא" "חטא" "חטא" מותרמה, אפילו הכי לא ניחא, דסוף סוף ליתיה אלא בשוה פרוטה וישנו (כמו) אבילה, ורבא לא מני אלא אבילת כזית, אלא גרס: "זר לא יאכל כי קדש הם".

ויליך משום ובשר בשרה טרפה לא תאכל - וקשה: אמאי לא אמרינן "בשר בשרה" לאו שבכללות. דאמרין בסוף פרק "גיד הנשה" (חולין קב, ב) דאכול בשר מן החי לוקה משום "בשר בשרה" שהרי כולל הוא כל חסרון מחיצה, בין הוציא עובר ידו חוץ למן בין הוציא חוץ לחומה. דמאי שנא מ'אם צלי אש' דתחשוב לאו שבכללות? ויש לומר: דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון "אם צלי אש" שכולל נא ומבושל, וכן כל שבקדש פסול דירצא וטמא ופסולין אחרים שהן שני שמות. אבל הכא שכולל כל יוצא לבד, ושם יוצא הוא הדיא, רק דהוי בכמה דרכים - לא חשיב ליה לאו שבכללות. דתע, דהא לאו נותר נפק מ'שורפת נותר' באש לא יאכל, והם מיניה חיוני נותר דתורה ונותר דקדשים קלים נותר דקדשי קדשים, ולא חשיב לאו שבכללות. כך נראה למורי שיחיה.

הקונטרס, למה ל'י תיפוק ליה דכל חד חדר נדמו לאיסור כדפריש (הקונטרס) לעיל במילתיה דרבי שמעון? מיחו יש לומר דאיסורא לאו לא אשמעינן אלא מהכא. כך נראה למורי שיחיה. אבל מכל מקום קושיות אחרות קשו שפיר. לכן נראה לפרש איסור בעלמא - פירושו: איסור דחוץ לחומה ליפין מקל וחומר דמעשר. אף על גב דמלקות לא אשמעינן מקל וחומר, דאין מזהירין מן הדין, מכל מקום כיון דאיסורא שמעינן כבר באוכל חוץ לחומה - טוב ל' להעמיד לאו בדבר אחר שיחיה בו דידוש ודורש שלא מצינו עדיין איסור לאו, כגון בכורים עד שלא קראו עליהם, ובכל חד חדר למילתיה. כדאמרין בעלמא: כל דהבא דאיכא למיירש דרשינן ולא מוקינן בלאוי יתירי. דלא דמי להא דפרין פרק "כל שעה" (פסחים כד, ב). והלמא ליחיד לאו באפי נפשיה הוא, דודאי טפי אית לן לאוקומה אנפשיה חומר, דלענין שאר איסורין שבתורה, אבל כל חד בבפשיה מוקמינן ליה. והשתא ניהא דקתני בברייתא: נתנו ענין לאוכל בכורים עד שלא קרא עליהן דלוקה, וכן כולם. והאמר רבא: זר שאכל העולה לפני זריקה לוקה חמש, והלא אין מלקות אלא ללאו חדש, ומה שבא לחוש בעולה היינו כוון האוכל ממנו לאר זריקה! ומסיק לזה: חמשה איסורי. והא אבן

תנן: אלו הן הלוקין, וקתני קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה. אלמא בתורה ושלמים דחוץ לחומה לקי, ולדריך - הא אוקימנא הלאו לפני זריקה אלא קרא יתירא הוא, מכדי כתיב "והבאתם שמה", דאחריה ומפרש בכל חד חדר למה ל'י שמע מינה ליחיד לאו בכל חד חדר. כלומר, לכתוב "לא תוכל לאכול", ואחריה מצינו כדסלקא דעתיה עד השתא, דמוקמינן ודאמר דהוא דקאני בכל חד חדר. והשתא דחור מפרש בכלו - ליחיד לאו בכל חד חדר. כלומר לגלוי לו למלקות באיסור דחוץ לחומה בכל חד חדר. והשתא איבא שני מלקות בכל חד חדר, ומלקות דבר חדש כמו שאנו מעמידין בו עיקר הלאו בקרא קמא. אבל מה שבכור למד מתורה, וחסות משתיקן, ועולה משלשתן - נתנו לאיסור ולא למלקות, דלא מהני הייתור אלא לגלוי לאיסור דחוץ לחומה. דילפינן כולו מקל וחומר דמערש לומר דמלקות נמי איבא. ולוקה חמש דקאמר רבא - לאו חמש מלקות. והכי קאמר בסוגיא וכדפירש רש"י. ואם תאמר: ומעשר גופיה אמאי הדר ופרט ביה? ויש לומר דמערש צריך על כרחך לכתוב בהדיא, והא דקאמר "לא תוכל לאכול" - אשאר. דהא ודאי אי לא כתיב מעשר בהדיא, ולא כתיב אלא "לא תוכל לאכול" - לא הייתי דורש דבר חדש, דודאי אין בהן ייתור לומר מה בא זה ללמדנו מקל וחומר דמערש, שהרי אין אריכות דקרא יותר משאם היה מפרש מעשר לבדו. ומיחו קשה למורי שיחיה: דאם כן היכי וליפין כולו אינך מתודה לענין לפני זריקה, וכן בבכורי? הא ליכא שום ייתור אריכות לשון, דהא כולו נפקי בחדא מ"לא תוכל לאכול"? אלא ודאי צריך לומר דכיון דכולן מפורשים בקרא לדלעל "והבאתם שמה" וגו', כי הדר כתיב "לא תוכל לאכול" הרי כאילו נפרשו כולם בהודאה לאו, ושפיר נגמיר חד מחבריה בקל וחומר כאילו נכתב בהדיא. ומכל מקום לא קשה קושית שפרין: מעשר גופיה אמאי הדר, לפרוט ביה. דאיכא למימר דאגב אינך כתביה, כדאמרין (בבא קמא סד, ב). פרשה שנאמרה ושנתי - בשביל דבר חדש שנתחדש. ועוד, דעל כרחך הזה אמינא ליכא במעשר לאו בחוץ לחומה, מדפריש באינך ושייר במעשר, דהא השתא "לא תוכל לאכול" לא קאי אעיקרא. ורבינן יצחק מפרש: ליחיד לאו לכל חד חדר - דהאני הייתור לגלוי לן דעל כל איסורין שאנו שומעים בבולן מקלים וחומרים הללו, שבכולן יש חיוב מלקות. ולפי זה, לוקה חמש דקאמר רבא - לוקה חמש ממש. וקשה: דאם כן, מאי פריך בסמוך? ויליך משום דרבי אלעזר וכו'? לישני דהא רבי אלעזר לאו שבכללות הוא ואין לוקין עליו, דכתיב אמרינן פרק "כל שעה" (פסחים נא, ב). ורבא קא חשיב מלקותו ויש לומר דאין כתיב נמי דמיצ' לשונו הכי, אלא עריפא מיניה משני דלא שייך הכא כלל אותו לאו. ואם תאמר: לפירוש שפירש "וזה תנן אלו הן הלוקין", דפרך מהא דתנן קדשים קלים חוץ לחומה ליליך - לישני דמלקות חוץ לחומה מטעם "ובשר בשרה טרפה" כיון שיצא חוץ למחיצתו נאסר! ואומר הרב רבינן יצחק: דקם ליה להתלמוד דטעמא דמתניתין דמחייב חוץ לחומה - לאו מהאי קרא, דאם כן ליתני קדשי קדשים שיצאו חוץ מן הקלעים וקדשים קלים, דהוי משתמע דמביין שיצאו חוץ לחומה נאסר אפילו חדר ואכלם בפנים לוקה עליהן, כדאיתא בפרק "במה המקשה" (חולין סח, ב). והשתא דקתני חוץ לחומה משמע מלקות מטעם שאדם האוכל עומד חוץ לחומה, והיינו מקרא ד"לא תוכל לאכול בשעריך". וקצת קשה: בברייתא דמוקי רבי שמעון "בכרך וצאנך" חוץ לקלעים, תיפוק לי מקרא ד"ובשר בשרה טרפה" וגו' וכן בריש "במה המקשה" (שם) דקאמר: לפי שמצינו במעשר שאם יצא חוץ למחיצה חזור דמותו, מדכתיב "לא תוכל לאכול בשעריך" - בשעריך הוא דלא תיכול, הא יצאו חוץ לקלעים מותרין. וקשה, דהא חסות ואשם נמי כתיב בהאי קרא, ואפילו הכי יצאו וחזרו אסורין ופירש רבינן יצחק בן אשר: דהאי גבי חסות ואשם כתיב אמר קרא: לא תוכל לאכול בשעריך (אלא) כי אם תוך הקלעים, אבל מעשר ובכורים אמרינן בהאי פירקא דלית ביה לאו עד שיראו פני הבית, וקאמר "לא תוכל לאכול" בשעריך, משמע: בשעריך דהאי לא תיכול, אבל אם חזרו ודאי מותרין, ויליך משום זר לא יאכל קדש - רש"י פירש דלא גרסינן ליה, משום דההוא בתרומה כתיב. ואף כי גמרי "חטא" "חטא" "חטא" מותרמה, אפילו הכי לא ניחא, דסוף סוף ליתיה אלא בשוה פרוטה וישנו (כמו) אבילה, ורבא לא מני אלא אבילת כזית, אלא גרס: "זר לא יאכל כי קדש הם".

ויליך משום ובשר בשרה טרפה לא תאכל - וקשה: אמאי לא אמרינן "בשר בשרה" לאו שבכללות. דאמרין בסוף פרק "גיד הנשה" (חולין קב, ב) דאכול בשר מן החי לוקה משום "בשר בשרה" שהרי כולל הוא כל חסרון מחיצה, בין הוציא עובר ידו חוץ למן בין הוציא חוץ לחומה. דמאי שנא מ'אם צלי אש' דתחשוב לאו שבכללות? ויש לומר: דלא חשבינן לאו שבכללות אלא כגון "אם צלי אש" שכולל נא ומבושל, וכן כל שבקדש פסול דירצא וטמא ופסולין אחרים שהן שני שמות. אבל הכא שכולל כל יוצא לבד, ושם יוצא הוא הדיא, רק דהוי בכמה דרכים - לא חשיב ליה לאו שבכללות. דתע, דהא לאו נותר נפק מ'שורפת נותר' באש לא יאכל, והם מיניה חיוני נותר דתורה ונותר דקדשים קלים נותר דקדשי קדשים, ולא חשיב לאו שבכללות. כך נראה למורי שיחיה.

המשך מעמוד הקודם

דידינו אניש שיחיו, אשר פשיטא שגם אליהם מכוונת היא - ועריכו את דברי האמורים בזה, ויתנו אל לבם את גודל האחריות העמוסה עליהם, וישתדלו בכל יכולתם, לעזור לעבודת ה"מרכז לעניני חינוך" לכל סעיפיו, ולתת לו על ידי זה את האפשריות למלא את תעודתו ותפקידו אשר הוטל עליו על ידי מיסדו כ"י מו"ח אדמו"ר למלאותם מתאים לרצונו.

וחשי"ת יזכה את כל אחד מאתנו לגשם את כל החלטותיו הטובות במילואן ומתוך הרחבה בגו"ר.

בברכת הצלחה רבה.

כל שבקדש פסול בא הכתוב ליתן בו - ואם תאמר: אמאי לא משני משום הכי לא לקי - דהוי לאו שבבבולות, דבכול פסול דירצא וטמא ופסולין אחרים: ויש לומר: דלפירוש הקונטרס דלעיל נחא, דפירש דלוקה דקאמר אנו רוצה לומר כי אם איסור בעלמא, ומשום הכי פריך: נתי דמלקות לא הוי משום לאו שבבבולות, מכל מקום איסורא מיהא איכא. ויליקי דקאמר - לאו דוקא. אבל לפירוש רבינו יצחק דלעיל קשה, דפירש דלוקה דוקא קאמר כדפירשתי, אם כן "וליליקי" דקאמר דבא דוקא קאמר, ואמאי? הלא הוי לאו שבבבולות כדפירשתי? ויש לומר: דאין הכי נמי היה יכול לשנוי, אבל עדיפא מניה משני, דלא מיירי כלל מור שאכל חטאת לפני זריקה דפטור. והא דאמר לעיל רבי שמעון (ז.א.): אם לאוכל חטאת לפני זריקה כל חומר מותר - איסור בעלמא ולא מלקות. **ואמר** ליה ראויין לקריאה מלקות עליהן - ואז דוקא מותר, ואי לא - אסורים. אלמא קריאה מעכבת. **הנחה** אתחנה לא קשיא הא רבי יהודה הא רבנא דתנאי רבי יהודה אמור כו' - ומדאיק רבי יהודה "והנחת" לתנופה, ואם כן אין כאן שנוי כתוב לעכב בהנחה, ומסתברא דלא מנעב. וקשה: הרי קריאה דלא שנה הכתוב לעכב, ומעכב דרבי שמעון, ומנא ליה דרבי יהודה דהנחה דלא שנה הכתוב לעכב דלא מעכב? ומורי שחיה חירץ דלא קשה, דהא גם לרבי שמעון לא היתה קריאה מעכבת אי לא משום דגלי קרא מילא תוכל לאכול בשעריך" כדלעיל. כך נראה למורי שחיה. **ומאן** תנא דפליג ארבי יהודה רבי אלעזר ברבי יעקב הוי דתנאי וכו' - פירוש דאפיק תנופה מגורה שוה, ואם כן "והניחו" "והנחת" תרייהו להנחה מעכבת. וקשה: דבפרק "דרש" פירש רש"י בין "והניחו" בין "והנחת" מיירי בתנופה, וראייה, דהתם מוכח דבעי שתי תנופות, ומוכח מן "והנחת" "והנחתו" לכך פירש הרב רבינו אברהם בר יצחק, דרבי אלעזר בן יעקב סבירא ליה הכי דתרי קראי מיירי בתנופה, ושתי תנופות הוי, ולא מיירי כלל בהנחה, דהנחה לא מעכבת. והא ודקאמר: מאן דפליג עליה דרבי יהודה - הכי קאמר: דמפיק ליה לתנופה מקרא אחרתא. ורבנן דאית להו הנחה מעכבת, היינו תנא קמא רב פלוגתא דרבי יהודה דמסכת בבבירם פרק שלישי (משנה ו'), דתנאי: עורדו בסל קורא "הגדת היום" עד שהוא גומר כל הפרשה כולה. ואית ליה דליכא תנופה כלל, ותרי קראי בהנחה מעכבת. וקאמר רבי יהודה התם: קורא עד "ארמי אוזב אבי" וגו', הגיע ל"ארמי" מוריד הסל מעל כתפו ואוחז בשפתותיו, וכך מניח ידיו תחתיו ומניפו, וקורא כל הפרשה כולה וגומרה. ובמילתיה דרבי יהודה יש לתמוה, דבשמעתין מפיק תנופה מ"והנחת" שכתוב אחר כל הקריאה, ואם כן מגליה ומתחלת הקריאה הוא מניק? ותו, מגליה דרבי יהודה דבתי היה מניק? דבבבירא "והנחתו" לא כתיב ביה חק, ובבבירא קמא דכתיב "ולקח הכהן הטנא" לא כתיב בתי בתן תנופה **בבבירם** מאימתי חייבים עליהם - זר מיתה, וכך מלקות חוץ לחומה, שמצותו בפנים בעורה. יבול

דכתיב בנותר "לא יאכל כי קדש הוא", נתן טעם לדבר - כי קדש הוא שנפסל, וכמו כן כל הקדשים שנפסלו. הני מילי היכא דקודם פסולו חיו, בנותר. אותה תאכלו - (דכתיב) "כל בהמה מפרסת פרסה וגו' אותה תאכלו" ולא בהמה טמאה שאין סימנים הללו בה, אלמא לאו הבא מכלל עשה עשה. קרינא ביה זור לא יאכל - דהוא סיפיה דהאי קרא. "וכל זר לא יאכל קדש" לאו בקדשים משתעי אלא בתרומה, דכתיב ברישא דענינא "איש איש מזרעו" - דבר השוה בורעו של אחר. בבבירם - לפני החג בני קרייה ניהו, לאחר החג לאו בני קרייה ניהו. דכתיב בתי קרייה "ושמחת בכל הטוב", מעצרת ועד החג שחזר זמן שמחת לקיטת פירות מבאי וקורא, מן החג ועד תוכה מבאי ואינו קורא (בבבירם פרק ו') משנה ו'). **הפירש לפני החג** - חלה עליהן חובת קרייה, ועבר עליהן החג, שאינן ראויין עוד לקרייה - ידבקו. **בדרבי זירא** - לעולם בראיין לקרייה לא מעכבא קרייה. אבל באלו שעבר זמנא ואינן ראויין עוד לקרייה - מעכבא קרייה, כדבבי זירא. דאמר כל הראוי עלי ששים ואחד עשרון" - מבאי ששים בבלי אחד ואחד בבלי אחר. דעד ששים יכולין ליבול בבלי אחד, אבל ששים ואחד קים להו לרבנן דאין נבללין יפה. והיוני בה: וכי אינן נבללין מאי הוי? והאנן תנן: אם לא בלל - כשרו ומשני רבי זירא: כל הראוי לבליה אין בילה מעכבת בו כו'. פתני לה - להא דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא כדרב אסי אמר רבי יוחנן, דרב אסי אמרה משמיה דרבי יוחנן. הראויין לקרייה - מעצרת ועד החג. **משראו פני הבית** - משיבכו לעורה. והנחה לא מעכבת כלל. הא רבי יהודה - לרבי יהודה לא מעכבא הנחה, דדריש "והנחתו" יתירא לתנופה, ואין מקרא שנוי בהנחה לעכב. ולרבנן דלא דרשי ליה להכי, מיבעי להו לשנות בהנחה לעכב. והנחתו זו תנופה - קרי ביה "והנחתו" לשון "ולא חנם אלהים" וגו' (שמות יג). שהוא מנחה אותו לארבע רוחות ומעלה ומוריד. מאן תנא דפליג עליה - למימר הנחה מעכבא. רבי אלעזר בן יעקב היא - דנפקא ליה תנופה מקרא אחרתא. מה לחלן בעלים - דההוא בבעלים משתעי, דכתיב "ביא את קרבנו לה' מזבח שלמים" וסמך ליה "ידיו תביאנה".

מאימתי

הנחה מעכבת בהן קרייה אין מעכבת בהן? והא בעא מיניה רבי אסי מרבי יוחנן: **בבבירם** מאימתי מותרין לפניהם? ואמר ליה: הראויין לקרייה - משקרא עליהן, ושאינן ראויין לקרייה - משראו פני הבית. קשיא קרייה אקרייה, קשיא הנחה אהנחה! - קרייה אקרייה לא קשיא; הא - רבי שמעון, הא - רבנן. הנחה אהנחה נמי לא קשיא, הא - רבי יהודה, והא - רבנן. מאי רבי יהודה? דתנאי, רבי יהודה אמר: "והנחתו" - זו תנופה. אתה אמר זו תנופה, או אינו אלא הנחה ממש? כשהוא אמר "והניחו" - הרי הנחה אמור, הא מה אני מקיים "והנחתו" - זו תנופה. ומאן תנא דפליג עליה דרבי יהודה? רבי אלעזר בן יעקב היא, דתנאי: "ולקח הכהן הטנא מידו" - לימד על הכפורים ששמונין תנופה, דבביר רבי אלעזר בן יעקב. מאי טעמא דרבי אלעזר בן יעקב? אתנא "יד" "יד" משלמים: כתיב הכא "ולקח הכהן הטנא מידו", וכתיב "ידיו תביאנה את איש ה'", מה כאן בהן - אף להלן בהן, מה ביצד? מניח בהן ידיו תחת ידי בעלים ומניח. אמר רבא פירא רבי יצחק: **בבבירם** מאימתי

מקשה הגמרא: ומי אמר רבי אלעזר קבי – וכי רבי אלעזר אמר כן
 בשם רבי הושעיא, והא – והרי אמר רבי אלעזר אמר רבי הושעיא,
 הפריש בכורים קודם להגות סוכות, על מנת להביאם קודם החג, ועבר
 עליהן חג – ולא הביאם עד שעבר חג סוכות, וירקבו – מניחם עד
 שירקבו ומשליכם לאשפה. מבאר הגמרא את הקשיא: מאי לאו
 – האם אין זה משום דלא מצו למיקרי עליהן – שהתחייבו בקריאה
 ואינו יכול לקרוא אחרי סוכות, ואי סלקא דעתך – ואם עולה
 בדעתך לומר שרבי אלעזר במשם רבי הושעיא שקריה אין
 מעצבת בהן, אמאי ירקבו – מדוע ירקבו, הלא יכול להביאם לבית
 המקדש ולהניחם שם, ובכך יתירם באכילה.
 מתרצת הגמרא: הטעם שירקבו הוא בדרבי ירמיה – משום הכלל
 שאמר רבי ירמיה, דאמר רבי ירמיה לגבי מנחות, כל תרמי לביילה
 המביא עשרון סולת ולוג שמן למנחה בכמות שראוי ללוש אותם
 יחד אין בילה מעצבת בו – אין חובה לבטל אותם, וכל שאינו ראוי
 לביילה – אבל אם הם בכמות שאינם ראויים להיבטל, בילה מעצבת
 בו, וכן לענין ביכורים שייך כלל זה, שכיון שהפריש קודם החג
 והתחייבו בקריאה, אמנם הקריאה לא מעצבת, אבל כיון שהתורה
 ציותה על כך, מסתבר לכל הפחות שצריך שתהיה אפשרות
 לקרוא. ולכן לאחר החג שאינו יכול לקרוא, אין להם תקנה
 וירקבו, אבל אם מביאם קודם סוכות, שהוא זמן הראוי לקריאה,
 אין הקריאה מעצבת.
 מביאה הגמרא שרב אחא בר יעקב שנה דין זה באופן אחר: רב
 אחא בר יעקב, מתני לה בדרבי אסי אמר רבי יוחנן – שנה דין זה
 והנחה מעצבת וקריאה לא מעצבת בשם רבי אסי בשם רבי
 יוחנן, וקשיא ליה דרבי יוחנן אדרבי יוחנן – ועל פי זה התקשה שיש
 סתירה בדברי רבי יוחנן. ומי – האם אמר רבי יוחנן בפירוש הנחה
 מעצבת בהן קריאה אין מעצבת בהן, והא בעא מיניה רבי אסי – והרי
 שאל רבי אסי את ספיקו מרבי יוחנן, בפירוש מאימתי מותרין
 לבתנים, ואמר ליה – וענה רבי יוחנן לרבי אסי, שביכורים הראוין
 לקריאה – שהובאו בין שבועות לסוכות, מותרים משקרא עליהן,
 ושאין ראויין לקריאה – שהובאו לאחר סוכות, מותרים משקרא פני
 הפית – משיכנסו לעזרה ואפילו לא קיים בהם 'הנחה', ואם כן
 קשיא קריאה אקריאה, שרבי יוחנן ענה לרבי אסי שקריאה מעצבת,
 ואילו רבי אסי אומר בשמו שקריאה לא מעצבת, וכן קשיא הנחה
 אהנחה, שרבי יוחנן ענה לרבי אסי שכאשר אינם ראויים לקריאה
 אין צריך אפילו הנחה, ואילו רבי אסי אומר בשמו שהנחה
 מעצבת.
 מתרצת הגמרא: קריאה אקריאה לא קשיא – אין סתירה מדבריו
 לגבי קריאה, משום שהאמר רבי שמעון היא דבין – התשובה שענה
 לרבי אסי היא כשיטת רבי שמעון שסובר שקריאה מעצבת, ומה
 שרבי אסי אמר בשמו הוא כשיטת רבנן שסוברים שקריאה לא
 מעצבת (כמובא לעיל (דף טז)), הנחה אהנחה נמי לא קשיא – וכן אין
 סתירה מדבריו לגבי הנחה, משום שהאמר רבי יהודה והא דבין –
 התשובה שענה לרבי אסי היא כשיטת רבי יהודה (המובאת להלן)
 שהנחה לא מעצבת, ומה שרבי אסי אמר בשמו הוא כשיטת רבנן
 שסוברים שהנחה מעצבת.
 מבררת הגמרא: מאי רבי יהודה – היכן שנינו שרבי יהודה סובר
 שהנחה לא מעצבת. משיבה הגמרא: דתניא בברייתא, רבי יהודה
 אומר, מה שנאמר בסוף פרשת ביכורים (דברים כו) 'והנחתה לפני ה'
 אלהיך, זו תנופה – שהבעלים והכהן מניפים את הביכורים
 לארבע רוחות ומעלה ומוריד, מבאר רבי יהודה את דרשתו: אהה
 אומר זו תנופה, או אינו אלא תנופה ממש – שמא תאמר שהכוונה
 להנחה ממש בעזרה, מבאר רבי יהודה שאין לומר כן, שהרי
 קשהא (והכתוב) אומר בתחילת הפרשה (שם כו) 'ולקח הכהן
 הטנא מידך והניחו לפני מזבח ה' אלהיך, תרי חיוב תנופה אומר, הא
 – אם כן בזה איך מניחים את דברי הכתוב 'והנחתה', בהכרח צריך
 לומר שזו תנופה, ומאחר שרבי יהודה דורש את ההנחה השניה

יש לדרוש שכל שבקדש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על
 אכילתו. ואם כן לפי דברי רבי אלעזר, בעולה שיצאה חוץ
 לחומה, כיון שנפטלה ביציאתה יש ללקות בה גם משום לאו זה.
 מתרצת הגמרא: הני מילי – דברים אלו אמורים רק היכא דקודם
 פסולו הוי – היכן שקודם שנפטל היה ראוי לאכילה, אבל היכא
 דקודם פסולו נמי לא הוי – כאן בעולה, שקודם שיצאה חוץ
 לחומה גם הייתה אסורה באכילה, אין ללקות משום לאו זה.
 מוסיפה הגמרא להקשות: ויליין נמי – שור האוכל עולה ילקה גם
 באיך דרבי אלעזר – משום דין אחר שאמר רבי אלעזר, דתניא
 בברייתא, רבי אלעזר אומר, נאמר לגבי מנחת כהן (ויקרא טו) 'וכל
 מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל', ומפסק זה יש ללמוד שכל
 שהיא 'כליל תהיה', כלומר כל דבר שדינו לעלות כולו על גבי
 המזבח, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו. ובעולה נאמר
 (ויקרא טו) שיש להקטיר את כולה על המזבח. מתרצת הגמרא: אין
 קבי נמי – אכן האוכל עולה לוקה משום לאו זה, וירמא מתיא קרא
 קאמר – ורבי לא הזכיר לאו זה, משום שמנה רק את האיסורים
 הנלמדים מהפסוק 'לא תוכל לאכול בשעריך'.
 הגמרא דנה בענין אכילה מחטאת ואשם לפני זריקה: אמר רב גידל
 אמר רב (סו' פ"א ב"א) 'כהן שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה לוקה'.
 מבאר הגמרא: מאי טעמא – מהו הטעם שלוקה על כך, דאמר
 קרא 'ואכלו אותם אשר בופר בהם', ומכך שמזכירה התורה בהיתר
 האכילה את ענין הכפרה, מדויק שלאחר בפרה אין – לאחר זריקת
 הדם מותר לכהנים לאכול, אבל לפני בפרה – קודם זריקת הדם
 לא, ואף שלא נאמר איסור זה בלשון 'לא', מכל מקום לאו היכא
 מפלל עשה לאו הוא – כשיש מצות עשה שאפשר לדייק ממנה
 איסור, הרי הוא נקרא 'לא', ולוקים על כך.
 מקשה רבא על הכלל שלא הבא מכלל עשה, לאו הוא: מתיב
 דאמר (דברים יד) 'וכל בהמה מפרסת פרסה ושוסעת שסע שתי
 פרסות מעלת גרה בבהמה אותה תאכלו', ומדויק ש'אותה תאכלו'
 ואין בהמה אחרת תאכל – ששאר הבהמות שאין להם את כל
 סימני הטהרה, אסורות באכילה. ואי בקראמרת – שאפשר ללמוד
 'לאו' מדויק במקרא, אם כן מה שנאמר לאחר מכן 'את זה לא
 תאכלו וגו' את הגמל ואת הארנבת ואת השפן כי מעלה גרה הקמה
 ופרסה לא הפריסו וגו', למה לי – לשם מה נצרך, הלא הלאו נלמד
 כבר מהדיוק בפסוק הראשון. אלא ודאי שלא הבא מכלל עשה,
 אינו לאו, אלא עשה.
 מסיקה הגמרא: אלא אי איתמר – אם נאמרה בבית המדרש מימרא
 שאמר רב גידל בשם רב לענין האוכל חטאת ואשם קודם זריקה,
 קבי איתמר – על כרחך שכך נאמרה, אמר רב גידל אמר רב, ור
 שאכל מחטאת ואשם לפני זריקה פטור. מאי טעמא – מהו הטעם
 שפטור, דאמר קרא 'ואכלו אותם אשר בופר בהם וגו' ור לא יאכל'
 ויש ללמוד, שכל היכא דקרינן ביה – היכן ששייך המקרא 'ואכלו
 אותם אשר בופר בהם', דהיינו לאחר זריקת הדם, שהותרו
 באכילה לכהנים, קרינן ביה – רק אז שייך המקרא 'וור לא יאכל
 (קדש)' – שור האוכל עובר ב'לאו', וכל היכא דלא קרינן ביה –
 היכן שלא שייך המקרא 'ואכלו אותם אשר בופר בהם', דהיינו
 קודם זריקת הדם, לא קרינן ביה – לא שייך המקרא 'וור לא יאכל',
 וזר האוכלם לא עובר ב'לאו' זה.
 המביא ביכורים מצווה לקרוא פרשת 'ארמי אובד אבי', וכן מצווה
 להניחם בעזרה. שנינו במשנתנו (לעיל דף טז) שהאוכל ביכורים קודם
 קריאת פרשת 'ארמי אובד אבי' לוקה, ובגמרא שם התבאר שזו
 שיטת רבי שמעון ורבי עקיבא, אבל חכמים חולקים וסוברים
 שקריאה לא מעצבת ורק הנחה מעצבת. הגמרא אומר שכן פסק
 (האמורא) רבי הושעיא, ודנה בדבריה: אמר רבי אלעזר אמר רבי
 הושעיא, בפירוש הנחה מעצבת בהן – קודם שהונחו בעזרה אסור
 לכהן לאכול, אבל קריאה אין מעצבת בהן – אם לא קרא פרשת
 'ארמי אובד אבי' אין זה מעצב ויכול הכהן לאכול.

ואין לדייק מדבריו דבר, ויתכן שסובר שקריאה בישראל שאינו גר
מעבבת.
הגמרא דנה בדרשת רבי ישמעאל. בתחילה רצה רבי ישמעאל
ללמוד במה מצינו מבכור, ופרך שכן טעון מתן דמים ואימורים,
ואמר שביכורים יוכיחו, ופרך מה לביכורים שכן טעונים הנחה.
שואלת הגמרא: וְלִהְיוּ דָּמִים – שיחזור הדין, כלומר שידחה
פירכה זו על ידי שיאמר 'בכור יוכיח' שאינו טעון הנחה ומכל
מקום אינו נאכל אלא בזמן הבית, ומוכח שאין החומרא של
'הנחה' גורמת, ומעתה כל פירכה שתאמר יש לי לדחותה, ואם כן
תיתי בְּמֶה הַצָּד – נלמד מעשר שני מבכור ומבכורים ביחד, שכשם
שהם טעונים הבאת מקום, ואינם נאכלים אלא בזמן הבית, כך
מעשר שני הטעון הבאת מקום, אינו נאכל אלא בזמן הבית, ומדוע
הוצרך רבי ישמעאל להיקש.
מתרצת הגמרא: מִשּׁוּם דְּאִיכָא לְמִפְרָךְ – יש לפרוך לימוד זה, מֶה
לְהַצִּיחַ הַשְּׁנוֹת שֶׁבִּהְיוּ שָׁבוּ יֵשׁ בָּהֶן צֶד מוֹצֵה, בכור להקריבה, וביכורים
להנחה לפני המזבח, ואילו במעשר שני אין שום חובת מוצח, ולכך
אין ללמוד משניהם שינהג מעשר שני דווקא בזמן הבית.
מוסיפה הגמרא לדון בדברי רבי ישמעאל. מבררת הגמרא: וְאִי
קָסָר – מה סבר רבי ישמעאל שמזמנת כן היה פשוט לו שבכור
לא נוהג בזמן הזה, ואילו במעשר שני הסתפק. מבארת הגמרא את
צדדי השאלה: אִי קָסָר קְדוּשָׁה רַאשׁוֹנָה שהיתה לבית המקדש,
קְדוּשָׁה שְׁנִיטָה – לשעה שבית המקדש קיים וגם קְדוּשָׁה לְעֵתִיד לְבָא
– קידשה את מקום בית המקדש לעולם ועדיין קדושה היא
ירושלים להקריב בה כאילו בית המקדש קיים, ולגבי מעשר שני
שנאמר בו 'לפני ה' אלהיך' הסתפק האם בזמן הזה שאין חומה,
נחשב לפני ה' או לא, אם כן אִפְּלִי בְּכֹר נָמִי – גם צריך להיות
נקרב ונאכל בזמן הזה. ואִי קָסָר קְדוּשָׁה רַאשׁוֹנָה קְדוּשָׁה לְשַׁעֲתָה
וְלֹא קְדוּשָׁה לְעֵתִיד לְבָא, ובטלה לאחר החרבן, ומסתפק במעשר
האם כיון שאינו צריך לבית המקדש, נאכל בירושלים, או שמא
אינו נקרא לפני ה', אם כן אִפְּלִי בְּכֹר נָמִי תַּבְּעִי – היה לו להסתפק
גם בבכור, באופן שאין חסרון של זריקת דמים ואמורים על גבי
מזבח, כגון שזרק דמו קודם שנחבר הבית, ועדיין בשרו קיים,
האם רשאים לאכלו.
מבארת הגמרא: אִמֵּר רַבִּינָא, לְעוֹלָם קָסָר קְדוּשָׁה רַאשׁוֹנָה קְדוּשָׁה
לְשַׁעֲתָה וְלֹא קְדוּשָׁה לְעֵתִיד לְבָא, וְהָכָא – בהיקש מעשר שני לבכור,
אכן מדובר בְּכֹר שֶׁנִּזְרַק דָּמוֹ קֹדֶם חוֹרְבֵן הַבַּיִת, וְחֵרֵב הַבַּיִת, וְעַדִּין
בְּשָׂרוֹ נָקִים, ופשוט שאינו נאכל משום שֶׁמִּקְשִׁינוּ בְּשָׂרוֹ לְדָמוֹ,
שנאמר לגבי בכור (במדבר יח יז) 'אֶת דָּמָם תִּזְרֹק עַל הַמִּזְבֵּחַ וגו'',
ובשָׂרָם יִהְיֶה לָּךְ וגו', ודורשים, מֶה דָּמוֹ בְּמִוְצָה אֵף בְּשָׂרוֹ בְּמִוְצָה,
כלומר שבשרו נאכל רק בשעה הראויה לזריקת דם במזבח, ולא
לאחר שנחבר. ורצה רבי ישמעאל ללמוד מעשר שני, מבכור
ומביכורים במה מצינו, ופרך לימוד זה, ולבסוף מְקִישׁ מְעַשֵּׂר לְכָבוֹד
– למד מעשר בהיקש מבכור, מה בכור נאכל רק בזמן הבית, אף
מעשר נאכל רק בזמן הבית.
שואלת הגמרא: כיצד בכור שנלמד שאין נאכל בשרו מהיקש
לדמו יכול לחזור וללמד בהיקש למעשר שני וְכִי דָּבָר הִלְמֵד בְּהִקְשָׁא
חוּץ וּמִלְמַד בְּהִקְשָׁא, הלא כלל בקדשים הוא, שדבר שנלמד בהיקש
אינו חוזר ומלמד. מתרצת הגמרא: מְעַשֵּׂר דִּגְן חוֹלִין הוּא – מעשר
שני אינו נחשב קדשים, ובחולין אין אומרים כלל זה, אלא למדים
בהיקש אף מהנלמד בעצמו מהיקש.

מֵאִימִי (מ) הִיבִינן עֲלֵיהֶן – זר האוכלם מאימתי חייב מיתה בידי
שמים, מִשְׁרִיאוּ פְּנֵי הַבַּיִת – משיכנסו לעזרה בבית המקדש.
מבררת הגמרא: בְּמָאן – כשיטת איזה תנא סובר רבי יצחק בזה.
משיבה הגמרא: כִּי הָאִי תֵּנָא – כתנא זה, דְּתֵנָא בברייתא, רְבִי
אֶלְעָזָר אֱוִימֵר, בְּבוּרִים שהובאו לבית המקדש אך לא נכנסו לגמרי,
אלא מִקְצָתָן בְּחוּץ וּמִקְצָתָן בְּפָנִים, הפירות שֶׁבִּחוּץ הָיוּ בְּחוּלִין
לְכָל דְּבָרֵיהֶם, והפירות שֶׁבְּפָנִים הָיוּ הֵן בְּהַקְדָּשׁ לְכָל דְּבָרֵיהֶם.
מבואר בדבריו שביכורים מתקדשים בכניסתם לבית המקדש.
הגמרא חוזרת לנידון לעיל (ה) לענין קריאה והנחה אם מעבבות
באכילת הכהן: אִמֵּר רַב שֶׁשֶׁת בְּבוּרִים הִנָּחָה מְעַבְבָּת בָּהֶן – שקודם
הנחה בעזרה אסור לכהן לאכלם, קְרִיָּה – קריאת פרשת 'ארמי
אובד אבי', אִין מְעַבְבָּת בָּהֶן. מבאר רב ששת, בְּמָאן – כמו איזה
תנא אני סובר, כִּי הָאִי תֵּנָא – כשיטת תנא זה, דְּתֵנָא בברייתא רְבִי
יוֹסִי אֱוִימֵר שֶׁלֹּשָׁה דְּבָרִים מִשּׁוּם שְׁלֹשָׁה יָקֻנִים (דבר אחד מכל זקן,
ואחד מהם, רְבִי יִשְׁמָעֵאל אֱוִימֵר, לפי שנאמר בתורה שמעלים
מעשר שני לאכלו לפני הקב"ה בירושלים, וְכֹל הֵייתִי לומר שיעלה
אֲדָם מְעַשֵּׂר שְׁנִי אֵף בְּזֶמַן הָיָה בִּירוּשָׁלַיִם וְיִאכְלֵנוּ שם בלא פדיון אף
שאין בית המקדש קיים, ודוחה זאת, וְדִין הוּא – יש ללמוד לאסור
זאת בדין 'מה מצינו' מבכור, שכן בְּכֹר טַעֲוִין הִבָּאת מִקֹּם –
להביאו לירושלים, וכמו כן מְעַשֵּׂר שְׁנִי טַעֲוִין הִבָּאת מִקֹּם, ויש
ללמוד זה מזה, מֶה בְּכֹר אֵינוֹ נֹאכָל אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת – בזמן שבית
המקדש קיים, אֵף מְעַשֵּׂר אֵינוֹ נֹאכָל אֲלָא בְּפָנֵי הַבַּיִת. אך יש מקום
לדון שוב שאין ללמוד מבכור למעשר שני, משום שמה שֶׁמָּה לְכָבוֹד
שֶׁבֶן חמור הוא בכך שטַעֲוִין מִתֵּן דָּמִים וְאִימִוּרִין לְגַבִּי מוֹצֵה, ודוחה
זאת שעדיין יש לומר בְּבוּרִים יוכיחו – שביכורים אינם טעונים מתן
דמים ואימורים, ובכל זאת אינם נאכלים אלא בפני הבית. אך
עדיין יש מקום לדון שאין ללמוד מביכורים, משום שמה לְכָבוֹד
שֶׁבֶן חמורים הם בכך שטַעֲוִינֵם הִנָּחָה, אלא מסיק שאכן דין זה אינו
נלמד במה מצינו אלא נלמד בהיקש, שכן תִּלְמִיד לְוִימֵר – מלמדנו
הכתוב (דברים יד כב) 'וְאִכְלֵתָ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וגו' מעשר דִּגְנֶךָ תִּירֶשֶׁךָ
וְיִצְהָרְךָ וּבְכֹרֶת בְּקֶרֶךְ וְצֹאנְךָ, והפסוק זה מְקִישׁ הכתוב מְעַשֵּׂר
לְכָבוֹד, מֶה בְּכֹר אֵינוֹ נֹאכָל אֲלָא לִפְנֵי הַבַּיִת אֵף מְעַשֵּׂר שְׁנִי אֵינוֹ
נֹאכָל אֲלָא לִפְנֵי הַבַּיִת, עד כאן דברי רבי ישמעאל. מוכיח רב ששת
מדברי רבי ישמעאל שרק הנחה מעבבת ולא קריאה, וְאֵם אִתָּא –
ואם יש דין שגם קריאה מעבבת, לִפְרוֹךְ היה צריך להזכיר שתיקן
בפירכתו ולומר מֶה לְכָבוֹדִים שֶׁבֶן טַעֲוִינֵן קְרִיָּה וְהִנָּחָה. אלא ודאי
שלא הזכיר קריאה משום שאינה מעבבת.
רב איש דוחה את ההוכחה של רב ששת מדברי רבי ישמעאל:
אִמֵּר רַב אֲשִׁי לרב ששת, הרי גם לשיטתך לא מובן מדוע רבי
ישמעאל לא הזכיר 'קריאה' בפירכתו, שהרי נָהִי דְּעִיבּוּבָא לִיכָא –
הגם שאינה מעבבת, אבל מְנָה מִי לִיכָא – האם אין בכך מצוה,
ואם כן לִיכָא מְנָה וְלִפְרוֹךְ – שיפרוך ויאמר מה לביכורים שכן יש
בהם מצוה לקרוא ולהניח. אֲלָא אִמֵּר רַב אֲשִׁי ודאי צריך לומר
שהטעם שרבי ישמעאל לא הזכיר קריאה אינו משום שאינה
מעבבת, אלא הוא מְפִינן דְּאִיכָא בְּבוּרֵי הָגֵר – כיון שביכורים כולל
גם ביכורים שמביא גר, וגר אינו קורא, משום דְּבָעִי לְמִימֵר –
שצריך לומר בקריאה את הפסוק 'כִּי בָאתִי אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
[ה'] לְאַבְרָהָם' (דברים יא ג) וְלֹא מְצִי אִמֵּר – והגר לא יכול לומר פסוק
זה, שהרי אבותיו גויים היו וְה' לא נשבע לתת להם את ארץ
ישראל, וכיון שלא פָּסִיקָא לֵיה – לא מוחלט הדבר שבכל
הביכורים יש מצוה קריאה, לכן לא פרך רבי ישמעאל מקריאה.

תענוג מיוחד גרם לי במה שכתוב שח"ו לא פרש מעסקנות ציבורית ומתפקיד פעיל בכלל.

מכות. ואלו הן חלוקין – פרק שלישי דף יט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" ריא תוספות

יכול יעלה אדם מעשר בידו בזמן הזה – ויאכלנו בלא פדיון, דקדושה (ירושלים) וראשונה לא בטלה לענין מעשרות. ולימא מצוה כר – פירוש: שכן טעונין קריאת למצוה קודם שיאכל בכורים. ומעשר שני אובלין אותו בלא שום קריאה. ומה שקורין למעשר – בשנה שלישית היה, ואו לא היה נוהג כלל מעשר שני.

מה להצד השוה שבחן שכן יש ביד חזק מובח – ויש למפרך: שכן אסורים לורים, כדפריך רבה לעיל. והא דאמר בבביתא בכורים יזכיתו, צריך לומר דמיירי בבכורים שהופרשו בפני חורבן הבית. דאם הופרשו אחר הבית אינן קדושים כלל וחולין הן, דתנן פרק שני דבכורים: יש בתרומה ומעשר מה שאין כן בבכורים, שהתרומה ותמעשר אסורין ויש להם שיעור ונהגין בלא הפירות בפני הבית ושלל בפני הבית, ובכורים אין אלא בשבעה מינין ובפני הבית.

אפילו בכור נמי – צריך לומר דמיירי אם עשה מובח חורק דמו, אליבא דקדושת בית לא בטלה, דמקריבין אף על פי שאין בית, דכבא מובח – פשיטא דבכור לא, דהא בעי מוחן דם ואמורים. ואם האמור: לימא דבכור ונהגין בלא דקאמר "מה בכור" וכו', מיירי הדיבא דלא עשה מובח! ויש לומר: דלהווא דדאי לא היה מדמי בכור למעשר, ולא דמי ליה מעשר.

ואי סבר לא קדשה אפילו בכור נמי תיבעי – כך גרסת רש"י, דמוק ליה בבכור שנשחט ונורק דמו קודם חורבן, דלהווא הוי דומיא דמעשר, כדפריך הקונטרס. ואם תאמר: אי לא קדשה, אם כן לא משכחת לה מעשר, דקדושת הארץ בטלה ויש לומר: דהדאי קדושת בית לא קדשה, אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות. אבל קשה: דאי לא קדשה קדושת הבית לעולם, אם כן במות מותרות, דהא בזא תליא כדמוכו במגילת (י), ואם כן יביא מעשר שני ויהא נאכל בכל ערי ישראל, כדאמרין בובחים (ק"ב), באו לטוב ולגבוען הותרו הבמות, וקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל העיר! ויש לומר: דמיירי שגדל לפני הבית, שהחזק להביאו למקום. ובחבי ניתא נמי קושיא קמיתא. ומסיק דלעולם לא קדשה כהאי גוונא. אבל קשה לגריס זה, דאמרין למסקנא דלא קדשה, אם כן מאי מביע לעיל "יכול יעלה"? פשיטא דלא יעלה בירושלים יותר משאר עיירות כיון דלא קדשהו וכו', גבי בכור נמי למה לי היקשא דבשרו לדמו? תיפוק ליה דבלאו ההיקשא דהדיבא דאכלי הוי לחו כחורין לחומה כיון דלא קדשה, והוי ליה כאוכל קדשים

בחורין ועוד קשה, דקאמר: ולעולם דלא קדשה כו' ומקשינן בשרו לדמו, משמע דאי אמר קדשה – מתאכלי בכור בלא בית, ולא הוי ממעטין מתוך דוקשא. וקשה, דהא מובח כבא "זאי סבר לא קדשה מעשר נמי", ודכי פירושא: אפילו מעשר נמי לא יא מתאכלי בירושלים כלל בלא פדיון, דלא הוי כלל "לפני ה' אלהיך". ואין לתמוה: אי לא קדשה אם כן לא משכחת מעשר, דקדושת הארץ בטלה ודאי קדושת בית לא קדשה, אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות, ולא תליא הא בהא. אבל הכא מיירי שאין המובח כלל נגריס: לעולם קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא. וטעמא דבכור לאו משום קדושת הארץ, אלא משום דאתקש בשרו לדמו, דבעינן שיחא המובח קיים בשעת אכילת בשרו. הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכלי – מעשר נמי לא מתאכלי בלא פדיון. ואם תאמר: ברייתא דאמרה בכורים יזכיתו – מנלן דבכורים לא מתאכלי כשאין מובח אם הונחו אצל מובח וחרב, דבעי למילף מעשר מנייהו? ויש לומר: דדאי הא דאמרין בבביתא בכורים יזכיתו, מיירי בבכורים שלא הובאו כלל בפני הבית עד לאחר חורבן, ובודאי היה להתלמוד להשיב דאם כן לא שייך בכל לדמות מעשר לבכורים אלו, שהרי צריכים הנחה וצריכים לבית גם בשביל הנחה ולא בשביל אכילה לחוד, ומעשר לא צריך לבית אלא בשביל אכילה לבד. אלא דלא חייש לפי שהיו נשאר במסקנא. ומה שזקוק התלמוד להעמיד בבכור שנוק דמו לפני הבית, ואינו מעמידו כשהובא אחר הבית כמו בכורים – משום דתנא מסיים קרא דהקיש הכתוב, ואין נכון להעמיד בבכור שהוא אחר הבית, שלא דמי כלל למעשר, דהא מחוסר מוחן דם ואימורין כדפירשתי לעיל, ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור צריך לבית אלא דוקא בשביל האכילה ד"לפני ה'", והשתא הויא דומיא דמעשר. דדאי במשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבכורים שהובא אחר הבית אף על גב דלא נשאר במסקנא. ובכור נמי שבתלתא הברייתא – יכול היה להיות בבכור שאחר הבית. אלא שאו לא היה טועה, דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר, והיינו דמותר: שכן אין טען מתן דמים.

רישא

מאימתי חייבין עליהן – מיתה, זו האוכלן. שלשה דברים – זו אחת מהן, וכולן שנוין בספרי. יכול יעלה אדם כו' – קסבר קדושת הארץ לא בטלה וצריך להפריש מעשרות. וקאמר: יכול יעלנו ויאכלנו בירושלים בלא פדיון. תלמוד לומר כו' – לפיכך טעון בית. ולקמיה פריך: מאי שנא בכור דפשיטא ליה, ובמעשר מיבעי ליה. מצוה מי ליבא –

וכיון דמצוה איבא – נפרוך נמי קרייה דמצוה 1
לא פסיקא ליה – ומיהו בישראל אפילו 2
עובסא איבא למימר. וניהור דנא ונתיב במה 3
הצר – למה לי הדיקשא? נימא בכור יזכית, 4
וחור הדין, הצד השוה שבחן שטעונין הבאת 5
מקום, ואין נוהגין אלא בפני הבית. צד מובח 6
– זה למתן דמים זה להנחה. ומאי קסבר – 7
האי תנא, דפשיטא ליה בכור טפי ממעשר. אי 8
קסבר קדושה ראשונה – של בית קדשה 9
לשעתה וקדשה לעתיד לבא, כי היכי דסבירא 10
ליה בקדושת הארץ, וקא מיבעיא ליה: מי 11
קרינא ביה השתא בלא חומה "לפני ה' אלהיך" 12
או לא, וקא פשיט מעשר מבכור. אפילו בכור 13
נמי – יקרב ויאכל, דהא מאן דאית ליה קדשה 14
לעתיד לבא סבירא ליה מקריבים אף על פי 15
שאין בית, כדאמרין ב"מגילת נקראת" (מגילה 16
י"א, הכי גרסינן: ואי קסבר לא קדשה אפילו 17
בכור נמי תיבעי – ואי קסבר קדושת הבית 18
בטלה, ומיבעיא ליה במעשר הוואיל ואינו צריך 19
לבית אי מתאכלי בירושלים "לפני ה'" קרינא 20
ביה אי לא – אפילו בכור נמי כי האי גוונא 21
תיבעי ליה, כגון בכור שנוק דמו וחרב הבית 22
ועדיין בשרו קיים מהו שיאכלוהו. אמר רבינא 23
לעולם קסבר לא קדשה וחבא – דקא פשיט 24
ליה למעשר מבכור – בבכור שאינו צריך 25
לבית, דומיא דמעשר עסקין, והא דפשיטא 26
ליה דלא מתאכלי – משום דאתקש בשרו 27
לדמו, דכתיב "ואת דמם תורוק על המזבח וגו' 28
ובשרם יהיה לך" וגו' וילף מניה. בשעת שהיא 29
ראויה לזרית דם אתה אוכל את הבשר ולא 30
משנדרס המזבח. וכי דבר הלמד בחיקש – מן 31
הדם, חוור ומלמד – על המעשר בחיקש? הא 32
קיימא לן בובחים ב"אידוהו מקומן" (מס"ב) שאין 33
למדון בקדשים למד מן הלמדו חולין הוא – 34
ובחולין למדון למד מן הלמד. 35
הניחא

לשעתה ולא קדשה לעתיד לבא, והכא בבכור שנוק דמו קודם חורבן הבית, וחרב הבית 29
ועדיין בשרו קיים. ומקשינן בשרו לדמו, מה דמו במזבח – אף בשרו במזבח, ומקיש 30
מעשר לבכור. – וכי דבר הלמד בחיקש חוור ומלמד בחיקש? – מעשר דגן חולין הוא. 31

בחורין ועוד קשה, דקאמר: ולעולם דלא קדשה כו' ומקשינן בשרו לדמו, משמע דאי אמר קדשה – מתאכלי בכור בלא בית, ולא הוי ממעטין מתוך דוקשא. וקשה, דהא מובח כבא "זאי סבר לא קדשה מעשר נמי", ודכי פירושא: אפילו מעשר נמי לא יא מתאכלי בירושלים כלל בלא פדיון, דלא הוי כלל "לפני ה' אלהיך". ואין לתמוה: אי לא קדשה אם כן לא משכחת מעשר, דקדושת הארץ בטלה ודאי קדושת בית לא קדשה, אבל קדושת הארץ קדשה לעתיד לבא לענין מעשרות, ולא תליא הא בהא. אבל הכא מיירי שאין המובח כלל נגריס: לעולם קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא. וטעמא דבכור לאו משום קדושת הארץ, אלא משום דאתקש בשרו לדמו, דבעינן שיחא המובח קיים בשעת אכילת בשרו. הלכך כל כמה דילפינן דבכור לא מתאכלי – מעשר נמי לא מתאכלי בלא פדיון. ואם תאמר: ברייתא דאמרה בכורים יזכיתו – מנלן דבכורים לא מתאכלי כשאין מובח אם הונחו אצל מובח וחרב, דבעי למילף מעשר מנייהו? ויש לומר: דדאי הא דאמרין בבביתא בכורים יזכיתו, מיירי בבכורים שלא הובאו כלל בפני הבית עד לאחר חורבן, ובודאי היה להתלמוד להשיב דאם כן לא שייך בכל לדמות מעשר לבכורים אלו, שהרי צריכים הנחה וצריכים לבית גם בשביל הנחה ולא בשביל אכילה לחוד, ומעשר לא צריך לבית אלא בשביל אכילה לבד. אלא דלא חייש לפי שהיו נשאר במסקנא. ומה שזקוק התלמוד להעמיד בבכור שנוק דמו לפני הבית, ואינו מעמידו כשהובא אחר הבית כמו בכורים – משום דתנא מסיים קרא דהקיש הכתוב, ואין נכון להעמיד בבכור שהוא אחר הבית, שלא דמי כלל למעשר, דהא מחוסר מוחן דם ואימורין כדפירשתי לעיל, ולא שייך להקיש מעשר לבכור אלא דוקא כשאין הבכור צריך לבית אלא דוקא בשביל האכילה ד"לפני ה'", והשתא הויא דומיא דמעשר. דדאי במשא ומתן יכול להיות דומה מעשר לבכורים שהובא אחר הבית אף על גב דלא נשאר במסקנא. ובכור נמי שבתלתא הברייתא – יכול היה להיות בבכור שאחר הבית. אלא שאו לא היה טועה, דהא לא שייך כלל לדמות לו מעשר, והיינו דמותר: שכן אין טען מתן דמים.

רישא

ישנו מנהג מידי שנה בשנה לערוך ב"י כסלו חלוקת הש"ס. משיחת י"ט כסלו, ה'תש"ל

רישא במעשר שני טמא וגברא טמא – או או קאמר, דבחדא מנייהו לקי. **הוא** בפנים ומשאו מבחוץ מהו אמר ליה כי ירחק ממך המקום ממך ממלואך – כך גירסת הקונטרס. ויש גורסים: ממך לחודיה, כלומר ממך גופך, והרי גופך בפנים. וקשה על זה, דאם כן אדם שגופו בירושלים ופירות מעשר שני שלו בעירו – אם כן לא יוכל לחללם כיון שגופו בירושלים. וזה אינו, דער כאן לא מיבעיא ליה

לרב פסא אלא בדנקט קניא, ואי לא קניא – מודה דיכול לפדותם אף על גב דגופו בפנים, כיון שהפירות חוץ לירושלים, והוא נותן טעם דהא קרינן בו "לא תוכל שאתו" אף בגופו בפנים! ושמן איכא למימר דשביקה לקרא ד"ממך" דמשמע מגופך, דאדיו קא דחיק, ומוקמי אנפשיה היכא דלא שייך שם "לא תוכל שאתו" שאינו מחוסר טעיה, כזה שהוא על כתפיו, ורב פסא מיבעיא ליה בקניא. כך נראה למורי שיחידה, אבל על גירסא ד"ממלואך" קשה: ד"ממלואך" היינו המשוה, בדפידרש הקונטרס גבי משאו מבפנים וגופו מבחוץ, וכיון שמשאו מבחוץ קרינן "כי ירחק ממלואך"! וצריך לומר ד"ממלואך" מגלה לנו דהגוף והמשוי בחוץ, וזהו ליה במקצת המשוה בפנים.

אמר רבי יוחנן מאימתי מעשר שני יחייבים עליו משיראה פני הבית – וקשה: דכיון דקודם שיראה פני הבית הכי נמי דמותר לאכלו חוץ, אם כן למה הוצק לעולם לפדות מעשר שני? ויש לומר: דודאי ליכא לאו, אבל עשה איכא, דכתיב "וצרת הכסף בידך" – אבל בלא פדירה לא.

מיתבי רבי יוסי אומר כו' – הוא הדין דמצי לאותובי מתניתין דאוקי לעל סיפא במעשר שני טהור דאביל חוץ לחומה, אלא ודאי משני דעיליה ואפקיה, אבל הכא קשיא: מאי למימרא? ובמתניתין ליכא למפטר, דהא קא מהני ליה למלקות דלא השמינו שום חידוש בהם.

הא

מכעני ליה לכדרבי אלעזר! – אם כן, לימא קרא "לא תוכל לאוכלו", מאי שאתו? – ואימא בולו? להכי הוא דאתא! – אם כן לימא קרא "לא תוכל ליפלו", מאי "שאתו"? – שמע מינה תרתיה. ויתבי רב חנינא ורב הושעיא וקא מבגעי להו: אפיתחא דירושלים, מהו? פשיטא, הוא בחוץ ומישא בפנים – קלמיהו מתיצות, הוא בפנים ומישא בחוץ – מהו? תנא להו והוא סבא בדי רבי שמעון בן יוחי: "כי ירחק ממך המקום" – ממלואך. בעי רב פפא: נקיט ליה פקניא, מאי? תיקו. אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: מעשר שני מאימתי חייבין עליו – משראה פני החומה, מאי טעמא – דאמר קרא "לפני ה' אלהיך תאכלנו" (שנה בשנה) ובתיב (פי) "לא תוכל לאכל בשעריך", כל היכא דקרינן ביה "לפני ה' אלהיך תאכלנו" – קרינן ביה "לא תוכל לאכל בשעריך", וכל היכא דלא קרינן ביה "לפני ה' אלהיך תאכלנו" – לא קרינן ביה "לא תוכל לאכל בשעריך". מיתבי, רבי יוסי אומר: כהן שעלתה בידו תאנה של טבל, אמר: תאנה זו תרומתה בעוקצה, מעשר ראשון בצפונה, ומעשר שני לדרומה, והוא שנת מעשר שני והוא בירושלים, או מעשר עני והוא בגבולין; אכלה לוקה

הניחא למאן דאמר כו' – פלוגתא היא ב"אידו מוקמי". רישא במעשר שני טמא – וקאביל ליה בירושלים בלא פדירה. הכי גרסין: והיכן מוחרר על אכילה שלא יאכלנו בטומאה איני יודע תלמוד לומר לא תוכל וגו'. כך היא שנויה בספרי, ובשקבעה כאן לא הספיקו לגמרה עד דאקשי גמרא: טומאת הגוף בהדיא כתיב ביה "ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ" וגו' ומוקמינן לה ביבמות במעשר, מדכתיב "כי אם רחץ", הא רחץ – טהור, דטבל ועלה אוכל במעשר. ורבינו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה לא פירש יותר, מכאן ואילך לשון תלמודו רבי יהודה רבי (נתן). כך הוא לשון הברייתא: (כלומר) איני יודע להיכן מוחרר לכך תלמוד לומר "לא תוכל" וגו'. והתלמוד לא שביק ליה לאסוקי מילתיה, אלא קדים ופריך ומתמה: אמאי קאמר איני יודע? הא טומאת הגוף בהדיא כתיבא "עש אשר תגע בו" לא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשור במים", ואמרין ביבמות דהאי קרא במעשר שני קאמר, דטבל ועלה אוכל כו'. ולחלן הוא אוסר – בבבלי בעל מום (שנפדה) "בשעריך תאכלנו", ובעל מין כתיב "כי יודה בו מום", אפילו טמא וטהור – דאף על גב דאסור בגיזה ועבודה, כדאמרין (בכורות טזא): "בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשיר", "וזבח" – ולא גיזה, "ואכלת" – ולא לכלבך, "בשר" – ולא חלב, אפילו הכי טמא וטהור אוכלין אותו בקשרה אחת, דנאכלים בטומאת הגוף ובטומאת עצמו, דכיון דטמא אוכל בזה, היינו בטומאת הגוף – אוכל הטהור, וכשהטהור אוכל עמו לאחר שנגע בו – היינו טהור אוכל טומאת עצמו, שאכל את הטמא. האי טמא דשראי לך תהם – בבבלי בעל מום, דכתיב ביה "בשעריך". הכא – גבי מעשר "לא תוכל". והיינו "לא תוכל לאכל בשעריך", כלומר אי אתה רשאי לאכל מעשר שני בתורת בכור שכתוב בו "בשעריך", דבעל מום דבכור נאכל בטומאת עצמו ובטומאת הגוף, וזה אסור. ונמלך דבר פדירה הוא – מעשר שני שנטמא, דמדקאמר במתניתין שלא נפדה – מכלל דאי בעי פריך, ואפילו בירושלים, דאף על גב דמעשר שני טהור אינו נפדה בירושלים, דכתיב "כי ירחק ממך... ונתת בכסף" – בריחוק מקום אתה פודה ולא בקירוב מקום (קדושין נזא). ואילן שאת אלא אכילה – והכי קאמר קרא: כי ירחק ממך – שיהא מעשר טהור חוץ לירושלים, או אפילו הוא בירושלים אלא שאי אתה יכול לאוכלו, שנטמא – ונתת בכסף, אפילו בפסיעה אחת – אף על גב דכתיב "ירחק" דמשמע טובא – תלמוד לומר "כי לא תוכל שאתו" לנשאו ולהביאו לפנים מן החומה. דהכתוב לא תלה הדבר בריחוק אלא בגטילה, דכל זמן דאיכא למיעבד אבתי גטילה והבאה לפנים אפילו פסיעה אחת – פודה אותו. לברברי אלעזר –

למעשר שני שנטמא. מאי שאתו – שמע מינה לכדרב אסי. ויתבי רב חנינא ורב הושעיא אפיתחא דירושלים – וקא מיבעי להו. ממלואך – מכל מילוי שלך, ומשא של אדם חשיב מלואו. דלא תימא "ממך" מקצתך, דכל זמן שרחק מקצתך יתא נפדה. אלא כי ירחק ממלואך – פדה, אבל כשאתה בפנים או משאך בפנים – לא רחק המקום ממלואך, ושוב לא תפדה, אלא "ואכלת שם". בעי רב פפא – הוא מבפנים ונקיט משאו בקניא ארוך מבחוץ. מהו – כיון דלאו ממש על כתיפו הוא – אין זה מלואו, והרי הוא כמותל לארץ ונפדה. או דלמא, כיון דנקיט ליה – משאו קרינא ביה. תיקו. כן נראה בעיני רבי עקיב. משיראה פני החומה – וחוץ לחומה במתניתין היינו דעיליה ואפקיה. דלא קרינא ביה לפני ה' אלהיך – דלא הכניסו לפנים. כהן שעלתה בידו תאנה של טבל ואמר תאנה זו תרומתה בעוקצה – בצד וזבה. מעשר ראשון בצפונה – בצד צפון שלה, והוא אוחזה כנגד מזרח. וכן מעשר שני בדדרומה. תרומה בעוקצה כו' – דבעי "ראשית", שיהא שרייה ניכרין, והלכך בעינן סיסם. והאי דתנן (דמאי פרק שביעי משנה ד) "שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה במקומן" פליג אהא. דלא בעי "ראשית" שיהא שרייה ניכרין, והאי שנת מעשר שני – ואותה שנה שניה שריא ליתן בה מעשר שני. והוא בירושלים – כשקרא שמות הללו על אותה תאנה. מעשר עני בגבולין – או שהיא שנת מעשר שלישית, ואמר "מעשר עני בדדרומה". ולא אמר: מעשר שני והוא אפילו בגבולין, לוקה

מקשה הגמרא: הניחא למאן דאמר בתי למה אוליגן – אחר הלמד
הולכים, לענין הכלל שבקדשים אין הלמד בגזירה שזה חזר
ומלמד, וכיון שבאן הלמד הוא מעשר שני שהוא חולין, לכן אינו
בכלל זה ויכול להלמד, אלא למאן דאמר בתי למה אוליגן, מאי
איכא למימר – איך נבאר שבכור שהוא קדשים ונלמד בהיקש,
יחזור וילמד על מעשר שני בהיקש. מתרצת הגמרא: דם וכשר הדר
מילתא היא, ואין זה נחשב שהבשר נלמד בהיקש ששוב לא יוכל
ללמד לדבר אחר.

שנינו במשנה (ד) שהאוכל קדשי קדשים וכו' חוץ לקלעים או
קדשים קלים ומעשר שני חוץ לחומה, הרי זה לוקה את הארבעים.
הגמרא מבררת מדוע נזכר פעמיים שלוקים על אכילת מעשר שני.
מקשה הגמרא: הניחא דא זימנא – כבר שנינו פעם אחת, לעיל
בראש הפרק (ג), שלוקה על אכילת מעשר שני חוץ לחומה,
שנאמר שם שהאוכל מעשר שני והקדש שלא נפדו לוקה. מתרצת
הגמרא: אמר רבי יוחנן בר חנינא, סיפא – משנתינו (לעיל ז) עוסקת
במעשר שני שהורו וכן הנקרא האוכלו שהורו, ומדובר דא אכיל
מחוץ לחומה של ירושלים בלא לפדותו, ולוקה על הלאו (דברים יב
טז) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ויתירשך ויצהרך, ואילו
ירשא – המשנה לעיל עוסקת במעשר שני שם ונבאר שם, וקא
אכיל ליה אפילו בירושלים, שלוקה משום שאכלו בטומאה, שגם
אכילתו בטומאה נאסרה בלאו, וכדלהלן.

הגמרא מבררת את מקור האיסור לאכול מעשר שני בטומאה:
ומאן לן מברית עליה משום טומאה, דתניא, רבי שמעון אומר,
נאמר (דברים כו יד) בידיו מעשר שני ולא בערתי ממינו בשרא,
דהיינו שמתוודה ואומר לא אכלתי מן המעשר בטומאה, והכוונה
היא לכל אופני הטומאה, בין שאני טמא והוא (המעשר) שהורו,
ובין שאני שהורו והוא טמא. ולמדנו שאין לאכול מעשר בטומאה,
לא בטומאת הגוף (הוא) – שהאדם טמא ולא בטומאת עצמו
(המעשר טמא).

מבררת הברייתא: ויחזן מוזהר בלאו מפרש על אכילה בטומאה
שילקה עליה, עדיין אינו יודע, שאף שאנו מבינים מן הכתוב
שאסור הדבר, מכל מקום אין כאן אלא סיפור דברים שאומר לפני
הקב"ה, ולא אזחרת לאו.

הגמרא תמדה על שהברייתא מבקשת מקור ללאו על אכילה
בטומאה. שואלת הגמרא: הלא האיסור לאכול מעשר שני
בטומאת הגוף בדרבא (במפורש) בתיב בתורה, שנאמר (ויקרא כב
דו) והנגע בכל טמא נפש וגו' נפש תנע בו וטמאה עד הערב
ולא יאכל מן הפקדשים וגו' כי אם רצו בשרו בפקדים, הרי שהזהירה
תורה שלא לאכול מעשר שני כאשר טמא גופו.

מבאר הגמרא: אלא שאלת הברייתא היא על אכילת מעשר שני
בטומאת המעשר עצמו, דהיינו שהמעשר טמא והאוכל טהור, מנין
שהזהירה התורה עליה ואסרתה בלאו שעל כן הוא לוקה עליה.

המשך דברי הברייתא: המקור לאזהרה זו הוא מדכתיב (דברים יב ז)
לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך ויתירשך ויצהרך, ולחלן,
לגבי בכור בעל מום, הוא אומר (דברים טו כב) בשעריך תאכלנו הטמא
והטהור יחדו, ותניא בברייתא שנשנתה דבי (בבית מדרשו של)
רבי ישמעאל, יש ללמוד מהפסוק 'הטמא והטהור יחדו' שאפילו
טמא וטהור אוכלין מבשר הבכור בקערה אחת ואין חוששין שיש
בכך איסור, שיותר הדבר, שאף שגם בכור בעל מום אסור בגיה
ועבודה, בכל זאת לא נאסרה אכילתו בטומאה, לא בטומאת
הגוף, כאמור שם בפסוק שגם טמא יכול לאכול, ולא בטומאת
עצמו, שהרי נאמר שם שטמא וטהור אוכלים ממנו יחדו בקערה
אחת, ונמצא שהטהור אוכל מהבשר שנגע בו הטמא וטמאו.
וקאמר רבנא בפסוק 'לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך'
תירושך ויצהרך, שלא תוכל לאכול במעשר שני וכלומר שאין
להתיר בו את מה שהתירתי לך 'בשעריך', דהיינו בפסוק 'בשעריך'
תאכלנו הטמא והטהור יחדו, כלומר הרי טמא וטהור יחד נבי
שהורו היתם – אותה טומאה שהתירתי לך שם, בבכור בעל מום, הקא

לא תיכול – כאן לא תאכל בה, ומכאן למדנו אזהרה על אכילת
מעשר שני בטומאת הגוף ובטומאת עצמו.

כאמור לעיל העמידה הגמרא את האמור במשנה בראש הפרק
(ג), 'מעשר שני והקדש שלא נפדו', במעשר שני טמא שאכלו
בירושלים. ומשמע שיכול היה לפדותו ולאכול בהיתר, ואפילו
שהוא כבר בירושלים, ואף שמעשר שני טהור אינו נפדה אחר
שנכנס לירושלים. מבררת הגמרא: ומאן לן דמעשר שני טמא בר
פדויה הוא ואפילו כבר נכנס לירושלים, דאמר רבי אליעזר, מנין
למעשר שני שנמא שפודין אותו אפילו בירושלים, תלמוד לומר
(דברים יד כד) כי לא תוכל שאתו כי ירחק ממך המקום וגו' ונתתה
בפקדו, ואין פירוש המילה 'שאתו' אלא לשון אכילה, שנאמר (בראשית
מג לו) וישא משאות מאת פניו, ונמצא שיש לדרוש את הפסוק
שאם לא תוכל לשאתו, דהיינו לאכול, משום שנטמא, ואפילו
הוא בירושלים, או שהוא טהור אבל רחוק ממך המקום שבו
הקב"ה ושהוא ירושלים, שיכול אתה לפדותו.

הגמרא מביאה דין נוסף בפדיון מעשר שני, שנלמד מהפסוק 'לא
תוכל שאתו' אמר רב יוחנן אמר רב אסי, מנין למעשר שני שהורו
שפודין אותו אפילו במרחק פסיעה אחת מחוץ לחומה, ואין דורשים
מן הפסוק (דברים טו) כי ירחק ממך המקום, שאפשר לפדותו דווקא
אם הוא רחוק מאד מירושלים, שנאמר (טו) כי לא תוכל שאתו וגו'
ונתתה בפקדו, שאין היתר הפדיון תלוי בריחוק מקום או קירוב
מקום לירושלים, אלא בצורך לשאתו ולהביאו לירושלים, וכל
שהוא מותר נשיאה והבאה, אפילו אין אלא כדי פסיעה אחת,
יכול אתה לפדותו.

הגמרא מבררת כיצד נלמדות שתי הדרשות מפסוק אחד. מקשה
הגמרא: הלא הרי – כתוב זה בפקדו (הוא) – נדרש הוא לברכי
אליעזר שמעשר שני טמא נפדה אפילו בירושלים. מתרצת הגמרא:
אם כן, שלא בא הכתוב אלא לכדרכי אליעזר, לימא קרא לא
תוכל לאכול, מאי לשון 'שאתו', אלא בא ללמד גם זאת שמעשר
שני טהור נפדה אפילו אינו רחוק אלא פסיעה אחת מירושלים,
כיון שעדיין צריך לשאתו ולהכניסו.

שואלת הגמרא: ואימא שהפסוק בולו להכי הוא דאמא – לדרשה
זו בא, ומנין לנו לדרוש גם זאת שמעשר שני טמא נפדה
בירושלים. משיבה הגמרא: אם כן, לימא קרא לא תוכל ליטלו,
מאי הלשון 'שאתו' שהוא לשון אכילה, ובאמור לעיל, אלא בא
הכתוב ללמד גם זאת שמעשר שני טמא נפדה אפילו בירושלים,
כיון שאין ניתן לאכול. ונמצא שממה שנקט הכתוב את הלשון
'שאתו', שהוא גם לשון טילה וגם לשון אכילה, שפסע מינה תרתי.
כאמור לעיל נפדה מעשר שני טהור אפילו בפסיעה אחת חוץ
לירושלים. הגמרא מבררת פרטים שונים בדין זה: יתיב – ישבו רב
חנינא ורב הושעיא וקא מפעיא להו אפיתחא דירושלים מהו –
והסתפקו על פתחה של ירושלים, וכדלהלן.

פשיטא שאם הוא (האדם) בחוץ (מחוץ לחומה) ומשאו שעל
כתפו נמצא בפקדים, שקלמיהו (את) המעשר מפיצות ירושלים, ואי
אפשר יותר לפדותו, ואפילו יחזור ויציאנו מחוצה לה, שהרי אין
פודים מעשר שני שנכנס לירושלים אפילו חזר והוציאו. ונסתפקו
אם הוא בפקדים ומשאו בחוץ, מהו, האם נחשב המעשר כנמצא כבר
בירושלים, כיון שנרשאו נמצא בפקדים, ואי אפשר יותר לפדותו, או
שמו אינו נחשב כנמצא בירושלים כיון שהמעשר עצמו אינו
נמצא בפקדים.

תנא להו ההוא פסא – שנה לפניהם זקן אחד ברייתא שנשנתה בדרבי
רבי שמעון בן יוחנן, נאמר (דברים טו) כי ירחק ממך המקום, ויש
לדרוש 'ממך' מפיצות, דהיינו מכל מילוי שלך, ומשאו של האדם
נחשב ממילוי, ועל כן אם הוא בפקדים ומשאו בחוץ אי אפשר עוד
לפדותו.

הגמרא מביאה ספק בענין זה: פגי רב פסא, אם האדם בפקדים והוא
נקיט ליה – מחזיק את משאו בפקדים – בקנה ארוך שבידו, מאי, האם
נאמר שכיון שאינו על כתיפו אינו נחשב ממילואו והרי הוא

לוקה אחת, כיון שאכל פרי הטבול לתרומת מעשר. ואילו על
שאכל תרומה אינו לוקה, שהרי כהן הוא ותרומה מותרת לו, וכן
אינו לוקה על שאכל מעשר שני, שהרי הוא בירושלים ומותר הוא
לאוכלו, וכן אינו לוקה על שאכל מעשר ראשון ומעשר עני, אף
שהמעשר הראשון של הלוי והמעשר עני של העני, כיון שאין
בהם קדושה, ואין באכילתם אלא גזל הלוי והעני, אך לא איסור
אכילה שיש עליו מלקות. וזו שפסקה לתאנה זו שלא הופרשה
ממנה תרומת מעשר, לוקה שתיים, משום שהתרומה אסורה לו
באכילה, ונמצא שמלבד שעבר על איסור אכילת פירות הטבולים
לתרומת מעשר, עבר גם על איסור אכילת תרומה לזרים, שאילו
בתחלה אכלה, קודם כל ההפרשות, אינו לוקה אלא אחת, משום
איסור אכילת טבל, ועתה שהפרישו חלק מהן ולא את כולן, הרבו
עליו באיסורים ולוקה שתיים.

מדדייקת הגמרא: נאמר בברייתא שהיה המעשר שני בירושלים,
מעמא דאיתיה בירושלים – דווקא משום שהמעשר נמצא
בירושלים, על כן אין לוקה על אכילתו, הא – אבל אם היה בגבולין
ו-מחוץ לירושלים, היה חזר האוכל את התאנה לוקה שלש,
והכהן האוכלה לוקה שתיים, שנוסף עליהם איסור אכילת מעשר
שני חוץ לירושלים, דאף על גב דהמעשר לאו רואה פני חומה,
שעדיין לא הוכנס מעולם לירושלים. ומוכח מכאן שאף מעשר
שלא היה בירושלים מעולם לוקים על אכילתו מחוץ לירושלים,
ושלא כדברי רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: מה שדייקת שאם לא היתה התאנה בירושלים
היה לוקה שלש, מדובר דעילי ואפני – שהכניס את התאנה
לירושלים והוציאה, ונמצא שראה המעשר את פני החומה,
ומעתה לוקים עליו מחוץ לירושלים.

מקשה הגמרא: אי קבי – אם כך שמדובר שהתאנה נכנסה ויצאה,
מאי למימרא – מהו החידוש בדברי הברייתא, שהרי כל האמור בה
פשוט הוא, שדבר ידוע הוא שכהן מותר בתרומה ואסור בטבל וגם
טבל הטבול לתרומה או לתרומת מעשר המתירים לו לאחר
שהופרשו, וכן דבר ידוע הוא שזר אסור בתרומה, וכן שהכל
אסורים באכילת מעשר שני חוץ לחומה, ונמצא שלא למדנו
מברייתא זו כלום. שרק אם נאמר שהשמיעה לנו הברייתא בדיוק
לשונה שגם אילולי שהיתה התאנה בירושלים היה לוקה עליה
משום אכילת מעשר שני חוץ לחומה, או יש חידוש בברייתא,
שבאה ללמד שאין צורך שהמעשר יכנס ויצא בכדי להתחייב על
אכילתו מחוץ לירושלים (ושלא כדברי רבי יוחנן), אבל עתה
שאמרנו שמדובר בה שהמעשר נכנס ויצא, שוב אין בה כל
חידוש.

מתרצת הגמרא: הלא גמאי עסקין – כאן בברייתא מדובר, גנון
דעילינהו בטביליהו – באופן שהכניס את התאנה בהיותה טבל,
ואחר כך הוציאה והיא עדיין טבל, ומחדשת הברייתא שאף
שהיתה בירושלים רק בהיותה טבל מועילה הכנסה זו להחשב
כאילו ראה המעשר שני את פני החומה, ומפני שקפבר (ו-סובר)
רבי יוסי שמתנות (ו-תרומות ומעשרות) אף שלא הורמו עדיין, כמי
שהורמו דמין (ו-נחשבות), דהיינו שאותן ההפרשות שיש בפירות,
כגון תרומה ומעשר, אף שעדיין לא הופרשו והפירות עדיין
בטבלם, נחשבות לגבי דינים שונים כאילו כבר הופרשו, וכן כאן
כאשר היתה התאנה בירושלים, אף שהיתה טבל, נחשב הדבר
כאילו המעשר שני שעתיד לתרום בה כאילו כבר נתנם ונמצא
שראה את פני ירושלים.

הגמרא ממבררת אם ניתן לומר כן בדעת רבי יוסי. מקשה הגמרא:
והאם אפשר לומר שקבר רבי יוסי שמתנות שלא הורמו כמי
שהורמו דמין (ו-נחשבות), ומעשר שני שנכנס לירושלים קודם
שהופרש דינו כמעשר שנכנס אחר שהופרש, והתניא בברייתא,
רבי שמעון בן יהודה אומר משום רבי יוסי, לא נחלקו בית שמאי
ובית הלל דלחל על פירות שלא נמקרה מלאכתן למעשרות ועקרו
בירושלים והוציאו ממנה, ושוב הפרישו את תרומותיהם
ומעשרותיהם וביניהם גם מעשר שני, שהכל מודים שפסקה מעשר

שני שלקו ויאלל ככל מקום, כיון שנכנסו לירושלים לפני שנתחייבו
במעשרות אין אומרים שכימי שהורמו דמין, ואינם נחשבים
שראו פני החומה. ועל מה נחלקו בית שמאי ובית הלל, על פירות
שנמקרה מלאכתן, ועקרו בירושלים והוציאו ממנה, שבית שמאי
אומרים, יחזיר (ו-יחזור) מעשר שני שלקו ויאלל בירושלים, לפי
שכיון שעברו בירושלים לאחר שנגמרה מלאכתם, אומרים
שמתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמין, ונחשב המעשר שראה
כבר את פני החומה ואי אפשר יותר לפדותו, ובית הלל אומרים,
יפקה המעשר שני ויאלל ככל מקום. ומעתה קשה, ואי סלקא דעתך
– ואם עולה על דעתך לומר שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו
דמין, והמעשר שני שיופרש אחר כך נחשב שכבר הופרש בעת
שעברו הפירות בירושלים, אם כן איך יכול לפדות את המעשר,
הא (ו-הרי) קלמטוהו מחיצות, כדין כל מעשר שני שהיה בירושלים
שאי אפשר יותר להוציאו ולפדותו. ומוכח שדעת בית הלל
שמתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמין, ועל כן אף שהפירות
עברו בטבלם בירושלים עדיין מותר לפדות את המעשר שהופרש
לאחר מכן ואין אומרים שנחשב שכבר נכנס לירושלים ואי אפשר
יותר לפדותו. ומעתה מוכח שלדעתם גם אין חייבים על המעשר
שהופרש לאחר מכן אם אכלו מחוץ לירושלים, ואין אומרים
שכבר נכנס לירושלים וחייבים על אכילתו בגבולים. וכיון שהלכה
לעולם כדעת בית הלל, ודאי כן דעת רבי יוסי שהביא את
מחלוקתם. ונמצא שאי אפשר להעמיד את דבריו בברייתא
דלעיל, לגבי כהן שעלתה בידו תאנה של טבל, שבא לחדש
שחייבים על אכילת מעשר שני בגבולים כשהיה בירושלים בעודו
טבל משום שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו, שהרי אין כן דעת
רבי יוסי, ושוב יש לשאול מה נתיחד בברייתא זו אם לא שאין
צריך שיכנס המעשר לירושלים כדי להתחייב עליו בגבולים,
ושלא כדעת רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: אמר רבה, מחיצה לאכול, כלומר דין זה שאם
נכנס המעשר לירושלים חייבים מעתה על אכילתו בגבולין, וכמו
שאמר רבי יוחנן לעיל, הוא דין דאורייתא, ובה אומרים שמתנות
שלא הורמו כמי שהורמו, וגם אם נכנסו הפירות בהיותם טבל, די
בזה כדי לחייב לאחר מכן על המעשר שיופרש אם יאכלנו מחוץ
לירושלים. אבל מחיצה לקלוט, כלומר דין זה שאם נכנס המעשר
לירושלים אי אפשר יותר להוציאו ולפדותו, הוא דין דרבנן בלבד,
וכי גזור – וכשגזור רבנן שלא לפדות מעשר שנכנס לירושלים, גזרו
רק כי איתיה בעיניה – כאשר היה בירושלים לאחר שהופרש ממש,
אבל כשהיה בירושלים בעודו בטבילה (ו-טבלו), לא גזרו רבנן
שלא לפדותו, ועל כן דעת בית הלל שיפדה ויאכל בכל מקום.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף לקושיא דלעיל מאי למימרא, דהיינו
מה נתיחד בברייתא הראשונה שמשמע בדבריה שאם אכל את
המעשר בגבולין, אחר שנכנס לירושלים ויצא, שלוקה עליו שלש
מלקות, שהלא דין זה פשוט הוא ומה חידוש יש בו: רבינא אמר,
אין מדובר בברייתא שנכנס ממש לירושלים, אלא גנון דנקיט ליה
בקניא – באופן שהוא נמצא בירושלים ומחזיק את המעשר בקנה,
ולומר שגם בזה חייב עליו בחוץ כאילו כבר נכנס, כיון שהוא
מוחק בקנה אצל אדם העומד בירושלים. וממילא תפשוט מכאן
את בעיא (ו-ספיקו) דרב פפא דלעיל (טז) שנתפס בדבר לענין
פדיתו חוץ לירושלים, ולא הוכרע ספיקו, שמכאן יש להביע
שבאופן זה נחשב המעשר כאילו היה בירושלים, וכשם שמעתה
חייב על אכילתו בגבולין כאילו נכנס לירושלים, כך גם אין
לפדותו, כדין כל מעשר שנכנס לירושלים.

לתירוץ זה של רבינא אין חלק בין מחיצה לאכול למחיצה
לקלוט, וגם אין אומרים שמתנות שלא הורמו כמי שהורמו, אלא
לעולם פירות שנכנסו בטבלם וחזרו ויצאו, אין חייבים על המעשר
שהופרש אחר כך אם אכלו בגבולים, וכן ניתן עדיין לפדותם וגם
ללא שנאמר שלא גזרו חכמים באופן זה, וכדעת בית הלל
שבברייתא השניה.

מכות. ואלו הן הלוקין – פרק שלישי דף כ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רטו רש"י תוספות

1 לוקה אחת – דלא הוציאה מידי טבל בקריאת שם זה, וקאביל מעשר ראשון הטבול
2 לתרומת מעשר, ועקבר אלאו דטבל, אבל איסור תרומה דקאביל – ליכא, דהא כון
3 הוא, וגדי אי הוה אמר "תרומת מעשר באמצעותה" הו' מצי אביל כולה ולא לקי מידי,
4 דהוה תרומת מעשר לכון והוה כון, ואמעשר ראשון ואמעשר שני לא לקי, דהא אף

לזרים שרי. הכי גרסינן: מעטא דמעשר שני
6 בירושלים ומעשר עני בגבולין הא מעשר שני
7 בגבולין לוקה שלש. דעיייליה – לירושלים.
8 וקרא עליה שם, והדר אפקיה חוץ, דחזא מעשר
9 שני פני החומה, הלכך לוקה שלש. אי הכי מאי
10 למיטרא – דבשלמא אי אמרת מעשר שני
11 בגבולין לוקה שלש אף על גב דלא חזא פני
12 החומה – אשמועינן טובא, דחיבין עליו אף על
13 פי שלא ראה פני חומה, ואיצטריך למתניה
14 משום דיוקא דידה: הא בגבולין, אלא אי אמרת
15 בדעיייליה ואפקיה – מאי למימרא? לא היא
16 איצטריכא ולא דיוקא דידה, דהא פשיטא
17 דאפילו כון לוקה על הטבל חו' על התרומה
18 ועל מעשר שני חוץ לחומה דעיייליה בטיבליה –
19 להדיא אתנה בירושלים, דקלטוהו מחדצות
20 למעשר שני והעתי' לתרם ממנה, ודבר
21 מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין – רבמי

22 כמאן דעייל מעשר שני בעיניה, דהוה ליה ראה
23 פני החומה, והלכך כי אפקה לוקה עליו, וכגון
24 דאפקה נמי בטיבליה, שנמרה מלאכתן –
25 למעשר, כדמפרש בורעיס (מעשרות פרק א
26 משנה ה). מאימתי גמר מלאכתן למעשר?
27 בחיטין משמירת הכרי, בדילועין משיפסו כו'.
28 שיפסא מעשר שני – עדיון יש לו פרייה. דכיון
29 דלא נגמרה מלאכתן – לא אמרינן: כמי
30 שהורמו דמיין, וראה פני החומה, ואין לו פרייה.
31 חויר מעשר שני ויאכל בירושלים – דקסברי
32 בית שמאי כמי שהורמו דמיין, יפדה ויאכל בכל
33 מקום – מדמתני רבי יוסי אליבא דבית הלל
34 יפדה – שמע מינה דהכי סבירא ליה, דבית
35 שמאי במקום בית הלל אינה משנה, ומדקאמר
36 יפדה שמע מינה דמתנות שלא הורמו לאו כמי
37 שהורמו דמיין, ולא ראה פני החומה, ויש לו
38 פרייה, ואי סלקא דעתך כו', רבינא אמר – הא
39 דדייקין לעיל: הא בגבולין לוקה שלש, וקא
40 בעיה: מאי למימרא – איצטריך כגון דנקט ליה
41 בקניא, וקא משמע לן כדמאן דראה פני החומה
42 דמי, ולוקה משום "לא תוכל" אי הדר ארחיקה
43 ואבליה, ותפשוט מינה בעיא דרב פפא דבעא
44 לעיל. משנה הקורח קרחה בראשו – על
45 המת, כדמפרש בגמרא, והפקין פאת ראשו –

46 משום דבעי למימר הי' ניננה פאתי ראשו נקט ליה. שרש – עושה חברה בעצמו משום צער מות. השורש שרישה אחת על המת חייב – הבא לאו דוקא נקט שרישה אחת, אלא
47 משום דבעי לפלוגי בלמיה בין שרישה אחת לשתי שריטות נקט ליה נמי הבא. וכמדומה דלא גרסינן ליה. שרישה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד – כגמרא
48 מרבי ליה דחייב על כל אחת ואחת. חייב על הראש – על הקפת הראש חייב שתי מלקות, דשתי פאות יש לו לראש. שהראש כשתי חתיכות, מקום השיער חתיכה אחת, ומקום
49 הפנים והזקן חתיכה אחת, ומתבררות זו עם זו בצד האזן מלפניו, מקום שלועיו* טנפליא, ושם נקרא פאה ששם סוף הראש מקום חיבור הפרקים. ונמצא שיש לו שתי פאות, צדיעא
50 מכאן וצדיעא מכאן, וחייב עליון שתיים אפילו נטלן בבית אחת בשתי ידיו, ואף על גב דודד התראה קא מתרה ליה "אל תקח", דדיל הכא פאה איכא חויל הכא פאה איכא, כדאמר
51 לקמן גבי קרחה וגבי שריטה דמיתנין דחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שרט ושרט. וגדי דחבא לא צריך לתאויי מקרא, דמסתמא כי היכי דאמרינן "ושרט" לחייב על כל שרט ושרט
52 דהכי נמי אמרינן "פאת" לחייב על כל פאה ופאה, דהא לאו מיתורא דקרא שמעינן ליה כולי האי. כך שמעתי, וגימגום, כדאמרינן לקמן, דסכינהו לחמש אצבעתיה נשא, דאף על גב
53 דליכא אלא אחא התראה מחייבין ליה חמש. שתיים מבאן – חמש פאות יש לו לזקן; אחד למטה מן האזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, ושם נקרא פאה בחורו של לוח
54 שבוטל לחוץ, ששם מתחתל הזקן, וכל מה שלמעלה עד הצדיעא בכלל פאת הראש היא. ושתי השיבולות, כל אחד מוזן לטוף הלחי, ונקרא פאה. ואחת מלמטה – שיער שבין
55 השיבולת באמצע הסנטר שלועיו** מנטיין. ואינו חייב עד שיטלנו בתער – תנא קמא קאמר לה, ורבי אליעזר פליג עליה. גמרא הכי גרסינן: לא יקררו קרחה יבול אפילו קרח
56 בו' תלמוד לומר קרחה – דקרא יתירא הוא. בראשם מה תלמוד לומר – לאו דוקא קאמר ליה, דהא ודאי איצטריך משום דהוה אמינא קרחה כל דהו. אלא מידרש קא דריש ליה
57 "בראשם" משמע כל הראש, שלפי שאמר כו', ולא תתגורו – בישראל כתבי; וילא יקררו" בבחינים. בין חעינים – בראש, סמוך לפדחת. ואין לי – דחייב על כל הראש אלא בחנים,
58 דהוהו בבחינים כתבי.

1 לוקה אחת – דלא הוציאה מידי טבל בקריאת שם זה, וקאביל מעשר ראשון הטבול
2 לתרומת מעשר, ועקבר אלאו דטבל, אבל איסור תרומה דקאביל – ליכא, דהא כון
3 הוא, וגדי אי הוה אמר "תרומת מעשר באמצעותה" הו' מצי אביל כולה ולא לקי מידי,
4 דהוה תרומת מעשר לכון והוה כון, ואמעשר ראשון ואמעשר שני לא לקי, דהא אף
5 לזרים שרי. הכי גרסינן: מעטא דמעשר שני
6 בירושלים ומעשר עני בגבולין הא מעשר שני
7 בגבולין לוקה שלש. דעיייליה – לירושלים.
8 וקרא עליה שם, והדר אפקיה חוץ, דחזא מעשר
9 שני פני החומה, הלכך לוקה שלש. אי הכי מאי
10 למיטרא – דבשלמא אי אמרת מעשר שני
11 בגבולין לוקה שלש אף על גב דלא חזא פני
12 החומה – אשמועינן טובא, דחיבין עליו אף על
13 פי שלא ראה פני חומה, ואיצטריך למתניה
14 משום דיוקא דידה: הא בגבולין, אלא אי אמרת
15 בדעיייליה ואפקיה – מאי למימרא? לא היא
16 איצטריכא ולא דיוקא דידה, דהא פשיטא
17 דאפילו כון לוקה על הטבל חו' על התרומה
18 ועל מעשר שני חוץ לחומה דעיייליה בטיבליה –
19 להדיא אתנה בירושלים, דקלטוהו מחדצות
20 למעשר שני והעתי' לתרם ממנה, ודבר
21 מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין – רבמי
22 כמאן דעייל מעשר שני בעיניה, דהוה ליה ראה
23 פני החומה, והלכך כי אפקה לוקה עליו, וכגון
24 דאפקה נמי בטיבליה, שנמרה מלאכתן –
25 למעשר, כדמפרש בורעיס (מעשרות פרק א
26 משנה ה). מאימתי גמר מלאכתן למעשר?
27 בחיטין משמירת הכרי, בדילועין משיפסו כו'.
28 שיפסא מעשר שני – עדיון יש לו פרייה. דכיון
29 דלא נגמרה מלאכתן – לא אמרינן: כמי
30 שהורמו דמיין, וראה פני החומה, ואין לו פרייה.
31 חויר מעשר שני ויאכל בירושלים – דקסברי
32 בית שמאי כמי שהורמו דמיין, יפדה ויאכל בכל
33 מקום – מדמתני רבי יוסי אליבא דבית הלל
34 יפדה – שמע מינה דהכי סבירא ליה, דבית
35 שמאי במקום בית הלל אינה משנה, ומדקאמר
36 יפדה שמע מינה דמתנות שלא הורמו לאו כמי
37 שהורמו דמיין, ולא ראה פני החומה, ויש לו
38 פרייה, ואי סלקא דעתך כו', רבינא אמר – הא
39 דדייקין לעיל: הא בגבולין לוקה שלש, וקא
40 בעיה: מאי למימרא – איצטריך כגון דנקט ליה
41 בקניא, וקא משמע לן כדמאן דראה פני החומה
42 דמי, ולוקה משום "לא תוכל" אי הדר ארחיקה
43 ואבליה, ותפשוט מינה בעיא דרב פפא דבעא
44 לעיל. משנה הקורח קרחה בראשו – על
45 המת, כדמפרש בגמרא, והפקין פאת ראשו –

46 משום דבעי למימר הי' ניננה פאתי ראשו נקט ליה. שרש – עושה חברה בעצמו משום צער מות. השורש שרישה אחת על המת חייב – הבא לאו דוקא נקט שרישה אחת, אלא
47 משום דבעי לפלוגי בלמיה בין שרישה אחת לשתי שריטות נקט ליה נמי הבא. וכמדומה דלא גרסינן ליה. שרישה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד – כגמרא
48 מרבי ליה דחייב על כל אחת ואחת. חייב על הראש – על הקפת הראש חייב שתי מלקות, דשתי פאות יש לו לראש. שהראש כשתי חתיכות, מקום השיער חתיכה אחת, ומקום
49 הפנים והזקן חתיכה אחת, ומתבררות זו עם זו בצד האזן מלפניו, מקום שלועיו* טנפליא, ושם נקרא פאה ששם סוף הראש מקום חיבור הפרקים. ונמצא שיש לו שתי פאות, צדיעא
50 מכאן וצדיעא מכאן, וחייב עליון שתיים אפילו נטלן בבית אחת בשתי ידיו, ואף על גב דודד התראה קא מתרה ליה "אל תקח", דדיל הכא פאה איכא חויל הכא פאה איכא, כדאמר
51 לקמן גבי קרחה וגבי שריטה דמיתנין דחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שרט ושרט. וגדי דחבא לא צריך לתאויי מקרא, דמסתמא כי היכי דאמרינן "ושרט" לחייב על כל שרט ושרט
52 דהכי נמי אמרינן "פאת" לחייב על כל פאה ופאה, דהא לאו מיתורא דקרא שמעינן ליה כולי האי. כך שמעתי, וגימגום, כדאמרינן לקמן, דסכינהו לחמש אצבעתיה נשא, דאף על גב
53 דליכא אלא אחא התראה מחייבין ליה חמש. שתיים מבאן – חמש פאות יש לו לזקן; אחד למטה מן האזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, ושם נקרא פאה בחורו של לוח
54 שבוטל לחוץ, ששם מתחתל הזקן, וכל מה שלמעלה עד הצדיעא בכלל פאת הראש היא. ושתי השיבולות, כל אחד מוזן לטוף הלחי, ונקרא פאה. ואחת מלמטה – שיער שבין
55 השיבולת באמצע הסנטר שלועיו** מנטיין. ואינו חייב עד שיטלנו בתער – תנא קמא קאמר לה, ורבי אליעזר פליג עליה. גמרא הכי גרסינן: לא יקררו קרחה יבול אפילו קרח
56 בו' תלמוד לומר קרחה – דקרא יתירא הוא. בראשם מה תלמוד לומר – לאו דוקא קאמר ליה, דהא ודאי איצטריך משום דהוה אמינא קרחה כל דהו. אלא מידרש קא דריש ליה
57 "בראשם" משמע כל הראש, שלפי שאמר כו', ולא תתגורו – בישראל כתבי; וילא יקררו" בבחינים. בין חעינים – בראש, סמוך לפדחת. ואין לי – דחייב על כל הראש אלא בחנים,
58 דהוהו בבחינים כתבי.

הכי

כל אחד לוקח על עצמו מסכתא, על מנת לסיימה ל"ט כסלו הבא עלינו לטובה.

משיחת י"ט כסלו, ה'תש"ל

לא צריכא שך חמש אצבעותיו נשא – ותימא: אכתי מאי תירץ, כיון דליכא אלא חדא התראה, אמאי מחייב חמש? ואי משום דעשה בבת אחת – מה בכך, כיון דחד לאו איכא? וכי אדם אוכל שני זיתי חלב בבת אחת ובחדא התראה, מי מחייב שתי מלקיות משום דהויא ליה התראה אבל חדא חזא? ויש לומר: דשאני הכא דגלי קרא אבל קרחה וקרחה, דקרחות מחלקות בגו גופים מחלקין. מיהו קשה:

למה דוורץ לפרש בקרחה דעל ידי נשא? לוקמי בקרחה בידו שיעור חמש קרחות בבת אחת, ומכל מקום לא קשה מהא דנזיר שותה כו', דשאני הכא דגלי קרא דקרחות מחלקות כמו גופים מחלקין? ויש לומר: דלא מתוקמא ליה בקרחה וקרחה בידו בבת אחת, משום דקרי בידו קרחה בגומם אחד והכל אחד בלי הפסק שיעור ביתים, וכדאי גזנא חשיב הכל קרחה אחת, ואין כאן על כל קרחה וקרחה. להכי מוקי לה בחמש אצבעותיו בנשא, ואותבינהו בבת אחת, ופירוש: בחמשה מקומות רחוקים קצת זה מזה, שיש הפסק שיעור בין קרחה לקרחה, וקרינן ביה "על כל קרחה וקרחה", ואם תאמרי: סוף סוף לוקמה אפילו בזה אחר זה ובחמשה מקומות רחוקים קצת כדפירשתי, מיתוקם שפיר גם בקורח ותולש בידו בלא נשא ובחדא התראה, משום דגלי קרא דקרחות מחלקות ומתוך פירוש הקונטרס משמע דאם כן לא היה מחייב כי אם אקראה קמיתא שהיתה בידו בתוך כדי דיבור להתראה, דאמינן קרחות לא מחייב משום דאינם בתוך כדי דיבור להתראה, ומצי למימר "אישתלא", וקשה: כיון דהתחיל לעבור תוך כדי דיבור להתראה – לא מצי למימר "אישתלא", כדמובח פרק "עשרה יחסין" (קדושין עז,ב) גבי חמש אלמנות בזה אחר זה, דמחייב אבל חדא וחדא ואפילו בחד התראה משום דגופים מחלקים, אף על גב דליכא בתוך כדי דבור כי אם באלמנה קמיתא! לכך נראה: דאין הכי נמי, הוה מצי לאוקומי בזה אחר זה כדפירשתי, אלא נקט בבת אחת לרבותא, דאפילו באותה דהוה קשה ליה מחייב, ומתוקמא שפיר. כך פירוש בשיטה. ומיהו ניתא לפירוש דגרסינן "בבת אחת" וכו', אבל לגרסא ראשונה דגרס "אלא בחדא התראה", פירוש: ומשום קרחה, זה אחר זה מאי איכא למימר? ויש לומר: דמכל מקום קאמר בבת אחת לרבותא טפי, דאפילו בבת אחת משכחת לה בחמשה מקומות מחלקין בהפסק שיעור, כגון דסך אצבעותיו בנשא, וכל שכן בזה אחר זה, דמיתוקמא בחמשה מקומות אפילו בקורח בידו.

במלקט (שחורות מתוך לבנות) וצריך להיות: לבנות מתוך שחורות) שהוא חייב – פירש רבינו שמואל בן מאיר דאית דוקא כרבי יהודה, דאמר: מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה.

על

אֵלָא בְּחֵדָא הִתְרָאָה - מִי מַחֲיִיב? וְהִתְנָן: נִזְיֹר שְׁהִיה שׁוֹתֶה יַיִן כָּל הַיּוֹם - אִינוּ חַיִּיב אֵלָא אַחַת. אִמְרוּ לוֹ "אֵל תִּשְׁתֶּה", "אֵל תִּשְׁתֶּה", וְהוּא שׁוֹתֶה - חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת! - לֹא צָרִיכָא, דְּסָךְ חֲמִשׁ אֲצִבְעוֹתָיו נִשָּׂא וְאוֹתְבִינְהוּ בְּבֵת אַחַת, דְּהוּא לִיה הִתְרָאָה לְכָל חֵדָא וְחֵדָא. וְכַמּוֹה שְׁעוֹר קִרְחָה? רַב הוֹנָא אוֹמַר: כְּדִי שְׂרָאָה מֵרָאשׁוּ. רַבִּי יוֹחֲנָן אוֹמַר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי שְׁמַעוֹן: כְּגָרִים. כְּתַנְאִי: כְּמֹה שְׁעוֹר קִרְחָה - כְּגָרִים, אַחֲרִים אוֹמְרִים: כְּדִי שְׂרָאָה מֵרָאשׁוּ. אִמְר רַב יְהוּדָה בְּרַ חֲבִיבָא: פְּלִיגִי בַּה תִּלְתָּא תַנְאִי, חֵד אוֹמַר: כְּגָרִים, וְחֵד אוֹמַר: כְּדִי שְׂרָאָה מֵרָאשׁוּ, וְחֵד אוֹמַר: כְּשִׁתִּי שְׁעֵרוֹת. וְאִיכָא דְמַפְיָק שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת וְיַמְעִיל בְּכַעֲרָשָׁה, וְסִימְנָךְ: בְּהֵרַת כְּגָרִים וּמַחֲיָה בְּכַעֲרָשָׁה. תַנְא: הַנוטֵל מֵלֹא פִי הוּנָה בְּשֶׁשֶׁת - חַיִּיב. וְכַמּוֹה מֵלֹא פִי הוּנָה? אִמְר רַב יְהוּדָה: שְׁתִּים. - וְהִתְנְאִי: לְקִרְחָה שְׁתִּים! - אִימָא: וְכֵן לְקִרְחָה שְׁתִּים. תַנְא נְמִי חֲכִי: הַנוטֵל מֵלֹא פִי הוּנָה בְּשֶׁשֶׁת - חַיִּיב. וְכַמּוֹה מֵלֹא פִי הוּנָה - שְׁתִּים, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמַר: אַחַת. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמַלְקֵט לְבָנוֹת כְּתוּדָ שְׁחוֹרוֹת, אֲפִילוּ אַחַת, שְׁהוּא חַיִּיב. וְדָבָר זֶה אֲפִילוּ בְּחוּל אֲסוּר, מִשּׁוּם שְׁנָאמַר "לֹא יִלְבֹּשׁ גִּבֹר שְׁמִלַת אִשָּׁה". וְהַמְקִיף פֶּתֶת רֹאשׁוֹ" וכו'. תַנּוּ רַבְנֵן: "פֶּתֶת רֹאשׁוֹ" - סוֹף רֹאשׁוֹ, וְאִצְהוּ סוֹף רֹאשׁוֹ - זֶה הַמְשׁוֹה צִדְעֵיו לְאַחֲרֵי אֹזְנוֹ וּלְפִדְחָתוֹ. תַנִּי תַנָּא קַמִּיה דְּרַב חֲסִדָא: אֶחָד הַמְקִיף וְאֶחָד הַנִּיקֵף, לִנְקָה. אִמְר לִיה: מֵאֵן דְּאִכְּבִיל תַמְרִי בְּאַרְבֵּינָא לְקִי? דְּאִמְר לֵךְ: מִנִּי - רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּאִמְר: לֹא שְׂאֵין בּו מַעֲשֶׂה לִוְקִין עָלָיו. רַבָא אוֹמַר: בְּמַקְיָף לַעֲצֻמוֹ, וְדָבָרִי הַכֵּל. רַב אִשִּׁי אוֹמַר: בְּמִסְיָע, וְדָבָרִי הַכֵּל. "וְהַמְשַׁחִית פֶּתֶת זָקְנוֹ". תַנּוּ רַבְנֵן: "פֶּתֶת זָקְנוֹ" - סוֹף זָקְנוֹ, וְאִצְהוּ סוֹף זָקְנוֹ - שְׁבוּלַת זָקְנוֹ. "וְהַמְשַׁרֵּט שְׂרִיטָה אַחַת" וכו'. תַנּוּ רַבְנֵן: "וְשַׁרֵּט", יוֹכֵל אֲפִילוּ שְׁרֵט עַל בֵּיתוֹ שְׁנַפֵּל וְעַל סְפִינָתוֹ שְׁמַבְעָה בָּיִם: תִּלְמוּד לֹאמַר "לִנְפֶשׁ" - אִינוּ חַיִּיב אֵלָא עַל הַמֶּת בְּלִבָּד. וּמוֹנִין לְמַשְׁרֵט חֲמִשׁ שְׁרִיטוֹת עַל מֵת אֶחָד, שְׁהוּא חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת? תִּלְמוּד לֹאמַר "וְשַׁרֵּט", לְחַיִּיב עַל כָּל שְׁרִיטָה וְשַׁרֵּטָה. רַבִּי יוֹסִי אוֹמַר: מִנִּין לְמַשְׁרֵט שְׁרִיטָה אַחַת עַל חֲמִשָּׁה מִיתִים, שְׁהוּא חַיִּיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת? תִּלְמוּד לֹאמַר "לִנְפֶשׁ" - לְחַיִּיב עַל כָּל נֶפֶשׁ וְנֶפֶשׁ. - וְהָא אִפִּיקְתִּיה לְבִיתוֹ שְׁנַפֵּל וְלְסְפִינָתוֹ שְׁמַבְעָה בָּיִם! קַסְבֵּר

— דלא צריך לתרצוי רבי יהודה היא. מסייע — ממזין השערות למקף. שיבולת זקן — כולדו חמש פאות דקא חשיב במתניתין בכלל שיבולתו הם. תלמוד לומר ושרש — דמצי למיכתב "לנפש לא תשרט" במקום "ושרש לנפש לא תתנו". לשון אחר: תלמוד לומר "ושרש" — מריבויא דיווי. רבי יוסי אומר כו' — רבי יוסי מוסיף חיובי. הא אפיקתיה לביתו שנפל — והא דאי רבי יוסי לא פליג בהדיא, דהיאך יהא מוציא הפסוק מידי פשוט.

קסבר

הכי נרסין: אלא בחדא התראה — ולא גרסין "בבת אחת". אלא דאתרו ביה חדא התראה, ואתא איהו וקרד בזה אחר זה, מי מחייב? והתנן כו' אינו חייב אלא אחת והאיל ולא אתרו בו אלא חדא התראה, ואף על גב דשתיתיו בזה אחר זה היא, דשתיה בבת אחת כל היום ליכא. אל תשתה אל תשתה — מתרין בו לכל שתיה ושתיה. נשא — פירוש: סם שמשי את השיעור, והסך ממנו אינו צומח שיער בגופו. ואותבינהו בבת אחת — בחמשה מקומות, דהוו להו חמש קרחות ובחדא התראה. דכין דבבת אחת קא עבדי, מאי חזית דחילל התראה אחאי אצבע טפי מהאי התראת ספק לא מיחשבא, דהתראה אכולהו אצבעות שריא ומנחא, ולאחר מתברר לו אם חושש להתראתו לא או. שריא מראשו — שריא במשך הראש ערום. אמר רב יהודה בר חביבא פליגי בה תלמא תנאי — איכא דמפיק שתי שערות ומעיל כעדה. וסימנך — דלא תימא: מפיק כגרים ומעיל כעדה. משנה זו בחרת כגרים ומזיה כעדה, דהכא נמי בשערי קרחה איכא כגרים וכעדה, ומהשתא ידעין דלא אפיקא אלא שתי שערות. דירא מראשו לא הוו צריכים לאפוקי, דשוה הוא לדברי כולם, דאין זה שיעור קצוב. הכי נרסין: תנא הנוטל מלא פי חוזה בשבת. ולא נרסין "תנאי". פי חוזה — חורן של מספרים. אימא וכן לקרחה שתיים — ולפרוש אתא. במלקט — שערות לבנות מתוך שחורות. דכין דאדם מקפיד דשער לבן אחד שבין שערותיו שחורות כדי שלא יראה זקן, אמרין דכשהוא מלקט אותו מבין השחורות מלאכה חשובה היא לו, וחייב משום גזו, כיון דחייש לגזיה זו. "שחורות מתוך לבנות" לא גרסין. אף בחול אסור — שמתנאה עצמו בגויי אשה. ואיזהו סוף ראשו — באיזה ענין ידא מקף סוף הראש שיהא חייב ב"ל תקיף. המשוה צדעיו לאחוריו אנו ולפדחתו — אחוריו אנו אין שיער כלום, וכך במצחו אין שיער כלום. אבל בצדעיו שבאמצע יש שיער, ואם הוא משוה ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחוריו אנו ופדחתו — זהו מקף סוף הראש. דאביל תמרי בארבינא — האוכל תמרים בכברה יהא לוקה? בתמיה. כלומר, ניקף מה פשע שהוא לוקה? לאו שאין בו מעשה הוי ולא לילקי? דאמר לך מני — השואל לך: כמאן קאמרת ניקף לוקה? אימא ליה: רבי יהודה היא, דאמר לעיל (מכות ד,ב). טו,א): לאו שאין בו מעשה לוקף. והיינו לאו שאין בו מעשה, דניקף הוא דקא עבר אלא ד"לא תקיף", דשמעין לקרא הכי: "לא תקיף" — לא תניחו להקוף, דמניח להקוף במקף. אי נמי, מדאפקיה בלשון רבים דכתיב "לא תקיף" משמע דאתרי קא מוזהר רחמנא, ניקף ומקף. רבא אמר — לא צריכת לאוקומי כרבי יהודה דך ברייתא דתני תנא קמיה דרב חסדא. דקימא במקף את עצמו, וקא משמע לן דחייב תרתי משום מקף ומשום ניקף, דסלקא דעתך אמינא לא לילקי אלא חדא, קא משמע לן. ודברי הכל

ואלא נאמר שמדובר בחדא התראה – שהתרו בו רק פעם אחת
וקרח חמש קריאות, מי וכו' מתייב באופן זה חמש מלקיות,
והתנן (להלן כא) גזיר שתייה שותה יין כל היום, אינו חייב אלא מלקות
אחת, אך אם התרו בו העדים שראוהו שותה יין ואמרו לו אל
תשתה' אל תשתה' והוא שותה אחר כל התראה והתראה ואינו
מפסיק, חייב מלקות על כל אחת ואחת שהתרו בו. ומדוע כאן
יתחייב על התראה אחת כמה מלקיות.

משיבה הגמרא: לא צריכא לומר שחייב על כל אחת ואחת, אף
שהיתה כאן רק התראה אחת, אלא באופן דקך את המש' אצבעותי
בנפשי – סם המשיך את השיער, ושוב אינו צומח, ואותבינהו –
והניחם על חמש מקומות בראש בבת אחת, דהויא ליה – שהתראה
זו היא התראה לכל היום וחדא – לכל אחת ואחת מאצבעותי, כיון
שאין לומר שההתראה חלה על אצבע אחת יותר מעל חברתה,
ועל כן חייב חמש מלקיות.

שואלת הגמרא: וכן הוא שיעור השיער שצריך לקרוח כדי
ללקות מחמת איסור קרחה. משיבה הגמרא: רב הונא אומר, כדי
שיקרא בשם מראשו ערום בלא שיער. רבי יוחנן אומר משום רבי
אליעזר בריי שמעון, בגודל פרים, שהוא מקום צמיחת שלשים ושש
שערות, והיינו במרובע שש שורות של שש שערות.

הגמרא מביאה שמחלוקת תנאים היא: בתנאי – מחלוקת רב הונא
ורבי יוחנן, מחלוקת תנאים היא, ששנינו ברייתא, כמה הוא שיעור
כדי להתחייב מלקות חמש קרחה, כגרים, אחרים אומרים,
ששיעורו הוא שיקרח עד כדי שיקרא בשם מראשו ללא שיער.

מביאה הגמרא מחלוקת נוספת בדבר: אמר רב יהודה בר חביבא,
פליגי בה תלמיא תנאי – נחלקו בשיעור זה שלשה תנאים, חד אומר,
שהשיעור הוא כגרים, וחד אומר, שהשיעור הוא כדי שיקרא בשם
מראשו ללא שיער, וחד אומר, שהשיעור הוא כשתי שערות. ואיכא
דמפיק – ויש שמוציא את השיטה הסוברת שתי שערות, ומעיל –
ומכניס במקומה שיטה סוברת שהשיעור הוא כשערות – בגודל
של ערשה, שהוא מקום צמיחת שתי שורות של שתי שערות.
וסימנך שלא תטעה לומר שהוציא את שיטת כגריס והכניס
במקומה כעדשה, ששנינו במשנה (נגעים פ"א מ"ב) בהרת – מין נגע
צרעת באדם, שיעורה הוא כגרים, ומחיה שבתוכה, שהיא סימן
טומאה בנגע הבהרת, שיעורה הוא כשערות, ואף לענין קרחה יש
שיעור כגריס ויש שיעור כעדשה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את שיעור נטילת שיער בשבת
כדי להתחייב חטאת, וממנה מתבאר גם שיעור לענין קרחה: תנא,
הנוטל שיער מלא פי הווג – חוד המספרים בשבת, חייב חטאת.
מבדרת הגמרא: וכמה שיער הוא מלא פי הווג, אמר רב יהודה,
שתיים – שתי שערות. מקשה הגמרא: והתנאי בהמשך הברייתא,
לקרחה – להתחייב מלקות משום קרחה על מת שיעורו הוא שתיים.
משמע שבשבת שיעורו שונה. מתרצת הגמרא: אימא – אמור
בברייתא, וכן לקרחה שיעורו הוא שתיים, ובאה לפרש מה הוא
שיעור מלא פי הווג.

הגמרא מביאה ברייתא שמבואר בה בפירוש ששיעור מלא פי
הווג הוא שתי שערות: תנאי נמי הכי – שנינו כן אף בברייתא,
הנוטל שיער מלא פי הווג – חוד המספרים בשבת, חייב חטאת,
וכמה הוא שיעור מלא פי הווג, שתיים – שתי שערות. רבי אליעזר
אומר, שיעור החיוב לענין שבת הוא שעה אחת. ומזדים חכמים

לרבי אליעזר, במלקט שערות לבנות מתוך שערות שחורות,
שאפילו ליקט רק שעה אחת, שהוא חייב חטאת, שכיון שמקפיד
על שיער לבן בין שערות שחורות, כדי שלא יראה כוון, נחשב
ליקוטו מלאכה חשובה, וחייב על כך משום גזול. ודבר זה, אפילו
בחול אסור לאיש לעשותו, משום שגנאמו (דברים כה ב) לא ילכש
בגד שמלת אשה, וכשמלקט שערות לבנות מתוך שחורות
מתנאה הוא בנוי אשה.

שנינו במשנה: והמקף פאת ראשו וכו', הגמרא מביאה ברייתא
המבארת מה נחשב פאת הראש: תנו רבנן, פאת ראשו היינו סוף
ראשו, ואיזהו סוף ראשו לחייב את המקף משום לא תקיפו, זה
המשנה צדעיו – צידי ראשו שיש בהם שיער, לאחורי אָנו ולפניהו
ו-למצחו, שבמצח ובאחורי האוזן אין שיער, ובצידי הראש יש,
ועל ידי שנטול את כל השיער המפסיק בין אחורי אוזנו למצחו
משוה אותם להיות ללא שיער, וזוהי הקפת הראש.

תני תנא קמיה דרב חסדא – אמורא השונה ברייתות שנה ברייתא
לפני רב חסדא, אחד ו-בין המקף ואחד ו-בין המקף לזקה משום
לא תקיפו. אמר ליה רב חסדא, מאן דאביל תמרי בארבינא לך –
וכי מי שאוכל תמרים מתוך כברה שלקט חבירו ביום טוב מהעץ,
ונהנה זה מהאיסור שעשה חבירו, לוקה, כלומר, הניקף שלא עשה
דבר מדוע לוקה, הרי הוא לאו שאין בו מעשה. והוסיף ואמר לו,
דאמר לך מני – אם ישאלו אותך כשיטת מי היא הברייתא הזו,
תאמר ששיטת רבי יהודה היא, דאמר, לאו שאין בו מעשה לזקין
עליו, ועל כן אף הניקף שלא עשה דבר, לוקה.

הגמרא מביאה ביאורים אחרים בברייתא: רבא אומר, מה ששנינו
שחייב משום ניקף, מדובר במקף לעצמו, שעושה מעשה. ודבר
הכל היא, וחייב שתי מלקיות, גם משום מקף וגם משום ניקף. רב
אשי אומר, אף בניקף על ידי אחר אפשר להעמיד זאת, במקינע –
שממציא למקף את שערותיו כדי שיקפנו, ודבר הכל הוא, כיון
שעושה בזה מעשה.

שנינו במשנה: והמשחית פאת וקנו. הגמרא מביאה ברייתא
המבארת מהי פאת הזקן: תנו רבנן, פאת וקנו היינו סוף וקנו, ואיזהו
סוף וקנו, שכולת וקנו, ובכלל שיבולת הזקן כל חמשת המקומות
המנויים במשנה.

שנינו במשנה: והמשחית שריטה אחת וכו' על המת חייב. הגמרא
מביאה ברייתא לבאר את אופני החיוב: תנו רבנן, נאמר בפסוק
(ויקרא יט כח) 'ושחט לגפשו לא תתנו בגשרכם', וכול אפילו שחט
מחמת צערו על ביתו שנפול, ועל ספינתו ששקעה בים חייב, תלמוד
לומר 'ושחט לגפשו', כלומר, אינו חייב אלא אם שורט מחמת צערו
על נפש חמת בלבד.

ומנן למשרט בבשרו המש' שריטות מחמת צערו על מת אחד שהוא
חייב מלקות על כל אחת ואחת, תלמוד לומר 'ושחט', שמיתור
הוא'ו למדים לחייב על כל שריטה ושריטה.

רבי יוסי אומר, מנן למשרט שריטה אחת בצערו על חמשה מיתים
שהוא חייב על כל אחת ואחת מנפשות המתים, תלמוד לומר
'לגפשו', לחייב על כל נפש ונפש ששורטים מחמתה.
מקשה הגמרא על רבי יוסי: והא אפיקתיה – והרי כבר למדנו
מ'לנפש' לפטור את השורט לביתו שנפול ולספינתו ששקעה בים,
וודאי שרבי יוסי אינו חולק על כך, שהרי אין לו מקור להוציא את
הפסוק מפשוטו, ומנן לו לדרוש שחייב על כל נפש ונפש.

אין לך דבר בעולם שהוא רק שלילי, אלא בהכרח שיש בו איזה דבר חיובי.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 ה. אבל מחט שאינה נקובה התחובה בבגדו אפלו במקומות שדרך לתחוב בהם בחול פטור מפני שמחט
2 זו הואיל ודרךה לשמש באותן המקומות שבבגד לצורך הלבשה הרי היא כבית יד לאותן מקומות
3 ותורת מלבוש עליה⁶⁵ ומכל-מקום מדברי סופרים אסור לצאת בה מפני שראשה העב שאינו נקוב יש עליו
4 תורת תכשיט ויש לחוש שמא ישלפנו מבגדו להראות נזיה לאחרים⁶⁶ וישפח ויביאנו בידו ואף אם אין
5 עליו תורת תכשיט כלל אין להקל⁶⁷ לפי שיש חולקים ואומרים שאיש היוצא במחט שאינה נקובה התחובה
6 בבגדו לצורך הלבשה הרי זה חייב כ"כ.

ביאורי הלכה

בהם רק בשעה שמשמשים לסגירת השרוולים⁷⁰.
[כג] הרי זה חייב - מותר לצאת בסיכות ראש המחזיקות
הכיפה (או העניבה⁷¹) שלא תיפול או תזוז⁷², וכן
בשעת הצורך אפשר לצאת בסיכות או גומיות
שתוחבים בזקן כדי להעמידו מקופל⁷³, ויש לתחבם
יפה שלא ייפלו⁷⁴.
[כא] הרי זה חייב - סיכות המיועדות בעיקרן לחבר או
לקצר את קצות הבגד, או להצמיד קרעים בבגד - מותר
לצאת בהן בשבת⁶⁸ (כשהן תחובות בבגד לפחות ב'
תכיפות⁶⁹), אך לא במחט המיועדת לתפירה.
[כב] הרי זה חייב - כפתורים המיועדים לסגירת
שרוולים (חפתים) שאינם תפורים בבגד - מותר לצאת

ציונים והוספות

יש שהקילו בחפתים העשויים זהב ומשמשים כתכשיט אף
שאינם משמשים לבגד (כדלהלן סי' שהקילו בתכשיט
לאיש).
(71) שו"ת באר משה ח"ג סי' סז. ואם היא סיכה המיועדת
רק לכך - אין צריך לתוכפה ב' פעמים.
(72) שהוא צורך מלבוש ומותר (שו"ת או נדברו ח"ב סי'
מה).
(73) בבדה"ש סי' קמו סוס"ק כא כתב: ושמעתי שיש מהן
שתוחבין בראש הזקן תחת הסנטר מחט שקורין "האר
נאדל" שנשים משתמשות בו להעמיד הצעיף על השערות,
ובזה אסורין לצאת חוץ לעירוב, דהמחט הזה הוא משאוי
שאינו צורך לבישה ולא תכשיט, ואע"פ שצריך לו שלא
ישתמשו שערות הזקן לצד מטה, מ"מ כיון שאין דרך רוב
העולם בזה, לא הוא המחט דרך לבישה דבטלה דעתן אצל
כל אדם שדרך העולם שאין מקפלין זקנם. ולבד כ"ז הרי
באיש היוצא במחט שאינה נקובה התחובה בבגדו לצורך
הלבישה י"א דחייב והיא דעת הרי"ף כמ"ש אדמו"ר (סי'
ש"א ה'), אלא שכאן פטור אבל אסור שאין מוציאו כדרכו
אלא כלאחר יד. ע"כ.
ולענ"ד, גם דברי רבינו שצריך שיהיה דרך בני אדם ללבוש
המחט, אינם אלא במחט הצריכה להיות בטלה לבגד
(מחמת שמשמשת לו כבית יד), וכשאין רגילות בזה - אין
רואים את המחט כחלק מהבגד. אמנם כאן מניח את הסיכה
בזקנו בדרך לבישה, ובדוגמת כבלים שברגלי האסורים
דלהלן סט"ו (שוודאי שאין דרך ללבושם ואעפ"כ נחשבים
כמלבוש), או לפשתן סרוק וצמר מנופץ שנותנים על גבי
המכה (להלן סי"ח, אלא שצ"ע אם אין דינם כבגד), אלא
שבבדה"ש הסתפק לאסור (על פי המהדו"ב) גם בדבר
שנותנים ישר על הגוף כמו במשיחה שנותנים על המכה
שלא תסרט.

(65) עד"ז בסי' שג ריש סי"א: שכיון שהיא משמשת לה
לצורך לבישה הרי היא כבית יד להמלבושים.
(66) שבתכשיט המיוחד לאיש ולאשה גזרו גם באיש שמא
ישלפנו, כדלקמן סי'.

(67) ובסי' שג סי"א (לגבי העמדת קישורי אשה): ועכשיו
נהגו להקל במחט שאינה נקובה שראשה אחד עב מפני
שאינו עשוי כעין תכשיט.

(68) בשוע"ר משמע שאין להקל במחט - גם כשדרכם בכך
משום שישנם המחייבים חטאת גם במקרה זה, אמנם
במהדו"ב (לסי' שא ד"ה אבל, ושם הג"ה יב), כתב שאינו
מוכרח ואפשר דהמחייבים חטאת מיירי שלא בדרך לבישה.
ובתהלה לדוד (ס"ק ה) תמה על איסור זה "ולא ידענא
טעמא מאי", והסיק שצ"ע אם יש להחמיר כ"כ בשפילק"א
בזמן הזה דנראה לכאורה דרך אנשים להעמיד קשוריהן
בכך ובפרט בכרמלית.

גם בבדה"ש (סי' קטו ס"ק כט) הסיק שמותר לצאת במחט
הסוגרת את המעיל וכיו"ב כל שהיא מיועדת לזה, אבל לא
במחט שאינה מיוחדת לזה (מין שפילקע כפולה הנקראת
נאגראפקא).

(69) כדי שהיתר הסיכות שבזמננו יהיה מרווח גם על פי
שוע"ר יש לומר שמחט שבזמננו הייתה חשובה יותר ממחט
שבזמננו, ולכך היו רגילים להשתמש בה גם לדברים
נוספים, משא"כ סיכה הניתנת בבגד, ולכך אם יתחבו
הסיכה בבגד לפחות ב' תכיפות - תהיה בטלה לבגד לגמרי
כדין מטפחת דלהלן.

ולעניין תחיבת הסיכה בשבת עצמה, ראה על סימן שמ.
(70) בבדה"ש סי' קטו ס"ק כט, כיון שאינם בטלים לבגד
והם משוי, ועוד שיש חשש שיפלו ויביאם בידו. ושלא
ככפתורי הבגד, שמותר לצאת בהם גם כשאינם משמשים
לסגירת הבגד.

- 1 (ואף לפי סברא הראשונה אין להתיר במחט שאינה נקובה שאין עליה תורת תכשיט כלל אלא בזמן שדרוך
- 2 האנשים לתחוב מחט שאינה נקובה בנגדיהם לצורך הלבישה שנעשית מחט זו להם בבית יד לבגדיהם
- 3 הואיל ודרפה לשמש לצורך לבישתם אבל בזמן שאין דרכם בכך אם היא תחובה בשבת במקום שדרוך
- 4 לתחובה בו בחול לפעמים בשרוצה להוליכה לאיזה מקום חיב ואם לאו פטור אבל אסור מדברי סופרים
- 5 בשאר כל הוצאה שלא בדרפה בחול).
- 6 וכל זה באיש אבל דין האשה במחט הנקובה ושאונה נקובה יתבאר בסימן שג 75:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו סעיף ה

ציונים והוספות

- והנה סברתו לאיסור מבוססת על המהדו"ב (שאז אסורים גם הכבלים שהותרו בשו"ע), אמנם בהגהה י על המהדו"ב כתב שייתכן שהרי"ף שהחמיר לגמרי אפילו במחט שאינה נקובה - לא דיבר כשלושה לצורך המלבוש, ואם הרי"ף לא חייב חטאת במחט שאינה נקובה, הרי גם לדעת המתירים יש להקל יותר (משמע קצת משוער שהטעם להחמיר כ"כ הוא מפני דעת הרי"ף המחייב חטאת). ועוד סברא להקל בסיכה שנותנים בזקן, שאף שרוב אנשים אינם מקפלים הזקן, מכל-מקום רוב המקפלים נותנים סיכה
- בזקנם, ונחשב כדרך בני אדם (ואז מותר ליתן הסיכה אפילו למהדו"ב שאין לצאת בכבלים).
- 74) אף אם הם גומי או סיכה שאין להם ערך ומשליכים אותם אם ייפלו, וכן אין ליתן יותר מסיכה אחת הנצרכת לזה.
- 75) סעיף יא, שם נתבאר שאשה מותרת לצאת לכתחילה במחט שאינה נקובה המשמשת ללבישה ושאונה עשויה לתכשיט.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום-טוב - לפי לוח "רב יומי"

- 1 יח תרנגולת שנשחטה ביום טוב ומצא בה ביצים מותרות
 - 2 אפילו הוא יום טוב שאחר השבת והביצים הן גמורות
 - 3 עם קליפתן כמו שרגילין להיות בשעת לידתן ואין חוששין
 - 4 שמא אם לא היה שוחטה היו נולדין היום ונמצא שכבר
 - 5 נגמרו מאתמול בשבת דאף שנגמרה בשבת אין זו חשובה
 - 6 הכנה אלא אם כן נולדה ע"י גמר זה אבל כשלא נולדה ע"י
 - 7 גמר זה אין גמר זה נקרא הכנה לפי שטעם הביצה הוא שזה
 - 8 קודם גמר זה ואחר גמר זה:
 - 9 יט אפרוח שנולד ביום טוב אסור באכילה ובטלטול עד
 - 10 הערב מפני שהוא מוקצה ואף המתירין מוקצה ביו"ט
 - 11 מודים במוקצה כזה שעד שיצא האפרוח לאויר העולם לא
 - 12 היה ראוי לכלום ואף הכלבים לא היו אוכלין אותו כשהיה
 - 13 בקליפתו.
 - 14 ואם נולד בשבת אסור ביו"ט שלאחריו מן התורה לפי שע"י
 - 15 לידה זו הוכן לאכילה וכיון שבשבת אי אפשר לשחטו
 - 16 ולאכלו נמצא שהוכן בשבת לאכלו ביו"ט שלאחריו וכבר
 - 17 נתבאר דאין שבת מכינה ליום טוב:
- חלק ד סימן תקיג דין ביצה שנולדה ביו"ט:
- 18 א אסור לכבות דליקה ביו"ט אפילו רואה ביתו שנשרף
 - 19 אלא אם כן יש שם חשש סכנת נפשות שאז מותר
 - 20 לכבות אפילו בשבת כמ"ש בסי' של"ד ע"ש:
 - 21 ב במה דברים אמורים כשמכבה משום הפסד ממנו בלבד
 - 22 אבל אם יש צורך אכילה בכבייה זו כגון שעדיין לא
 - 23 גמר סעודת יום טוב ואם ישרף ביתו לא יהיה לו מקום
- 41 ה אסור לכבות את הנר אפילו צריך לכבותו בשביל הנאת
 - 42 הגוף כגון שרוצה לשמש מטתו ואין לו חדר אחר
 - 43 להוציא את הנר לשם אלא יכפה עליו את הכלי ועל דרך
 - 44 שנתבאר בסי' רע"ז [ז] עיין שם או יעשה לפניו מחיצה ועל
 - 45 דרך שנתבאר בסי' שט"ו עיין שם:
 - 46 ו נר של שמן שהוא דולק אסור להגביהו קצת כדי
 - 47 שיסתלק השמן לאחוריו ולא יכבה את האש ואין צריך

אפשר בלא כיבוי וכן אסור לפתוח דלת או חלון כנגד נר
הדולק אפילו אין רוח מנשבת כלל כמו שנתבאר בסי' רע"ז
לענין שבת ע"ש אבל מותר לפתוח כנגד המדורה אפילו
בשעה שהרוח מנשבת שהרי אינו מכבה אלא מבעיר:

יא אסור לחמם נר של שעה ולדבקו בכותל או במנורה
גזרה שמא ימרח דהיינו שישפשפנו להחליקו על פני
שטח הכותל והוא תולדת הממחק:

יב נר שכבה ורוצה לחזור ולהדליקו בו ביום מותר לחתוך
הפחם שבראש הפתילה כדי שתהא נוחה לידלק אפילו
בכלי המיוחד לכך אבל אם אינו רוצה לחזור ולהדליקו בו
ביום אסור להסיר הפחם אפילו בידו שהרי הוא מכין מיום
טוב לחול:

יג נר של בטלה דהיינו שאינו צריך לו כלל אסור להדליקו
ביו"ט שלא הותרה הבערה אפילו שלא לצורך אוכל
נפש אלא אם כן יש בה צורך היום קצת אבל אם הוא
מתכוין להרבות בנרות לכבוד יו"ט אין זה נר של בטלה
ואפילו כבר בירך על הנרות יכול להוסיף עליהם עוד נרות
להדליקן לכבוד יו"ט ואין זה נקרא נר של בטלה אלא אם
כן מתכוין בנרות כדי להראות עשרו ונדיבתו ואינו מתכוין
כלל בזה לכבוד יום טוב:

יד וכן כל נר של מצוה כגון נרות של בית הכנסת אין זה
נר של בטלה ומותר להדליקן אפילו ביום טוב אחר
מנחה ואין בזה משום מכין מיו"ט לחול שהרי בהדלקתו
יש מצוה לאותה שעה אפילו אין שם שום אדם בבית
הכנסת מפני שהוא כבוד המקום כשמדליקין נרות לפניו
שנאמר על כן באורים כבדו ה':

טו אבל אסור לתקן ביו"ט ראשון מהפתילות והעששיות
של נרות בית הכנסת שאינו כדי להדליקן בו ביום
ואינו מתקנן אלא כדי שיהיו מזומנים לו להדליקן בליל
יו"ט שני וכן אסור להעמיד הנרות של שעה כדי להדליקן
בליל יו"ט שני לפי שאסור להכין שום הכנה מיו"ט לחבירו
אפילו דבר שאין בו שום חשש מלאכה כמ"ש בסי' תק"ג
ומכל מקום מותר לאדם להדליק נרות בביתו ביו"ט ראשון
סמוך לחשכה ואין זה כמכין מיו"ט לחבירו שהרי אף
באותה שעה שמדליק הוא צריך לאור הנר כיון שכבר
החשיך היום:

טז אסור להניח נר דולק על גבי אילן אפילו מערב יו"ט
אם רוצה להניחו דולק שם עד הלילה גזרה שמא
יטלנו מעל גבי האילן לכשיכבה ביו"ט ונמצא משתמש
במחובר לקרקע ביו"ט עיין סי' של"ו:

יז אין פוחתין נר של חרס דהיינו כשעודו רך כמו ביצים
של יוצר וממעכים אותו ביד לעשות לו בית קבול
וביו"ט אין לעשות כן מפני שהוא מתקן כלי וכן אסור ליטול
מהנר את הקש שמשימין באוירו בעודו רך כדי שלא יפלו
הדפנות יחד וכשמתייבש הנר נוטלין הקש ממנו וביו"ט
אסור ליטלו מפני שהוא מתקן כלי שזהו גמר מלאכתו:

יח שני כלים שהן מחוברים יחד בתחלת עשייתן כמו
שדרך לעשות שתי כוסות או שתי נרות דבוקין זה בזה

לומר שאסור להסתפק מהשמן שבנר הדולק דכיון שמסיר
שמן מעט מהנר הוא גורם שהשמן הנשאר בנר מתרחק מעט
מאור הדולק ועל ידי זה כהה אורו קצת והרי זה כמכבה:

י וכן אסור להוציא פתילה הדולקת בנר אפילו רוצה
להניחה מיד בנר אחר דמיד שמוציאה הוא מכהה אורה
ואין זה מועיל כלום מה שמניחה מיד בנר אחר או
שמחזירה מיד לאותו הנר במה דברים אמורים כשמוציאה
לגמרי מן השמן אבל מותר להוציא מקצתה העליון חוץ
לשמן כדי שתאחזו האור בזה המקצת שהוציא מהשמן
ותהא הפתילה דולקת יפה ואם אינו יכול לאחזו בפתילה
להוציא מקצתה חוץ לשמן מחמת שהשמן סמוך מאוד לאש
הדולק מותר להגביה הנר מעט כדי שיסתלק השמן מעט
לאחוריו ויוכל לאחזו בפתילה ולהוציא מקצתה כדי
שתאחזו בו האור ואח"כ יחזור ויקרב השמן אל האש
כשהיה דכיון שבהגבהה זו אינו מכהה לגמרי את אור הנר
שהרי מקצת הפתילה נשארה מונחת בתוך השמן וע"י
הגבהה זו יוכל להרבות את אורו יותר ממה שהיה מקדם
לפיכך אין כאן חשש כיבוי כלל:

י נר של שמן שהוא דולק יפה מותר להניח בתוכו עוד
פתילות הרבה ולהדליקם כדי שיכלה השמן במהרה
ואין זה דומה לגרם כיבוי שהוא אסור כמו שיתבאר כיון
שהוא עושה כן ע"י ריבוי הבערה וכן מותר לכפול נר של
שעה ולהדליקו כדי שישרף במהרה וכן מותר להטות נר
דולק של שעה או של חלב להתך השעוה או החלב כדי
שיכלה הנר במהרה אע"פ שעל ידי זה גורם למהר כיבוי
מכל מקום כיון שהוא עושה זה ע"י ריבוי הבערה הרי זה
מותר וכן מותר לקצרו ע"י שיבעירונו באמצעיתו עד
שיחלקנו לשתי נרות דולקות אפילו אינו צריך כלל להדליק
חלק השני אלא כדי שישרף הנר במהרה.

אבל אסור לקצרו ע"י שיחתכנו מלמטה בסכין או בדבר אחר
אפילו אם הוא נר גדול מאוד וחס עליו שלא ישרף כולו
מפני שהוא גורם למהר כיבוי הנר שלא ע"י ריבוי הבערה:

ט אבל מותר ליתן למטה סביבות הנר דבר המונעו
מלהשרף בענין שיכבה כשיגיע לשם כגון לתחבו לתוך
חול תיחוח בענין שאין נעשית בו גומא כמ"ש בסי' תצ"ח
דכיון שאינו עושה מעשה בגוף דבר הדולק אע"פ שהוא
גורם למהר כיבוי אין בכך כלום ואע"פ שאסור לגרום כיבוי
אם לא במקום הפסד כמו שנתבאר בסי' של"ד מכל מקום
כיון שהדבר המונע סביבות הנר אינו מכבה ממש את האש
אלא שהוא מונע אותו מלהשרף לפיכך לא גזרו בזה משום
גרם כיבוי וכן אם מונחים הרבה חתיכות חלב או שעוה
בתוך הנר מותר ליקח אחת מהחתיכות הרחוקות מהפתילה
שהרי אינו נוגע בגוף דבר הדולק כיון שחתיכה שהוא נוטל
אינה מחוברת עם חתיכה הדולקת:

י אסור להעמיד נר דולק במקום שהרוח שולטת שם אפילו
אין רוח מנשב כלל גזירה שמא יעמידנו שם בשעה
שהרוח מנשב ונמצא בא לידי כיבוי ואע"פ שהוא אינו
מתכוין כלל לכיבוי מכל מקום כיון שהרוח מנשבת אי

בשבת כך הוא חייב ביו"ט לפיכך צריך לברך בשעת הדלקה
אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק נר של יו"ט.

ואותו נר שבירך עליו הואיל ונתכוין בו לשם מצות הדלקת
נרות ביו"ט לפיכך אסור להסתפק ממה שנשתייר ממנו
לאחר שנכבה כגון אם הוא של שומן אסור לאכלו ביו"ט
אלא יחזור וידליקנו בו ביום או ימתין מלהסתפק ממנו עד
מוצאי יו"ט.

במה דברים אמורים כשהדליקו קודם כניסת ליל יום טוב
דכיון שבשעת כניסת יו"ט היה אסור להסתפק ממנו מחמת
שהוקצה כולו לשם הדלקת מצוה והמסתפק ממנו בשעה
שהוא דולק לשם מצוה הוא מבזה את המצוה וכיון שנאסר
מחמת מוקצה בתחלת כניסת יו"ט נאסר לכל יו"ט כולו אבל
אם הדליקו אחר כניסת תחילת ליל יו"ט מותר להסתפק
ממנו לאחר שנכבה דאין מוקצה לחצי שבת כמו שנתבאר
בסי' ש"י ע"ש ומכל מקום בשעה שהוא דולק אסור
להסתפק מן השומן הנוטף מהנר לפי שבשעה זו הוא
מוקצה כולו למצותו אבל מותר לטלטלו לאחר שנטף מהנר
מאליו אפילו בשעה שהנר דולק שהרי הוא ראוי לחזור
ולהדליקו באותה שעה ואינו מוקצה אלא מלהסתפק ממנו:

כה וכל זה בנר שבירך עליו שנתכוין בו לשם עיקר מצות
הדלקת הנר ביו"ט אבל שאר הנרות שמוסיף לכבוד
יו"ט מותר להסתפק מן הנוטף אפילו בשעה שהנר דולק
ואין צריך לומר שמותר להסתפק ממה שנשתייר מן הנר
לאחר שנכבה אפילו נדלק קודם כניסת ליל יו"ט ואע"פ
שבתחילת כניסת יו"ט לא היה יכול להתוך אפילו מעט
שומן מן הנר הדולק מפני שהוא גורם למהר כיבוי וכמ"ש
למעלה וכיון שנאסר להסתפק ממנו בתחלת כניסת יו"ט
נאסר לכל היום כולו מכל מקום כיון שאף בתחלת כניסת
יו"ט היה לו צד היתר להסתפק ממנו דהיינו ע"י שישים
סביבות הנר דבר המונע אותו מלשרוף בענין שיכבה
כשיגיע לשם ויוכל להסתפק ממנו נמצא שלא נאסר מעולם:

חלק ד סימן תקיד שלא לכבות ביום טוב:

א נכרי שהביא דורון לישראל מיני פירות שיש מאותו
המין במחבור לקרקע שיש לומר שאלו שהביא היו
מחוברין לקרקע בתחילת כניסת יום טוב וכן אם הביא מיני
בעלי חיים שיש מאותו המין מחוסר צידה לומר שאלו
שהביא היו מחוסרין צידה בתחלת כניסת יו"ט הרי אלו
אסורין באכילה ובטלטול עד הערב ואפילו עבר או שכח
ונתן לתוך פיו אסור לבלוע אלא יפלוט מיד כדין כל
מאכלות אסורות.

ואפילו לערב אינן מותרין אלא לאחר שהמתין בכדי שיעשו
(פירוש בכדי שילך הנכרי למקום שליט או צד משם
ויגמור המלאכה ויחזור לכאן כמו שיתבאר) דכיון שהביא
הדורון לישראל בודאי ליקט או צד לשמו וכל המביא דורון
הוא מתכוין להביא מן המשובת והמובחר ויביא מאותן
שליקט וצד היום ונמצא שעשה הנכרי מלאכה גמורה ביו"ט
לצורך הישראל לפיכך הצריכו חכמים להמתין בכדי שיעשו

1 אין פוחתין אותם לשנים ביו"ט מפני שהוא מתקן כלי אבל
2 אם לא נדבקו בתחלת עשייתן רק אח"כ נדבקו ממילא דרך
3 עראי מותר לפוחתן אפילו בשבת שאין כאן תיקון כלי כיון
4 שכבר היו מפורדין לאחר גמר מלאכתן עיין סוף סי' ש"מ:

יט פתילה שהיא ארוכה ורוצה לקצרה אסור לקצרה ביו"ט
6 בין בסכין בין באור ואפילו רוצה לפרק מקצתה בידו
7 אסור מפני שהוא כמתקן כלי שעושה מפתילה ארוכה
8 פתילה קצרה וכן אם רוצה לחלקה לשתי פתילות אסור
9 לחתכה בסכין או בידו אלא נותן שתי ראשיה בפי שתי נרות
10 ומדליקה באמצע דאז אין ניכר שמתכוין לתקן כלי אלא
11 להדלקה בעלמא במה דברים אמורים כשצריך שתי הנרות
12 להאיר או לכבוד יו"ט אבל אם אינו צריך אלא לאחת מהן
13 ואינו מדליק השנית אלא כדי לקצר הפתילה של הראשונה
14 הרי זה אסור:

כ אסור לעשות פתילה דהיינו שאסור לגדלה לכתחלה
15 ביום טוב מפני שהוא מתקן כלי אבל אם כבר היתה
16 גדולה מערב יום טוב אלא שאינה קשה כל צרכה מותר
17 למעכה בידו כדי להקשותה מפני שהוא תיקון כלאחר
18 ידומות לשרותה בשמן קודם שניחנה בנר רק שיזהר
19 מלשרותה בשמן שבנר דולק שהרי ממעט מעט שמן מהנר
20 והרי זה כמכבה כמ"ש למעלה אבל אסור להבהב (פירוש
21 לחרוך) אותה באור כדי שתאחזו בה האור יפה מפני שהוא
22 כמתקן כלי:

כא יש למחות ביד מקצת ההמון הנוהגים ביום שמחת
24 תורה להבעיר מיני נפט שקורין פולווי"ר דאף שהם
25 מתכוונים לשמחת היום מכל מקום שמחה זו אינה שוה לכל
26 נפש ואסור להבעיר בשבילה ביו"ט כמ"ש בסי' תקי"א אבל
27 מותר לקבוע פולווי"ר בשפופרת שתחוב בתוכה נר של
28 שעה או של חלב דכשיגיע האור לשם יתבער פולווי"ר
29 מאליו ואע"פ שהוא גורם על ידי זה כיבוי הנר מכל מקום
30 כיון שהוא מתכוין למצוה התירו לו גרם כיבוי כדרך
31 שהתירו גרם כיבוי במקום הפסד ממנו כמ"ש בסי' של"ד:

כב כשם שאין גודלים פתילה לכתחלה ביו"ט מפני שהוא
33 כמתקן כלי כך אסור להתיר קליעתה ביו"ט מפני
34 שהוא כסותר כלי וכן נר קלוע של שעה אסור להתיר
35 קליעתה ביו"ט:

כג אסור להסיר הפחם שבראש הנר כשהוא דולק בין ביד
37 בין בכלי מפני שהוא מכבה הפחם בידים ואע"פ
38 שכיבוי זה הוא צורך הבערה שעל ידי כך הנר דולק יפה
39 מכל מקום כיון שאין בהבערה זו צורך אוכל נפש ממש
40 אלא כדי להאיר אסור לכבות בשבילו שמלאכת הכיבוי לא
41 הותרה אלא לצורך אוכל נפש ממש כמ"ש בסימן תק"ז אבל
42 מותר לנפץ את הפחם באצבעו כיון שאינו מכבהו בידים
43 ואין צריך לומר שמותר להטות באצבעו את ראש הפתילה
44 כדי שתדלק יפה:

כד כשם שחייב אדם להדליק בביתו נר אחד לכל הפחות

13 אבל אם הביא לו ביו"ט שחל להיות בערב שבת כיון ששני
14 הימים הן קדושים בודאי צריך להמתין במוצאי שבת בכדי
15 שיעשו שאם לא ימתין ויאכל מיד הרי נהנה ממלאכת יו"ט
16 שהרי אם לא היה מביא לו ביו"ט לא היה יכול ליהנות מהן
17 בהיתר אלא אם כן היה מביא לו במוצאי שבת לפיכך צריך
18 להמתין בכדי שילך לשם ויביא והוא הדין ביו"ט שחל
19 להיות אחר השבת והביא לו בשבת שאסורין עד שימתין
20 במוצאי יו"ט בכדי שיעשו וכן הדין בשני ימים טובים של
21 ראש השנה ששני הימים הן קדושים בודאי כמ"ש בס"י ת"ר
22 לפיכך אם הביא לו ביו"ט ראשון צריך להמתין במוצאי
23 יו"ט שני בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת יו"ט.

חלק ד סימן תקטו דין דברים הבאים ביום טוב חוץ לתחום:

1 שלא יהנה כלום ממלאכת יו"ט הנעשית בשביל ישראל
2 ומטעם זה אפילו אדם אחר שלא הובא בשבילו צריך
3 להמתין בכדי שיעשו שלא יהנה ממלאכת יו"ט.
4 ולפי זה הטעם אם הביא ביו"ט ראשון מותרים באכילה
5 ביו"ט שני של גליות לאחר שהמתין לערב כניסת יו"ט שני
6 בכדי שיעשו ואע"פ שאי אפשר לעשות מלאכה זו בערב זה
7 שהוא יו"ט ונמצא שנהנה ממה שהביא הנכרי ביו"ט מכל
8 מקום ממה נפשך אם ערב זה הוא יו"ט הרי יו"ט ראשון
9 שהובא בו היה חול ואינו צריך להמתין כלל ומכל מקום
10 קודם שהמתין בכדי שיעשו אסורין ג"כ בטלטול כיון
11 שהיום הוא יו"ט והן אין ראויין עדיין לאכילה וכל שאינו
12 ראוי לאכילה אסור לטלטלו ביו"ט.

תורה אור' פרשת ויצא - הפרשה החסידית

ושבתתי בשלום אל בית אבי

27 "ישועות" הוא מלשון שְׁעָה, כמו שכתוב (בראשית ד, ד):
28 "וישע ה' אל הבל וגו'", שהוא בחינת ירידת והמשכת
29 אורו יתברך למטה מטה כו'.
30 אף בהשתלשלות אור ה' כל כך בצמצומים רבים עד
31 שבא גם למטה בבחינת חרן, נעשה עלמא דפרודא
32 לגמרי. וכמו שכתוב (בראשית ב, י): "ונהר יצא מעדן" -
33 שהוא בחינת חכמה-עילאה, "להשקות את הגן כו',
34 ומשם יפרד": ששנמשך משם בהשתלשלות רבות
35 וצמצומים רבים, נעשים בחינת נפרדים בתכלית;
36 ויעקב אבינו עליו השלום רצה להעלותם למעלה
37 מעלה, שיהיה גם למטה בחינת יחוד ובטול ממש כמו
38 שהוא למעלה - "חיוהי וגרמוהי חד" כו', ולזאת נאמר:
39 "ויקח מאבני המקום כו":
40 כי הנה נודע שאבנים נקראו אותיות, וכמו שכתוב
41 בספר יצירה: "שתי אבנים בונות שני בתים, שלש אבנים
42 בונות ששה בתים כו'", להיות כמו שמאבנים הרבה
43 נעשה בית אחד שיכולים לדור בתוכו, כמו כן מאותיות
44 הרבה נעשו תיבות שבהם התלבשות השכל.
45 וגם, כמו שהאבנים הם בחינת דומם, שהוא מדרגה
46 היותר תחתונה מכל הד' יסודות - דומם, צומח, חי,
47 מדבר, כמו כן האותיות לגבי השכל המלוכש בהם הם
48 בחינת דומם בתכלית - שאינם מערף השכל כלל. נמצא
49 מוכן מכל הנ"ל שאבנים נקראו אותיות.
50 וכמו כן הוא למעלה:
51 דהנה בתיב (תהלים לג, ו): "בדבר ה' שמים נעשו כו".
52 וכמו שכתוב (תהלים קמח, יא): "מלכותך מלכות כל

1 "ושבתתי בשלום אל בית אבי והיה יהיה לי לאלקים.
2 והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלקים כו"
3 (בראשית כח, כא-כב);
4 וצריך להבין השיבות של האבן עם שם הויה -
5 שששהויה יהיה לאלקים, אז דוקא יהיה האבן "בית
6 אלקים כו".
7 גם צריך להבין: כי לשון "האבן הזאת" הוא לשון
8 נקיבה, ומלת "יהיה" הוא לשון זכר.
9 ולהבין את כל הנ"ל, צריך להקדים ולבאר מה
10 שכתוב לעיל מניה (בראשית כח, יא, יח): "ויפגע במקום [...] ויקח מאבני המקום ושם מראשתי וגו', ושם אתה
12 מצבה כו' וצריך להבין ענין האבנים - מה הן?
13 וגם, מה שהיו תחלה אבנים הרבה כמו שכתוב: "ויקח
14 מאבני המקום וגו'", ויעקב עשה מהן אבן אחת כו'.
15 אף הנה, בריש הפרשה בתיב (בראשית כח, י): "ויצא יעקב
16 מבאר שבע וילך חרנה". פירוש: יעקב הוא בחינת
17 יו"ד-עקב, שהוא בחינת המשכת חכמה-עילאה, שהוא
18 בחינת י', למטה מטה גם בבחינת עקביים. וזהו "ויצא
19 יעקב מבאר שבע וילך חרנה": שבחינת יעקב הוא
20 הממשיך מבחינת באר-שבע שהוא למעלה מעלה,
21 איהו וחיוהי וגרמוהי חד", עד השתלשלות למטה מטה,
22 למדרגה היותר תחתונה שהוא בחינת "חרן", וכאשר
23 יבואר לקמן בעזר ה',
24 וכמו שכתוב (תהלים מו, ד): "צוה ישועות יעקב":
25 "ישועות" הם ש"ע נהורין עילאין, ובחינת "יעקב"
26 מחבר וממשיך אותן למטה בבחינת עקביים גם כן. וגם

כך "וישם אותה מצבה" – הוא בחינת אות היא", שְעִשָּׂה
והמשך מבחינת י' לבחינת ו', להיות התלבשות בחינת
חכמה-עילאה למטה בבחינת תורה ומצות. וכנודע
תמונת אות היא" – שעל ראשו נקודת ה"ד, ואחר כך
הולך ומתמשך למטה; כמו כן אורייתא מחכמה-עילאה
נפקת, ונמשך ומתפשט למטה בדברים גשמיים כו'.

וזהו (בראשית כח, יח): "ויצוק שמן על ראשה":

פירוש: "שמן" הוא בחינת חכמה-עילאה, וכמו
שכתוב (שמות ל, כה): "שמן משחת קדש", להיות גילוי
בחינת חכמה-עילאה ממש למטה בבחינת "מצבה"
הנ"ל, שהוא בחינת תורה ומצות שמלובשים למטה
בדברים גשמיים – "המחליף פרה בחמור כו'"; כשר פסול
כו', עם כל זה יהיה בהם גילוי בחינת חכמה-עילאה
ממש כמו שהוא למעלה.

ובמאמר רז"ל: "מה להלן באימה וביראה, אף כאן
באימה וביראה":

פירוש: "מה להלן" בשעת מתן-תורה על הר סיני
שהיו "באימה וביראה" – שאז היה בחינת גילוי
בתכלית, ששמעו מפי עצמות המאציל (שמות כ, ב): "אנכי
ה' אלקיך כו'", "אף פאן" היינו אף כמו שהתורה
מלובשת למטה בדברים גשמיים, יהיה על ידה גילוי
חכמה-עילאה ממש כמו שהיה אז, וכמו שכתוב (ישעיהו
נא, טו): "ואשים דברי בפיך כו'".

ולחיות גילוי כזה למטה הוצרך יעקב מתחלה
להעלותו למעלה מעלה לבחינת 'סובב כל עלמין'. וכמו
שכתוב (בראשית לא, מה): "וירימה מצבה", להיות פי 'נעוץ
סופן בתחלתו', ועל ידי זה 'נעוץ תחלתו בסופן כו',
שמדרגה היותר גבוה יותר יכולה לירד ולהתפשט מטה
מטה בידוע.

וזהו "ושבתי בשלום אל בית אבי, והיה הויה לי
לאלקים": שכל זה יהיה על ידי העלאות והמשכות,
שממשה-למעלה ומלמעלה-למטה, שהוא בחינת "וישם
מראשתי כו'", ואחר כך¹ "ויצק עליה שמן כו' כנ"ל".

פי הנה "אבי" קאי על יצחק, וכמו שכתוב (ישעיהו סג,
טז): "כי אתה אבינו" – שלעתיד-לבא יאמרו על יצחק "כי
אתה אבינו כו'". והנה יצחק הוא מלשון צחוק ותענוג,
וכמו שכתוב (בראשית כא, ו): "צחק עשה לי כו', כל השמע
יצחק לי". והוא לשון עתיד – שיתגלה בחינת התענוג
העליון שלמעלה. והוא על ידי בחינת הביוררים
שלמטה, בבחינת אתפקיא ואתהפכא מחשוכא לנהורא,
על ידי העלאות והמשכות כנ"ל.

וכמו התענוג והצחוק שלמטה שאינו אלא מאיו
שינוי והתחדשות, כמו למשל צפור המדברת וכדומה,

עולמים". פירוש: שחיות כל העולמות שהם עולמות עד
אין קץ, וכמו שכתוב (איוב כה, ג): "היש מספר לגודליו?" –
הנה עם כל זה, מקור ושרש חיותם אינו אלא מבחינת
מלכותו, שהוא בחינת "דבר ה' כו'" המחיה ומנהיג אותם
מאין ליש תמיד;

להיות שהם נבראים בעלי-גבול – שיש גבול
להשגתו, ו"מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה כו'", ואינם
כלל בערך לגבי אור ה' שהוא בבחינת אין-סוף המתגלה
בעולמות עליונים; ולזאת אין יכולים לקבל חיותם, רק
מבחינת "דבר ה'", שהם אותיות שנבראו בהם שמים
וארץ כו', שהם בחינת דומם לגבי אור אין-סוף ברוך-
הוא. וכמו שכתוב (ישעיהו ג, א): "קדוש ה' צבאות".
ובמאמר רז"ל: "אות הוא בצבאות שלו".

ואף שהם "אלף אלפין", כמו שכתוב (דניאל ג, ט): "אלף
אלפין ישמשוהו, ורבו רבבן קדמוהו וגו'", וכמו שכתוב:
"היש מספר לגודליו", עם כל זה מאחר שהם בעלי-
גבול, חיותם אינו אלא מבחינת אות אחד בלבד, שהוא
בחינת דומם לגמרי לגבי שם הויה שהוא בבחינת
אין-סוף כו' כנ"ל.

והנה השתלשלות כל העולמות ברבוי רבבות
מדרגות, תלוי הכל לפי אופן צירופי האותיות שבבחינת
דבר ה' להתהוות נבראים פרטיים, בעלי-גבול, ונפרדים
כו';

ויעקב אבינו עליו-השלום רצה להעלותם למעלה,
לזאת "ויקח מאבני המקום" שהם אותיות הרבה, ועשה
מֵהֶן אֶבֶן אחת שהוא אות ה"ד, שזהו "וישם מראשתי
כו'":

שכמו שלמטה באדם יש שכל ומדות, והאותיות הם
המלבישים לבחינת שכל ומדות שמתלבשים בהם, כמו
כן למעלה יש בחינת חב"ד ו' תחתונות. רק שם הוא
"חכים ולא בחכמה ידיעא, מבין ולא בבינה ידיעא, ולא
מפל מדות אלין". ששם הוא בבחינת יחוד ובטול
בתכלית, וכמו שכתוב (דברי הימים א' כט, יא): "לך ה' הגדולה
כו'", וחיזיה וגרמוהי חד כו';

ובחינת "דבר ה'" הם האותיות, שבהם מתלבשים
חב"ד ומדות, שהם עשר ספירות עליונות; ובחינת אות
ה"ד שהיא נקודה קטנה, מרמז על דיות שבו מתלבש
בחינת חכמה, שהוא בחינת אין ובטול בתכלית; ואות
ה"א שהיא בחינת התפשטות אורך ורחב מרמז על
שהוא בחינת לבוש לבחינת בינה כו'. וכמו כן שאר
האותיות שבהם מתלבשים בחינת מדות העליונות.

וזהו שיעקב עשה מפל האבנים אבן אחת – שהוא
אות ה"ד – להעלותו לבחינת חכמה-עילאה. ואזי אחר

והנה בחינת התענוג הזה יתגלה לעתיד דוקא, שאז
(זכריה יג, ב): "ואת רוח הטומאה אעביר כי", שלא יהיה עוד
בחינת חשך ובידורים כמו שהוא עתה בעליות וירידות,
אלא כמו שכתוב (שמות לד, כא): "בחריש ובקציר תשובות",
כמבואר במקום אחר. ויהיה בחינת גילוי אור ה' למטה
בבחינת יחוד וביטול בתכלית, כמו שהוא למעלה
בעולמות עליונים ד"איהו וחייהו וגרמוהי חד כי".
שעתה הוא מאין ליש כי, מה שאין פן לעתיד יהיה מיש
לאין בבחינת ביטול ואתהפכא כי.

ואזי יתגלה בחינת ענג-העליון, שהוא בבחינת איך
סוף, והוא בחינת יום הז' – "יום שכולו שבת ומנוחה
לחיי העולמים", שהוא בחינת גילוי ענג-העליון, כנודע
שנעשה מהבידורים שלמטה ב"שיתא אלפי שנין כי".
וזהו "ושבתי כי אל בית אבי": שהוא בחינת חזרה
והשבה של בחינת יעקב, מבחינת חר"ן כנ"ל לבחינת
רנה, שנקרא "בית אבי", שהוא בחינת יצחק, שהוא
בחינת הצחוק והתענוג העליון שיתגלה לעתיד מבחינת
אתכפא ואתהפכא הנ"ל:

וזהו שיאמרו לעתיד על יצחק דוקא "כי אתה אבינו",
להיות פי זהו תכלית המכון בירידת והשתלשלות
העולמות, כדי שעל ידי זה יהיה צחוק ותענוג למעלה
כנ"ל.

וזהו "ושבתי בשלום כי":

כי בחינת ענג הנ"ל שיתגלה לעתיד, הוא דוקא על
ידי בחינת העלאות והמשכות, שהם בחינת הבידורים
למטה בבחינת אתכפא ואתהפכא כנ"ל, שנקרא בחינת
"שלום" להיות כי שלום הוא המחבר שני הפכים. וכמו
שכתוב (איוב כה, ב): "עושה שלום במרומיו" – ש"מיכאל
שר של מים, וגבריאל שר של אש כי"².

והנה כתיב (ישעיהו נז, יט): "שלום שלום לרחוק ולקרוב",
והיינו ב' בחינות שלום: שלום מלמטה-למעלה, והיינו
ל"רחוק שנעשה קרוב", שהוא בחינת העלאה ממטה
למעלה, ושלום מלמעלה-למטה, היינו בחינת ירידת
והמשכת אלקות למטה בבחינת תורה ומצות³.

ועל ידי ב' בחינות שלום הנ"ל, שהם בחינת אתהפכא
מחשוכא לנהורא, שלא יהיו בבחינת עלמין-דפרודי, רק
בבחינת יחוד וביטול כמו שהוא למעלה בעולמות
עליונים ממש, ואזי אשוב "אל בית אבי" – שיתגלה
ממילא בחינת הענג-העליון שהוא בבחינת איך-סוף
ממש – למעלה מעלה מהשתלשלות העולמות

שאין דרכה וטבעה לדבר; מה שאין פן מאדם המדבר
אין מקבלים תענוג כלל, לפי שדרכו בתמידות לדבר.
וכמו כן ממש למעלה. הנה בחינת יעקב הוא י"עקב,
שהוא בחינת ירידת והשתלשלות אלקות עד למטה
מטה גם בבחינת עקביים, שהם עולמות הנפרדים לגמרי
ובעלי-גבול כי.

וכמו שכתוב (בראשית כח, י): "ויצא יעקב מבאר שבע
וילך חרנה", שנמשך ונשתלשל בהשתלשלות
וצמצומים כל כך להתהוות יש מאין, בעלי-גבול
ועלמין-דפרודי, שהם בחינת נבראים נפרדים, שהם
בחינת יש ונפרד בפני עצמו.

שנקרא חר"ן, והוא מלשון (תהלים סט, ד): "נחר גרוני
כי". והיינו שהחיות אלקות הנמשך ומתלבש בהם
שנקרא בחינת "גרון", שהוא קול כנודע, מכוסה ומוסתר
בהם לגמרי עד שהם עלמין-דפרודי וחשך לגמרי כאלו
הם יש ונפרד בפני עצמו. ואזי נקרא חר"ן לשון "נחר
גרוני כי", וכמו שכתוב (תהלים לט, א): "נאלמתי דומיה כי".

והנה תכלית המכון בירידת והשתלשלות אור ה' כל
כך למקום חשך ועלמין-דפרודי, היינו בכדי שיהיה
אתכפא ואתהפכא מחשוכא לנהורא כי, להפוך את כל
המדות רעות שהם האהבה ורשפי אש של הבלי עולם
או הפעם כי, להפכם שיהיו רק לה' לבדו, ולהיות
בבחינת בטול הרצון לה' לבד, ולא בבחינת יש ונפרד
בפני עצמו כי.

ונקרא בחינה זאת בחינת תשובה, שהוא "בחילא
יתיר" כי. דהיינו, המדות רעות שהם ברשפי אש –
להפכם ולהשיבם לה' לבד כנ"ל. (וזהו "במקום שבעלי-
תשובה עומדין – צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד").
ועל ידי זה נעשה תענוג גדול למעלה, והוא מבחינת
אתכפא ואתהפכא מחשוכא לנהורא שלמטה. וזהו
"פה שעה אחת בתשובה כי", להיות שעל ידי בחינת
תשובה דוקא נעשה התענוג למעלה כל כך, שהוא
ממש כמשל צפור המדברת כנ"ל.

ואזי נעשה מבחינת חר"ן – רנ"ה.

וכנודע על ענין חמץ ומצה שמאות החיית של חמץ
נעשה ה"א, כמו שכתוב בזוהר פרשת פנחס על פסוק
(תהלים סח, לא) "גער חיית קנה כי", ונעשה בחינת מצה;
כמו כן מחרן נעשה רנה, כמו שכתוב (משלי יא, י): "באבוד
רשעים רנה", שהוא בחינת התענוג שנעשה למעלה
מבחינת אתכפא ואתהפכא כנ"ל.

3. כמבואר לעיל כמה שכתוב "יצחק שמן כי".

1. (בראשית לה, טו).

2. ואין מכביו זה זה וזה.

12 וְחֶשֶׁךְ וְאוֹר; אָבֵל לְעֵתִיד, שְׁתִּגְלָה בְּחִינַת עֲגֵי הָעֲלִיּוֹן,
13 שֶׁהוּא לְמַעַל מַעַל מַעַל מִבְּחִינַת הַהִשְׁתַּלְשָׁלוֹת, וְהוּא
14 לְמַעַל מַעַל מַעַל מִבְּחִינַת שֵׁם הַיְיָ וְשֵׁם אֱלֹקִים, וְאִי מֵה
15 שְׁעָתָה הוּא בְּחִינַת שֵׁם הַיְיָ, יִהְיֶה אִזּוּ בְּחִינַת אֱלֹקִים,
16 לְגַבִּי בְּחִינַת עֲגֵי הָעֲלִיּוֹן הַנִּלְ;

17 וְאִי "וְהָאֵבֶן הַזֶּה הוּא שְׁמִי מִצְבֵּה" כֵּן" – יִהְיֶה
18 "בֵּית אֱלֹקִים", שְׁיִהְיֶה בֵּית וְכִלִּי לְבְּחִינַת אֱלֹקִים דְּלַעֲתִיד
19 שֶׁהוּא בְּחִינַת הַיְיָ עֲתָה.

20 "וְכָל אֲשֶׁר תִּתֵּן לִי" הוּא לְשׁוֹן עֲתִיד, הֵינּוּ כָּל עֲלִיּוֹת
21 שְׁיִהְיֶה לְעֵתִיד – הֵכֵל "עֲשֵׂר אֲעֲשֶׂרְנוּ לָךְ" בְּבְּחִינַת מַעֲשֵׂר
22 כְּפֹדֶעַ. וְדִי לְמִכְּבִּי :

קיצור

36 (וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעֵנֶן יִצְיָאֵת מִצְרִים – מִיֵּצֵר הַגִּרּוֹן, עַל דֶּרֶךְ
37 בְּחִינַת חֶרֶן – "נָחַר גִּרּוֹנִי כו'". וְיִמְרֻרוּ חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ. וְכִשְׁנַעֲשֶׂה
38 יִצְיָאֵת מִצְרִים הוּא בְּחִינַת מִצְבֵּה, מֵה שְׁאִין כֵּן חֲמִץ – כְּעֵנֶן הַהֶפְרָשׁ
39 בֵּין חֶרֶן לְרִנָּה) :

40 (ג) וְגִילּוֹי עֲגֵי זֶה – עַל יְדֵי ב' בְּחִינּוֹת: "שְׁלוֹם לְרַחוּק וְלִקְרוֹב",
41 וְאִזּוּ שֵׁם הַיְיָ יִהְיֶה רַק בְּבְּחִינַת אֱלֹקִים לְגַבִּי גִילּוֹי הַהוּא. וְלִפְיֶכֶךְ
42 "הָאֵבֶן הַזֶּה" שְׁיִהְיֶה בְּחִינַת הַמְּלָכוֹת הַמְּקַבֵּל מִשֵּׁם הַיְיָ יִהְיֶה
43 בְּחִינַת "בֵּית אֱלֹקִים".

44 (וְגַם יֵשׁ לֹמֵר: בֵּין דְּלַעֲתִיד לְבֵא יֵאמְרוּ לִיצְחָק "כִּי אֵתָה
45 אָבִינוּ", עַל כֵּן שְׁיִיךְ בְּחִינַת זֶה בְּשֵׁם אֱלֹקִים. וְהוּא שְׁכָתוֹב: "צָחֹק
46 עֲשֵׂה לִי אֱלֹקִים") :

1 בְּמִדְרָגוֹת רַבּוֹת, מַעַלָּה וּמַטָּה, וְחֶשֶׁךְ וְאוֹר. מֵה שְׁאִין כֵּן
2 לְגַבִּי עֲצָמוֹת וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, קָטָן וְגָדוֹל שְׁוִים מִמֶּשׁ בְּלִי
3 שִׁינוֹי, וְ"כִּחְשָׁכָה כְּאוֹרָה" (תְּהִלִּים קֹלֵט, יב) מִמֶּשׁ.

4 וְאִזּוּ "יִהְיֶה הַיְיָ לִי לְאֱלֹקִים כו'":

5 כִּי הִנֵּה בְּתִיב (תְּהִלִּים פֶּה, יב): "כִּי שְׁמִשׁ וּמִגֵּן הַיְיָ –
6 אֱלֹקִים", שְׁכָמוֹ שֶׁהִמְגֵּן הוּא נִרְתַּק לְהַשְׁמִשׁ וּמִכְסָּה
7 וּמִסְתִּיר עַל אוֹר הַשְּׁמֶשׁ, כִּמוֹ כֵּן שֵׁם אֱלֹקִים הוּא בְּחִינַת
8 נִרְתַּק לְשֵׁם הַיְיָ, וּמִכְסָּה וּמִסְתִּיר עָלָיו לְהִיּוֹת נִבְרָאִים
9 בְּעֲלִי־גָבוֹל וְנִפְרָדִים בְּפָנֵי עֲצָמָם. מֵה שְׁאִין כֵּן שֵׁם הַיְיָ
10 הוּא בְּחִינַת הַמְּשֻׁכָּת אוֹר ה' לְמַטָּה כו'.

11 וְהִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּבְּחִינַת הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת – מַעַלָּה וּמַטָּה,

24 (א) הִנֵּה יַעֲקֹב הַמְּשִׁיךְ הַיּוֹד, חֲכָמָה־עִילָאָה, לְבְּחִינַת עֲקִבִּים.
25 וְהוּא עֵנֶן יִצְיָאֵת יַעֲקֹב מִ"בְּאֶרֶשְׁבַּע", יִסּוּד־אֵימָא, לְבְּחִינַת
26 "חֶרֶן", כְּדִי לְהַעֲלוֹת בִּירוּרֵי נוֹגֵה. וְהֵינּוּ מֵה שְׁלֵקֶח "מֵאֲבָנֵי
27 הַמְּקוֹם", שֶׁהֵם בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת דְּבַר ה' הַמְּלוּבָּשִׁים בְּדַצ"ח, וְעֲשֵׂה
28 מִהֵם אֵבֶן אֶחָת הוּא בְּחִינַת יוֹד, שְׁוֵהוּ "וְיִשֶּׁם מְרֹאשִׁתִּי"⁴.

29 וְאַחֲרֵי כֵן "וְיִשֶּׁם אוֹתָהּ מִצְבֵּה" – הַמְּשֻׁכָּת בְּחִינַת ו' שְׁנִמְשָׁךְ
30 מִהַיּוֹד. וְהוּא עֵנֶן "אוֹרֵייתָא מִחֲכָמָה נִפְקֵת", וְיִצֵּק עָלֶיהָ שְׁמֹן
31 – לְהִיּוֹת "מֵה לְהֵלֵן בְּאֵימָה וְיִרְאָה אֵף כָּאֵן בְּאֵימָה וְיִרְאָה" :

32 (ב) וְעַל יְדֵי זֶה "וְשָׁכַנִּי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי" – בְּחִינַת יִצְחָק –
33 "כִּי אֵתָה אָבִינוּ", וְהוּא הַצָּחוֹק וְהַתְּעוּגָה שְׁיִהְיֶה לְעֵתִיד־לְבֵא
34 מִבִּירוּרִים אֵלּוּ. וְהֵינּוּ עַל יְדֵי אֲתַכְפִּיא וְאֵתַהֲפָא נִתְבָּרֵר
35 מִבְּחִינַת חֶרֶן, וְנִתְפָּרַח הַחֵיט"ל לְה"א לְהִיּוֹת רִנָּה – בְּחִינַת תְּעוּגָה.

שְׁנַתְבָּאָר עַל פְּסוּק "אֵבֶן יִשְׂרָאֵל".

4. (עֵינִן זֶה־: חֶלֶק א', דף ע"ב. וּפְרָשֶׁת וְיִצָּא קנ"א. וּפְרָשֶׁת וְיִחִי, רל"א. וּבִמָּה

ב.

הוּד כ"ק אַדְמוּר מְרַנָּא וּרְבִנָּא דוֹבְעֵר – אַדְמוּר הָאֲמַצְעִי

שְׁעֵרֵי תְּשׁוּבָה

10 ה' וְאִין לֵב א' דוֹמָה לְחַבִּירוֹ וְאִין שְׁכָל א' דוֹמָה לְחַבִּירוֹ
11 לְמַעַן יִקְלַט אוֹר ה' בְּלֵב כְּאוֹ"א וְלֹא לְהַתְגַּדֵּל עֲשִׂיתִי כִי
12 אִין כָּאֵן רַק פָּנִים מִסְבִּירוֹת לְכָל הַחֶפֶץ לְהִבִּין וּלְתֵן לְבוֹ
13 הַטִּיב לְדַרְכֵי אֱמֶת וְכָל אֲשֶׁר טְרוּד בְּהַבִּלִי הַזֶּמֶן וּבְדוּחָק
14 הַפְּרַסָּה יִשִּׁים נִפְשׁוֹ מַעֲט מַעֲט לְקִרְב לְבוֹ לְאִבּוֹ
15 שְׁבַשְׁמִים עַד אֲשֶׁר יוֹחֲק בְּלִבּוֹ וְגַם כִּי יִזְקִין לֹא יִסּוּר
16 מִדַּרְכֵי ה' הַכִּי"ד הַחֶפֶץ בְּאֱמֶת לְכָל דּוּרְשֵׁי אֱלֹקִי בְּאֱמֶת
17 וּבְתַמִּים לְמַעַן יֵטֵב לָהֶם כָּל הַיָּמִים. דוֹבְעֵר בְּאֲדָמוּר
18 הַגֹּאֲוֶן אֱלֹקִי קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹרִי שְׁנִיאוֹר זִלְמָן נִבְגִ'מ:

1 הִנֵּה כְּבֵר פִּרְשֵׁתִי שִׁיחֲתִי בַחֲלֵק רֹאשׁוֹן טַעֲמֵי וְנִימוּקֵי
2 לְהוֹצִיא לְאוֹר בְּהִרְחֵבַת הַבִּיאוֹר עֲנִינֵי תְּשׁוּבָה
3 וְעִבּוּדָה שְׁכָלֵב. וְעַתָּה בְּאֵתִי בִידִים שְׁנִיּוֹת לְהוֹצִיא לְאוֹר
4 עוֹד כְּמָה בִּיאוּרִים אֲשֶׁר לְקִטְתִּי בְּאִמְרִים בְּעִנִּינֵי תְּשׁוּבָה
5 וְעִבּוּדָה לְקִרְב אֵל ה' כָּל א' כְּפִי אֲשֶׁר יִמָּצָא מִרְגּוּעַ
6 לְנִפְשׁוֹ. וּבְפִרְט בְּדִבְרִים שְׁמִדְבָּרִים בְּעִנִּינֵי ק"ש שְׁכַתְּבִתִּי
7 בְּאִרְכּוֹת לְעַצְמִי ע"פ וְאֵתַחֲנֵן כו' וְע"פ וְהִיָּה עֹקֵב וְנִקְ'
8 בְּשֵׁם חֲנוּךְ לְנַעַר עַל פִּי דְרָכּוֹ לְהִיּוֹת כָּל אֶחָד לְפִי מִדְּרִיגָתוֹ
9 יִתֵּן לְבוֹ וְדַעַתוֹ כְּמ"ש תּוֹכֵן לְבוֹת ה' כו' וְכָל לְבָבוֹת דּוּרֵשׁ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו

19 אבל שם הוי' שע"י תשובה נק' מ"ח מקור מ"ח
20 שמהמקור מתמלאי' כל הפגמי', וכמו ביו"כ עבר על
21 מ"ע ושב אינו זו משם וכו' עבר על מל"ת תשובה
22 ויוה"כ מכפר, שזהו לפני הוי' תטהרו למעלה משם הוי'
23 שבהשתלשלות תטהרו, שזהו ענין טהרה ע"י מקוה
24 מ"ח, וזהו ענין תשובה שלמעלה מתו"מ.
25 וזהו ענין המדרש חוקת הפסח וחוקת הפרה, משל
26 לשתי מטרונו' שהיו מהלכו' בדרך וכו' איזה
27 מהם גדולה, ואיך אפשר לשקול במצות איזהו גדולה,
28 כי הלא בשילוח הקן שהיא קטנה שבמצות כתי'
29 והארכת ימים ובכיבוד אם שהיא גדולה מכל המצות
30 כתי' ג"כ למען יאריכון ימך, אך הענין הוא שזהו
31 חוקת הפסח ענין תו"מ וחוקת הפרה שזהו ענין
32 תשובה, ותשובה הוא למעלה מתו"מ, וזהו ענין איזהו
33 גדולה חוקת הפרה גדולה כי א"א לעשות פסח בלתי
34 אפר הפרה וכמ"ש ולקחו לטמא מעפר שריפת הפרה
35 לטהר את הטמאי' לעשות הפסח (והענין יובן כשפוגם
36 בתו"מ אזי צריך תשובה ואח"כ תו"מ).

זאת חוקת התורה

1 ועוד צריך לזה מים חיים והענין הוא כמ"ש כי אותי
2 עזבו מקור מ"ח, וכמ"ש כי עמך מקור חיים,
3 שיש מקור מ"ח. כי הנה כתי' ויקרא הוי' הוי' ב'
4 פעמים, א' הוי' שבהשתלשלות שזהו ענין הוי'
5 שבתו"מ, והב' הוא שם הוי' שלמעלה מההשתלשלות,
6 ופסיק טעמא בגווייהו כי אין ערוך כלל שם הוי'
7 שבהשתלשלות לגבי למעלה מהשתלשלות, והיינו
8 כשפוגם בשם הוי' בתו"מ (היינו כמו בק"ש שעהמ"ט
9 שפגמתי באות יו"ד פגמתי באות ה"א וכידוע) אזי צריך
10 להמשיך שם הוי' מחדש, וזהו כמו קודם שנבה"ע הי'
11 הוא ושמו בלבד, ואיך הי' קודם שנבה"ע שמו, אם
12 העולמות אינם עדיין מי הוא הנק' בשמו, אך שם הוי'
13 הוא כלול בעצמותו, וזהו קודם שנבה"ע הי' הוא ושמו
14 בלבד, וזהו שם הוי' שלמעלה מההשתלשלות, וע"י
15 תשובה מעומקא דלבא וכמ"ש ממעמקי' קראתיך הוי'
16 קראתיך מחדש שזהו ענין המשכה מחדש למלאות כל
17 הפגמים שבשם הוי' בהשתלשלות, וזהו ענין מ"ח, כי
18 שם הוי' שע"י תו"מ נק' נהר וכמ"ש ונהר יוצא מעדן

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

17 עצמותו אינו מגדר עלמין כלל, לא בבחי' ממלא ולא
18 בבחי' סובב, לכן המשכת סוכ"ע זהו כיריעה. ועו"ל
19 יריעה שדוחה הרע מלשון אל ירע ללבך, ובערת הרע,
20 שז"ע קיום מל"ת שז"ע שחורה אני דקאי על קיום
21 מל"ת ועי"ז ונאווה כיריעות שלמה. ועו"ל כיריעה ע"ש
22 מ"ש בלק"ת בד"ה כי כאשר השמים החדשים דפי'
23 השמים כסאי שמים בחי' כתר וממנו נמשך הפרסא
24 שבין אצי' לבי"ע ע"ד שהמשל נמשך מעומק השכל,
25 והנה כמ"כ נק' בהמק"ד כסא כבוד מרום מראשון
26 מקום מקדשינו, לכן זהו ע"י היריעות, נמצא היריעות
27 י"ל כמו הפרסא שבו וע"י נמשך הכבוד להאיר בהיכל
28 קדק"ד דבריאה יצי', וכמ"כ באצי' יש כמה פרסות הא'
29 בכתר, הב' בין בינה לז"א שז"ע מי ברא אלה מבטן
30 מי יצא הקרח, ובפרדס כ' יריעה נק' ת"ת היינו כי
31 מת"ת דאו"א נעשה כתר לז"א שז"ע הפרסא שבין
32 בינה לז"א, וממנו שורש הפרסא שבין אצי' לבי"ע. גם

1 (ו) אך כדי להיות וכבוד הוי' מלא צ"ל תחלה יריעות
2 המשכן וכמ"ש נוטה שמים כיריעה, ובחי'
3 מקיף זה רומז לבחי' אי' מקום כבודו שבחי' אי' הוא
4 המקור של כבודו, אי"ה ג"ר כח"ב, כי היריעות הם
5 מעשה המצות שהם המשכת מקיפים. והענין כי מצוה
6 ל' צוותא וחיבור שבהם חיבור המאציל א"ס ב"ה
7 שיאיר בע"ס דאצי', וכמ"כ עשר יריעות המשכן כי
8 רש"י ז"ל פי' ע"פ עלי פלשת התרועעי, התחברי,
9 ובשורש ישע פי' יריעה ל' ריעות או רועה, והיינו כענין
10 ריעי' האהובים מדות שלמעלה מהשכל, שאין שם
11 התחלקות, גם המל' נק' יריעה והיינו שמחברת אצי'
12 עם בי"ע ונעשית עתיק לבי"ע, וזהו נוטה שמי'
13 כיריעה, וגם ע"ס נק' עשר יריעות כי ע"ס זהו להיות
14 התחברות אין סוף לבי"ע, וז"ע עשר יריעות המשכן
15 ג"כ. וגם לפי' נוטה שמים זהו בחי' סוכ"ע כיריעה,
16 הרי סוכ"ע ג"כ התחברות א"ס לעולמות שמצד

11 הזאת, ולכן ע"י הצדקה ממשיכי' כמו בחי' היריעות
12 שע"י נמשך ב' בחי' כבוד הנ"ל, ולכן הגם כי כבוד
13 חכמי' נחלו, מ"מ יכולי' הבעלי עסק ג"כ להמשיך
14 בחי' זו כמ"ש פזר נתן לאביוני' קרנו תרום בכבוד, פי'
15 ע"י הצדקה שמפזר לאביונים ע"י נמשך בחי' רוממות
16 קרן, והיינו כי קרן הוא בחי' מל' כמ"ש במ"א בענין
17 ובא לו לקרן, ורוממות קרן היינו בחי' שורש המל' כמו
18 כח אד', או מל' דא"ס, וה"ז כענין המקיף דיריעות,
19 ועי"ז נמשך בכבוד ב' בחי' כבוד כבוד עילאה וכבוד
20 תתאה שבבהמ"ק, שגם עכשיו ברוחניות יאיר בחי' זו.

ונעשו לי מקדש

בס"ד. (פ"ש תרומה, ל"ב).

1 כי במשכן חיבור ב' בחי' כבוד כנ"ל וכת' כי על כל
2 כבוד חופה שקודם היחוד צ"ל חופה, וז"ע יריעות
3 המשכן, וי"ל כי חופה זהו שם אל הכולל ב' הדיעות
4 המחברן יחד, וז"ע שבני גרשון נשאו היריעות לקשר
5 ולחבר מדות דו"א בא"א, וזהו נוטה שמים כיריעה
6 בחי' תשובה, כי היריעות הם הרצון שלמעלה מהשכל
7 להפך הטבע, ופי' אהל מועד שההמשכה צ"ל ע"י
8 אוהל ומקיף בתחלה שזהו ע"י המצות כו'.
9 **וכלליות** כל המצות נק' בשם צדקה כמ"ש וצדקה
10 תהי' לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים - תער"ב

21 התגלות. ועל דרך עובר במעי אימו (שבינה היא בחינת
22 האם) שיש בזה קצת התגלות, ואילו כשהולך כלול
23 באביו (שחכמה היא בחינת האב) זה בהעלם מוחלט.
24 וזו הכוונה בלשון הזוהר "אוישט פסיעה לבר",
25 שהעובר במעי אימו עושה פסיעה לכיון חוץ, היינו,
26 שמתחילה התגלות המידות בהתכללותם בבינה.
27 לאחר מכן מבאר שם בתוספת ביאור, שהכוונה
28 האמיתית ב"פסיעה לבר" היא (לא רק על התכללות
29 זעיר אנפין בבינה, אלא) גם על התכללות המלכות
30 בבינה, שזהו שרש אותיות הרביר שבמלכות דתבונה
31 הנקרא מחשבת שכל ב' - כלומר, יש את 'עצם השכל'
32 שזה ההבנה עצמה שבבינה, ויש את אותיות השכל
33 הנקראים 'מחשבת שכל', שהם מגלות בפועל את
34 השכל, שלכן נקראים 'מלכות דתבונה' - כלומר,
35 התגלות (מלכות) של הבינה (תבונה).
36 ועיין שם²⁷ בביאורי זוהר שכתב האדמו"ר האמצעי כי
37 הוי"ו הוא בחינת זעיר אנפין ב', כלומר, האות ה' שיש
38 בה קוים לאורך ולרוחב היא כנגד הבינה שענינה
39 הרחבת הענין לאורך ולרוחב, והרגל הקצרה שיש בסוף
40 האות ה' - בדוגמת האות ו' - מסמלת את המידות

1 בשורות הבאות מבאר הרבי נ"ע, מה ההבדל בין שתי
2 דרגות אלו - 'היכולת הטמונה בעצמות', והתגלותה
3 בדרגת 'עצם האור' בתוך ספירת המלכות. ונקודת
4 הביאור היא, שדרגת עליית הרצון היא תחילת ספירת
5 המלכות בפועל הנקראת 'כתר מלכות'. אבל למלכות יש
6 שורש פנימי עוד קודם התגלותה, כפי שהיא בהתכללות
7 בזעיר אנפין וכפי שהיא בהתכללות בבינה. ושתי דרגות
8 אלו - היכולת הטמונה בעצמות והתגלותה - הם שני
9 האופנים של התכללות המלכות בספירות שמעליה.
10 ויש לומר דמדריגה הא' - כלומר, הדרגה שמקבילה
11 ליכולת בעצמות, היא על דרך מה שנתבאר בביאורי
12 הזוהר לכ"ק אדמו"ר האמצעי, פרשת בלק²⁴ דיבור
13 המתחיל כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו²⁵, כי
14 הפסוק עוסק בהתכללות המידות העליונות (זעיר אנפין)
15 בחכמה ובבינה, "מראש צורים אראנו" קאי על שורש
16 המידות בחכמה, ו"מגבעות אשורנו" קאי על שורש
17 המידות בבינה.
18 ומבאר שם בענין דברי הזוהר²⁶ על פסוק זה: **אוישט**
19 **פסיעה לבר** (לחוץ), שזו תחילת התגלות המידות
20 מהבינה, שבחכמה אין כלל התגלות ובבינה מתחילה

27. בעמוד קד בסופו, וזה לשונו: אך הנה עדיין י"ל בתוספת

ביאור ענין פסיעה לבר ה"ל דהנה מבואר למעלה בענין פסיעה לבר דקאי
על בחינת ו"ק ד"א עצמן הכלולים בבינה שהוא רגל הקצר שבה"א
ראשונה כ' ואמנם בסוף זו הרגל אושט פסיעה לבר שהוא בחינת נה"י
שבו תגלים בהיותו ג' ג' ג' אך פי' זה עדיין אינו מתיישב לפי לשון המאמר
דמשמע שבחינת ו"ק ד"א הכלולי' באימ' אושט פסיעה לבר פי' לבר

24. עמוד קג.

25. במדבר כג, ט.

26. דף רג, עמוד ב. וזה לשונו: כי מראש צורים אראנו. ציורא

ודיקנא דאבוי אתרשים ביה ממש ומהרוא זמנה דהות במענה דאימא
מסטרסא דילה אתמתחז ואושיט פסיעה לבר יתיר. ודא איהו אשורנו כגונא
א.ד.

1 (הזעיר אנפין) הכלולים בה', והפסיעה לבר דאושית חוץ
 2 לעצמותו - כלומר, הנטיה החוצה בסיום הרגל הקצרה
 3 (בדוגמת סיום האות ת'), שרשו גם כן מבחינת בינה -
 4 נטיה זו מסמלת את התכללות המלכות בו',
 5 והיינו רק שמתהווה שרש ומקור למציאות האותיות של
 6 הדבור, - כלומר, בתוך הבינה מתחיל להתהוות שורש
 7 הדיבור, אך עדיין הוא בבחינת התכללות ולא בהתגלות
 8 בו',
 9 כי בחינת זעיר אנפין - המידות - שכלול באימא -
 10 בחינת הבינה - נקרא מדות שבשכל כידוע, וזה עוד
 11 לפני המחשבה ממש של האותיות, אלא זה התפעלות
 12 שבתוך השכל הנקראים מידות שבשכל, ובחינת פסיעה
 13 לבר מעצמותו - לאחר ההתפעלות - הוא בחינת
 14 מחשבת שכל - האותיות בו' עד כאן לשונו של אדמו"ר
 15 האמצעי בביאורי זוהר.
 16 עד כאן התבארה הדרגה הראשונה - היכולת הטמונה
 17 בעצמות כפי שהיא בספירת המלכות, שהיא המלכות
 18 כפי שכלולה בבינה, ונקראת 'מחשבת שכל'.
 19 ומדרגה חב' של 'עצם האור' (עוד לפני עליית הרצון)
 20 הוא כמו שהמלכות הוא בתוך הזעיר אנפין - המידות,
 21 בחינת כח הגילוי בו' - כלומר, כפי שבשורש העליון,
 22 הדרגה השניה היא דרגת 'עצם האור' שמשם מתחיל
 23 ענין של גילוי ואור (אף שזה עדיין עצם האור לפני
 24 ההתפשטות), כך בתוך המלכות, דרגה זו היא כפי

25 שנמצאת בתוך הזעיר אנפין ענינה כוח הגילוי. שהרי
 26 המידות ענינם גילוי, וכמו שיתבאר לקמן פרק שג"ע²⁸,
 27 ועיין מה שנתבאר במקום אחר בדבור המתחיל כי
 28 תבואו בו' ושבתה הארץ דמחשבת שכל הגם שיש שם
 29 אותיות הרי הן מקושרים עדיין בהתרחבות ההשכלה
 30 בו', - במחשבת השכל עיקר עיון המחשבה היא
 31 בהשכלה עצמה, ולכן האותיות שם לא מורגשות, אבל
 32 כשחושב אותיות ארון עולם במיעוט ההשכלה - כאשר
 33 מתחיל לחשוב יותר על המילים ופחות על השכל
 34 שבהם, הרי זה בחינת דבור שבמחשבה בו' - זה כבר
 35 דרגה נמוכה יותר במחשבה הנקראת 'דיבור
 36 שבמחשבה'.
 37 ושתי דרגות אלו - "מחשבת שכל" ו"דיבור
 38 שבמחשבה" הם שני אופנים בשורש המלכות, שהרי
 39 המלכות ענינה גילוי ודיבור, וכאשר היא כלולה בבינה
 40 היא באופן של מחשבת שכל, היינו, שמורגשת בעיקר
 41 ההשכלה ופחות המילים והאותיות, ואילו כאשר היא
 42 בשורש נמוך יותר, הרי זה דיבור שבמחשבה, שבו כבר
 43 מורגש יותר ענין האותיות והגילוי החוצה (אף שזה
 44 עדיין בתוך המחשבה).
 45 לסיכום: המלכות כפי שהיא בתוך הבינה היא עצמיות
 46 המלכות, המלכות כפי שהיא בזעיר אנפין היא כוח
 47 הגילוי של המלכות, אך כפי שהיא עדיין בשורש, לפני
 48 האצלתה בפועל.

אני לדודי ודודי לי הורענה בשושנים

בס"ד. יום ב' דר"ה, תער"ג

העליון שבעשרה מאמרות שבאים בצירופים הרבה לאין שיעור כנ"ל
 ובאים בבחינת הרגשה מאמ"ר הנ"ל קול הדבור כמו משל המבטא הגשמי
 אך שרשו בבחינת אותיות ורוחניים שבמ"ל דאצי' שנק' נפש המדברת
 כתרנום נלפס ח"י לדוד ממללא כי ידוע דשרש אותיות שבמ"ל דאצי'
 הוא נמשך מחו"ב דאצי' והעיקר מבחינת מלכות דתבונה שהוא בחינת
 אותיות השכל הנ' מחשבת שכל שמשם שרש התהוות אותי' המח' שנק'
 לאה ושרש אותיות הדבור שנק' רחל כי וזה שבינה דאצילות היא
 המולדת גם לבחינת המ"ל שנק' בת וכמ"ש ואחר ילדה בת כי וריית
 בחינת הפסיעה לבר שבאו"ו שבתוך הה"א ראשונה דבינה כנ"ל כי הוי"ו
 הוא בחינת ז"א שנק' בן לאימא והפסיעה לבר דאושית חוץ לעצמותו
 שרשו ג"כ מבחינת בינה שנקראת אם הבנים והיינו רק שמתהווה שרש
 ומקור למציאת האותיות של הדבור אך עדיין הוא בבחינת התכללות
 והעלם במ"ל דתבונה שהוא סוף מדידת הבינה והוא הנק' פסיעה לבר כי
 בחינת ז"א שכלול באימא נק' מידות שבשכל כידוע. ובחינת פסיעה לבר
 מעצמותו הוא בחינת מחשבת שכל כנ"ל.

28. על פי שולי הגיליון, וזה לשונו שם: והענין הוא דהנה ז"א
 נקרא "זה" להיות שזוהו בחינת גילוי ממש בלי הסתר והעלם בו, ועם היות
 שהגילוי הוא ע"י צמצום ומיעוט מ"מ ע"י"ו הוא דוקא הגילוי, דעיקר הגילוי
 הוא ע"י"ו הוא דוקא דלולא בחינת ז"א לא הי' בחינת הגילוי כלל כ"א ע"י
 ז"א דוקא. והגילוי מאחר שהוא לא בבחינת הסתר והעלם הרי הוא בחינת
 מהות האור כמו שהוא בו. עיין שם המשך הביאור.

מעצמיותו והרי בחינת נה"י שבו נחשב מבחינת עצמותו עכ"פ אלא הפי'
 האמיתי דפסיעה זאת אשר אושית ז"א לבר מעצמותו הוא בחינת נק'
 שהוא בחינת המ"ל הכלולה בו גם בהיותו וכו' בבטן אימא וכו' והוא
 בחינת ה"א תתאה שנק' בחינת דבור העליון כמו שריא כלולה במקור
 חוצבה בבינה שהוא ה"א עילאה דשם היה שהרי הבינה נק' אם הבנים.
 ומאריך לבאר זאת, ולאחר מכן ממשין ואומר: והנה בבחינת מלכות
 דתבונה הנ"ל שם אינו נרגש מציאות אותיות גמורים עדיין גם במחשבה
 רק ששם הוא רק בחינת שרש ומקור התהוות אותיות וגם הוא אינו אלא
 בבחינת נקודה א' בלבד להיותו בבחינת העלם והתכללות בשכל עצמו
 כנראה בחוש כאשר אדם חושב איזה ענין שכלי במחשבה הנה נסקר כל
 ענין השכל בסקר' נקודה א' בהתכללות א' בלתי התחלקות לפרטים כלל
 רק כל מה שיש להרזיב בשכל זה באותיות במחשב' ודבור בערך שעה
 ושתיים הכל נסקר בבחינת עיון השכל הנק' מל' דתבונה הנק' מחשבת השכל
 (ולא סתם מחשב' שנק' לאה כנ"ל) בסקירה ברגע א' מה שנצרך אח"כ
 לפרש בדבור וגם במחשבתו להאריך כמה שעות והיינו מפני פרטי
 התחלקות הצירופים שמתהווים באותיות המחשב' ואותיות הדבור
 בהרגשת מציאות יש ודבר מה והרי כל פרטי הצירופי' הללו היו נסקרים
 ונכללים רק בבחינת נקודה א' בבחינת מל' דתבונה הנ"ל רק שיצאו אח"כ
 מההעל' והתכלל' שלהם בשכל לידי התפשטות והרחבה ברבוי חלקים
 כי וד"ל והנמשל מכל זה יובן למשכיל למעט ג"כ בבחינת פסיע' לבר הנ"ל
 שהוא רומז על בחינת שרש ומקור מחצב בנין נק' ד"א הנ' בחינת דבור

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

[כסלו ה'תש"ג]

- 1 **"בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם"**.¹
 2 פסוק זה הוא המשך לפסוק הקודם² בו נאמר "חסד ה'
 3 מלאה הארץ".
 4 אומר על כך המגיד ממעזריטש³ נשמתו־עדן, שהכוונה
 5 היא שזהו חסד ה', שה' יתברך נתן לברואים את הכוח
 6 להשיג את ענין האלקות.
 7 זהו "חסד ה' מלאה הארץ" – שמכל הדברים הארציים
 8 שאנשים קוראים להם טבע – רואים אלקות, ומאחר
 9 ש"בדבר ה' שמים נעשו", לכן האדם בדיבורו בתורה
 10 ותפילה ודיבורים טובים, מקיים את העולם. ויש
 11 להרבות באמירת אותיות התורה.
 12 להבין טוב יותר את ענין "בדבר ה' שמים נעשו", צריך
 13 להבין מדוע הדרגה שבה ברא ה' יתברך את העולמות
 14 ואת כל הברואים שבהם, נקראת בשם דיבור?
 15 אלא הענין הוא, שהדיבור של הקב"ה כפי שהוא
 16 בספירות העליונות זוהי ספירת המלכות, כמו שכתוב⁴
 17 "באשר דבר מלך שלטון".
 18 ענין הדיבור הוא בשביל הזולת, כלומר שדיבור הוא
 19 גילוי לצורך הזולת, כי בעד עצמו הרי אינו זקוק
 20 לדיבור, אלא רק כדי שהזולת יידע את מה שברצונו
 21 להודיע לו, זה נעשה על-ידי הדיבור.
 22 זהו החילוק בין דיבור לשאר הכוחות.
 23 שאר הכוחות הם רק עבור עצמו.
 24 כוח השכל שבו ועל-ידו מבינים רעיונות שכליים, הרי
 25 ודאי שכוח השכל הוא עבור עצמו, כי אינו זקוק לזולת
 26 כדי להבין דבר-שכל. אדרבה, לפעמים קורה שהזולת
 27 מהווה הפרעה ומבלבל את העיסוק במושכלות, כפי
 28 שאנו רואים במוחש שהאנשים המסורים להשכלה
 29 נמצאים יותר במקומות שקטים ומבודדים, כי הבדידות

ב.

- 60 **אך** ענין הדיבור, למרות שזהו כוח בנפש, הוא בעיקרו
 61 עבור הזולת. עבור עצמו, אין האדם זקוק לדיבור.
 62 זהו החילוק בין מחשבה ודיבור:
 63 מחשבה ודיבור נקראים לבושי הנפש⁶, כיון שגילוי

(4) קהלת ח, ד. תורה אור, ויקהל קיג, ע"ב.

(5) ספר המאמרים תש"ח ע' 273.

(6) תניא פרק ד.

(1) תהלים לג, ו.

(2) שם, ה.

(3) אור תורה השלם (קה"ת, נ"י, תשע"ב), ע' רעט.

הוא על-ידי דיבור, ועל-ידי דיבור בשכל נעשה הגדלה
בשכל, ומלבד זאת שהדיבור מבטא את השכל בביטוי
טוב וברור – הדיבור גורם להרחבת ההבנה על-ידי זה
שדיבור מעורר הסברים שונים מפורטים.
כפי שאנו רואים במוחש, שבשעת הדיבור בהשכלה,
מלבד זאת שעל-ידי הדיבור בהשכלה, ההשכלה
נעשית לו בהירה יותר, נוספים אצלו עניינים מבוארים,
שקודם לכן – לפני שדיבר בזה – לא היו אצלו.
לכן יש ללמוד תורה בדיבור דוקא¹⁰, כיון שהדיבור
מגדיל את כוח השכל.
כך הוא גם במידות, שהדיבור פועל הגדלה במידה.
וכפי שאנו רואים במוחש במידות אהבה ושנאה,
שכאשר מדברים דברי אהבה, גילויי האהבה מתחזק,
וכך גם במדת השנאה והכעס, שעל-ידי הדיבור
מתגברת השנאה והכעס.
משום כך כתובה בספרי מוסר¹¹ העצה לנצח את מדת
הכעס – שלא לדבר בשעה שכועסים, כי הדיבור מגדיל
את מדת האהבה והשנאה, וכך גם בכל מידה.
נמצא שכל הגילויים הם על-ידי הדיבור, אשר בספירות
כל הגילויים הם על-ידי ספירת המלכות.
זהו פירוש "בדבר ה' שמים נעשו".
כל העולמות וכל הברואים שלהם נבראו על-ידי
הדיבור העליון, והכוונה העליונה של בריאת העולמות
היא כדי שבני ישראל, על-ידי לימוד התורה וקיום
המצוה והנהגות במידות טובות, יבררו ויעדנו את
העולם.
קיצור. מבאר את החילוק בין מחשבה שהיא לבוש
פנימי של הנפש, ודיבור שהוא רק לבוש חיצוני. דיבור
העליון הוא האלקות שבטבע. גבול הוא כזולת ביחס
לבלי-גבול. דיבור גורם הגדלה בשכל ומידות. לכן
קיום העולם הוא על-ידי אמירת אותיות התורה.

הדיבור מגלה את הגילויי לזולת. הרי שענין המחשבה
הוא רק לעצמו, כפי שאנו רואים במוחש, שגם אם
יחשוב אדם כל היום, הזולת לא יידע מה הוא חושב.
הגם שגם מחשבה היא רק לבוש לנפש, אבל המחשבה
היא הרי לבוש פנימי⁷, לכן לבוש המחשבה מאוחד עם
הנפש, כשם שהנפש היא בגוף תמיד כך גם המחשבה
תמידית.
דיבור אינו כן, אלא הוא לבוש החיצון, כמו שכתוב⁸
"עת לדבר ועת לחשות מלדבר", וכל ענין הדיבור אינו
אלא עבור הזולת.
בזה יובן שהאור והחיות שה' יתברך מגלה כדי להוות
ולהחיות עולמות ונבראים בעלי גבול, נקראים בשם
דיבור, שכשם שענין הדיבור באדם הרי הוא רק עבור
הזולת, כך גם ענין הדיבור למעלה, שמהווה ומחיה
נבראים בעלי-גבול, שלגבי האלקות נבראים בעלי-
גבול הם, כביכול, כמו זולת.
אלקות הוא בלי גבול. הרי אין לך דבר שחוץ ממנו,
אין שום דבר מלבד אלקות, כי גבול הוא אלקות
שהתלבש בלבוש של הגבלה, אבל עם זאת האלקות
שבהגבלה הוא כמו זולת לגבי האלקות של בלי-גבול,
כשם שדיבור באדם הוא נפרד, שלכן דיבור הוא גילוי
לזולת, שדיבור אינו כמחשבה – המחשבה נשארת
באדם והדיבור יוצא מהאדם – כך גם כדי שיהיו
עולמות ונבראים בעלי-גבול שעל ידם תתבצע הכוונה
העליונה, שעלה ברצונו יתברך – היווה ה' יתברך
עולמות על-ידי ספירת המלכות שזהו דיבור העליון.
בדיבור יש יתרון-מעלה לגבי כל כוחות הנפש, גם
לגבי הכוחות הנעלים ביותר, שבנוסף לכך שגילוי כל
הכוחות הוא על-ידי דיבור, נפעלת הגדלה בכוח על
ידי הדיבור⁹.
בכוח השכל, למשל, בנוסף לכך שגילוי כוח השכל

ג.

63

במדרש הנעלם שבזוהר¹³, פרשת חיי שרה, כתוב
שאברהם ושרה הם כינוי לגוף ולנשמה של האדם¹⁴.
ר' יהודה אומר שכל מה שאדם עושה, הן טוב והן רע,
רשום למעלה ועל הכל הוא יצטרך לתת דין וחשבון.
כפי שאמר רב על הכתוב¹⁵ "גלמי ראו עיניך", שכל

הבריאה העיקרית בכל היצירה שה' יתברך יצר – היא
האדם¹².
הבורא ברוך-הוא, רוצה שעל-ידי עבודת האדם בתורה
ומצוות ומידות טובות יתפרנסו כל העולמות העליונים,
וקיום העולם התחתון תלוי בהנהגת האדם.

ע' 5.

- (12) ברכות ו, ע"ב. סנהדרין לח, ע"א.
- (13) חלק א קכא, ע"א.
- (14) יבואר להלן בפרק ד.
- (15) תהלים קלט, טו.

(7) אור התורה, שבת שובה ע' א'תקא.

(8) קהלת ג, ז.

(9) תורה אור, בשלח סב, ג. ספר המאמרים תרנ"ט, ע' 3.

(10) ואתחנן ו, ז. ראה ספרי ורש"י על הפסוק. יומא יט, ע"ב.

עירובין נד, ע"א. ספר המאמרים תרנ"ט ע' 4.

(11) ראשית חכמה, שער הענוה פרק ה. ספר המאמרים תרנ"ט

העולמות בי"ע [בריאה, יצירה, עשיה] ועולה לאצילות.³³
השכר על כך גם הוא מהגילויים שבשלושת העולמות
בי"ע, אבל "וצדקתו" – המידה בעבודה שעושים את
עניני התורה והמצוות בהתמסרות מתוך מסירת הרצון,³⁴
הרי היא "עומדת לעד".³⁵
גילוי האור האלקי של העבודה מאיר בעולם האצילות,³⁶
ומשם נמשך השכר, שהוא בלי גבול, גם בעולם
התחתון.³⁷
גילוי האור האלקי שממשיכים בשלושת העולמות
בי"ע גם הוא גדול, אך בי"ע הם עולמות בעלי-גבול,³⁸
ועולם האצילות הוא בלי-גבול לגבי בי"ע, לכן האור
והשכר, "עומדת לעד", הם בלי-גבול.³⁹
על מחשבות ודיבורים לא טובים מענישים, והם
נרשמים לחובתו, כך שמלבד זאת שלאחר פטירתו
מענישים אותו ב'חיבוט הקבר' ו'כף הקלע'⁴⁰
– 'חיבוט הקבר' הוא עונש לגוף, ו'כף הקלע' הוא
עונש לנפש. ענינו של כף הקלע הוא שמשליכים את
הנפש ממקום [רוחני] אחד לשני, והכוונה בכך היא כדי
להוציא מהנפש את המילים של הדברים בטלים
שהאדם דיבר. כמו, למשל, בגד המלא בכתמים ואבק,⁴¹
שלפני כיבוס הכתמים במים קרים או חמים מנערים
ממנו את האבק. כן הוא גם לפני שמענישים בגיהנום,⁴²
של שלג או של אש, בא עונש חיבוט הקבר –
והעצה להפטר מעונש זה היא לומר אותיות התורה.⁴³
כך גם על כל מעשיו של האדם יש דין ומשפט, הן על
הנפש והן על הגוף.⁴⁴
קיצור. מבאר שכל מה שהאדם עושה, טוב או רע,⁴⁵
ואפילו שיחה קלה, נרשם בשמים. על הדיבורים
הטובים מקבל שכר בעולם הזה ובעולם הבא. "ביתו"⁴⁶
– העולם הזה והעולם הבא, "צדקתו" – ללא הגבלה.
"ביתו" הוא בי"ע, ו"לעד" – עולם האצילות. ובעד
הדיבורים הרעים נענש בחיבוט הקבר וכף הקלע.⁴⁷

מה שהגולם – זה שאינו חושב על עולם הבא – עושה,¹
רואים את הכל למעלה, הכל נרשם וצריך למסור דין
וחשבון.²
גם דיבור שמדבר אינו הולך לאיבוד, והדיבורים
הטובים שמדבר נחשבים לו לזכות, בנוסף לכך שה'³
יתברך נותן לו את הפירות בעולם הזה, הרי "הקן"⁴
קיימת לעולם הבא.¹⁶
כמו שכתוב¹⁷ במצות הצדקה, שכאשר נותנים לפני
נדבה, מתברכים מה' יתברך בשש ברכות, וכאשר
מנחמים אותו בדיבורים טובים, מתברכים מה' יתברך
באחת-עשרה ברכות.¹¹
כל אלה הן הפירות של מצות הצדקה שה' יתברך נותן
לאדם בעולם הזה, אבל הקן של מצות הצדקה
נשארת לעולם הבא, כמו שכתוב¹⁸ "הון ועושר בביתו
וצדקתו עומדת לעד".¹⁵
"ביתו" הכוונה העולם הזה והעולם הבא, כמו
שכתוב¹⁹ "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא" – כל
נשמה יש לה חלק בעולם הבא המגיע אחרי העולם
הזה, לכן שני העולמות – העולם הזה והעולם הבא
שמגיע אחרי העולם הזה – נקראים "ביתו", זהו ביתו
של האדם.²¹
זהו הפירוש של "הון ועושר בביתו", שה"הון"²²
וה"עושר" של התורה והמצוות, השכר הוא ב"ביתו",²³
בעולם הזה ובעולם הבא.²⁴
אבל "וצדקתו" – כאשר האדם עושה את המצוה
בחיות ובעונג, בדוגמת העונג שיש לצדיק בקיום
המצוה, כאשר הוא עושה את המצוה בהתמסרות,²⁵
שזהו "וצדקתו" – אזי היא "עומדת לעד", ללא
הגבלה.²⁹
ובני²⁰ נשמתי-עדן מפרש את הפסוק "הון ועושר
בביתו" – ההון ועושר שנשמה יהודית צוברת בעולם
הזה, מאיר גילוי האור האלקי בביתו, אלו שלושת³²

ד.

65

לאחר הפטירה מהגוף, באה הנשמה לעולם האמת,⁷¹
לבית-דין של מעלה, ונותנת דין וחשבון על כל
הדברים הרשומים בספר הזכרונות.⁷²
היא אומרת לנשמות שזכו בדין בפני בית-דין של
מעלה להכנס לירושלים של מעלה – אני משביעה⁷⁵

במדרש הנעלם²² מבוארת פרשת פטירת שרה והספרו
של אברהם, על ענין שכר ועונש הגוף והנפש לאחר
הפטירה.⁶⁶
כתב²³ "השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את
דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני".⁶⁷
הפטירה.⁶⁸
כתב²³ "השבעתי אתכם בנות ירושלים אם תמצאו את
דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני".⁶⁹
דודי מה תגידו לו שחולת אהבה אני".⁷⁰

101.

(21) תניא, פרק ז-ח. לקוטי תורה, פנחס עה, ע"ב. וראה גם
לקמן ע' 140 והערה 30.
(22) זוהר, חלק א, קכב, א.
(23) שיר השירים ה, ח.

(16) פאה פרק א, משנה א.

(17) בבא בתרא ט, ע"ב. לפירוש התוספות והמהרש"א.

(18) תהלים קיב, ג. ראה מצודת דוד על הפסוק.

(19) סנהדרין צ, ע"א.

(20) אדמו"ר הזקן, בספר המאמרים תרנ"ט, ע' 161. תש"ג, ע'

החוטא מזדעזע מהבכי הגדול והזעקות מעומק הלב
של הנענשים ובוכה מעומק לבו, עושה תשובה
ומתחרט על כל הדברים הרעים שעשה – עונים לו
שאפשר לעשות תשובה רק בעולם הזה.
אחר הפטירה, כאשר באים לעולם האמת, חרטה אינה
מועילה, ותשובה אי אפשר לעשות.
”ויבוא אברהם”, זו הנשמה, ”לספוד לשרה
ולבכותה”²⁴, הנשמה מקוננת על הגוף.
כאשר הגוף הוא של אדם חוטא, הוא נמסר למלאכי
החבלה, לאחר העונש של חיבוט הקבר וכף הקלע,
שהם יבצעו את העונש על-פי פסק הדין של בית-דין
של מעלה, ואם הגוף הוא של צדיק, אף שהגוף נכלה,
אך אותו הגוף יקום לתחיית המתים.
זהו ”ויהיו חיי שרה”²⁸ בחיי הגוף.
כוונת בריאת העולם והגוף היא הרי לשם עבודה
בתורה ומצוות, אלא שבעבודה עצמה יש חילוקי
דרגות, שהן הדרגות של ”מאה שנה” – שזו דרגת
הכתר, ”עשרים שנה” – דרגת המוחין, חכמה ובינה,
ו”שבע שנים” – דרגת המידות²⁹.
זהו הרמז בשנותיה של שרה, הגוף, ”שני חיי שרה”,
זוהי תכלית חיי הגוף.
לכן אדם³⁰ צריך להרבות באמירת אותיות התורה
(לומר תהלים, לחזור משניות), מתי והיכן שביכולתו,
כדי לחזק את קיום העולם, כדי להציל את עצמו
מחיבוט הקבר וכף הקלע ולזכות לגילויים הנעלים
ביותר.
קיצור. מבאר ש”חולת אהבה” הוא החולי שנגרם
מאהבה לגשמיות. אהבת הנשמה לגוף העני. ”ארץ
כנען” היא העולם הזה שבו ניתן לרכוש תורה ומצוות,
מעשים טובים ותשובה. שרה היא הגוף ואברהם הוא
הנשמה. כאשר הגוף מת, הנשמה מקוננת על גופו של
הצדיק שמשוחרר מתורה ומצוות ועל גופו של החוטא
בגלל העונשים. על ידי אותיות התורה מצילים את
עצמם מחיבוט הקבר וכף הקלע.

בדבר הוי' שמים ננעש

אתכן, אתן בנות ירושלים, כשתפגשו את דודי, ה'
יתברך, תאמרו לו שאני חולה מכך שאני מתאוה
לראות את אורי ולהיות תחת שמירתו.
רב הונא אומר ש”חולת אהבה” פירושו – הנשמה
אומרת שהיא חולה, כי בהיותה בעולם הזה היתה לה
אהבה לענייני העולם בדברים המותרים, ועל-ידי
הדברים המותרים, סרה מן הדרך, ונהייתה חולה.
ר' יהודה אומר ש”חולת אהבה” פירושו – הנשמה
אוהבת את הגוף, וכשמגיע הסוף של ימי חיי הגוף
בעולם, ניכרת האהבה של הנשמה לגוף, שהנשמה
כואבת מאוד עד כמה הוא הולך מהעולם עני.
”ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען”²⁴.
ה' יתברך ברא את הגוף במזיגה והרכבה מארבעת
היסודות אש, רוח, מים, עפר²⁵.
בשעה שהגוף חי כל ארבעת היסודות מחוברים בגוף,
וכשהגוף מפסיק לחיות היסודות נפרדים.
זהו ”ותמת שרה”.
הגוף מת. מיתת הגוף היא ש”קרית ארבע”, ארבעת
היסודות, שבהיותם ”בארץ כנען”, העולם הזה,
ש”כנען” פירושו סוחר²⁶, והעולם נקרא ”ארץ כנען”,
ארץ של מסחר, הם היו ב”חברון”, מחוברים, כעת הם
נפרדים.
מאחר שכל ה'מסחר' של ירידת הנשמה בגוף בו אפשר
לעסוק בתורה ומצוות ומעשים טובים, הוא רק בעולם
הזה, לכן נקרא העולם הזה ”ארץ כנען”.
כל המסחר של ירידת הנשמה בגוף הוא רק בעולם
הזה, כמו שכתוב²⁷ ”היום לעשותם”, שרק בעולם הזה
יכול אדם לקיים תורה ומצוות, ואם החסיר מצות עשה
או עבר על לא תעשה, הוא עדיין יכול לעשות תשובה,
אבל כל זה הוא כאשר הוא נמצא בגוף בעולם הזה,
אך לאחר הפטירה תשובה אינה מועילה.
זהו אחד היסורים הגדולים שבהם מענישים את
החוטאים, כשהם מגיעים לעולם הבא ורואים את
היסורים הגדולים שבהם מענישים את החוטאים, אזי

(28) חיי שרה כג, א.
(29) זוהר, חלק א קנא. תורת חיים, חיי שרה, קכו, ע”ב.
(30) הועתק בלוח ”היום יום...”, ה' שבט. וראה גם שם ז'
טבת.

(24) חיי שרה כג, ב.
(25) רמב”ם, הלכות יסודי התורה פרק ד.
(26) ישעיהו כג, ח. הושע יב, ח. רש”י, וישב לח, ב.
(27) ואתחנן ז, יא. ראה לקוטי תורה על הפסוק.

ספר השיחות – ה'ש”ת”ש”א בלה”ק

אחרי הגאולה הראשונה, גאולת מצרים, הצליח
לנו השי”ת בנסים שונים, נסים פרטיים לאנשים
פרטיים ולמשפחות פרטיות, ונסים כלליים לעיר

חג שמח.
חג הפורים מהווה זכרון להצלחת הגוף היהודי.
ההצלה היתה בדרך נס, כולם ראו את הפלא האלקי.

במשך שנים ספורות התעוררה תנועה של
התבוללות וטמיעה. היוונים נהנו מכך רבות, ובמשך
עשרים וכמה שנים החזיקו בחבורתם עם בני ישראל.
הם ניתקו את היהודים מתורה ומצוות ומהשי"ת.
ההתגברות היתה מה שטמאו כל השמנים שבהיכל,
כל שהיה יקר וקדוש בבני ישראל. הם לא רצו את
הרכוש היהודי ולא את הגוף היהודי, אלא 'טמאו כל
השמנים שבהיכל', הם רצו להעביר על הדת, כמאמר
חז"ל⁴ "כתבו לכם על קרן השור שאין לכם חלק
באלקי ישראל". ליהודים בכלל היתה מסירות נפש
על תורה ומצוות, אך חלק מכלל ישראל המשיך
בחברותו עם היוונים.

מנהיגי היהודים האמיתיים הגדולים, הזהירו את
בני ישראל להפסיק את חברותם עם היוונים, אך
ללא הועיל.

בגלל חטא זה שלח להם השי"ת עונש גדול, את
אנטיוכוס הרשע, שבמשך חמש שנים היפר את
העבודה בבית המקדש, העמיד צלם בהיכל בית
המקדש, חילל קדושת היהדות, הכחיד הרבה עשרות
אלפי משפחות יהודיות, הגלה הרבה אלפים מישראל
ומכרם לעבדים.

הצרות הגדולות עוררו את הלב היהודי, והנקודה
היהודית הנצחית התגלתה בצעקה של תשובה
ומסירות נפש גדולה לשמירת התורה והמצוות.
אנשים ונשים, זקנים וצעירים, הלכו בשמחה להיהרג
ולהישרף על קידוש השם.

אז נפתח הלב היהודי, וכל בני ישראל האזינו
היטב לדברי התנאים, שהסבירו להם את הסיבה ואת
המשמעות של עונשי הצרות שהשי"ת שלח עליהם
בגלל חילול השבת, אכילת טריפות ואי שמירת
הטהרה. בני ישראל, אנשים ונשים, זקנים וצעירים,
חזרו בתשובה על כל העבירות הללו, והעלו את דרגת
החינוך למדרגה כזו, שילדים קטנים ביותר בחרו
להיהרג כיהודים תמימים, מאשר להישאר בחיים, גם
לא בזכות השתחווה מדומה לעבודה-זרה באמצעות
הרמת דבר מהריצפה - חנה ושבעת בניה⁷.

* * *

כל בני ישראל נענו לקריאתו של מתתיהו כהן
גדול "מי לה' אלי", והתלקטו תחת הדגל הקדוש "מי

שלימה או למדינה שלימה. אך, נסים כלליים שהקיפו
את כל כלל ישראל, היו, בנס פורים - בשנת שלשת
אלפים ארבע מאות וארבע - שהקיף את כל היהודים
במאה עשרים ושבע מדינות מלכות אחשורוש, ובנס
חנוכה - בשנת שלשת אלפים שש מאות עשרים
ושתיים - בארץ ישראל.

שני הנסים - פורים וחנוכה - הם פלאים אלקיים
שהביאו לקידוש השם הגדול ביותר. כל העולם, כל
העמים, ראו את הפלאים האלקיים שעם ישראל
נהיה מאושר בהם. אך, בכל זאת שונים שני נסים
אלה בכך, שבנס פורים היתה הצלת הגוף היהודי,
ובנס חנוכה - הצלת הרוח והמוסר היהודי¹.

* * *

כל ישועה באה אחרי צרה מסוימת, וכל צרה
הבאה על בני ישראל היא עונש על עבירות
מסוימות. כלומר, כשבני ישראל עושים תשובה על
החטאים שחטאו, שולח להם השי"ת את ישועתו.
הישועה איננה רק מה שהשי"ת מסיר את העונש
מבני ישראל, אלא הוא גם מעניק להם, על ידי
הישועה, את האושר. מזה מובן שעונש הצרה הוא
בהתאם לעבירות, ואושר הישועה הוא בהתאם
לתשובה.

* * *

אושר הישועה של נס חנוכה בא אחרי עונש
הצרה של היוונים, שבני ישראל נעשו על העבירות
שחטאו בזמן הבית השני.

בית המקדש השני, למרות שלגבי בית המקדש
הראשון חסרו בו דברים מסוימים², היו בכל זאת
השנים הראשונות של בית המקדש השני - מאה
ושמונים, מאה ותשעים שנה לערך - תקופה
מאושרת לבני ישראל. ובני ישראל החלו להתחבר
ולהתיידד עם שאר האומות, ובמיוחד עם היוונים,
בהם מצאו אנשים מלומדים שונים³.

שר החכמות היה במלכות יון⁴. דבר שגרם
להתגברות מלכות יון. שכן, היניקה מהקדושה גורמת
להתגברות הקליפה. וכידוע מהזהר⁵ בענין שקר,
שהאותיות העצמיות של שקר הן ק"ר, דאינון אתון
זיופין ונטלין אות שי"ן ביניהו ונעשה שקר.

(1) ראה לבוש או"ח סתר"ע. ט"ז שם סק"ג.

(2) ראה יומא כא,ב.

(3) שאת השכלתם למדו אצל היהודים. - ראה סדר הדורות ג"א.

שפ"ה.

(4) ראה זוהר חדש פ' יתרו (לח,א).

(5) זח"א ב,ב.

(6) ירושלמי חגיגה פ"ב, ה"ב.

(7) יוסיפון. ראה גם גיטין נז,ב. איכה רבה פא,ג. ובמפרשים שם.

הגויים.

מרדכי היהודי ומלאכי הנביא דיברו הרבה על
לבם של בני ישראל והזהירו אותם, שאין השי"ת
סובל חיים כאלה ואשר יעניש אותם קשות על כך.
מרדכי היהודי ומלאכי הנביא הסבירו לבני
ישראל, שאם הקב"ה ישפוך חמתו חלילה עליהם ועל
משפחותיהם, לא תעזור להם חברותם עם ידידיהם
מאומות העולם, ולא תעזור עשירותם הגדולה. הם
הבהירו לבני ישראל דברים שונים ממה שאמר
השי"ת בפרשיות התוכחה. אך, למרבה הצער,
לבותיהם הנלוצים של בני ישראל בימים ההם לא
נתן להם להתייחס לדברים נכונים ומסורים אלה.
ומבלי הבט שמרדכי היה אחד מהחשובים בחצר
המלך, לא הועילו דיבוריו על שמירת תורה ומצוות.

* * *

אחשורוש ניהל מלחמה גדולה עם מדינות שונות
וניצחן. בני ישראל במלכות אחשורוש עזרו רבות
לנצחונם ובגלל זאת העריכו אותם מאד. הם קיבלו
אותות הצטיינות שונים ונמסרו בידיהם תפקידים
חשובים בממשל.

בין האנשים שאחשורוש מינה לתפקיד רם
בממשלתו, היה אחד ממוצא נחות, מגלח בבית
המרחץ⁹, בשם המן בן המדתא, אדם בעל אמביציה
גדולה, בעל גאווה, שקרן שהגניב עצמו בין יועצי
אחשורוש.

כשחזר אחשורוש משדה הקרב עטור נצחון גדול,
ערך סעודות גדולות לכל נתיניו, אליהן היו מוזמנים,
על ידי ועדה ממלכתית, גם נתיניו היהודים. ההוראות
הממלכתיות היו להתייחס היטב לכל אורח ולספק לו
מן המיטב ככל אשר ידרוש במאכל ובמשקה.

סעודות הנבילה והטריפה מלוות התהוללות
פרועה, השחיתו יותר את בני ישראל, ומבלי הבט על
התקרבות ימי הגאולה - בהתאם לנבואתם של נביאי
ישראל - לא רצו בני ישראל לשמוע מזה ולעגו מכך
בדברי לעג מחוצפים ביותר.

זכויות המלחמה הגדולות שלהם בצירוף מכתבי
התודה הממלכתיות - שיכרו אותם. הם השתכנו
בבניני פאר היפים ביותר, ונמצא חן בעיניהם "חיי
החופש והדרור", בלי שבת, בלי כשרות, בלי מקוה,
בלי תפילין וכו', ונהנו מהחיים הגופניים במלוא
המדה.

את כל דברי המוסר הם דחו באופן מחפיר, היה

1 כמוכה באלים הוי", - מכבי - ובקריאה הנצחית
2 הקדושה "שמע ישראל הוי' אלקינו הוי' אחד" ניצחו
3 בני ישראל את השונא הגדול והחזק.

4 באחדות של "גוי אחד בארץ", זכו בני ישראל, על
5 ידי תשובה ומסירות נפש על תורה ומצוות, לכוח
6 הקדוש של "הוי' אחד", וניצחו את שונא הדת המר,
7 קידשו מחדש את בית המקדש וקיימו שוב את
8 התורה האחת שהשי"ת נתן לנו.

9 הסך-הכל הוא:

10 העבירות של בני ישראל אז היו התחברותם
11 והתידדותם עם היוונים, לימוד חכמת יון, חילול שבת
12 ומועד, אכילת טריפות, אי שמירת הטהרה היהודית.
13 עונש הצרה היה חורבן בית המקדש הרוחני, הריגה
14 ושעבוד בגלות, ועל ידי תשובה ומסירות נפש בא נס
15 הישועה האלקי הגדול, נס חנוכה.

* * *

16 בשנת שלשת אלפים שלש מאות ותשע עשרה -
17 בזמן גלות בבל - היו בני ישראל מפוזרים בהרבה
18 מדינות, גם במדינות מלכות אחשורוש. היה זה
19 חמשים שנה אחרי חורבן בית המקדש, בני ישראל
20 נותקו מהבית הקדוש, בו ראו הנסים של בית המקדש
21 ושמעו דברי הנביאים.

22 בני ישראל פוזרו והופצו במדינות שונות, בכאלו
23 שהתייחסו אליהם לא טוב, וגם בכאלו שהכירו
24 במעלותיהם ובכישוריהם לטובת אותן ארצות, אשר
25 בגלל זה התייחסו אליהם בטוב.

* * *

26 אחשורוש היה הפכפך בטבעו ונוסף על כך גם
27 גס-רוח, חכם בעיניו ונוח לכעוס. שררה בו עירבוביה
28 של טוב ורע, חכמה וטפשות, הכל ביחד. כמאמר
29 חז"ל⁸ "מלך פקח היה, מלך טפש היה".

30 בימי אביו דריוש, וגם בתחילת ימיו הוא, היו לבני
31 ישראל עיסוקים ופרנסה טובה במדינותיו.

32 מזמן לזמן - בגלל סיבות שונות, עסקים וידידות
33 עסקית - התנתקו בני ישראל מחיי התורה והמצוות
34 שלהם, והכניסו עצמם בחיי העולם, חיפשו אחרי
35 מותרות, השבת נהפכה לחול, הקלו ראש בכשרות,
36 וחיי המשפחה - טהרת המשפחה - נהיו גסים.

37 בני ישראל באותם ימים שכחו שהם העם הנבחר,
38 והחלו להקל ראש במה שהקב"ה "בחר בנו מכל עם
39 ורוממנו מכל לשון", ולחיות חיי חולין עליזים ככל

7 אסתר למלכה ובהתאם לציוויו של מרדכי לא ידע אף
8 אחד על עמה ועל מולדתה.
9 חמש שנים חי חלק גדול - ואולי החלק הגדול
10 ביותר - של בני ישראל במדינות המלך אחשורוש חיי
11 עושר ואושר, במותרות ובחופש, בלי תורה ובלי קיום
12 מצוות, חיללו שבת ויום טוב, אכלו טריפות ונבילות,
13 חיו כמו שאר העמים וחיללו את המוסר היהודי
14 האמיתי.

פורים בסעודה

1 זה הזמן של שפוט השופטים¹⁰, העשירים היו
2 בטוחים בעשירותם, ולא זו בלבד שלא העריכו את
3 הרבנים ויהודי התורה, אלא גם ענשו אותם בכל
4 אשר יכלו.

* * *

5 מאותו יום בו העניש אחשורוש את אשתו ושתי
6 בעונש מות - עברו חמש שנים. באותו זמן הוכתרה

(10) דור ששופט את שופטיו (ב"ב טו,ב).

12 ובנדון זה שאכתוב מכתב להד"ר פערגאמענט שי,
13 הנה איני מוצא זה לנכון. וחווה דעתי בזה אפשרית להיות
14 בתור מענה אם היו הם פונים אלי בשאלה.

15 בנדון שאלתו אדות נסיעתי צלחה חזרה, אם אתעכב
16 באנגליה, הנה בכלל נשתנו אצלי סדרי הנסיעה וזמן ביאתי
17 חזרה, אשר גם בשעה זו עוד טרם אדע החלט דבר אם
18 אתעכב פה הזמן שאומרים או אסע קודם לזה, אבל בכל
19 אופן עד אמצע מנ"א הבע"ל, אשר ע"כ אודות אנגליה לא
20 אוכל עדיין לחשוב לע"ע.

21 וכאשר בעה"י יוחלט דבר בזה להצלחה אודיעו אי"ה.
22 ומה מאד הי' חפצי לעמוד תמיד בקשורי מכתבים וידיעות
23 תמידיות, אבל מה אעשה וחסרון עובדים חרוצים
24 ומסודרים בכל ניכרת. הנני חפץ לדעת משלומי, משלום
25 ב"ב יחיו, משלום אנ"ש שי' בכלל ובפרט, ובבקשה
26 להודיע.

27 והנני ידידו הדו"ש מוקירו ומברכו

28 יוסף יצחק

אג"ק מוהרי"צ כרץ יז

אגרות קודש

ב"ה, כ"ה אייר תר"ץ

ניו יארק

כבוד ידידי הרה"ג הנכבד והנעלה, נודע
ומפורסם לשם תהלה ותפארת, משכיל
על דבר טוב, וי"ח אי"א מוהרמ"ז שי'
הכהן

1 שלום וברכה!

2 מכתביו הגיעוני באיחור זמן, לסיבת נסיעותי ממקום
3 למקום. ושני מכתביו מגי' לחי"ז ואחד בלי זמן הגיעוני
4 כאחד, ונהניתי לשמוע מנועם שלומי, דבר שהי' ראוי
5 להודיע לעתים קרובות יותר.

6 בנדון רבנות הילסינגפארס לא אוכל להגיד בזה דבר,
7 כי זר לי המקום. וביותר איני יודע איזה התעסקות אפשר
8 וראוי לעשות שמה. ולא אכחד כי לא אל כעין זה קויתי
9 בשעה שיעצתי לו לעזוב את אה"ק ת"ו ולהתיישב במדינת
10 כר נרחב לעבודה בהחזקת מוסדות התורה ועניני אנ"ש
11 שי'. ובכ"ז הדבר דורש חקירה ודרישה נכונה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מ"ח, תשי"ג

ברוקלין.

הרה"ג הרה"ח אי"א נ"נ עוסק בצ"צ וכו' מוה"ר יצחק שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מ"ח מ"ח והקודם לו, ואתו רב הסליחה על שנתעכב המענה שלי מפני רוב
הטרדות והמכתבים שנתקבצו מחדש תשרי העבר, אשר המענה על המכתבים הנוגעים למעשה, הנה

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד הקודם

ראיתי נוהגים להקדימם לאלו הדנים ע"ד המדרש (להעיר מפת"ש ליו"ד סרמ"ב סק"ט) ובפרט שבטוח הנני שכת"ר ש"י יסלח לי על איחור המענה בידעו הסיבה לזה.

ובנוגע להערותיו :

(א) מה שציינתי לביאורי הזהר פ' עקב, הרי מראש לא היתה כוונתי בזה שגם שם מבואר בדיוק הענין שעליו נדבר בחילוף מכתבינו, אלא, נהגתי כמנהגי מאז, שכשמוצא הנני ענין בנגלה - לחטוף, בהזדמנות זו, ולחפש ביאור הענין בתורת החסידות, וכן לאידך גיסא כשלומדים ביאור ענין בתורת החסידות לחפש דוגמתו בתורת הנגלה, אף אם הביאור הוא באופן אחר, אבל אחרי העיון הנה נוסף ע"ז, הרי כיון שבביאורי הזהר הנ"ל מבואר הענין דברכת הנהנין, הרי בודאי שגם ע"י ביאור זה יש למצוא הארה נוספת בהנוגע לתוכן דמכתבינו. ויעוין שם בכ"מ ובפרט בסוף ד"ה ה' דא רזא דאמצעיתא, וז"ל : וזהו פ"י ברוך אתה ה' כו' כדי שיהי' העלאה דהיינו פרי העץ הגשמי יוכלל במאמר עץ עושה פרי כו' וזהו פ"י בורא פרי העץ וכיו"ב בכל ברכת הנהנין וד"ל, עכ"ל. שמזה מובן שאם מברך ברכה כללית הרי נכלל במאמר הכללי הקודם למאמר הפרטי דמין זה, משא"כ כשעושה ברכה מיוחדת הרי נכלל גם במאמר המיוחד למין זה, אם שנאמר בפירוש, וכמו בברכת פרי העץ המובא בביאורי הזהר, או במאמר שבא בחילופים ותמורות, וכמו שנתבאר בשער היחוד לרבינו הזקן פ"א וסוף פ"ב.

(ב) בקיצור יש לבאר הדבר גם בנוסח אחר, והוא : כמו שברכת המשכה כללית מעלתה על ברכה פרטית מפני שנוסף על פרט זה כוללת בתוכה עוד פרטים, הנה זה הנימוק גופא הוא ג"כ בזה דברכת הנהנין יש לאמר ברכה מיוחדת למין זה דוקא, כי אז הרי נוסף על ההודאה על מעלות הסוג, וכמו סוג הצומח, נוספת עוד הודאה על מעלות שבמין זה דזה הסוג, וכמו פה"ע. והוא בדוגמת ענין דכולל ומוסיף שבש"ס, וק"ל.

(ג) ולולא דמסתפינא הייתי מוסיף עוד טעם במה שנהגו לאמר בר"ה נוסח ברכה כללית - מפני שענין ר"ה הוא הכלל של השנה.

(ד) מעיר במכתבו מרש"י לדברים ל"ג כ"ט, שמפירושו מוכרח דגם בברכת המשכה יש בפרט מה שאין בכלל, ולא הבנתי כוונתו, כי הרי לשון רש"י הוא "לאחר שפרט להם הברכות אמר להם מה לי לפרוט לכם, כלל דבר הכל שלכם". וא"כ לכאורה, משמע להיפך.

נשען על דברי כת"ר מאז, שאפשר לשלוח לו מכל המתפרסם, ואדרבה, הנה מוסג"פ קטע מהמדובר בהתועדות דשמח"ת העבר, והשייכות לענינים הנ"ל הוא, אשר בהפצת ת"ת ויר"ש יש נמנעים או מיעצים להמנע מהלימוד דמאור שבתורה זוהי פנימיות התורה, מפני שברצונם ללכת מן הקל אל הכבד, למלא כרסם בש"ס ופוסקים ואח"כ כו'.

אבל ידוע הוא בכ"מ בדא"ח, אשר עומק רום ועומק תחת הם זלע"ז, וכמו שהירידה לבירא עמיקתא הנה היא דוקא ביכולתו של זה שהי' באיגרא רמא, וגם אח"כ העלי' גם למעלה מהאיגרא רמא הוא דוקא ע"י ירידה לבירא עמיקתא, וכידוע החילוק מירידת המלאכים למטה ונפילתם ע"י זי' וירידת הנשמות למטה אשר דוקא ע"י מגיעים לאשתאבא בגופא דמלאך, ועד"ז הוא בלימוד התורה גופא - כדי לבוא ללימוד בחביבות (נדרים פא, א) וקיום המצות בדיוק גם בפרטים ופרטי פרטים, הרי (בימינו אלה בפרט) בא זה דוקא ע"י קישור בפנימיות התורה (להעיר מתניא פ"ד : ובלעדה אין להן קיום אמיתי). וזהו ג"כ ענין אור שנברא ביום ראשון שגנוז בתורה (מובא בשם הבעש"ט, ועיין ג"כ זח"א רסד, א. זח"ב קעט, א. ת"ז ת"ו. ז"ח רות פה, א). והאריכות לדכותי בטח אך למותר.

בכבוד ובברכה.

פרשת ויצא

כח וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שֶׁבַע וַיֵּלֶךְ חֲרָנָה:
 י^א וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיֵּלֶן שֵׁם בְּיָבֵא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקְחָה
 מֵאֲבֵנֵי הַמָּקוֹם וַיִּשֶׁם מֵרָאשֵׁיתוֹ וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם
 הַהוּא: י^ב וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֹלֶם מַצֵּב אֶרֶצָה וְרֹאשׁוֹ
 מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים
 וְיֹרְדִים בּוֹ: י^ג וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר
 אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ אֲבִיךָ וְאֵלֹהֵי יִצְחָק
 הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲתָלָה שָׁכַב עָלֶיהָ לֵךְ אֶתְנַנֶּה
 וְלִזְרַעְךָ: י^ד וְהִיָּה זֶרַעְךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפְרִצְתָּ
 יָמָה וּקְדָמָה וּצְפֹנָה וְנִגְבָּה וּנְבָרְכּוּ בְךָ כָּל־
 מִשְׁפַּחַת הָאָדָמָה וּבִזְרַעְךָ: י^ה וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵד
 וְשִׁמְרִתִּיךָ בְּכָל אֲשֶׁר־תֵּלֶךְ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל־
 הָאָדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזֹבְךָ עַד אֲשֶׁר
 אִם־עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי לְךָ: י^ז וַיִּקָּץ
 יַעֲקֹב מִשְׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָבֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם
 הַזֶּה וְאֲנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי: י^ח וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה־
 נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה בִּי אִם־בֵּית אֱלֹהִים
 וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם: י^ט וַיִּשְׁכֹּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר
 וַיִּקַּח אֶת־הָאֲבֵן אֲשֶׁר־שָׁם מֵרָאשֵׁיתוֹ וַיִּשֶׁם
 אֹתָהּ מִצְבֵּה וַיִּצֹק שָׁמֶן עַל־רֹאשָׁהּ: י^י וַיִּקְרָא
 אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית־אֵל וְאוֹלָם לֵזֶה
 שֵׁם־הָעִיר לָרֹאשְׁנָה: י^{יא} וַיֵּרֶד יַעֲקֹב נָדָר לֵאמֹר
 אִם־יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרָנִי בַדֶּרֶךְ הַזֶּה
 אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן־לִי לֶחֶם לֵאכֹל וּבְגָד
 לְלִבָּשׁ: י^{יב} וַיִּשְׁבְּתִי בְשָׁלוֹם אֶל־בֵּית אָבִי וְהִיָּה
 יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: י^{יג} וְהָאֲבֵן הַזֹּאת אֲשֶׁר־
 שָׁמַתִּי מִצְבֵּה יְהִיָּה בֵּית אֱלֹהִים וְכָל־אֲשֶׁר
 תֵּתֵן־לִי עֲשֵׂר אֶעֱשֶׂרְנִי לְךָ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (2 קוטי שיחות כרך כח עמ' 155)

ויפגע במקום (כח, יא)

לשון תפלה . . שקפצה לו הארץ (רש"י)

יש לשאל, מה הקשר בין שני הפרושים ב"ויפגע". ויש
 לומר, דהנה תפלת ערבית רשות, ובטעם הדבר מבאר

בחסידות, מפני שהיא קשורה בדרך נעלית כזו שאינה
 נמשכת על ידי עבודת האדם, אלא כאלו 'מאליו וממילא'.
 ולכן נרמזה תפלה זו ונקרא בתבת "ויפגע", שכן ביחס
 לעבודת האדם ההמשכה היא כאלו 'לא בכונה'. ואף קפיצת
 הארץ באה מלמעלה, לא לפי הסדר הרגיל ולא על ידי
 עבודת האדם.

שני כט א וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו וַיֵּלֶךְ אֶרֶצָה בְּנֵי־
 קְדָם: ב וַיִּירָא וְהִנֵּה בָּאָר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה־שָׁם
 שְׁלֹשָׁה עֲדֵרֵי־צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן־הַבָּאָר
 הַהוּא יִשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֲבֵן גְּדֹלָה עַל־פִּי
 הַבָּאָר: ג וַנֹּאסְפוּ־שָׁמָּה כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־
 הָאֲבֵן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקוּ אֶת־הַצֹּאן וְהִשְׁבּוּ
 אֶת־הָאֲבֵן עַל־פִּי הַבָּאָר לְמַקְמָה: ד וַיֹּאמֶר לָהֶם
 יַעֲקֹב אַחֵי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִחֶרֶן אֲנַחְנוּ:
 ה וַיֹּאמֶר לָהֶם הִידְעַתֶּם אֶת־לָבֵן בֶּן־נָחוֹר
 וַיֹּאמְרוּ יָדַעְנוּ: ו וַיֹּאמֶר לָהֶם הַשָּׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ
 שָׁלוֹם וְהִנֵּה רַחֵל בָּתּוֹ בָּאָה עִם־הַצֹּאן: ז וַיֹּאמֶר
 הֵן עוֹד תִּיּוֹם גְּדוֹל לֹא־עַתָּה הָאִסָּף הַמִּקְנֶה
 הַשְּׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ: ח וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד
 אֲשֶׁר יֹאסְפוּ כָּל־הָעֲדָרִים וַיִּגְלְלוּ אֶת־הָאֲבֵן מֵעַל
 פִּי הַבָּאָר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן: ט עוֹדְנוּ מְדַבֵּר עִמָּם
 וְרַחֵל א בָּאָה עִם־הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאִבֶּיהָ כִּי רָעָה
 הוּא: י וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל בַּת־לָבֵן
 אַחֵי אִמּוֹ וְאֶת־צֹאן לָבֵן אַחֵי אִמּוֹ וַיִּנָּשׁ יַעֲקֹב
 וַיִּגַּל אֶת־הָאֲבֵן מֵעַל פִּי הַבָּאָר וַיִּשֶׁק אֶת־צֹאן
 לָבֵן אַחֵי אִמּוֹ: י^א וַיִּשֶׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל וַיֵּשֶׂא
 אֶת־קְלוֹ וַיִּבְךְ: י^ב וַיִּגַּד יַעֲקֹב לְרַחֵל כִּי אַחֵי אִבִּיהָ
 הוּא וְכִי בֶן־רִבְקָה הוּא וּתְרַץ וּתִגַּד לְאִבֶּיהָ:
 י^ג וַיְהִי כַשְׁמוֹעַ לָבֵן אֶת־שְׁמוֹעַ יַעֲקֹב בֶּן־אֶחָתוֹ
 וַיֵּרֶץ לִקְרֹאתוֹ וַיַּחֲבֹקֵלּוּ וַיִּנָּשְׁקוּ וַיָּבִיאוּהוּ
 אֶל־בֵּיתוֹ וַיִּסַּפֵּר לָלָבֵן אֶת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:
 י^ד וַיֹּאמֶר לוֹ לָבֵן אַךְ עֲצָמִי וּבִשְׁרִי אֵתָּה וַיָּשָׁב
 עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: י^ה וַיֹּאמֶר לָבֵן לַיעֲקֹב הֲכִי־אַחֵי
 אֵתָּה וַעֲבַדְתָּנִי חֲנָם הַגִּידָה לִּי מַה־פִּשְׁבָּרְתָּךְ:

וּלְלֶכֶן שְׁתֵּי בָנוֹת שֶׁם הִגְדִּלָה לָאָה וְשֵׁם
הַקְטָנָה רַחֵל: ^י וַעֲיָנִי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הָיְתָה
יִפְתָּתָאֵר וִיפֶת מְרֵאָה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קטעי שיחות כרך לה עמ' 153)

וַעֲיָנִי לָאָה רַבּוֹת וְרַחֵל הָיְתָה יִפְתָּתָאֵר (כט, יז)
לָאָה - שֶׁהָיָה עֵינֶיהָ רַבּוֹת מִבְּכִי, שִׁכָּת לַעֲבֹדָת בְּעָלֶי
תְּשׁוּבָה; וּבְכִיָּה חֲטָא בְּמִכִּירַת יוֹסֵף וַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה עַל כָּךְ.
רַחֵל - שֶׁהָיְתָה יִפְתָּתָאֵר, לֵאמֹר מוֹם וּפְגָם, שִׁכָּת לַעֲבֹדָת
הַצַּדִּיקִים, שְׁלֵמוֹת בְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת; וּבְכִיָּה (יוֹסֵף וּבְנֵימִין) לֹא
חֲטָא. לָכֵן הָיוּ הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים שֶׁרַחֵל מֵעֲדָת לֵיעָקֵב, כִּי
הוּא אִישׁ תָּם יוֹשֵׁב אֶהְלִים, עֲבֹדַת הַצַּדִּיקִים; וְלָאָה מֵעֲדָת
לַעֲשׂוֹ, כִּי בִכְחָה לְהַחֲזִירוֹ לְמוֹטָב.

שְׁלִישִׁי ^{יח} וַיֵּאָהֵב יַעֲקֹב אֶת־רַחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבֹדָךְ
שִׁבְעַת שָׁנִים בְּרַחֵל בְּתוֹךְ הַקְטָנָה: ^{יז} וַיֹּאמֶר לָבֹן
טוֹב תַּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתַּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אֲחֵר
שָׁבָה עִמָּדִי: ^{יז} וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרַחֵל שִׁבְעַת שָׁנִים
וַיְהִי בְּעֵינָיו כִּימִים אַחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ:
^{יח} וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־לָבֹן הִבֵּה אֶת־אִשְׁתִּי כִּי
מָלְאוּ יָמִי וְאֲבֹאָה אֵלֶיהָ: ^{יח} וַיֹּאסֶף לָבֹן אֶת־
כָּל־אֲנָשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה: ^{יח} וַיְהִי בַעֲרֹב
וַיִּקַּח אֶת־לָאָה בָּתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֵא
אֵלֶיהָ: ^{יח} וַיִּתֵּן לָבֹן לָהּ אֶת־זֹלְפָה שִׁפְחָתוֹ לְלָאָה
בָּתּוֹ שִׁפְחָה: ^{יח} וַיְהִי כַּבָּקָר וַהֲנִיָּהּ הוּא לָאָה
וַיֹּאמֶר אֶל־לָבֹן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְּרַחֵל
עֲבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רַמִּיתָנִי: ^{יח} וַיֹּאמֶר לָבֹן
לֹא־יַעֲשֶׂה כֹן בְּמִקְוָמִנִי לְתֵת הַצִּעֲרָה לִפְנֵי
הַבְּכִירָה: ^{יח} מִלֵּא שִׁבְעַת זֹאת וְנִתְּנָה לָךְ גַּם־אֶת־
זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שִׁבְעַת־
שָׁנִים אַחֲרוֹת: ^{יח} וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֹּן וַיִּמְלֵא שִׁבְעַת
זֹאת וַיִּתֵּן־לוֹ אֶת־רַחֵל בָּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: ^{יח} וַיִּתֵּן
לָבֹן לְרַחֵל בָּתּוֹ אֶת־בְּלָחָה שִׁפְחָתוֹ לָהּ
לְשִׁפְחָה: ^{יח} וַיָּבֵא גַם אֶל־רַחֵל וַיֵּאָהֵב גַּם־אֶת־
רַחֵל מִלָּאָה וַיַּעֲבֹד עִמָּו עוֹד שִׁבְעַת־שָׁנִים
אַחֲרוֹת: ^{יח} וַיִּרְא יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה לָאָה וַיִּפְתַּח

אֶת־רַחֲמָהּ וְרַחֵל עָקְרָה: ^{יח} וַתַּהַר לָאָה וַתֵּלֶד
בֶּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי־רָאָה יְהוָה
בְּעֵינָי כִּי עָתָה יֵאָהֲבֵנִי אִישִׁי: ^{יח} וַתַּהַר עוֹד
וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר כִּי־שָׁמַע יְהוָה כִּי־שָׁנוּאָה
אֲנִכִּי וַיִּתֵּן־לִי גַם־אֶת־זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן:
^{יח} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר עָתָה הִפְעַם
יְלֹוָה אִישִׁי אֵלָי כִּי־יִלְדֵתִי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים
עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ לֵוִי: ^{יח} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֶּן
וַתֹּאמֶר הִפְעַם אוֹדָה אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרָאָה
שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָת: ^{יח} וַתִּרְא רַחֵל
כִּי לֹא יִלְדָה לֵיעָקֵב וַתִּקְנָא רַחֵל בְּאַחֹתָהּ
וַתֹּאמֶר אֶל־יַעֲקֹב הִבֵּה־לִּי בָנִים וְאִם־אֵין מִתָּה
אֲנִכִּי: ^{יח} וַיַּחֲרֹאֲף יַעֲקֹב בְּרַחֵל וַיֹּאמֶר הִתַּחַת
אֱלֹהִים אֲנִכִּי אֲשֶׁר־מָנַע מִמֶּךָ פְּרִי־בֶטֶן:
^{יח} וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמַתִּי בָלָהָ בָא אֵלֶיהָ וַתֵּלֶד
עַל־כֵּרְפִי וְאֲבִנָּה גַם־אֲנִכִּי מִמֶּנָּה: ^{יח} וַתִּתֵּן־לוֹ
אֶת־בְּלָחָה שִׁפְחָתָה לְאִשָּׁה וַיָּבֵא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב:
^{יח} וַתַּהַר בְּלָחָה וַתֵּלֶד לֵיעָקֵב בֶּן: ^{יח} וַתֹּאמֶר רַחֵל
דָּגְנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֵּן־לִי בֶן עַל־כֵּן
קָרָאָה שְׁמוֹ דָּן: ^{יח} וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בְּלָחָה
שִׁפְחַת רַחֵל בֶּן שְׁנֵי לֵיעָקֵב: ^{יח} וַתֹּאמֶר רַחֵל
נִפְתָּלִי אֱלֹהִים | נִפְתָּלְתִּי עִם־אָחָתִי גַם־יִכָּלְתִּי
וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נִפְתָּלִי: ^{יח} וַתִּרְא לָאָה כִּי עֲמֹדָה
מִלֵּדָת וַתִּקַּח אֶת־זֹלְפָה שִׁפְחָתָה וַתִּתֵּן אֹתָהּ
לֵיעָקֵב לְאִשָּׁה: ^{יח} וַתֵּלֶד זֹלְפָה שִׁפְחַת לָאָה
לֵיעָקֵב בֶּן: ^{יח} וַתֹּאמֶר לָאָה כְּתִיב בְּגֵר קָרִי בָא גֵר
וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ גֵּר: ^{יח} וַתֵּלֶד זֹלְפָה שִׁפְחַת
לָאָה בֶּן שְׁנֵי לֵיעָקֵב: ^{יח} וַתֹּאמֶר לָאָה בְּאִשְׁרֵי
כִּי אֲשֶׁרוּנִי בָנוֹת וַתִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ אֲשֶׁר:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשנ"ב א עמ' 264)

וַתַּעֲמֹד מִלֵּדָת (כט, לה)

פְּסוּק זֶה נֶאֱמַר בִּיהוּדָה, בּוֹ נֶאֱמַר "לֹא יָסוּר שְׁכֶט מִיהוּדָה
... עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה" (מִלֵּךְ הַמְּשִׁיחַ). וַיֵּשׁ לְזֹמֶר, שְׂרוּמוֹ עַל
הַגָּאָלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלָמָה, שְׂאִין אַחֲרֶיהָ גְלוּת. דְּהִנֵּה "כָּל

~ נקודות משיחות קודש ~ (מקוטי שיחות כרך 2 עמ' 134)

הפעם יזבלני אישי . . . ותקרא את שמו זבולון (ל, כ)

לא תהא עקר דירתו אלא עמי (רש"י)

צדיקים דומים לבוראן. הקב"ה נתאנה שיהיה לו דירה בתחתונים; ואף עקר דירתו של יעקב אבינו נקבע בקשר ללידת זבולון, שעסק במקסר (לא בקשר ללידת יששכר, שעסק בתורה), קרי: זכור העולם והפיכתו ל'דירה' לו יתברך.

חמישי כח ויאמר נקבה שכרך עלי ואתנה: כח ויאמר אליו אתה ידעת את אשר עבדתיך ואת אשר היה מקנך אתי: כ"י מעט אשר היה לך לפני ופרץ לרב ויברך יהוה אתך לרגלי ועתה מתי אעשה גם אנכי לביתי: לא ויאמר מה אתן לך ויאמר יעקב לא-תתן לי מאומה אם-תעשה-לי הדבר הזה אשובה ארעה צאנך אשמר: כ"ב אעבר בכל-צאנך היום הסר משם כל-שה | נקד וטלוא וכל-שה-חום בפשבים וטלוא ונקד בעזים והיה שכרי: כ"ג וענתה-בי צדקתי ביום מחר כִּי-תבוא על-שכרי לפניך כל אשר-איננו נקד וטלוא בעזים וחום בפשבים גנוב הוא אתי: כ"ד ויאמר לכן הן לו יהי כדברך: כ"ה ויסר ביום ההוא את-התשיש העקדים והטלאים ואת כל-העזים הנקדות והטלאות כל אשר-לבן בו וכל-חום בפשבים ויתן ביד-בניו: כ"ו וישם דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב ויעקב רעה את-צאן לבן הנותרת: כ"ז ויבחר לו יעקב מקל לבנה לח ולזו וערמוז ויפצל בהן פצלות לבנות מחשף הלבן אשר על-המקלות: כ"ח ויצג את-המקלות אשר פצל ברהטים בשקתות המים אשר תבאן הצאן לשותות לנכח הצאן ויחמנה בבאן לשותות: כ"ט ויחמו הצאן אל-המקלות ותלדן הצאן עקדים נקדים וטלאים:

השירות לשון נקבה, חוץ משירה דלעתיד לשון זכר". כלומר: "שהנקבה יש לה צער לידה (פידוע שהגלות נמשל לעבור והגאלה ללידה. וכן חבלי מות המשיח נקראים בשם חבלי לידה), אף כל הנסים יש אחריהם צער; חוץ מלעתיד שאין אחריה צער . . . כזכרים לא יולידם" (תוספות פסחים קטז, ב).

רבי י' וילך ראובן בימי קציר-חטים וימצא דודאים בשדה ויבא אתם אל-לאה אמו ותאמר רחל אל-לאה תנינא לי מדודאי בנך: כ"ו ותאמר לה המעט קחתך את-אישו ולקחת גם את-דודאי בני ותאמר רחל לכן ישב עמך הלילה תחת דודאי בנך: כ"ז ויבא יעקב מן-השדה בערב ותצא לאה לקראתו ותאמר אלי תבוא בי שכר שכרתיך בדודאי בני וישב עמה בלילה הוא: כ"ח וישמע אלהים אל-לאה ותהר ותלד ליעקב בן חמישי: כ"ט ותאמר לאה נתן אלהים שכרי אשר-נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו יששכר: כ"י ותהר עוד לאה ותלד בן-ששי ליעקב: כ"ב ותאמר לאה זבדני אלהים | אתי זבד טוב הפעם יזבלני אישי כִּי-ילדתי לו ששה בנים ותקרא את-שמו זבולון: כ"ג ואחר ילדה בת ותקרא את-שמה דינה: כ"ד ויזכר אלהים את-רחל וישמע אליה אלהים ויפתח את-רחמה: כ"ה ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את-חרפתי: כ"ו ותקרא את-שמו יוסף לאמר יסף יהוה לי בן אחר: כ"ז והי פאשר ילדה רחל את-יוסף ויאמר יעקב אל-לבן שלחני ואלכה אל-מקומי ולא-רצי: כ"ח תנה את-נשי ואת-ילדי אשר עבדתי אתך בהן ואלכה בי אתה ידעת את-עבדתי אשר עבדתיך: כ"ט ויאמר אליו לכן אסנא מצאתי חן בעיניך נחשתי ויברכני יהוה בגללך:

וְהַכְשִׁיבִים הַפְּרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פָּנָיו הַצֵּאן אֶל־
עֶקֶד וְכָל־חֹם בְּצֵאן לָבָן וַיֵּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבָדּוֹ
וְלֹא שָׂתָם עַל־צֵאן לָבָן: ^{כא} וַהֲיָה בְּכָל־יָחִם
הַצֵּאן הַמִּקְשָׁרוֹת וְשֵׁם יַעֲקֹב אֶת־הַמִּקְלוֹת
לְעֵינֵי הַצֵּאן בְּרֹהֲטִים לִיחֻמָּנָה בַּמִּקְלוֹת:
^{כב} וּבַהֲעֲטִיף הַצֵּאן לֹא יֵשִׁים וַהֲיָה הָעֲטָפִים
לְלָבָן וְהַקְשָׁרִים לְיַעֲקֹב: ^{כג} וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מֵאֵד
מֵאֵד וַיְהִי־לוֹ צֵאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וַעֲבָדִים
וּגְמָלִים וַחֲמֹרִים: ^{כד} לֹא וַיִּשְׁמַע אֶת־דְּבָרֵי בְנֵי־
לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֶת פְּלִאֲשֶׁר לְאֹבִינֹו
וּמֵאֲשֶׁר לְאֹבִינֹו עָשָׂה אֶת פְּלִאֲהַבָּד הַזֶּה:
^{כה} וַיֵּרָא יַעֲקֹב אֶת־פָּנָיו לָבָן וַהֲנָה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ
בְּתַמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם: ^{כו} וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי־יַעֲקֹב שׁוּב
אֶל־אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלֶדְתְּךָ וַאֲהִיָּה עִמָּךְ:
וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרַחֵל וּלְלֵאָה הַשֹּׁדָה
אֶל־צֵאנֹו: ^{כז} וַיֹּאמֶר לָהֶן רֵאֵה אֲנֹכִי אֶת־פָּנָיו
אֲבִיכֶן כִּי־אֵינֶנּוּ אֵלַי בְּתַמּוֹל שְׁלֹשׁוֹם וַאֲלֹהֵי אָבִי
הֵיָה עִמָּדִי: ^{כח} וַאֲתַנֶּה יַדְעַתֶּן כִּי בְּכָל־כְּחִי עָבַדְתִּי
אֶת־אֲבִיכֶן: ^{כט} וַאֲבִיכֶן הַתֵּל בִּי וַהֲחִלֵּף אֶת־
מִשְׁפָּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מִגִּים וְלֹא־נָתַנּוּ אֱלֹהִים לְהִרְעֵ
עִמָּדִי: ^ל אִם־כֵּה יֹאמֶר נִקְדִּים יְהִיָּה שְׁכָרְךָ
וַיִּלְדוּ כָּל־הַצֵּאן נִקְדִּים וְאִם־כֵּה יֹאמֶר עֲקָדִים
יְהִיָּה שְׁכָרְךָ וַיִּלְדוּ כָּל־הַצֵּאן עֲקָדִים: ^{לא} וַיִּצֵּל
אֱלֹהִים אֶת־מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֵּן־לִי: ^{לב} וַיְהִי בַּעַת
יָחֵם הַצֵּאן וַאֲשָׁא עֵינֵי וַאֲרָא בַּחֲלוֹם וַהֲנָה
הַעֲתִידִים הָעֵלִים עַל־הַצֵּאן עֲקָדִים נִקְדִּים
וּבְרָדִים: ^{לג} וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלֵּאָד הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם
יַעֲקֹב וַאֲמַר הִנְנִי: ^{לד} וַיֹּאמֶר שֹׂא־נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה
כָּל־הַעֲתִידִים הָעֵלִים עַל־הַצֵּאן עֲקָדִים נִקְדִּים
וּבְרָדִים כִּי רִאִיתִי אֶת פְּלִאֲשֶׁר לָבָן עָשָׂה לָךְ:
^{לה} אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית־אֵל אֲשֶׁר מִשְׁחַת שֵׁם מִצְכָּה
אֲשֶׁר נִדְרַת לִי שֵׁם נָדָר עָתָה קוֹם צֵא
מִן־הָאֶרֶץ הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל־אֶרֶץ מוֹלֶדְתְּךָ:

וַיִּתֵּן רַחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרָנָה לוֹ הַעוֹד לָנוּ חֵלֶק
וְנַחֲלָה בְּבֵית אֲבִינוֹ: ^{טא} הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נַחֲשִׁבְנוּ לוֹ
כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אֲכֹל אֶת־כִּסְפֵּנוּ: ^{טב} כִּי
כָל־הָעֶשֶׂר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאֲבִינוּ לָנוּ הוּא
וּלְבָנֵינוּ וְעָתָה כָּל־אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ
עָשָׂה:

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 113)

ויפרץ האיש מאד מאד (לא, מג)

בתחלת הליכתו של יעקב לתרן בשור הקב"ה ויפרצת
ימה וקדמה וצפונה ונגבה. ולכאורה, לשם מה נאמרה לו
בשורה זו, ולא די בהבטחה "והנה אנכי עמך ושמרתיך ככל
אשר תלך" כדי שלא ירא מהליכה זו. ויש לומר, שהקב"ה
הודיע לו שהוא יורד לתרן כדי 'לפרץ' את המדידה
וההגבלה של 'חרון אף של מקום' ולהקים שם את בית
ישׂראל, באפן של "משתו שלמה". ועל ידי עבודתו זו נהיה
אצלו 'ויפרץ האיש'.

ששי י ויקם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת־בָּנָיו וְאֶת־נָשָׁיו
עַל־הַגְּמָלִים: ^{טא} וַיִּנְהַג אֶת־כָּל־מִקְנֵהוּ וְאֶת־כָּל־
רֶכֶשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קֵינֹו אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפָדֶן
אָרֶם לָבוֹא אֶל־יִצְחָק אָבִיו אֶרֶצָה בְּנֵעַן: ^{טב} וּלְבָן
הַלֵּךְ לָגֹז אֶת־צֵאנֹו וַתִּגְנֹב רַחֵל אֶת־הַתִּרְפִּים
אֲשֶׁר לְאֹבִיָּה: ^{טג} וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת־לֵב לָבָן
הָאֶרֶמִי עַל־בְּלִי הַגִּיד לוֹ כִּי בָרַח הוּא:
^{טד} וַיִּבְרַח הוּא וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת־
הַנָּהָר וַיֵּשֶׁם אֶת־פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד: ^{טה} וַיַּגֵּד לְלָבָן
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: ^כ וַיִּקַּח אֶת־אֲחִיו
עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיִּדְבֹּק
אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד: ^{כא} וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־לָבָן
הָאֶרֶמִי בַּחֲלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הַשְׁמַר לָךְ
פֶּן־תִּדְבֹּר עִם־יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד־רָע: ^{כב} וַיִּשָּׁג לָבָן
אֶת־יַעֲקֹב וַיַּעֲקֹב תִּקַּע אֶת־אֹהֶלוֹ בְּהָר וּלְבָן
תִּקַּע אֶת־אֹהֶיו בְּהַר הַגִּלְעָד: ^{כג} וַיֹּאמֶר לָבָן
לְיַעֲקֹב מַה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת־לִבִּי וַתִּנְהַג
אֶת־בְּנֹתַי בְּשָׁבוֹת חֲרָב: ^{כד} לָמָּה נִחַבְתָּ לְבָרְחַי
וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וַאֲשַׁלַּחךָ בְּשִׁמְחָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (ספר השיחות תנש"א א עמ' 144)

ביום אכלני חרב וקרח בלילה (לא, מ)

יעקב הקפיד לא על צער עצמו, אלא על כך שהצער מגיע ממנו שלמות העבודה בתור 'מורכבה'. וכמאמר רז"ל "האבות הן הן המורכבה" (ובפרט בחיר שבאבות), ומבאר בספר התנאים (פכ"ג) שהיו "קדושים ומבדלים מענייני עולם הזה". כל ימיהם" (גם בהיות יעקב בבית לבן, בחרן). (ולמעשה מ'שולחן ערוך' אדמו"ר הנקן הלכות נזקי גוף ונפש סעיף ד' בקנטרס אחרון (ב): מה שאוסר לצער גופו - צריך עיון גדול מיעקב אבינו, שאכלו חרב וקרח).

שביעי כ' ויען לבן ויאמר אלי-יעקב הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני וכל אשר-אתה ראה ליהוא ולבנותי מה-אעשה לאלה היום או לבניהן אשר ילדו: מה ועתה לכה נכרתה ברית אני ואתה והיה לעד ביני ובינך: מה ויקח יעקב אבן וירימה מצבה: כ' ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו-גל ויאכלו שם על-הגל: כ' ויקרא-לו לבן יגר שהודיתא ויעקב קרא לו גלעד: כ' ויאמר לבן הגל הזה עד ביני ובינך היום על-כן קרא-שמו גלעד: כ' והמצפה אשר אמר יצף יהיה ביני ובינך כי נסתר איש מרעהו: נ אסתענה את-בנותי ואסתקח נשים על-בנותי אין איש עמנו ראה אלהים עד ביני ובינך: ט ויאמר לבן ליעקב הנה הגל הזה והנה המצבה אשר יריתי ביני ובינך: כ' עד הגל הזה ועדה המצבה אם-אני לא-אעבר אליך את-הגל הזה ואם-אתה לא-תעבר אלי את-הגל הזה ואת-המצבה הזאת לרעה: ט אלהי אברהם ואלהי נחור ישפטו בינינו אלהי אביהם וישבע יעקב בפחד אביו יצחק: ט ויזבח יעקב זבח בחר ויקרא לאחיו לאכל-לחם ויאכלו לחם וילינו בחר: לב א וישפם לבן בכור וינשק לבניו ולבנותיו ויברך אתהם וילך וישב לבן למקומו: ד ויעקב הלך לדרבן ויפגעיבו מלאכי אלהים: ג ויאמר יעקב כאשר

ובשרים בתך ובכנור: כ' ולא נמשחתי לנשק לבני ולבנותי עתה הסבלת עשו: כ' יש-לאל ידי לעשות עמכם רע ואלהי אביכם אמש | אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם-יעקב מטוב עד-רע: ז ועתה הלך הלכת פרי-נכסף נכספתה לבית אביך למה גנבת את-אלהי: א ויען יעקב ויאמר ללבן כי יראתי כי אמרתי פן-תגזל את-בנותיך מעמי: ז עם אשר תמצא את-אלהיך לא יחיה נגד אחינו הכר-לך מה עמדי וקח-לך ולא-ידע יעקב כי רחל גנבתם: ז ויבא לבן באהל-יעקב | ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ולא מצא ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל: ז ורחל לקחה את-התרפים ותשמן בכר הגמל ותשב עליהם וימשש לבן את-פל-האהל ולא מצא: ח ותאמר אל-אביה אל-יחר בעיני אדני כי לוא אוכל לקום מפניך פי-דרך נשים לי ויחפש ולא מצא את-התרפים: ז ויחר ליעקב וירב בלבן ויען יעקב ויאמר ללבן מה-פשעי מה חטאתי כי דלקת אחרי: ז פי-מששתי את-פל-כלי מה-מצאת מכל בלי-ביתך שים פה נגד אחי ואחייך ויזכחו בין שנינו: ח זה עשרים שנה אנכי עמך רחלך ועניך לא שכלו ואילי צאנך לא אכלתי: ז מרפה לא-הבאתי אליך אנכי אחטנה מידי תבקשנה גנבתי יום וגנבתי לילה: מ הייתי ביום אכלני חרב וקרח בלילה ותדר שתי מעיני: ט זה-לי עשרים שנה בביתך עבדתיך ארבע-עשרה שנה בשתי בנותי ושש שנים בצאנך ותחלה את-משפחתי עשרת מנים: ט לולי אלהי אבי אלהי אברהם ופחד יצחק היה לי כי עתה ריקם שלחתי את-עניי ואת-גועי כפי ראה אלהים ויזכח אמש:

רָאם מַחֲנֶה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם
הַהוּא מַחֲנִים:

◆ ◆ ◆

חצי קריש

יִתְגַּדַּל וַיִּתְקַדַּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אֲמִן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוֹרְקָנָהּ וַיִּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמִן בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעִנְיָא וּבְזִמְנֵי קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמִן יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלְמָא וּלְעָלְמֵי עָלְמֵי. יְתַבְּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
וּלְעָלְמֵי עָלְמֵי. יְתַבְּרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשֵּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלֶּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמֹה דְקִדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אֲמִן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
תְּשַׁבְּחָתָא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אֲמִן

◆ ◆ ◆

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ה עמ' 129)
וְאִם אַתָּה לֹא תַעֲבֹר אֵלַי אֶת הַגֹּל הַזֶּה . . לְרַעְיָה (לא, נב)
אָבֵל אַתָּה עוֹבֵר לְפָרְקָמְטָא (רש"י)
מְבַאֵר בְּחִסְדוֹת, שׁ"ג ל"ג רומז ל"ג בְּעָמֵר. וַיֵּשׁ לְכָאֵר אֶת
הַקָּשָׁר שֶׁבִּין שְׁנֵי הַדְּבָרִים. דְּהִנֵּה לְכָאֵרָה קָשָׁה, כִּי־צַד גִּלְיָה
רַשְׁבָּ"י רִזִּין דְּאוֹרְיָתָא, חֵלֶק הַנִּסְתָּר שֶׁבַתּוֹרָה? אֵלָּא, הַמַּחֲצָה
הַמְּבַדִּילָהּ בֵּין גִּלְיָה דְּתוֹרָה לְבֵין פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה אֵינָה חוֹמָה,
אֵלָּא גֵל, שְׁאֵפְשָׁר לַעֲבֹר אוֹתוֹ לְטוֹכָהּ. בְּכָךְ מַעֲבִיר ה'גֵּל'
עֲצָמוֹ אֶת הַמָּסָר שֶׁמֶתָר וְאֵף צָרִיךְ 'לַעֲבֹר אוֹתוֹ', כְּאִשְׁרֵי בְטוּל
הַמַּחֲצָה אֵינוֹ לְרַעְיָה ח"ו אֵלָּא לְטוֹכָהּ.

לב * וַיִּשְׁפֹּם לָכֵן בְּפָקֵר וַיִּנְשֹׁק לְבָנָיו
וּלְבָנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָהֶם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָכֵן לְמָקוֹמוֹ:
בַּיּוֹם הַהוּא הָלַךְ לְדֶרֶכוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאָכֵי אֱלֹהִים:
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כֹּאֲשֶׁר רָאִים מַחֲנֶה אֱלֹהִים זֶה
וַיִּקְרָא שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנִים:

פפפ קמ"ח פסוקים. חלק", מחנ"ם סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר־שם משה לפני בני ישראל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מְאֹשָׁר. דְּרַכִּיָּה דְרַכִּי־נַעַם, וְכִלְיָתִיכְתִּיָּה שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיָמֶינָהּ,
בְּשִׂמְחָתָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לְגִלּוֹל הַסֵּפֶר תּוֹרָה נֶגֶד הַתֵּפֶר, שֶׁמֶקוֹם הַתֵּפֶר יִהְיֶה בְּאִמְצַע הַסֵּפֶר תּוֹרָה מִבְּחוּץ. * הַאֲבֵנֶט חוֹגְרִים
בְּתַחֲלִיל שְׁלִישׁ הַתַּחֲתוֹן שֶׁל הַסֵּפֶר תּוֹרָה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

**בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְּרֵיהֶם
הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֶּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל
עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:**

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

(ז) ועמי תלואים למשובתי, עמי תלויים ומספקים בדעתם אם לשוב אל, וממתנים עד שאשוב אליהם תחלה להיטיב עמם. ואל על יקראוהו, הנביאים בלם קוראים אל העם שהוא ישוב תחלה אל על, כלומר לה' העליון. יחד לא ירומם, הנה בלם יחד לא ירוממו ולא

ייעלו תשובה לעשות. ח) איך אתנגד אפרים, אף על פי שהטאת לפני, אני מרחם, ואומר איך אתנגד אפרים ביד אויב. אמנגד ישראל, איך אמסר אותך ישראל ביד צוריד. נהפך עלי לבי, אף על פי שבעסתי, נהפך עלי לבי לרחם עליך. יחד נכמרו נחומי, כל מדותי ביחד התחממו והתעוררו להנחם על הרעה אשר היה ראוי לעשות. ט) כי אל אנכי, המקום דבר הבטחתי לטובה, ואין מדתי להנחם על הטובה. בקרבך קדוש, כבר הבטחתי להשרות שכנתי בקרבך. ולא אבוא בעיר, ולא אבוא בעיר אחרת להשרות שכנתי, כי אם בירושלים. י) באריה ישאג, עוד ישאג להם באריה שיצאו מן הגלילות, וילכו אחריו. ויחרדו בנים מים, ויתנועעו בני ישראל לשוב מן הגלילות שבמדינות הפעור. א) סבבני בכחש אפרים, הנה מלכות אפרים סבבו אותי כאלו הם שבים אלי, אבל יבכשו בי, כי לבם בל עמם. ויהודה עד רד עם אל, אבל מלכות יהודה עדן היא מושלת עם האל, כלומר מכריחה את העם ללכת עם האל בדתו החורה. ועם קדושים נאמן, ועם אלהים קדושים נאמן. ב) רועה רוח ורודף קדים, כלומר, עוסק הוא בדברי תבל ושמן למצרים יובל, מובילים שכן למצרים, לשחד אותם שיבואו לעזר מן האויב. ג) עם יהודה, כי אחרת גם יהודה תרעו מעליהם. ולפקד על יעקב, כלומר, על יהודה ועל כל השבטים.

ד) בבטן עקב את אחיו, מכאן מונה חסדי הקב"ה עם יעקב אבינו ישיב לו: ד הלא יעקב אביהם עודו בבטן אמו עקב את אחיו אחי בעקב עשו אחי ובאונן ויבכו שרה נעשה שר את-אלהים על המלאך שרו של עשו

ז ועמי תלואים מספקים למשובתי אליהם וממתנים שאשוב אליהם תחלה להטיב עמם. אבל ואל על יקראוהו להם הנביאים בלם, בכל זאת יחד לא ירומם אין בהם מי ירומם אותו העליון כלבדו לשוב אליו תחלה: ח איך אתנגד אפרים ביד הבכילים איך אמנגד אפרים אמסר בידם ישראל איך אתנגד ליהוה הפוכה כאדמה אשימך בצבאים מערי סודם ועמורה (בראשית יד) עם כי בעסתי עליהם הנה נהפך עלי לבי לרחם אותם יחד נכמרו נחממו נחומי כל מדותי תחממו שיש בי: ט לא אעשה חרון אפי לא אשוב מדברי הטוב אשר אמרתי לא מאסתם ולא נעלמים לשחת אפרים כי אל אנכי המקום דבר טובתי ולא-איש להנחם על הטוב. אשרה בקרבך קדוש שכנתי ולא אבוא בעיר אחרת להשרות שכנתי: י או בימי המשיח אחרי יהוה ילכו בני ישראל אל ארצם, באריה ישאג כמו שעל ידי שאגת האריה מתאספים אליו כל החיות, כן יאספו בני ישראל לקול שאגת האל ויחברו כיהוא ישאג בקול ישראל ויחרדו בנים יעורר תלכות וימהרו לבוא מים מפורה ומפערב: יא ויחרדו וימהרו לבוא כצפור ממצרים וכיונה הממהרים לעוף מארץ אשור והושבתים ואשיב אותם לבטח על-בתיהם נאם יהוה: א סבבני בכחש ובמרמה אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם אל ויעם קדושים נאמן: ב אפרים רעה רוח ורודף קדים בל-היום פזב וישד ירבה ובגרות עם-אשור יכרתו ושמן למצרים יובל: ג וריב ליהודה עם-יהודה ולפקד עלי-יעקב בדרכיו במעלליו ישיב לו: ד בבטן עקב את-

הפטרה לפרשת ויצא לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

בהושע פרק יא"ב

יא ז ועמי תלואים למשובתי ואל על יקראוהו יחד לא ירומם: ח איך אתנגד אפרים אמנגד ישראל איך אתנגד כאדמה אשימך בצבאים נהפך עלי לבי יחד נכמרו נחומי: ט לא אעשה חרון אפי לא אשוב לשחת אפרים כי אל אנכי ולא-איש בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר: י אחרי יהוה ילכו באריה ישאג כיהוא ישאג ויחרדו בנים מים: יא ויחרדו כצפור ממצרים וכיונה מארץ אשור והושבתים על-בתיהם נאם יהוה: יב א סבבני בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עד רד עם אל ועם קדושים נאמן: ב אפרים רעה רוח ורודף קדים בל-היום פזב וישד ירבה ובגרות עם-אשור יכרתו ושמן למצרים יובל: ג וריב ליהודה עם-יהודה ולפקד עלי-יעקב בדרכיו במעלליו ישיב לו: ד בבטן עקב את-

אליו צרות האויב ושמן למצרים יובל לשחרו לעזור לו מול האויב: ג וואל וגם יהודה פרח אחרת לכן וריב ליהודה עם-יהודה ולפקד עלי-יעקב עשרת השבטים בדרכיו שהיו מלביהם רעים כי לא יכרו חסדי עמם במעלליו ישיב לו: ד הלא יעקב אביהם עודו בבטן אמו עקב את אחיו אחי בעקב עשו אחי ובאונן ויבכו שרה נעשה שר את-אלהים על המלאך שרו של עשו

עטרת מרים

שי למורא

הנאבק עמו כי יעקב התנבר עליו: ה וַיֵּשֶׁר נַעֲשָׂה שׁוֹר אֶל־מִלְאָךְ וַיְכַל נֶחֱחוֹ, אוּ כְּכָה מִלְאָךְ וַיִּתְחַנֵּן לוֹ לְהַנְחִיחֹ לְלִכְתּוֹ, וְכֵה אָמַר הִנֵּה בְּבִית־אֵל יִמְצְאוֹנוּ ה' וְשֵׁם יִדְבָּר עִמָּנוּ וְשֵׁם וַיִּרְכַּךְ וְאִתָּהּ שֵׁם גַּם אֲנִי וְאוֹדָה לָךְ עַל הַתְּרֻכּוֹת וּמִדּוּעַ אִם כֵּן לֹא תִבְכְּתוּ בִּי וְתִלְכּוּ לִבְקֵשׁ עֲזָרָה מִמְּצָרִים וּמֵאֲשׁוּרִי: ו תֵּלֵא וַיִּתְּנָהּ

והאזנות שהראה לו על זרעו אחריו. ומה שהיתה ידו של יעקב אוהבת בעקב עשו, הנה לסימן שעקב יהיה גביר על עשו. ובאוננו שרה את אלהים, ובכחו נעשה שר על המלאך שהיה שרו של עשו, כשהיה נאבק עמו והתנבר עליו. (ה) וַיֵּשֶׁר אֵל מִלְאָךְ וַיְכַל, הִנֵּה שֵׁר עַל מִלְאָךְ וַיְנַחֲלוּ. כְּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ,

המלאך נחחו, ככה ויתחנן לו, המלאך ככה או לפניו ויתחנן לעקב שיתן לו ללכת. ואמר המלאך "בית אל ימצאונו ושמ ידבר עמנו", הנה בבית אל ימצא ה' אותנו, ושמ ידבר עמנו ושמ ירכך ואני אודה לך שם על התרבות. (ו) ה' זכרו, כפי שהייתי מאז, כן אני עתה; ואם הייתם הולכים עמי בתמימות כעקב אביכם, הייתי נהג עמכם כפי שנהגתי עמו. (ז) ואתה באלהיך תשוב, בהסתחתו ובמשענתו שהוא מבטיחך, אתה יכול לסמוך ותשוב אליו. (ח) כנען בידו מאוני מרמה, כלומר, אבל אתה כסוחר רמאי אשר בידו מאוני מרמה ואהב לעשק את הבריות. (י) עד אושיבך באהלים בימי מועד, עוד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואושיב אותך בדרך באהלים, כמו בימי הזמן שהוא שצאת מארץ מצרים. (יא) וכיד הנביאים אדמה, אדמה להם דברי על ידי משלים, כדי לישבם על שומעיהם. (יב) אם גלעד און, אם גלעד החל לעשות און. שהם החלו לעשות הרע תחלה, והם גלו תחלה. אך שוא ה'יו, רק דברי שוא והכל היו מעשיהם. בגלגל שורים זבחו, לעבודה זרה. גם מזבחות כגלים, גם המזבחות שעשו לעבודה זרה היו מרבים ונראים בגבה, כמו הגלים שהם על תלמי השרה. תלמי שדי, התלמים שבשרה. הם הערוגות הנעשות בהרישה. (יג) ויברח יעקב, כאשר שאומר נחור על הראשונות שדברנו למעלה. שרה ארם, ארץ ארם. באשה, רחל. ובאשה, לאה. (יד) ובנביא, על ידי משה נביא.

אחיו ובאוננו שרה את־אלהים: ה וַיֵּשֶׁר אֶל־מִלְאָךְ וַיְכַל כְּכָה וַיִּתְחַנֵּן לוֹ בֵּית־אֵל יִמְצְאוֹנוּ וְשֵׁם יִדְבָּר עִמָּנוּ: ו וַיִּתְּנָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זָכְרוֹ: ז וְאַתָּה בְּאֱלֹהֶיךָ תָּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקוֹה אֶל־אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד: ח כְּנָעַן בִּידוֹ מֵאֻנִּי מְרָמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב: ט וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עֲשֵׂרְתִי מִצָּאתִי אֹן לִי כֹל־יַגִּיעִי לֹא יִמְצְאוּלִי עֹן אֲשֶׁר־חָטָא: י וְאַנְכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם עַד אוֹשִׁיבְךָ בָּאֱהָלִים בִּימֵי מוֹעֵד: יא וּדְפַרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאַנְכִי חֲזוֹן הַרְבֵּיתִי וּבִיד הַנְּבִיאִים אֲדַמָּה: יב אִם־גִּלְעָד אֹן אֲד־שׁוֹא הָיוּ בְּגִלְגָּל שְׁוֹרִים זָבְחוּ גַם מִזְבְּחוֹתֵם כְּגִלִּים עַל תִּלְמֵי שָׁדִי: יג וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שָׂדֶה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בָּאִשָּׁה וּבָאִשָּׁה שָׁמֶר: יד וּבְנִבְיָא הֵעֵלָה יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנִבְיָא נִשְׁמֶר:

הוא אלהי על הצבאות יהוה הוא זכרו ושמנו המורה שהוא ארון הכל: ז ואתה באלהיך בעזרתו תשוב למדתך, רק חסד ומשפט שמר אם כך תעשה וקוה אל־אלהיך תמיד כי בטוה תהיה שמיאל תקוה: ח אבל אתם כסוחר כנען הרמאי אשר בידו מאוני מרמה כי לעשק את הבריות אהב ואני חפץ בחסד ובמשפט: ט ועוד יוסיף פשע כי, ויאמר אפרים אך הסבה שעשיתי הוא בעבור כי מצאתי כח לאסוף און הון תבא לי בגלגל כל־יגיעי לא ימצאו לי כוה שום עון אשר־חטא כי יחשוב שאני המקום בודי הוא כפיר במעשיו: י אבל תלא ואנכי יהוה אלהיך מעת הוצאתיך מארץ מצרים ומאז אני בעצמי משפיע לך טובה וימשגח במעשיך בהשגחה פרטית עד יבוא זמן אשר תצא מהגולה ואושיבך באהלים בימי מועד צאתך מארץ מצרים: יא ודפרתי על עם הנביאים להוכיח אתכם ולהחזיר אתכם למוטב ואנכי חזון ברמיון ובקשל הרביתי דברי וכיד הנביאים אדמה להם דברי על ידי משלים כדי לישבם על שומעיהם: אבל כל זה לא הועיל, לכן: יב אם בא אל גלעד און שבר ואונם אד־שוא לא בא במקרה, כי היו בגלגל מקום המקדש בתחלה שורים אשר זבחו לבעל וגם

מזבחותם שעשו לעבודת פוגבים היו מרובות כגלים של אבנים על תלמי שדי: יג ויברח יעקב מפני עשו אחיו שרה ארץ ארם ושמ יעבד ישרא' לכן באשה היא רחל ובאשה אהר' שמר את הצאן וכל זה היה מרוב עניו, כי בא בידים ריקות: יד ובנביא על ידי משה העלה יהוה את־ישראל ממצרים ובנביא ועל ידי נשמר ארבעים שנה שהיו במדבר:

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפֶּשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשֵּׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשֶׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמוֹךְ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

וַיֹּאמֶר אֱמִיבֹא עֲשׂוּ אֶל־הַמִּחְנָה הָאֶחָת
וְהַכְּהוּ וְהָיָה הַמִּחְנָה הַנִּשְׁאָר לַפְּלִיטָה: (ישראל)
וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אֲבִי אֲבִרְהָם וְאֱלֹהֵי אֲבִי
יִצְחָק יְהוָה הָאֵמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ
וְאִיטִיבָה עִמָּךְ: «קָטַנְתִּי מִכָּל הַחֲסִדִּים וּמִכָּל־
הָאֵמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת־עַבְדְּךָ כִּי בְמִקְלִי
עָבַרְתִּי אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הֵייתִי לְשֹׁנִי
מִחֲנוֹת: » הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אַחִי מִיַּד עֲשׂוּ כִּי־יִרָא
אֲנֹכִי אֹתוֹ פֶּן־יָבוֹא וְהִכְנִי אִם עַל־בָּנִים: » וְאַתָּה
אֲמַרְתָּ הֵיטֵב אִיטִיב עִמָּךְ וּשְׁמָתִי אֶת־זֶרְעֲךָ
כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפֵר מְרִב:

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
- וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לִפְנֵי אֶל־עֲשׂוֹ אַחִיו
אַרְצָה שְׁעִיר שָׂדֶה אָדוֹם: ה וַיָּצֵן אֹתָם לֵאמֹר
כֹּה תֹאמְרוּן לְאֹדְנִי לַעֲשׂוֹ כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב
עַם־לֶבֶן גִּרְתִּי וְאַחֲרָ עַד־עַתָּה: וַיְהִי־לִי שׂוֹר
וְחִמּוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וְאֲשֻׁלְחָה לְהַגִּיד
לְאֹדְנִי לְמִצְאֹתָן בְּעֵינֶיךָ: (דף) וַיֵּשְׁבוּ הַמַּלְאָכִים
אֶל־יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־אֶחֱיֶיךָ אֶל־עֲשׂוֹ וְגַם
הִלְךְ לְקִרְאָתְךָ וְאַרְבַּע־מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: ה וַיִּירָא
יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחֵץ אֶת־הָעֵם אֲשֶׁר־אִתּוֹ
וְאֶת־הַצֹּאן וְאֶת־הַבָּקָר וְהַגְּמָלִים לְשֹׁנֵי מִחְנוֹת:

לוח זמנים לשבוע פרשת ויצא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעות חורף (ק) = שעות קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:12	6:17	8:12	8:15	8:47	8:50	9:41	9:44	16:41	16:39	17:08	17:07	16:19	17:17
חיפה (ח)	6:14	6:19	8:12	8:15	8:48	8:51	9:41	9:44	16:40	16:38	17:05	17:03	16:08	17:14
ירושלים (ח)	6:11	6:16	8:10	8:13	8:46	8:49	9:40	9:43	16:43	16:41	17:06	17:04	16:01	17:15
תל אביב (ח)	6:13	6:19	8:12	8:15	8:48	8:51	9:42	9:45	16:39	16:37	17:07	17:05	16:17	17:16
אוסטריה, וינה (ח)	7:08	7:16	8:35	8:39	9:22	9:27	10:09	10:13	16:12	16:07	16:49	16:44	15:49	16:58
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:57	5:54	8:45	8:43	9:30	9:29	10:43	10:43	20:15	20:22	20:46	20:53	20:03	21:06
אוקראינה, אודסה (ח)	7:05	7:13	8:36	8:41	9:21	9:26	10:10	10:14	16:20	16:15	16:55	16:51	15:58	17:05
אוקראינה, דונייצק (ח)	6:41	6:50	8:09	8:13	8:56	9:01	9:43	9:47	15:47	15:42	16:23	16:19	15:24	16:33
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	6:54	7:02	8:20	8:25	9:07	9:12	9:55	9:59	15:56	15:51	16:33	16:29	15:34	16:43
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	7:25	7:35	8:47	8:52	9:36	9:41	10:22	10:26	16:16	16:10	16:54	16:49	15:52	17:04
אוקראינה, קייב (ח)	7:19	7:28	8:40	8:44	9:29	9:34	10:15	10:19	16:07	16:01	16:46	16:41	15:44	16:56
איטליה, מילאנו (ח)	7:28	7:36	9:02	9:06	9:46	9:51	10:35	10:39	16:52	16:47	17:24	17:20	16:30	17:33
אקוואדור, קיטו (ח)	5:56	5:57	8:25	8:27	8:56	8:57	9:58	10:00	18:03	18:05	18:27	18:29	17:47	18:38
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:38	5:35	8:25	8:24	9:07	9:06	10:19	10:19	19:42	19:48	20:11	20:17	19:29	20:29
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:13	6:10	9:02	9:00	9:50	9:49	11:05	11:05	20:49	20:56	21:22	21:30	20:36	21:44
ארה"ב, בולטימור (ח)	6:55	7:01	8:42	8:45	9:21	9:25	10:13	10:16	16:49	16:46	17:20	17:17	16:28	17:29
ארה"ב, ברוקלין (ח)	6:47	6:54	8:32	8:36	9:12	9:16	10:03	10:06	16:35	16:31	17:06	17:03	16:14	17:15
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	6:48	6:55	8:32	8:36	9:13	9:17	10:04	10:07	16:35	16:32	17:07	17:04	16:14	17:16
ארה"ב, דטרויט (ח)	7:28	7:35	9:09	9:13	9:51	9:55	10:41	10:44	17:07	17:03	17:39	17:36	16:45	17:48
ארה"ב, האוסטון (ח)	6:50	6:55	8:51	8:54	9:26	9:30	10:21	10:24	17:25	17:23	17:51	17:49	17:05	18:00
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:28	6:34	8:24	8:28	9:01	9:04	9:54	9:57	16:46	16:44	17:15	17:13	16:26	17:24
ארה"ב, מיאמי (ח)	6:42	6:46	8:49	8:51	9:22	9:25	10:18	10:21	17:31	17:30	17:57	17:56	17:12	18:06
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	6:45	6:52	8:28	8:32	9:09	9:13	10:00	10:03	16:29	16:25	17:01	16:58	16:08	17:10
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:11	7:18	8:56	9:00	9:36	9:40	10:27	10:31	16:59	16:56	17:31	17:28	16:38	17:40
ארה"ב, שיקגו (ח)	6:45	6:52	8:27	8:31	9:09	9:13	9:59	10:02	16:26	16:23	16:59	16:55	16:05	17:08
בוליביה, לה-פס (ח)	5:50	5:50	8:30	8:30	9:02	9:03	10:09	10:10	18:46	18:49	19:11	19:14	18:31	19:24
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:06	8:16	9:25	9:29	10:15	10:20	11:00	11:05	16:49	16:43	17:28	17:23	16:25	17:38
בלגיה, בריסל (ח)	8:05	8:14	9:25	9:29	10:14	10:20	11:00	11:04	16:50	16:44	17:30	17:24	16:27	17:39
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:12	5:11	7:55	7:55	8:30	8:31	9:39	9:40	18:37	18:41	18:58	19:03	18:22	19:13
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	5:02	5:01	7:44	7:44	8:19	8:19	9:27	9:28	18:19	18:23	18:45	18:49	18:04	19:00
בריטניה, לונדון (ח)	7:25	7:35	8:43	8:48	9:33	9:39	10:19	10:23	16:08	16:01	16:46	16:40	15:47	16:55
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	7:42	7:52	8:53	8:58	9:46	9:52	10:30	10:35	16:06	15:59	16:48	16:42	15:45	16:58
גרמניה, ברלין (ח)	7:35	7:45	8:50	8:55	9:42	9:47	10:26	10:31	16:09	16:03	16:49	16:43	15:46	16:59
גרמניה, פרנקפורט (ח)	7:45	7:54	9:07	9:12	9:56	10:01	10:42	10:46	16:36	16:30	17:14	17:09	16:13	17:24
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:08	5:07	7:52	7:52	8:29	8:29	9:38	9:39	18:44	18:49	19:04	19:09	18:30	19:20
הודו, מומבאי (ח)	6:48	6:52	9:02	9:05	9:34	9:37	10:32	10:34	17:59	17:59	18:24	18:24	17:41	18:34
הודו, פונה (ח)	6:43	6:47	8:58	9:00	9:30	9:32	10:28	10:30	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:31
הונגריה, בודפשט (ח)	6:54	7:03	8:24	8:28	9:10	9:15	9:57	10:01	16:03	15:58	16:39	16:35	15:41	16:49
טורקיה, איסטנבול (ח)	6:53	6:59	8:37	8:40	9:17	9:21	10:08	10:11	16:39	16:35	17:10	17:07	16:18	17:19
יוון, אתונה (ח)	7:10	7:16	9:00	9:03	9:38	9:42	10:30	10:33	17:11	17:08	17:41	17:38	16:50	17:50
מולדובה, קישינב (ח)	7:14	7:22	8:44	8:49	9:30	9:35	10:18	10:22	16:26	16:21	17:02	16:57	16:04	17:11

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:50	6:46	9:00	9:02	9:32	9:34	10:30	10:32	17:56	17:56	18:21	18:21	17:38	18:30
ניו-זילנד, קרייטסצ'רץ' (ח)	4:40	4:45	7:33	7:29	8:28	8:26	9:45	9:44	19:45	19:53	20:22	20:31	19:34	20:48
נפאל, קטמנדו (ח)	6:32	6:28	8:32	8:35	9:06	9:09	10:02	10:04	17:10	17:09	17:37	17:35	16:51	17:46
סין, בייג'ין (ח)	7:10	7:03	8:50	8:53	9:29	9:34	10:21	10:24	16:55	16:52	17:26	17:23	16:32	17:35
סינגפור, סינגפור (ח)	6:50	6:48	9:17	9:18	9:47	9:49	10:49	10:51	18:52	18:53	19:15	19:17	18:35	19:26
פולין, ורשא (ח)	7:14	7:04	8:19	8:24	9:10	9:16	9:55	10:00	15:38	15:32	16:19	16:13	15:15	16:29
פרו, לימה (ח)	5:33	5:33	8:10	8:10	8:41	8:42	9:47	9:48	18:15	18:18	18:39	18:42	17:59	18:52
צרפת, ליון (ח)	7:54	7:46	9:20	9:24	10:04	10:09	10:53	10:56	17:06	17:01	17:40	17:36	16:44	17:50
צרפת, פריז (ח)	8:15	8:06	9:32	9:36	10:19	10:24	11:06	11:10	17:07	17:02	17:43	17:38	16:45	17:52
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:47	5:45	8:11	8:13	8:41	8:43	9:43	9:45	17:39	17:40	18:02	18:03	17:22	18:13
קנדה, טורונטו (ח)	7:24	7:17	8:55	8:59	9:38	9:42	10:28	10:31	16:51	16:47	17:22	17:18	16:30	17:31
קנדה, מונטריאול (ח)	7:07	6:59	8:33	8:37	9:17	9:22	10:06	10:10	16:21	16:17	16:54	16:50	15:59	17:04
קפריסין, לרנקה (ח)	6:29	6:24	8:18	8:22	8:55	8:59	9:48	9:51	16:38	16:35	17:07	17:05	16:18	17:16
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:46	8:35	9:41	9:46	10:36	10:43	11:19	11:24	16:47	16:40	17:31	17:25	16:23	17:41
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:24	8:13	9:15	9:20	10:12	10:18	10:54	10:59	16:20	16:12	17:02	16:55	15:55	17:12
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:39	7:31	9:01	9:05	9:47	9:52	10:34	10:38	16:42	16:37	17:18	17:13	16:19	17:27
שווייץ, ציריך (ח)	7:45	7:36	9:06	9:10	9:52	9:57	10:39	10:43	16:51	16:46	17:22	17:17	16:28	17:31
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:23	6:20	8:39	8:41	9:10	9:12	10:09	10:11	17:47	17:48	18:11	18:12	17:29	18:21

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק
נֵר שֶׁל שַׁבָּת קָדֵשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם: יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מפף פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומפל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00604
19/11/2018



2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

